

vita nostra

2014 *revue 1*

Ankety

Bilance UK

Biochemie

Inaugurace

Krym

Neurochirurgie

Olympiáda

Psychiatrie

Vládní plány

Výživa

Antonín Střížek: Jaro ve FNKV

V. Čáslavská

V. Hampl

P. Haninec

C. Höschl

J. Pehe

Z. Roithová

K. Schwarzenberg

L. Zaorálek

M. Zeman

T. Zima

VITA NOSTRA REVUE

23. ročník, číslo 1

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 17. 3. 2014

Redakční rada:

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

J. Pehe: Globální Majdan	4
Z. Roithová: Zítřka v Ukrajině	5
Solidarita akademiků	6
L. Zaorálek: Kdo má právo kde žít?	7
K. Schwarzenberg: Nastoupí velmoc a všichni ustupují	9
Je to prostě anexe, řekli poslanci	10

ALMA MATER

Inaugurace nového rektora Univerzity Karlovy	12
V. Hampl: Univerzita zůstává ostrovem kritické, zkoumající racionality	13
T. Nigrin: Nový rektor spojuje osobnost manažera a vědce	18
M. Zeman: Znalostní společnost musíme pěstovat společně	21
T. Zima: O klinické biochemii	22

QUOD BONUM

Potravinářský výzkum v praxi	28
Jak správně vyživovat od narození do stáří	29
Zaměřeno na psychickou podporu onkologického pacienta	32
S frézou na mozek (rozhovor s P. Hanincem)	32
A. Zemančíková: Kde všichni jsou	38

STUDIA

Z prohlášení vlády ČR: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	42
Tři otázky pro čtyři rektory a tři prorektory (Hampl, Králíčková, Malý, Škrha, Štech, Wilhelm, Zima)	43

ZDRAVOTNICTVÍ

Z prohlášení vlády ČR: Ministerstvo zdravotnictví	54
Zeptali jsme se lékařů (Kvapil, Kalvach)	55
Z. Miškovská: Jak je to s dostupností lékařské péče	56

O TEMPORA O MORES

A. Sekot: Zamyšlení nad étosem OH Soči 2014	60
V. Čáslavská: Aby slzy nepadaly na zem	64

TEXT

C. Höschl: Odpovědi psychiatra	71
--------------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Jen žádné nářky	92
---------------------------------------	----

Černobílé reprodukce historických plakátů s olympijskou tematikou nám umožnil otisknout Český olympijský výbor, v jehož sbírkách se nacházejí.

RES PUBLICA

MEZI MAJDANEM
A KRYMEM

Jiří Pehe

Globální Majdan

Protesty na kyjevském hlavním náměstí lze vnímat jako izolovaný konflikt mezi mocnými a zdánlivě bezmocnými v jedné zemi, na jehož konci „bezmocní“ slaví vítězství, ale také jako další předzvěst událostí mnohem globálnějších. Svoji typologií totiž dění na Majdanu navazuje na celou řadu podobných revolucí v různých koutech světa v posledních letech.

Stále zřetelněji se ukazuje, jak zásadně moderní komunikační technologie mění povahu politiky. Sociální sítě na internetu mají nejen schopnost pronikat za clonu oficiálních informací, ale také vytvářet silné emoce, jakož i mobilizovat velké počty lidí. V krizích pak umožňují organizátorům demonstrací reagovat často pružněji než státní moc.

V konfliktech, jako je nyní ten ukrajinský nebo jakými byly arabské revoluce, máme co do činění se střetem rigidních hierarchií, zaštitěných ozbrojenými složkami, s „měkkou silou“, fungující v podobě sítí, které spolu různým způsobem komunikují a spolupracují, ač mohou mít docela odlišné konečné cíle. Na Majdanu se takto dočasně spojila umírněná opozice s radikály.

Je téměř neuvěřitelné, že tato „měkká síla“ dokáže nakonec povalit režim, který je až po zuby ozbrojený, a za nímž stojí kupříkladu mocné Rusko. I to souvisí s povahou moderních komunikačních technologií. Vytvářejí jakési emoční pole, které postupně zachvacuje a rozleptává i opory režimu.

V minulosti mohly autoritářské režimy revolty uhasit cíleným násilím, jako je střelba do demonstrantů. V prostředí sociálních sítí taková akce funguje ale spíše jako neprozřetelné rozfoukání ohně. Moderní komunikační prostředky prostě dokážou neobyčejným způsobem zesilovat intenzitu, s níž „majdany“ vyzárají do světa, což činí mocenské struktury nejistými.

Na Ukrajině se nezdálo být nic snadnějšího než na Majdan poslat tanky, povstání rozdrtit, opozici pozavírat. Ukázalo se ale, že „měkká síla“, kterou Majdan v nebyvalé intenzitě vyzářoval dovnitř Ukrajiny i za hranice, rozleptala i jednotu ozbrojených sil a dalších mocenských opor režimu. Janukovyč si prostě nemohl být jistý, že se rozkaz k útoku na Majdan nezmění v občanskou válku, do které se zapojí různé části armády.

Tato hnutí mají ovšem i svoje slabiny. Jakmile se po vítězství opozice rozplyne společné „emoční pole“, které drželo dohromady různé části občanské společnosti, staré struktury se přeskupí, přičemž často cynicky zneužijí hlavní hesla revoluce a vtáhnou do svých řad některé zkorumpovatelné lídry opozice. I ukrajinský Majdan se tak snadno může stát jen další zářivou bublinou, která se rozprskne a zmizí jako arabská jara.

Jisté je, že vývoj, který jsme sledovali v minulých dnech na Majdanu, se bude v různých variacích opakovat i jinde. Bát by se měli dozajista vládcí všech autoritářských režimů, ale v bezpečí nejsou ani západní liberální demokracie.

Jisté rysy toho, co jsme sledovali na Majdanu, měla totiž před časem i hnutí jako Rozhořčení ve Španělsku nebo Okupujte Wall Street v USA. Ta sice po čase usnula, ale zdá se, že jiskry, které mohou v současném světě rozžehnout nové „majdaný“, nemusí být nikterak silné, protože skutečný požár z nich vytvoří právě sdílené emoce, které se rychle šíří s pomocí sociálních sítí.

Právo, 26. 2. 2014

Zuzana Roithová

Zítřka v Ukrajině

Myslím, že bychom v současnosti v Evropě hledali jen těžko zemi, která je tak plná politických symbolů a reálného dědictví dvacátého století, jako je Ukrajina.

Změna jejího předválečného a poválečného uspořádání, proměny režimů a ideologií, střet chudých a bohatých oblastí, snaha o vybudování parlamentní demokracie a mocenský vliv oligarchů a kmotrů, nerozhodný poměr sil volajících na západě po evropské integraci a na východě po zachování loajality k Moskvě. Je toho ještě mnohem víc, ale snad tento výčet postačí, abychom si uvědomili, že novodobé dějiny Ukrajiny jsou plné dramatických zvratů a že události Majdanu patrně nebyly poslední. A uvědomit bychom si to měli rychle, aby se nestalo jako po oranžové revoluci či plynové krizi, že Evropská unie zůstane k vývoji na Ukrajině příliš lhostejná. Měla by se zkrátka politicky angažovat silněji než dříve.

Demonstranti v kyjevských ulicích zastavili s mimořádnou houževnatostí, odhodláním a odvahou nepřijatelné prohlubování autokracie, kterou ztráty na životech připravily o zbytek legitimacy vládnout i o podporu ruského prezidenta. O to naléhavější je proto otázka, co bude s rozbouřenou zemí dál? Podaří se opozičním vůdcům plnit dohody a zabránit mstám na strůjcích zla? Vymaní se politické strany a jejich předáci z bezprecedentního vlivu oligarchie? Ponechá Moskva parlamentní volby a novou vládu stranou svých zájmů? Bylo by naivní se domnívat, že najednou půjde vše hladce. Bylo by proto rovněž neprozíravé viditelně nepomáhat prodemokratickým silám a hnutím tak, aby byli schopni být sami o sobě dostatečnou hrází proti nám dobře známé ruské rozpínavosti.

Dovolím si jedno osobní ohlédnutí: když jsem se před dvěma roky vydala na Ukrajinu prohlédnout na žádost její rodiny zdravotní dokumentaci vězněné premiérky Julie Tymošenkové, která nade vši pochybnost musela trpět v důsledku poranění

páteře velkými bolestmi, ptali se mě kolegové europoslanci i čeští občané, zda věřím v její nevinu. Odpovídala jsem, že toto rozhodnutí patří ukrajinské justici, která ale nejprve musí být nezávislá, a že hlavně je nepřijatelné, aby v evropské zemi byla z politických důvodů a v manipulovaném procesu porušována lidská a občanská práva – byť tato země není součástí Evropské unie. A stejný postoj by podle mého soudu měla osmadvacítka nyní zaujmout trvale. Nefavorizovat žádného konkrétního politika či stranu, ale připomínat principy a prosazovat hodnoty, na nichž stojí demokracie a prosperita.

Podpora nezávislé justice a dohled nad průběhem voleb není vměšováním do vnitřních záležitostí Ukrajiny, ale naopak pomoc na cestě jejího sebeurčení. A k obojímu má Evropská unie (na rozdíl od slibů zachování územní celistvosti tohoto státu počtem obyvatel čtyřnásobně a rozlohou dokonce osminásobně většího než Česká republika) nástroje. A to nejen na úrovni pozorovatelů a hlídačů mezinárodních smluv. EU by měla ujistit Ukrajinu, že bez ohledu na to, kdo zvítězí v parlamentních a prezidentských volbách, bude plnit své závazky významné hospodářské pomoci minimálně v tom rozsahu, v jakém byly dohodnuty během jednání o asociační dohodě.

Není to samo o sobě nic světoborného, ale není to určitě zbytečné. Julii Tymosenkové přeji jako lékařka především zlepšení zdravotního stavu a beru vážně její výrok, že boj o budoucí podobu Ukrajiny s Majdanem nekončí, ale teprve začíná.

Aktualne.cz, 24. 2. 2014

Solidarita akademiků

Univerzita Karlova s velkým politováním sleduje aktuální události na Ukrajině. Informace o použitém násilí majícím za následky desítky mrtvých a stovky zraněných vnímáme s krajním rozhořčením. Použité praktiky jsou naprosto neslučitelné se základními hodnotami evropské civilizace. Apelujeme proto na politické řešení současné krize.

Takovéto postupy, které flagrantně odporují základním univerzitním ideálům a hodnotám, důrazně odsuzujeme. Ukrajinským studentům vystaveným násilí nabízíme možnost dokončit studia na Univerzitě Karlově, a to prostřednictvím univerzitního Stipendia Václava Havla vyhlášeného letos v lednu.

21. února 2014

*PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.
předseda Akademického senátu UK*

*Prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc.
rektor UK*

Stipendia vysokoškolským studentům z Ukrajiny, které v jejich zemi postihly nepokoje, nabízí i sedm olomouckých fakult **Univerzity Palackého**. Roční stipendia ve výši 13 tisíc korun měsíčně budou určena posluchačům doktorského studia, a to v angličtině, češtině či ruštině. Rektor UP Jaroslav Miller věří, že zájem o stipendia bude, některé univerzity se již samy ozvaly s tím, že si této nabídky velmi váží. „Studentům bychom jednak rádi pomohli v jejich svizelné situaci, ale současně tím obohatíme i naši univerzitu,“ uvedl rektor. Stipendisté budou muset během pobytu na univerzitě publikovat nejméně jednu práci v časopisech.

Studenti Ústavu filozofie a religionistiky Filozofické fakulty UK a Evangelické teologické fakulty UK se v podvečer 6. března sešli u Filozofické fakulty před posmrtnou deskou Jana Palacha. Uctili tam společně památku dvou akademiků a tří studentů Kyjevské univerzity, kteří na Majdanu zahynuli při násilných zásazích proti demonstrantům.

Od 19. do 25. března 2014 se situací na Ukrajině a především anexí Krymu zabývala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Podkladem dlouhé rozpravy se stala zpráva ministra zahraničí Lubomíra Zaorálka (ČSSD), návrh závěrečného usmernení formulovala bývalá předsedkyně PS Miroslava Němcová (ODS).

Lubomír Zaorálek

Kdo má právo kde žít?

Ze zprávy ministra zahraničí v Poslanecké sněmovně 19. 3. 2014

V posledních dnech mi připadá zásadní to, co se odehrálo na Krymu – referendum a rozhodnutí, že se Krym připojí k Rusku.

Pokládám za velice nebezpečné, aby se prosadila myšlenka, že se budou konat referenda o hranicích. V Evropě žijeme celá desetiletí v míru právě proto, že respektujeme své hranice; mezi Německem a Francií, mezi Německem a Polskem, mezi Maďarskem a Slovenskem. Tady nikdo nepřichází s tím, jak to bude s Alsaskem-Lotrinskem nebo kolik žije Poláků na Těšínsku.

Jestliže se přestanou respektovat hranice, tak se nedobereme nikdy ničeho. To je debata, která nikdy nekončí. Kdo má právo kde žít? A budeme počítat obyvatele? Vezměte si samotný Krym. Říká se, že patří Rusku. Jak dlouho? Sto padesát, dvě stě let. Před tím tam žili Tataři. Jak to budeme počítat, komu to patří? Patří to tomu, kdo tam žil čtyři sta let předtím, nebo tomu, kdo tam žil potom stopadesát let? Budeme počítat obyvatelstvo, které tam zrovna je, a budeme podle toho rozhodovat kam

patří? To nejsou věci, napsané na nebi. To je otázka dohody společnosti; nebudeme na sebe vytahovat, kdo kdy s kým bojoval, kolik nás tady bylo před sto, stopadesáti lety. Přesně toto jsou věci, které mají v sobě obrovský rizikový potenciál! Ve chvíli, kdy se to učiní předmětem debat, tak z toho povstane nenávisť a nakonec to může vést k občanským válkám a k rozmetání systému, ve kterém žijeme.

Jeden výrok z projevu pana Putina. Řekl: *Naši ruští občané večer uléhali do svých postelí. Ráno se probudili a zjistili, že jsou za hranicemi jiného státu, že jsou najednou jenom menšina. My Rusové (zřejmě tedy v roce 1991, kdy došlo k rozpuštění původního Sovětského svazu) jsme byli ogrobleni, my jsme byli oloupeni, nám bylo to území ukradeno.* Jako by rozpad Sovětského svazu byl zločin spáchaný na Rusku. Mám věřit slovům pana Putina, když říká, že mu stačí Krym, že nebude vznášet další nároky? A máme nějaké doklady toho, že Rusové na Krymu skutečně trpěli? Samozřejmě obyvatelé Krymu trpěli – celá Ukrajina trpěla pod vládou, která byla zkorumpovaná a s kterou drtivá většina obyvatel byla nespokojena.

Tím chci říci, že taková argumentace je naprosto nejasná, mlhavá. Jestliže se stává základem referenda a pak dokonce připojení země, tak je to popření principů, na kterých stojí bezpečnostní stát a mezinárodní řád. Vladimír Putin a jeho politika skutečně přináší nebezpečné téma do Evropy. Měli bychom to odmítnout bez ohledu na to, že máme různé politické denominace a různý názor na to, jakou dáváme perspektivu této ukrajinské vládě, bez ohledu na to, jakou dáváme naději evropské perspektivě Ukrajiny.

Důležité mi připadá mluvit o tom, že princip ochrany a respektování hranic je životně důležitý pro kulturu, civilizaci, pro Evropu i pro Českou republiku. Byl bych rád, kdybychom se na tom dokázali shodnout.

Mohl bych vám přečíst projev Vladimíra Putina z roku 2002, ve kterém říká: *Rusko nechce stát samo proti zbytku světa. Rusko nechce být ten, kdo stojí na jedné straně a má ostatní jako nepřátele. Rusko je stát, který chce být moderní, který se chce jasně hlásit k principům mezinárodního práva, k principům, které jsou základem mezinárodní bezpečnosti. Rusko chce být předvídatelné a chce být dobrým partnerem všem.* To je projev z roku 2002. Jsem opravdu nešťastný, když dnes pana Putin mluví o Evropě jako o nepřátelském celku.

Nepochybně nezbytné bude analyzovat dopady této krize na vztahy k Rusku, na globální bezpečnostní pořádek i na bezpečnost České republiky. Analýzy v této oblasti v Evropě probíhají, zpracovávají se a mohu vás ujistit, že v České republice se jimi začínáme zabývat také. V této chvíli ale podle mne nemáme problém s nějakým nebezpečím zvýšené migrace a ani si nemyslím, že by teď byla nějakým způsobem ohrožena bezpečnost země. Jakkoli čelíme vážné politické krizi, akutní to pro Českou republiku ještě zdaleka není.

Zdroj: stenoprotokol PS, stylisticky upraveno, kráceno

Karel Schwarzenberg

Nastoupí velmoc a všichni ustupují

Vystoupení v parlamentní debatě o Ukrajině a Krymu

Vidíme před sebou velmi vážnou situaci. Jsou historici, kteří tvrdí, že 20. století bylo nejkratší, neboť začalo v roce 1914 a končilo 1989. Mám dojem, že se blížíme k podobnému stavu, že 21. století začíná, ano, zase v roce 14 a že to období mezi léty 1989 až 2013 bylo výjimečné období míru a vlády práva v Evropě, které teď přestalo.

Ať mi tady nevytýkají, že jsem zapomněl na Kosovo. Připomínám, že než Spojené státy a jejich spojenci zaútočili tehdy na Srbsko, snažila se Madeleine Albrightová jako ministryně zahraničí přimět srbského prezidenta, aby nepokračoval ve vyhánění Albánců z Kosova. A teprve po dlouhém a bezvýsledném jednání bylo zaútočeno – což jsem já neschvaloval.

Teď máme ale opravdu úplně jinou situaci. Bez jednání s ukrajinskou vládou nebo s ukrajinskou stranou byl Krym obsazen a oddělen od Ukrajiny a Rusko už ho přijalo jako svou součást. Je to prostě anexe cizího území. Tím končí období, kdy jsme se mohli v Evropě spolehnout, že se respektuje mezinárodní právo, že se respektuje mír. Nastoupí velmoc se svými požadavky a všichni před tím ustupují. Přijmeme-li tento přístup, tak se nesmíme divit, když to 21. století bude ještě horší než 20. století. Jsem velice rád, že pan ministr zahraničí vyjádřil jasný názor, že ustupovat nemůžeme.

Přiznávám se, že jsem poněkud odlišného názoru, co se týká sankcí. Lupič nevydává svou kořist dobrovolně, to jsem ještě nikdy v životě neviděl. Pouze silný hospodářský tlak může přimět Rusko, aby aspoň ustoupilo. Bez toho to možné není. Jsme ve velmi nebezpečné situaci, když připustíme, že bezpráví zase vládne v Evropě, že velmoci mají vyšší nárok než jiné státy, že velmoci mohou menší stát oloupit o jeho území, mohou si sousední stát podmanit. Když toto připustíme, tak se nedivme, když jednou dojde taky na nás.

Vím, že sankce nás taky budou něco stát, ale svoboda nikdy nebyla levná. Za svobodu se muselo vždycky obětovat a dokud jsme schopni uhájit svobodu pouze materiálními obětmi, nikoli pak krví, pak máme děkovat pánubohu. Svoboda a nezávislost v žádném století nejsou bezpečné. Vždy se musí hájit, také v tomto 21. století. Buďme rádi, když nás to bude stát pouze peníze, a nikoliv krev. Ale když připustíme, aby zlo pokračovalo, tak to skončí zase tím, že budeme platit i krví.

Zdroj: stenoprotokol PS, stylisticky upraveno, kráceno

Je to prostě anexe, řekli poslanci

1. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR bere na vědomí informaci ministra zahraničních věcí o aktuální situaci na Ukrajině.
2. Poslanecká sněmovna odmítá násilnou anexi části území Ukrajiny – Krymu ze strany Ruské federace. Tento postup je porušením mezinárodního práva.
3. Poslanecká sněmovna podporuje vládu České republiky v jednáních o společném postupu v rámci EU, NATO a ostatních mezinárodních organizací při řešení situace na Ukrajině.
4. Poslanecká sněmovna žádá vládu České republiky, aby se věnovala situaci českých krajanů na Ukrajině.

25. března 2014

ALMA MATER

STŘÍDÁNÍ REKTORŮ

Foto iForum

Inaugurace nového rektora Univerzity Karlovy

Za účasti hlavy státu a v přímém televizním přenosu složil nový rektor Univerzity Karlovy profesor Tomáš Zima 4. března inaugurační slib. Na slavnosti ve Velké aule pražského Karolina slavnostně převzal univerzitní insignie – klíč, prsten, pečetidlo, žezlo a řetěz.

S vedením alma mater se současně rozloučil – nyní již emeritní – rektor prof. Václav Hampl a podal závěrečnou zprávu za čtyři volební období, kdy univerzitu vedl. Hovořil mj. o problému, jak při stagnující podpoře ze státního rozpočtu udržet výzkumný i výukový provoz univerzity. Emeritní rektor poděkoval akademické obci za pomoc a podporu a popřál svému nástupci, aby univerzita dále vzkvétala. Udělením pamětních medailí ocenil členy akademické obce za jejich zásluhy o rozvoj univerzity a fakult.

Nového rektora jako osobnost, která v sobě spojuje kvality špičkového vědce a manažera, pak oficiálně představil předseda Akademického senátu PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D. Podle jeho slov se právě manažerská kvalifikace stává v poslední době nutnou pro výkon této funkce. Ani Univerzita Karlova v Praze nemůže žít jen ze své tradice.

Prezident republiky Miloš Zeman blahopřál popřál profesoru Zimovi nejen ke zvolení rektorem Univerzity Karlovy, ale i předsedou České konference rektorů. Zároveň předal novému rektorovi brk se zlatou násadkou, kalamáře a bibli.

V duchu univerzitních tradic pronesl nový rektor inaugurační profesní přednášku, v níž představil svůj obor – klinickou biochemii. Konstatoval, že laboratorní testy ovlivňují 70 až 80 procenty lékařská rozhodnutí a že laboratorní diagnostika navíc otevírá nový trend moderní medicíny – její personalizaci. V závěru přislíbil, že mu půjde také o harmonizaci vztahů v akademické obci a o prospěch univerzity jako celku i naší společnosti, jejíž je nedílnou součástí.

Václav Hampl

Univerzita zůstává ostrovem kritické, zkoumající racionality

Bilanční projev odstupujícího rektora UK

Vaše Magnificence, paní rektorky a páni rektori – současní i emeritní, Spectabiles, Honorabiles, Cives academici, Vaše Eminence, páni kardinálové, Your Excellencies – members of the Prague diplomatic corps, vážení hosté, dámy a pánové!

Patří k dobrým zvykům, aby se rektor, když odevzdává správu akademické obce po osmi letech, ohlédl. Nejde jen o to, vydat počet z vlastních činů a rozhodnutí. Za dvěma čtyřletými obdobími, která jsem směl strávit v čele univerzitní obce, stojí ohromné soustavné úsilí širšího vedení univerzity i jejích autonomních článků o rozvoj naší alma mater. Mnohdy to ovšem byl spíše boj za uchování již dosažených podmínek pro náš akademický výzkum, pro kvalitní výuku a také pro praktické – zejména klinické – působení.

K lidské povaze také patří vzpomínat na problémy. Podle mého přesvědčení je však jednou z velkých povinností rektora, aby měl přehled i o všem dobrém, co bylo vykonáno, a aby akademické obci připomínal její výkony. V letech 2006–2013, kdy jsem měl tu čest řídit a koordinovat práci naší alma mater, vykonala Univerzita Karlova velmi mnoho. Dovolte mi tu podat o tom krátký přehled.

Univerzita Karlova se v uplynulém období nadále jednoznačně profilovala jako svobodná, otevřená, přitom výzkumně silná a mezinárodně významná instituce, s důrazem na humboldtovské propojení vzdělávání s aktivně provozovanou vědou. Dařilo se nám to: **Univerzita Karlova nejenže je tradičně nejrespektovanější „značkou“ České republiky v evropském univerzitním prostoru, ale posílila i svoji pozici mezi dvěma procenty vědecky nejlepších vysokých škol naší planety.**

Vydeme-li z ročního počtu odborných publikací, vidíme, že od roku 2006 vzrostl o více než o polovinu. Jen v přírodních a lékařských vědách, kde se to snadněji měří, produkuje dnes okolo 4 000 publikací ročně. Obdobně úctyhodné údaje

platí i pro humanitní a společenskovědní obory. Dohromady zajišťujeme zhruba třetinu celého vědeckého výkonu naší republiky.

O vědeckém charakteru a rozvoji univerzity svědčí i údaje o prostředcích, které se jí podařilo na vědeckou práci získat, a to na základě soutěží nebo zhodnocení dosavadních výsledků. Jejich celkový objem narostl o více než polovinu, z 1,8 na 2,9 miliardy korun ročně. Z toho prostředky vysoutěžené na vědecké grantové projekty narostly nejvíce, skoro trojnásobně – z 0,4 na 1,2 miliardy korun ročně. Je to odraz dynamicky rostoucích projektových aktivit, resp. grantové úspěšnosti našich učitelů i studentů na národní i evropské úrovni. Vědci naší univerzity např. získali 189 projektů v 7. rámcovém programu Evropské unie, z toho dokonce dva vysoce prestižní granty European Research Council (ze čtyř, které získaly vysoké školy ČR). Řada cen a vyznamenání členům naší univerzity, především však vzrůst mezinárodní citovanosti našich prací přitom dokládá, že se tato výkonová expanze v žádném případě neděje na úkor vědecké kvality. Enormně narůstal i zájem doktorandů o naši vlastní Grantovou agenturu a stejně tak i prostředky, které na ni UK vynakládala.

Přirozeným kontrolním mechanismem toho, zda dbáme o vysokou úroveň výzkumu i výuky, je zájem evropského i světového akademického společenství o výzkumnou i studijní spolupráci s Univerzitou Karlovou. Je zřetelný na úrovni univerzit, jednotlivých vědců i studentských zájemců. V období, o kterém hovořím, jsme průběžně revidovali meziuniverzitní dohody, málo funkční vyřazovali a uzavřeli na šedesát nových. **Celkem má tedy dnes Univerzita Karlova 190 aktivních, produktivních a zajímavých mezinárodních, meziuniverzitních partnerství po celém světě,** a to především s předními univerzitami v západní Evropě. Jmenujme jen Oxford, Sorbonnu nebo Heidelberg – ale i významné univerzity severoamerické (např. University of Washington či State University of New York), japonské (třeba Kobe či Tsukuba), korejské nebo australské (např. Melbourne či Queensland). Někomu to může připadat jako normální. Takto vysoká míra živého, a přitom z naší strany vysoce výběrového zapojení univerzity do světové akademické sítě je unikátní a našimi partnery vysoce ceněná.

S těmito partnerstvími a ovšem i s naším aktivním členstvím v mezinárodních univerzitních sítích je spojena mnohatisícová vzájemná výměna učitelů i studentů. S řadou – zejména francouzských a německých – univerzit úspěšně probíhají programy joint-degree a double-degree. Naše fakulty přijímají zahraniční post-doc pracovníky na dvouleté výzkumné pobyty. Patříme k neaktivnějším evropským univerzitám v programu Erasmus. Každý rok v jeho rámci vyjede 1200 našich studentů a z partnerských univerzit naopak přijede k nám na 1500 studentů. Počet těchto studentských hostí se od roku 2006 bezmála zdvojnásobil, počet našich „erasmáků“ vzrostl za ta léta o více než pětinu. Podobně živé vztahy a mobilitu bychom našli i na úrovni výzkumné. Jsme prostě zajímavými, respektovanými a ceněnými členy evropské a světové univerzitní obce. To není samozřejmost, ale výsada, kterou je třeba neustále obhajovat.

Trvalé potvrzování naší kvality badatelskou i učitelskou, zároveň samozřejmě i studijní účasti na životě světové univerzitní komunity je dnes bezpodmínečnou nutností.

Příjemnou skutečností je, že **naše univerzita mládne**. Věkové těžiště našich 8000 zaměstnanců, z nichž asi 3/5 tvoří akademičtí a vědecktí pracovníci, se za posledních 8 let přesunulo z padesátníků na třicátníky. I to je signálem, že o práci na univerzitě je mezi mladou generací zájem. Docenturu dnes získávají odborníci již krátce po čtyřicítce, novým profesorům je obvykle něco málo přes padesát let. Náročnost habilitačních a jmenovacích řízení jsme přitom ve dvou krocích zřetelně zvýšili.

Proměnami ovšem prochází i naše studentská komunita. Její početní nárůst, který započal po revoluci, pokračoval během mého rektorského období do roku 2010, kdy univerzita dosáhla 54 tisíc studentů. Od té doby ale přes stoupající množství přihlášek ke studiu počet studentů cíleně redukuje. Rozšiřujeme přitom nabídku na celé škále bakalářských, magisterských i doktorandských oborů. **Dnes našich 51 tisíc studentů představuje asi 13 % všeho vysokoškolského studentstva republiky.**

I při těchto vysokých počtech studentů je samozřejmě nutné dbát na úroveň studia včetně závěrečných prací. Posouzení obsahového přínosu a originality prací nelze nahrazovat kontrolou jejich formálií či respektem k rozsahu popsaného papíru. Jen důraz na kvalitu nám zajistí respekt odborné, především mezinárodní komunity.

A protože jednak víme, že naši studenti nepocházejí jen z dobře situovaných kruhů, jednak nepodceňujeme motivační pobídky, navýšili jsme podstatně sociální i prospěchová stipendia a podporujeme řadu studentských aktivit.

Naším cílem přitom nemůže být a není plošné vzdělávání průměru mladé generace. Jde nám o získávání intelektuální elity a v tom rámci o posílení specifických skupin našich studentů. Jsem proto například rád, že u nás dnes studuje o čtvrtinu více zahraničních studentů než v roce 2006 a že jejich podíl dosáhl 15 %. Uvědomme si, že taková kvóta cizích studentů je velmi lichotivá i pro nejlepší západoevropské univerzity. Podíváme-li se pak na studenty-samoplátce, kteří studují naše cizojazyčné programy, ti tvoří dokonce více než polovinu všech těchto studentů v republice. Podnětem k nárůstu počtu zahraničních studentů bylo kromě jiného i zavedení evropského kreditního systému na Univerzitě Karlově od roku 2007. Další rozvoj však už je jednoznačně nutno přičíst atraktivnosti naší alma mater v mezinárodním prostoru.

Stejně významnou a pro naši budoucnost snad ještě důležitější skupinu studentů univerzity představují doktorandi. Těch máme 7 800, čili 15 % naší studentské populace. Je to důležitá součást našeho směřování cestou research university. Osvědčilo se i to, že stále více doktorandů (aktuálně 57 %) během svého studia absolvuje zahraniční stáž. Naše politika dlouhodobého zasítování univerzity do pevných mezinárodních vazeb nese ovoce a představuje budoucnost.

Když mne tak posloucháte, můžete si říci, že si Univerzita Karlova tohle všechno může dovolit zřejmě proto, že je vládami této země nadprůměrně finančně hýčkána.

Musím vás zklamat: velkou část svého času a energie jsem musel investovat do řešení problému, jak při více méně stagnující přímé podpoře ze státního rozpočtu udržet výzkumný i výukový provoz univerzity. **Když jsem roku 2006 převzal rektorský úřad, měla Univerzita Karlova zajištěnu více než polovinu svého rozpočtu ze státní dotace na vzdělávání. Do letošního roku klesl tento podíl na 27 %.** Přesto jsme dokázali v průběhu těch osmi let zvýšit rozpočet univerzity o třetinu na dnešních 9 miliard. Podařilo se to díky prosazení výkonových a kvalitativních parametrů do algoritmů veřejného financování základního výzkumu a také díky ohromnému rozvoji projektových aktivit fakult a ústavů Univerzity Karlovy. Ukazuje to, že nejsme úzce zaměřeni jen na institucionálně financovaný základní výzkum, ale že jsme dokázali docílit až překvapivě masivního nárůstu účelových prostředků.

Stejně významnou roli měl rozvoj vlastních ekonomických aktivit, díky nimž si dnes UK sama vydělává asi třetinu prostředků, které potřebuje na svoji činnost. Netajím se tím, že i tak nebylo právě snadné udržet bilanci vyrovnanou. I přes jistý pozitivní vývoj nemůžeme být spokojeni se mzdovou hladinou našich zaměstnanců. V poslední době jsme již opravdu naráželi na hranice našich sil a možností. Přesto však je možno předat univerzitu do dalšího funkčního období finančně stabilní a zdravou. Nemohu ovšem zatajit svůj názor, že má-li univerzita dodávat společnosti kvalitně připravené učitele široké škály oborů, podobně kompetentní lékaře nebo např. kvalifikované soudce, ale také fyziky, chemiky, biology, matematiky, překladatele, psychology, odborníky na nejrůznější regiony atd., měla by na to od téže společnosti také dostávat dostatek prostředků a nemuset si na takovou službu veřejnosti v takové míře sama vydělávat jinak.

Univerzita Karlova v uplynulém období nemohla, obdobně jako ostatní pražské vysoké školy a ústavy AV ČR, čerpat investiční prostředky z evropských strukturálních fondů. Toto arbitrární politicko-administrativní rozhodnutí o vyloučení Prahy – největšího vědeckého centra země – z možnosti využití nejmohutnější rozvojový zdroj poslední doby musím označit za vážnou strategickou chybu České republiky. Univerzita Karlova nicméně plně využila tento zdroj investic alespoň tam, kde mohla – pro své mimopražské fakulty. V Hradci Králové se realizuje vědecké centrum MEPHARED a další projekty, v Plzni centrum UniMec a Biomedicínské centrum. Společně s Akademií věd připravujeme Biotechnologické a biomedicínské centrum ve Vestci. To, že investiční rozvoj v Praze byl obtížný a ve srovnání s mimopražskými regiony (i přes dílčí úspěchy) vcelku nedostatečný, nemá cenu zastírat.

Univerzita Karlova polistopadového období však není – při všech svých pozoruhodných výkonech – mnohostranně produkční firma, nýbrž především svobodná obec lidí zkoumajících a studujících. Jejím zásadním znakem je nezávislost. Ta je pro nás důležitá především jako podmínka akademické svobody. Bez ní by univerzita nemohla skutečně plnit to, co od ní společnost potřebuje: kultivovat a garantovat kritický, na faktech, znalostech a uvažování založený přístup

ke všem – vědeckým, stejně jako aktuálně politickým – problémům. Ve světě, ovládaném mediálním promýváním mozků a exhibicemi prodejců všech druhů myslitelného štěstí, univerzita zůstává a musí zůstat ostrovem kritické, zkoumající racionality. Odměnou pak je důvěra společnosti, která do našich rukou svěruje to nejcenější, co má: své děti, elitu mladé generace.

O akademickou svobodu, o primát racionality, angažující se ve jménu akademické obce proti partikulárním zájmům skupin, se ale musíme aktivně starat i my, uvnitř univerzity. Za jeden z nejpodstatnějších počinů mého rektorského období v tomto smyslu pokládám skutečnost, že se **podařilo zabránit riziku vytunelování fakultních nemocnic**. Tvrdě jsme odmítali návrhy směřující k jejich privatizaci. Mezinárodní zkušenosti totiž konzistentně ukazují, že privatizace univerzitních nemocnic a klinik ve svých důsledcích obvykle vede k postupnému útlumu výuky a k omezování vědeckého výzkumu. A ukázalo se, že jakmile stát na tomto poli změnil rámec svých úvah, rychle jsme našli platformu k rozumné spolupráci při koncipování nových návrhů. Ohlas našich postojů ve veřejnosti byl jednoznačně kladný. I v jiných kauzách si pak velká část české společnosti uvědomila, jak obecně významná je pro ni univerzita, která dokáže být nad věcí a nesklonit se před diktátem momentálně silné nebo velikášsky a přezíravě se tvářící moci.

O skutečnosti, že Univerzita Karlova je veřejnou autoritou, která si je vědoma své obecné role a která ví, že musí vystupovat v zájmu širšího akademického okruhu, jsme se přesvědčili i při diskuzích o novém vysokoškolském zákonu. I zde bylo cítit, jak české vysoké školy i veřejnost vnímají hlas Univerzity Karlovy. A my zas na druhé straně vnímali, že **náš hlas je pro politickou sféru nepřeslechnutelný**. Tato role naší univerzity historicky patří. Naší povinností však je toto dědictví minulosti nepromarnit, nýbrž uvážlivě kultivovat.

Podmínkou takového postavení je nepřeslechnutelnost a neopominutelnost odborného hlasu naší univerzity. Tuto kvalitu si můžeme udržet výhradně pod podmínkou, že v naší univerzitní obci budeme důsledně trvat na meritokratických principech. Univerzita stojí a padá se svojí odbornou kvalitou a integritou. Pro postavení členů obce na Univerzitě Karlově musí zůstat klíčově důležité, co kdo doopravdy odborně umí a dokázal. Zásadní význam pro zastávání odpovědných funkcí musí být v tomto smyslu širší přehledu o kontextu a hloubka porozumění problémům, a to u každé vedoucí osobnosti, u každého člena akademického orgánu.

Jaký je tedy smysl společného snažení vedení univerzity, fakult, dílčích pracovišť i celé univerzitní obce? Rozhlédneme-li se po dnešní společnosti, vidíme, že současný operační systém byznysu, který je postaven na vnějších motivacích typu „cukr a bič“, nejenže leckdy nefunguje, ale někdy dokonce škodí. Celospolečensky potřebujeme jakýsi „upgrade“. A univerzitní věda nám ukazuje cestu. Ten nový přístup má podle předních odborníků na tuto problematiku (a také podle mého přesvědčení) tři nezbytné prvky:

1. autonomii – tj. touhu, schopnost a odvahu řídit si sami své životy;
2. mistrovství: tedy trvalé nutkání být lepším a lepším právě v tom, na čem opravdu záleží;
3. smysl: to je touha dělat to, co děláme, ve službách něčeho většího, než jsme my sami, co nás přetrvává, co nás přesahuje.

Se zkušeností osmi rektorských let a ve smyslu těchto principů vidím roli vedoucích, lidsky i odborně zralých osobností na univerzitě takto:

Bránit akademickou svobodu, ctít osvědčené historické tradice právem hrdé univerzity. Umožňovat a podporovat růst kolegů. Posilovat smysl naší práce a přes vrzání kafemlejnků neztrácet ze zřetele obecnou užitečnost naší práce jako klíčový aspekt z perspektivy našeho svědomí!

Na úplný závěr svých rektorských povinností chci veřejně vyslovit uznání a velké poděkování všem členům univerzitní akademické obce i všem, kteří univerzitě v uplynulém období nejrůznějšími způsoby pomáhali a podporovali ji. Jsem hrdý a šťastný, že obdivuhodný organismus Univerzity Karlovy a její neméně podivuhodný akademický rozvoj je společným dílem nás všech. Upřímně přeji svému nástupci Tomáši Zimovi, aby během jeho působení naše univerzita dále vzkvétala. A vám všem srdečně přeji do dalších let všechno dobré!

Tomáš Nigrin

Nový rektor spojuje osobnost manažera a vědce

Projev předsedy Akademického senátu UK PhDr. Tomáše Nigrina, Ph.D.

V loňském roce stál Akademický senát před svým nejvýznamnějším úkolem – před volbou kandidáta na funkci rektora. Byla to volba jedna z nejtěžších, protože jsme věděli, že zásadním způsobem ovlivní směřování naší alma mater na minimálně další čtyři roky. Není lehké vybrat osobnost do čela univerzity, která je nejvýznamnější vědecko-pedagogickou institucí České republiky, do čela univerzity, která sdružuje sedmáct fakult, téměř padesát tisíc studentů a skoro čtyři a půl tisíce zaměstnanců. Právě do osoby rektora se koncentruje obrovský závazek nejen vůči studentům a zaměstnancům, ale i vůči našemu státu. Současná doba navíc klade na osobu rektora mimořádné nároky. Rektor nejen reprezentuje akademickou obec Univerzity Karlovy a musí tedy být uznávanou vědeckou

osobností světového formátu, ale stále patrnější je i jeho druhá kvalifikace – a to manažerská. **Každý z nás, vědců, pedagogů i studentů, může totiž podávat nejlepší výkony jen tehdy, když má dobré zázemí a podmínky pro práci v rámci dobře fungující instituce. Ani Univerzita Karlova v Praze nemůže žít pouze ze své tradice, to k udržení místa v čele nestačí.**

Rektor Univerzity Karlovy v Praze byl vždy nejvýznamnějším univerzitním představitelem navenek, stejně jako dovnitř akademické obce. Vlastní náplň úřadu se v průběhu doby měnila, ale jeho svrchované postavení nebylo nikdy zpochybněno, a to ani za režimů, které akademickou autonomii omezovaly – například v době Josefa II., Františka I., před revolucí 1848 a samozřejmě za komunistického režimu. V čele univerzity stanula celá řada významných osobností s mimořádným celospolečenským významem – z nedávné historie mi dovozte zmínit například jednoho z nejvýznamnějších historiků dvacátého století Josefa Pekaře, významného právníka Karla Engliše, lékaře Rudolfa Kimla či filozofa Radima Palouše – prvního rektora po roce 1990. Stejně jako byla a je osobnost rektora pevným bodem a zárukou řádu, zůstávala a musí zůstat jistotou také akademická svoboda jeho volby.

Akademické volby jako takové jsou jedním z nejvýznamnějších a nejtrvalejších pilířů akademické autonomie. U nás tyto tradice narušil jenom komunistický režim. Rektor byl v minulosti volen celou akademickou obcí – v předhusitském období na důkaz rovnosti všech akademiků byli voleni dokonce i studenti. Po roce 1990 akt volby vykonává Akademický senát, samosprávný zastupitelský orgán univerzity, ve kterém jsou zastoupeni téměř rovným dílem akademici i studenti. Navazuje se tím na historickou tradici existence pluralitního a otevřeného akademického prostředí.

Volba kandidáta na funkci rektora Univerzity Karlovy se uskutečnila 25. října 2013 a v ní byl ve třetím kole zvolen hlasy čtyřiceti dvou senátorek a senátorů profesor doktor Tomáš Zima, doktor věd.

Nově zvolený rektor Univerzity Karlovy v Praze představuje bezesporu osobnost, která v sobě spojuje kvality špičkového vědce a manažera. Svoji odbornou dráhu zahájil profesor Zima jako student v Prvním ústavu lékařské chemie a biochemie a do klinické praxe vstoupil na Nefrologickém oddělení první interní kliniky, posléze na Nefrologické klinice. V roce 1996 se habilitoval v oboru lékařské chemie a biochemie a v roce 1999 byl jmenován přednostou Ústavu lékařské biochemie a laboratorní diagnostiky 1. lékařské fakulty a Všeobecné fakultní nemocnice. Již v roce 2001 byl jmenován profesorem lékařské chemie a biochemie jako jeden z nejmladších profesorů Univerzity Karlovy. Na základě svých četných odborných publikací v prestižních časopisech a na základě přednášek na mezinárodních kongresech se stal záhy světově uznávaným odborníkem. Svědčí o tom členství v celé řadě mezinárodních společností a jeho pověření organizací významných mezinárodních sjezdů. Zde prokázal své mimořádné organizační schopnosti, které později rozvinul ve funkci děkana 1. lékařské fakulty, jejíž prestiž v krátké době

významně pozvedl. Byl proto zvolen Akademickým senátem 1. lékařské fakulty na další funkční období.

Rád bych tedy závěrem jménem Akademického senátu, a tedy v zastoupení celé akademické obce, vyslovil přesvědčení, že právě Jeho Magnificence profesor Tomáš Zima splní očekávání, která do úřadu rektora Univerzity Karlovy v Praze vkládáme, a že bude naši alma mater nejen více než důstojně reprezentovat, ale také úspěšně řídit a rozvíjet.

A k tomu bych Vám chtěl, Vaše Magnificence, popřát mnoho zdaru a vyjádřit vám naši maximální podporu!

Miloš Zeman

Znalostní společnost musíme pěstovat společně

Projev prezidenta republiky

Vážený pane rektore,
velice vám děkuji za vaše osobní pozvání na vaši inauguraci a dovoluťe mi, abych vám ještě jednou blahopřál jak ke zvolení, tak ke jmenování rektorem staroslavné Univerzity Karlovy a k vašemu zvolení předsedou rektorské konference.

Ve vaší osobnosti vidím záruku dobré spolupráce s akademickou obcí. A když se ptáme, na jakých základech by tato spolupráce měla spočívat, pak bychom neměli podléhat mediálnímu zveličením a žabomyším sporům, ale ptát se po reálné substanci této spolupráce.

V Poslanecké sněmovně jsem nedávno mluvil o vizi a tato vize by měla být založena na znalostní společnosti, nikoli jenom na znalostní ekonomice. Na společnosti, v níž právě informace jsou nejdůležitějším faktorem společenského vývoje. A kdo jiný než právě akademická obec by měl na tomto snu, chcete-li vizi, participovat. Ano, přesně to vidím jako základ naší spolupráce. Jako substanci, kterou musíme pěstovat a o jejíž rozvoj musíme společně usilovat. To vše ostatní je pěna dní a nic víc. **Spor o jmenování vysokoškolských profesorů je neskonale méně významný než rozvoj znalostní společnosti.** Přesto, abych odstranil některá nedorozumění, mi dovoluťe říci několik málo vět i k tomuto sporu.

Jak dobře víte, zastávám názor zcivilnění funkce prezidenta a odstranění některých, chcete-li feudálních, chcete-li monarchistických prvků. Proto jsem se dobrovolně, aniž by mě k tomu kdokoli nutil, vzdal práva amnestie, práva abolicce a redukoval jsem i právo milosti na extrémně výjimečné humanitární případy. Do této skupiny patří i jmenování vysokoškolských profesorů, protože pouze čtyři z dvaceti osmi zemí Evropské unie mají systém, kdy hlava státu vysokoškolské profesořy jmenuje. Při sporu o toto jmenování jsem nikdy nezastával názor vyjádřený některými, jako obvykle dobře informovanými komentátory, že prezident má právo posuzovat odbornou schopnost uchazečů. Zastával jsem pouze názor, že důstojnost vysokoškolského profesora, vedle této odborné způsobilosti, vyžaduje i to, aby u něho, jemně řečeno, nedocházelo k exhibicionistickým excesům. A tento názor si uchovávám i nadále.

S radostí jsem nedávno podepsal jmenování osmdesáti pěti vysokoškolských profesorů a předal jmenovací dekrety premiéřu ke kontrasignaci a požádal jsem pana ministra školství, aby je poté předal vysokoškolským profesorům. A znovu opakuji to, zda prezident má či nemá posuzovat nikoli odborné předpoklady výkonu funkce vysokoškolského profesora, ale předpoklady typu morální integrity.

Znovu opakuji, toto je pěna dní, toto není důležité. Jádrem naší spolupráce je právě ona znalostní společnost. Usilujme o ni společně a nenechme se svést na falešnou cestu výměny mediálních invektiv. A jako důkaz toho, že si této spolupráce a vaší osobnosti upřímně vážím, mi dovoluji, abych po skončení slavnostního ceremoniálu následoval starodávný zvyk, kdy hlava státu předá hlavě učené obce, ať už se jmenuje jakkoli, dvě věci. Brk a Bibli.

Milý pane rektore, nedovedete si představit, jak obtížné bylo sehnat na Hradě brk. Dokonce brk se zlatou násadkou a k tomu dva kalamáře plné inkoustu. Pokud jde o Bibli, bylo to o něco snadnější. Dovolte, abych vám popřál hodně moudrosti, osobní statečnosti, schopnost odolávat intrikám a mít odvalu v často nepopulárních rozhodnutích. Přeji vám štěstí a úspěch.

Tomáš Zima

O klinické biochemii

Inaugurační přednáška nového rektora

Před malým okamžikem jsem s pokorou a s vědomím velké odpovědnosti a s pokorou přijal úřad rektora Univerzity Karlovy v Praze. Při této příležitosti si dovoluji, jak bývá při inauguraci nového rektora tradicí, pronést krátkou přednášku věnovanou mému profesnímu zaměření.

Mým oborem je lékařská a klinická biochemie, která se kromě základního výzkumu významně podílí na každodenní lékařské praxi. Vždyť na výsledcích laboratorní diagnostiky závisí většina lékařských rozhodnutí.

Klinická biochemie je aplikací chemických, molekulárních a buněčných principů a využívá při tom moderní technologie. Jejím účelem je především porozumět lidskému zdraví a nemocem a umožnit jejich objektivní hodnocení.

Na základě stále většího množství poznatků přispívá klinická biochemie ke stanovení správné diagnózy a prognózy onemocnění. Umožňuje průběžnou kontrolu účinnosti terapie a v rámci preventivních programů přispívá k včasnému odhalení závažných onemocnění, a to předtím, než mohou být klinicky diagnostikována.

Náš obor navazuje na dlouhou historii. Zmínky o studiu a vyšetřování lidských tekutin byly zaznamenány již okolo roku 400 př. n. l. Také Hippokratova doktrína vycházela z patologie tělních tekutin a šťáv; o hematologii jako příznaku onemocnění ledvin psal již Rufus z Efesu na sklonku prvního století n. l.

Přibližně pět set let po Galénovi Protospatharius prohlásil, že studium moči je důležité pro poznání vnitřního prostředí. Na něj například navazoval na přelomu 12. a 13. století například Gilles de Corbeil, lékař francouzského krále

Filipa II. Augusta. Ve středověku se pak uroskopie stala, spolu se studiem pulzu, základní diagnostickou metodou, jak ostatně dokumentuje nádherně ilustrovaný středověký medicínský atlas „Tractatus de Pestilencia“.

Paracelsus, nazývaný někdy pro své reformátorské snahy Lutherem lékařství, poukázal v 16. století na význam chemických látek v medicíně a mimo jiné uváděl, že každá látka může být jedem – závisí jen na jejím množství. Ve druhé polovině 17. století diagnostickou technologii významně obohatil Antoni van Leeuwenhoek, když zdokonalil mikroskop a s jeho pomocí jako první rozpoznal vlásečnice a jednotlivé buňky krve.

V 19. století již vznikaly první laboratoře, nejen v Guy's Hospital v Londýně, ale i v nemocnicích na kontinentu. Pražská všeobecná nemocnice nezůstala pozadu. Již v roce 1845 zde byla zřízena laboratoř pro chemicko-klinická vyšetřování a tzv. patologickou chemii. V roce 1892 se naši předci radovali z první učebnice klinické chemie, jejímž autorem byl sir William Osler, označovaný za otce moderní medicíny, zakladatel biochemické laboratoře v baltimorské John's Hopkins Hospital.

Kdybychom se mohli podívat do moderní laboratoře v nemocnici před sto lety, uviděli bychom tam již laboratoř vybavenou váhou, mikroskopem, centrifugou, Bunsenovým kahanem a kolorimetrem. Druhá polovina 20. století byla ve znamení nástupu nových technologií, avšak k zásadnímu posunu v klinické biochemii a laboratorní diagnostice došlo v 70. a 80. letech, kdy se začala rozvíjet automatizace enzymové diagnostiky. Do laboratorní praxe přicházela imunochemická stanovení a konečně v 90. letech začal rozvoj molekulárněbiologických technik.

V úvodu jsem zmínil, že laboratorní testy mají významný vliv na množství lékařských rozhodnutí, uvádí se 70 až 80 %. Toto číslo se může zdát příliš nadsazené, avšak diagnostika akutního infarktu myokardu, cukrovky, poruch metabolismu lipidů nebo radostného očekávání narození dítěte je založena právě na laboratorním vyšetření.

Kromě diagnostiky řady onemocnění ovlivňuje laboratorní vyšetření významně i způsob léčby pacienta. Může se jednat například o stanovení variant cytochromu P 450, kdy aktivita tohoto enzymu rozděluje populaci na tzv. ultrarychlé či pomalé metabolizéry. Konečně tedy můžeme dát lék správnému pacientovi, ve správné dávce a ve správnou dobu a zvýšit tak jeho účinnost a současně snížit nežádoucí účinky.

Laboratorní diagnostika se také zasloužila o nový trend moderní medicíny – její personalizaci – nejen individualizovanou diagnostikou a individualizací dávky léčiva, ale také přístupem ke každému pacientovi.

Nastavení léčby na základě znalostí genetické a biochemické individuality pacienta je zásadním krokem k optimalizaci zdravotní péče. Toto jednoduché tvrzení však spočívá na velmi složitých postupech, a je proto pro nás všechny skutečnou výzvou.

Jedná se například o charakterizaci receptorů nacházejících se nejen na buňkách, ale též volně cirkulujících v krvi; příkladem může být vyšetření receptorů z rodiny EGFR – HER 2 NEU u karcinomu prsu. S postupným odhalováním tajemství

lidského genomu jsou zaváděny molekulárněbiologické techniky pro diagnostiku nádorových onemocnění, závažných přenosných onemocnění, jako jsou hepatitidy, ale také vrozených metabolických vad.

Různé poruchy genetické informace jedince mohou vést k závažnému poškození organismu a mohou také zvýšit jeho predispozici k rozvoji častých onemocnění. Jakmile budeme moci přesně určit míru individuálního rizika, budeme schopni zlepšit preventivní opatření a doporučit pacientovi, co může a čeho by se měl naopak vyvarovat – dosud totiž často z neznalosti pacientům převážně leccos „zakazujeme“.

Po více než deseti letech od charakterizace lidského genomu se bouřlivě rozvíjejí technologie celogenomového sekvenování. Současně před námi vyvstávají nové, dosud obtížně zodpověditelné otázky. Nacházíme se v situaci, kdy jsme díky přesné a výkonné diagnostice doslova zaplaveni spoustou dat, která je nezbytné zpracovávat s využitím moderních informačních technologií. Zvyšuje se však i rozpor mezi daty, která jsme schopni vytvářet, a tím, jak jsme schopni je medicínsky interpretovat. Stále však musíme mít na paměti, že v datech by se neměl ztratit člověk, jeho emoce a jeho individualita.

Postupné porozumění genomu můžeme přirovnat k vývoji lidského jedince – dítě se naučí číst písmena, čísla, začíná skládat jednoduché věty a pak teprve přichází složitý a komplikovaný proces učení a spojování jednotlivých informací a poznatků, hledání vazeb a regulací... Tak nějak je tomu nyní v molekulární biologii.

Současně před námi vyvstávají etické aspekty, jak s genetickou informací daného jedince naložit. Nechceme přece, aby byla v budoucnu otevírána témata, jako je selekce našich dětí, selekce našich partnerů, selekce pro naši práci či selekce koho nebo pro co. **Chceme-li využívat nové technologie, které budou pomáhat lidstvu, musíme přijmout i neoddelitelnou zodpovědnost, jak zabránit jejich zneužití.**

Před pěti sty lety řekl Paracelsus, že tělo je směsicí chemických látek, a když jsou tyto v nerovnováze, vzniká nemoc, již nevyлéčí nic než chemické látky. V podstatě měl pravdu. Jedním z aktuálních témat současné medicíny a našeho výzkumu je oxidační stres.

Jak víme, život na naší planetě se původně vyvíjel v bezkyslíkaté atmosféře. Teprve fotosyntetizující organismy začaly do prostředí uvolňovat užitečný a zároveň toxický kyslík. Vývoj života mohl pokračovat jen díky tomu, že spolu s využíváním kyslíku pro energetický metabolismus se rozvíjely i ochranné antioxidační systémy, které vznikající reaktivní metabolity kyslíku a jeho radikály udržují na správném místě a na únosné hladině. V každém z nás, kdo tu jsme, v tuto chvíli vznikají volné radikály – reaktivní formy kyslíku a dusíku, i když zde v klidu sedíte a posloucháte moji přednášku, a já věřím, že vaše antioxidační systémy na úrovni enzymů či substrátů udrží tvorbu radikálů na uzdě.

Z chemického hlediska je radikálem jakákoli molekula, atom nebo ion, který má ve valenční sféře jeden či více nepárových elektronů. Nepárový elektron způsobuje jejich vysokou reaktivitu. Pro vaši představu uvedu, že počas existence

hydroxylového radikálu v biologickém prostředí je 10^{-9} vteřiny. Při porušení zmíněné rovnováhy hrají reaktivní formy kyslíku významnou roli ve vzniku řady chorobných stavů a v mechanismu stárnutí.

Mohlo by se zdát, že radikály jsou pro lidské tělo škodlivé. Není tomu tak. Pokud by v lidském těle nevznikaly, tělo by je nemohlo používat k obraně proti infekci, nemohlo by přeměňovat jedovaté látky, a nepracoval by dýchací řetězec v mitochondriích.

Oxidační stres souvisí s karbonylovým stresem, kdy v lidském organismu Maillardovou reakcí vznikají z glukózy a proteinů Amadoriho produkty a následně produkty pokročilé glykace, jako je metyl-glyoxal či pyrralin a pentosidin. Tyto produkty si tvoří každý z nás a při déletrvajícím zvýšené hladině krevního cukru se jejich vyšší produkce projeví postižením ledvin, nervosvalového přenosu, či poškozením cévní stěny. Jsou to například komplikace diabetu. K poškození organismu na tomto principu dojde, pokud uvedené reakce trvají týdny a měsíce.

Francouzský chemik Louis-Camille Maillard před více než sto lety zjistil, že mnohem kratší dobu a mimo naše tělo reaguje glukóza s aminokyselinami při přípravě pečených a smažených jídel. Výsledkem této interakce je lákavé hnědé zbarvení a vábivá vůně těchto pokrmů.

Nejen fyzici, ale i lékaři se při své praxi intenzivně zabývají i takovými částicemi hmoty, jako jsou protony a elektrony. Nerovnováhu v rozložení protonů popisují jako narušení vnitřního prostředí neboli poruchu acidobazické rovnováhy. Nerovnováha v rozložení elektronů se popisuje jako oxidoredukční stres a oxidační poškození organismu. Poruchy acidobazické rovnováhy umíme popsat, stanovit a částečně léčit. U oxidoredukční nerovnováhy jsme z hlediska popisu, stanovování a léčení teprve na počátku cesty poznání.

Klinická biochemie a laboratorní diagnostika mají mimo jiné směřovat k co nejpresnějšímu popisu nerovnováh a narušených regulací. Jejich rozpoznání slouží k úspěšné diagnostice, terapii, a tím významně přispívá ku prospěchu člověka.

V této souvislosti si s jistou nadsázkou dovolím říci, že o něco podobného budu usilovat i jako rektor Univerzity Karlovy v Praze; také mně půjde o harmonizaci vztahů v našem společenství a o prospěch univerzity jako celku i naší společnosti, jejíž je nedílnou součástí.

Vážené dámy, vážení pánové, na závěr mi dovoluje, abych poděkoval profesorovi Václavu Hamplovi a jeho spolupracovníkům za úspěšný rozvoj Univerzity Karlovy v posledním období, dovoluje mi poděkovat mým učitelům, kteří mi předávali svoje znalosti a podnítili ve mně lásku k lékařství a vědě obecně, mým spolupracovníkům, s nimiž předáváme své zkušenosti studentům a snažíme se přispět do mozaiky lidského poznání. Poděkování patří i mým nejbližším, nejen za jejich pochoopení a podporu.

QUOD BONUM, FAUSTUM, FELIX, FORTUNATUMQUE EVENIAT!

WEDNESDAY DAILY WEDNESDAY

OFFICIAL PROGRAM

WORLD'S FAIR

LOUISIANA PURCHASE
EXPOSITION
ST. LOUIS, U.S.A.

1904

ST. JOHN

This is a vintage, Art Nouveau-style poster for the 1904 World's Fair. The design is enclosed in a decorative border with floral and scrollwork motifs. At the top, the word 'WEDNESDAY' appears twice in small banners, flanking the word 'DAILY'. Below this, 'OFFICIAL PROGRAM' is written in a large, stylized, outlined font. The central feature is an oval-shaped illustration showing an aerial view of the fairgrounds in St. Louis, Missouri, with various buildings, paths, and a large central structure. Below the illustration, the words 'WORLD'S FAIR' are prominently displayed in a large, bold, outlined font. Underneath that, the text 'LOUISIANA PURCHASE EXPOSITION' and 'ST. LOUIS, U.S.A.' is written in a smaller, outlined font. At the bottom, the year '1904' is enclosed in a decorative frame, with the name 'ST. JOHN' printed in small letters to the right.

QUOD BONUM

FAKULTA V MÉDIÍCH

Monitoring tisku a veřejnoprávních médií nám prozradil, že od začátku letošního roku až do korektur tohoto vydání VNR se jméno naší fakulty objevilo v novinách, časopisech nebo rozhlasových a televizních relacích celkem 64×. Někdy to byly stručné zmínky, jindy rozhovory, rozborů nebo odborné stati. Několik materiálů vám teď pro informaci předkládáme.

Potravinářský výzkum v praxi

Zemědělec | 17. 3. 2014 | Rubrika: Věda a výzkum | Strana: 11

Tento článek je dalším dílem seriálu o uplatňování výsledků zemědělsko-potravinářského výzkumu v praxi. Tentokrát chce ukázat některé zajímavé příklady výsledků potravinářského výzkumu....

Potraviny pro zvláštní účely

Projekt TA01010765 – Výzkum a vývoj nových receptur a technologie potraviny pro zvláštní lékařské účely – vychází z premisy, že výživa člověka významně ovlivňuje jeho stav a výkonnost. V potravinářství proto dochází ke stále větší specializaci výroby potravin i účelů potravinářských produktů. Smyslem je, aby se dařilo v co možná nejvyšší míře uspokojovat potřeby na výživu jednotlivých skupin populace podle stravovacích a výživových potřeb, podle jejich věku, různých zdravotních diagnóz, podle intenzity a druhu práce a také volnočasových aktivit. Za vědeckou iniciativou ve vývoji takových potravin stojí tři klíčové organizace – Bohušovická mlékárna a. s., **3. lékařská fakulta UK** a Výzkumný ústav mlékárenský.

Projekt si vzal za cíl vyvinout potravinu pro skupinu seniorů v návaznosti na dosažitelnou výrobu potraviny pro zvláštní lékařské účely, kterou vyrábí Bohušovická mlékárna. Složení výrobku pro seniory s pracovním chráněným názvem NUTRISEN vychází ze složení odtučněného mléka, které je upraveno dodáním vhodného rostlinného tuku tak, aby bylo dosaženo optimálního spektra mastných kyselin. Významná změna oproti předcházejícímu vývoji je ve využití moderních membránových separací na úrovni nejmodernějších materiálů. To má za následek zefektivnění procesů ultrafiltrace a diafiltrace. Tím lze dosáhnout zkoncentrování bílkovin mléka a odstranění naprosté většiny laktózy. Receptura je pak podle návrhu lékařských odborníků doplněna ještě zvýšením obsahu syrovátkových bílkovin, potřebnými mineráliemi a vitamíny.

Autoři projektu rozdělili řešení celkem do tří výzkumných linií, které odpovídají postupu prací každého účastníka řešení projektu a jsou důkazem účinné spolupráce všech účastníků. V první výzkumné linii stanoví lékařská sféra na základě

aktuálních vědeckých poznatků optimální složení makronutrientů a mikronutrientů, a to vzhledem k požadavkům a fyziologickým změnám v metabolismu osob starších 65 let. Zvláštní důraz přitom je kladen na skupinu seniorů s rizikem vzniku podvýživy nebo těch, u kterých se podvýživa dokonce již rozvinula, přičemž nejde o podvýživu z nedostatku stravy – energie, ale z její nesprávné skladby, tedy nedostatku některých významných složek (vitaminů, minerálních látek, stopových prvků nebo i esenciálních aminokyselin a mastných kyselin). Druhá výzkumná linie vede výzkumníky ve zkoumání vlastností nové receptury, především způsobu získávání syrovátkových bílkovin, koncentráту veškerých bílkovin z mléka nebo syrovátky s použitím ultrafiltrace. U výsledného laboratorně vyrobeného produktu byly hodnoceny obsahy bioaktivních látek, vitaminů, senzorycké vlastnosti a dále fyzikální vlastnosti – viskozita, osmolalita. Významné je i sledování stability složek, především bílkovin v průběhu sterilace výrobku a v průběhu skladování, aby bylo možné stanovit bezpečnou, co nejdéší dobu trvanlivosti a upotřebitelnosti. Samozřejmě jsou také sledovány všechny parametry kvality, především mikrobiologické, jako záruka zdravotní bezpečnosti.

Poslední linie výzkumu si vzala za cíl poloprovozní odzkoušení laboratorně stanovených receptur a jejich technologických postupů. Zmíněné procesy byly testovány a jejich technologické parametry optimalizovány na novém poloprovozním zařízení. Toto zařízení bylo pořízeno právě pro tento účel, nainstalováno je u potenciálního výrobce – v Bohušovické mlékárně, kde bude zahájena realizace výsledků hned po ukončení projektu.

Zmíněný projekt TA01010765 získal cenu Technologické agentury ČR v roce 2013 v kategorii Řešení pro kvalitu života.

Jak správně vyživovat od narození do stáří

Kongresový list | 10. 3. 2014 | Rubrika: 8. kongres primární péče | Strana: 12 | Autor: jat

„Nutrice představuje v medicíně téma klasické – v 19. století ale hrála mnohem podstatnější roli, než je tomu dnes. Nepochybně je to věc, která patří do ordinace lékaře, zejména toho praktického,“ konstatoval v úvodu prvního programového bloku věnovaného výživě v nemoci i ve zdraví **prof. MUDr. Michal Anděl, CSc.**, přednosty II. interní kliniky 3. LF UK a FN Královské Vinohrady, Praha, který se zaměřil na nutriční intervence v ambulantní praxi.

Jak uvedl, výživa nesprávná kvantitativně vede k obezitě, zhoršení stavu nutrice až k malnutrici, nesprávná kvalitativně pak ke karenci vitamínu C, kyseliny listové, thiaminu, vitamínu B12, D aj. „Nezanedbatelný je i sociální význam poruch výživy – například obezita v dětství vede v pozdějším věku ke vzniku diabetu druhého

typu, se kterým jsou spjaty náklady v desítkách miliónů korun,“ dodal. V případě podvýživy je potřeba se ptát, zda jde o stav „er se“, či o závažný symptom nemoci (mentální anorexie, achalázie, diabetu 1. typu, hypertyreózy, onkologického onemocnění apod.). „Podvýživa představuje v běžné klinické praxi významný problém, zejména u fragilních skupin obyvatel - především tedy starých lidí, závislých osob či některých pacientů s psychickými obtížemi,“ připomněl dále prof. Anděl a dodal: „Nedostatečný stav nutrice spojený s nedostatečným příjmem tekutin je příčinou až 30 % všech akutních hospitalizací starých lidí na interně orientovaných odděleních a klinikách. Porucha proteosyntézy totiž vede k poruše imunity, a tudíž k riziku rozvoje bronchopneumonie, infekce močových cest a k snadnějšímu přechodu do sepse.“ V praxi lze orientačně zjistit stav výživy pomocí hmotnosti (pozor na edémy), BMI, vrstvy tuku nad tricepsem nebo mohutností muskulatury nedominantní paže. Za signifikantní je považován nechtěný pokles hmotnosti v posledním půlroce o 10 % nebo v posledním měsíci o 5 %. „Ve srovnání se ženami jsou podvýživou více ohroženi samostatně nebo osaměle žijící muži, a to již v pátém dekadu,“ upozornil prof. Anděl. Z laboratorních ukazatelů je podle něj důležité zhodnocení plazmatické koncentrace albuminu (norma nad 35 g/l), která je snížena až při dlouhodobém, respektive stresovém hladovění. Důležité je odlišit jaterní příčinu a renální, eventuálně střevní ztráty.

Mezi příčiny zhoršení stavu nutrice ve stáří patří mj. ztráta sociální sítě, deprese, zubní defekty, poruchy chuti, čichu, polykání, hybnosti, kognitivních funkcí, kachektizující choroba, nechutenství a intolerance jídla po léčbě či ekonomické důvody. „Role praktického lékaře při řešení těchto specifických problémů je skutečně významná. Při každé návštěvě pacienta v ordinaci by proto měl praktik zvážit jeho hmotnost,“ apeloval prof. Anděl s tím, že časná intervence je zásadní, protože nutriční stav se mnohem lépe – i mnohem levněji – udrží než restauruje. Minimální nutriční potřeby ve stáří jsou následující: * energie – 25 kcal/kg/den; * proteiny (resp. aminokyseliny) – 1 g/kg/den; * voda – 30 ml/kg/den; * kalium – 1 mmol/kg/den; * NaCl – 5 až 6 g denně.

Prof. Anděl se krátce zmínil také o možnosti „sippingu“, tedy popíjení při předoperační nutriční intervenci. Jedná se o tekoutou výživu většinou na bázi mléčných proteinů, která se podává perorálně. Pro složitější stavy, jež vyžadují řešení nutrice pomocí dlouhodobé enterální nebo parenterální výživy, je nutná spolupráce se specializovanou nutriční ambulancí. „Pokud jde o sociální aspekty, poruchy výživy a hydratace jsou častější ve velkých městech. Důležitá je proto spolupráce na komunální úrovni a využití preventivních programů typu meals on wheels“ – tedy systému rozvozu potravin,“ konstatoval prof. Anděl a své vystoupení uzavřel globálním pohledem na malnutrici: „Hladovění v rozvojovém světě je příznakem chudoby, hladovění v rozvinutém světě často příznakem ignorance. Jednoduchými prostředky však lze dosáhnout mnohého.“

Zaměřeno na psychickou podporu onkologického pacienta

PragueONCO 2014

Kongresový list | 3. 2. 2014 | Strana: 4 | Autor: hech |

MUDr. ThLic. Jaromír Matějek, Ph. D., Th. D., z Ústavu etiky 3. lékařské fakulty UK Praha upozornil mimo jiné, že v ČR neexistuje samostatný systém etických konzultací a práce s hodnotami pracoviště. Přínosem etických konzultací přitom bývá zvýšení spokojenosti pacientů, pokud organizace podporují takovou praxi, kterou lze označit za etickou. Například když lékaři aktivně zapojují pacienty do rozhodování o vlastní zdravotní péči, daří se takovým pacientům klinicky lépe a říkají, že jsou s péčí, které se jim dostává, spokojeni.

MUDr. Matějek také uvedl, že v USA jsou standardy týkající se přístupu k etice součástí akreditačního řízení. Programy organizací, které chrání pacientova práva a zdůrazňují svou odpovědnost, pak mohou přispět k tomu, že organizace mnohem snadněji naplní požadavky akreditačního řízení na poli etiky.

„V USA, ale například i v Rakousku a v Německu existují systémy tzv. etického poradenství, které se zabývají řešením konfliktů, vyvstávajících v souvislostech s péčí o konkrétního pacienta. Tyto konflikty může vnímat kdokoli, kdo má k pacientovi nějaký vztah, ať už profesní, emocionální, rodinný apod. Důležitou úlohu má v takových případech poradce-moderátor, jehož úkolem je, aby dokázal řešení konfliktů moderovat, usnadňovat, vysvětlit všem stranám možné etické pozadí a na vzájemných setkáních je přiváděl ke konsenzuálnímu řešení,“ řekl MUDr. Matějek.

S frézou na mozek

Týden | 3. 2. 2014 | Rubrika: Moderní život | Strana: 80 | Autor: Silvie Králová |

Neurochirurg Pavel Haninec se pouští i do takových operací, od kterých dávají jeho kolegové ruce pryč. „Nerad se vzdávám. Je důležité snažit se za každou cenu problém vyřešit,“ říká přednosta Neurochirurgické kliniky Fakultní nemocnice Královské Vinohrady v Praze.

Před třemi týdny zemřel bývalý izraelský premiér Ariel Šaron, který byl osm let v kómatu. V umělém spánku nyní lékaři udržovali i sedminásobného mistra světa formule 1 Michaela Schumachera. Jakou mají pacienti v kómatu šanci na uzdravení?

To je velmi těžké říct. Je to individuální, pacient od pacienta. Neznal jsem zdravotní dokumentaci Ariela Šarona a neznám ani detaily o nehodě Michaela Schumachera. Dělat jakékoli prognózy bez prostudování dokumentace by nebylo fair.

Jaký je v takové situaci standardní postup?

Pokud dojde při úrazu k otoku mozku, nechá se pacient v umělém spánku a po nějakém čase se ho lékaři pokouší budit. Obecně platí, že čím déle je pacient v umělém spánku, tím je prognóza horší.

Co je vaším denním chlebem? Jaké pacienty a diagnózy řešíte nejčastěji?

Naše traumacentrum je spádovým pracovištěm pro oblast, ve které žije přes milion obyvatel. S úrazy se setkáváme skutečně dennodenně. Třicet až čtyřicet procent zákroků připadá na operace mozku. Zbýlých šedesát až sedmdesát na operace nervů a degenerativních onemocnění páteře.

Přibývá nádorů mozku?

Těžko říct, zda přibývá, protože takto statistiky většinou zaměřeny nejsou, ale je čím dále přesnější diagnostika. Vyšetření počítačovou tomografií nebo magnetickou rezonancí dokáže odhalit i onemocnění, o kterém bychom se dříve nedozvěděli. Díky tomu přibývá i pacientů, kteří se dostanou na náš operační stůl.

Jaké operace patří ve vašem oboru mezi nejtěžší?

Obecně jsou to cévní operace mozku a také operace některých typů nádorů, které jsou nepříznivě uloženy. My potom musíme operovat na milimetry přesně, aby nedošlo k poškození životně důležitých struktur. Obtížné bývají tyto zákroky třeba uvnitř mozkového kmene, kde se nachází centrum pro dýchání nebo pro srdeční práci. Dokonce jsou tam aktivační dráhy, které když se přeruší, pacient přestane cokoli vnímat, neví o světě. Přestože mozek žije, pacient je jakoby mrtvý.

Řezat do takových míst skalpelem je asi o nervy.

Samozřejmě je to pro operátora do určité míry stres. Zvláště pokud soucítí s pacientem a jeho rodinou. Uvědomuje si totiž, že riziko poškození nebo úmrtí je při takovém zákroku mnohem vyšší. Složitě jsou také operace uvnitř míchy. Ale i odsud dokážeme některé typy nádorů odstranit.

Řežete do míchy? To se může?

Nesmíte ji přetnout příčně. Pokud ji rozdělíme podélně a dostaneme se tak přímo k nádoru, můžeme ho odstranit. Samozřejmě přitom nesmíme poškodit tepnu, která míchu vyživuje. To jsou ale opravdu těžké operace a nejsou zase tak časté.

Kolik takových operací už máte za sebou?

Určitě jsou jich desítky. Počítám tedy ty úspěšné. Některé typy nádorů míchy nelze odstranit celé, takže míše odlehčíme tím, že odoperujeme část nádorové tkáně. Jindy si můžeme dovolit být radikálnější a nádor odstraníme celý. Řada pacientů pak žije bez jakýchkoli problémů mnoho a mnoho let.

Když jsme u té míchy: zhruba před 20 lety se u nás při některých chirurgických zákrocích začala používat epidurální anestezie, při níž se mezi míšní obaly a stěnu páteřního kanálku vpíchne znečítlivující látka. Pacient je během operace při vědomí, ale nic necítí. Lze to použít i v neurochirurgii?

Neoperujeme sice přímo v epidurální anestezii, ale některé zákroky se skutečně dají dělat i v místním znečítlivění. Třeba v těch případech, kdy potřebujeme vědět, jaké následky může mít pro pacienta manipulace v určité části mozku. Jestli mu tím nemůžeme způsobit například poruchu řeči nebo hybnosti končetin. Provádí se to u některých úrazů, kdy pacient krvácí do lebeční dutiny. Nebo u nádorů, které nemají tak přesné hranice a operátor mnohdy nepozná, kde končí nádor a kde začíná zdravá tkáň. V těchto případech potřebujeme vědět, co se u pacienta odehrává.

Takže pacientovi řezete v hlavě a přitom se ho ptáte, co to s ním dělá?

Přesně tak. Nebo provedeme nějaký jednoduchý test.

Představa člověka, který leží při plném vědomí na operačním stole s otevřenou lebkou, mi připomíná výjev z amerického thrilleru Hannibal.

Chápu, že vám to připadá trochu drastické. Ale pacient kromě místního znečítlivění dostane i léky pro snížení vnímání bolesti a také léky, po kterých si toho příliš nepamatuje. Během zákroku sice reaguje a mluví, ale z operace samé si toho už moc nevybaví. Standardně ale takto neoperujeme. Jsme radši, když nám člověk na stole spí. Pro nemocného i pro lékaře je to komfortnější a méně stresující. Naštěstí máme techniky, které to umožňují. Díky funkční magnetické rezonanci si můžeme zmonitorovat tu oblast mozku, v níž chceme operovat, takže přesně víme, do kterých míst nesmíme zasáhnout.

Takže jsou i oblasti mozku, do kterých si netroufnete rezat?

Takových míst, kde bychom nebyli schopni operovat, je čím dál méně. Mnohá tabu padají s postupem rozvíjející se diagnostiky a operační techniky. Přesto jsou ale oblasti, do kterých se nehrneme a raději vyčkáváme, jak se onemocnění vyvine. Platí to třeba o nádorech v mozkovém kmeni. Pokud je uložen moc hluboko, museli bychom procházet zdravou tkání a přitom bychom mohli pacienta ohrozit na životě. Takže i dnes v mnoha případech jenom čekáme. Případně se snažíme najít

nějakou alternativní techniku, která by pacientovi alespoň prodloužila život nebo zabránila různým komplikacím.

V případě jakých onemocnění?

Třeba v případě kavernomu v mozkovém kmeni. Jde o shluk cév, které se opakovaným drobným krvácením stále zvětšují a takto mohou ničit životně důležité funkce. Přestože nebyl příliš prokázán účinek gama nože, zdá se, že v těch případech, kdy je kavernom uložen příliš hluboko, ho dokážeme ozářením gama nožem stabilizovat. Někdy si zkrátka nemůžeme dovolit radikální operaci a volíme kompromisy. V medicíně totiž pořád ještě platí, že když nemůžeme pacientovi pomoci, alespoň bychom mu neměli ublížit. Rozhodnout, co bude menší zlo, je ale někdy hodně těžké.

Právě v operacích nádorů spodiny lebeční a mozkového kmene je vaše klinika vyhlášena.

Tyto zákroky jsou takový náš koníček. Stejně jako operace uvnitř míchy. Nejsme ovšem jediné pracoviště v republice, které je provádí. Ale myslím, že máme skvělé výsledky. V čem je naše pracoviště opravdu výjimečné, jsou operace vytržených míšních kořenů. To jsou svazky nervových vláken, které když se přeruší, člověk ztratí cit v končetinách nebo s nimi nemůže hýbat. V míše se takové poškození už nedá obnovit. Alespoň částečně můžeme svalům funkci vrátit tak, že poškozenou část nervu nahradíme jiným nervem.

Takže ty nervy vlastně naroubujete?

Dá se to tak říct. V některých operačních technikách máme dokonce světová prvenství. Například nerv, který zásobuje úplně jiné svaly, umíme rozdělit tak, že inervuje jak tyto svaly, tak i ten, kterému potřebujeme vrátit jeho původní funkci.

Neurochirurgii se věnujete už jedenatřicet let. Vzpomenete si na okamžik, kdy jste se poprvé díval do otevřené hlavy?

Na operaci mozku jsem se poprvé díval už jako student, někdy ve třetím ročníku lékařské fakulty. Chodil jsem stážovat do Ústřední vojenské nemocnice ve Střešovicích a tam jsem měl šanci asistovat u některých zákroků. Měl jsem dokonce možnost poznat profesora Zdeňka Kunce, jednoho ze zakladatelů neurochirurgie. A mými učiteli byly i takové kapacity jako profesor Ivo Fusek nebo Eduard Zvěřina.

Myslím, že každý student medicíny by pohled do otevřené lebky neustál. Jak jste to prožíval vy?

Mě to vyloženě fascinovalo. Už tenkrát se ve Střešovicích používal operační mikroskop, ta práce byla extrémně jemná a to mi vyloženě vyhovovalo.

Spíše by mě zajímalo, jak to tam uvnitř vypadá...

Mozek tepe, je vidět, že se v něm něco odehrává, i když pacient spí. Nikdy jsem v tom nehledal nějaké zvláštní vzrušení. Vždy jsem se na to díval spíše z pohledu určitého onemocnění, které jsme právě operovali. Jiné postupy vyžadují cévní operace mozku, jiné zase operace nádoru. Někdy se musí pracovat hodně s lebkou, takže se k odstranění kosti používají speciální frézy, abychom se dostali tam, kam potřebujeme, a nemuseli s mozkiem zbytečně manipulovat a nepoškodili ho. Ani jedna operace není úplně stereotypní.

Vždycky jste chtěl být neurochirurgem?

Už od gymnázia jsem byl přesvědčen, že budu chirurgem. Na vysoké jsem se pak začal zajímat o neurochirurgii a tomu podřídil i svůj vlastní výzkum. Prvních pět let po škole jsem pracoval v Anatomickém ústavu 1. lékařské fakulty UK, kde jsem se zabýval experimentální embryologií a jemnými operacemi uvnitř vajíček křepelek nebo kuřat. Ta embrya měla zhruba 200 mikronů (jeden mikron neboli jeden mikronet je jednotka tisíckrát menší než milimetr, pozn. red.). Vytvářeli jsme takzvané chiméry, kdy jsme část křepelčích tkání přenášeli do kuřete a obráceně a sledovali závislost jednotlivých struktur na sobě.

Měl by zájemce o neurochirurgii splňovat nějaké předpoklady?

I neurochirurgie je řemeslo jako každé jiné. Jsou lidé, kteří nejsou příliš zruční, ale to většina z nich pozná sama a nesnaží se prosadit v oboru, který je na manuální zručnosti vyloženě závislý. Prvořadá je ovšem píle a zapálení pro obor. Zkrátka by to člověka mělo bavit.

Nedávno jsem četla zajímavou knihu – Moudrost psychopatů. Podle jejího autora, amerického psychologa Kevina Duttona, mají představitelé některých profesí určité společné vlastnosti s psychopaty. Kromě právníků uváděl například novináře a chirurgy. Tvrdí, že úspěšný neurochirurg je stejně jako psychopat vysoce odolný vůči stresu, dokáže riskovat a dělat těžká rozhodnutí. Co vy na to?

Nikdy jsem to takhle nevnímal. Myslím, že záleží i na tom, jestli operatér soucítí s lidmi. Mě osobně problémy mých pacientů odjakživa trápily. K nemocným vždy přistupuji zodpovědně. To je asi ta správná kombinace předpokladů, na které jste se ptala: člověk v této profesi by měl být houževnatý a zodpovědný. Důležité je snažit se za každou cenu ten problém vyřešit, dovést ho do úspěšného konce. Pravda je, že se nerad vzdávám, a to jak v osobním životě, tak i na operačním sále. Ale jsou samozřejmě případy, kdy už je nemoc tak pokročilá, že pacientovi pomoci nedokážete. A i když vím, že jsem udělal maximum, stejně mě potom mrzí, že to nedopadlo tak, jak bych si představoval. Nevím, jestli je tohle psychopatický rys.

Bojovat za každou cenu a nevzdávat se, to by mohla být psychopatická vlastnost. Ale s tím soucitem se asi dostáváte mimo tabulku. Podle Duttona chirurgové právě soucit odkládají stranou. Prý by jim při práci překážel.

Někdy možná může být soucit malinko na překážku. Třeba když víte, že máte svázané ruce, že víc už pro nemocného udělat nemůžete. Já osobně rád s pacientem i jeho rodinou diskutuji. Vždy se jim snažím vysvětlit, co všechno u té které diagnózy může nastat. Neumím si představit opravdu kvalitního lékaře, který nemá zájem o svého pacienta.

Jaký vědecko-technický objev posunul váš obor za posledních dvacet let nejvíce kupředu?

Neurochirurgie před dvaceti lety a dnes se téměř nedá srovnávat. Ruce operátéra jsou pořád stejné a ani manuální operační techniky se nijak zvlášť neliší. Ale diagnostické, zobrazovací a navigační techniky prošly ohromným vývojem. Jeden příklad za všechny: dnes si můžu jedním tlačítkem přepnout operační mikroskop do fluorescenčního modu a vidět, kde jsou hranice nádoru.

Takže nádorová tkáň se vám pod mikroskopem rozsvítí?

Přesně tak. Pacientovi dáme do žíly fluorescenční barvivo a některé nádory si tuto látku z krevního oběhu takzvaně vychytají. My je pak pod mikroskopem dokážeme snáze lokalizovat, protože se zabarví, fluoreskují. Nebo když uzavřu výduť na mozkové cévě svorkou, vidím díky fluorescenčnímu barvivu, jestli jsem si nezapřel i cévu samu. Mohl bych totiž pacientovi způsobit infarkt mozku. Velkými pomocníky jsou i navigační techniky, díky kterým na milimetr přesně vidíme, kde se v mozku pohybujeme. Cesty k nádorům jsou tedy daleko šetrnější, přímější a my můžeme být při operaci radikálnější. Můžeme si dovolit odstranit větší část zhoubné tkáně. I přes to se ale u některých zhoubných typů nádorů nepodaří prodloužit pacientův život o více než třináct měsíců. Což je málo. Ale i ten rok je pro pacienta dobrý. Vratíme ho do rodiny, mnohdy i do běžného života. Může si vypořádat vlastní věci. To je důležité jak pro nemocného, tak pro jeho blízké. Takže byť se to zdá málo, svůj význam to má. A velký.

Jak se říká pacientovi, že má před sebou rok života?

V medicíně se nedá nic paušalizovat. Ani sdělování diagnózy a prognózy. Mnohdy nás právníci nutí, abychom pacientům sdělovali úplně všechno. Ale větu „Máte rakovinu mozku, budete žít třináct měsíců“ prostě není možné říct každému. Musíme dobře zvážit, jak to říct, a hlavně kdy jít s pravdou ven. V určité fázi se s tou nemocí potřebuje pacient nejprve srovnat a bojovat s ní. Nakonec se tu pravdu ale samozřejmě musí dozvědět každý.

Je pro vás práce adrenalin?

Musím přiznat, že asi ano. Kolikrát se přistihnu, že když mi v noci nezazvoní telefon, jsem z toho skoro nešťastný.

Volný čas trávíte v letadle, fotografujete divoká zvířata v Africe. To jsou taky docela adrenalinové záliby.

Abych pravdu řekl, mě letadlo vlastně nijak zvlášť nebaví, létám jen kvůli focení. Že bych sedl do letadla a jen tak se proháněl vzduchem, to mi připadá malinko bezduché. Fotografování divoké zvěře je opravdu můj koníček. Kdysi jsem ji i lovil. Teď už lovím jen ty obrázky.

Váš soukromý sen je vzduchem procestovat a zdokumentovat Afriku. Máte nějakou profesní touhu?

Těžko říct, vlastně jsem spokojený. Momentálně nemám pocit, že bych potřeboval dosáhnout nějaké zvláštní mety. Snažíme se publikovat v těch nejdůležitějších časopisech a vlastní práci odvést tak, jak se má.

Údajně operujete i nemocné, nad kterými už jiní lékaři zlomili hůl.

Občas k nám přicházejí pacienti, kteří se zdají být předem beznadějní. Bohužel mnohdy nevízvízíme. Ale i v této skupině máme pacienty, u kterých jsme uspěli a zachránili jim život. Tyto případy do určité míry posouvají hranice medicíny.

Kde všichni jsou

Právo | 6. 3. 2014 | Rubrika: Příloha – Salon | Strana: 4 | Autor: ALENA ZEMANČÍKOVÁ

Onehdy jsem u nás v Modřanech vešla v bývalém obchodním domě Prior do prvního patra, kde je na celé ploše vietnamský obchod. Prostor je naprosto nečleněný a mají tam všechno: drogistické zboží, alkohol a cigarety, umělé květiny, hračky, textil a boty – to hlavně. Nakupování na tom trhu bylo divné, nevyznala jsem se ve velikostech, zboží nebylo roztríděné, ta velikánská, zakrámovaná plocha mě deprimovala. Kromě toho mě velice rušil prodavač, asi třicetiletý Vietnamec, který chodil mezi stoly prohýbajícími se pod tepláky a bundami a vietnamsky hulákal. Dokud jsem nezjistila, že mluví do telefonu (měl takový ten, co se nemusí držet při hovoru v ruce), připadalo mi, že pokřikuje na mě.

V Karlíně, kam chodím do rozhlasového studia, je vietnamských obchodů hned několik, a rovněž u nás v Michli. A vůbec všude. O nějaké zdvořilé východní úslužnosti nemůže být řeč, prodavači za pokladnou jedí své masné nudle z papírových krabiček, koukají přes internet na vietnamské filmy a televizní estrády a někdy u toho

počítače – podobně jako ten chlap v modřanském Prioru – hulákají na celé kolo. Trvalo mi dlouho, než jsem pochopila, že se baví přes Skype. Cenu za nakoupené zboží ukážou na displeji pokladny, inkasují peníze a vietnamský hovor při tom ani nepřeruší.

Když chodila naše Máří do školky v Chebu, měla tam i vietnamské spolužáky. Mluvili s roztomilým západočeským přízvukem (Copa to je? Kampa deme, paní učitelko?), protože měli české chůvy. Jejich rodiče zakládali restaurace, bistra a obchody, tenkrát ještě stáli v zimě v létě na tržišti v bývalých kasárnách. Jejich dětem se ve školce říkalo českými přezdívkami, znali jsme Evičku a Otíka, protože paní učitelky se nechtěly učit jejich vietnamská jména. Doufám, že malým Vietnamcům se dnes jejich jména už neberou, ale nevím. Gymnáziem šly o něco později zvěsti o tom, že vietnamští studenti v prospěchu překonávají své české spolužáky o celé míle, protože jsou pilní, na rozdíl od těch našich pubertáckých lemplů.

Je to už 25 let. A kde jsou vietnamští spolužáci našich dětí dnes?

Podle toho, co se říkalo, jsem byla přesvědčená, že z nich budou noví učitelé na našich školách, že je potkáme v kancelářích a ve zdravotnických zařízeních, ale nejsou tam. Mezi absolventy *pražské 3. lékařské fakulty*, kde studují vedle budoucích lékařů i budoucí ošetřovatelé a dentální hygienisté, jsem nenašla ani jedno vietnamské jméno. To se vážně ty dívky se samými jedničkami z gymnázia spokojí s tím, že nalepují ženám umělé nehty? Mladé muže potkávám v nočních hodinách v Kauflandu, kde zavalí pokladnu horou pórku, brokolice a kuřecích řízků v akci. To netouží ti kluci po ničem jiném než mít bistro? Nakazili se snad vietnamští premianti od českých lemplů a přestali mít zájem o studium přesně ve chvíli, kdy jejich čeští spolužáci vyrostli z puberty a začali se učit?

Ten hulákající prodavač stál za pokladnou, když jsem s jakýmsi kusem oděvu nakonec odcházela. Podíval se na mě, dokonce se i trochu usmál a výslednou částku docela správně česky vyslovil. Najednou to byl úplně jiný člověk. Film na internetu mu ovšem u kasy běžel také.

Napadlo mě, že Vietnamci, kteří po převratu tak stáli o to, včlenit se do české společnosti, se z ní postupně zase vyčlenili. Žijí výhradně po svém, se svou dost bídnou kulturou obchodu i poskytovaných služeb, s obstojnou znalostí jazyka, ale bez valného zájmu o společnost, která jím mluví. Nebo je vyloučila ta společnost? Ale jak se to stalo, když jsme je ještě na gymnáziu měli tak rádi? Když si tak vybavím ty jejich filmy, videoklipy a hovory přes Skype, říkám si, že internet sice lidi na dálku spojuje, na blízko je ale také rozděluje. A že o tom, jak se žije Vietnamcům v Čechách, napsala vietnamská studentka knížku, která dokonce dostala v jedné literární soutěži cenu. Akorát to nebyla vietnamská dívka, ale jihočeský novinář. Tak nevím.

***Poznámka VNR:** Studijní oddělení 3. LF UK k dnešnímu dni eviduje 13 studentů, kteří uvedli jako svůj stát Vietnam. Současně však minimálně jedna studentka je Vietnamka, ale má občanství české – a těch může být více.*

STUDIA

VLÁDNÍ PLÁNY

UNIVERZITNÍ PŘÁNÍ

Z prohlášení vlády ČR

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

1.

Vzdělávání je základním pilířem vládní politiky. Vláda proto připraví dlouhodobou strategii jeho rozvoje a bude usilovat o její podporu napříč politickým spektrem i odbornou veřejností. Bude ustavena Národní rada pro vzdělávání jako platforma pro odbornou diskusi, formulování klíčových směrů rozvoje vzdělávací soustavy a řešení aktuálních otázek ve školství. Všechny níže uvedené kroky budou doprovázeny důrazem na zvyšování kvality vzdělávání na všech stupních a zlepšením přípravy učitelů ve spolupráci s pedagogickými fakultami.

2.

Vláda zajistí systémovou podporu předškolního vzdělávání. S využitím evropských fondů a nově vzniklého národního fondu poskytne obcím prostředky na vytvoření dostatečné kapacity mateřských škol a základních škol. Zavede poslední rok předškolního vzdělávání jako povinný.

3.

Vláda změní systém financování regionálního školství a podpoří technické a učební obory tak, aby vzdělávací systém více odrazil potřeby trhu práce. Vláda obsahově i finančně bude stabilizovat státní maturity a u konkrétních učňovských oborů zavede mistrovské zkoušky.

4.

Vláda vypracuje analýzu vysokoškolské legislativy a v návaznosti na to předloží návrh změn. Bude garantovat bezplatné vysokoškolské vzdělání na veřejných a státních vysokých školách – nezavede školné ani zápisné.

5.

Vláda zavede efektivní kariérní řád pro učitele s jasnou motivační vazbou na jejich ohodnocení od roku 2015. Zároveň bude usilovat o postupné zvyšování prostředků na mzdy pedagogických a nepedagogických pracovníků i na modernizaci škol a jejich vybavení.

6.

Vláda se zasadí o transparentní financování sportu, stanoví kritéria pro veřejnou podporu mezinárodních sportovních akcí v České republice a předloží zákon o podpoře sportu.

Tři otázky pro čtyři rektory a tři prorektory UK

1. *Už dlouho se hovoří o reformách vysokých škol, stručně se o nich zmiňuje i programové prohlášení vlády ČSSD, ANO a KDU-ČSL. Co je třeba změnit?*
2. *VŠ zatím vesměs většinou odmítají změnit dosavadní způsob jmenování profesorů. Je skutečně důležité, aby jej posvětila svým podpisem hlava státu?*
3. *Jaký význam mají ještě v 21. století ostatní univerzitní ceremoniály od matriculace přes promoce až po slavnostní inauguraci rektora se symbolickým předáváním žezla, prstenu, řetězu, praporu?*

Prof. RNDr. VÁCLAV HAMPL, DrSc., EMERITNÍ REKTOR UK

1. Nemyslím, že se cokoliv podstatného změnilo od roku 2009, kdy UK po vnitrouniverzitní diskuzi zveřejnila materiál „NÁMĚTY PRO NOVELIZACI ZÁKONA O VYSOKÝCH ŠKOLÁCH“ (<http://www.cuni.cz/UK-3874-version1-PersektivyUKnamety.pdf>). Ten obsahuje celou řadu témat, od relativních drobností (ale odpozorovaných z faktického každodenního chodu) po zásadní věci. K nim bych řadil především problematiku typologie vysokých škol, financování na delší bázi než je jeden kalendářní rok (tzv. kontraktové financování), úpravy vnitřního řízení autonomních univerzit, úpravy habilitačních a jmenovacích řízení (tím samozřejmě nemám na mysli, aby o nich podle své libovůle rozhodoval prezident, spíše upřesnění vzniku a pravidel fungování hodnotících komisí). Zásadním tématem je oblast akreditací a hodnocení (a oceňování) kvality.
2. Jsem pevně přesvědčen, že je důležité, aby se hlava státu chovala tak, jak jí předepisují platné zákony. Lpění na tomto esenciálním principu může být jednou z forem veřejné služby nezávislé univerzity. Změna zákona by neměla být v demokratické společnosti přijímána jako úhybný manévr vůči zákon neplnícímu prezidentovi (který mimochodem podle našeho ústavního pořádku nemá zákonodárnou iniciativu!), nýbrž jako výsledek konsenzu „ovládaných“, tedy v tomto případě vysokých škol.
3. Netěšilo by mě, kdybych byl považován za zkostnatělého staromilce, ale autentické (neumělé) tradiční ceremoniály považuji v přiměřené míře za důležité. V širších rodinách, v životě mladých lidí i institucí. Dovolil bych si tady vypůjčit laickou parafrázi církevního principu svátosti jako symbolu, který fakticky realizuje to, co znázorňuje. Tak se mi to zdá i s univerzitními promocemi a inauguracemi. Jistě si lze vyzvednout diplom bez obřadu v úřadě, ale subjektivní

pocit sounáležitosti s akademickou obcí univerzity slavnostní zážitek promoce zdůrazňuje jak máloco. Nikdy nezapomenu na viditelně dojatého nositele Nobelovy ceny prof. Ferida Murada, když mi říkal, že obřad udělení čestného doktorátu na naší univerzitě (30. 5. 2005) byl po Nobelově ceně druhým nejúžasnějším zážitkem jeho života.

Doc. MUDr. MILENA KRÁLÍČKOVÁ, Ph.D., PROREKTORKA PRO STUDIJNÍ ZÁLEŽITOSTI

1. Reforma vysokých škol je záležitostí komplexní a k popisu toho, co je třeba změnit, by bylo třeba napsat minimálně článek, nikoliv pár vět. Základní je ale cíl, a tím by měla být péče o kvalitu vysokých škol. Bojovat bychom měli také o navození stability prostředí – kvalitně nelze fungovat tam, kde se i základní pravidla mění téměř neustále a dost nepředvídatelně.
2. Podpis hlavy státu dle mého názoru v procedurách spojených se jmenováním profesorů není důležitý.
3. Ceremoniály jako imatrikulace, promoce apod. mají pro mě hluboký význam – pokládám je za rituály, které nám umožňují udržovat spojení s naší minulostí, s historií. Tradice je důležitý prvek našeho života i života naší univerzity. Symboly jako žezlo, řetěz či prsten proto mají svůj význam a já moc doufám, že si tyto tradice jako univerzita uchováme.

Prof. JUDr. KAREL MALÝ, DrSc., Dr. h. c., EMERITNÍ REKTOR UK

1. Snad se nehovoří o reformách vysokých škol, ale o novelizaci zákona o vysokých školách. Myslím, že každá reforma či novelizace by měla respektovat především autonomii vysokých škol a jejich maximální nezávislost na státní moci. To ale neznamená, že by se neměl dosavadní zákon upravit, zejména tam, kde jde o vnitřní uspořádání škol a fakult, o vzájemný vztah jejich samosprávných orgánů, podobě a úloze akademických senátů, správních rad a vědeckých rad.
2. Je možné všechno – od ponechání dosavadního stavu, vycházejícího z tradice, až k tomu, aby profesory jmenoval ministr školství na návrh vysokých škol. Co je však rozhodující, to je kvalita profesorů, jejich úroveň vědecká i učitelská, a to může zajistit jen autonomní kvalifikační řízení na školách. Jmenování profesora hlavou státu mu dává dimenzi státní autority. To, že prezident Zeman nechce profesory jmenovat, je spíše zábavné – prezident – stejně jako jiný

ústavní činitel – si přece nemůže vybírat ze svých ústavních povinností co se mu líbí a co ne. To si měl rozmyslet dříve, než se rozhodl ucházet se o úřad prezidenta.

3. Ovšem – rituály, včetně univerzitních – mají svou symbolickou hodnotu a vypovídají o povaze a úloze institucí. V případě univerzit pak o jejich autonomii a nezávislosti, o tradičních právech na vytváření své samosprávy a svých orgánů, o závislosti a odpovědnosti těchto orgánů akademické obce, o akademické svobodě jako základní podmínce rozvíjení vědy a učení.

Prof. MUDr. JAN ŠKRHA, DrSc., PROREKTOR UK PRO MEZINÁRODNÍ VZTAHY A MOBILITU

1. Vysokoškolský zákon má zakotvovat postavení, úlohu a fungování vysokých škol v systému vzdělávání včetně jejich vnitřní struktury a chodu. Jedná se o místo nejvyššího vzdělávání mladé generace přicházející s různou úrovní středoškolské výchovy. Právě vysoká škola má umožnit její tvůrčí rozvoj a vytvářet tak předpoklady pro další vývoj jednotlivých oblastí života společnosti. A tam je zapotřebí nejen mladá generace. Vedle pedagogické činnosti řada vysokých škol pěstuje a rozvíjí vědecko-výzkumnou činnost, na níž se podílejí vedle vysokoškolských pracovníků také studenti. Vysoká škola, aby plnila své poslání, musí být otevřenou institucí, která udržuje kontakty s ostatními vysokými školami, a to nejen na domácí půdě, ale i se zahraničím. Právě tato otevřenost vůči poznatkům z ostatních vysokých škol a dalších institucí umožňuje rozvíjet jednotlivé obory pěstované na vysoké škole, zvyšovat pedagogickou úroveň a zintenzivňovat výzkumné aktivity. Otevřenost vůči poznání a komunikaci jsou předpokladem akademické a studentské mobility. Svobodné, tvůrčí a neomezované myšlení jsou hybnou silou rozvoje vysoké školy. To je jen několik znaků, jejichž naplňování je zdrojem života fungující vysoké školy.

Mám-li se zmínit o tom, co je potřeba změnit, pak vše to, co brání základním atributům rozvoje plně fungující vysoké školy včetně těch, které jsem ve zkratce uvedl. Jakákoli reforma má položit otázky, k čemu směřuje. Pokud navržená opatření nepovedou k naplňování cílů a poslání vysoké školy, ale budou brzdou fungování a rozvoje, omezováním vysokoškolské svobody a tvůrčích činností, pak jsou nebezpečím a je potřeba je změnit. V konkrétní rovině se to týká např. úlohy doktorandů a postdoktorandů v procesu výuky, požadavků na kvalitu výuky a jejich hodnocení či požadavků na kvalifikační růst akademických pracovníků, kde existují nedořešené otázky. Reformní aktivity je proto zapotřebí bedlivě analyzovat, aby ve svých důsledcích nepřinesly více negativ, než skýtá nastavený systém. Návrh reformy má vycházet z analýzy minulých i současných

každodenních zkušeností a fungování vysokých škol. Promyšlené formulování tezí zákona má být tudíž výsledkem součinnosti vysokých škol, a nikoli úředníků či teoretiků, kteří denně neprožívají realitu života vysoké školy.

2. Každá země má ve svém historickém vývoji vytvořeny určité zvyklosti. V některých systémech jsou považovány za něco neměnného, o čem není třeba uvažovat. V pluralitní otevřené společnosti se diskutuje k různým otázkám, a tedy jsou položeny i různé názory na ony zvyklosti. Cesta jmenovacího řízení, na jejímž konci jsou jmenováni profesori, je procesem hodnocení uchazečů podle různých kritérií. Hodnocení odborné způsobilosti náleží akademické obci, které završuje rozhodnutí vědecké rady vysoké školy. Pak následuje poměrně formální proces vedoucí přes ministerstvo školství k podpisu prezidenta a kontratsignaci předsedou vlády. Tato cesta je tedy zvyklostí a jistě se nabízí otázka, kde a čím má celý proces končit, zda již na úrovni vysoké školy, či má vést k politickým orgánům.

Klíčovým momentem pro uspořádání procesu jmenování profesora je následující působení profesora a úloha, kterou sehrává samotný titul. Dosud se stále chápal profesorský titul jako konečná „meta“ vývoje akademického pracovníka, který po naplnění stanovených požadavků na odbornou, pedagogickou a vědeckou činnost dosáhl nejvyššího ocenění. Měl by však odrážet i naplnění určitých morálních požadavků. Profesorský titul je pak z tohoto úhlu pohledu výrazem dlouhodobého společenského postavení bez ohledu na to, zda jeho nositel vykonává aktivní akademickou činnost na vysoké škole nebo již aktivně nepůsobí. Jde tedy o určitou poctu doživotní. Z tohoto hlediska se jeví tradiční proces jako adekvátní, podpis hlavy státu sice jako formální a bez vztahu k vlastnímu hodnotícímu procesu, ale vyjadřující spíše určité ohodnocení jedince ve společnosti. Tady samozřejmě mohou vznikat názorové rozdíly. Je však třeba oddělit akt podpisu od aktu „předání titulu“ uchazeči. Tady se domnívám, že na rozdíl od podpisu prezidenta v takto pojatém systému jmenování profesorů není zapotřebí přítomnost hlavy státu při předání diplomů.

Poněkud jinou situací je profesor pojímaný v rámci funkčního místa na vysoké škole. Již samotná skutečnost, že funkčních míst je limitovaný počet, znamená, že jmenování profesorů na tato místa je omezeno. To je samozřejmě v pravomoci školy a bylo by pochopitelné, že jmenování profesora v rámci funkčního místa zůstane v gesci školy. K tomu není třeba podpisu hlavy státu. V takovém případě lze ukončit proces na úrovni vědecké rady školy, a to s představou, že uchazeč získal titul na určité vysoké škole, což může odrážet i určitou prestiž titulu. Zde vzniká diskuze k rozdílnému posuzování obtížnosti kritérií jmenovacího řízení mezi různými vysokými školami a tedy k představě různé „váhy“ získaného titulu. Ve světě je běžné hodnotit posuzovaného ve vztahu k vysokými školám, na nichž

obdržel tituly, a jistě je tato skutečnost významná, a to nejen pro posuzovaného. Je tudíž zřejmé, že proces jmenovacího řízení může být různě pojímán profesně i celospolečensky včetně vhodnosti či nadbytečnosti podpisu hlavy státu.

3. Univerzity jsou různé staré a mají různou tradici. Probíhají na nich jednak činnosti zcela všední, každodenní, jednak některé úkony mimořádné, které dodávají univerzitě specifický ráz. To je například inaugurace rektora, ale vedle toho i častější ceremoniál jako je promoce. Ta je běžnou aktivitou z hlediska pracovníků univerzity, ale nikoli studenta, který zakončuje studium. Pro studenta a jeho blízké může být neopakovatelným aktem. Jistě v 21. století by mohl student končící studium dostat diplom e-mailem podobně jako fakturu za telefon. Bylo by to vhodné? Místo toho vnímá slavnostní shromáždění někdy více a jindy méně, zato jeho příbuzní prožívají ceremoniál jako něco nevšedního. Univerzita přitom vyjadřuje rituálem vztah ke své minulosti, někdy k historickým momentům svého vývoje. Pro někoho může vyznívat rituál archaicky či v dnešní době jako překonaná záležitost. Nabízí však současnost něco vyššího či vznešenějšího? Nebo je zbytečné se zdržovat, když pomíjivý život prochází stále větším zrychlením? Je zajímavé vyslechnout čelné představitele zahraničních starých univerzit, které se zbavily historického ceremoniálu. Z jejich slov vyplývá, že „jim něco chybí“ a že jejich moderní způsob je až příliš formální a stává se obyčejným.

Je tu však ještě jeden aspekt při hodnocení ceremoniálu, a tím je nejen historie či tradice univerzity, ale i prostředí, v němž ceremoniál probíhá. Je jistě rozdíl, zda se odehrává v budově s mnohasetletou historií nebo v prosklené hale s železobetonovou konstrukcí. Proto i ceremoniál se v obou případech může lišit. Připomenutí některých historických okamžiků zesiluje význam ceremoniálu a dodává aktu něco nevšedního a neopakovatelného. Univerzita má pěstovat vztah ke své historii a při slavnostních chvílích jí přísluší historicky pojaté ceremoniály. To nikterak neubírá na její moderní orientaci v oblasti výchovy i výzkumu.

Prof. PhDr. STANISLAV ŠTECH, CSc., PROREKTOR PRO KONCEPCI STUDIA

Je pravda, že české vysoké školství se za posledních patnáct let obrovsky proměnilo. Obvykle jsou tyto změny prezentovány převážně negativně: masifikace studentské populace, neuvážený nárůst počtu vysokých škol, nástup méně nadaných a málo motivovaných studentů, nedostatečné financování atd.

Stejně tak je však možné tyto změny „číst“ pozitivně: došlo k bezprecedentní demokratizaci vysokoškolského vzdělání, ke zvýšení jeho dostupnosti, portfolio financování škol je pestřejší než před rokem 1998, zkvalitnily se metody vzdělávání, zejména s rozvojem IT, neuvěřitelně se posílila mezinárodní dimenze činnosti

škol atd. Vystavení globálním tlakům i lokálním požadavkům jsme v zásadě s vypětím všech sil zvládli.

O co tedy v reformním diskurzu jde? Záleží, z čeho vycházíme a co reformou rozumíme. Celý systém terciárního (po-maturitního) vzdělávání především není nijak regulován. Neexistuje žádná déledobá politika vysokoškolského vzdělávání. To není volání po omezení akademických svobod a autonomie. Je to volání po nutnosti participativním způsobem formulovat, co společnost od celého terciéru očekává. A jaké místo v něm budou mít univerzity, neuniverzitní vysoké školy, instituty odborného vzdělávání a jaký budou mít společenský účel, jaké budou způsoby jejich vnitřní správy, a kolik prostředků jsme jako společnost na to ochotni vyčlenit. A také jakými rozumnými způsoby budeme posuzovat (hodnotit) jejich kvalitu. V některých případech (programů nebo oborů) je dobré položit otázku, zda je vůbec nezbytné všechno hodnotit. Aby aplikací unifikovaných centrálních hodnotících postupů u některých z nich nedošlo k „porušení podstaty látky“, jak by řekl Bohumil Hrabal. To je to hlavní, co je třeba změnit. Dílčí otázky akreditací, financování, graduací se musejí řešit ve vzájemném vztahu a na pozadí této základní společenské představy.

Dominantní neoliberální způsob vlády vychází z požadavků trhu práce (tj. konkrétních zaměstnavatelských skupin) a z „potřeb ekonomiky“, aniž by dostatečně do hloubky analyzoval potřeby celé společnosti, její tradici, a zamýšlel se nad přínosem kulturně diverzifikovaných institucí. Proto nabízí všude v zásadě stejné recepty – univerzitu jako firmu, profil absolventa adaptovaný potřebám/představám zaměstnavatelů, financování škol stále více „nezávislé“ na státu – zkrátka kroky na cestě, která bez naší reakce bude směřovat k privatizaci celého sektoru.

Tím je dána i moje odpověď na otázku jmenování profesorů. Když říkám profesori, myslím primárně na univerzity. Profesní dráha na univerzitách je v kontinentální evropské tradici spojena s posvěcením profesorů hlavou státu (resp. v SRN zemským premiérem; zemské útvary ovšem prezidenta nemají). Domnívám se, že přechod k mladší anglosaské tradici poziční profesury by byl symbolickým zrušením historické kontinuity. Na jmenování hlavou státu u nás trvám z následujících důvodů:

Je v logice kulturně historické zakotvenosti univerzitního vzdělávání. Staví osobní, až ontologickou kvalitu jedince vydobytou životní akademickou dráhou (jeho Bildung) nad pragmatickou expertise získanou kdekoli – na univerzitě, v praxi, v osobním mimoprofesionálním životě. Hodnotu expertnosti nepodceňuji, ale jejím vyzdvížením na roveň akademického gradu stavíme univerzitu symbolicky na roveň kterékoli jiné organizaci či přímo firmě; a později může být oprávněně položena otázka, proč odmítat i jiné prvky korporátního manažerského provozu;

A proč právě hlava státu, a ne třeba jen rektor? Protože jmenování hlavou státu představuje možná paradoxně silnější potvrzení univerzitní autonomie a akademických svobod než jmenování vlastním rektorem. Použijí analogii s profesní komorou.

Příslušná skupina profesionálů je ve svém odborném konání nezávislá na správní autoritě – sama se reguluje, má svůj etický kodex, disciplinární instance atd. A to na základě posvěcení poslaneckou sněmovnou, nejvyššími zástupci lidu, kodifikovaném zákonem o profesní komoře, který podepisuje hlava státu. Ten z těchto profesionálů činí skupinu privi-legovanou, tj. ve věcech odborných vyňatou z působnosti běžných regulí a omezení. Proč tomu tak je? Protože jde o činnosti tak výjimečné, že se společnost vzdává těsného dohledu nad ní. Takový dohled by neměl věcně smysl. A symbolicky je důležité dát profesionálům zažít tlak osobní odpovědnosti vyplývající z autonomie. Činnosti profesionála totiž vyžadují mimořádně hluboké vědění a uspokojují neběžnou, pro společnost vitální potřebu.

Pro špičkové profesionály veřejnoprávní instituce, jakou je univerzita, nežádáme jejich posvěcení speciálním zákonem o komoře profesorů. Ale právě podpis prezidenta na jejich dekretu říká: společnost (nikoli osoba prezidenta!) považuje potřeby, které svou prací uspokojujete, za natolik klíčové pro své přežití a rozvoj, že vás privileguje, a tím potvrzuje odpovědnou autonomii instituce, v níž pracujete.

Hovoří se o tom, že jde o monarchistický přežitek či akt „ad vanam captandam gloriam“. Jistě je možné přistoupit na určité „odkouzlení“ vztahu společnosti a univerzity. Musíme tak ale činit s vědomím, co všechno tím symbolicky děláme a jak univerzitu, její étos a fungování proměňujeme.

S výše uvedeným těsně souvisí i moje vnímání ceremoniálů. Tak jako lze mávnout rukou nad křtem, svatebním obřadem nebo dnes stále častěji i nad obřadem pohřebním, můžeme i univerzitní ceremonie shodit poukazem na jejich zastaralost a přehnanou patetičnost: nehodí se zkrátka do našeho sekularizovaného světa.

Imatrikulace, promoce, inaugurace však představují především přechodové rituály. Možná jsou na škodu naše taláry a monarchické symboly, protože nám to brání uvědomit si jejich aktuální hodnotu. Akademická obec se shromažďuje, aby dala až divadelním způsobem, tj. ostentativně najevo, že daný jedinec je od tohoto okamžiku někým jiným. Podobně jako tisíce lidí před ním (to připomínají ty taláry a žezla). A že je to závazek, navíc posílený veřejně proneseným slibem. Psychologická teorie závazku (commitmentu) vysvětluje, že lidské komunity se nejsilněji upevňují podle principu závazku spíše než na základě principu směny. Závazek složený veřejně a ne pod nátlakem totiž funguje i tam, kde logika „něco za něco“ selhává.

- 1. Už dlouho se hovoří o reformách vysokých škol, stručně se o nich zmiňuje i programové prohlášení vlády ČSSD, ANO a KDU-ČSL. Co je třeba změnit?*
- 2. VŠ zatím vesměs většinou odmítají změnit dosavadní způsob jmenování profesorů. Je skutečně důležité, aby jej posvětila svým podpisem hlava státu?*
- 3. Jaký význam mají ještě v 21. století ostatní univerzitní ceremonie od matrikulace přes promoce až po slavnostní inauguraci rektora se symbolickým předáváním žezla, prstenu, řetězu, praporu?*

1. Užitečných změn by mohlo být několik. Předně by mohlo být zavedeno tzv. kontraktové financování veřejných vysokých škol. Kromě stanovení finanční podpory VVŠ a její skladby v jednotlivých položkách prostřednictvím státního rozpočtu na daný finanční rok by se stanovil výhled alespoň v celkových objemech na další cca tři roky. Případné snížení tohoto výhledu o více než pět (deset) procent by bylo možné pouze po věcném zdůvodnění.
Větší otevřenost veřejné vysoké školy by mohla přinést rozšířená působnost její správní rady. Při modifikaci jejího jmenování i stanovení závazných kompetencí by nemuselo znamenat jakékoli omezení autonomie vysoké školy, přitom by šlo o vstřícný krok nejen ve směru k veřejnosti, ale především ke kvalitnějšímu rozhodování uvnitř vysoké školy.
Zcela jistě by se mělo modifikovat akreditační řízení všech akreditovaných činností vysokých škol, jakož i podmiňování státního souhlasu se zřizováním vysoké školy nebo fakulty.
Otevřít by se měla rovněž možnost jasné oborové diferenciaci studijních programů na akademickou, profesní nebo všeobecnou orientaci. Přitom by nešlo o jakoukoli dehonestaci studia, nýbrž o jeho zkvalitnění a zvýšení transparentnosti.
To jsou pouze některé okolnosti změn, které by měly být zavedeny formou zákonného opatření, tj. to, čemu se říká reforma. Řadu dalších změn lze zavádět průběžně po projednání a odsouhlasení s reprezentacemi vysokých škol.
2. Jmenování profesorů v moderní historii bylo prováděno hlavou státu, přitom však šlo o ustanovení konkrétní osoby do funkce profesora daného oboru pro danou univerzitu. To se dělo na návrh profesorského sboru dané university (jinak to nebylo možné!). Zákonem o vysokých školách v roce 1950 byla zrušena autonomie vysokých škol v ČSR a jako jistá kompenzace bylo stanoveno jmenování profesorů jako akademických hodnostářů prezidentem republiky na návrh vědeckých rad, ovšem s působností na oblast všech vysokých škol. S ohledem na kritizovanou odlehlost kvalitativních požadavků jmenovacích profesorských řízení na jednotlivých vysokých školách a obecnou působnost jmenovaných profesorů je diskutován návrh odstraňující zmiňovanou nesrovnalost. Přitom je otevřená debata o jmenování prezidentem, jakožto akt důstojnosti jmenování. Je však na místě protiargument, zda je nutné, aby důstojnost profesorského jmenování zdůraznil prezident republiky jakožto nejvyšší politický představitel země. O důstojnost by mohl usilovat každý jmenovaný profesor svým působením. Autonomní rozhodování vysoké školy by tak bylo jistě posíleno.
3. Domnívám se, že tyto tradiční akty mají stále nemalý význam jak pro vysokou školu a její akademickou obec, tak pro každého akademického občana. V každém

z těchto aktů totiž je skládán slib, který je potvrzován před shromážděním akademických občanů, přestože není „právně vymahatelným“, tak je platným a lze se na něj kdykoli odvolat. Dokumentuje skutečnost, že složení slibu předepsaným způsobem představuje stejný závazek, jako jakákoli jiná povinnost uložena předpisy. (Za zmínku stojí, že podle Ústavy ČR se prezident ujímá svého úřadu složením předepsaného slibu, kdy se zavazuje ctít ústavu a všechny zákony této země.)

Prof. MUDr. TOMÁŠ ZIMA, DrSc., MBA, REKTOR UK

1. Za hlavní problémy současného vysokého školství považuji nedostatečné financování a také tzv. masifikaci. Osobně se domnívám, že pokud má naše společnost být kvalitně vzdělána, musí stát do vzdělávání investovat více, než to dělá v současnosti. Novou cestou by mohlo být kontraktované financování na základě rámcové smlouvy, která lépe prováže strategické záměry vysoké školy s financováním jejich činnosti a vysoké škole přinese vyšší míru stability v této oblasti. Zároveň bude financování vázáno na plnění klíčových ukazatelů kvality vzdělávání. S financováním úzce souvisí i systém, podle kterého jsou prostředky rozdělovány. Dnes tomu je tak, že vysoké školy jsou primárně financovány podle počtu studentů. Zároveň vidím jako důležité provést změny v akreditačním řízení tak, aby vysoké školy získaly větší autonomii ve vytváření studijních programů a nižší administrativní zátěž.
2. Již nějakou dobu se hovoří o tom, zda by se měla měnit zažitá praxe, kdy nové profesory jmenuje prezident. A další diskuze na toto téma se nepochybně povedou i během přípravy novely vysokoškolského zákona. Pan prezident nedávno prohlásil, že spory, které se vedou o to, jak jmenování bude nadále probíhat, jsou jen „pěnou dní“ a měli bychom se zaměřit především na kvalitu vzdělávání. Já jsem konzervativní člověk a osobně si myslím, že systém, který tu fungoval po desetiletí, a fungoval i za první republiky, by mohl pokračovat.
3. Univerzitní ceremonie vnímám především jako důležité symboly, které jsou pevně spojeny s průběhem studia na vysoké škole. Nastupující student se svým slibem mj. zavazuje k dodržování zásad a pravidel v rámci akademické obce. Promoci pak lze chápat jako slavnostní zakončení tohoto studia. Rektor zase převzetím žezla, prstenu, řetězu a praporu říká, že bude svůj úřad vykonávat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí pro blaho akademické obce. Dle mého názoru v současné překotné a přetechnizované době hrají tyto symboly stále důležitější roli, vždyť znamenají tradiční pevné hodnoty.

ZDRAVOTNICTVÍ

NADĚJNÁ SLOVA

PROBLÉMY V PRAXI

Z prohlášení vlády ČR: Ministerstvo zdravotnictví

Vláda zajistí ekonomickou stabilitu, efektivitu a transparentnost systému veřejného zdravotnictví, zdravotních pojišťoven (včetně VZP) a poskytovatelů zdravotních služeb.

Vláda bude trvat na dodržení principu solidarity zdravých lidí s nemocnými, neziskovosti a všeobecné dostupnosti kvalitní zdravotní péče hrazené z veřejných prostředků. Zavede předvídatelný, stabilní a průměrným nákladům odpovídající systém úhrad pro všechny typy zdravotní péče. Podle principu „za stejný rozsah a srovnatelnou kvalitu péče“ bude hrazena stejná úhrada. Vláda zavede pravidelnou valorizaci platby za státní pojištěnce a prosadí snížení DPH na léky. Zavede spravedlivý model přerozdělení pojistného, který zohlední skutečné výdaje na nákladné diagnózy a přinese významné úspory systému, především v nákladech na léky a zdravotnické prostředky.

Vláda prosadí transparentní a kontrolovatelný systém hospodaření s veřejnými prostředky, zavede povinné zveřejňování smluv zdravotních pojišťoven s poskytovateli péče a smluv veřejných nemocnic se svými dodavateli.

Vláda nebude znovu zavádět poplatek za hospitalizaci. S účinností k 1. lednu 2015 zruší poplatek za recept i za ošetření v ambulantní sféře. Ponechá pouze regulační poplatek za využití pohotovostních služeb. Výpadek zdrojů spojených se zrušením regulačních poplatků bude systému veřejného zdravotního pojištění a následně poskytovatelům péče kompenzován ze státního rozpočtu.

Vláda důsledně oddělí vlastnictví zdravotnických zařízení a zdravotních pojišťoven a zamezí jejich vzájemnému ovládnání nebo ovládnání třetí osobou.

Vláda posílí státní dozor nad toky zdravotního pojištění a nad fungováním zdravotních pojišťoven. Zajistí kontrolu státu nad zaváděním DRG systému převzetím těchto činností Ministerstvem zdravotnictví z tzv. Národního referenčního centra. Vláda dále posílí efektivitu Státního ústavu pro kontrolu léčiv a jeho lékové politiky a cenotvorby s cílem zajistit lepší dostupnost léků pro občany.

V průběhu roku 2015 vláda předloží zákon o veřejných neziskových nemocnicích, který umožní jejich transparentnější a efektivnější řízení. Vytvoří tím podmínky pro tvorbu uznávaných postupů v odborné lékařské péči.

Zeptali jsme se lékařů

1. *Prvním konkrétním krokem vlády ČSSD, ANO a KDU-ČSL je rozhodnutí neobnovit poplatky za hospitalizaci. Jaké to má pro vás – nebo vaše pracoviště – důsledky?*
2. *Které další plány ve zdravotnictví byste zrušil nebo změnil – a jak?*
3. *S čím naopak ve vládním prohlášení souhlasíte?*

Prof. MUDr. MILAN KVAPIL, CSc., FN MOTOL

1. Popravdě řečeno, výpadek pro celou nemocnic FN v Motole jistě bude znatelný při 80 000 hospitalizovaných pacientech ročně, ale podrobné informace nemám. Pro naši interní kliniku tato změna žádné konkrétní dopady nemá; nepříjemé jistě budou, ale to se dozvíme.
2. Prvotně bych nerušil nic, pouze bych rád měl k dispozici podrobné zdůvodnění a analýzy dopadu chystaných změn. A vůbec nejvíce bych uvítal, kdyby se tyto dopady porovnal s nějakými cíli, které by byly vytyčeny po diskuzi na základě většinového konsenzu ohledně zdraví národa. Možná že tyto cíle jsou vytyčeny, ale já o nich nevím. Pokud nemáte cíl, nemůžete se nějak vyjadřovat k chystané změně, nevíte jestli nás k cíli vede, nebo odvádí, či dokonce jestli nás nezavádí na scestí.
3. Jistě s obecnými politickými deklaracemi – ty uklidňují, i když ničím nenaplnují.

Prof. MUDr. PAVEL KALVACH, CSc., FNKV

Text posuzovaného vládního prohlášení působí dojmem, jakoby se vykořeněný státní rozum vracel do svého zdravého, přirozeného řečiště. Je natolik uspokojivý, že už zbývá jen si přát, aby byl skutečně naplněn.

V příslibu první věty o zajištění stability veřejného zdravotnictví ...atd. vidím šanci, že by mohlo být české zdravotnictví jako teoretický model konečně alespoň popsáno. Protože takový popis dosud chyběl, nebylo možno záměr jeho vynálezců ani uvítat, ani s ním polemizovat. Skutečnost tržních svévolí však samozřejmě pranýřovat zasloužila. Skládala se na jedné straně z hýření, na druhé z disproporcí bohatých a chudých oborů, na třetí z podrážené solidarity. I na tuto solidaritu je v prohlášení nyní pamatováno.

Solidarita zdravých s nemocnými je jednou z klíčových otázek svorné a showivavé společnosti. Československo v ní mělo jedno z prvotřídních míst na světě. Ani její redukce nás ještě z místa, příkladného pro jiné národy, zcela nesmetla. Předpokladem pro plnění solidarity je ovšem to, že jde o skutečné nemocné, kteří si oběti zdravých zaslouží. A že ty oběti se poskytují na místech, která dávají ošetření

nemocí smysl. Tyto okolnosti ztratily přehlednost při zavedení výkonem podmíněného zisku v soukromém pojetí zdravotnických zařízení. V nich je pacient natolik vítaným zdrojem zisku, že nemoc stojí zato obletovat, kadeřit, činit záhadnou, aby se mohlo dále vyšetřovat, prostě ji cyklovat. Když pojišťovny zjistily, že tandem soukromý lékař-pacient (zvláště takový, kterému se stonání hodí k řešení sociální tísně) vyvolává neúměrné množství návštěv v ordinaci (např. 4× větší za rok, než je zvykem v ukázněných státech) dovolaly se u MUDr. Julínka malé redukční pokuty za vyšetření v podobě 30 Kč.

Očekával jsem, že emancipovaný národ bude takovou trapnost ignorovat a vše poběží svou normální cestou dále. Bohužel některé poslušné povahy ihned vyrazily stavět automaty a řada pacientů se dokonce ráda pochlubila, že nějakých 30 Kč jim vůbec nemůže vadit. Následně se významná část naší ambulantní konverzace přenesla k těmto automatům. Místo poctivého odběru anamnézy se rozebíralo, kde se mění mince, má-li se to dát sestře a zda ten, kdo má ochrnuté nohy, musí k automatu také, nebo kdo mu to zajistí. Anketní arch, který jsem umístil na ambulanci ke sběru protestních podpisů, mi kompetentní orgán rychle sebral. S vysvětlením, že svobodné vyjadřování je u nás již opět nebezpečné. Když jsem chtěl zabránit planému „strepitu verborum“ a zaplatil to za pacienta sám, přišel mě pak za dva dny opět přerušit v práci, aby mi ty mince vrátil. Úctyhodně, a přece malomyslně!

Tyto námětové derivace stojí náš národ větší ztráty, než by se zdálo. Planě přeshlapovat nad korekcí jiného vadného principu ve zdravotnictví brání dostat se k poctivým tématům. Navíc, zavádění pravidel, že si nemocný musí nejdříve doktůrka zaplatit, šíří po republice vekslácké ovzduší. Alespoň ve zdravotnictví bychom se jej měli co možná varovat. Nespočetně lidí proto vděčí paní Janě Nagyové, že spustila tak účinnou policejní lavinu, že s novou politickou formací je možno zahájit nový pokus o ušlechtilé státní zřízení.

Zuzana Miškovská

Jak je to s dostupností lékařské péče

Dne 6. března 2014 uspořádala ČLK konferenci na téma 24hodinová dostupnost lékařské péče. Podnětem pro její svolání je ukončení platnosti výjimky z nařízení Rady Evropy o pracovní době a přesčasech, kterou mělo české zdravotnictví deset let. Z přednesených příspěvků vyplynulo, že česká politika tuto dobu „prošustrovala“ a nic nevyřešila.

Současná organizace 24hodinové dostupnosti zdravotní péče tak, aby bylo naplněno právo pacientů na řádnou zdravotní péči, spoléhá na protizákonné jednání manažerů zdravotnických zařízení a poslušnost „vydíraných“ lékařů.

Co vše na konferenci zaznělo:

JUDr. P. Šimerka, MPSV: varovali jsme MZd, že tento problém nastane, mělo se reagovat již do 30. 6. 2013 ohledně žádosti o prodloužení výjimky. Pokud ji bude MZd požadovat, musí nám dát jasné vyjádření, jsme schopni tento problém zadministratovat a o novou výjimku požádat.

Prezident ČLK M. Kubek na to reagoval s tím, že žádat o další výjimku není ideální řešení – všichni zúčastnění hráči se na ni spolehnou, řešit se nic nebude, a za dva roky se znovu sejdem a budeme řešit totéž co dnes. Navíc hrozí velká nelibost ze strany zemí, které se řádně připravily, najaly další lékaře do služeb a také je platí.

JUDr. J. Mach, ČLK, varoval před zavedením třísměnného provozu v nemocnicích, neboť je tím porušována zákonná norma o ošetřujícím lékaři.

Ing. J. Kunová, FN Plzeň, naopak uvedla, že zavedení třísměnného provozu se velmi osvědčilo. *(Moje poznámka, kterou jsem ale nabitý program nechtěla zdržovat: jak moc je definován pro nemocniční péči „ošetřující lékař“? Je výslovně uvedeno, že musí každý den být osobně u pacienta? Dovedu si představit, že lékař A se pacientovi představí jako ošetřující lékař a sdělí, že osobně bude přítomen tehdy a tehdy a že na dobu mezi tím delegoval pravomoci na lékaře B.)*

Ing. J. Kunová si též posteskla, že vzkvétající ambulantní sféra tzv. krade lékaře, kteří by byli potřební pro zajištění služeb v nemocnicích – nabyla jsem dojmu, že jim to chtěla přímo nějakou zákonnou normou přikázat, což je ale, řekla bych, nereálné a nedemokratické.

Prezident ČLK M. Kubek se také zmínil o problematice dvojí medicíny – ve všedních dnech v obvyklé pracovní době je péče o pacienta zajištěna tvrdšími kritériemi než další dvě třetiny dne. V jiném příspěvku naopak zaznělo, že v některých zemích víkendové a noční služby výrazně oslabili, provádějí se tam jen vysloveně nezbytné úkony, a problémy s tím nejsou.

Malý průzkum – anonymní anketa v JM kraji ukázala, že zákon o přesčasech se porušuje u všech typů zřizovatelů – státních, krajských, městských i soukromých. Nové zákonné normy totiž nejsou vůbec navzájem sladěny – buďto lékaři a jejich manažeři porušují zákon o zdravotních službách, nebo zákoník práce nebo ohrožují práva pacientů – co je menší zlo? Zatím si berou zdravotníci to riziko porušení zákona na sebe, pacienti neohrožují. Zatím.

Jako červená nit se v příspěvcích představitelů záchraných služeb, primární péče i nemocnic objevovala problematika nedostatku lékařů v ČR – tedy těch, kteří jsou již vzdělaní, ještě schopní a ochotní sloužit přesčas. Příčin je mnoho:

1. lékařské povolání je sice prestižní v očích veřejnosti, ale vzhledem k výdělkům je to až druhý, doplňující příjem rodiny, takže na lékařské fakulty se hlásí méně uchazečů;
2. a z nich převažují ženy, které jsou ohledně přesčasů limitovány těhotenstvím a mateřskou dovolenou;

3. 20 % promovanych lékařů odchází po studiu do zahraničí – naše lékařské fakulty produkují lékaře na export;
4. postgraduální vzdělávání je složité – lékař smí samostatně pracovat (a tudíž zajišťovat noční a víkendové služby) až mnoho let po promoci;
5. postgraduální vzdělávání bylo v některých oborech velmi podhodnoceno – např. v r. 2006 atestovali ze všeobecného lékařství jen tři lékaři;
6. většina všeobecných praktických lékařů je ve věku nad 55 let a silná kohorta bude stárnout dále – tedy již fyziologicky není možné jim práci neustále přidávat;
7. malé nemocnice mají problém s personální politikou, protože neznají své finanční plány (příjmy od zdravotních pojišťoven) více než jeden rok dopředu, lékaře přijímají a propouštějí ad hoc.

Navíc je lékařský a zdravotnický stav dosti nejednotný; záchranáři si stěžují, že praktici nic nedělají, pohotovosti jsou rušeny a nemocnice pacienty odmítají od záchranek převzít. Odborné pohotovostní služby v nemocnicích se cítí okradeny o nesloužící soukromé ambulantní speciality atd atd.

Zástupci SPL argumentovali, že současná podoba LSPP je již zastaralá – praktici také jdou s dobou a ke své práci potřebují POCT metody, EKG atd., to se již „do kufříku pro návštěvní službu“ nevejde, neodkladná péče má být také lege artis a mít za sebou zázemí komplementu. Navíc většina pacientů má již na rozdíl od doby, kdy LSPP vznikaly, telefon a auto, nemusí posílat souseda pro lékaře ze sousedství. Ke kapitační platbě uvedli, že je kalkulována pouze na osmihodinovou pracovní dobu a navíc od r. 2009 nebyla valorizována. Není legální chtít po VPL, aby 24hodinovou dostupnost zajišťovali sami.

Prezident ČLK zhodnotil konferenci jako úspěšnou v tom smyslu, že všechny zúčastněné strany nastartovaly diskuzi, uznal, že každá strana má svůj podíl pravdy a vybídl k dalšímu jednání.

Moje poznámka:

Během jednání se mnohokrát poukázalo na to, že za většinou problémů stojí „špatná práce primární péče“. Nejhůře se o VPL vyjádřil ředitel ZZS hl. m. Prahy. Říkal, že není dne, aby nedostal e-mail, že záchranka vyjížděla, protože selhal praktický lékař.

Jestliže mají záchranáři konkrétní poznámky a stížnosti k práci VPL, mohou kontaktovat Společnost všeobecného lékařství ČLS JEP nebo Sdružení praktických lékařů ČR a buď se pokusit o domluvu s konkrétním lékařem, který chybí opakovaně, nebo mohou své zkušenosti a podněty vyjádřit na seminářích a konferencích obou organizací.

Podle mého názoru by bylo nejlepší ustanovit mezioborovou pracovní skupinu (se zájemím MZd nebo MPSV) a pustit se do konstruktivní spolupráce.

Autorka je praktická lékařka

O TEMPORA O MORES

SPORT A POLITIKA

Zamyšlení nad étosem OH Soči 2014

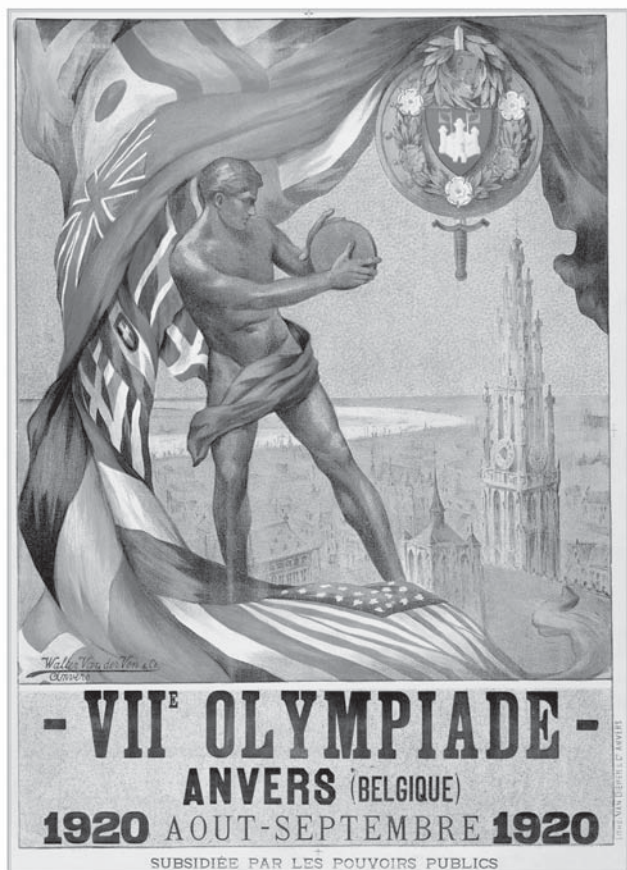
Olympijské hry, zejména ty letní, patří nejen k vrcholovým sportovním událostem, ale ve světě rostoucího významu sportu jako nejpopulárnější formy masové kultury jsou i vysoce mediálně sledovanou a komentovanou společenskou událostí. Mediální sledovanost zahajovacího ceremoniálu olympijských her je vyčíslována v řádu miliard diváků všech kontinentů, národů, států, etnik, ras, náboženských vyznání, sociálního postavení či politické orientace. Z tohoto pohledu jsou olympijské hry, stejně jako většina dalších vrcholových sportovních událostí, globálně významným hráčem na poli vzájemného sblížení různých kultur a příležitostí k vzájemnému poznávání na cestě lidského porozumění. Tato jedinečná povaha olympijských her tak souznívá s étosem olympismu, jako procesu sblížení lidí cestou sportu.

Původní smysl pořádání olympijských her, harmonující s duchem olympismu a vizemi zakladatelů moderních olympijských her, je však dnes ve světě globálně dominující hodnoty úspěchu, bohatství a moci, v běžném životě pak materiálního prospěchu, silně zpochybňován. Pořadatelé olympijských klání jsou tak v pokušení být motivováni primárně ekonomickými zájmy či snahou zviditelnit své město, stát či politický systém, když naopak slábne idea vzájemné tolerance, porozumění, multikulturní koexistence či prostý respekt před jinakostí. Postupně tak nabývá na váze politicko-ekonomický aspekt nad významem čistě sportovním. Do popředí se derou zájmy politiků, mocných podnikatelů, zájmových skupin či sebestředných ideologů a vládců, kteří cíleně usilují o konání olympijských her tam, kde se otevírají možnosti pro uskutečňování jejich parciálních zájmů zahalených do olympijské rétoriky.

V historii olympijských her jsme tak byli svědky zneužití letních olympijských her v Berlíně 1936 při propagaci brutálního německého nacionálního socialismu či ideologického zviditelnění dravého čínského ekonomického růstu prostoupeného komunistickou ideologií v roce 2008 v Pekingu. Devastující účinky mocenského velmocenského působení na vrcholový svět sportu se v dobách „studené války“ projeví účelově motivovaným bojkotem her v Moskvě a Los Angeles. Přitom se sluší připomenout, že i v poválečném světě převládala na olympijských hrách étos čestného soupeření před ekonomickými či politickými zájmy jejich pořadatelů tak, jak tomu bylo kupř. v roce 2000 v australském Sydney či v Londýně 2012.

Větší pozornosti organizátorů i sportovních fanoušků se těší letní olympijské hry s širokou paletou sportovních odvětví a sportovních disciplín. Zúčastňuje se jich více států, olympijské národní výpravy jsou početnější, divácká účast hojnější, příprava sportovišť a infrastruktury nákladnější než v případě zimních OH. Sezónně letní sporty jsou totiž přinejmenším technicky méně náročné než většina zimních sportů. Proto i zájem pořádat olympijské hry se zpravidla soustřeďoval na ty letní,

když jejich zimní alternativa byla v hledáčku pozornosti spíše tradičních zimních rekreačních středisek Evropy a Severní Ameriky. Rok 2014 z tohoto pohledu přináší změnu již tím, že pořadatelskou zemí zimních OH je Rusko, a to město Soči, obecně známé jako spíše letní přímořská rekreační oblast. O místě konání v tomto případě rozhodlo hlasování členů Mezinárodního olympijského výboru v Guatemale 5. července 2007, když Soči dostalo přednost před městy Pchjongčchang (Jižní Korea) a rakouským Salzburkem. XXII. zimní olympijské hry jsou organizovány ve dvou centrech, v pobřežním městě Soči a v horském středisku Krasnaja Poljana. Strohý pohled na tuto významnou sportovní událost pak zjišťuje, že se jedná o druhé olympijské hry pořádané na území Ruska a o první zimní olympiádu v Rusku. V porovnání s předchozími hrami ve Vancouveru 2010 se rozdává 98 sad medailí, tedy o 12 více.

Po skončení olympijských her se na stejných sportovištích konají i Zimní paralympijské hry 2014. Vstupenky na celý program her se v korunách pohybují mezi 15–26 tisíci. A jsme u ekonomické stránky věci. Z tohoto úhlu pohledu na sebe nepochybně strhává pozornost mediálně stále naléhavěji prezentované konstatování: jde o nejdražší OH v historii. Odhaduje se, že hry budou stát přes 50 miliard dolarů, tedy pětkrát více než původní odhady olympijského výboru a více než dvojnásobek nákladů předchozích letních her v Londýně. ZOH v Soči jsou tedy nejdražšími olympijskými hrami v historii. Pokud tedy ruší organizátoři (v čele s prezidentem Vladimírem Putinem) usilovali touto cestou o nej- ještě před zahájením her, pak se jim to bezesporu podařilo: Nejdražší a zřejmě nejpompéznější. To zřejmě odpovídá způsobu myšlení nové ruské ekonomicko-mocenské elity, opouštějící mnohdy běžná hodnotová měřítka naší evropské kultury. V této souvislosti pak nezbyvá než si položit otázku: znamená nejdražší také nejsmysluplnější, je tato obrovská suma investovaná do jediné události přínosná pro masový rozvoj sportu v dané oblasti, posílení její ekonomické infrastruktury, zlepšení kvality života místních obyvatel? A jaký osud čekají nesmírně nákladně vybudovaná sportoviště po skončení olympijských her? Jaká bude jejich využitelnost a tudíž i ekonomická rentabilita? V Soči byla kupř. vybudována velká hala na hokej, ale v tomto městě není žádný sportovní klub, který by podobný stánek dokázal v budoucnosti naplnit. Navíc nevládní ruské organizace a ekologové upozorňují, že pořadatelé v Soči a okolí naprosto nerespektovali charakter a výjimečnost zdejší krajiny ani specifika celé oblasti a že některá místa byla nesmyslně zalita betonem a asfaltem. Za největší problém olympiády v Rusku jsou ale považovány mnohonásobně předražené stavební projekty, na kterých se podle všeho přizpívali nejenom politici, ale nabízí se i alternativa napojení na zločinecké skupiny.

Jaká je míra zodpovědnosti těch, kteří v touze po vlastním zviditelnění investovali obrovské částky národního bohatství právě do této akce? A zejména, jsou olympijské hry, v souladu s jejich tradičním posláním, obdobím klidu a míru v dané oblasti? Nespočívá „originalita“ právě těchto her i v tom, že jde poprvé v historii o událost zásadně a priori odmítanou krajně militantními etnicko-náboženskými skupinami deklarujícími otevřeně záměr za každou cenu a použitím jakýchkoli prostředků znemožnit či narušit průběh olympijských her? Jak přijmout fakt, že jde o první zimní OH dávající prostor k odmítnutí účasti ze strany předních světových politiků jako výraz protestu proti autoritářského ruskému prezidentskému systému? A jak stravitelně přijmout jednostranně finanční investici tam, kde naděje na její smysluplné další využití je spíše nepřesvědčivé ideologickým klišé?

A zejména, jak nahlížet na úporné přesvědčování ruských organizátorů o naprosté bezpečnosti her za situace otevřeného a k boji a oběti odhodlanému nepřátelskému fundamentalistickému terorismu? Je v souladu s olympijskou myšlenkou zajišťovat hladký průběh her bezpečnostními opatřeními na hraně omezování svobody

pohybu jeho účastníků? A hlavně: nestávají se právě ti, kteří jsou nejdůležitějšími hráči této akce – tedy jejich aktivní účastníci – potenciálními rukojmími ekonomických zájmů a mocenských konfliktů těch, kteří olympijský étos pouze zneužívají pro svoje parciální zájmy?

Suché závěrečné konstatování: olympijský výbor by měl mnohem pečlivěji, zodpovědněji a neúplatněji zvažovat pořadatelsví olympijských her ve světě zmítaném globálním kulturním nesouladem, hroživě se prohlubující propastí mezi bohatstvím a chudobou a rostoucí kulturní a náboženskou intolerancí. Svět sportu musí být před těmito zničujícími vlivy uchráněn na každé úrovni sportování: olympijskými hrami nevyjímaje.

*Autor je sociolog, vyučuje na Fakultě sportovních studií MU v Brně
Aktualne.cz, 21. 2. 2014*

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
MINISTÈRE DU COMMERCE, DE L'INDUSTRIE, DES POSTES ET TÉLÉGRAPHES
EXPOSITION UNIVERSELLE DE 1900
Direction gén^l. de l'Exploitation

Concours
d'Exercices physiques
et de Sports.

**CONCOURS
INTERNATIONAUX
D'ESCRIME**

FLEURET
du 14 Mai au 1er Juin
DANS LA SALLE DES FÊTES DE L'EXPOSITION ...
19.500 frs de Prix

ÉPÉE
du 1er au 15 Juin
SUR LA TERRASSE DU JEU DE PAUME AUX TUILERIES
16.000 frs de Prix

SABRE
du 18 au 27 Juin
DANS LA SALLE DES FÊTES DE L'EXPOSITION
9.000 frs de Prix

Pour tous les Renseignements: S'Ad^r. 10, RUE BLANCHE, PARIS

Imp. CHARDIN,
17, Passage Dauphin, PARIS.

Věra Čáslavská

Aby slzy nepadaly na zem

Při zahájení olympijských her jste poslala do Soči poselství, v němž jste připomněla, že v Kyjevě a dalších městech se bojuje o svobodu a čest celého národa. A napsala jste, že ze všeho nejvíce přejete úspěch ukrajinským sportovcům...

Tedy vedle těch našich, samozřejmě.

Co vás k tomu přimělo?

Startovala olympiáda, přicházely zprávy z Ukrajiny a mně do toho vstoupily vzpomínky na rok 1968. Jak jsme tenkrát toužili po svobodě a nedokázali jsme se k tomu postavit zdaleka tak hrdinsky jako Ukrajinci. A najednou jsem pocítila ohromný obdiv a sounáležitost s lidmi, kteří v Kyjevě plní ulice, spí v mrazu u ohňů a vědí, že jejich boj je spravedlivý a že nemohou ustoupit.

Jako by ve vašem poselství Ukrajincům zazníval i váš příběh z olympiády v Mexiku v roce 1968.

Samozřejmě, my jsme odjížděli do Mexika, odhodlaní potit krev, abychom porazili reprezentanty okupantů. Opouštěli jsme Prahu plní nejistoty, co se tady bude dít. A náhle jsme se z toho temna ocitli v Mexiku, kde bylo všechno veselé, barevné, rozsvícené olympijským duchem. A když jsme při slavnostním zahájení vstoupili na zaplněný stadion, všichni diváci vstali a skandovali čeko, čeko, čeko... To nás ohromně nabíjelo. A když se teď zahajovaly hry v Soči, cítila jsem, že musím Ukrajince povzbudit.

Je jiná doba...

Já vím, nelze srovnávat. Ale ten odpor proti autoritářskému režimu s Ruskem za zády, které chce mít Ukrajinu ve své moci, stejně jako tehdy nás, je stejně spravedlivý.

Čekala jste, že se na ruském stadionu někdo zvedne a bude skandovat Ukrajinu, Ukrajina?

Samozřejmě že ne. Bylo jasné, že všichni budou sedět jako přilepení a nad nimi se bude usmívat Putin. Ale tím spíš jsem jim chtěla poslat vzkaz od jedné obyčejné sportovkyně, co nevyznává jen ty kotrmelce, že jejich olympijský boj a vítězství bude vítězstvím pro každého, kdo stojí v mrazivých ulicích Kyjeva.

Jenže vítězství sportovců si rád přivlastňuje i autoritativní režim. Myslíte, že by se měl některý z případných vítězů odhodlat k nějakému politickému gestu, jímž by vyjádřil protest proti Janukovyčovi?

Oni nemají ten správný prostor. Za prvé by to muselo být nějaké velké sportovní eso, které by mohlo něco naznačit. Olympijská charta vám nedovoluje nic vykřikovat. Mně se to v Mexiku podařilo v tom gestu při ruské hymně, ale to už bylo opravdu na hraně. Ještě o milimetr víc a už by mne diskvalifikovali a přišla bych o medaili.

Ten záběr, kdy se odvrátíte od sovětské vlajky a skloníte hlavu, mne fascinuje dodnes. Tichý vzkaz mladé holky z okupované země, že se nepoddá hrubé síle. Jak jste na to gesto, které obletělo svět, vlastně přišla?

To bylo dílo okamžiku. Pavlovův reflex. Já jsem původně chtěla udělat na stupni vítězů věčko. Ale bála jsem se diskvalifikace. Říkala jsem si: Náš národ potřebuje medaili, ne gesto. Ale když začala hrát ruská hymna, dolehla na mne její nabubřelost. Z těch tónů se na mne valila rozpínavost, okupantská agrese. A já odvrátila hlavu zcela instinktivně.

Vy jste tenkrát neměla problém reprezentovat politické vedení naší země. Před závodem jste se posilovala pohledem na fotku prezidenta Svobody, kterého jste považovala za hrdinu. Až když jste se vrátila, dozvěděla jste se, že v Moskvě podepsali kapitulaci. Cítila jste se podvedená?

Přiznat chybu je také umění. A já si musela přiznat, že jsem byla pomýlená tím, jak s námi jednali, když nás před olympiádou přijali na Hradě. Když mi Svoboda říkal: Věruško, vy jste naše. Smrkovský vyprávěl, jak je vezli do Moskvy v dobytčácích, jak nedali Černíkovi léky na cukrovku a on jim tam kolaboval, jak Svoboda vyhrožoval, že se jako hrdina Sovětského svazu zastřelí. Samozřejmě že to byl šok, když jsem zjistila, že se tam podělali z té síly sovětské, bolševické tak hrozně, že já, obyčejná holka, jsem byla proti nim hrdinka. My jsme do Mexika vlastně jeli jako nevědomí vyslanci jejich prohry.

Kdy jste pochopila, že je s pražským jarem konec?

Když jsem doma v kuchyni slyšela Husákův projev z nějaké komunistické schůze. A najednou se ozvalo takové to skandované volání „Ať žije KSČ“. A já myslela, že je to nějaký záznam z padesátých let. Ale pak mi došlo, že je to přímý přenos. Najednou jsem ztratila všechny síly, opřela se o zeď a sklouzla po ní na zem a snad hodinu jsem seděla a hleděla do prázdna.

Na rozdíl od jiných jste nikdy neodvolala podpis pod provoláním Dva tisíce slov. Byla jste světová sportovní hvězda, stačilo jedno kajicné interview a mohla jste hrát v hollywoodském filmu za milion dolarů, být skvěle placenou trenérkou. Nikdy jste nezaváhala?

Jednou ano. Když mi řekli: vy byste mohla udělat takové interview, obyčejné, nenápadné o životě, a do toho by se zamíchalo, že jste Dva tisíce slov podepsala

v rychlosti, někde při tréninku, a ani jste pořádně nevěděla, o co kráčí. Redaktori Rudého práva Zvonimíru Šupichovi jsem poskytla rozhovor, takový, jak on říkal, jemný, dotykový. Šéfredaktor mu ho ale hodil na hlavu, že tohle rozhodně ne, že musí přitvrdit. Ale to jsem odmítla a definitivně se ocitla mimo.

Prý vás přemlouval i Husák.

Já jsem mu napsala v dopise, že ti jeho funkcionáři se na mně dopouštějí takových neseriózností, že by se za ně musel rdít i náčelník Zulukafrů. To ho asi zaujalo a pozval mě na ÚV KSČ. Chtěl po mně, abych veřejně řekla, že ta okupace byla bratrská pomoc. A já se rozohnila a řekla mu bez obalu: Kdyby přijeli za dne, a ne pod rouškou tmy, tak by se ještě dalo něco říct. Ale protože přijeli v noci, bez ohlášení jako lupiči, tak to po mně nemůžete chtít. A jak jsem se tak rozohnila, on dostal takový tik, furt mrkal a koukal pod stůl. Až mi nakonec došlo, že mi naznačuje, že tam jsou odposlouchávací štěnice. Tak jsem pochopila, že soudruzi se už hlídají navzájem.

Když jste nemohla sehnat práci, vaše jméno se nesmělo objevit na veřejnosti, kladla jste si otázku, k čemu vám ten zásadní postoj vlastně je?

To člověk asi docení, až tlak pomine. Nedávno byli za mnou Japonci, kteří se už teď připravují na svou druhou olympiádu v roce 2020. Ptali se mne, jaké je moje životní krédo. Tak jsem jim citovala spisovatelku Judy Chicagovou, která napsala: Kdo podstoupí riziko, postaví se světu a čelí mu s odvahou, toho čeká obrovská odměna – sebeúcta.

Vy jste vybojovala čtyři zlaté medaile na zřejmě nejpolitictější olympiádě v historii. Je podle vás politickým fenoménem současná ruská olympiáda?

Samozřejmě nemůžeme přehlížet, že v Rusku bijí demonstranty, zavírají lidi, kteří kritizují Putinův režim, vyjíždějí proti homosexuálům. Vadí mi megalomanský přístup, s jakým zdevastovali přírodu, pracovně ždímalí lidi při výstavbě olympijského komplexu. Pro sportovce ale pořád platí, že olympiáda je největší svátek planety a lidstva. A to Rusové splnili. Teď jde o to, za jakou cenu.

No právě, neprodáváme ochranu lidských práv za podívanou, třebaže na nejvyšší sportovní úrovni?

Neprodávali bychom, kdyby vlivní politici právě teď zvýšili tlak na Rusko a apeovali na kremelské vedení: teď, když jste připravili pro lidstvo tak velkolepý dar, musíte změnit svou politiku, svůj přístup k lidským právům. To ale od hlav demokratických států moc neslycháme.

Putin ale zjevně pojal olympiádu jako příležitost ukázat světu, že Rusko už je zase silný stát.

Já jsem to zažila před padesáti lety na olympiádě v Tokiu, která byla pro Japonce přelomovou událostí v historii. Tehdy chtěli ukázat, že po strašné porážce v druhé světové válce opět patří mezi plnoprávné národy. Ale oni to dokázali svým vnitřním přerodem, aby se mohli dál rozvíjet, a také jejich potomci. V případě Ruska je to spíš navenek, oni strašně touží, aby je takhle svět viděl. Ale ten skutečný vnitřní přerod už tam tak necítím.

Kdybyste byla prezidentkou České republiky, jela byste do Soči?

No, to je otázka. Já se zeptám vás: kdyby byl Václav Havel naživu a na Hradě, jel by do Soči? Já jsem sportovkyně, vyznavačka olympismu a pere se to ve mně. Vždycky budu proti bojkotu olympiády. Ale to, že tam nejede nějaký prezident, rozhodně není sabotáž olympijské myšlenky. Každopádně Václava Havla si tam neumím představit.

Neměli by prezidenti, když už tam přijedou, promluvit na místě o dodržování lidských práv?

Určitě by to bylo hodné prezidenta velkého formátu. V Soči to ale nikdo neudělal. Asi i proto, že prezidenti velkého formátu tam nedorazili.

Vy jste odmítla jít na Hrad na vyhlášení nominace českých sportovců na olympiádu. S tím, že vám vadí negativní energie vysílaná z Hradu. Co jste tím myslela?

Asi to vnímám citlivěji než ostatní občané, protože jsem na Hradě pracovala pro Václava Havla. Tam vládla pospolitá atmosféra, úžasná pozitivní energie. Všichni jsme táhli za jeden provaz, chtěli jsme pomáhat převratu, aby se to nějak nezvrtlo. A tak jsem teď nemohla jít na Hrad, kde sedí prezident, jehož programem je msta, intriky, rozeštvávání společnosti. Lidé potřebují pozitivní vzory. Dodnes vidím Karla Schwarzenberga, jak pokleká před korunovačními klenoty, když se vystavovaly při vzniku České republiky. A teď si to srovnajte s tím, co nám předvedl pan Zeman.

Nebojíte se, že se ta pozitivní energie už nevrátí?

Nebojím. Pořád mám před očima ty davy lidí, kteří přišli Havla vyprovodit při jeho pohřbu. Kolik tam bylo mladých lidí. Ten jeho odkaz je v nich. Stejně jako ve mně. Pořád své kroky srovnávám s tím, co by udělal Havel.

Co vám hlavně pomohlo se se vším vyrovnat?

Asi nejvíc moje už padesátileté soužití s Japonci, s jejich schopností přežít strašlivé katastrofy a zase se zvednout. Nikdy jsem neviděla Japonce brečet na veřejnosti. V jedné národní písničce zpívají, že když člověk prožívá velkou bolest, někoho ztratí, musí zvednout hlavu a hledět vzhůru. Aby slzy nepadaly na zem. To je i můj přístup k životu.

*Jiří Leschtina
Aktualne.cz, 19. 2. 2014. Kráceno*

OLYMPIC GAMES

29 JULY 1948 14 AUGUST
L O N D O N

Designed by HERB RUBLETT STUDIO LTD.

Printed in Great Britain by WOODGATE & CO. LTD., LONDON, E.C.1.

TEXT

CYRIL HÖSCHL ODPOVÍDÁ

GAMES OF THE XVII OLYMPIAD

ROMA

25.VIII-11.IX

SPINOSA TESTA

Cyril Höschl

Odpovědi psychiatra

Ukázky z knihy

Cyril Höschl: Stručně a jasně. Praha, Galén 2013

TCHÝNĚ

Co říkáte fenoménu „tchýně“? Jestliže panuje v rodině zásadní neshoda, je chyba vždy na obou stranách, nebo je možno hledat u tchýni nějaký atavistický mechanismus?

Jak moc je důležitý otec pro 32měsíční holčičku? Řeším problém, zda dát výpověď v zaměstnání daleko od rodiny a volit nejistotu, nebo nechat dcerku na starost jen nemocné manželce a její mamince a v práci zůstat (ironií osudu a doby samozřejmě také v nejistotě).

Rodinní terapeuti se setkávají s několika stále se opakujícími faktory, které jsou pro manželství rizikové. Soužití či příliš častý kontakt s tchýni mezi ně patří. Je zajímavé, že takové riziko pro manželství zdaleka nepředstavují tchánové, i když právě ti mohou být pěknými morousy. Příliš riskantní zřejmě nejsou ani vícegenerační rodinná uspořádání, jak se s nimi setkáváme v některých zemích třetího světa nebo u nás mnohdy na vesnici („mladí“ si postaví a nechají v domku či na „vejmiňku“ rodiče, popřípadě prarodiče). Fenomén „tchýně“ má hluboké psychologické kořeny. Současný způsob života, kdy ve většině zemí ženy žijí déle než muži, a je tedy více vdov, kdy rodiny žijí převážně v malých jednogeneračních bytech a kdy muž neuživí rodinu, takže žena potřebuje matku jako námezdní sílu k dítěti, zesílil jeho patologii. Ta je dána mimo jiné prastarou soutěživostí mezi matkou a dcerou na jedné straně a vazbou matky na syna na straně druhé („žádná pro něj není dost dobrá“). Matka, která ztrácí na významu a přitažlivosti, zvyšuje svou potřebnost tím, že do všeho mluví, neboť jen ona ví, jak se dělá džem, kolik mouky přijde do knedlíků a co dát vnučkovi k snídani. Neustálé intervence a komentáře na adresu vlastního dítěte i jeho partnera vytvoří nakonec napjatou atmosféru, ve které se emoce přenášejí na nepodstatné problémy, jež se pak stávají předmětem výbušných konfliktů (kdo nechal zksnout mléko, kdo nedovřel lednici, kdo načal dvě másla apod.). Ve vyšším věku se navíc stupňují některé povahové rysy jako podezřívavost, při současně nižším výkonu logického úsudku, novopaměti a rychlosti rozhodování. Důsledkem může být narušování soukromí („hrabe se nám ve skříni“, dělá zeťovi čárky na lahvi s rumem)

a další zvyšování napětí, neboť okolí se stává na dotyčnou osobu přecitlivělé asi jako při ponorkové nemoci. V takové situaci je zásadně důležitý postoj dcery nebo syna oné tchýně: za každou cenu stát na straně partnera, jinak se manželství nezachrání. K vaší druhé otázce: právě ve věku dvou až tří let začíná být otec pro dceru zásadně důležitý. Pro vaše správné rozhodnutí je však podstatné, jak se k tomu všemu staví vaše žena a jakou roli je ochotna a schopna v té či oné situaci hrát.

MOC

Dá se nějak bojovat proti „zblbnutí z moci“? Myslím, že tato nemoc postihuje poměrně často ty, kdo se k nějaké moci dostali, a to i na té nejnižší úrovni (třeba starosty). Takový postižený ztrácí soudnost, zdravý rozum, dostává se do jakési izolace, drží se svého postu jako klíště. Může třeba manželka nějak takovému postiženému, dříve normálnímu, člověku pomoci?

Předně si řekněme, že nejde o nemoc. Degenerace moci je psychologický fenomén starý jako lidstvo samo: Honores mutant mores. To, že se člověk v mocenském postavení chová jinak než v podřízeném, je normální a tak je svět utvořen. Výhodou demokracie (bez ohledu na všechny její slabosti) je právě to, že je ze své podstaty samočisticím mechanismem, který dříve nebo později vyměňuje ty zdegenerované za čerstvější. Tím problém sice neodstraňuje, ale řeší. To je například rozdíl mezi Castrovou Kubou a nynější Českou republikou. Společnost je uspořádána v sobě podobných strukturách a tak to, co platí pro stát, platí pro kraj, obec, pracoviště. Sám jsem na sobě pozoroval, jak se mění můj entuziasmus a kritéria rozhodování s postupujícím trváním mé funkce děkana lékařské fakulty. Proto jsem nakonec uvítal, že jsem musel ze zákona skončit a předat pádlo jiným. Stal bych se dříve nebo později chtě nechtě obětí stereotypů, poklonkovaní servilních a ignorování kritických. Moc je zvláštním způsobem provázena opuštěností, která se zdá paradoxní: jste zváni na recepcce, koncerty, návštěvy a rauty, ale jste nakonec čím dál tím izolovanější, začínáte mít dojem, že nikomu nemůžete pořádně věřit, že jste na všechno důležité sami. Nikdo jiný nemá na hladkém výkonu vaší funkce takový zájem jako vy samotní. To vytváří obranné reakce, podezřívavostí počínaje a zneužíváním pravomocí konče. Je pravda, že mnoho politiků přestala bavit poctivá práce a už se k ní nikdy nechtějí vrátit. Nejde o geny, jde o vývoj. Jsou ale výjimky, jako například bývalý ministr zdravotnictví Bojar, který vám dnes ve své ambulanci ochotně vyšetří bolavá záda. Pomoc zde nemůže přijít od manželky (ty naopak většinou stav zhoršují), ale od správně nastaveného systému: dvakrát a dost. A jsi-li přednosta kliniky, tak v pětadesátí uvolníš místo dalším. Demokracie je to, co léčí neduhy mocných. Jediné, co můžete udělat vy, je vzít to v potaz, až půjdete zase někdy někde k volbám.

OSOBNOST

Doslechl jsem se něco o autoregulaci osobnosti. V čem vlastně spočívá a k čemu je dobrá?

Upřímně řečeno nevím, co máte na mysli. Vaše otázka je však příležitostí k poukazu na smysl psychoterapie, neboť právě v procesu utváření osobnosti je to metoda účinnější než kterákoliv jiná. Během svého vrůstání do společnosti si každý osvojí nejenom role, které „hraje“ ve styku s okolím, ale také tzv. kognitivní styly, prizmata, jakými hodnotí skutečnost. Jsou-li tato schémata zavádějící, tzn. vedou-li k poruchám přizpůsobení a činí život jedince obtížným, popřípadě vedou k duševním poruchám, lze je „přecvičovat“ s využitím kognitivně-behaviorální terapie, což je jeden z důležitých psychoterapeutických směrů. Vychází z toho, že emoce jsou výsledkem toho, jak interpretujeme události a jaký mají pro nás význam. Záleží na kontextu, ve kterém k události dojde, na náladě, v jaké nás zastihne, a na naší předchozí zkušenosti. Jinými slovy, táž událost vyvolá různou emoci u různých lidí či u téže osoby při různých příležitostech.

Představme si takovou situaci: Když jsem vyšel dnes ráno z domu, tři další muži se také vydali do práce. Náhodou se každému z nich přihodilo totéž – šlápli do psího hovínka. U prvního převládala depresivní schémata: „To jsem celý já, to se může stát jen mně, jsem absolutně nemožný, ani si nezasloužím pobývat na tomhle světě, na co sáhnu, to je malér, je to typická ukázka toho, jaký celý dnešní den bude.“

Druhý muž měl spíše sklon k úzkosti: „Teď se vrátím domů, abych si očistil boty, ujede mi autobus, přijdu pozdě do práce a nakonec mne třeba vyhodí. Když to neudělám, lidi budou mít pocit, že mám problémy s hygienou, to se rychle roznese a stejně mě vyhodí.“

Třetí muž má problémy se zvládnutím vzteku: „Čí to byl pes?! Kolikrát to mám sousedům opakovat, ať ho nenechají courat před mým domem, ale copak mě někdo poslouchá? Až je nachytám, to uviděj!“ Sklon k depresi vede k myšlenkám na ztrátu, sklon k úzkosti je spojen s představou nebezpečí či hrozby a pocit vzteku je provázen myšlenkami na něčí nesprávné chování nebo překračování pravidel.

Pak je ale ještě další možnost – postoj trénovaného kognitivního psychoterapeuta: Podívá se na své boty a řekne si: „No není to skvělé, že jsem si zrovna dneska ráno nezapomněl vzít boty?“

Kognitivní terapie si nezakládá na tom, že naučí někoho myslet více rozumově nebo že je vždy nutné myslet pozitivně. Základní myšlenka je, že vždy existují různé možnosti pohledu na tutéž věc či situaci. Cílem psychoterapie v tomto případě je objevit nové možnosti, jak staré situace vnímat. A podobných příkladů, jak na sobě pracovat, je přehršle.

DOBŘÍ SPÁNEK

Máte nějaký zaručený postup, jak: 1) rychle usnout (a ne se dvě hodiny jen tak převálovat), 2) nemít příliš živé sny (a ráno přemýšlet o tom, co se doopravdy stalo a co byl sen – je to vůbec normální?) a 3) jak se nebudit sám od sebe pět minut předtím, než zazvoní budík? Myslím, že hlavně v oblasti živých snů byste mohl mít nějakou zajímavou psychologickou poučku.

Spánku a snům už bylo v Reflexu věnováno několik sloupků, na které rovněž odkazuji. Nemůžete-li usnout, měl byste hledat příčinu. Buď na sebe máte zvýšené nároky a jste netrpělivý, nebo skutečně trpíte poruchou spánku. V druhém případě se vyplácí začít vždy od toho nejjednoduššího: je místo, kam ke spánku uléháte, ke spaní opravdu vhodně uzpůsobeno? Je tam tma? Není přetopeno (paneláky)? Je čerstvý vzduch? Není tam nakouřeno? Nespí s vámi v místnosti tchýně nebo kamarád kamaráda vašeho kolegy? Není tam hluk (televize, rádio)? Teprve po vyloučení všech těchto rušivých faktorů přejděte k sobě: nepijete příliš kávy navečer? Nerozčilujete se u televize nebo nad knihou? Nehádáte se v rodině pravidelně večer? Ti, které četba na noc ruší, by před spaním číst neměli, a naopak. Je třeba mít na paměti, že postel slouží pouze ke spaní, občas k sexu a výjimečně k ležení v nemoci. K ničemu jinému by neměla být používána, sic může dojít k jejímu reflexnímu provázání s jinými, nevhodnými motivačními okruhy: s jídlem, hrami, s prací, pletením, televizí. Vyloučíte-li všechny tyto vlivy, dojde na medicínu: netrpíte úzkostnou nebo depresivní poruchou? To může zjistit váš lékař. V prvním případě se vám před usnutím honí v hlavě myšlenky a obavy, co bude zítra, co jste všechno nezvládl, co vás čeká. Proto nemůžete usnout. Ve druhém případě je nespavost součástí poruchy. „Zaručená“ náprava spočívá v kombinaci léků proti depresi, léků proti úzkosti a psychoterapie. Prášky na spaní situaci neřeší, pouze zakrývají. Příliš živým snům se dá předejít například antidepressivy (musí je ordinovat psychiatr nebo všeobecný lékař) a změnou životního režimu, například posunem doby, kdy jdete spát a kdy vstáváte. U dětí často pomůže změna psychické zátěže (většinou spíš zvýšení než snížení) – jít dřív do školky či do školy, přibrat si ve škole další jazyk, kroužek, hru na hudební nástroj, rytmiku nebo sport. Někdo má divoké sny celý život a žádnou duševní chorobou netrpí. Předčasné probouzení může být důsledkem určité přepečlivosti, zodpovědnosti a úzkostnosti (obsese), nebo také deprese. Jde-li o pět minut, je to nejspíš první případ. Tam někdy stačí posunout buzení o 10–20 minut dopředu nebo dozadu. Jde-li řádově o hodiny, bývá to důsledek těžší deprese a léčbou první volby jsou antidepressiva. Na ta bych v takovém případě spoléhal opravdu mnohem víc než na psychologické poučky. Selže-li toto všechno, je možné vyhledat specializovanou spánkovou (= somnologickou) laboratoř a dát se podrobně vyšetřit.

ZMĚNA VKUSU

Jako mladíkovi se mi líbila rychlá, hlasitá, agresivní muzika. Teď je mi jednapadesát a poslouchám klidnou, pomalou hudbu. Proč vlastně?

Jak to bylo s vámi, to pochopitelně nevím. Všichni, kdo si podobné otázky čas od času klademe, máme jistě podobnou zkušenost se změnou vkusu a preferencí i v jiných oblastech než jenom v hudbě. Odpověď na vaši otázku se pokusím naznačit příklady a introspekci, tj. probíráním se vlastní zkušeností.

Jako dítěti mi byla odporná ovesná kaše. Vysvětluji si ten odpor jako averzi rozšířenou původně z kaše krupicové, kterou jsem měl celé dětství každý den k večeři. Odpor zákonitě vzniká ke všemu, co je nám vnucováno. Podobně tomu bylo s povinnou četbou. Zatímco averze ke krupicové kaši mi zůstala (jinak jím všechno), ovesnou kaši dnes miluji. Ke zvratu došlo asi v sedmnácti letech na švédské farmě, kde byl „porridge“ každý den k snídani. Vločky se mi spojily s představou švédské vesnice 19. století, kterou jsem si v té době utvářel četbou románů Selmy Lagerlöfové, a s osudem námořníků bojujících o přežití s minimem zásob. Chyběla už jen dřevěná lžice. Dnes je po ovesné kaši v bříšku jako v pokojíčku.

Na gymnáziu jsme měli jako povinnou četbu literaturu Solženicyna, Vaculíka, Klímy, Škvoreckého a Kundery. Neuplynuly ani dva roky a byli to zakázaní autoři. Začal jsem jejich knihy milovat.

K tomuto mechanismu přistupují proměny další: pod vlivem přátel a zážitků se často mění názor na to, co je krásné, co obohacuje, co je poctivé, co je či není povrchní. Dozrává vkus, proměňuje se vnímavost. V dospělosti bývá cenou za určitou vyzrálou otupením původního ostrého vnímání věcí. Projevuje se to i v politické radikalitě. V Evropě konce 20. století jsme často byli svědky proměny mladých revolucionářů ve staré konzervativce. Mám kolegu psychiatra, Němce, který byl v šedesátých letech v SRN na seznamu problémových osob ve spojitosti s téměř teroristickými levicovými radikály (vzpomeňme na Rudiho Dutschkeho a „Rudou armádu“). Dnes je to uvážlivý, moudrý ředitel jedné velké léčebny, vážený občan, otec dvou dětí a majitel domu a klasické limuzíny. Zůstalo mu z těch dob otevřené srdce a pochopení pro jiné, než je dnes sám.

V našich podmínkách je změna hudebního vkusu to nejmenší, co se nám může přihodit. Daleko zajímavější je tato otázka ve spojitosti s osobní historií mnohých disidentů a statečných odpůrců totalitního režimu. Na rozdíl od mnohých, kteří se nikdy nespálili, oni často začínali jako komunističtí fanatici, někdy i sekerníci. To je však téma na knihu, nikoli na sloupek. Ať vám ta klidná hudba vydrží. Jdete-li na koncert smyčcového kvarteta, málokdy vám tam totiž zlomí čelist.

PODSTATA ZAMILOVANOSTI

Mohl byste se pokusit nahlédnout problém zamilovanosti z poněkud prozaičtějšího úhlu, než bývá obvyklé? Zajímalo by mě, podle čeho si vybíráme, do koho se zamilujeme, nakolik je to vědomé rozhodnutí a jak moc nám do toho „kecá“ nevědomí. Existuje nějaká souvislost například mezi vzorci chování, tvarem obličeje, mimikou či gesty osoby, jež nás zaujme, a předobrazy těchto osobnostních atributů, které s sebou vláčíme řekněme od dětství nebo od puberty? Jak je možné, že někdy jsme schopni se zamilovat během pár hodin kontaktu s člověkem, kterého vidíme poprvé v životě, zatímco „odvykáací kúra“ si vezme klidně i několik týdnů nebo měsíců? Dočkáme se někdy v budoucnu reklam typu: „Nešťastně zamilování? Snadná pomoc, s naším Fast Heart Cleanerem se zbavíte nechtěných emocí již během jednoho dne!“?

Odborníci musejí prominout, že tak rozsáhlý problém sdrnceme do několika vět. Základy toho, čemu říkáme zamilovanost, studuje etologie (nauka o chování) v celé živočišné říši. Užívá při tom poněkud jiných výrazů, jako páření, dvoření, atraktor a osobní pouto. Etologové si všimli, že některé znaky či chování, které u opačného pohlaví vyvolají sexuální odezvu, jsou vrozeny a označují se jako nepodmíněné spouštěcí podněty. Tak třeba u červenky je to červená skvrnka v místech, kde krk přechází v hrudní část. Sameček, který byl vychováván v izolaci a už se k tomu nic dalšího v životě nedoučil, se začne dvořit nejen vycpané samičce, ale i chomáčku vaty, který je takovou skvrnkou ozvláštněn. Není-li však v mládí izolován, na takový podvod nenaletí. Dalším znakům, které jsou pro spuštění sexuálního chování důležité, se živočichové učí jednak během vpečetovací periody, jednak postupně během vrůstání do společnosti. Důležitost a význam těchto znaků (u člověka módní prvky, minisukně, sestřih, držení těla, pohyby – zkrátka to, co tak brilantně ovládají modelky a jejich fotografové) se během vývoje mění také pod vlivem hormonů a zkušenosti. Sexuální hormony silně modifikují chování a nastavují práh citlivosti na různé podněty, jak vidíme kolem puberty, na vojně, v odloučení aj. Zkušenost souvisí s učením a učení můžeme nahlížet jako podmiňování, tj. utváření reakcí na nové podněty spojované (asociované) s těmi, které už fungovaly před tím. Přitom platí, že vzorce chování, které dlouho nebyly použity, mají silnou tendenci se uplatnit, a to až tak, že se spustí třeba i naprázdno, bez podnětu. Sledujeme-li v analogiích se zvířaty rozvoj lidských sexuálních citů, všímáme si většinou podnětů zrakových (vzezření, pohyb), někdy i sluchových (hlas, melodie, příběh). Obecně méně pozornosti se věnuje tomu, co činí celou oblast stále dosti záhadnou, a to je vliv skrytých signálů, o jejichž povaze toho příliš nevíme. Z těch, kterým se věda poměrně úspěšně věnuje, jsou to signály čichové. Látkám, které u některých živočichů výrazně ovlivňují jejich sexuální chování, se říká feromony. Znalosti o jejich působení (vábení) se často využívají v boji s hmyzími škůdci, kteří se vystaví falešnému chemickému signálu

a skončí jako oběti Sirén. Představujeme si, že na náhlé a někdy nevysvětlitelné reaktivitě člověka (zamilovanosti, často fatální), se podílí soubor těchto faktorů, takže ji nelze zredukovat „logicky“ vysvětlit. Ještě, že SMS zatím nejsou čichové a titulní stránka Reflexu není pocákaná feromony. To by se nám to zamotalo.

INTERNETOVÉ DISKUZE

Jaký máte názor na diskuzní příspěvky pod texty nebo články na webových stránkách? Na mne často dělají dojem, že by jejich autoři potřebovali psychiatrické vyšetření a léčení.

Vím, co vás trápí a znepokojuje. Netřeba probírat konkrétní psychické pšouky jednotlivých diskutujících s vysvětlováním jejich psychopatologického pozadí. Ubohost, agresivita a vulgárnost některých diskuzních příspěvků jsou výrazem rozšířeného jevu, který – budete se divit – s psychiatrií téměř nesouvisí. Dokonce bych řekl, že na žumpách internetových diskuzí se psychiatričtí pacienti podílejí zanedbatelnou měrou a že dávat charakterové vlastnosti a úroveň internetových anonymů do souvislosti s psychiatrií bylo by vůči duševně nemocným nespravedlivé, psychiatrii by to umazalo a nepatřičně dále stigmatizovalo. Hranice mezi dobrem a zlem prochází srdcem každého člověka, vytyčujíc v něm proporci toho horšího, co v nás dříme a čeká na svou šanci. Osobnost – persona – je od „per sonare“, znít přes, rozuměj masku. Naše role, ony divadelní masky, které si držíme před tváří, abychom „vypadali“, jsou, jak víme, vyměňovací a každá se hodí za jiných okolností. V suterénu našich srdcí máme masku, se kterou se stydíme či bojíme vyjít na světlo, ví-li se, že jsme to my. Přestože nás přitahuje a měli bychom někdy ohromnou chuť ji použít, zároveň bychom v ní nikdy nechtěli být nachytáni. I mnozí bezskrupulózní hnusáci vědí, že je odporná, a zakládají si na sobě natolik, že také chtějí být nahlíženi lepšími, než mají sklon být. Uskutečnění některých pokusů je, zejména u zbabělců, podmíněno anonymitou. Anonymitu poskytuje jednak dav, jednak situace, kdy nehrozí bezprostřední kontakt s obětí, tedy dopisy, telefonáty, noční výpady ze zálohy. Internet je jedním z takových úkrytů. Umožňuje beztravně vyspat na ulici vlastní splašky. Mnohým se při tom uleví, jako když vymáčknou furunkl. Mají v sobě naštosovanu bezmeznou žlučovitou závist vůči vzdělanějším, chytřejším, úspěšnějším a (nedejbože) bohatším. Mají vztek na ty, kdož jsou spokojeni. Nejrady by je roztrhali na kusy. A protože jinak nedokážou, vyřizují si to s nimi v otevřených, neřízených anonymních internetových diskuzích. Je jich mnoho a jejich četba je naprostou ztrátou času. Proto to nedělejte. Jediný význam takto zaplevelených diskuzí spočívá v tom, že se jejich některým účastníkům přechodně uleví, podobně jako když fackují gumového panáka v posilovně.

Obraz je to však vskutku žalostný.

KONEC SVĚTA

Jaký máte názor na lidi, kteří předpovídají, že už brzy přijde konec světa? Mám malé dítě a tyhle zprávy mě vždycky tak trochu vyvedou z klidu, i když vím, že je to nesmysl. Zvlášť když se taková zpráva objeví v běžném tisku, mnohdy interpretovaná nějakou známou osobností třeba v rámci rozhovoru. Jsou to lidé, kteří jsou o tom přesvědčeni, nebo kteří na sebe chtějí nějak upozornit?

Člověk na rozdíl od zvířat má tu nevýhodu (nebo výhodu?), že k tomu, aby zakusil nějakou emoci spojenou s určitou událostí, nemusí nutně onu událost prožít, někdy stačí si ji představit. Dochází-li v oblasti představivosti a emoční citlivosti k přílišným odchylkám od míry, jež nám pomáhá přežít, může se rozvinout i duševní porucha, která je postiženému anebo jeho okolí na obtíž.

Důležité v tom všem je, že rozvoj představ typu „co by kdyby“ a emocí z velké části nezávisí na faktech, datech, podkladech a logických dedukcích. Jinými slovy, snadno se můžeme bát i toho, co neexistuje, nebo toho, o čem skoro nic nevíme. Ba dokonce, čím méně toho víme, tím neurčitější, neuchopitelnější a obecnější pocity ohrožení, obavy a úzkosti se u nás mohou rozvinout. V takovém emočním rozpoložení jsme snazší kořistí pro ty, kdo signalizují určitou jistotu a vědomost nebo nabízejí srozumitelné řešení a jsou zdrojem pocitu bezpečí. Mohou to být církve, sekty, i jednotlivci.

Všimněte si, že v dějinách lidstva se strach z apokalypsy, z konce světa, opakovaně, až epidemicky vyskytoval a byl mnohdy právě těmito autoritami podporován a šířen. Ostatně mýtus potopy světa takové memento symbolizuje. Svět jistě není v současné své podobě navždy udržitelný a, filozoficky vzato, jeho zánik je z perspektivy nekonečnosti zřejmě nevyhnutelný. Jenže nemá smysl toto povědomí vztahovat ke své každodennosti a k životní perspektivě našich dětí a vnoučat. Nic o tom totiž nevíme a nevědí o tom nic ani ony osobnosti. Navíc je to úplně jedno, protože buď se nás konec světa netýká, a pak nemá smysl se znepokojoovat, anebo ano, ale pak stejně není kam utéci, takže nemá význam se tím zabývat.

Navíc konec světa není nic tak strašného, zažíváme ho postupně dnes a denně. Všichni, kteří si tu dnes čteme Reflex a takto diskutujeme, budeme bez výjimky nejdéle během 100 let buď jak buď mrtvi. Z našeho pohledu to tedy vyjde nastejno. A co se týče našich potomků, co naděláme? Z hlediska pozemského bytí všichni před námi dopadli nakonec stejně, ať se báli nebo ne.

Tak čeho a proč se bát? Kdo věří v posmrtný život, ať se bojí pánaboha, kdo ne, ať se aspoň bojí, že lež má krátké nohy. Konec světa v tom nehraje žádnou roli.

PESIMISTA – OPTIMISTA

Je možné, aby se z pesimisty stal optimista?

Je to možné. Otázka životního postoje, jakéhosi prizmatu, kterým pohlížíme na svět a vnímáme to, co se v něm děje, má několik rovin. Jednou z těchto rovin je osobnost ve smyslu povahy, charakteru. Její hlavní rysy bývají dost stabilní, většinou celoživotní a obtížně změnitelné. Proto také se poruchy osobnosti tak těžko léčí. Ale i v této oblasti lze přece jen dosáhnout změny (viz např. knihu Jána Praška: Poruchy osobnosti. Praha, Portál, 2003). Je-li sklon dívat se na věci s optimismem nebo spíše v obavách zabudován právě v této rovině, bývá dlouhodobý a vůči změně dosti odolný. Další rovinou může být skupina, ve které žijeme a se kterou sdílíme hodnoty, například partner/partnerka, rodina, kolektiv, sportovní klub. Toto sociální prostředí může vytvářet mikroklima, jehož zaměření víceméně přejímáme, a styl, který si osvojujeme. Ten se může měnit. Nejnápadnější však může být změna tehdy, je-li kognitivní schéma (například depresivní, úzkostné nebo paranoidní) důsledkem duševní poruchy, což je poměrně časté. Jednou z hlavních charakteristik depresivní nálady je právě „pesimismus“ spojený s obavami z budoucnosti. Depresivní kognitivní schéma vede k přesvědčení, že „vše, co bylo, je špatně, protože já jsem špatný, a tudíž všechno také špatně dopadne“. Jakmile deprese odezní, například zásluhou léčby, schéma se (někdy až zázračně) změní. U bipolární poruchy se dokonce může při přesmyku do mánie změnit ve svůj opak, tedy v patologické přesvědčení o vlastní skvělosti, významnosti, suverenitě a v bezbřehý optimismus do budoucna. Toto „bipolární“ kolísání může být i velice mírné, takže v okolí dotyčného může být vnímáno právě pouze jako změna postojů a povahových rysů typu pesimista–optimista. K protichůdné povahové změně někdy dochází po prodělaných fyzických i psychických traumatech či tělesných onemocněních. Mnohdy můžeme pozorovat, jak se člověk změní po prodělaném infarktu myokardu. Může se stát pesimistickým, rozladěným a nabručeným mrzoutem. Taková změna bývá důsledkem deprese, která někdy infarkt provází. V takových případech rovněž může vlivem antidepressivní léčby dojít ke změně a z nového pesimisty se může stát starý optimista. Kdo však neuměl hrát na housle před léčbou, nebude to umět ani po ní...

ŽÁRLIVOST

Chci se zeptat, do jaké míry je ve vztahu zdravá žárlivost, jak ho ovlivňuje a z čeho vzniká. Je mi 26 let, mám třetí vážný vztah (tři roky, dva roky a dva roky) a vždy to má stejný průběh – na začátku jsem velmi majetnická a chorobně žárlivá, časem to klesá a nakonec mě partner k žárlivosti nedokáže vyprovokovat ani po úporné snaze. Což by bylo skvělé, kdyby to nesouviselo s absolutní ztrátou sexuální chuti z mé

strany, kterou jsem si kdysi zvykla léčit nevěrou (dnes pro změnu představami o mém partnerovi s jinými ženami a vice versa). Je to normální? Mám současného přítele velmi ráda a nechci ukončit jinak fungující vztah z mně už dobře známých důvodů.

Na tento dotaz lze bez vašeho vyšetření odpovědět pouze obecně. Váš případ totiž možná vyžaduje hlubší psychologický rozbor, nejlépe někým, kdo se věnuje též sexuologii a kdo by vás měl vidět. Partnerský vztah je neustálým kompromisem mezi potřebou jistoty a potřebou svobody. Je to napětí pudové přirozenosti s rozumovou nutností či určitou biologickou výhodou. Věrnost totiž vskutku má přirozené výhody (z hlediska sociobiologického, společenského, kulturního i majetkového) a žárlivost je jedním z mechanismů, který ji zajišťuje a chrání tak monogamii. Tlak daný tímto napětím je ve svém důsledku zdrojem určité kreativity a také jistě má nějakou evoluční výhodu, proto se udržuje. To, že máme polygamní základ, souvisí s mechanismem žárlení. Pokud není žárlení chorobné, pak je jednou z hnacích sil každého vztahu. Sama určitou souvislost milostného vzplanutí a žárlení potvrzujete. Kdyby nebylo žárlení, nebylo by vášnivě lásky, a kdyby nebylo polygamie, nebylo by žárlení (neboť k čemu žárlit, kdyby se ten druhý nikdy na nikoho jiného nepodíval). Svět by asi přestal fungovat, kdyby v něm určitá pnutí nebyla. Tato pnutí však mohou v některých případech nabývat pro jedince obtížných, někdy až chorobných podob vedoucích nejen k „neurotickým“ příznakům a sexuálním dysfunkcím, ale mohou hraničit až s posedlostí a nabývat psychotických rozměrů (paranoidní bludy, emulační či žárlivecké bludy), což však zřejmě není váš případ. Váš problém může být jak ve struktuře vaší sexuální orientace, tak nejspíše v onom partnerském vztahu, jehož model opakujete, takže předmětem psychoterapeutické porady byste měli být možná oba! Ale abyste mne špatně nechápala: všechno, co popisujete, se v normě vyskytuje také. Ve vašem případě je důležité, jak to vidíte vy sama.

FLIRT

Shodou okolností jsem se dostala do kontaktu s mladším mužem. Nešlo však o kontakt tělesný, nýbrž neverbální, myšlenkový. Jsem již tři roky šťastně zamilovaná, tudíž nemám k takovýmto virtuálním flirtům pražádný důvod. Proč mě to tedy tak přitahovalo? Zažil jste někdy něco podobného?

Pokud jde o flirt s mladším mužem, musím se přiznat, že jsem něco podobného vskutku nikdy nezažil. Má odpověď bude tedy částečně pohříchu teoretická, částečně odvozená ze zkušeností nikoli shodných, ale obdobných. Jedním z motorů našeho pobývání na světě a překonávání jeho nástrah je pocit slasti, zadostiučinění, libosti, odměny. Máme v sobě zabudovány mechanismy, jakými se tyto pocity v nás spouštějí. Markantním příkladem jsou erotické vztahy a události, ale podobně – i když

méně nápadně – jsou vybudovány i pocity zadostiučinění v oblasti sociální: radost z úspěchu, z dobře vykonané práce, uspokojení z kvality mezilidských vztahů, z postupu vzhůru ve společenském žebříčku, ze zlepšující se pozice – ať už geografické (zabírání půdy, zlepšování místa), hmotné (hromadění majetku), nebo sociální (kumulace moci). Neurobiologové popisují v mozku kaskádu libosti, respektive systémy odměny, jejich strukturu a chemickou výbavu. Odchytky v kvalitě a funkci těchto systémů se mohou projevovat narušenou závislostí na odměně. Všechny tyto nástroje a hru na ně, ať chceme či nechceme, neustále procvičujeme, tak jako svaly nebo paměť. Určitý program (třeba příjem potravy nebo dvoření) se spouští buď proto, že se setká s vhodným vnějším podnětem (křepelky v želé na pomerančích nebo Angelina Jolie), nebo že nebyl dlouho použit (žvýkání podrážky po měsíci hladovění či autoerotika v kriminále), nebo že se z jiných důvodů změnilly podmínky organismu (pokles glukózy při metabolické poruše nebo nadprodukce pohlavních hormonů při endokrinním onemocnění), nebo při poruše osobnosti (s rysy nezdrženlivosti) nebo pod vlivem prostředí (na zabijačkových hodech se těžko drží půst a v harému celibát). Není-li program dlouho spuštěn, dostaví se abstinenční příznaky (např. u potravního chování je to hlad, u sexuálního libido), které vedou k vyhledávání oněch spouštěcích podnětů (potravy, sexuálního partnera). Spuštění každého „programu“ je navíc spolupodmiňováno mnoha dalšími faktory a vlastnostmi – hravostí, pohyblivostí, (ne)zodpovědností, zbožností, náladou, alkoholem a jinými. Těchto biologických a psychologických činitelů (vašich „důvodů“) je tolik, že navýsost lidská podoba morálky je sice může modifikovat, ale v žádném případě je nemůže zcela potlačit, nadobro zvrátit nebo úplně proměnit. Vždy jsou situace, kdy se uplatní. Být šťastně zamilovaná sice modifikuje, ale nevypíná vaši schopnost se dvořit, koketovat, flirtovat a vaši radost při tom a libost z toho. Pouze se jinak nastavují různé prahy, které je pro spuštění určitého chování nutno překonat, a filtry, kterými se mění vaše citlivost na vnější podněty. Tak se mění nároky na „objekt“, ale jinak všechno ostatní funguje jako takové, včetně „myšlenkového kontaktu“ – třeba s Redfordem. Krása, co říkáte?

ČESKÉ ŠKOLSTVÍ

Co si myslíte o našem školství? Nedávno jsem se dočetla, že česká škola nevychovává pro život, že nepodporuje svobodu vyslovit svůj názor, že nepodporuje zvědavost a vede jen ke drilu a biflování. Myslíte si to také? Máte ponětí o tom, jak je to jinde?

Naše školská soustava je potomkem germánského stylu výchovy a její autoritativní postoj k žactvu má zdroj zřejmě již ve starém Rakousku. Když dítě v německé, rakouské a tedy i naší škole nakreslí fialové listy, dostane pětku, protože listy jsou přece zelené. V americké škole vyvolá obdiv a diskuzi o tom, jak originální nápad to je

a co ho k tomu vedlo. Vše nasvědčuje tomu, že vámi uváděné charakteristiky odpovídají skutečnosti. Přesto bych však byl ve vyslovování odsudků české školy velmi opatrný. Má-li škola především připravovat pro život, pak je otázka, zda beztržně vyjadřování svých názorů je skutečně tou nejlepší přípravou a zda zvědavost je vskutku to, co se od nás po zbytek života přednostně očekává. S trochou nadsázky to nedávno na ekologických dnech v Olomouci vyjádřil profesor biologie z Jihočeské univerzity Jan Zrzavý: Když nesu dopis na poštu, tak nevím, jestli chci, aby ta úřednice za přepážkou byla nějak moc zvědavá. Spíš chci, aby především poslušně dělala svou práci. Také upozornil na to, že všichni máme v životě nějakého šéfa a většina z nás o něm nemá valné mínění. Proč by nám škola neměla tento zážitek dopřát poctivě hned od začátku? Ono trauma, které žáci zažívají už v první třídě, by se v liberalizovaném školství o deset dvanáct let posunulo – a to nevím, zda by bylo zdravější. Často se kritizuje irelevance probírané látky se skutečnými potřebami znalostí a dovedností v životě. Ale možná že právě ono nesmyslné trápení je samo o sobě tou nejlepší přípravou na to, co nás pak v životě čeká! Proč by škola měla být výjimkou? Ale vážněji: minulý týden jsem o tomto mluvil v Atlantě se svým americkým kamarádem, který má desetiletou dcerku v základní škole na jihu USA. Kdybyste slyšela, co jsem se dozvěděl! Americká škola podle něj vychovává polovzdělance a hlupáky. Spousta dětí se ve „škole hrou“ má tak dobře, že po jejím vychození neumí číst a psát. Pobídl mne, abych se zeptal sličné recepční ve známém hotelu, kde je Česká republika. Nevěděla. Zeptal jsem se tedy na „Czechoslovakia“. Zase nevěděla. I když je mi jasné, že jeden názor nic neznamená a že mnoho Američanů toho možná umí víc než všichni čeští vykukové dohromady, tentokrát to kamarádovi opravdu vyšlo, i s praktickou ukázkou. Na mou námitku, že americký výzkum je přece ale nejlepší na světě, opáčil: „Máme-li na to, abychom si mozky nakoupili kdekoli ve světě, můžeme si sami ve škole klidně jenom hrát.“

NEJČASTĚJŠÍ CHYBY

Rád čtu vaši rubriku a často vidím, že se snažíte napravovat chybné laické užívání psychiatrických termínů. Můžete někdy shrnout nejčastější nesprávné termíny, které se v médiích stále opakují?

Pochopení rozdílu mezi psychiatrem (vystudoval medicínu, může předepisovat léky, zabývá se nemocemi) a psychologem (vystudoval filozofickou fakultu, nemůže předepisovat léky, zabývá se psychologií) odolává jakékoli osvětě. Opakovaně na to upozorňuji a opakovaně se dočítám, že Cimický, Vinař a Plzák jsou psychologové a naopak Klimeš, Kratochvíl či Hubálek jsou psychiatři. Je pravda, že jejich činnost se prolíná, ale je v tom asi takový rozdíl jako biologem a internistou, zemědělcem a botanikem nebo redaktorem a spisovatelem. Jeden novinář mi už napsal, ať

z jeho kolegů nedělám hlupáky, že to všichni dávno vědí. Ani náhodou – jako když hrách na stěnu hází. Další častou chybou, zejména v mluveném projevu, je vyslovování „obscese“ místo „obsese“. To první připomíná obscénnost (oplzlost), což pochází z latinského ob (= okolo, proti) a caenum (= špína), tedy „špinavost“. To druhé, z lat. ob a sedere (= sedět), znamená doslova po-sedlost a označuje duševní poruchu charakterizovanou vtíravými neodbytnými myšlenkami a nutkavým, někdy až rituálním chováním (přepočítávání, kontrolování, upravování, mytí, cídění aj.). No a do třetice to je nejprve generalizované a posléze značně významově posunuté a nesprávné módní používání psychiatrických diagnóz. Jakékoli dysforii, z řeckého dys (= špatný, narušený) a foros (= nesoucí se), čili rozladě se říká deprese, což přeloženo znamená sklíčenost, z latinského deprimere (= stlačovat), ale je to definovaná duševní porucha. Jako „depka“, která v tomto smyslu nahradila „stresy“, se nyní označuje skoro všechno od úzkosti až po kocovinu. Dokonce se tak někdy označují i frustrace, vnitřní konflikty aj. Označení „schizofrenie“ se zase používá pro jakékoli nelogické rozporné myšlení, protimluv či poruchu „já“. Přitom ono „schidzo“ (= řec. štípám) se původně týká odpojení myšlenkového obsahu od emočního (nepřiléhavé emoce), od motoriky (katatonie), od vnímání (paranoidní bludy a halucinace) apod. Čtení novin mi tak často připomíná legrácku z dětství: Nedělejte ze sebe suterény a nepoužívejte cizí termity. Jednak je to nesyntetické a jednak je s tím spojeno velké rizoto.

SNY NEVIDOMÝCH

Zajímalo by mě, zda lidé nevidomí od narození mají sny. Osobně žádného nevidomého neznám, abych se zeptal přímo...

Nevidomým lidem se sny zdají, i když v poněkud odlišné formě a s jiným obsahem, než se zdají vidoucím. Předně záleží na tom, kdy došlo ke ztrátě zraku a jak je rozsáhlá. Od vidění k naprostému nevidění je rozsáhlá stupnice poškození – můžete třeba vnímat světlo a tmou, ale nerozeznáváte obrazy. Jestliže ke ztrátě zraku došlo po pátém roce života, dotýcnému se většinou sny zdají podobně jako vidoucím, tj. s převahou obrazovou a v barvách. Jestliže ke ztrátě zraku došlo před pátým rokem života, ve snech převládá jiná senzorialita a obrazové sny jsou spíše výjimečné. Je-li slepota vrozená, tj. postižený nikdy tento svět neviděl, je ztráta zraku kompenzována jinými smysly, takže představy o světě se také vytvoří, ale jsou založeny na chuti, čichu, hmatu, sluchu. Ty jsou reprezentovány v mozkové kůře a ty také tvoří obsah snů. Nepostižení lidé si takové sny neumějí představit, stejně jako tito nevidomí si nedovedou představit barevné obrazy vidoucích. Je ale velice sporné, zda jsou tyto představy chudší. Spíše se zdá, že jsou prostě jiné. U vrozeně nevidomých se totiž často zbylé smysly zjemňují tak, že mohou pestrobarevnou zrakovou škálu nahradit.

Sny nevidomých mají také jiný obsah: oproti zdravým jsou méně často agresivní, více se v nich prožívá nějaká nehoda či nesnáz a převážně se jedná o tzv. sny transportní – pocit přemístování odněkud někam. A to jsou sny spojené s vnímáním vlastního tělesného schématu a pohybu, což se dnes již dá objektivizovat i u zvířat, u nichž lze dokonce snímáním elektrické aktivity z tzv. místních buněk hipokampu rekonstruovat trajektorie, po kterých se dotyčný živočich ve snu pohybuje.

Pokud někoho zajímají i jiné otázky spojené s vnímáním nevidomých, pak doporučuji publikace Mgr. Pavly Francové, která je sama od 15 let zcela nevidomá, dokázala vystudovat vysokou školu doma i v USA, je držitelkou dosud platného světového rekordu v běhu na 3000 metrů v kategorii nevidomých žen a působí jako lektorka, pedagožka a publicistka právě v oblasti rehabilitace a společenského uplatnění nevidomých. Pavla Francová k tématu snů u nevidomých píše: „Protože není možné nahlédnout do mysli druhého, je těžké dobrat se skutečného poznání snů lidí, kteří nikdy neviděli. ‚Nikdy‘ v tomto případě znamená, že nemají – nemožnou mít – představu, co vlastně v celé šíři vnímání znamená vidět. ... Z rozhovorů s přáteli, kteří nikdy neviděli, mám jednoznačný pocit, že jejich sny jsou ‚úplné‘, jenže – pravděpodobně – nemají obraz. A tak jako lidem, kteří nikdy neviděli, zůstává vizuální svět celoživotní záhadou, kterou nikdy plně nerozkryjí, podobně i nám se patrně hned tak nepodaří proniknout do snů jejich. Vnímám v tom jakousi sympatickou rovnocennost – v tom společném tichém stanutí před tajemstvím života.“ Více najdete na www.okamzik.cz.

SPORT

Nedávno jsem poslouchal v rozhlasě, v pořadu Host do domu, povídání o sportu a kultuře ve vzdělávání. Volal tam jakýsi profesor Libor Pátý a upozorňoval, že sport odvádí od duchovního rozvoje a že když on studoval, patřili sportovci ve třídě k těm nejhorším. Je skutečně nějaký vztah mezi IQ a fyzickou aktivitou? Má ten člověk pravdu?

Vztah mezi tělesnou aktivitou a mentálními procesy je významný, složitý a v určitém zátěžovém pásmu převážně kladný. Vzpomeňme na kalokagathii, řecký ideál krásy, rovnosti ducha a těla. Ten však vskutku nezahrnoval práci těžkou, člověku nepřirozenou a otročskou, zřejmě se jím tedy nemyslel vrcholový sport v dnešní podobě. Z hlediska výchovy, společenské kultury a vzdělání je vztah rozumně dávkovaného sportu k psychice nepochybně podpůrný. Sport přece pěstuje smysl pro povinnost, vytrvalost, soustavnost, schopnost překonat nepohodlí, vytvářet spolupracující strategie, uvědomovat si pravidla fair play a naučit se zvládat jejich porušování, nemluví o postřehu, rychlé orientaci v čase a prostoru a rozvíjení složitějších mentálních dovedností. Mnohé sporty jsou ritualizovaným násilím a hrají tedy ve vývoji společnosti nedocenitelnou úlohu při zneškodňování a kanalizaci agrese.

To všechno má dalekosáhlé pozitivní dopady jak na psychiku jednotlivců, tak na dějiny lidstva (a zřejmě nejen lidstva, započítáme-li i přemnohé zvířecí hry a dovádění), které pan profesor zřejmě nedomyslel. Víím, že sport s sebou, tak jako každá lidská činnost, přináší řadu rizik a negativních jevů, nelidskou drezurou počínaje a řádním emočně a osobnostně nezralých či narušených „fanoušků“ konče. Přesto mám za to, že navzdory zkorumpovaným bafuňářům a fotbalovým soudcům je ve vztahu k sousední vesnici přátelské utkání v kopané nesrovnatelně prospěšnější než zapalování stodol, krádeže dobytka, znásilňování žen a pobíjení mužů a dětí. Sport budiž tedy převážně pochválen. Z hlediska rozvoje jednotlivce by se nemělo zapomínat, že myšlení je vlastně zvnitřněným chováním a že časný motorický vývoj do značné míry předurčuje kvalitu vývoje mentálního, i když s mnohými výjimkami. V dospělosti pak tělesný pohyb zlepšuje okysličení a funkci mozku. Nedávno se v jedné studii ukázalo, že výkon v některých mentálních testech provedených před a po tělesném cvičení se zlepší, a to i když se odstraní „efekt nácviku“. Ne nadarmo se na anglických a amerických univerzitách sport pěstuje jako významná součást univerzitního života. Takže pan profesor to vidí příliš jednostranně a ne zcela správně.

HYPNÓZA CIZINCE

Jsem cizinec, ročník 1965, žijící od roku 1984 v Brně. Česky hovořím plynně s mírným akcentem. Mým mateřským jazykem není žádný slovanský jazyk. Zajímá mne otázka, zda lze člověka, jako jsem já, zhypnotizovat v té druhé, nemateřské řeči? Pokud ano, potom bych rád znal váš názor na tuto úvahu: Jsem v hypnóze a hypnotizér mě vrátí do dětství před rokem 84 (do doby, kdy jsem ještě neuměl česky). Pokyny dává celou dobu česky. Rozumím mu? Odpovídám v jaké řeči? Dokáže mě vrátit zpět a vůbec vzbudit? Dejme tomu, že má zkoumaná osoba průměrnou hypnabilitu.

Z toho, co je mi o hypnóze známo, usuzuji, že jazyk kupodivu není v celém procesu to nejpodstatnější. Důležitá je forma, tedy monotónnost, fixace a určité ustrnutí pozornosti a další okolnosti, které vedou k útlumu, jenž se podobá spánku, avšak zůstává při něm zachován raport s hypnotizérem. Jazyk je tedy dobrý ke komunikaci v rámci tohoto raportu. Jestliže běžně komunikujete česky, byť třeba s přízvukem, pak by hypnóza neměla být obtížná, neboť hypnotizérovi váš přízvuk nemusí vadit a vy jemu zřejmě rozumíte, zejména mluví-li pomalu a jednoduše. Druhá otázka se týká propojení a dostupnosti vašich řečových center v mozku. Jestliže jste neprodělal žádný úraz či krvácení do mozku, neměly by být sugescie, a tedy ani vybavování starých vzpomínek v nemateřském jazyce problém (regrese do dětství totiž není stoprocentní), pakliže ta která vzpomínka není ovšem zapouzdřena z nějakých jiných důvodů. Je pravda, že schopnost pojmenovat určité jevy může být na jazyk vázána (kdo se například něco naučil až v emigraci, nemusí to umět pojmenovat

v mateřštině), ale to záleží na tématu a na životní zkušenosti. Případná nesnáz tedy v hypnóze nastat může, nikoliv však jako obecné pravidlo. A vzbudit vás (i jako cizince) český hypnotizér určitě dokáže, zejména když ho pro jistotu předem vybavíte několika trefnými výrazy ve své mateřštině.

SKROMNOST V JÍDLE

Myslíte si jako psychiatr, že skromnost v jídle nebo skromnost jiného typu je společensky znevýhodňující a může vést až k poruše osobnosti? Mělo by ji naše zdravotnictví začít diagnostikovat jako nemoc nebo jako nový typ společenské hypochondrie?

Skromnost, ať už v čemkoli, není duševní poruchou. Neměla by tudíž být diagnostikována, natožpak léčena (sic!). Pokud jde o „společenskou hypochondrii“, důraz na „zdravou stravu“, životní styl, zdravotní osvětu a podobně, pak ani to nesmí být předmětem jakékoli psychiatrizace, neboť psychiatrie jako lékařský obor se zabývá rozpoznáváním a léčbou duševních onemocnění, nikoli sociální patologií, politikou či ekonomikou, i když i to jsou nauky o chování. Určitou komplikací této definice může být žádoucí podíl psychiatrie na veřejném zdravotnictví a prevenci. Tam je ovšem psychiatrie jedním z mnoha oborů a vědních disciplín, které se na řešení otázek celospolečenského významu podílejí. V psychiatrii jsou takovými otázkami například sebevražednost, alkoholismus, závislost na jiných návykových látkách, na jídle (!), na hracích automatech apod. Je pravda, že závislosti se skromností mohou souviset, zejména obezita, u které je uskromnění v jídle více než žádoucí. Máte-li však na mysli mentální anorexii, pak je označení „skromnost v jídle“ eufemismus; tato porucha je život ohrožující a do odborné medicínské péče samozřejmě patří.

KLEPTOMANIE

Zajímalo by mě, jakým způsobem zacházet s osobou, která je mou spolupracovnicí a mám důvodné podezření (a nejsem sama), že trpí kleptomanií. V průběhu let se na našem pracovišti ztrácejí věci všelikého druhu (hrnečky, vázy, bačkory, dokonce i počítač ze zavřené skříně) a traduje se i případ přivlastnění hlavní ceny z tomboly na ples. Poslední kapkou bylo její řádění na mé oslavě kulatých narozenin, odkud pod záminkou úklidu vynesla v několika pytlích mezi množstvím jídla a nenačatých naturálií i některé dárky, včetně dvojích náušnic, a dokonce celý šlehačkový dort v krabici a adventní věnec. Tato kolegyně byla pak i konfrontována před ředitelem, což bylo velmi nepříjemné. Je to velmi chytrá, resp. vychytralá osoba, která umí rychle reagovat a vyhodnocovat situaci a velmi šikovně se vykrucuje, takže nakonec možná dopadneme špatně – ohrazuje se právníkem a žalobou pro pomluvu. Jde-li skutečně o kleptomanií, neporadil byste nám, jakým způsobem postupovat?

Kleptomanie je impulzivní jednání, jakési puzení k činnosti, jež obchází volní proces a schází u něj vědomá představa cíle. Před činem narůstá určité napětí, pak, po náhlém impulzu a bez ujasněné motivace, dojde ihned k jednání a následuje uvolnění, někdy velice libé. Impulz není vyhodnocen a podroben rozhodování. Jinými slovy dotyčný podlehne okamžitému nápadu, aniž domyslí jeho následky. Jestliže se to opakuje, hovoříme o impulzivních stavech (dříve se jim říkalo monomanie). Patří k nim kromě kleptomanie třeba také dromomanie (impulzivní toulavost), dipsomanie (tzv. kvartální pijáctví), oniomanie (chorobné nakupování), pyromanie (žhářství), erotomanie (impulsivní vyhledávání sexuálních dobrodružství) a trichotilomanie (impulsivní vytrhávání vlasů). Tyto poruchy nasedají na chorobný terén, který má rozmanité příčiny – od poruch osobnosti až po organické postižení mozku. Jde-li skutečně o kleptomani, není cílem těchto počinů obohacení či získání ukradených předmětů k vlastnímu prospěchu. Jde o uvolnění tenze aktem samým. Dotyčná osoba může být jinak příjemná, vzdělaná, inteligentní, sociální. Jednání s ní má být vlídné, ale důsledné a mělo by vyústit v dilema „buď kriminalizace, nebo léčba“. Vybere si zpravidla to druhé, což spočívá hlavně v psychoterapii. Někdy se doporučuje i rehabilitace, sport a psychofarmaka (antidepresiva), i když jejich účinnost je v tomto případě omezená.

SELSKÝ ROZUM MIZÍ

Nemáte pocit, že stále více ubývá to, čemu se lidově říká „zdravý selský rozum“? Já mám dojem, že jej ubývá každým dnem, zvláště u lidí studovaných. Skoro by se chtělo říci s hejtmanem Ságrerem: „Čím větší inteligent, tím větší hovado“. Rozhodnete-li se odpovědět, budu rád, a napište prosím, že se ptal Arnošt Sezima, to jsem si zase vypůjčil z Poláčkova Okresního města.

Váš dojem sdílím. Obávám se, že mizení „common sense“ jde ruku v ruce s postupujícím legislativním absurdistanem, přebujelostí předpisů, vyhlášek, nařízení a formulářů, což zase koreluje s alibismem. Čím méně je něčemu rozumět, tím lépe se z toho dá nějak vyklíčovat. Svým způsobem jde tedy o adaptivní chování v náročných životních podmínkách. Kdyby bylo kdejakému „inteligentu“ rozumět, mohlo by se ukázat, že třeba takový inteligent není, nebo by ho také někdo mohl chytit za slovo. V takovém prostředí, zejména v politice a v médiích, se mění jazyk – posouvá se a przní až k naprosté nesrozumitelnosti, jež přivádí k zoufalství ty, kdo se snaží nějakého pochopení příslušné věci dobrat a nevědí, že o to vlastně nejde, často je to naopak. Důsledkem jsou fráze, klišé a floskule zastírající úvahu. Jeden americký redaktor lékařského časopisu mi kdysi řekl: „Co pořád máte s těmi dolními končetinami? My říkáme nohy“. Místo umožnit se říká zprůchodnit (nějaké řešení), místo mluvení či dávání najevo se deklaruje, kdejaký blbý nápad je „filozofie“ (ostatně

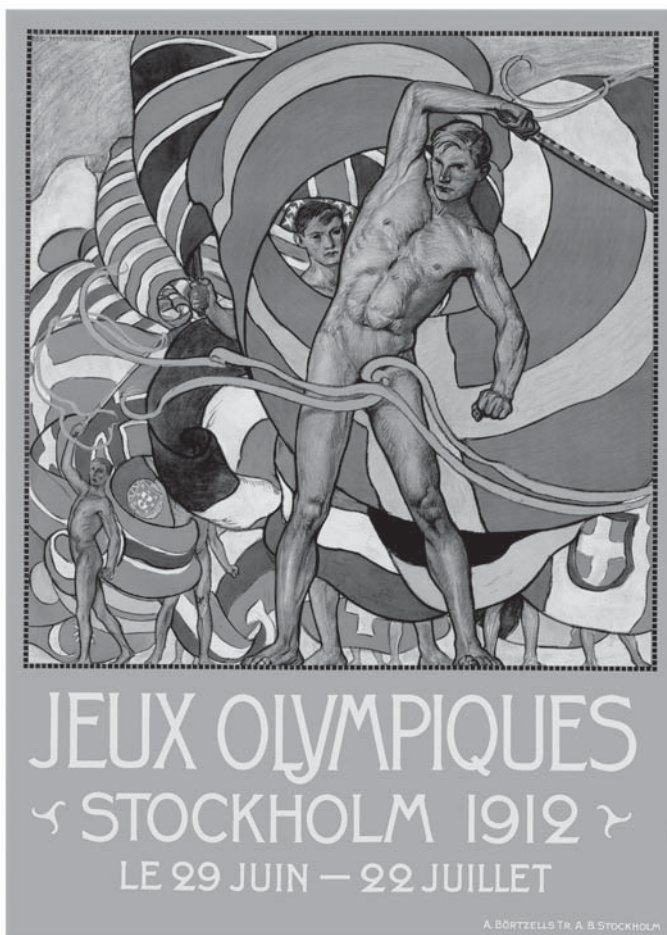
i uspořádání nákupního střediska je filozofií), postarat se o něco znamená ošetřit to, kdejaký trouba dělá projekt (čti proužekt), politici nikdy neřeknou, že se s někým dohodnou, nýbrž že si dohodu „umí představit“, což je obzvláště povedená floskule, neboť pouze jedinci s mimořádně omezenou představivostí si neumějí představit prakticky cokoli. Toto jazykové a myšlenkové podhoubí je hnojivem pro bujení byrokracie a obráceně. Počítače nám navíc pomáhají řešit problémy, které jsme předtím vůbec neměli, takže spolu se skutečnou úsporou práce umožňují úmorné byrokracii narůstat exponenciální řadou. Jedinec, jenž v našem ústavu léčí, trochu učí a dělá vědu, musí teď každou dovolenku vyplňovat nejméně třikrát: „zdravotnickou“, „školskou“ a na „grant“. Přitom sedí na stále stejné židli a píše to stejnou propiskou (elektronicky to teprve jistě přijde). Až doktoři vyřeší svou situaci akcí „Děkujeme, odcházíme“, tuším, že další revoluce bude jazyková (odplevení), myšlenková (za záchranu „common sense“) a strukturální (boj za přenesení důrazu z formy zpět na obsah). Bude to revoluce proti byrokracii, právnímu absurdistánu, ptydepe a alibismu. Někde na jejím konci se probudíme – a zjistíme, že to byl jen sen.

DĚDIČNOST DEPRESE

V naší rodině se deprese „asi dědí“ již třetí generaci. Můj dědeček prožil poměrně pestrý život ve smyslu zažitých stresů a traumat, v pozdějším věku se u něho deprese rozvinula. Dlouhodobě se s ní potýká můj otec, já se léčím od 17 let. Zda se deprese v rodině vyskytla ještě před dědečkem, nevím. Je možné, že se deprese rozvine u nějakého člověka následkem životních traumat a on ji potom předává svým potomkům, tedy že se deprese stane nějakým způsobem dědičnou? Dá se očekávat, že budou deprese ohroženy i mé děti?

Deprese se velmi zhruba dělí na bipolární (maniodepresivita) a unipolární (u postiženého se nevyskytují mánie). V rodinách bipolárních pacientů je riziko bipolární poruchy asi desetkrát vyšší a riziko deprese asi třikrát vyšší než v kontrolní populaci. V rodinách pacientů s unipolární depresí je riziko obého vyšší asi třikrát. To samo o sobě ještě nedává odpověď na otázku, proč to tak je. Studie dvojčat a adoptivních dětí však naznačují, že důvodem je skutečně nejspíš genetická vložka. Je-li nemocné jednovaječné dvojče, pravděpodobnost onemocnění u toho druhého je 65–70 %. Jsou-li dvojčata dvouvaječná, je to již jen 15–20 %. Celkově je tato shoda (tzv. konkordance), a tedy genetická podmíněnost, vyšší u bipolárních než u unipolárních nemocných. Pro dědičnost svědčí také vyšší riziko i u příbuzných jedinců, kteří spolu nevyrostali (adopční studie). Problém je, že pro deprese asi neexistuje „gen“. To, co se dědí, je zřejmě vložka ke zvládnutí depresogenních vlivů prostředí, například stresu a traumat, jako je ztráta blízké osoby, ztráta zaměstnání apod. Jedním z rysů, již jsou pro rozvoj deprese velmi rizikové, je neurotismus. To je styl,

jakým zpracováváme informace – málo neurotičtí jedinci silněji vnímají to pozitivní a spíše potlačují to negativní, hodně neurotičtí jedinci obráceně. Potvrzují to i výsledky zobrazovacích metod, jež ukazují, na co příslušné oblasti mozku u daných osob více reagují – zda na veselé obličejce, nebo na smutné. Dědičná dispozice temperament vysvětluje asi ze 40–60 %. Takto lze vysvětlit jak to, že se ve vaší rodině deprese vyskytuje nejméně ve třech po sobě jdoucích generacích, tak i to, že v jiných rodinách to tak zdaleka být nemusí. Celou věc navíc komplikuje i podezření, že existuje negenetický mezigenerační přenos důsledků určitých traumat, jak ukazují studie potomků obětí holocaustu. Vaše děti tedy budou ohroženy, ale nikoliv nevyhnutelně – řekněme asi třikrát víc než děti ostatní.

POSTSCRIPTUM

Marie Fleissigová

Jen žádné nářky

Když v únoru bojovala v přímém televizním přenosu z Poslanecké sněmovny o důvěru nová česká vláda, bylo to chvílemi nudné, jindy bojovné a až nechutné představení; jak už to před zapnutými kamerami bývá. Do toho se však v malém rámečku na obrazovce začaly objevovat záběry z Kyjeva, kde bojovali demonstranti s policií – a snad každého u televize muselo napadnout, jak je dobře, že u nás se zatím takové spory opozice-koalice odehrávají jen vyhrazenou formou a na místě k tomu určeném, totiž debatou v parlamentu.

Trochu sobecky se mi tedy ulevilo. A také protože už jsem se navyprávěla dost o tom, co mě bolí a trápí a jaké to je v které nemocnici, zařekla jsem se, že tentokrát se pro vás pokusím objevovat věci a jevy, které zpříjemňují život, i když to nejsou žádné výjimečné události jako svatby, křtiny nebo promoce či velké úspěchy sportovní typu olympijských medailí. Zaznamenala jsem tedy pár maličkostí všedního dne.

Začnu úsvitem, jímž končila noc po onom televizním přenosu. Vstala jsem ještě než se rozednilo, otevřela okno a pod smrkovými větvičkami, zapíchanými na Vánoce do truhlíků, jsem spatřila cosi růžového – odhrnula jsem ony větvičky a tam byl celý trs nádherně zbarvených a kupodivu voňavých voskovek. Podivila jsem se, že ty letničky přečkaly zimu a radovala se tak dlouho, až jsem se probudila; samozřejmě byl to sen, chtěla jsem, aby se mi zdál dál, ale nešel prodloužit. Přesto však po celý den ve mně přetrvávala taková krásná, růžová a rozkvetlá nálada i přes znepokojivé zprávy z Ukrajiny.

Pro jistotu jsem pátrala po obsahu všech čtyř truhlíků za okny, ale žádné kvetoucí voskovky jsem pochopitelně neviděla. Zato ale po pár dnech jsem objevila rašící rozchodník, co roste vždy a všude – i za mrazu, v suchu, v záhonech stejně jako na hrobech nebo v oknech. Máta mi sice zašla, zahynuly i macešky a truchlivě živoří petrklíč, ale viděla jsem první lístky chryzantémy (vida, přežila!) a docela dobře ten truhlík snáší voňavá nepeta s šedavými lístky a nenápadným modrým květem, který se už pomalu začíná klubat.

Ovšem co jsou ty mé čtyři truhlíčky proti pražským parkům, stráním a zahradám, které už naplno rozkvetly žlutými forzýtiemi, růžovým kdoulovcem, sakurami a magnoliemi! Všechnu tu krásu kolem zahájila na našem dvoře mezi pražskými čínžáky obrovská bříza, tyčící se do výše čtvrtého patra. Z její koruny, obalené jehnědy, jsem se radovala (a také stonala) několik dní, stejně jako se teď raduji z rozkvetlé třešně pod oknem a spotřebuji při tom fůru kapesníků...

Kromě břízy a třešně jsou v tom našem vnitrobloku samozřejmě i garáže, dílny, ateliéry, ale i kaštan, jasan, bez a kdovíjaké stromoví a křoví. Pod jedním stromem na malém trávníčku kdosi postavil trampolinu a kolem ní a na ní občas – nejspíš

kvečerů nebo v nedělním dopoledni – skotačí děti. Když je tam vídám a slyším, jsem ráda, že aspoň někdy a někomu je i ve velkoměstě dopřán blahodárný volný pohyb za jenom skrytého dohledu z mateřských oken, jak to bývalo v mém dětství běžné.

Jistě je takovým dětem lépe než těm, které v pražských ulicích potkávám v dvojstupech v bezpečnostních vestičkách. Chápu, že je to důležité a jistě je to lepší, než když v mém mládí šli caparti ze školky nebo z jeslí na vycházku pražskými ulicemi a mívaly kolem svého houfku obtočené lano, kterého se přidržovaly. Při pohledu na ty uniformované děti se trápím úvahami, zda snad v budoucnu nebudou pro jistotu čipovány. Už teď vypadají trochu odevzdaně. Ale o masopustu to bylo jinak – potkala jsem tytéž děti, ale bez vestiček, zato s pomalovanými tvářemi, korunkami na hlavách nebo s meči v rukou, v princeznovských šatech či pirátských šátcích – a spolu s nimi i dudáka, který jim do chůze vyhrával. A jakoby to byly úplně jiné děti než ty v reflexních vestičkách, povykovaly a poskakovaly, bylo vidět, jak je jim dobře, že jim tu změnu někdo umožnil.

O jednom úsměvném zážitku mi vyprávěla moje bližní: když se při jakémsi sportovním klání dostala do rekreační oblasti, prohlížela si místní vily a chaty. Na jedné zahrádce byla obzvláště pěkně vybudovaná a ošetřovaná skalka, s malým hrádkem, pohozenými hrabičkami a trakárkem a u toho byla postavička v zelené čepičce, modrém kabátku, žlutých botičkách a červených kalhotkách. To je hezký trpaslík, vydechli kolemjdoucí výletníci – a v tom se trpaslíček vztyčil, vzal hrabičky a s trakárkem poodjel a turisté se jen mohli dohadovat, zda to děťátko bylo tak přistrojené naschvál po trpasličí módě.

Nejenom děti a květiny mohou potěšit, milý může být i mail – tato forma sdělení ostatně podle mne přímo vybízí k méně formálnímu, lehčímu způsobu vyjadřování. Napsal mi jeden významný filozof; že děkuje za VNR a že se chystá léto strávit za mořem, kde ještě stále má vlastnoručně postavený srub. A když se obdivně podíváte, že má k té cestě sílu a chuť (je mu 80 a jeho paní ještě víc), odpoví, že musí své ženě, která zpoza moře pochází, udělat aspoň nějakou radost. Chápavě ho pochválíte a on napíše „Když my se máme rádi“. Už ta důvěrnost sdělení sama o sobě vás musí potěšit – a navíc i poznání, že přes všechny nářky na zkaženost světa jsou ještě lidé, pro něž láska a přátelství nejsou prázdná slova.

Ale ještě ke květinám.

Abyste neřekli, že mám jen pár nedochůdcat za okny, pak vězte, že v mé pracovně na fakultě rostou filodendrony a klivie tak bujně, že jim říkám adély podle filmové masožravé rostliny, co ještě nevečeřela. Když jsem byla nemocná a nepřišla čtvrt roku na fakultu, už jsem se se svými adélami v duchu loučila, že asi, chudinky veliké, opuštěny zahynou. Ale nezahynuly, našly se opatrovnice, které se o ně staraly, zalévaly a případně je i léčily. A tak, když jsem se vrátila, byly mé adély fit. Za to vám děkuji, Ivanky, Oldřiško i paní uklizečko.

Zkrátka dobří lidé stále žijí, a tak žádné nářky.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2014

revue 2

Abstrakta

Dějiny UK

Diag Human

Eleonora

Hazard

Média

Ocenění

Předseda RR

Studium sester

SVK

Antonín Strížek: Nemocnice

T. Cikrt

J. Gauck

E. Kohák

K. Nešpor

J. Ramba

R. Rokyta

I. Štampach

I. Wilhelm

M. Zikmund

T. Zima

VITA NOSTRA REVUE

23. ročník, číslo 2

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 27. 5. 2014

Redakční rada:

Předseda: prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc.

Ústav normální, patologické a klinické fyziologie, 3. LF UK

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

I. Štampach: Bude zase nějaké pražské jaro?	4
V. Žák: Ukrajina za hranou?	6
M. Musil: Evropští spojenci Putina	9

ALMA MATER

Německý prezident Joachim Gauck obdržel zlatou medaili Univerzity Karlovy	12
J. Gauck: Aby tanky nemířily na Kafku	12
Univerzita Karlova oslavila 666 let od založení	16
T. Zima: Historie zavazuje a budoucnost je výzvou	17
J. Kuthan: Univerzita Karlova v dějinách národa a státu	21
I. Wilhelm: Univerzity nejsou politickou stranou	24

QUOD BONUM

Nový předseda redakční rady	32
R. Rokyta: Poitiers – minulost a současnost	34
Nezdravotníci v kombinované formě studia všeobecná sestra	37
Who ocenila české kardiology za přínos v léčbě infarktu	40
Nové kóty na mapě nejvyšší kvality kýlní chirurgie	42
Certifikace je jako crash test u auta	42
Češi se straní psychicky nemocných víc než Angličané	45
Teprve se uvidí, jestli dokážu skloubit školu se sportem	46

VĚDA

J. Ramba: Kdo byla arcikněžna Eleonora Habsburská?	50
K. Nešpor, V. Csémy: Kolik stojí společnost hazard	54
R. Šlamberová: O studentské vědecké konferenci 2014	57
Vítězná abstrakta	62

O TEMPORA O MORES

E. Kohák: Koh-i-noor	70
M. Zikmund: A přeče!	71
J. Lipold: Život zabírá čím dál víc místa a mění se v dějiny překážení	74
J. Matějek: Jak se rozhodnout, když už se rozhodnout nemohu... ..	76
S. Komárek: Zakopat jako psa	79

TEXT

T. Cikrt: Kauza Diag Human	82
----------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Sisýfe, leť!	100
------------------------------------	-----

Ilustrace převzaty z publikace Leo Pavlát: Tajemství knihy. Albatros, Praha 1988.

RES PUBLICA

POLITICKÉ JARO –
NADĚJE A OMYLY

Ivan Štampach

Bude zase nějaké pražské jaro?

Ocitli jsme se uprostřed jara. V noci z 30. dubna na 1. května slavili naši keltští předchůdci zapalováním mohutných očistných ohňů na vyvýšených místech hlavní jarní svátek Beltain. S germánským tradičním náboženstvím se spojuje podobně slavená Valpuržina noc. Aby svátek přežil za vlády křesťanství, udělala se z něj noc filipojakubská, což degenerovalo v lidové „pálení čarodějnic“ připomínající kruté pronásledování lidí (převážně žen) zachovávajících staré duchovní tradice.

Typickým jarním svátkem je spíše den jarní rovnodennosti, den, kdy na severním pólu vychází slunce a začíná půl roku trvající polární den a kdy Slunce opouští zvířetníkové znamení Ryb a vstupuje do znamení Berana (Skopce). Tehdy se ve středním klimatickém pásmu jaro ohlašuje zřetelně. Příroda se probouzí, všude je plno zeleně a květů a všichni o tom mluví. Letošní počasí astronomický začátek jara o pár týdnů předběhlo a první listy rašily už na konci února.

Na přelomu dubna a května už je jaro samozřejmě, už si nevšímáme změn v přírodě. V druhém půlce jara ještě dne přibývá a noc ustupuje, ale stále pomaleji. Jakoby se už ohlašovala letní nostalgie, vrchol světla a tepla a zároveň začátek sestupné části roku. Únava na výsluní.

Politická symbolika jara s těmito zkušenostmi souvisí. Poprvé se o pražském jaru mluvilo již v roce 1958. Tak byla novináři označena československá expozice na světové výstavě v Bruselu. Při její přípravě došlo k určitému kulturnímu uvolnění. Získala četné ceny, mimo jiné Zlatou hvězdu jako nejlepší expozice. Byl to začátek kulturního a politického uvolnění šedesátých let.

Podruhé, na vrcholu, když pokus vydolovat humanistickou podstatu socialismu a vysvobodit ji ze sevření diktátorským režimem vrcholil, si na to někdo vzpomněl a opět se mluvilo o pražském jaru. Byl to rozpuštění kulturní svobody. Vedle oficiální ideologie se objevovaly alternativní myšlenkové proudy, v železných oponách se objevily trhliny a z kulturně spřízněných západoevropských zemí a z Ameriky začal proudit čerstvý vzduch.

Poválečná křeč se v těchto zemích uvolnila, antikomunistická hysterie 50. let, která byla protějškem stalinismu, postihla v USA řadu významných tvůrců: Leonarda Bernsteina, Charlie Chaplina, Aarona Coplanda, Jiřího Voskovce, Arthura Millera a Orsona Wellese, ale na přelomu padesátých a šedesátých let končí.

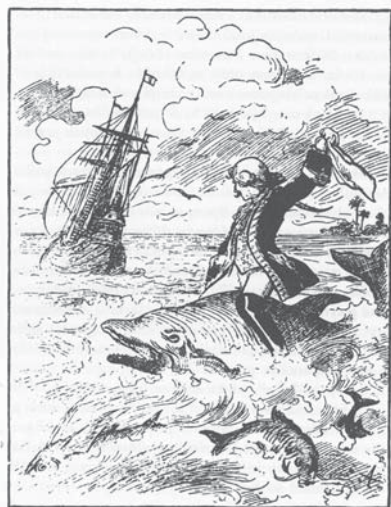
Za nové jaro bylo pokládáno poslední desetiletí minulého století. Jeho českým symbolem byl Václav Havel. Pád unavené a vnitřně rozložené komunistické diktatury v Sovětském svazu a v jeho satelitních zemích byl příslibem světa nerozděleného na nepřátelské tábory. Zdálo se, že na obou stranách někdejšího plotu z ostatního drátu dojde k ocenění všeho dobrého z obou konkurujících systémů a k opuštění jejich nedostatků.

Již r. 1979 se v exilovém Právu lidu objevilo prohlášení Sto let českého socialismu podepsané o rok dříve dvaceti třemi signatáři Charty 77. Příležitostí bylo sté výročí ustavujícího břevnovského sjezdu Sociálně demokratické strany československé. Autoři, vedle Václava Havla např. Rudolf Battěk, Ladislav Hejdlánek, Milan Machovec, Petr Pithart, Jaroslav Šabata a Jakub Trojan, se mimo jiné vyslovili takto: *Signatáři tohoto prohlášení se hlásí k tradicím počátků našeho dělnického a socialistického hnutí. Hlásí se k nim i Komunistická strana Československa, která v této zemi vládne. Současné zřízení však vykazuje nesporný dluh vůči mnoha principům formulovaným průkopníky dělnického a socialistického hnutí. My, jako socialisté a demokraté, cítíme osobní odpovědnost za naplnění těchto principů.* Václav Havel dokument podepsal v době vydání eseje Moc bezmocných. Odezvou režimu bylo jeho uvěznění, za kterého vznikly slavné Dopisy Olze.

Zdálo se, že devadesátá léta budou příležitostí obnovit toto úsilí. Že se různé politické síly shodnou na nalezení modelu státu se zastupitelskou, pluralitní demokracií, dodržujícího občanské svobody a lidská práva a prosazujícího sociální spravedlnost.

Někteří z jmenovaných však svou tehdejší vizi opustili, jiní byli odsunuti z veřejného života do soukromí. Zvítězila parta z Prognostického ústavu, rozdělila si mezi sebou politické strany a nastolen byl oligarchický režim nahlodávající ústavně zaručené svobody a práva.

V říjnu loňského roku v plném rozběhu podzimu zavanul jarní vánek. Volby otevřely cestu k vládě, v níž vedle pragmatiků sedí několik pokračovatelů této tradice a lidí jim názorově blízkých. Zatím budí dojem, že si přejí změnu kurzu. Není jasné, jak se jejich programová vize prosadí. Jak se uplatní vedle pragmatiků, kteří

beze zbytku přijímají neoliberalní ekonomický model tvrdého kapitalismu a zdobí se k tomu oranžovými stužkami.

Teď už si jarního rozpuku v přírodě nevšímáme, jaro už je jaksi samozřejmé. A je to právě v době, kdy se jeho tempo zpomaluje a kdy se rapidně blíží zlom, od kterého znovu nastupuje chlad a temno. Letní slunovrat je už blíž než jarní rovnodennost. Stejně tak jsme si přestali všimnout potřeby nového pražského a vůbec českého (včetně moravského a slezského) jara. Občanské iniciativy, které se aktivně postavily proti pravicovým reformám, jak se zdá, uvadly.

Spokojily se s chabým volebním vítězstvím nadějných politických sil, už nic nepřipomínají, nic nepožadují, před ničím nevarují. Občanský sektor vypadá unaveně, jakoby neměl co říct ke kauze Ukrajina, ke kauze Čína a Tibet, ke kauze OKD nebo k pokračujícím fašistickým útokům na Romy. Na rozdíl od astronomického a meteorologického jara nám jaro politické nepřinese pravidelný rytmus přírody. Nenastane samovolným pohybem domnělé historické nutnosti. Jsme to jen my, kdo pro to může něco udělat.

Deník Referendum 12. 5. 2014

Václav Žák

Ukrajina za hranou?

Když John Maynard Keynes psal v roce 1919 na versailleské konferenci knihu *Ekonomické důsledky míru*, argumentoval v ní v souladu se svým stanoviskem zastávaným na konferenci, že by Německo mělo platit minimální válečné reparace, válečné půjčky být obecně do značné míry prominuty a USA by měly Evropě poskytnout rozsáhlé půjčky, aby se co nejdříve obnovila prosperita.

Byl to, jak víme, hlas volajícího na poušti. Tvrdé podmínky nastavené versailleskou smlouvou odradily USA od vstupu do Společnosti národů, vytvořily v Británii přesvědčení, že se Německu křivdí, tedy základ pro pozdější politiku appeasementu, hluboký pocit křivdy v samotném Německu, který pak dovedně zneužil Hitler. Nic z toho není omluvou pro zločinnou Hitlerovu politiku, ale pokud těmto souvislostem nebudeme rozumět, nepochopíme, jak se mohlo Hitlerovi podařit Německo ovládnout.

Marshallův plán po druhé světové válce už byl mnohem blíže Keynesově představě, jaká politika může reálně přinést mír.

Když Václav Havel mluvil v americkém Kongresu v roce 1990, vyzval Spojené státy, aby, pokud nám chtějí pomoci, pomohly Sovětskému svazu. Tlumočil tím myšlenku Jiřího Dienstbiera, který si rizika možné nové konfrontace byl od počátku vědom. Příliš se to nepodařilo. Divoká devadesátá léta, kdy se na základních strategických rozhodnutích

o spuštění kapitálového trhu podíleli nejenom američtí akademici, ale dokonce vládní činitelé, měla pro Rusko katastrofální důsledky. Vznikli miliardáři a bída. Hrubý domácí produkt poklesl o 50 %, počet lidí, kteří žili za méně než čtyři dolary za den, vzrostl čtrnáctkrát.

V roce 1998 bylo Rusko na kolenou. S upadající mocí a ztrátou supervelmocenského statutu ho partneři přestali brát vážně. I když, jak potvrzuje Gorbáčov, existoval slib, že se za souhlas s členstvím sjednoceného Německa v NATO Aliance nebude rozšiřovat k hranicím Sovětského svazu, zůstalo jen u slibu. Co je horšího, Projekt pro nové americké století z roku 1997 jednoznačně stanovil jako strategický cíl unilaterální politickou, ekonomickou a vojenskou hegemonii Spojených států v globálním měřítku. Kupodivu i tento projekt podpořil Václav Havel a někteří jeho poradci.

Strategická doktrína prezidenta Bushe juniora – vycházející z projektu – zahrnovala strategii preventivních válek – koncept obtížně slučitelný s mezinárodním právem, jak ukázala tragická americká intervence v Iráku. Kromě toho vedla k vypovězení smlouvy o omezení antibalistických raketových systémů, jednoho z pilířů rovnováhy moci. Plány na vybudování antiraketové obrany, kam patřil i brdský radar, Rusko vnímalo a vnímá jako ohrožení své bezpečnosti.

Když v roce 2008 prohlásili prezident Juščenko, premiérka Tymošenková a tehdejší šéf parlamentu, dnešní premiér Jaceňjuk, že Ukrajina zahájí jednání o vstupu do NATO, považovalo to Rusko za bezpečnostní hrozbu.

Přední komentátor New York Times Thomas Friedman i Henry Kissinger považují za chybu, že NATO takovou variantu vůbec připustilo. S tím nelze než souhlasit. Při koncipování zahraniční politiky v jasně multipolárním světě není rozumné ignorovat bezpečnostní zájmy partnerů.

Žádná z chyb západní politiky však není ospravedlněním nebo omluvou toho, co anexí Krymu předvedl prezident Putin.

Jejich znalost je však důležitým faktorem pro pochopení postoje ruské veřejnosti k Putinově akci. Založit vztahy na partnerství a prosperitě se nepodařilo. Ukřivděnost vzniklá po zbídačení Ruska v devadesátých letech je důležitým politickým faktorem stejně jak tomu bylo v případě Německa. Ostré sankce, které by dopadly na populaci, by zcela jistě nevedly k poklesu Putinovy popularity, ale jen by potvrdily západní nepřátelství.

Krise se dostala do nebezpečné fáze, kdy se aktérům vymyká z rukou. Je třeba se smířit s tím, že krátkodobě nelze vzniklou situaci vyřešit.

Neustále stupňování radikální rétoriky se nemá kde zastavit, jak upozorňuje Kissinger. **Jedinou realistickou politikou je dlouhodobá příprava nezávislosti na energetických zdrojích Ruska, volání k osobní odpovědnosti předních politických aktérů podílejících se na porušování mezinárodního práva, ale také respekt k oprávněným bezpečnostním zájmům Ruska.**

Zastánci ruského postupu často argumentují tím, že prezident Putin potřeboval zabezpečit kontrolu Ruska nad černomořským základnami. To je určitě závažný argument. Potíž je v tom, že tyto základny bezprostředně nikdo neohrožoval. Ať si myslíme o legitimitě kyjevské vlády cokoli, Putinovo rozhodnutí jednostranou anexí Krymu upozornit, že Rusko je třeba brát vážně, bylo podle mě vážnou politickou chybou. Z krátkodobého hlediska si tím nepochybně získal podporu domácího veřejného mínění. Otázka zní, na jak dlouho. Nejde přitom primárně o sankce Západu. Ty nemohou být dostatečně účinné. Anexi Krymu však Putin fakticky ztratil možnost ovlivňovat vývoj na celé Ukrajině, o což mu nepochybně šlo. Západní Ukrajina mu nebude věřit. Očekávání jeho stoupců na východní Ukrajině nutně zklame. Rusko může zdvojnásobit důchody na Krymu, ale nemůže to udělat v celé východní Ukrajině. Ukrajině se totiž za celých 25 let nepodařilo vybudovat elementární státnost, bude tak pro kohokoliv mlýnským kamenem na krku.

Teď, po zásahu Ruska, se celý prostor destabilizoval. V krátké perspektivě je stabilizace velmi těžko představitelná. Nezvládne ji ani Evropská unie, ani Rusko.

Nejde přitom jenom o Ukrajinu. Je zbytečné připomínat, s jakou reakcí se Putinovy kroky setkávají v Pobaltí a v Polsku. Ovšem ostrážitost vyvolávají i v Bělorusku i v ostatních postsovětských republikách. To pro Putina spolu s podstatně ztíženými podmínkami pro spolupráci se Západem v dlouhodobé perspektivě znamená, že se mu nemůže podařit manévry přejít od země exportující suroviny k zemi, která se zařadí do mezinárodního obchodu i něčím jiným. Bez toho je ovšem budoucnost Ruska nejistá.

Aktualne.cz 8. 5. 2014. Psáno pro Český rozhlas 6

Michal Musil

Evropští spojenci Putina

Není to příjemné čtení pro ty, kdo považují občany západní Evropy za příkladné bojovníky za lidská práva kdekoli na světě. Není to hezké čtení ani pro ty, kteří se obávají ruského autoritářského režimu prezidenta Putina. Probíráme-li se průzkumy veřejného mínění mezi Evropany, najdeme národy, které ruský postup na Ukrajině nepovažují za vážný problém. Nebo ho sice za problém považují, ale nejsou připraveny ve jménu odporu vůči Putinově politice cokoli obětovat.

Sociologická data ukazují, v jak obtížné situaci se nyní evropští politici nacházejí: populární stížnost na „pitomou unii neschopnou postavit se Rusku“ se dostává minimálně do jiného světla. A údaje o stavu evropského veřejného mínění zpochybňují i mezi místními kavárenskými intelektuály oblíbené představy o Česích coby Putinových ovčích. V postojích vůči Putinovu Rusku česká populace zásadně nevyčnívá.

Euroizolacionismus

Průzkum YouGov, uskutečněný koncem března v několika evropských zemích, svědčí o rozštěpeném veřejném mínění. Tvrdý postoj vůči Putinovi má hodně zastánců ve Skandinávii, v Dánsku, ve Švédsku a Norsku. Přestože nemáme srovnatelný průzkum z Česka, podle údajů CVVM je místní společnost přinejmenším slovně protiruská: kroky Ruska v ukrajinské krizi hodnotí jako špatné 78 procent dotázaných (50 procent jako velmi špatné).

Avšak v jiných zemích je situace nejednoznačná. Putin sice není ani tam většinově populární, ale zhruba třetina Britů, Francouzů a Němců soudí, že Rusko a Ukrajina by si měly svoje problémy vyřešit samy – těchto „izolacionistických“ Britů a Němců je dokonce slabě více než těch, kteří požadují nějakou akci. Zhruba třicet procent Britů, Francouzů a Němců odmítá ekonomické sankce vůči Rusku, pokud by to mělo mít důsledky i pro jejich hospodářství. Ve prospěch obchodních sankcí obecně se tam sice vyslovuje více lidí, ale jasná většina to rozhodně není.

Ještě ponuřejší obraz evropské populace vykreslují průzkumy před blížícími se volbami do Evropského parlamentu. V mnoha zemích to totiž vypadá na slušný úspěch euroskeptických, radikálních či extremistických stran, o nichž je všeobecně známo, že sympatizují s Putinovým režimem nebo jsou přímo jeho spojenci.

Mezi zmíněnými stranami jsou jistě rozdíly, a dokonce spory. Šéf Strany nezávislosti Velké Británie Nigel Farage obdivuje politické schopnosti Vladimira Putina, ale odmítá jeho metody (Farage je ovšem oblíbenou postavou RT, propagandistického kanálu ruské vlády, a v rozhovorech pro tuto stanici Putina nekritizuje). Nizozemský Geert Wilders má potíže s ruským tažením proti gayům. Avšak se slečnou

Le Penovou ve Francii nebo Svobodnými v Rakousku je spojuje odpor proti Evropské unii: podle nich je totiž Brusel akutnější zlo než Putin.

Rusko, nebo recese

Je fakt, že podle dalších průzkumů lidé tyto strany nehodlají volit tolik kvůli jejich proputinovskému postoji nebo kvůli snaze o likvidaci EU. Často jde víc o protest proti establishmentu, snahu dát za vyučenou tradičním politickým stranám (což trochu připomíná úspěch Babiše a Okamury v českých volbách). Nicméně někoho může znepokojit, že přátelství s Putinem zatím šancím těchto stran na slušný volební výsledek zásadně neškodilo.

Jistě, veřejné mínění se mění pomalu, Putinovy další expanzivní akce by mohly názor evropského voličstva dále otočit. Pravděpodobně se to však nestane do květnových evropských voleb a prezident Putin úspěch svých evropských přátel téměř jistě propagandisticky využije. Evropští politici hlavních stran se pak mohou oprávněně bát prosazovat ostřejší postup proti ruskému režimu, přestože jej považují za nebezpečný. Jak by totiž asi veřejnost v evropských zemích reagovala, kdyby tvrdší ekonomické sankce a pokles vzájemného obchodu zničily křehké oživení a vrátily hospodářství kontinentu zpět do poklesu? Pochopili by to občané Evropské unie, nebo by v parlamentních volbách vztekle svrhli nejen tradiční strany, ale rovnou i dosavadní evropský demokratický řád?

Ihned 25. 4. 2014

ALMA MATER

O SLAVNOSTI, HOSTECH
A UNIVERZITĚ

Foto UK

Německý prezident Joachim Gauck obdržel zlatou medaili Univerzity Karlovy

Německý prezident Joachim Gauck převzal 6. května v Karolinu zlatou pamětní medaili Univerzity Karlovy. Předal mu ji rektor UK Tomáš Zima, který ocenil roli, jakou dnešní německý prezident sehrál při sjednocení Německa na začátku 90. let. Vyzdvihl také jeho statečné celoživotní občanské postoje a inspirativní způsob, jakým vykonává prezidentský úřad. Zvláště vysoko pak hodnotil jeho přístup k česko-německým vztahům a kroky, které prezident Gauck podnikl ve snaze vyrovnat se s historickou odpovědností Německa za masakry v Lidicích a Ležákách, jež se staly jedním ze symbolů druhé světové války.

Joachim Gauck

Aby tanky nemířily na Kafku

Projev prezidenta Německé spolkové republiky na Karlově univerzitě

Praha na jaře – to vždy působí podnětně. A u mne to vyvolává pocity a vzpomínky na návštěvu Prahy krátce po „sametové revoluci“. Jako omámen jsem chodil ulicemi, které mne fascinovaly svou krásou, i když fasády byly ještě šedivé. Opojený

pocitem: konečně se nám otevřel svět, budoucnost, nám, kteří jsme byli odstřiženi železnou oponou. V tomto roce oslavujeme čtvrt století svobody a nezávislosti. Vážíme si této skutečnosti právě proto, že není v Evropě zcela samozřejmá. Uděláme vše pro to, abychom ochránili tak svízelně nabytou svobodu.

Dnes je pro mne velkou ctí, že mně tak vážená instituce, jako je Karlova univerzita, propůjčila Zlatou medaili, neboť právě **Karlova univerzita symbolizuje ideu svobody.**

Je totiž zaprvé evropská. Její zakladatel Karel IV. byl tím, co dnes rozumíme pod pojmem Evropan. Byl voleným římsko-německým císařem a současně českým králem. Jeho otec pocházel z rodu Lucemburků, matka ze starého českého rodu Přemyslovců. Karel IV. studoval v Paříži a hovořil pěti jazyky: latinsky, německy, česky, francouzsky a italsky.

Univerzita soustřeďovala studenty ze čtyř regionů tehdy uváděnými jako národy. Studenti z Čech, Saska, Bavorska a Slezska byli vzájemně rovnoprávní a studovali v jednotném vyučovacím jazyce, latině. Možná bychom si dnes v Evropě měli připomenout, co všechno bylo tehdy možné.

Za druhé ztělesňuje Karlova univerzita naděje a někdy smutný osud pro vědu. Jako nejstarší univerzita ve střední Evropě zprostředkovává světové evropské ideje: přenáší vědění, svobodné bádání a výuku, intelektuální podněty mezi Paříží a Prahou, univerzitami v Kolíně a Bologni a četnými dalšími, je samosprávným společenstvím profesorů a studentů, řečeno nadneseně slovy Immanuela Kanta, má odvahu řídit se svým vlastním rozumem.

Ze staleté zkušenosti ale víme, že univerzity nebyly a nejsou vždy jen místem vnější a vnitřní svobody, ale i místem likvidace svobody ducha, místem normalizování

Foto UK

a autocenzury. Karlova univerzita prožila obojí: zachovávání ideálů i vynucenou zradu ideálů. Období společného jednotného učení vystřídala brzy doba rozdělení. Náboženská intolerance mezi husity a katolíky vyústila v odchod německy mluvících studentů – a tak byla založena univerzita v Lipsku. Později koncem 19. století se v důsledku národnostního napětí rozštěpila do té doby mnohonárodnostní univerzita na konkurenční českou a německou. Spojeny už nebyly, možná to byla lhostejná koexistence, ale většinou šlo o nepřátelství.

Smutného vrcholu dosáhla nacistická a rasistická politika Německa okupací Československa. Česká Karlova univerzita byla zavřena, 1200 studentů a profesorů bylo deportováno do koncentračních táborů. Po konci války následovala desetiletí komunistického útlaku. Tak zůstávala univerzita odrazem historických událostí, takovým pars pro toto velké politiky. Po zářném začátku za charismatického císaře se propadla do hlubin totalitního systému. Avšak díky protestujícím Čechům a Slovákům je dnes opět místem svobodné diskuze.

Chtěl bych vyjádřit hluboký respekt řadě nezávislých demokraticky smýšlejících studentů a profesorů univerzity. Tito nezávislí duchové se museli obhajovat nejen proti diverzním cizím mocipánům; ještě obtížnější bylo postavit se proti vlastním lidem, tato role vyžadovala velkou odvahu, neboť tito jednotlivci riskovali, že budou označeni za hanobitele a zrádce vlastního národa.

Příkladem je Tomáš Masaryk, který vyučoval na Karlově univerzitě od roku 1882. Právem pochyboval o pravosti dokumentů, které přisuzovaly českému národu slavnou minulost už v raném středověku. Později se stal tento statečný muž prvním prezidentem Československa.

Vysoký stupeň odvahy vyžadoval ve 20. století odboj proti okupačním mocnostem. Když studenti Karlovy univerzity protestovali v roce 1939 proti německým okupantům, byl jejich odpor brutálně potlačen. Také Jan Palach byl studentem Karlovy univerzity. Když se počátkem roku 1969 na protest proti porážce pražského jara polil na Václavském náměstí benzinem a upálil, stal se jeho pohřeb masovou demonstrací a Palach sám symbolem svobodného Československa. Nemálo pedagogů a studentů Karlovy univerzity patřilo později k signatářům Charty 77. Jsem vděčný a cítím se poctěn, že mě vyznamenala právě tato univerzita.

A ještě něco:

Karlova univerzita je symbolem Prahy, tohoto kouzelného, tajemného města opravdu různorodých tradic. Jistě je Evropou Paříž, Londýn je Evropou, také Řím a Berlín. Ale **není Praha svým zvláštním způsobem také trochu „Víceevropou“?** Francouzsko-německá gotika, italská renesance, habsburské baroko, zdobná secese vedle avantgardních staveb kubismu. Takové propojení neoddelitelných součástí kulturního dědictví najdeme jinde v Evropě jen stěží; je to Evropa latinská a řecká, katolická a husitská, židovská a evangelická, česká a německá a také polská. Evropa, která v tomto městě vyzdvihla ze všech prvků to úžasné a jedinečné.

To vše máme dnes před očima jako symbol otevřené a mnohotvárné Evropy. Ti, kteří chtěli z ideologických důvodů vytvořit Evropu homogenní, přinesli lidem smrt a utrpení a dočasně potlačili evropský demokratický vývoj. Ale lidé v Praze, Varšavě, Berlíně a Budapešti si dokázali vybojovat zpět svá práva, kulturu i svobodu.

Heinrich Böll, německý nositel Nobelovy ceny za literaturu, sám kdysi voják Hitlerovy armády, byl v Praze 21. srpna 1968, když tanky drtily pražské jaro, to jaro, které v Evropě vzbuzovalo tolik nadějí. Napsal o těch dnech pohnutou a ještě dnes čtivou reportáž, naplněnou rozhořčením proti utlačovatelům a plnou obdivu vůči lidem v Praze, jejich smutku, hrdosti i humoru a atmosféře odboje.

Napsal v reportáži: „Tank mířil na Kafku“, a píše dále v textu: Před rodným domem Franze Kafky stál tank s hlavní namířenou na Kafkovu bustu. Jaká symbolická shoda se skutečností. Tank mířil na Kafku. Zde je skutečně v jednom jediném obraze vyjádřeno to, co nás v Praze a v Česku dojmává, pomyslíme-li na dějiny lidí, kteří tu žili a žijí, a na jejich kulturu.

Franz Kafka představuje onu zvláštní směsici kultur, onen židovsko-česko-německý element, který byl charakteristický právě pro Prahu. Ale: zánik československého státu, potlačení češství a vymýcení židovství – tím přivodily nacionálněsocialistické zločiny konec této jedinečné kulturní symbiózy v srdci Evropy. Kafka už toto drama nezažil, zemřel 1924, ale jeho sestra Ottla byla 1943 zavražděna nacisty a jeho velká láska Milena Jesenská přišla o život 1944 v koncentračním táboře Ravensbrück.

Poslední dějství dramatu se odehrálo po osvobození 1945, když také Němci museli opustit svou vlast útekem, odsunem, nuceným vysídlením, etnickou čistkou – jakkoliv to nazveme – vinní i nevinní. V dnešní době dospíváme stále více k poněkud diferencovanějšímu obrazu naší historie, a to navzdory komplikované pravdě. Naplňuje mě optimismem, že zejména mladší vědci, novináři, spisovatelé a umělci usilují o vyrovnání se s tím stále ještě emotivně zatíženým úsekem dějin. České republice slouží ke cti, že v roce 2005 vyjádřila uznání sudetoněmeckým odpůrcům nacistického režimu a těm, kteří byli tímto režimem pronásledováni. Neměli bychom zapomenout ani na četné bezejmenné Čechy, kteří se v roce 1945 zastali německých spoluobčanů.

Je zcela nepochybné, že **dějiny česko-německých vztahů jsou také dějinami utrpení**. Někdy se zdá, že jsme se jen zázrakem nezadusili pod tíhou vzpomínek. Někdy se jeví jako zázrak, že si můžeme vzájemně hledět do očí, mluvit spolu, nacházet ducha porozumění a smíření v našich společných dějinách. Budeme-li žít v pravdě ve smyslu Václava Havla, najdeme slova i cesty, které vedou ke skutečnému smíření. Díky těm, kteří se vydali na tuto cestu už před námi.

Vzpomeňme sílu symbiózy, dialogu, připomeňme si vzájemné prolínání a obohacování našich kultur a způsobu života, koexistence našich jazyků a mentality, což se prokázalo být trvalejším než násilné prosazování jednotné kultury. Vytvrlost vyzbrojená rozumem a neomylnost svědomí se prokázaly mocnější než útlisk

a diktatura. Přesnost, ano, pravdivého citlivého dialogu – nejen v literatuře – je mocnější než lež a propaganda.

Mám radost ze vzájemných občanských aktivit Čechů a Němců. Jsou to právě občané, kteří svým nasazením věci ovlivňují. Mám na mysli německo-český fond budoucnosti, výměnné pobyty studentů, partnerství škol a měst, ale také ty občany, kteří obnovují společné tradice a vrací je do moderní doby. Například Lenka Reinerová nebo František Černý, kteří společně s Kurtem Kropem založili kulturní instituci německých autorů Prager Literaturhaus. Existují lidé jako Pavel Kohout a dnes Jitka Jílková, kteří zavedli pražský divadelní festival německých představení. Jim a mnohým dalším patří hluboké poděkování.

Všichni tito lidé by nemohli konat to, co konají, kdyby nedošlo k převratu v roce 1989, kdy se vrátilo jaro do Prahy. 1989 se sklízely plody, dovolíte-li mi tak paradoxní přírůstek, které dozrávaly v desetiletí trvajícím zimu. Češi a Němci nasbírali zkušenosti se systémem, o kterém Kafka píše, že je současně neprůhledný, ale všude účinný, neosobní a nezná slitování. A Němci a Češi si vyzkoušeli, jaké to je takový systém překonat.

Pro mne a pro mnoho jiných byl a zůstává Václav Havel velkým vzorem. Neohrožený, nepodplatitelný a nezlomený lety strávenými ve vězení dovedl národ k demokracii a do Evropy.

Češi a Němci opravdu získali možnost společné mírové budoucnosti ve společné Evropě. A tak to zůstane, pokud budeme uznávat evropské hodnoty – individualitu a svobodu, spravedlnost a odpuštění, budeme-li žít v pravdě a v míru a vzájemně spolupracovat.

Jeden závazek je nám všem v Evropě společný: nikdy nedopustíme, aby na Kafku mířily tanky, aby se pošlapávalo sebeurčení, aby triumfovalo násilí nad duchem – ne na jaře, ne v srpnu. V žádné době. Nikdy.

Karolinum 6. 5. 2014

Překlad Mgr. Milada Langová, 1. LF UK

Univerzita Karlova oslavila 666 let od založení

Tradičním shromážděním ve Velké aule Karolina si akademická obec Univerzity Karlovy 7. dubna připomněla – letos už 666. – výročí založení pražského vysokého učení. V hlavním projevu na slavnosti hovořil rektor UK prof. Tomáš Zima o roli univerzity v současném vzdělávacím procesu. Další řečník, prof. Jiří Kuthan z Katolické teologické fakulty, se zaměřil především na historické mezníky v dějinách univerzity. U příležitosti oslav předal pan rektor Cenu Miloslava Petruska za

prezentaci Univerzity Karlovy a Cenu Bedřicha Hrozného za tvůrčí počín. Ocenění získaly týmy z Fakulty sociálních věd, Lékařské fakulty UK v Plzni a Matematicko-fyzikální fakulty UK. Slavnostní shromáždění zakončila ukázka z díla zakladatele moderní české národní hudby, Bedřicha Smetany; letos si připomínáme 190 let od jeho narození a 130 let od jeho úmrtí.

Tomáš Zima

Historie zavazuje a budoucnost je výzvou

Projev rektora UK prof. Tomáše Zimy u příležitosti 666. výročí založení UK

Karlovo založení vysokého učení – prvního na sever od Alp a na západ od Rýna – byl kulturně-politický čin mimořádného dosahu nejen pro České království, nýbrž i pro širší oblast střední a středovýchodní Evropy v jistém smyslu i pro Evropu jako celek. Pražská univerzita se stala centrem duchovní aktivity v širokém spektru významů tohoto slova. V osmdesátých letech 14. století, kdy pařížská Sorbonna procházela těžkou krizí, se pražská univerzita, která převzala část pařížských mistrů i studentů, dokonce posunula do popředí tehdejšího učeného světa. Zasloužila se přitom o pěstování dobově chápané vědy a velkolepého prohlubování vzdělanosti v Evropě. Její působení již tehdy výrazně překračovalo hranice akademické půdy a sahalo od náboženské a církevní politiky až k otázkám české státní prestiže a záhy – v rámci české reformace 15. století – i k utváření české národní identity.

Foto UK

Bylo tomu tak mimo jiné proto, že se pražská univerzita velkou měrou podílela i na utváření duchovního a sociálního klimatu v naší zemi, vstupovala intenzivně do dějů politických se všemi z toho vyplývajícími důsledky. Jeden z mých předchůdců v úřadě rektora, teolog Jan Hus, byl upálen, jiný, lékař Jan Jessenius, byl rozčtvrcen a vpleten do kola. V roce 1848 stanuli univerzitní studenti na barikádách. Dne 28. října roku 1939 protestovali proti nacistické okupaci, zastřelen byl student medicíny Jan Opletal a nedlouho později, 17. listopadu, pak byly české vysoké školy uzavřeny, devět studentů bylo popraveno, velký počet uvězněn; zahynula i řada učitelů. V únoru 1948 studenti i mnozí učitelé protestovali proti násilnému převzetí moci komunisty, průvod byl brutálně rozehnan a pouťorové čistky těžce postihly jak studenty, tak i mnohé učitele univerzity. A byl to právě student Filozofické fakulty Jan Palach, který se v lednu 1969 upálil na protest proti okupaci a proti postupující normalizaci. V následné době byla řada profesorů, docentů a asistentů Karlovy univerzity postižena. O dvě desetiletí později, 17. listopadu 1989, vyšel z areálu Univerzity Karlovy na Albertově průvod studentů, učitelů a občanů, jeho účastníci byli brutálně zmláceni. Odtud se pak odvíjel řetěz událostí, které vedly k rychlému konci režimu a k nástupu svobodné společnosti.

Tyto i mnohé další kapitoly z dějin naší univerzity ovšem již patří více či méně minulosti. **Dnes bych se chtěl podívat do budoucnosti – na vize a perspektivy pro Univerzitu Karlovu v kratším i dlouhodobém horizontu.**

Práním Karla IV. bylo, aby se jím založená univerzita vyrovnala univerzitám v Bologni a Oxfordu, tedy nejlepším vysokým učením tehdejší Evropy. Naším velkým závazkem a úkolem proto je naplňovat tento historický odkaz. Dnes nejde zdaleka jen o slavnou právnickou univerzitu v severní Itálii a o kolébku univerzitního školství na britských ostrovech. Akademický svět se dramaticky zvětšil a Karlova univerzita, špičkové evropské akademické těleso a jedna z dvou až tří set nejlepších, nejvýkonnějších vysokých škol na Zemi, musí své postavení nejen hájit, ale i zlepšovat. Naší základní prioritou proto bude neustálé zvyšování kvality a prestiže na úrovni pedagogických i vědeckých aktivit a také dotváření pozitivního obrazu v české společnosti i na mezinárodním fóru. Klíčovou roli tu musí hrát excelence ve vědě, mezinárodní spolupráce a stále podstatnější a evropsky podporovaná meziuniverzitní mobilita učitelů i studentů.

Snaha nadále a významněji než dosud patřit k nejužší světové špičce není prázdná ambice, nýbrž závazek naplňování těch idejí, které stály v centru Karlova zakladatelského projektu. Je to ovšem i zásadní otázka naší trvalé zodpovědnosti vůči českému národu, náš historický závazek připravovat mladé generace českých a do Čech z celého akademického světa přicházejících zájemců o špičkové vzdělání v širokém spektru přírodovědných i humanitních oborů.

Hlavní hodnotou univerzity a jejích fakult jsou lidé, kteří tu působí: jsme společenství lidí vzdělávajících se a těch, kdo vyučují a dále se přitom sami vzdělávají

prostřednictvím své výzkumné činnosti. Tuto hodnotu napříč obory a fakultami komunikujícího intelektu vytváříme my všichni společně: akademičtí pracovníci a studenti, tedy celá akademická obec. V jejím rámci považují za prioritní otevřít dveře a zvyšovat prostupnost mezi jednotlivými obory a fakultami, odstraňovat přetrvávající bariéry mezi humanitními a přírodními vědami, mezi studenty a pedagogy. Dnes se mění tradiční uzavřenost disciplín a oborů, na kterou jsme byli v minulosti zvyklí. Nutností se stává velmi široce pojatá interdisciplinární spolupráce napříč obory a institucemi.

Týká se to zejména vzdělávací stránky naší činnosti, kde bude třeba pečovat o zvyšování prostupnosti programů, o vytváření společných mezifakultních a zahraničních programů na úrovni joint-degree a double-degree. Stejně tak je však tato tendence aktuální pro výzkumné činnosti na naší univerzitě. Směřujeme ke společným projektům větších mezifakultních týmů, společných týmů s kolegy z alších vysokých škol a akademie věd a k významnějšímu zapojení do prestižních mezinárodních projektů.

Právě řečené prolínání oborů a nové pojetí interdisciplinaritý jednoznačně ukazuje, že se tradiční humboldtovské pojetí univerzit postupně vyvíjí: k základnímu poslání, tedy prolnutí vzdělávacího procesu se svobodně se orientující vědeckou prací, realizovanou společně s pokročilými studenty a hlavně doktorandy, přibývá i třetí role univerzity. Tuto roli chápů jako vztah univerzity ke společnosti v co nejširším pojetí, tj. při zachování univerzity jako veřejné korporace a instituce, podstatně se podílející na významných společenských procesech. Univerzita je a musí být fórem svobodné plurality a střetání názorů, místem kritické otevřené diskuze a nositelkou pozitivních myšlenkových proudů. Akcent přitom leží především v oblasti kultivace a garantování etických standardů.

Má-li si Univerzita Karlova udržet a zlepšit svoji pozici špičkového vědeckého centra, čeká nás mnoho práce nejen na již zmíněném rozvoji mezioborové spolupráce; jako výzva platí též osvojení a sdílení unikátních technologií. Především ale musíme definovat prioritní trendy a vytipovat disciplíny, které budeme výrazně podporovat. Jsem si přitom vědom, že vědecká práce stojí a padá s týmy kvalifikovaných odborníků. Těm musí univerzita vytvářet dobré zázemí a podílet se na realizaci stabilního prostředí pro jejich práci ve všech oblastech pěstovaných na naší alma mater.

Pedagogická a vědecko-výzkumná činnost musí žít na univerzitě ve skutečné symbióze a harmonii, ani jedna z nich by neměla být významně upřednostňována. Vysokoškolský učitel, vědecká osobnost má mít schopnost podněcovat a rozvíjet u studentů vědecké myšlení. Je třeba vypracovat srozumitelné a oborově relevantní metody hodnocení pedagogické práce a kvalitní výsledky oceňovat. Bez kvalitní a po všech stránkách moderní výuky bychom nedokázali dlouhodobě držet krok s rozvojem špičkové vědy. To ovšem také znamená, že musíme více motivovat

studenty k podílu na výzkumné činnosti našich pracovišť, u doktorandů a postdoků k postupně samostatnému výzkumu a k inovacím ve výuce.

Naše univerzita bude ještě důrazněji než dosud rozvíjet doktorská studia. Požadavky na ně přitom chci v souladu s evropskými trendy označovanými „triple i“ orientovat na internacionalitu, interdisciplinaritu a intersektoralitu, tedy na překračování ryze akademické roviny směrem k podnětům a potřebám širšího zájmu univerzity a společnosti. Při zvyšování nároků na doktorandy a dizertace přirozeně nemohou stagnovat ani nároky na habilitace a jmenovací (profesorská) řízení.

Mezinárodní prestiž, stabilní postavení na mezinárodní vědecké scéně a odpovídající pedagogické výsledky, taková musí být kritéria pro podporu oborů na naší univerzitě. V tomto smyslu tu nejsou obory malé a velké, ale jen obory s mezinárodně relevantními výkony a ty, které tuto úroveň ještě musí dosáhnout.

I když se to někomu může zdát být druhotné, bude jednou z podmínek našeho mezinárodního úspěchu nezbytná moderní publikační a nakladatelská politika. Jsem přesvědčen, že dnes již musí vycházet z principů open-access a ze systémů elektronických multimediálních prostředků. Tak, jak bude vedení univerzity motivovat učitele našich fakult k výuce nejen předmětů, ale zejména oborů v cizích jazycích, zejména v angličtině, respektive k propojování výuky se zahraničními univerzitami, budou podporována pracoviště, výzkumní pracovníci, učitelé i studenti, kteří vytvářejí aktuální učební texty a elektronické vzdělávací nástroje včetně využití pro kontinuální a celoživotní vzdělávání.

Obdobně modernizována musí být i **komunikace s českou společností**, a to jak s ohledem na zprostředkování našich nových poznatků a mezinárodních úspěchů širší veřejnosti, tak ve smyslu otevření akademického světa pohledu zvenčí. Univerzita, která se snaží získat do svých učeben a laboratoří nejlepší mladé lidi a zároveň potřebuje podporu společnosti, musí o své historii, současnosti, ale zejména budoucnosti co nejsrozumitelněji informovat veřejnost.

A ještě jeden aspekt našeho univerzitního díla bych chtěl dnes vzpomenout. **Úkolem univerzity není jenom rozvoj vědeckého bádání a výuky studentů se vším, o čem jsem doposud mluvil – to by bylo příliš málo. Vyšším cílem je vzdělanost.** Je třeba, aby univerzitní společenství nezapomínala na hodnotu, kterou zdůraznil zakladatel naší univerzity Karel IV. – touto hodnotou je moudrost. Ta má svou dimenzi vzdělanostní a duchovní. To je vlastnost, která nebyla a není sympatická ani totalitním režimům, ani populistickým politikům. Moudrý člověk není snadno manipulovatelný a nepodléhá snadno laciným svodům. Právě zde vidím velké celospolečenské poslání Karlovy univerzity – poslání, jehož cílem je podíl na budování dobré přítomnosti a dobré budoucnosti našeho národního společenství, našeho státu a společné Evropy.

V nadcházejícím období nás čeká naplňování konceptu našeho zakladatele ve světle 21. století. To si ovšem vyžádá velmi mnoho energie, důvtipu a komunikační otevřenosti od každého z nás.

Jsem přesvědčen, že jsme na naplnění těchto nemalých nároků v otevřeném akademickém světě připraveni. Považuji za nezbytné, aby každý člen akademické obce přispíval k vytváření pocitu sounáležitosti všech složek, které složitý organismus naší univerzity tvoří. Úspěšný rozvoj univerzity závisí na osobním přispění každého člena akademické obce.

Proto bych na závěr rád požádal všechny spolupracovníky, stávající i budoucí, všechny členy akademické obce naší univerzity i všechny její přátele o dobrou a smysluplnou spoluúčast na tomto našem společném díle.

Usilujme společně o Univerzitu Karlovu jako o univerzitu třetího tisíciletí – svobodnou, sebevědomou, prestižní, vážící si svých tradic, ale i moderní, inspirativní a světu otevřenou. Jen tehdy budeme úspěšní.

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit.

Karolinum 7. 4. 2014. Kráceno

Jiří Kuthan

Univerzita Karlova v dějinách národa a státu

Projev k 666. výročí založení UK

Univerzita Karlova v Praze je nejstarší ve střední a jihovýchodní Evropě. Doba, kdy vznikla, byla epochou velkého rozmachu evropských univerzitních institucí;

Foto UK

zakladatel té naší, Karel IV., při tom sehrál klíčovou roli. Sám byl mimořádně vzdělaný, významně ho ovlivnil dlouhý pobyt v Paříži a setkání s velkou duchovní kulturou Francie i následný pobyt v Itálii. Karel dovedl vzdělání oceňovat; je to zjevně nejen z toho, že se zasloužil o založení naší univerzity, ale i z toho, že se po celý život obklopoval mimořádně vzdělanými osobnostmi a komunikoval s nimi.

Když Karel roku 1348 pražskou univerzitu zakládal, neexistovalo na velké části evropského kontinentu na sever od Alp a na východ od hranic Francie žádné vysoké učení. Na svém samotném počátku byla naše univerzita v zakládacím privilegiu obdařena výsadami, jakým se těšily univerzity v Paříži a v Bologni. V jiné své listině vyjádřil Karel IV. přání, aby se těšila takovým úspěchům jako univerzity v Paříži a v Oxfordu. Jak patrně, nastavil pro ni vysoké hodnotové měřítko – měla se vyrovnat nej přednějším univerzitám tehdy známého světa.

O tom, jakou roli pražská univerzita v těchto svých raných dobách hrála, svědčí skutečnost, že řada jejích někdejších studentů získávala významné úřady často i v končinách ležících daleko za hranicemi českých zemí. Současně obec pražské univerzity sdílela od počátku osudy společnosti žijící v českém státě. V historických chvílích stála ve středu dění a také za to někdy platila nemalou daň.

Dobu velkého rozvoje zažila pražská univerzita v průběhu druhé poloviny devatenáctého a v prvních desetiletích dvacátého století. Jistě – i na její půdě se projevovaly národnostní spory, v jejichž důsledku byla nakonec v roce 1882 rozdělena na českou a německou (teologická fakulta zahájila činnost až v roce 1891/1892).

Toto rozdělení vyžadovalo vybudování samostatných českých fakult. S mimořádnou intenzitou, nákladem a rychlostí vyrůstaly tehdy nové budovy, které potřebám univerzity slouží i v naší době. V nich se utvářel život jednotlivých fakult, ústavů, kateder a dalších zařízení. Velmi rychle se konstituovala řada nových oborů a specializací, a to jak ve vědách lékařských a přírodovědných, tak i humanitních. Velkým tempem se zvětšovalo množství univerzitních studentů (například filozofická fakulta v roce 1891/1892 měla 141 studentů, v roce 1905/1906 jich již bylo 1486). Jeho základem byl dynamický nárůst počtu kvalitních středních škol – gymnázií a reálků.

Všeobecný rozmach školství, vzestup pražské univerzity i dalších vysokých škol (Vysoké učení technické, Akademie výtvarných umění) probíhal v době, kdy české země (a s nimi dílem i celá rakousko-uherská monarchie) zažívaly i přes občasnou depresi (krize v letech 1873-1879) nebývalý hospodářský rozvoj – se závratnou rychlostí byla budována železniční síť, vyrůstaly nespočetné nové továrny, zvláště větší a velká města se rozrůstala ve fascinujícím tempu. Všude bylo zapotřebí vzdělaných lidí – techniků, lékařů, právníků, středoškolských učitelů, kvalifikovaných odborníků v administrativě. Jinými slovy řečeno – **rozvoj hospodářský šel s rozvojem vysokého školství a s obecným rozvojem vzdělanosti ruku v ruce**, byly to dvě strany jedné mince. V těchto dobách měla pražská univerzita veliký podíl na proměně české společnosti ve společnost vzdělanou a moderní.

Na české i německé univerzitě působila řada vynikajících osobností, z nichž mnohé získaly obecný respekt. Pět profesorů univerzity se stalo ministry ve vládě rakouské části monarchie, někteří byli zvoleni do českého sněmu nebo do říšské rady, jejímž poslancem se stal i T. G. Masaryk. Ten stanul v čele snah o vznik nového československého státu; spolu s ním to byl i Milan Rastislav Štefánik, který na pražské univerzitě získal doktorát, a Edvard Beneš, jenž se stal v roce 1913 soukromým docentem pražské univerzity.

Osobnosti, které patřily k univerzitní obci nebo z ní vzešly, se významně podílely na vzniku nového státu a jeho řízení a budování. Základem jeho bohužel jen dočasné úspěšnosti byla existence dobře připravených vzdělaných elit – zásluha Karlovy Univerzity tu byla neocenitelná.

Ětos vysokého společenského cenění vzdělanosti, školských institucí a jmenovitě pak vysokých škol přešel z doby monarchie do časů první republiky. S pomocí potenciálu pražské univerzity vznikly nové univerzity v Brně a v Bratislavě. Česká Karlova univerzita získala nové výstavné budovy, dále rostl počet jejich studentů i učitelů, patřila k páteřním institucím nového státu.

Přes všechny problémy politické, národnostní a sociální prožila pražská univerzita v období vymezeném polovinou 19. století a lety 1938/1939 dlouhý čas poměrně klidného a dynamického rozvoje. Události roku 1939 zasáhly Karlovu univerzitu drastickým způsobem. Zastřelení devíti studentů 17. listopadu 1939, uzavření českých vysokých škol, uvěznění mnoha studentů a jejich odvezení do koncentračních táborů. To byl jen začátek. Řada vysokoškolských učitelů přišla o život, velký počet jich prošel uvězněním a perzekucí. Nacistický totalitní režim útokem na vysoké školy a vzdělané vrstvy usiloval o plné ovládnutí českého národa a jeho zdecimování. Je tu patrné, jak dobře si byla totalitní moc vědoma úlohy a síly vzdělanosti a nebezpečí, které pro ni odtud plyne.

Těžké čistky a zásahy totalitní moci zažila Univerzita Karlova i za komunistického převratu v únoru 1948 a v době následující. Ty postihly ve zvýšené míře zejména její humanitní větev. Tu drasticky poznamenala i doba normalizace po roce 1968. Přes to všechno si díky velkému nasazení mnoha osobností působících na Karlově univerzitě zachovala její četná pracoviště své kvality a také spojení se světem, i když komunikace s ním byla nejrůznějším způsobem omezována.

Poslední dny „normalizačního“ režimu započaly 17. listopadu 1989 průvodem studentů z Albertova na Národní třídu. Od té doby se naše společenství těší svobodě a demokracii a navíc bezpečnému životu v rámci Evropské unie. Události z poslední doby, které se odehrály nedaleko od hranic Evropské unie, jsou důraznou připomínkou toho, že tyto hodnoty nejsou samozřejmostí, jejich obhajoba stála v minulosti velké oběti a je třeba je neustále s velkou pozorností chránit.

Možná se mnou nebudou všichni souhlasit, ale snad žádná generace v naší zemi neměla tak kvalitní podmínky pro život jako my v naší době. Dnešní svoboda a demokracie mají své slabiny, stíny a nedostatky, o nichž dobře víme, ale

přesto: svoboda nejenže patří k nejvyšším hodnotám lidské existence, ale je také nejlepším prostředím pro pěstování dobré vzdělanosti.

Od roku 1989 vzniklo mnoho nových vysokoškolských zařízení a mnohonásobně narostl počet vysokoškolských studentů. Je však zapotřebí bránit se tomu, aby současně s tím klesala úroveň studia a aby namísto pěstování vzdělanosti kvetlo rozdávání diplomů. Posláním Univerzity Karlovy je dnes nejen udržovat, ale i zvyšovat kvalitu svých výkonů jak ve výuce, tak ve sféře vědy. Patří sem i péče o kulturní bohatství naší země a o to, aby v ní byla vytvářena kulturní atmosféra. Jen tak lze pro všechny v naší zemi zajistit dobrou bázi života. Velká minulost a tradice Univerzity Karlovy je pro dnešek inspirací a závazkem.

Tak jako v minulosti, ani dnes nemůže mít obec Univerzity Karlovy na mysli jen vlastní prosperitu. Tak jako v minulosti musí Univerzita Karlova patřit k páteřním institucím naší společnosti, našeho státu. Znamená to nejen těšit se akademickým svobodám a zasazovat se o jejich uchování a pozitivní prohlubování, protože jen svobodná, sebevědomá a otevřená univerzita může dobře naplňovat své poslání. Znamená to ale zároveň i odpovědnost vůči celé společnosti a státu, a to proto, že na univerzitní půdě jeho budoucí prosperita vyrůstá. Starost o dobré směřování společnosti a státu byla univerzitní obci vlastní i v těžkých dobách a za to mnohdy tvrdě platila, s nemenší naléhavostí to platí i pro dnešek.

Karolinum 7. 4. 2014

Ivan Wilhelm:

Univerzity nejsou politické strany

S emeritním rektorem Univerzity Karlovy o reformách, akademických a úřednících

Co budete dělat v létě, pane rektore? Kam pojedete?

V létě budu chodit do práce.

Do jaké?

Jednak do laboratoří, protože tam se připravují fyzikální experimenty, které mne poslední dobou velmi zajímají. Pak také asi budu muset chodit na ministerstvo školství a tam se čas nepočítá na prázdniny nebo na semestr. Úřad, to je naprosto jiný svět, než je akademie, tam se nejenom čas, ale téměř všechno měří jinak. Vezměme třeba služební cesty. V akademii je normální, že účastník kongresu nebo konference po návratu seznámí svoje spolupracovníky na semináři nejen s hlavními událostmi, kterých byl svědkem, ale i detaily nebo neformálními okolnostmi, které zažil.

Foto UK

Úřad jako ministerstvo nemá interní semináře. V cestovní zprávě tak vyslaný úředník uvede nanejvýš konkrétní informace, kterými byl záukolovan při vyslání a cokoliv dalšího si nechá pro sebe. Pro mne to byl objev a nepochopitelná skutečnost.

Ovšem nejenom vy jste byl překvapen, když jste přišel na ministerstvo školství, ale také akademická obec byla překvapena, když jste se stal náměstkem ministra. Co vás k tomu vedlo?

Víte, to byla hrozná situace. Tehdejší vláda měla ve svém programovém prohlášení reformu vysokých škol a práce na tom už byly v pokročilém stadiu. Když jsem kolem toho chtěl něco konkrétního vědět, tak jsem se dozvěděl, že školám po tom nic není. Že to dostanou, až to bude hotovo. Fakt je ten, že tehdejší ministr pravděpodobně neměl mnoho zkušeností a také se necítil být ministrem vysokých škol. Říkal jsem, že příprava reformy bez debaty s vysokými školami je chyba, že je třeba vést intenzivní rozhovory s akademickou obcí, že se to nedá udělat z jedné vody načisto. A tehdy ministr Josef Dobeš se ptal, jak bych to tedy dělal a já odpovídal, že bych se snažil do přípravy co nejvíce zapojit nejen učitele vysokých škol, ale i studenty. Nu a on mi nabídl, abych se toho ujal. Trvalo to snad měsíc, než jsem souhlasil, ale s podmínkou, že se nebudu zabývat politikou. Nejsem politik a nemám ani zázemí žádné politické strany. Přitom taková součást reformy, jako zavedení školného, byla výrazně zpolitizovaná.

Čeho jste na tom ministerstvu dosáhl?

Myslím, že se řada věcí podařila. Ještě jako předseda konference rektorů jsem se snažil, aby ministerstvo zavedlo kvalitativní indikátory pro financování vysokých škol. Nikdy se to nepodařilo prosadit. Jako náměstek ministra jsem připravoval

jediný rozpočet, ale do toho jediného rozpočtu se podařilo, a bez velkých protestů, prosadit, že podle kvalitativních indikátorů se rozdělilo 20 procent institucionálních prostředků pro vysoké školy; ne tedy pouze podle počtu studentů, ale i podle kvality činností škol. S tím, že pokud to bude fungovat, tak se to za rok zvedne na dvacet pět a za další rok na třicet procent. Podle mého soudu by to mohlo stoupat až na padesát procent, aby se půlka peněz rozdělovala podle kvantity a půlka podle kvality.

Jak to potom v praxi dopadlo? A jaké vlastně indikátory jste chtěl hodnotit?

Můžete vymyslet na 15 indikátorů dobře popisujících kvalitu činností vysoké školy. Namátkou to může být studentská nebo učitelská mobilita, zaměstnanost absolventů, počet zahraničních studentů, kvalita tvůrčích činností atd. Je-li škola kvalitní, pak má solidní výsledky ve všech takových indikátorech a drobné rozdíly by vlastně ani neměly být rezeznatelné v jejím celkovém hodnocení. Z praktických důvodů je však účelné zavést zhruba pět z uvedených patnácti a postupně je vždy po několika letech měnit. Zkušenost je totiž taková, že vysoké školy velmi rychle přijmou taková opatření, aby svoje hodnoty indikátorů zvýšily. To je vlastně cílem celé procedury, protože tím zvyšují kvalitu svých činností. K vaší otázce ještě snad tolik, že tyto změny v rozpočtování znamenaly pro některé školy citelný pokles institucionálních prostředků, u jiných – např. u Univerzity Karlovy – zase jistý nárůst. Bohužel však v průběhu let se nic na tom nezměnilo.

Co ještě se – kromě těch indikátorů – za vaší éry povedlo?

Další věcí je rozdílné financování uměleckých vysokých škol. Když se na počátku devadesátých let požadovalo školy otevřít nesrovnatelně většímu počtu studujících, abychom se dostali blíže k rozvinutým zemím, tak umělecké školy trvaly na tom, že studium u nich je od samého počátku vysoce individualizované a že umí již v přijímacím řízení rezeznat talentované uchazeče. Navíc množství talentů je konstantní a také počet studentů na těchto školách se za posledních dvacet let téměř nezměnil. Proto systém normativního financování tyto školy významně znevýhodňuje. A za mého působení jsme dohodli jiný způsob financování uměleckých škol – nechali jsme jim přibližně tři a půl procenta z prostředků na vysoké školy, tedy část, kterou stejně obdrží, a zbytek rozdělili mezi ostatní. Domluvili jsme se, že budou držet počet studentů plus minus deset procent a budou dostávat stejné procento prostředků jako dostávají. Možná se to nezdá důležité, ale je to jistý typ kontraktového financování, které bylo rovněž v plánu. Mrzí mě, že se o tom téměř nemluví.

Máte pravdu, víc se mluví a mluvilo o novém vysokoškolském zákonu.

Viděl jsem zcela jasný malér v tom, že v průběhu přípravy zákona na ministerstvu se s reprezentacemi vysokých škol téměř nekomunikuje. Potvrdili mi to rektori, řada profesorů i studenti pracovní skupiny, kteří mi brzy po mém nástupu do

funkce náměstka řekli, že ještě můj před-předchůdce je jenom informoval, v čem bude reforma vysokých škol a ujistil je, že až bude vše detailně připraveno, dostanou věc k seznámení. Já jsem to chtěl dělat jinak. Ministr školství měl svůj poradní orgán – Radu pro reformu terciárního vzdělávání – mimochodem, složenou z autorit akademického života, které předsedal prof. Haňka s dlouholetou osobní zkušeností na Univerzitě v Cambridge. Tady vznikaly první varianty obsahové stránky reformy. Ucelené texty z tohoto základu připravoval tým projektu „Reforma terciárního vzdělávání“, který vedl prof. Hálek z Univerzity Palackého. Tyto texty jsem dostával na stůl a po některých modifikacích jsem je předával do zmíněné pracovní skupiny, kde jsme je detailně probírali. Za zmínku stojí dodat, že v celém řetězci byli snad dva úředníci ministerstva, jinak šlo o pracovníky z akademické oblasti. Nastoupil jsem v květnu 2011 a do konce roku jsem se s nimi sešel nejmíň patnáctkrát, k tomu připočtete ještě dva celostátní veřejné semináře. Všechno jsme probírali, vysvětlili si rizika, a vše se později promítlo do návrhu zákona. Mně to připadalo jako konstruktivní jednání, i když poněkud namáhavé a poněkud přehnaně úzkostlivé. A pak najednou začaly skandály.

Co myslíte těmi skandály?

Třeba jsem byl pozván do studia České televize. Tam mi v živém vysílání pustili záběr, ve kterém jeden významný představitel Karlovy univerzity říká, že reforma je špatná a že jí musíme za každou cenu zabránit, protože jinak bude ministerstvo rozhodovat, co se bude učit, kde a kdo bude učit a že všechna svoboda a autonomie bude po 21 letech od revoluce pohřbena. Byl jsem překvapený a v té televizi jsem řekl, že v ministerském materiálu není nic z toho, co jsem právě slyšel. Ještě z budovy televize jsem zatelefonoval tomu dotyčnému a žádal o vysvětlení, a on mi odpověděl, že přeci vůbec nejde o tyto věci, ale o osobu ministra školství. Jinou mojí neblahou zkušeností byla schůzka ministra s rektory. Na přímý dotaz ministra, jaké výhrady mají k návrhu zákona o vysokých školách, zaznělo z jejich řad, že nemohou svoje výhrady takto konkretizovat, protože návrh nečetli.

V té době se hlavně debatovalo o volbě akademických funkcionářů, děkanů a rektora.

Ano, o tom se debatovalo, ale nikdy to nebylo tak, že se volby vyvedou z kompetencí akademického senátu. Rektora měl volit akademický senát. Rošířeny by byly kompetence správní rady, ta by měla rektora ve funkci potvrdit. A když ho nepotvrdí, tak musí toto stanovisko zdůvodnit a pak bude o tom znovu rozhodovat akademický senát, ale už kvalifikovanou, nejenom prostou většinou.

Problémy byly ale i se složením správních rad.

Sám mám autentickou zkušenost z jednání správních rad asi z pěti vysokých škol. Ty se scházejí standardně tak dvakrát do roka. Lidé, kteří jsou jmenováni ministrem, věnují té funkci dobu, kdy přijdou na zasedání. Vědí, že jsou členy správní rady,

že jsou důležití, píšou si to do životopisů, ale do hlavy si to berou jenom v tu dobu, kdy přijdou na zasedání. Mně by se líbilo, kdyby se víc sžili s tou školou, aby porádili, pomohli, ale aby nenarušovali autonomii té vysoké školy. Mluvil jsem o tom s rektorem ETH Zürich nebo s rektorem univerzity v Lundu, ale i s dalšími. Všichni mi říkali, že jestliže nemáme takové těleso, které může nestranně posuzovat problémy školy pohledem zevně, škola začne velmi brzy zahnívat. Ve Švýcarsku mají dvě státní vysoké školy a členy jejich správních rad jmenuje premiér. Tady to měl být ministr na návrh rektora. Rektor z ETH Zürich mi ukázal strategický materiál, který vypracovala jejich správní rada, s doporučením co dělat, aby se škola udržela v první desítce světových univerzit. A současně navrhla premiérovi, aby státní podpora této školy ročně rostla aspoň o šest procent. O tomto návrhu pak jednaly orgány školy jako vědecká rada, akademický senát i kolegium rektora a po drobných úpravách materiál schválily.

A co protesty, petice, demonstrace, ke kterým u nás docházelo?

K nepokojům a protestům nebyl z hlediska ohrožení akademických svobod žádný důvod. Obdivuju tu odvalu lidí, že se dokáží chovat takovým neférovým způsobem, a tak ovlivnit širokou veřejnost. Když se protestů účastní studenti, prosím, jsou to mladí, temperamentní lidé, ale když se na takovou cestu vydají jejich učitelé? V tomto ohledu bylo vystoupení vysokých škol pro mne jistým nemalým zklamáním.

Nejste s těmi svými názory trochu osamělý?

Nevím, co přesně máte na mysli. Už jsem se před chvílí zmínil, že do přípravy byla zapojena hromada lidí z akademické obce jak vysokých škol, tak akademie věd, ale i z průmyslu a podobně. Naše jednání probíhala velmi transparentně a buďto jsme se shodli na společném stanovisku, anebo jsme rozdílná stanoviska písemně uvedli. Všechno, co říkám, mohu snadno dokázat. Nikdy nešlo o prosazování mého individuálního názoru, i když jsem si vědom, že jsem svými názory jednání ovlivňoval. Ale proto jsem tam byl. Prosazováním politických hledisek jsem se však nezabýval.

Například otázka školného byla silným politickým tématem. Aby bylo schůdné jednat o všech otázkách, včetně školného, byl návrh zákona rozdělen na návrh o vysokých školách a návrh o finanční pomoci studentům. Tím se téma školného mohlo probírat zcela odděleně, a tak uplatňovat především věcné argumenty a minimalizovat politické argumenty v otázkách uspořádání akademického života. Co mě na tom mrzí? Domnívám se, že ve snaze zabránit jakýmkoli změnám na vysokých školách použili někteří lidé zcela falešné, nepravdivé argumenty, a to jménem akademické obce. Není žádných pochyb o tom, že ochrana akademických svobod a autonomie akademické půdy jsou výsostnými

potřebami akademické obce a že akademická obec musí plnění těchto potřeb velmi pečlivě hlídat. Zároveň však musí stejně pečlivě rozlišovat, pro jaké otázky a zda vůbec má vstupovat do střetu politických stran. Mám na mysli akademickou obec, nikoli její jednotlivé občany, kteří se mohou a mají k politickým otázkám vyjadřovat podle svého uvážení. Akademická půda – to je svobodná rozprava, kritické myšlení. Politika – to není svobodná půda, politika je vytváření konsenzu, hledání kompromisu; tématem pro akademickou obec nejsou kompromisy, ale poznání. Jestliže někdo vyvrátí to, co jsem zplodil jako výsledek poznání, tak platí jiné poznání. Hledání kompromisů je politika, k tomu jsou politické strany. Univerzity nejsou politické strany. Využívat univerzitu, kterou šest set let někdo buduje, a použít ji pro svoje politické ambice, k protestu proti ministru, to mě opravdu zamrzelo.

Těch ministrů školství se za téměř pětadvacet let od změny poměrů vystříдалo hodně, máme už sedmnáctého. Který byl podle vás nejlepší?

Když to tak probírám – po roce 1989 nastoupil nakrátko prof. Adam. Tehdy bylo rozhodování mnohem jednodušší, protože bylo jasné, že školy nemohou už mít stranické organizace. Další byl prof. Vopěnka, také dobrý ministr, ale pro zdravotní problémy brzy skončil. Později už to bylo převážně politické rozhodování. Myslím, že dobrá ministryně byla Petra Buzková.

Uštěpační lidé říkají, že ji měli akademici rádi, protože vysokým školám přidala peníze.

To ano, za jejího působení rozpočet vysokých škol narostl o 65 %. No a co! To by měl dělat každý ministr; opatřit peníze, to je myslím hlavní starost státu; ne se snad pokoušet rozhodovat o tom, kdo, kde a jak bude učit, ale podpořit školství, dávat mu peníze účelně, efektivně.

Kam byste zařadil toho „svého“ ministra?

Josef Dobeš neměl vůbec žádnou zkušenost, což je myslím škoda, ale také zvedl financování, i když jen pro školy základní a střední. A stalo se i něco jiného – už jsem mluvil o indikátorech kvality a o financování uměleckých škol a našla by se i řada dalších změn z jeho období.

Co současný ministr, Marcel Chládek?

Zatím ještě neprezentoval uceleněji nějakou strategickou linii. Myslím, že by se nemusel sám tolik zaobírat tím, kolik lidí ministerstvo zaměstnává na pracovní smlouvy a jak je to drahé, tím se zbytečně zahlučuje, to by mohl sledovat jiný subalterní úředník. Sám by pak měl více kapacity na koncepční přemýšlení.

Získal jste velké zkušenosti jako vědec, pedagog, rektor, státní úředník. Co byste dělal na místě rektora UK?

Udělal bych všechno pro to, abych rektorem nebyl. (*smích*) Moje pouto s Univerzitou Karlovou je příliš silné, než abych jakkoli mohl veřejně kritizovat, co se na ní děje. Domnívám se, že Univerzita Karlova má pečlivě dbát o to, aby byla špičkovou univerzitou, a to v oblastech, které jí jako univerzitní instituci náleží. Svoji autoritu před veřejností si může dále držet především špičkovým výkonem jak vzděláváním, tak vědeckým. Všechna další stanoviska pak budou od tohoto postavení odvozována. Jako taková se pak samozřejmě má vyjadřovat k otázkám veřejného života, ale k otázkám zásadním, aby neproměňovala svůj kredit na drobné a nemusela svoje vyjádření po čase jakkoli korigovat.

Zopakuj trochu jinak svou otázku: Kdybyste byl znovu rektorem, oč byste usiloval?

Myslím, že se může dělat celá řada věcí a není třeba čekat na berličku zákona. Třeba vědecká rada Univerzity Karlovy by mohla mít alespoň z půlky zahraniční členy. Pochopitelně by pak její jednání muselo být v angličtině. Ale to přece není žádný problém. Faktický přínos odborných autorit by pomohl velmi rychle situaci na univerzitě proměnit. Alespoň v řadě oborů by se tak jistě stalo, v řadě jiných by se špičková úroveň jistě potvrdila. Každopádně by sebevědomí univerzity vzrostlo. Tím by se významně minimalizovaly obavy ze silových zásahů státu do jejich interních záležitostí a také by se posílilo vědomí autonomního rozhodování.

Nebál byste se přitom komercializace?

Ne, nebál bych se, jistá komercializace nemusí být špatná. Univerzita si dvacet nebo pětadvacet procent financí vydělává především tím, že má zahraniční studenty. Ale proč nemůže přitáhnout nějaké firmy, aby s ní spolupracovaly, nebo proč by pro ně něco tvůrčího nemohla dělat, aby dostala za to zapláceno? Znáám lidi na Karlově univerzitě, kteří denodenně žijí ve stresu, protože nemají impaktované publikace. Proč by nemohli dělat něco tvůrčího s komerčním efektem? Myslím, že to souvisí s tím, co jsem pojmenoval sebevědomím univerzity. Světové špičkové univerzity se tak chovají.

A co byste dělal, kdybyste se – opět spekulativní otázka – stal ministrem školství?

No to už vůbec ne. Já jsem se přece doslova bránil několikrát i být náměstkem. To by hrozil opět nejen Týden, ale Měsíc neklidu.

Marie Fleissigová

QUOD BONUM

NOVÝ PŘESEDÁ

TÉMA: 3. LF UK

Nový předseda redakční rady

Novým předsedou redakční rady časopisu Vita nostra revue se stal prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc. Podobně jako jeho předchůdkyně, zesnulá prof. MUDr. Radana Königová, CSc., se i on těší vysoké prestiži v lékařských i akademických kruzích.

Richard Rokyta se narodil českému veterináři v Užhorodu rok před rozpadem první, masarykovské, republiky. V důsledku politické situace se proto rodina záhy musela vrátit do Čech. Gymnaziální léta tedy student Rokyta prožil v Klatovech, kde také maturoval; lékařskou fakultu absolvoval pak v Plzni (1961). Po promoci pracuje nejprve v plzeňském Ústavu patologické fyziologie a v r. 1969 získává titul CSc. Roku 1982 přechází do Prahy učit fyziologii na LFH a po roce je

jmenován docentem pro obor patologické fyziologie. Profesorem a také doktorem věd se stává v roce 1991.

Na vinohradské fakultě působí profesor Rokyta dodnes v Ústavu normální, patologické a klinické a patologické fyziologie, který také od začátku 90. let do roku 2009 vedl. V letech 1990–97 byl i proděkanem a v této funkci se významně podílel na přestavbě studia 3. LF UK. Spolu s proděkany dalších pražských fakult a pracovníky ústavů Akademie věd připravil i sjednocené plány postgraduálního studia.

Rané práce R. Rokyty se týkaly objektivní audiometrie, zvláště u kojenců, dále studoval patofyziologii epilepsie a transplantace v CNS. Jeho osudovým tématem je ale bolest – zabývá se jak její projekcí do různých mozkových struktur, tak možnostmi její diagnostiky a léčby. Význam fenoménu bolesti zdůrazňuje i při výuce mediků. Má za sebou bohatou publikační činnost, je autorem více než 600 publikací a vědeckých sdělení. Je hlavním editorem první české učebnice algeziologie. Monografie Bolest získala v roce 2006 cenu rektora UK za nejlepší vědeckou publikaci. Druhé vydání monografie Bolest dostala rovněž cenu za nejlepší publikaci v roce 2013 od předsednictva České lékařské společnosti J. E. Purkyně. Odborná, ale i beletristická díla prof. Rokyta také přeložil z angličtiny, francouzštiny a němčiny.

Podílel se na vzniku Asociace českých frankofonních lékařů ČLS JEP, v níž byl sedm let místopředsedou. Je známý také jako organizátor desítek domácích a zahraničních kongresů a člen četných českých a mezinárodních odborných společností. Od roku 2011 stojí v čele České lékařské akademie.

V mladších letech soutěžil v atletice, lyžování, tenisu, hrál fotbal. Vrcholový sport umožnil ale i mnoha mladým lidem jako organizátor výstavby vysokoškolského sportovního areálu nebo ředitel světových tenisových turnajů mládeže.

Z celkem dvaceti vědeckých a společenských ocenění, která obdržel, patří k nejvýznamnějším Zlatá medaile České lékařské společnosti J. E. Purkyně nebo Charvátova cena Nadace Paula Janssena.

Profesor Rokyta je trojnásobným rytířem – za příspěvek k rozvoji francouzské kultury a vědy je Rytířem akademických palem, díky slovenským algeziologům je Rytířem řádu Bojnického hradu a konečně je i gaskoňským Rytířem degustování Armagnacu.

Pro novou funkci – předsedy redakční rady VNR – jsou však zvláště významné zkušenosti, které nashromáždil v činnosti editorské. Nejenže založil a dosud vede časopis Bolest, ale je také členem redakčních rad:

Mezinárodní impaktované časopisy:

Physiological Research – člen

Neuroendocrinology Letters – board of editors

Archives de Physiologie, Biochimie et de Biophysique – člen (1982–1995)

Neimpaktovaný mezinárodní časopis:

Biogenic amines – Associate editor

Další časopisy:

Československá fyziologie – zástupce vedoucího redaktora

Psychiatrie – člen

Veterinární lékař – spoluzakladatel a člen

Sanquis – člen poradního sboru

Activitas Nervosa Superior Rediviva – board of editors

Zdravotnictví a medicína (Zdravotnické noviny), Lékařské listy – člen

Pro novou funkci, k níž se v zájmu dobrého jména fakulty uvolil, přejme panu profesoru Rokytovi hodně síly a trpělivosti.

*Mgr. Marie Fleissigová
šéfredaktorka VNR*

Richard Rokyta

Poitiers – minulost a současnost

V dubnu letošního roku jsem se zúčastnil společného zasedání vědeckých organizací, a to Société de Physiologie, kde jsem 22 let zastával funkci zahraničního sekretáře, dále Société de Pharmacologie et Therapeutic – P2T. Tato společná zasedání se konají již sedm let a velmi rozšířily působnost všech těchto společností včetně Société de Physiologie, která nemá takové finanční prostředky jako společnosti, které se zabývají vývojem, výrobou a také distribucí léků. Na konferenci bylo přes 700 účastníků, což je poměrně hodně, z toho ale bohužel fyziologové tvořili menšinu. Byla to moje třetí návštěva v Poitiers. Poslední z nich se uskutečnila v roce 1984, tedy před 30 lety.

V Poitiers je stará univerzita, která byla založena v roce 1451. Lékařská fakulta byla postavena zcela nově a je mimo klasické historické město v krásném prostředí spolu s nemocnicí, kde je významné centrum léčby nádorů pro celou oblast této části Francie.

Největší imprese z této návštěvy je část historického centra Poitiers, které je klasikou učebnicí architektury od románské doby přes raně gotickou, pozdně gotickou éru až k renesanci a baroku. To je skutečně neobyčejné, a tak právem jsou v samotném Poitiers čtyři památky UNESCO. Celé centrum bylo zrekonstruováno a obnoveno v 2. polovině 19. století a do současné doby se pečlivě udržuje.

Poitiers má dlouhou a významnou historii, protože zde začínalo křesťanství ve Francii. Bylo to zásluhou Sv. Hilaire z Poitiers; narodil se v roce 315 v aristokratické rodině a v letech 350 až 353 byl prvním arcibiskupem tohoto města. Měl velké možnosti mocenské, ale zato pokud jde o teologické otázky a zázraky Ježíše Krista měl i velké odepůrce. Sv. Hilaire se zúčastnil evangelizace západní části Francie a obrany katolického náboženství. Byl podporován také svatým Martinem, budoucím biskupem v Tours.

Ale město pochází z doby dávno předkřesťanské, objeveny byly jeho základy staré pět tisíc let. Později bylo toto území obýváno galskými kmeny Pictons a od toho vzniklo slovo Pictaviens, pak Poitevins a konečně Poitiers.

Poitiers se nalézá na křídovém plató mezi řekami Le Clain a La Boivre. Římané se dostali do této oblasti v roce 52 před naším letopočtem. Založili tady „civitas“, město, které ovládalo obrovské území. Mělo do jisté míry velkou autonomii, nazývalo se latinsky „Provincia Aquitanica“ s hlavním městem Saintes, což bylo pozdější Poitiers. Již v tomto římském období byly vybudovány ulice, vodovody, kláštery, lázně a obrovský amfiteátr, jeden z největších v Galii; byl pro 30 000 osob. Samozřejmě také tady byla nekropole, je blízko křesťanského svatostánku z 8. století. Tyto římské památky jsou shromážděny v nádherném muzeu svatého Kříže, který leží v blízkosti křtitelnice Svatého Jana (obojí kulturní dědictví UNESCO).

Bohužel ve 3. století n. l. nastala invaze barbarských kmenů, která destrukovala a snížila význam tohoto města. Pro jeho ochranu byly vybudovány hradby a ve 4. století pokračovala evangelizace; bylo tu biskupské sídlo svatého Hilaria. V tomto období byla právě postavena jedna z památek, a to nádherná křtitelnice Svatého Jana.

Významná byla bitva ve Vouneuil v roce 507, kde Vizigóti získali tuto oblast až do 8. století. V roce 732 bylo město napadeno muslimy. Od 9. století bylo několik invází normanských. Od roku 965 vévodové z Poitou byli také nazýváni vévody z Aquitaine. Celý středověk byl významný v historii Poitiers, kde byly zaznamenány tři velké bitvy. V roce 507 Clovis, který byl králem francouzským, porazil vojska španělská a španělský král v tomto boji zemřel. Vizigóti se potom rozšiřovali do Francie. Poitiers bylo zaintegrováno do království Clovis.

25. října 732 byla bitva u Moussais. Byla to vojska vévody Austrasie Charles de Herstal, který bojoval proti arabsko-musulmanským vojskům guvernéra Andalusie Abdal Rahmana. Vévodova vojska zvítězila a brutální postup muslimských vojsk zarazila.

K další důležité bitvě došlo 19. září 1356, na začátku stoleté války mezi Francií a Anglií. Bojoval v ní Eduard Plantagenet (Černý princ), který byl následníkem anglického trůnu, a princ Akvitánský. Porazil vojska francouzského krále Jana II. Dobrého, kterého zajal. Poitiers pak zůstalo pod anglickým vlivem až do roku 1372. To všechno se brilantně snoubí s tímto obdobím. Ještě je třeba poznamenat, že

Palais de Justice

8. května 1432 papež Evžen IV. založil Université de Poitiers. Tady studovaly vynikající francouzské osobnosti, například Francois Rabelais, Pierre de Ronsard, Francis Bacon a ještě René Descartes. Později zde byly i tiskárny a knihovny. Významný byl admirál Coligny, který žil ve středověku.

V současnosti je Poitiers sídlem regionu Poitou-Charentes. Na začátku 21. století má město zhruba 90 000 obyvatel a jeho aglomerace asi 140 000 lidí. Je to také hlavní město departementu Vienne.

V Poitiers se narodily i významné osobnosti. Již jsem se zmínil o Svatém Hilairovi z Poitiers, o prvním biskupovi tohoto města. Dále to byla svatá Radegonda (519–587). To bylo pátá manželka krále Francie Clotaira I. Založila první ženský klášter ve Francii v roce 535 a zůstala v něm jako mniška. Stále se tam pořádají velké poutě a je tam také kostel, který je rovněž dědictvím UNESCO. Alionora Akvitánská byla vévodkyní z Aquitaine. Vdala se za prince, budoucího krále Ludvíka VII. Francouzského. Po rozvodu si vzala Henri Plantageneta, budoucího krále Jindřicha I. Anglického. Poitiers bylo pod anglickým vlivem a královna to podporovala. Další významným vládařem v Poitiers byl Jean de France (1300), Jan Francouzský, což byl syn krále Francie Jana II. Dobrého a bratr Karla V. Velmi pozvedl Poitiers a nechal vyrobit velký orloj ze XIV. století, který ale již nefunguje. Významným rodákem byl i Paul Michel Foucault, filozof (1926–1984) ze vznešené rodiny, který žil v Poitiers do roku 1940, než odešel do Paříže.

Podívejme se teď trošku po Poitiers. Nejkrásnějším kostelem je Notre-Dame-la-Grand, kostel Panny Marie Velké, kde jsou zastoupeny všechny styly. Základ chrámu a spodní části jsou románské, potom následují části raně gotické, pozdně gotické a vše končí několika renesančními prvky. Nádherný je také Palais de Justice, který je rovněž románský dole a nahoře gotický. V tomto chrámu jsme měli reprezentační banket. To již bylo podruhé, co jsem tam byl. Je to vynikající dojem, i když koncert, který tam probíhal, byl koncertem moderní hudby, což se do tohoto prostředí moc nehodilo.

Další významnou památkou je kostel Svatého Porchaira (Saint Porchair). Byl také vybudován v období Hilaira Velkého. Má dvě věže ze 16. století. Nedaleko je knihovna Francoise Miteranda, která byla otevřeno v roce 1996.

Největší stavbou je katedrála svatého Petra, která byla postavena v roce 1162. Opět má hodně prvků románských, ale také již větší množství prvků gotických. Sloupy jsou z období románského z 11. století a ze 13. století jsou další části. Na nich se podílel anglický král Jindřich II. Plantagenet a jeho manželka Aliena Akvitánská. Katedrála měří 100 m na délku a 50 m na šířku. Je to fantastická gotická katedrála. Má strop ve výšce 50 m. Dalším významným kostelem je již zmíněný kostel Svaté Radegondy. Všechny ulice, zejména ulice Rue de Grand Cathedral, která vede až do centra města. Tam je také Hotel de l'Enseigne de la Rose, kde bydlela Jana z Arku v roce 1429. Kostel Svatého Hilaira je dalším významným kostelem v Poitiers. Je

tam ještě mnoho další významných památek zcela fantastických včetně různých historických míst, hotelů apod.

Vynikající jsou také varhany v Poitiers, a to v katedrále svatého Petra, v kostele Sváté Radegondy, v kostele Notre-Dame la Grand, v kostele Sant Hilaira La Grand a ještě v St. Germain de Montierneuf. Všude se pořádají koncerty.

Návštěva středu Poitiers znamená návštěvu raného i pozdního středověku, ale také samozřejmě novověku. Velmi decentně je mimo všeho ostatního vybudován naprosto moderní park nazvaný Futuroskop.

Návštěva města a tohoto regionu je velmi zajímavá. Leží na rovině a jeho výhodou je, že Poitiers je nedaleko (asi 70 km) od La Rochele. Můj dlouholetý přítel prof. Hugues Monod, který je také zahraničním členem naší fakulty a nositelem zlaté medaile Univerzity Karlovy, tam má letní sídlo. Zajímavé je, že vesnice si tam zachovávají svůj původní románský charakter, románské oblouky i další historické zajímavosti naleznete třeba ve starých stodolách. V oblasti se pěstuje výborné víno. Chovají se tam jeleni, kteří se vyvážejí na chov. Je tam také opičí centrum, kde je 20 druhů opic z celého světa a kde každá opičí skupina má svou oboru.

Nevýhodou této krajiny je absolutní rovina, ale zato jako v mnoha takových rovinatých zemích lidé koncentrují krásu především do svých obydlí, do měst a do vesnic. Návštěvu Poitiers každému vřele doporučuji jako exkurzi na fantastické středověké památky v Poitou „Charmant“.

FAKULTA V MÉDIÍCH

Nezdravotníci v kombinované formě studia oboru všeobecná sestra

Florence | 7. 5. 2014 | Rubrika: Pro školy | Strana: 32 | Autor: PhDr. Marie Zvoníčková, Mgr. Jana Heřmanová, Ph. D., PhDr. Hana Svobodová, Ústav ošetrovatelství 3. LF UK v Praze | Téma: 3. lékařská fakulta

Úvod

Povolání všeobecné sestry patří tradičně mezi ženská povolání. V České republice se na tuto profesi připravovaly uchazečky, také tradičně, na středních zdravotnických školách. V současné době neplatí ani jedno, ani druhé – do ošetrovatelství vstupuje stále více mužů a středoškolská příprava sester byla nahrazena přípravou na vysoké nebo vyšší odborné škole. V posledních letech přibyla k těmto změnám i další podstatná změna – kvalifikační studium v kombinované formě. O tuto formu studia projevují stále větší zájem uchazeči bez předcházejícího zdravotnického vzdělání.

Kombinovaná forma studia

Podle zákona o vysokých školách (č. 111/1998 Sb.) probíhá studium formou prezenční, distanční nebo kombinovanou, kdy se kombinují prezenční a distanční formy výuky. Studenti kombinované formy studují podle stejného studijního plánu, plní požadavky ve stejném rozsahu, získávají stejnou kvalifikaci jako studenti v prezenční formě výuky. Rozdíl mezi prezenční a kombinovanou formou výuky spočívá v tom, že studenti kombinované formy (z různých důvodů) nemohou trávit tolik času ve škole s učitelem při kontaktní výuce. Kontakt s vyučujícími u nich probíhá formou konzultací a/nebo blokové výuky soustředěné do několika dnů v semestru. Podstatná část je však převedena do samostudia podpořeného e-learningem, kterému se studenti věnují distančně (ne ve škole). Kombinovanou formu výuky využívají většinou studenti, kteří už pracují nebo jsou na mateřské či rodičovské dovolené.

Kombinovaná forma studia ošetřovatelství

Kombinovaná forma studia, dříve označovaná jako dálkové studium, má ve vysokoškolském ošetřovatelském vzdělávání dlouhou tradici. Na Univerzitě Karlově byl v akademickém roce 1960/61 zřízen unikátní obor psychologie (později pedagogika) – péče o nemocné. Jednalo se o jediné mezioborové a mezifakultní studium (filozofická fakulta a fakulta všeobecného lékařství) určené sestřím, resp. odborným učitelkám středních zdravotnických škol k získání plnohodnotné kvalifikace učitele střední školy. V převážně kombinované formě se otevírala i bakalářská studia ošetřovatelství, k jejichž velkému rozmachu došlo začátkem 90. let minulého století a která nabízela především rozšiřující vzdělání pro sestry.

V souvislosti se zákonem č. 96/2004 Sb. se vysoké školy z rozšiřujících oborů začaly postupně orientovat na kvalifikační studium v oboru všeobecná sestra v prezenční a později i kombinované formě. Tedy nikoli na rozšiřující vzdělávání pro motivované sestry, ale na kvalifikační vzdělávání pro uchazeče, kteří sestrami nebyli, ale kteří se jimi chtěli stát. Většinou se jednalo o absolventy středních zdravotnických škol. Zásadně posunul ve strukturu uchazečů o kombinovanou formu výuky požadavek, aby v prezenční a kombinované formě platily pro uchazeče stejné podmínky. Tato nová situace otevřela možnost studia i nezdravotníkům, to znamená uchazečům, kteří neprošli předcházejícím zdravotnickým vzděláním a praxí.

Na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze máme se vzděláváním sester více než dvacetileté zkušenosti, k nimž v posledních letech přibýly i zkušenosti se vzděláváním „nezdravotníků“ v kombinované formě studia všeobecná sestra. Tato forma studia je na 3. LF UK otevřena od školního roku 2010/2011. V současné době už v klinické praxi na různých pracovištích pracují první absolventky tohoto oboru.

Vzhledem k tomu, že se objevují snahy zrušit možnost kombinovaného studia pro nezdravotníky a vrátit se k původnímu modelu, považujeme za důležité seznámit odbornou veřejnost s našimi zkušenostmi. Domníváme se, že je důležité

podporovat zralé, motivované a vzdělané uchazeče a ukázat jejich přínos k rozvoji ošetrovatelské profese.

Charakteristika „nezdravotníků“

Zahraniční literatura uvádí, že studentky bez předchozího zdravotnického vzdělání jsou často zralé ženy, pro které je ošetrovatelství druhou nebo i třetí profesí v kariéře. Jsou starší než většina jejich kolegyň, mají rodiny i další aktivity ve společnosti. To z nich vytváří specifickou skupinu studentů s jinými potřebami, než mají studenti, kterým je kolem dvaceti let. Jejich osobní i profesionální zkušenosti mohou být výzvou jak pro pedagogy, tak pro sestry mentorky, které je vedou na klinických pracovištích. Aby byl proces přípravy na povolání i adaptace na profesi po absolvování školy co nejefektivnější pro všechny zúčastněné, je nutno poznat profil těchto studentek – co je motivovalo k výběru studia a co je motivuje ke vstupu do profese, v čem jsou jiné než studentky mladší, které se připravují na svou první profesi, zda vyžadují jiný přístup jak ve škole, tak na klinických pracovištích, co jejich dosavadní zkušenosti přináší do celého procesu přípravy na povolání a čím mohou přispět budoucím zaměstnavatelům.

V zahraničních studiích, které zkoumají motivaci studentek ošetrovatelství ke studiu, se opakují několik témat, která jsou patrná i u našich studentů:

1. Touha pomáhat druhým.
2. Ošetrovatelství je přínosem nejen pro pacienty, ale i pro samotné sestry, které mají dobrý pocit z toho, že mohou pomoci, a vnímají kladnou odezvu od pacientů.
3. Předchozí zkušenosti z péče o člena rodiny, dobrovolnické činnosti, brigády ve zdravotnickém zařízení, práce ošetrovatelky.
4. Vliv rodiny a přátel, kteří jsou sami zdravotníky.
5. Pozorování sester při práci (když pečovaly o rodinné příslušníky studentů nebo o ně samotné).
6. Zájem o přírodní vědy, studium lidského těla.
7. Zejména starší studentky uváděly, že měly pocit, že jejich dosavadní povolání je nenaplňuje. V situaci, kdy se ocitly v životní krizi nebo doprovázely nemocnou blízkou osobu, si uvědomovaly bezmocnost, která pramenila z nedostatečného vzdělání, dovedností, odborných zkušeností (Beck, 2000; Scharf Kohn, Truglio-Londrigan, 2007).

Ve studentkách, které přicházejí do programu bez předchozího zdravotnického vzdělání, je možné očekávat osoby vysoce motivované pro zvolenou profesi. Podle amerických studií jsou to také studentky, které dosahují výborných studijních výsledků, mají vyšší očekávání než tradiční studenti, přináší nové impulzy. Podle zaměstnavatelů mají lepší klinický úsudek a lépe se rozhodují (Wujcik, 2010).

Charakteristika „nezdravotníků“ na 3. LF UK

3. LF UK je otevřená tomuto novému trendu vzdělávání. Abychom těmto studentům a studentkám umožnili naplnit jejich specifické vzdělávací potřeby a využili potenciál, který do vzdělávacího procesu a ošetrovatelské profese přináší, je důležité zabývat se tím, jak prožívají studium ošetrovatelství a co pro ně vstup do nové profese znamená. První poznatky z výuky „nezdravotníků“ ukazují na několik témat, která určitě zasluhují větší pozornost. Jedná se o motivaci ke studiu ošetrovatelství, zkušenosti se studiem, u absolventek i využití nabytých vědomostí a dovedností v praxi a připravenost k povolání všeobecné sestry s ohledem na obsah a organizaci studijního programu všeobecná sestra na 3. LF UK.

Motivace našich studentek nebo absolventek je podobná motivaci uváděné v zahraničních člancích. Zejména se jedná o zkušenost s péčí o nemocné a staré rodiče nebo příbuzné a pozitivní vliv rodinných příslušníků a přátel, kteří již ve zdravotnictví pracují. Velkou roli hrají také ekonomické důvody a skutečnost, že profese všeobecné sestry jim umožní lepší uplatnění na pracovním trhu. Tento faktor zdůrazňují zejména ty studentky, které mají zkušenost s organizačními změnami na bývalých pracovištích a s tím související ztrátou zaměstnání. Pro naši společnost se jeví jako specifická motivace, kdy si některé studentky plní svůj dětský sen, který nemohly realizovat v době, kdy za ně při výběru povolání rozhodovali rodiče.

Závěr

V ošetrovatelském studiu se objevují snahy vrátit se v kombinované formě studia k původnímu modelu z konce minulého století, kdy byli do této formy studia přijímáni pouze absolventi zdravotnických oborů. Ze zahraniční literatury a z našich dosavadních zkušeností vyplývá, že nezdravotníci v kombinované formě mohou přinést nové podněty a hodnoty jak do vzdělávacího procesu, tak i do ošetrovatelské praxe.

WHO ocenila české kardiology za přínos k léčbě infarktu

E15.cz | 30. 5. 2014 | <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/who-ocenila-ceske-kardiology-za-prinos-k-lecbe-infarktu>

Úmrtnost na srdeční infarkt klesla i díky českým kardiologům za tři desetky let z 25 na pět procent. Za celosvětový přínos k léčbě akutního srdečního infarktu a za originální výzkumné výsledky s přímým dopadem na léčebnou praxi proto převzala Česká kardiologická společnost (ČKS) na 66. valném shromáždění Světové zdravotnické organizace (WHO) hlavní cenu. Novinářům to potvrdil předseda společnosti profesor Petr Widimský (přednosta III. interní-kardiologické kliniky 3. LF UK a FNKV). Výroční cenu Dr. Lee Jong-Wook Memorial Prize for Public Health převzal 22. května v ženevském Paláci národů vědecký sekretář ČKS profesor Jaromír Hradec.

Podle Widimského klesla úmrtnost za poslední tři desetky let z 25 procent na dnešních pět procent. První velký pokles, a to na deset procent, přineslo před 18 lety zavedení trombolýzy, kdy se ucpaná céva zprůchodní. Další dramatický pokles přinesla angioplastika, při níž se ucpaná céva nejen zprůchodní, ale také se zúžené místo rozšíří a zpevní speciální trubičkou.

Ročně má v ČR infarkt kolem 20 tisíc lidí

Před zavedením angioplastiky nemohlo být až 46 procent pacientů s infarktem léčeno, dostupné metody pro ně nebyly vhodné. Po zavedení angioplastiky klesl počet těch, které není možné léčit, na sedm procent. Speciální postup léčby infarktu poskytuje v ČR 22 center nepřetržitě 24 hodin denně, sedm dní v týdnu. Jedno centrum připadá na půl milionu obyvatel, což je podle Widimského optimální pro udržení erudice lékařů a zároveň kvality péče, protože jednotlivá centra nejsou zahlcena pacienty.

Widimský připomněl, že princip angioplastiky byl znám už dřív, čeští kardiologové ale prosadili změnu v přístupu k pacientům. Ještě v půli 90. let 20. století se léčili v nejbližší nemocnici podle „zlatého pravidla“, tedy že se s nimi nehýbalo, museli být v absolutním klidu.

Češi v celé Evropě prosadili převratnou myšlenku

„My jsme přišli s převratnou myšlenkou, že naopak se pacient musí v té nejakutnější fázi dovézt na katetrizační sál do kardiocentra, kde se provede angioplastika,“

Předseda České kardiologické společnosti (ČKS) Petr Widimský (uprostřed), vědecký sekretář ČKS Jaromír Hradec (vlevo) a nastupující předseda ČKS Miloš Táborský (vpravo)

řekl profesor. Změnu se podle něj podařilo prosadit na základě studií, českých i zahraničních, které potvrdily, že tento postup výrazně snižuje úmrtnost. ČR pak zavedla tento princip jako první na světě a pomohla jej v projektu Stent for life zavést po celé Evropě. Nový přístup se uplatnil i v USA.

Widimský zdůraznil, že hlavní pro záchranu při akutním infarktu je čas. Pokud pacient pocítí náhlou a nečekanou bolest na prsou či mezi lopatkami, která trvá déle než pět minut, měl by přivolat záchranku. Když EKG potvrdí, že má infarkt, dopraví ho sanita rovnou do kardiocentra.

Nepodceňovat bolest

„Bolest je signálem, že se ucpala krevní sraženinou tepna vyživující srdeční sval. V tu chvíli začíná závod o čas, srdíčko odumírá zhruba za 12 hodin a čím dříve sraženinu prošťouchneme a obnovíme průtok, tím lépe pacient dopadne,“ shrnul profesor. Ideální podle něj je, když je pacient do půl až tři čtvrtě hodiny na sále kardiocentra, za dalších 20 až 30 minut má cévu zprůchodněnou, infarkt se tak téměř zruší. „Čili i z velikánského infarktu vznikne mikroinfarkt. Když přijde pacient až za 12 hodin, můžeme mu sice pomoci, aby přežil, ale na srdci už nastala velká škoda a zůstane těžce oslabené,“ dodal.

Nové kóty na mapě nejvyšší kvality kýlní chirurgie

Zdravotnictví medicína | Strana: 26 | Autor: Jana Jílková | Téma: 3. lékařská fakulta

Fakultní nemocnice Královské Vinohrady a Nemocnice Přerov se jako první v Evropě staly držiteli ocenění „Centrum nejvyšší kvality v kýlní chirurgii“, a to v rámci globálního programu zaměřeného na dokumentaci a zlepšování kvalitativních standardů kýlních operací. Certifikace se týká jak zařízení, tak příslušných chirurgů. Certifikovanými chirurgy SRC jsou MUDr. Petr Hasala, Ph. D., a MUDr. Pavel Maršálek ve Středomoravské nemocnici, a. s. – Nemocnici Přerov a prim. MUDr. Jakub Štefka ve FNKV.

Certifikace je jako crash test u auta

Zdravotnictví medicína | Strana: 27 | Autor: Jana Jílková | Téma: 3. lékařská fakulta

„Proces certifikace bych přirovnal ke crash testům u auta – a my doufáme, že ty naše budou vycházet i nadále dobře. Získání certifikátu „Centra nejvyšší kvality v kýlní chirurgii“ je významným krokem ke zkvalitnění péče o tuto skupinu pacientů,“ říká primář Chirurgické kliniky 3. LF UK a FNKV MUDr. Jakub Štefka.

Je u kýly opravdu vždy nutné chirurgické řešení? Nemůže se spontánně zhojit?

Pokud kýla, tedy prostoupení orgánů dutiny břišní přes stěnu břišní, vznikne, pak opravdu sama nezmizí. Jednou výjimkou je pupeční kýla u novorozenců, ta se do dvou let věku dítěte neoperuje, svalový korzet břicha během svého vývoje kýlu zpravidla pomůže zreparovat. Pokud však pupeční kýla nezmizí, operovat se musí také. Bez chirurgického řešení vystavujeme pacienta riziku velmi závažných komplikací, zejména uskrínutí kýly, kdy do ní vnikne některý břišní orgán, například střevní klička. Pokud klička projde břišní stěnou a kýlní brankou, může dojít k její ischemizace, perforace a následně k flegmona.

Jaké jsou základní metody chirurgického řešení?

Existují dvě základní – tension on a tension free, tedy plastiky napětové a beznapětové. Napětové plastiky, jejichž vývoj je historicky starší, lze zjednodušeně dobře demonstrovat na případu tříselné kýly: tříselný kanál preparujeme, kýlu reponujeme a fascie jednotlivých vrstev sešijeme k sobě. Techniky jsou různé, liší se například i podle toho, kolik vrstev a jaké fascie se sešijí. S tension on jsou spojena velká jména historie chirurgie, italský lékař Edoardo Bassini, velké studie mají také v kanadském Ontariu. Problémem však je, že tkáň už jednou poškozená a sešitá se tahem destruuje, stehy se mohou prořezat a kýla se obnoví. Proto se od 70. let vyvinuly techniky tension free. Znamená to nechat si defekt otevřený, stěnu nahradit sítkou a tu fixovat k jednotlivým částem defektu. Vytvoří se tak zábrana opětovnému proniknutí kýly. Sítko fakticky působí jako náhrada břišní stěny. Obojí se týká předního přístupu, čili klasického řezu například v třísele. Teď ale nastal boom miniinvasivní chirurgie, laparoskopie. U laparoskopické endoplastiky jde principiálně o to, že se sítko nevkládá zvenčí přes kůži, nýbrž zevnitř a aplikuje se do stěny břišní, defekt se tedy zavírá zevnitř ve stěně břišní. Sítko je kryta pobřišnicí.

Kdy lze volit laparoskopickou endoplastiku namísto klasického řezu?

Laparoskopie má kromě svých výhod obecně i řadu nevýhod, zejména v souvislosti s celkovým zdravím pacienta. Vždy se provádí kapnoperitoneum, tedy umělé naplnění peritoneální dutiny oxidem uhličitým. To může negativně působit na pacienty s některými interními onemocněními, zejména kardiálními, protože tlak z dutiny břišní je přenášen na bránici, plíce a srdce. To je jedna ze zásadních limitací laparoskopie jako takové. Obecně je k laparoskopii nutný dobrý stav kardiopulmonální soustavy. Pokud je u pacienta vyhovující, dáváme přednost laparoskopické technice.

Jaké bývají nejčastější komplikace operace kýly a jak jim lze předcházet?

V souvislosti s aktuálním výkonem může vzniknout krvácení, infekce v ráně, nesenášenlivost sítky. Z pozdních komplikací je to zejména recidiva. Pooperačním

a perioperačním komplikacím se lze vyhnout zvládnutou chirurgickou technikou, pozdní komplikace, zejména recidivy, by neměly překročit 5 % v rámci celého ope- rovaného souboru. Důležitou roli při snižování výskytu komplikací samozřejmě hraje vysoká četnost, s níž pracoviště operace provádí, tedy praxe v chirurgické technice. Význam má také nastavení pracoviště, od kvality týmu až po zázemí, které má k dispozici. To vše samozřejmě pomáhá komplikacím předcházet. Proto jsme vytvořili specializované kýlní centrum. Stali jsme se centrem excelence v kýlní chirurgii, a tím i součástí většího celku těchto center. Je to aktivita americké společnosti SRC, která už tuto ideu prosadila například v bariatrické chirurgii. Prošli jsme poměrně těžkým půlročním martyriem akreditačního řízení, a to nejen my, ale i celá nemocnice, včetně zázemí, lůžek JIP, režimu personálu, režimu na sále... Zařazením do takového systému se pracoviště dostává do kategorie kontrolovaných center, která musejí projít akreditačním řízením, čili musejí splňovat podmínky, aby certifikát dostaly, a následně se zavazují k tomu, že budou pokračovat podle nastavených kritérií kvality a budou svými údaji plnit světový registr. To umožňuje vznik obrovských souborů informací a následně jejich využití.

Jsou součástí hlášení do BOLD i data vycházející z dlouhodobého sledování pacienta po operaci?

Ano a začíná to již od rozsáhlé anamnézy, následují detaily o operaci, pak se doplňují údaje o kontrolách, komplikacích, recidivách... Výsledkem jsou tisíce popsaných případů ročně, kde je uveden i použitý materiál, technika a délka operace či komplikace v pooperačním průběhu. Komparací tak velkých souborů lze dojít k závěrům s vysokou výpovědní hodnotou, například z hlediska zkušeností s materiály.

Certifikace byla hodně medializovaná. Neobáváte se, že vám přibude enormní množství pacientů?

My jsme na velké tempo zvyklí. Na Vinohradech operujeme ročně celkem 350–360 všech kýl, tedy nejen tříselných, což je asi 7 procent všech kýl odoperovaných v Česku za rok. Tohoto výsledku dosahujeme ve spolupráci s centrem jednodenní chirurgie v Neratovicích, takový počet jen těchto výkonů bychom sami nezvládli, protože vinohradská chirurgie je specializovaná zejména na velké výkony a onkochirurgické zákroky. Ve velké nemocnici je dobré řešit také kýly recidivující, multilokulární (tedy s několika brankami) a incizionální, čili kýly v operační ráně. Po velkých laparotomiích, jaké se dělají například pro rozsáhlé nádorové operace, se až 30 procent pacientů zahojí kýlou v jizvě, což pak často řeší naše pracoviště. Proces certifikace bych přirovnal ke crash testům u auta – a my doufáme, že ty naše budou vycházet i nadále dobře. Získání certifikátu „Centra nejvyšší kvality v kýlní chirurgii“ je významným krokem ke zkvalitnění péče o tuto skupinu pacientů. Znamená pro nás možnost celosvětového srovnání výsledků práce a také konfrontaci trendů

a využití jednotlivých operačních technik. Splnění náročných podmínek k udělení tohoto certifikátu pro Chirurgickou kliniku 3. LF UK a FNKV považují i za odborné ohodnocení naší dosavadní práce v mezinárodním srovnání. Jsme jedněmi z těch, jejichž výsledky se stávají měřítkem pro ostatní pracoviště.

Češi se straní psychicky nemocných lidí více než Angličané

Aktualne.cz | 29. 5. 2014 | Rubrika: Domáci | Strana: 0 | Téma: 3. lékařská fakulta

Psychicky nemocní lidé jsou více stigmatizováni v Česku než Anglii. Tvrdí to studie odborníků z Národního ústavu duševního zdraví, která vznikla ve spolupráci s profesorkou Bankovskou Motlovou z třetí lékařské fakulty Univerzity Karlovy. S člověkem trpícím psychickou nemocí by nevdalo žít necelým patnácti procentům Čechů.

Vyloučení ze společenského života

Podle Petra Winklera, jednoho z autorů studie, přitom stigmatizování a odmítavý postoj společnosti může způsobit vyloučení psychicky nemocného člověka ze společenského života.

„Často se říká, že stigma představuje pro duševně nemocného tu nejhorší část nemoci. Stigmatizovaný trpí jednak sociálním vylučováním se všemi důsledky, které to přináší, např. nezaměstnanost a s tím související chudobu, horší péči u lékaře a v nemocnici, nebo nerovné jednání na úřadech a posudkových komisích,“ vysvětlil Winkler.

Výsledky studie ukazují, že necelým dvaceti procentům dotázaných Čechů by nevdalo pracovat s psychicky nemocným. V Anglii by jej přitom na pracovišti sneslo více než šedesát procent lidí.

Konec přátelství

Podobné rozdíly se ukázaly v otázkách sousedských a přátelských vztahů. Soused trpící psychickou nemocí by nebyl problém pro téměř 72 procent Angličanů, ale jen pro necelých 25 procent Čechů. Po zjištění, že jejich kamarád trpí psychickou poruchou, by přátelství ukončilo 12,3 procent Čechů, ale pouze 1,8 procent Angličanů.

Diskriminace psychicky nemocných považují odborníci za alarmující. „Umíte si představit, že byste se podobně přestali kamarádit s někým, u koho se objevila rakovina? Odmítali pracovat s někým, kdo v dětství prodělal neštovice, bydlet v blízkosti lidí na vozíčku? Asi těžko, ale to jsou přesné jevy, které se vyskytují v souvislosti s duševním onemocněním,“ uvedl Winkler.

Místo léčebny nemocnice

Podle něj je jednou z příčin stigmatizace nedostatečná informovanost lidí o duševním onemocnění. V České republice byli duševně nemocní dlouho odsunováni na

okraj společnosti a zavírání do velkých psychiatrických léčeben. „Ostatně ani dnes tomu není jinak, kosmetická úprava – přejmenování léčeben na nemocnice – problém neřeší,“ doplnila Lucie Bankovská Motlová z 3. LF UK.

V Anglii naopak začala komunitní péče o psychicky nemocné již v polovině minulého století. Ve stejné době se začalo s řešením společenského problému stigmatizace pacientů.

Výzkum, do kterého se zapojilo přes 3500 anglických a českých respondentů, by měl vést k intervenčním programům a kampaním na snížení stigmatizace psychicky nemocných. „Intervence, programy a kampaně pak musí být nejenom realizovány, ale také zpětně vyhodnocovány tak, aby finance nelýtvali na něco, co je neefektivní nebo dokonce kontra-efektivní,“ dodává Winkler.

Teprve se uvidí, jestli dokáží skloubit školu se sportem

Prachatický deník | 17. 5. 2014 | Rubrika: Sport Prachaticka | Strana: 21 | Autor: David Nejedlý | Téma: 3. lékařská fakulta

Jen málokterý smrtelník dokáže skloubit návštěvy a studium na prestižní vysoké škole s jakýmkoliv vrcholovým sportem. Jedenadvacetiletý Martin Debnar se o to pokouší, když vedle studia medicíny je i členem české triatlonové reprezentace.

Martine, jaké byly vaše sportovní začátky?

Prvotním impulzem pro každé dítě jsou jeho rodiče. Moje mamka, rodilá Šumavačka, běhala na lyžích a propracovala se až na hranici reprezentačního výběru. Proto mě vedla k pohybu. Nenutila mě ale k tomu, abych se mu vrcholově věnoval. V první třídě mě přihlásila na plavání. Jejím původním záměrem bylo naučit mě plavat, ovšem chytilo mě to a začalo mi to jít. V deseti letech jsem se zúčastnil poprvé mistrovství republiky a na prsařské trati skončil třetí. Postupem času mě ale plavání přestalo bavit. Nechci říct, že je nezáživné, ale trochu jednotvárné. Pokud v něm člověk nevidí veliký cíl, omrzí se mu.

Kam vedly dále vaše kroky?

Jako každý kluk jsem zkusil fotbal. Brzy jsem ale pochopil, že není pro mě. Jsem trošku nervák, pokud cítím odpovědnost k celku. Takže jsem kopání nechal a posunul se do oddílu běhu a běžeckého lyžování. V lyžování jsem se nenašel, běh mě ale bavil.

To už jste měl po kupě dvě triatlonové disciplíny.

A brzy jsem přidal i třetí. V Prachaticích mě totiž objevil triatlonový trenér Míra Lorenc, který tam zakládal oddíl, a všechno začalo. Ale zase trochu nadplán. Původně jsem měl jezdit pouze na úrovni Jihočeského poháru. Jenže jsem v roce 2006 jel v Táboře Český pohár a vyhrál mládežnickou kategorii.

To byl hlavní impulz, díky kterému jste u triatlону zůstal?

Bylo to takové ráz na ráz. V prachatickém oddíle byli všichni, až na mě a Báru Hlaváčovou, která je dnes také v reprezentaci, dospělí. Což mi vyhovovalo. Byla tam výborná parta. Smysluplně se v ní trénovalo. Triatlon se stal přirozeně náplní mého života. No a každý úspěch tomu samozřejmě napomohl.

V Prachaticích jste přesto nezůstal. Proč?

Impulzem pro odchod bylo ukončení gymnázia. Původně jsem nechtěl jít studovat medicínu, i když mě bavila chemie a biologie. Měl jsem v plánu věnovat se sportu na profesionální úrovni. Jenže jsem se v roce 2012 zranil. Sice jsem si jen narazil kyčel, ale špatně jsem to léčil a trvalo to všechno poměrně dlouho. A najednou jsem si uvědomil, že je sázka na sport ošemetná a začal jsem o tom přemýšlet a našel alternativu v medicíně.

Znamená to, že jste rezignoval na nejvyšší sportovní cíle?

V podstatě ano, uvědomil jsem si, že nejsem takový dobrodruh, aby mě stálo za to nevědět, co bude za deset let, kdy skončím. Mám rád jistoty, které mi triatlon, především pak v českých podmínkách, dát nemůže.

Studujete jednu z nejnáročnějších vysokých škol. Jak těžké je to skloubit s přípravou v české triatlonové reprezentaci?

Zatím se mi to jakžtakž daří. I když cítím, že těch odtrénovaných hodin nemám tolik, tak je moje výkonnost stále slušná. Mám štěstí, že navštěvuji 3. lékařskou fakultu na Vinohradech, kde je studium medicíny trochu jinak koncipované. První ročník je tam takový přechodný. Například anatomie se tam učí až od druhého ročníku. O to těžší je to ale později. Až za rok za dva se uvidí, jestli se mi škola i sport podařily skloubit.

Kolik času věnujete škole a kolik tréninku?

Škola je pro mě první. Snažím se ale každý den alespoň chvíli věnovat triatlonu. Dvakrát týdně chodím na dvě hodiny plavat a dvakrát až třikrát týdně běhat. Pokaždé urazím dvanáct až patnáct kilometrů.

Pomohl vám při studiu v něčem triatlon?

Určitě. Při triatlonu jsem se naučil samostatnosti. Přeci jen to v něm není tak, že by se v oddíle sešlo dvacet stejně starých sportovců a trénovali spolu. Pokud se v něm chcete dostat na určitou výkonnostní úroveň, tak musíte dřít sám, a to v podstatě od rána do večera. Tu vůli si pak přenesete do ostatních rovin života.

Pomohla vám při triatlonu medicína?

Taky to má své výhody. Člověk se naučí na své tělo pohlížet jinak. Začne víc dbát na regeneraci, stravu a odpočinek. O sportu více přemýšlí.

Není triatlonová kariéra a medicína v poměru rozporovacím? Lékař může těžko někomu doporučit vrcholový sport...

To je příliš složitá otázka na jeden rozhovor. Nepohlížím na vrcholový sport s tím, že by byl škodlivý. Samozřejmě, pokud chcete dělat triatlon závodně, tak musíte balancovat na samotné hranici zranění. Jsem ale přesvědčený o tom, že se to dá.

Jste členem triatlonové reprezentace. Sportu nedáváte sto procent. Nemáte výčitky směrem k ostatním členům týmu?

Lehké výčitky mám a občas si říkám, že zabírám místo někomu, kdo by se sportu mohl věnovat naplno. Na druhou stranu ale potom přijdou závody, na kterých mám výsledky. Běžceky jsem na tom ve výběru do triadvaceti let nejlíp. To si pak řeknu, že do reprezentace patřím.

Věnujete se triatlonu, duatlonu a aquatlonu. Která z těchto disciplín je pro vás nejdůležitější?

Na to je jednoduchá odpověď, triatlon. Všechno ostatní jsou odvozeniny tohoto sportu. Duatlon vznikl díky špatným plavcům, kteří si ho chtěli vyzkoušet a věděli, že se v něm nemohou prosadit. No a aquatlon je zpestřením v měsících, kdy se v triatlonu nezávodí.

Kdy jste byl na triatlonu, duatlonu, aquatlonu nejšťastnější?

To se těžko říká. Pro mě je neskutečným zážitkem každé setkání s reprezentační partou. Pokud s ní vyjedeme někam do zahraničí a závodíme, tak je to skvělé. O to víc, pokud se povede udělat nějaký kvalitní výsledek.

Kterého si nejvíce vážíte?

Čtvrtého místa na triatlonovém Mistrovství Evropy juniorů ve Španělsku 2011, kde mně k medaili chyběly jen tři vteřiny. Někdy si říkám, co by se stalo, kdybych je na trati neztratil.

Myslíte si, že byste byl dál?

To možná ani ne, ale jinde. Nejspíš bych se věnoval jen triatlonu a medicínu bych ani nestudoval.

Martin Debnar, český reprezentant v triatlonu, duatlonu a aquatlonu, žije v současné době v české metropoli. Narodil se 24. listopadu 1992 v Prachaticích. Na triatlonovém Mistrovství Evropy juniorů ve Španělsku 2011 skončil na čtvrtém místě. Na triatlonovém Mistrovství světa juniorů v Číně 2011 byl šestnáctý. V duatlonu dosáhl na dvacáté pořadí na loňském Mistrovství světa v Kolumbii. V aquatlonu je letošním mistrem České republiky. Titul získal ve Zlíně. Je posluchačem 1. ročníku medicíny na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy.

VĚDA

ELEONORA, HAZARD

A

STUDENTSKÉ PRÁCE

Jiří Ramba

Kdo byla arcikněžna Eleonora Habsburská?

Řeč bude o šestnáctém dítěti českého krále a římského císaře Maxmiliána II. a jeho sestřenice Marie Španělské. Eleonora se narodila 4. listopadu 1568 ve Vídni a zemřela 12. března 1580 v Praze ve věku pouhých dvanácti let. Příčina úmrtí není známa. Dívce náležel titul vévodkyně čili arcikněžna. Podle Ottova slovníku jsou „vévodové rakouští, od Zlaté bully roku 1356 vévody Rudolfa IV., považováni při pobytu na císařském dvoře za dvorské vévody neboli arciknížata.“

Arcikněžna byla pohřbena do původní královské hrobky umístěné v presbytáři katedrály sv. Víta. Později byla, spolu se svým bratrem Rudolfem II., uložena do nově vybudované královské hrobky. Během let byly ostatky českých panovníků přenášeny a ohledávány. V roce 1928 bylo zjištěno úplné rozvalení rakve arcikněžny Eleonory, ostatky byly vyneseny a prohlédnuty profesorem J. Matiegkou. Jeho zprávu uvádí profesor E. Vlček (2000): „Lebka dítěte jest tenkých kostí hnědé barvy a většinou pokrytých tenkou, černou vrstvou, místy se olupující (zbytky mumifikovaných měkkých částí po balsamování), která však připouští rozpoznání detailů

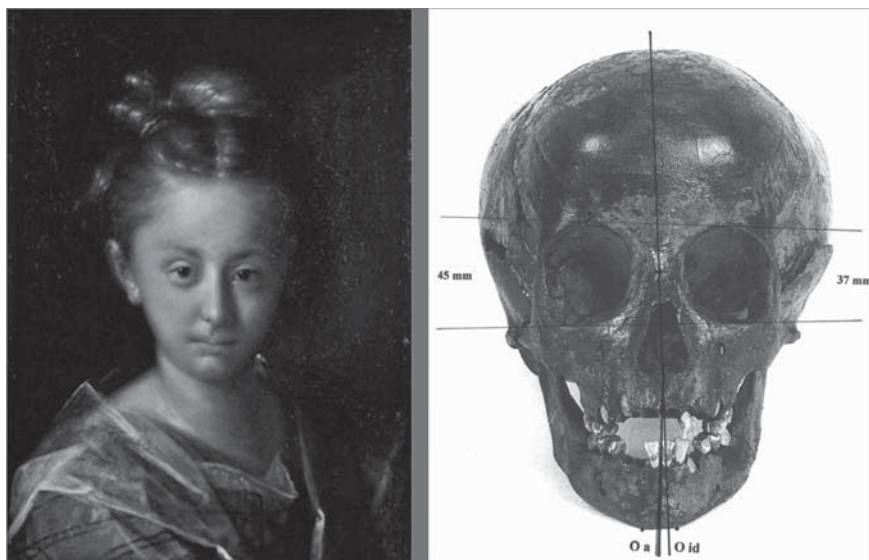
Eleonora – copánky a hedvábné stuhy na svázání vlasů, podle J. Matiegky, 1932 (E. Vlček, 2000)

na kostech. Přes čelo a týl položena byla trojnásobná hedvábná stuha, s níž souvisí hedvábná šňůra ze tří pramenů spletená. Přes celek byl položen věneček na stříbrném proužku připevněný; z věnečku se zachovaly jednotlivé kousky jehličí na kosti čelní. Na temeni zachoval se vrkoč, copánek, jehož tmná, téměř černá barva může, ale nemusí být původní.

Na lebce vystupují temenní hrboly silněji, jak to bývá u dětí stížených rachitidou, zvláště u srovnání s úzkým čelem. Tvary a rozměry lebky, a zvláště obličje, jsou dětské... Při pohledu shora má lebka celkem tvar trigonocefální; při pohledu zezadu jeví obrys širokého oblouku s plochou klenbou; v normě laterální jeví se čelo nízké, temeno rovné, týl plný; norma faciální vykazuje zvláště dětské tvary, vysoké, čtyřhranně zakulacené očníce a úzký, vysoký nos. Spodina jest rozestouplá. Ostatní kosti jsou velmi zetlelé...“ K poslednímu otevření rakve Eleonory došlo 2. prosince 1991 (a spolu s ostatky krále Rudolfa I., řečeného Kaše), i k dokončení průzkumu pozůstatků členů habsburské císařské a královské rodiny pohřbených v katedrále sv. Víta. Jak uvádí E. Vlček (2000): „Kosterní pozůstatky byly očištěny, konzervovány a rekonstruovány, jak to dovolovalo jejich zachování. Nejlépe zachovalou částí Eleonořiny kostry je lebka...“

A právě tuto lebku jsem dostal ke klinickému prozkoumání, byla to na jaře roku 1992.

Nejprve byly zhotoveny teleregentgenografické snímky, pořízena fotografická dokumentace. „Skelet je zvláště nápadný ve vertikální normě. Při široké základně tvořené

širokým a plochým obloukem spojujícím oba výrazné temenní hrboly vybíhá obrys při pohledu shora do značně se zužujících čelních partií, které jsou tvořeny jen malým obloučkem. Celkový tvar můžeme v této normě označit za trigonický... V průběhu metopické linie nacházíme zbytek zarostlého supranazálního švu, který je patrný v délce 6 mm. Na něj pak dále navazuje mírně vytvořený hřebínek, který se vyhlazuje do povrchu kosti v oblasti metopia.“ (Vlček, E.: Čeští králové III, 2000).

Co zvláště zaujalo, byla Eleonořina obličejová kostra. Při pohledu na lebku zepředu dominuje velmi úzké čelo s blízko nasazenými čelními hrboly. Vlevo vysoko uložené foramen supraorbitale (15 mm nad okrajem očníce), na pravé straně ve výšce 3 mm jsou dvě vedle sebe vytvořená foramina supraorbitalia, pravé o průměru 1,5 mm, levé 2 mm. Výrazné jsou oba žlábký pro cévu: vpravo délky 52 mm, vlevo 38 mm. Mediálně od popsané dvojice otvůrků se nachází další foramen, 7 mm nad velmi mělkou frontální incizurou, stejný nález je i vlevo. V oblasti glabely jsou utvořena další dvě foramina, nacházející se 11 mm nad frontonasální suturou, od střední linie vzdálená shodně: 6 mm. Velmi nápadné jsou vysoké, zaobleně hranaté očníce. Obzvláště pozoruhodná je jejich rozdílná výška, vlevo 37 mm, vpravo dokonce 45 mm, výrazně tak vybíhající vzhůru. Pravá lícni kost je nižší a lehce oploštěná.

Kořen nosu je široký, nosní kůstky úzké, stejně takový je i nosní otvor. Spina nasalis je tvořena dvěma samostatnými hroty, vybíhající z maxily odděleně. Při frontálním pohledu je pravá polovina střední třetiny obličeje výrazně hypoplastická, takže pravá očníce je vysunuta vzhůru, a nápadná svou velikostí. Lícni přechod téže strany je oploštěný, tělo lícni kosti je nižší. Asymetrická je i dolní čelist.

Podle klinických zkušeností soudím, že v průběhu vývoje dítěte se čelist zákonitě přizpůsobovala stále se prohlubující jednostranné hypoplazii střední třetiny obličeje. Opět se potvrdilo, jak důležitou roli ve vývoji dolní čelisti hraje vyvážená geometrie. Menší pravou polovinu čelisti dobře dokumentuje panoramatický snímek, kde levé rameno je 54 mm vysoké, zatímco pravé jen 48 mm. Tomu odpovídá i rozdílná výška čelistních úhlů. Střed brady je uchýlen o 5 mm doprava. Okluzní rovina se typicky sklání do levé strany. Chrup je smíšený, s hypoplastickými změnami na sklovině korunek stálých řezáků a dočasných stoliček.

Jak píše docentka RNDr. Hana Krásničanová (2008): „Synstotická trigonocéfalie (prematurní obliterace metopického švu) tvoří v současné době 15 % případů kraniostenózy a deformit kránie. Zánik tohoto švu znemožňuje růst frontotemporální partii lebky, resp. předního mozku do šířky a vede ke kompenzačnímu růstu mozku a kránie laterálně a posteriorně.“

Společně s docentem MUDr. Michalem Tichým (2002) uvádějí jaké klinické příznaky se u takto postižených vyskytují: „Hypertenze, bolesti hlavy se zvracením, poruchy zraku, útlak cév a následná hypoxie mozku, vtláčování mozkového kmene do týlního otvoru, útlak center dechu a oběhu, která jsou právě v oblasti mozkového kmene, křeče a poruchy dýchání, bezvědomí a zástava vitálních funkcí. Prevencí

vzniku kraniostenózy s projevy nitrolebního tlaku je proto včasné chirurgické řešení kraniostenózy.“

Nejspíše zde lze hledat příčinu úmrtí mladičké Eleonory Habsburské. Jak asi tato dívka vypadala? Nevíme? V sbírkách Pražského hradu se nachází portrét dívky, olej na plátně 51,5 × 38 cm. Uvádí se, že „je to snad nejlepší a nejpůsobivější portrét od Hanse von Aachena.“ Někteřími badateli je pokládána za malířovu dceru Marii Maxmilianu.

V roce 1648 Švédové uloupili značnou část sbírek Rudolfa II. a odvezli ji královně Kristině do Stockholmu. Naštěstí část se jich podařilo ukrýt šacmistrovi (superintendant Dvorské komory – poradního orgánu ve věcech finančních) a řezači kamenů, od roku 1643 i správci hradní sbírky Dionýsiu Miseronimu. Byl mezi nimi i tento obraz. A proč právě tento, když mohl vybrat některé jiné, nepochybně vzácnější dílo? Uvádí se, že je to „nejjímavější podobizna té doby. Dívka má velkou hlavu, trochu šilhá a plaše se dívá na malíře. Na tváři je slabounký náznak úsměvu. Tak dojemný obraz mohl vytvořit jen ten, kdo měl k modelu skutečně blízko. Na portrétu je patrná anomálie střední třetiny obličeje patrná ve vyšším umístění pravé očníce, retní štěrbinu je šikmá s vytaženým pravým ústním koutkem.

Soudí se, že malba vznikla v roce 1612, kdy syn Aachenova kolínského kolegy Melchior Gortzius souběžně kreslil stejný model. Kresbu podepsal a napsal na ní datum – 1612 (Londýn, Courtauld Institute of Art, Witt Collection, inv. č. 4577). Dívku však kreslil z jiného pohledu, což prý dokazuje, že obě díla vznikla ve stejném okamžiku.

Kopii obrázku mně laskavě přeposlala paní PhDr. Eliška Fučíková, CSc. Obrázek však nekoresponduje s originálem, stačí se zaměřit na horní partie (krk, ramena a výstřih šatů). Hlavním argumentem jsou však vlasy. Na originálu lze jen stěží rozpoznat okraje dívčina účesu, a tak to Gortzius vyřešil tak, že postavě zakreslil kudrlinky, a to po celém obvodu vlasaté části hlavy. Jenomže vedle pražského portrétu existuje další Aachenův obraz, kde dívka „šilhá“, olej 48,5 × 35 cm. (Galerie Bassenge, Berlin, 2011). K obrazu se uvádí, že jde o „působivý obraz s portrétem mladé ženy s perlovou náušnicí, ale pojetí a interpretace portrétované je zcela odlišné.“ S tím je třeba jen souhlasit, vyobrazená dívka je také o něco starší. Při tomto porovnání se dá říci, že Gortzius nejspíše maloval podle berlínského obrazu (tvar krku, vlnité vlasy), a ne podle živého modelu. Tím by odpadla citovaná doba vzniku pražského díla – rok 1612.

V krásné publikaci doprovázející výstavu „Hans von Aachen (1552–1615). Malíř na evropských dvorech“ se uvádí, že přišel do Prahy až v roce 1588 a natrvalo se přestěhoval v roce 1597, kdy se stal dvorním malířem císaře Rudolfa II. Před tím působil v Benátkách, potom v Římě, aby se posléze vrátil zpět do Benátek. V době příchodu do Prahy byla arcikněžna Eleonora již osm let po smrti. Pokud se s ní nesetkal daleko dříve, ještě za jejího života, nemůže jít o její portrét. Logicky z toho

vyplývá, že jak arcikněžna Eleonora Habsburská, tak Marie Maxmiliana von Aachen musely být postižené syndromem synostotické trigonocefalie a hypoplazie pravé poloviny střední třetiny obličeje. Navzdory dosud známým časovým údajům, musíme připustit i druhou možnost, že na Pražském hradě visí portrét arcikněžny Eleonory Habsburské.

Karel Nešpor, Vladislav Csémy

Kolik stojí společnost hazard?

Souhrn

Metodika propočtu škod působených hazardem není zdaleka tak dobře rozpracována, jako je tomu v případě škod působených alkoholem. Na základě dostupných údajů odhadujeme výši škod působenou hazardem na nejméně na 26,5 miliard Kč ročně. To je podstatně více, než kolik činí daňový odvod z hazardních her. Z tohoto hlediska se jevílo razantní omezení hazardu na celospolečenské úrovni jako velmi racionální.

Úvod

Hazard představuje pro společnost velkou finanční zátěž. V této práci nabídneme řadu důvodů, proč tomu tak je. Nejprve se zastavíme u dvou rozšířených omylů.

Počet patologických hráčů v populaci je nesrovnatelně vyšší než počet léčených

První omyl je redukovat problematiku hazardu na počet lidí, kteří se léčí pro patologické hráčství. Podobně jako v případě závislosti na alkoholu nebo drogách je počet těch, kdo se léčí, nepatrným zlomkem počtu patologických hráčů v populaci. Počet léčených tvoří sotva 3 % všech patologických hráčů. To souvisí s dostupností léčby a informovanosti o ní. Např. nedávno zrušený poplatek za pobyt v nemocnici představoval pro některé patologické hráče nepřekonatelnou překážku.

O rozšířenosti hazardu svědčí údaje Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti: „Hazardní hry v posledních 12 měsících (bez loterií a drobných sázek) hrálo přibližně 14 % české dospělé populace. Co se týká frekvence hraní a množství prosázených peněz, na prvních příčkách se umísťují hráči technických zařízení a sázkových her přes internet. V jisté míře rizika vzniku problémového, resp. patologického hráčství se nachází asi 5 % populace, přičemž 2,3 % (asi 168 tisíc dospělých obyvatel ČR) je ve vysokém nebo středním pásmu rizika a dá se předpokládat, že by mohli mít s hraním nyní nebo v budoucnu problém. Za patologické hráče je možno označit 40–80 tisíc dospělých Čechů.“

Skutečnost nebude lepší než uváděná čísla, ale horší. Typický patologický hráč totiž často nebude ochoten reagovat na dotazníková a jiná šetření, která se týkají jeho problému, případně bude problémy s hazardem zlehčovat.

Problémový hazard má četná rizika

Problematiku škod působených hazardem navíc nelze redukovat jen na počet patologických hráčů. Lze to ilustrovat příkladem z naší praxe. Do našeho zařízení byl přijat člověk po sebevražedném pokusu. Nebyl to patologický hráč. Poprvé v životě navštívil kasino. Měl u sebe firemní peníze, které mu nepatřily. Za jedinou noc prohrál tuto poměrně velkou částku a až dodatečně si uvědomil, že se tak dopustil zpronevěry.

Podle údajů z velké mezinárodní studie ESPAD je hazard na automatech značně rozšířen mezi dospívajícími ve věku 16 let. To je evidentně v rozporu se zákonem. Většina z těchto dospívajících nejsou sice patologičtí hráči, ale mnozí z nich kvůli hazardu nedostudují, dopustí se trestné činnosti a ohrozí své duševní i tělesné zdraví.

Další nákladnou položkou je kriminalita související s hazardem. Ta podle zahraničních údajů úzce souvisí s počtem hazardních míst v dané oblasti. Na statistiky policie zde nelze spoléhat. Pachatel vyšetřovateli často nesdělí důvod svého činu a policie není motivovaná to zjišťovat. Patologické hráčství představuje při vyšetřování komplikaci, protože by bylo třeba zadávat znalecké vyšetření z oboru psychiatrie. To zabere hodně času a je to drahé.

Počet míst, kde se provozuje hazard

Mnohé napovídá počet míst, kde se v Česku provozuje hazard. Počet hazardních automatů na jednoho obyvatele je u nás nejvyšší v celé Evropské unii. K tomu ještě přistupuje sazkový hazard a poker. Škody, které hazard působí, tomu odpovídají. Ne nadarmo si v současnosti klade otázku, proč rušit herny a kasina, řada místních samospráv. Při rozhodování, zda hazardní automaty zakázat, je třeba třeba brát v úvahu následující faktory:

* O tom, že počet míst, kde se hazard provozuje, souvisí s výskytem patologického a problémového hráčství, svědčí naše zkušenost. Mezi rokem 1970 až 1980 se jeden z autorů setkal pouze s jediným patologickým hráčem. Po listopadu 1989, kdy se počet hazardních míst pronikavě zvýšil, došlo také k úměrnému nárůstu počtu patologických hráčů a žádostí jejich rodin o intervenci.

* Rušení hazardních míst může místním patologickým hráčům podstatným způsobem usnadnit abstinenci od hazardu. Klíčovým znakem patologického hráčství je craving (bažení). Bažení zhoršuje sebeovládání, schopnost se rozhodovat, paměť, pozornost a další poznávací funkce. Nejsilnější bažení se u patologického hráče dostavuje v blízkosti kasina nebo herny, zvláště jestliže tam dříve často hazardně hrál. Pro patologického hráče je mnohem snazší abstinovat, jestliže nemusí chodit např. ze zaměstnání kolem hazardu.

* Herny a s nimi často sousedící zastavárny mění charakter celých městských částí. V těsném sousedství hazardu podstatně klesá faktická cena nemovitostí a zhoršuje se též kvalita života tamních obyvatel.

* Počet míst, kde se provozuje hazard, podle zahraničních zkušeností úzce souvisí rovněž s kriminalitou v určité oblasti.

* Rušení hazardních míst podstatně sníží také riziko hazardu u nezletilých. Ti prokazatelně a často hazardně hrají na automatech, i když je to v rozporu se zákonem.

Náklady spojené s hazardem: některé příklady

* Kriminalita (krádeže, zpronevěry, podvody, loupeže, vydírání, korupce atd.);

* bezdomovectví;

* zadluženost a neschopnost splácet enormní dluhy. Nižší kupní síla obyvatelstva, čímž trpí soukromý sektor i stát;

* horší kvalita pracovní síly a nižší produktivita práce. Ti, kdo hazardně hrají, často nedosahují úrovně vzdělání, která by odpovídala jejich schopnostem;

* nezaměstnanost, nižší produktivita práce a nelegální práce, k níž se zadlužení lidé často uchylují, aby unikli exekucím na plat;

* hazard majitelů firem vede ke krachu jejich podniků a zániku pracovních míst;

* negativní vliv hazardu na duševní i tělesné zdraví populace včetně vyššího rizika zneužíváním alkoholu a drog, depresí, úzkostných stavů atd. Uvádí se, že patologické hráčství u jednoho člověka zhorší kvalitu života zhruba 10 až 15 lidem v jeho okolí;

* vzhledem k chronickému stresu se obvykle zhoršuje i zdravotní stav nejbližších příbuzných, což je velmi nákladná záležitost;

* rozvody jsou zhruba třikrát častější a dochází k zanedbávání výchovy dětí a neplacení výživného;

* častém je opatrování si prostředků rizikovými způsoby, jako je např. homosexuální prostituce u nezletilých. To mimo jiné zvyšuje riziko sexuálně přenosných nemocí včetně AIDS.

Ekonomické škody

V řadě zemí proběhly studie porovnávající výnos ze spotřební daně za alkohol se škodami, které alkohol působí. U všech takových studií, které jsou nám známy, se alkohol ukázal pro společnost ekonomicky nevýhodný, tj. škody, které působí, podstatně převyšují příjem státu z daní. To se týká i České republiky (Csémy a Winkler, 2012). Single (2003) považuje za vhodné využít metodiku používanou při odhadování ekonomických škod působených alkoholem i u hazardu. Nejvyšší ekonomické škody působené alkoholem připadají na nižší produktivitu práce (Bouchery a spol. 2011). Případá nám logické podobně uvažovat i o hazardu.

Co se počtu patologických a problémových hráčů týká, vycházíme z horní hranice rozpětí uváděného Národním monitorovacím střediskem pro drogy a drogové závislosti.

Předpokládáme totiž, že osoby s těžkou formou patologického hráčství na zmíněném výzkumu odmítli spolupracovat a že jiní problémy s hazardem bagatelizovali.

Propočet škod

Při odhadu škod působených hazardem jsme vycházeli z následujících ukazatelů:

1. Průměrná měsíční mzda u mužů v prvním pololetí roku 2013 činila 30 000 Kč (naprostá většina patologických hráčů jsou muži).
2. Daňové odvody včetně DPH odhadujeme nejméně na 50 % mzdy, tj. 15 000 Kč.
3. Počet patologických hráčů: 80 000. Lze předpokládat, že typický patologický hráč nebude platit daně (nezaměstnanost, ilegální práce, uvěznění) nebo že související ekonomické škody přesáhnou jeho daňové odvody.
4. Počet problémových hazardních hráčů 168 000. V případě problémových hráčů lze rovněž předpokládat nižší produktivitu práce. Daňové odvody zde budou také nižší, podle opatrného odhadu o 40 %.
5. Celková ztráta na daních za rok činí přibližně 26,5 miliard Kč. Tato ztráta je jen částí společenských nákladů, které vznikají hazardní hrou, ale i tak podstatně přesahuje vyšší daňové odvody z hazardu.

Závěr

Výši škod působených hazardem odhadujeme na základě dostupných ukazatelů na 26,5 miliard Kč za rok. To je tedy nesrovnatelně více, než se vybere na daních z hazardu. Z tohoto hlediska se jeví léčba patologických hráčů jako vysoce rentabilní záležitost (Nešpor a spol., 2009). Léčba se ovšem týká jen nepatrného zlomku z celkového počtu patologických hráčů. Nejeftektivnější by bylo hazard na celospolečenské úrovni razantně omezit.

Romana Šlamberová

O studentské vědecké konferenci 2014

*Zpráva koordinátorky SVK, proděkanky pro postgraduální doktorská studia
a pro studentskou vědeckou činnost*

Letošní Studentskou vědeckou konferenci 3. LF UK, která se konala 27. 5. 2014, zahájila stejně jako v minulých dvou letech čestná přednáška. Tentokrát ji pronesla bývalá předsedkyně Akademie věd ČR prof. Helena Illnerová na téma „Náš vnitřní čas“. Přednáška sklídila velký aplaus obecnstva jak z řad studentů, tak i akademických pracovníků. Po přednášce začal soutěžní program ve čtyřech sekcích: bakalářské, teoretické, klinické a postgraduální. Celkem soutěžilo 78 prezentací.

Jako poděkování od studentů obdržela prof. Illnerová čestný diplom z rukou Spectabilis prof. Anděla.

Vystoupení studentů hodnotily čtyři pětičlenné komise s přiměřeným zastoupením reprezentantů z různých klinik a ústavů. V případě možného střetu zájmů hodnotitele zastoupil jiný pedagog.

Bakalářskou komisi vedla jako předsedkyně doc. MUDr. Jana Málková, Csc., z III. interní kliniky, teoretickou komisi doc. MUDr. Miloslav Franěk, Ph.D., – Ústav

Kvalifikované auditorium...

... studentský moderátor

normální, patologické a klinické fyziologie, klinickou komisi prof. MUDr. Ivan Rychlík, Csc., – II. interní klinika a komisi postgraduální prof. MUDr. Jan Kovář, DrSc., – Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie – Oddělení buněčné a molekulární biochemie.

Prezentující studenti byli hodnoceni podle předem definovaných kritérií body 1-10, kde 1 je nejhorší a 10 nejlepší ohodnocení. Maximální počet bodů od jednoho hodnotitele byl 30. Body všech členů komise pak byly sečteny a na základě dosaženého bodového ohodnocení bylo stanoveno pořadí pro každou sekci zvlášť. Vzhledem k množství soutěžících studentů jsme vyhodnotili pět míst ve všech sekcích kromě bakalářské. První tři v pořadí získali finanční odměnu (1. místo 15 tis., 2. místo 10 tis., 3. místo 5 tis. Kč), za 4. a 5. místo obdrželi diplom s čestným uznáním. V bakalářské sekci byla finanční odměna (10 tis. Kč) udělena jen za 1. místo a 2. a 3. místo bylo oceněno diplomem s čestným uznáním.

Vítězové sekcí postupují dále do celostátní soutěže SVK.

V bakalářské sekci na prvních třech místech byli:

1. Petra Donnerová (školitelka: MUDr. Iva Lekešová, CSc.) – „Chronická parodontitis a diabetes mellitus II. typu“ – 139 bodů
2. Klára Hošková (školitelka: MUDr. Olga Jiroutová) – „Informovanost a postoj rodičů k zubnímu zdraví od novorozenců po batolata“ – 133 bodů
3. Dana Naimanová (školitelky: PhDr. Hana Svobodová, PhDr. Hana Janečková, Ph.D.) – „Problematika multikulturního ošetřovatelství v podmínkách záchrané služby Mladá Boleslav“ – 129 bodů

V teoretické sekci se jako prvních pět umístilo:

1. Matěj Patzelt (školitelka: MUDr. Jana Mrzilková) – „Využití mikroCT v morfologii“ – 140 bodů
2. Cátia Jesus, Ines Jesus (školitelka: doc. RNDr. Anna Yamamotová, CSc.) – „Laterality and crossed-hand analgesia“ – 139 bodů
3. Julian Balks, Jan Kopecký, Dimitris Sarris (školitelé: doc. MVDr. Šimon Vaculín, Ph.D., MUDr. Otakar Raška, Ph.D.) – „Radial nerve injury in rats and its evaluation using the Catwalk XT system“ – 134 bodů
4. Jakub Polách (školitel: doc. MUDr. Jan Mareš, CSc.) – „Model subarachnoidálního krvácení – důsledky“ – 133 bodů
5. Petr Šípek (školitelka: doc. MUDr. Marie Černá, CSc.) – „Epigenetická regulace genů HLA II třídy u diabetu I. typu“ – 130 bodů

V klinické sekci na prvních pěti místech skončili:

(komise rozhodla při rovnosti hlasů o pořadí a prvních 2 místech)

1. Julius Lukeš (školitel: prof. MUDr. Pavel Martásek, DrSc.) – „Identification of novel mutations associated with Antley-Bixler syndrome“ – 142 bodů
2. Jakub Žiak (školitel: doc. MUDr. František Duška, Ph.D.) – „Role mitochondriální dysfunkce v patogenezi svalové slabosti kriticky nemocných“ – 142 bodů
3. Edith Piačková (školitelé: MUDr. Peter Vaško, doc. MUDr. Ivana Štětkářová, CSc.) – „Vliv změny strategie péče o pacienty s akutním ischemickým infarktem v letech 2010-2013 na mortalitu a výsledný funkční stav po trombolýze“ – 133 bodů

Očekávání

Koordinátorka SVK prof. R. Šlamberová

4. Marshall Joseph Andersen, Martin Pavelka, Jana Vaňková (školitel: doc. MUDr. Jan Novák, Ph.D.) – „Unconventional lifestyle of unconventional lymphocytes“ – 127 bodů
5. Petr Skála (školitelka: MUDr. Janka Franeková, Ph.D.) – „Testování diagnostické efektivity srdečních troponinů stanovených vysoce senzitivními metodami u pacientů s porušenou funkcí ledvin“ – 124 bodů

V postgraduální sekci prvních pět míst obsadili:

1. Mária Malinová (školitelka: prof. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.) – „Rozdíly v mateřském chování a vývoji mláďat potkana závisí na období aplikace metamfetaminu během březosti“ – 130 bodů
2. Václav Pavlíček (školitel: doc. RNDr. Ing. Petr Tůma, Ph.D.) – „Rychlé elektroforetické stanovení kreatininu a kyseliny močové v lidské moči“ – 125 bodů
3. Petr Holý (školitel: doc. MUDr. Roman Zachoval, Ph.D.) – „Detekce extraspiálních drah močového měchýře u pacientů s míšním traumatem: fMRI studie“ – 122 bodů
4. Markéta Kostrouchová (školitel: prof. MUDr. Václav Mandys, CSc.) – „The effect of valproic acid on the expression of neuronal stem cell regulator TLX/NR2E1 in human glioblastoma cell lines“ – 119 bodů
5. Pavel Škrha (školitel: prof. MUDr. Michal Anděl, CSc.) – „MicroRNA jako nový biomarker v diagnostice diabetes mellitus a karcinomu pankreatu“ – 118 bodů

Chtěla bych touto cestou ještě jednou poděkovat prof. Illnerové za její inspirující přednášku a také všem studentům, kteří se podíleli na organizaci konference. Jmenovitě pak především MUDr. Peteru Ivákovi, MUDr. Pavlu Sekerkovi, MUDr. Josefu Fontanovi, Jakubu Štefelovi a Martinu Pavelkovi. Můj velký dík patří také PhDr. Martině Hábové a jejím kolegům za pomoc při tvorbě sborníku a zajištění čísla ISBN. Díky organizátorům z řad studentů proběhl úspěšně i společenský večer, který se tentokrát konal v Restauraci Ostrovní, kde byli také vyhlášeni vítězi – ceny jim předal Spectabilis prof. Michal Anděl.

Foto Pavel Sekerka

VÍTĚZNÁ ABSTRAKTA

TEORETICKÁ SEKCE

VYUŽITÍ mikroCT V MORFOLOGII

Matěj Patzelt

Školitel: MUDr. Jana Mrzilková

Ústav anatomie 3. LF UK v Praze

Úvod: V posledních letech se v morfologii začíná ke zkoumání vzorků používat mikroCT, tedy vylepšená verze medicínské výpočetní tomografie disponující rozlišením v řádech desítek mikrometrů. MikroCT se používá hlavně pro snímání kostí, zubů nebo korozivních preparátů, naopak zobrazování měkkých tkání je stále velmi omezené.

Cíl: Sepsání metodiky pro zpracování vzorků tkání určených ke snímání v mikroCT MARS a prozkoumání možností zobrazování měkkých tkání pomocí mikroCT.

Metodika: Pracovali jsme se vzorky lidských tkání z Ústavu anatomie 3. LF UK, orgánů potkanů z Ústavu normální a patologické fyziologie 3. LF UK a kuřecích embryí z Ústavu histologie 3. LF UK. Provedli jsme preparaci požadované tkáně, úpravu velikosti vzorku a jeho fixaci v rentgenkontrastní látce. Před snímáním cévního řečiště jsme provedli kanylaci a nástřik cév. Připravený vzorek jsme pomocí vhodných fixatérů umístili do zařízení mikroCT MARS. Nejdříve jsme snímali vzorky nativní, následně jsme se zaměřili na tvorbu korozivních preparátů pomocí pryskyřice Biodur a Mercocox. Naše další práce spočívala ve zvýšení kontrastu měkkých tkání. Nasnímali jsme vzorky fixované ve směsi Lugolova roztoku a ethanolu, následovalo snímání vzorků naložených ve 100% ethanolu a také nástřik kontrastní látkou AuroVist obsahující nanopartikule zlata. Z nasnímaných dat jsme vytvořili sérii řezů i 3D rekonstrukce. Použité metody jsme navzájem porovnali.

Výsledky: Z nativních vzorků podle očekávání nejlépe vyšly vzorky kostí a zubů, u kterých byla zobrazena i detailní vnitřní struktura. Nativní vzorky měkkých tkání byly málo rentgenkontrastní a tudíž jejich snímky neměly dostatečnou výpovědní hodnotu. Korozivní preparáty cév poskytly homogenní rentgenkontrastní strukturu, a proto byl výsledek snímání srovnatelný s výsledky kostních vzorků. Měkké tkáně byly nejlépe zobrazitelné po fixaci ve směsi Lugolova roztoku a ethanolu, naopak po nástřiku pryskyřicí Biodur či Mercox bez následné tvorby korozivního preparátu nebylo dosaženo dostatečného kontrastu. Další zkoumanou možností byl nástřik cévního řečiště potkana kontrastní látkou AuroVist, která přinesla očekávaný kvalitní kontrast.

Závěr: Vytvořili jsme metodiku zpracování vzorků pro mikroCT MARS a detailně jsme popsali možnosti zobrazování měkkých tkání pomocí mikroCT. Nejlepších výsledků jsme dosáhli použitím Lugolova roztoku s ethanolem a kontrastní látkou AuroVist. Z měkkých tkání se nám nejlépe podařilo zobrazit svalovou tkáň a ledviny. Ačkoli MikroCT nemůže nahradit klasické morfologické metody, přináší do studia morfologie nový prvek, a sice možnost rotace vzorku o 360 stupňů a jeho následnou 3D rekonstrukci.

BAKALÁŘSKÁ SEKCE

CHRONICKÁ PARODONTITIS A DIABETES MELLITUS II. TYPU

Petra Donnerová

Vedoucí práce: MUDr. Iva Lekešová, CSc.

Stomatologická klinika 3. LF UK a FNKV

Úvod: Počet pacientů s diabetem mellitus II. typu se zvyšuje. Tato choroba je rizikovým faktorem pro vznik a progresi chronické parodontitidy. V případě dobré kompenzace a ústní hygieny je stav parodontu stejný jako u pacientů bez diabetu. Chronická parodontitida ovlivňuje stav diabetu, jeho komplikace a zvyšuje inzulínovou rezistenci. Diabetický pacient je rizikový, je třeba sestavit individuální léčebný plán stomatologického ošetření, ve kterém se zohlední potřeby pacienta a zabrání se vzniku komplikací.

Cíl: Přiblížení problematiky vzájemného vztahu chronické parodontitidy a diabetu mellitus II. typu. Porovnání stavu parodontu u diabetiků a pacientů bez diabetu a u kompenzovaných a méně kompenzovaných pacientů s DM II. typu. Zjištění informovanosti pacientů o vztahu obou onemocnění se zaměřením na zlepšení povědomí o této oblasti.

Soubor a metodika: Souborem pro výzkum bylo 5 pacientů s onemocněním diabetes mellitus II. typu a 5 pacientů bez diabetu ve věkovém rozmezí 44–66 let, 6 mužů a 4 ženy. Pacienti byli rozděleni do dvojic dle věku a pohlaví a poté vzájemně porovnány. Výsledkem bylo vytvoření 5 kazuistik. Pro porovnání pacientů sloužila

dotazníková studie a vyšetření pomocí indexu CPI. Do výsledků bylo zahrnuto i vzájemné porovnání diabetiků. Pomocí informačních letáků byla prováděna motivace a instruktáž.

Výsledky: První hypotéza, že pacienti s DM II. typu mají v porovnání se zdravými pacienty horší stav parodontu a vyšší progresi chronické parodontitis, nebyla potvrzena. Druhá hypotéza, že dobře kompenzovaní pacienti s DM II. typu mají lepší stav parodontu než pacienti méně kompenzovaní, byla potvrzena. Třetí hypotézu, že je v případě optimální ústní hygieny i u diabetiků stav parodontu velmi dobrý, práce také potvrzuje. Čtvrtá hypotéza, že je informovanost pacientů o vztahu DM II. typu a chronické parodontitis nedostatečná, byla také potvrzena.

Závěr: Vztah onemocnění parodontu a diabetu je vzájemně ovlivňován. Na stav těchto chorob mají vliv další faktory, které je potřeba zohlednit. Výstupem bakalářské práce bude po dohodě s Českou diabetologickou společností uveřejnění navrženého informačního letáku na webových stránkách společnosti.

POSTGRADUÁLNÍ SEKCE

ROZDÍLY V MATEŘSKÉM CHOVÁNÍ A VÝVOJI MLÁĎAT POTKANA ZÁVISÍ NA OBDOBÍ APLIKACE METAMFETAMINU BĚHEM BŘEZOSTI

Mária Malinová

Školitel: prof. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.

Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK

Úvod: Metamfetamin (MA) je vysoce návyková psychostimulační droga. Jeho účinek se projevuje pocitem bdělosti, energie, sebedůvěry, euforie a také potlačováním chuti k jídlu. Mezi uživateli drog jsou z velké části mladé ženy, které mohou otěhotnět a tím vystavují účinku drogy nejen sebe, ale i vyvíjející se plod.

Cíl: Cílem naší práce bylo porovnat účinky MA na matku a její potomstvo v závislosti na období aplikace MA během první (embryonální dny (ED) 1–11) a druhé poloviny březosti (ED 12–22) u laboratorního potkana.

Metodika: Samicím byl subkutánně aplikován MA (5 mg/kg) nebo fyziologický roztok v první a druhé polovině březosti. Mateřské chování jsme sledovali testem pozorování (postnatální dny (PD) 1–22) a testem návratu mláďat do hnízda (PD 1–12). Vývoj mláďat byl sledován v následující sérii testů: vzpřimovací reflex na podložce (PD 1–12), negativní geotaxe (PD 9), vzpřimovací reflex ze vzduchu (PD 17), hrazdička a rotující válec (PD 23). Sledovali jsme váhový přírůstek mláďat a den otevření očí.

Výsledky: V mateřském chování se neprojevily žádné rozdíly v závislosti na období aplikace MA. Mláďata vystavena účinku MA během ED 12–22 měla nižší porodní váhu a také nižší hmotnostní přírůstek během laktace ve srovnání s mláďaty, kterým byl MA aplikován během ED 1–11. Při aplikaci MA během ED 1–11 se

mládatům otevřely oči dříve než při aplikaci MA během ED 12–22. V testech na sledování sensorimotorického vývoje se ukázalo, že MA aplikován v první polovině březosti zhoršil vzpřimovací reflex mládat na podložce, v druhé polovině březosti zhoršil prenatální MA výkon samců na hrazdičce.

Závěr: Zdá se, že MA aplikovaný během první poloviny březosti zhoršuje časný sensorimotorický vývoj mládat, který je pod kontrolou mozkového kmene, zatímco MA aplikovaný v druhé polovině březosti ovlivnil výkon samců v testu na hrazdičce, který je závislý na funkci mozečku.

Finanční podpora: GAUK 545612, GAČR 14-03708S, PRVOUK P34

KLINICKÁ SEKCE

IDENTIFICATION OF NOVEL MUTATIONS ASSOCIATED WITH ANTLEY-BIXLER SYNDROME

Julius Lukeš

Supervisor: prof. MUDr. Pavel Martásek, DrSc.

Department of Pediatrics, 1st Faculty of Medicine, Charles University

Introduction: NADPH cytochrome P450 oxidoreductase (POR), encoded by the POR gene, is a membrane-bound protein catalyzing the transfer of electrons to a number of enzymes. It is essential due to its multiple functions in drug and xenobiotic metabolism and steroidogenesis. In 1975 a new serious syndrome was described by Antley and Bixler and named after them. Its main clinical features are craniofacial and other skeletal abnormalities, spontaneous long bone fractures, congenital malformations and disordered steroidogenesis. Much later, it was found that causative agent of all these varied symptoms are mutations in the POR gene, which is located on chromosome 7. The Antley-Bixler syndrome is extremely rare, with about 60 cases known so far, none of which have been diagnosed in the Czech Republic.

Aim: We had the following aims: i) sequencing the POR gene in a patient with clinical features reminiscent of Antley-Bixler syndrome; ii) identification of novel mutations, known polymorphisms, and subsequent diagnosis of the disease in our patient; iii) predictions of the impact of detected mutations on the function and structure of POR; iv) screening of the potential pregnancy of the carrier-mother. Our long-term aim is to conduct functional analysis of the overexpressed POR protein containing the newly identified mutations.

Methods: We have performed genetic analysis of the POR gene in a two-month old male patient. We isolated genomic DNA from peripheral blood and measured its concentration using spectrophotometry. Genomic analysis was based on sequencing 15 exonic regions and one untranslated exon. Individual regions were

PCR-amplified, purified and sequenced. The sequences thus obtained were analyzed using the program Chromas. Impact of the detected mutations on the structure of the POR protein was assessed using the following programs: PolyPhen-2, PROVEAN, SIFT, SNPs&GO, and MutationT@ster. Moreover, 3D prediction of the mutated protein has also been performed.

Results: A patient with an unusual set of symptoms (facial dysmorphism, radio-ulnar synostosis, contracture of upper limbs, fractured femur, inspiration stridor and undifferentiated genitals) was suspected to have the Antley-Bixler syndrome. Therefore, we proceeded to PCR amplify and sequence his POR gene with the following results. Two mutations resulting in the change of amino acids have been detected. First one was located on exon 11, namely C. 1349T>C, p. Leu450Pro. This is a novel mutation, which based on DNA sequencing is clearly heterozygotic. This mutation was analyzed by six programs, of which all predicted serious consequences for the protein structure and its activity, most likely leading to either non-functionality or lower function of the POR protein. A consequence of this situation is very probably the onset of Antley-Bixler syndrome. We have also aligned the POR genes from a number of vertebrates ranging from frogs to humans and showed that the leucine, which is mutated to a proline in this patient, is extremely highly conserved. This leucine is one of several hydrophobic or aromatic residues required for packing helix of residues 385-396 against helix of residues 443-451. Furthermore, mutation to a proline is likely to produce a severe kink in the helix, and destabilizing packing of the protein subdomain. One can, therefore, assume that its change will have serious impact on function(s) of the POR protein. There is an ongoing 3D structural analysis, the results of which will be reported. The second variant is located on exon 12 and results in a change from alanine to valine (C. 1508C>T, p. Ala503Val). This variant has been described previously as relatively frequent and likely represents a functional polymorphism. It remains to be seen whether this relatively conservative mutation of a small hydrophobic residue to a large hydrophobic residue, in a long loop, has the ability to alter the function of the POR protein in some manner. We propose that either Leu450Pro alone or the combined mutation together with Ala503Val results in the observed devastating disease state.

Conclusions: Herein we report the first highly likely Slavic case of the very serious and rare Antley-Bixler syndrome. This will allow palliative treatment of the patient and genetic screening of potential future pregnancies of his mother. Furthermore, since POR is a very important multifunctional protein, the Leu450Pro and Ala503Val variants may both have an impact on pharmacogenetic variation in drug and xenobiotic metabolism. We plan to publish the above-described novel mutation and continue our work by overexpressing the mutated protein and possibly also applying it to a mouse model.

ROLE MITOCHONDRIÁLNÍ DYSFUNKCE V PATOGENEZI SVALOVÉ SLABOSTI KRITICKY NEMOCNÝCH

Jakub Žiak

Školitel: doc. MUDr. František Duška, Ph.D.

Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK – oddělení biochemie

Úvod: Svalová slabost kriticky nemocných (ICUAW) je stav definovaný jako svalová slabost, která se nově vyvine u kriticky nemocného pacienta bez identifikovatelné příčiny [1]. V patogenezi se předpokládá spolupůsobení několika faktorů – poškození nervu (lokální hypoperfuze a acidóza vede k poruše vedení vzruchu) a poškození svalu (zvýšená degradace proteinů a snížení funkce enzymů) [2]. Mitochondriální dysfunkce (bioenergetické selhání) se podílí na rozvoji multiorganového selhání u akutní sepse – defekt byl popsán na úrovni komplexu I [3,4].

Cíl: Posoudit, jestli mitochondriální dysfunkce kosterního svalu perzistuje u pacientů s rotahovaným kritickým stavem a jestli se podílí na rozvoji ICUAW.

Metodika: Svalové biopsie jsme získali od 6 ICUAW pacientů (umělá plicní ventilace >14 dní, MRC score <24) a 5 zdravých dobrovolníků (mobilní pacienti podstupující elektivní operace kyčle). Ze svalu byl připraven 10 % homogenát, který zachovává mitochondrie v kontextu intracelulárního prostředí [5]. Funkci mitochondrií v homogenátu jsme vyšetřovali metodou High Resolution Respirometry (Oroboros Oxygraph), která je založena na polarografickém měření spotřeby kyslíku. Použity byly dva protokoly: 1. K homogenátu obohaceného o ADP byly střídavě přidávány substráty a inhibitory komplexů I, II, III a IV dýchacího řetězce. Z naměřených dat lze určit fosforylační kapacity jednotlivých komplexů.

2. K homogenátu s přídávkem ADP a substrátů pro komplexy I, II a III byl injikován postupně oligomycin (inhibitor ATPázy), FCCP (odpřahovač) a antimycin A (inhibitor komplexu III). To umožňuje stanovit rychlost aerobní fosforylace, leak protonů přes mitochondriální membránu, maximální respiraci a extramitochondriální konzumpci kyslíku. Všechny hodnoty byly normalizovány na obsah proteinů a aktivitu citrát-synthasy.

Výsledky a diskuze: Aktivita komplexů II a III dýchacího řetězce u mitochondrií kosterního svalu ICUAW pacientů vykazuje >200 % aktivity zdravých kontrol. Funkce komplexů I a IV, jako i leak protonů a maximální respirační kapacita byla u obou skupin pacientů identická. Kapacita komplexu IV byla nezměněna a u obou skupin minimálně 2–3x vyšší v porovnání s komplexem I, není tedy zřejmě pro tok protonů dýchacím řetězcem limitujícím. Hladina proteinů a aktivita citrát-synthasy byla u ICUAW pacientů snížena oproti kontrolám.

Závěr: U pacientů s ICUAW jsme pozorovali zvýšení aktivity komplexů dýchacího řetězce distálně za komplexem I. Upregulace komplexu II může reprezentovat

Tab.1: Parametry funkce mitochondrií v pmol/s. nkat

(mediány, IQR=in-terkvartilový rozptyl)	Kom-plex I	Kom-plex II	Komplex III	Komplex IV	Leak protonů	Maximální respirační kapacita	Extrami-tochondriální spotřeba O ₂
ICUAW (n=6)	22 (16-23)	23 (20-28)	7 (4-8)	67 (62-93)	7 (5-11)	43 (40-46)	4.7 (3.6-5.4)
Kontroly (n=5)	21 (20-25)	9 (3-19)	3 (2-4)	59 (42-109)	8 (5-10)	45 (36-73)	2.4 (1.8-4.10)
p [Mann Whitney]	0.860	0.045	0.028	0.715	0.806	0.724	0.201

adaptační fenomén na inzulínovou rezistenci a sníženou dodávku glukózy – kosterní sval se v průběhu kritického stavu stává více závislým na oxidaci mastných kyselin, která dodává elektrony do respiračního řetězce přes komplex II. Globální parametry mitochondriální funkce kosterního svalu tak zůstávají u ICUAW pacientů intaktní.

Podpořeno grantem IGA NT 12319.

O TEMPORA O MORES

PROMĚNY ŽIVOTA
OD ŠKOLNÍCH ŠKAMEN
AŽ PO JEHO ZÁVĚR

Erazim Kohák

Koh-i-noor

Tehdy v polovině temných padesátých let mi prosvítila železnou oponou tužka jako paprsek naděje. Made in Czechoslovakia.

Byla mi pozdravem ztracené země. Česká hospodyňka kupuje českou kávu od české firmy Kulík! Dobrý žák a dobrá žačka mají vždycky ve zvyku / žádat chvalně známou značku Národního podniku. Po letech exilu to bylo mé první vykročení k návratu.

Začal jsem se po té značce pít. Byla mi dotekem domova. Když jsem se stal vlastníkem českých hodinek PRIM, cítil jsem se už jednou nohou doma. Když mě tam pozvaly rozcinkané klíče, byl jsem v sedmém nebi. StB už nebyla, ale bezplatná zdravotní péče a levná veřejná doprava ještě držely.

A hlavně: obchody byly ne zrovna plné, ale zásobované výrobky Made in Czechoslovakia. Vegetol a Jar sice byly ve stejných hnědých lahvích, ale podruhé jsme je už nezaměnili.

Dodnes vyhledávám ty důvěrně známé značky. Káva Kulík sice už není, ale je dobrá česká Jihlavanka – jenže ta se teď praží ve Vídni. A sedlčanský hermelín, Pepa, náš kluk zlatej, se teď dováží z Polska, stejně jako jeho milá lučina. Všimněte si písmenka v oválu: P znamená Polsko. A to A na Mochovské zelenině, to je zas Rakousko. Sušické zápalky Solo jsou z Indie, jen se balí v EU.

No, a co? Chtěli jsme do Evropy, jsme v Evropě. Jsme součástí vyspělého globálního trhu. Vysoká spotřební úroveň, které jsme propadli, závisí na volném pohybu osob i zboží. Nejen u nás. Místní výrobky byste stejně obtížně vyhledávali v Dánsku, ve Francii nebo v Portugalsku. Elektrovýrobky ETA se dnes vyrábějí v Číně. Třeba jednou se i škodovky budou sestavovat v Německu z levných čínských dílů. On ten kapitál tu vlast mít nebude, ani až mu konečně nasadíme chomout sociální odpovědnosti. Znamená to, že vlast nebudeme mít ani my, spotřebitelé anonymních výrobků odevšud? Nejspíš ano, pokud svou kulturní totožnost zakládáme na spotřebě. Pak je nějaký „český národ“ stejně iluzorní, jako ryze český hermelín. Nutně?

No, k rozplynutí kulturní totožnosti vůbec nedochází v zemích s nejvyšší spotřební úrovní. Dánové, leč spotřební přeborníci, zůstávají velmi výrazně Dánové. Švýcaři, ač jazykově rozdělení, jsou až citlivě hrdí na své Eidgenossenschaft, své spříseženství. Když se spotřeba stává mezinárodní, je možná jen třeba přesunout důraz své totožnosti jinam.

Nejsme Češi jen proto, že čeští pivaři pijí české pivo českého národního podniku – ač náš prezident ohřál srdce mé svým přiznáním k budvaru. Základem našeho národa potřebuje být naše přiznání ke kulturním hodnotám našeho národního bytí.

Potřebujeme investovat do škol, do divadel, do našeho dějinného povědomí – a do projevů v Bruselu. Zas se aktualizuje dávná píseň „važte si ji nad poklady, upřímně ji milujte, o čistotu české řeči bez ustání pečujte“. Lidé dobří, prosím vás, neacceptujte! Přijímejte. Nefinišujte! Doladujte. Naši pradědové podobně říkali, že hausmajstr pucuje na konku tépich. V angličtině to není o nic méně vulgární. Po létech za ostnatým drátem jsme se rozhodli stát se součástí světového společenství.

Pokud se v něm nemáme rozplynout tak, jako se v něm může rozplynout český průmysl, potřebujeme vstoupit se silným sebevědomím své kulturní totožnosti. S bohatou a čistou řečí, se silným historickým a literárním povědomím, se světovou jazykovou výbavou a s mateřštinou na světové úrovni. Máme k tomu předpoklady, pokud budeme mít i vůli.

Na to si připíjím s panem prezidentem sklenicí jasného českého budvaru, a že jsme zas Česko čili Bohemia, dodávám Bohémka, do toho!

Právo 1. 3. 2014

Miroslav Zikmund

A přece!

„Vaše Magnificence pane rektore, Spectabilés, Honorabiles, vážení členové vědecké rady Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, vážení hosté, dámy a pánové...“ Těmito oslovením otevřel svou řeč na zlínské Univerzitě Tomáše Bati Miroslav Zikmund, kdysi komerční inženýr, později cestovatel a spisovatel. Stalo se tak v předvečer jeho devadesátých pátých narozenin. Univerzita mu k tomuto jubileu udělila titul doctor honoris causa. Zikmundova řeč, to nebyl jen tak nějaký příležitostný projev, ale pečlivě promyšlená esej. Ostatně, přesvědčte se sami:

Zdá se mi, že na akademické půdě není příhodné dovolávat se osvícené panovnice Marie Terezie, která před 240 lety položila základy tehdejšímu mocnářskému, a tudíž i českému školství. Přišlo mi to na mysl, když jsem se nedávno probíral učebnicemi a zeměpisným atlasem z roku 1904 zděděnými po mamince. Učebnice fyziky se spokojovala s popisem vývěvy a kladkostroje. Atlas měl pro označení Klagenfurtu v rakouských Korutanech český název Celovec. Pod jménem Beljak se rozuměl Villach, mezi oběma městy neleželo Wörthersee, ale jezero Vrbské. V učebnicích zeměpisu ani zmínka o rozpadu prakontinentu Gondwany, o tom, jak před miliony let se jeho součást odtrhla od dnešní Austrálie, podsunula se pod budoucí Indii a vykoupila tak nejvyšší horstvo soudobého světa, Himaláj. Jen vnímavější žáček si možná povšiml nápadné podobnosti severovýchodního cípu Brazílie, jakoby obrovskými nůžkami vystřiženého z Guinejského zálivu Afriky.

Za těch posledních sto let učinilo lidstvo nejdelší skok ve svém rozumovém i smyslovém vývoji. Snílkovi–fantastovi J. Verneovi vzdalo hold hopsavými poskoky do prašného povrchu Měsíce. Média nám s profesionální pohotovostí nabízejí dokonalé barevné snímky kráterů Marsu i planet vzdálených stovky světelných let. Špiónážní družice položily na lopatky tajnostkářské totalitní režimy.

A přece!

Na tomto místě bych měl asi prozradit, že jsem byl počat ještě za onoho mocnářství. Že jsem se narodil do čtvrtého měsíce Masarykovy republiky a jsem s ní jakousi pupeční šňůrou spjat nejen během svého jinošství, ale ideově po celý život.

Bylo mi devět let, když jsme jakožto čtvrtáci obecné školy jeli do Lán pográtovat panu prezidentovi k desátému výročí vzniku státu. Domů jsem si odnášel pocit hrdosti, že jsem stál v těsné blízkosti jeho zakladatele, zároveň však dětskou lůstost, že prezident – v holínkách, s typickou masaryčkou a bělavými vousy – se zastavil o pouhý krok dřív, a místo se spolužákem Šindelářem si nepovídá se mnou.

Před pár měsíci uplynulo rovných 75 let ode dne, kdy jsme se, absolventi plzeňského reálného gymnázia, rozběhli do světa, netušíc, že jsme poslední ročník svobodného československého školství. Tři měsíce na to nás v mladistvém rozletu připravila o křídla potupná mnichovská dohoda „o nás bez nás“. Následujícího roku 1939 nás, studenty třetího semestru, postihlo nacistické zavření všech českých vysokých škol.

A právě v této souvislosti bych rád připomněl náročnost prvorepublikové středoškolské výuky. Ze 109 primánů mého ročníku se k maturitě dostalo pouhých 40, něco přes třetinu. Pravda – někteří z kvarty odcházeli na obchodní akademii, na průmyslovku, na učitelský ústav. Ale zkoušková úmrtnost byla vysoká. S nedostatečným nebo zcela nedostatečným prospěchem končilo studium sedm procent žáků, reparát zkazil prázdniny dalším osmi procentům.

Zato vysokou hodnotu mělo renomé profesora. Víím, jak ještě po letech si moji spolužáci, z paralelní francouzské oktávy, pochvalovali, že v prvním ročníku filozofické fakulty nemuseli u pana profesora Miloslava Hýska k seminárním zkouškám. Zárukou znalostí mu bylo jméno jejich maturitního examinátora, češtináře a latináře Vojtěcha Šlaufa. Myslíl jsem na něj v listopadu roku 2000, kdy jsem se v Brně účastnil vzrušené diskuze s tehdejším ministrem školství, který osmiletá gymnázia označoval jako líheň elitářství a chodil do vlády s návrhy na jejich zrušení.

Trápí mne letité experimenty se státními maturitami, nazdařbůh vyhozené miliony, promarněný čas, žabomyší politické tahanice. Není to typický český útěk od osvědčených vzorů, věčně objevování Ameriky? Za první republiky neexistovala jiná než státní maturita. Její součástí nebyly testy. Studenti byli vedeni k rozvítenému slovnímu projevu. Nikdo nenutil zručné, společností žádané automechaniky, klempíře či zedníky, aby se mučili maturitními zkouškami a snižovali tím latku náročnosti studentům směřujícím na vysokou školu. Měli přece svá odborná učiliště a dobré, často vynikající mistry.

Ve svém archivu mám dokument datovaný 12. října 1901. Má název List výučný, vytištěn je na zdobném archu s vyobrazeními znaků jednotlivých živnostenských cechů. Dovolím si z něj citovat:

Představenstvo společenstva smíšených živností v Rokycanech dosvědčuje tímto, že se A. Z., učeň zámečnický, rodem z Volduch, po dva roky, tj. od 4. října 1899 až do 4. října 1901, u pana Václava Hrbka učil, po celý ten čas pilně, mravně, věrně i poslušně se choval. Živnosti té se dokonale vyučil, pročež jej každému pánu co nejlépe za správného a způsobilého pomocníka schvalujeme. Podepsán výuční mistr Václav Hrbek, zkušební mistr Eduard Benda, člen výboru Dominik Toul a – starosta města Rokycan Josef Holan.

Z šestnáctiletého učně se stal tovaryš a vyrazil na zkušenou do Vídně. Dochovala se fotografie, jak s partou zámečníků – všichni s kloboukem na hlavě – montují železnou věž jakéhosi kostela. Roku 1914 absolvuje speciální kurz na průmyslové škole, skládá topičskou zkoušku, rok nato si podává žádost o přijetí k rakouským drahám. Tušíte asi, že držitelem toho výučního listu byl můj budoucí otec. Povolání strojevůdce, elitnímu mezi železničáři, zůstal věrný až do důchodového věku a byl na ně patričně hrdý.

Dnes se mi z podnětu Jeho Magnificence pana rektora a z rozhodnutí Vědecké rady Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně dostává této vzácné pocty – čestného titulu doctor honoris causa. Nesmírně si jí vážím a chtěl bych se o ni podělit se svým celoživotním parťákem Jiřím Hanzelkou, s nímž jsem po více než 60 let tvořil nerozlučný – chcete-li manažerský – pracovní tým, zhuštěný do autorského loga H + Z.

Znovu se přitom zamýšlím, k jak obrovskému vzmachu došlo ve všech oborech vědy od roku 1946, kdy jsme v děkanově pracovně (na slavnostní rituály v hektické poválečné době nebylo ani pomyslení) přijímali tituly komerčních inženýrů.

Je pozoruhodné, že téhož roku 1946 vydala Česká akademie věd a umění Pravidla českého pravopisu, jež pojem manažer neznají. Je v nich uveden tvar manager s výslovností menydrž v závorkách. Neznal ho ani zevrubný adresář komerčních inženýrů, rozesetých po celém světě. Absolventy Vysoké školy obchodní byli úspěšní podnikatelé, majitelé dovozních a vývozních společností, průmyslníci, generální ředitelé, daňoví a finanční poradci, vyslanci a obchodní přidělcenci na našich zastupitelských úřadech, sekční šéfové na ministerstvech, profesori obchodních akademií a vysokých škol, ředitelé bank. Ne náhodou se jich mnoho uplatnilo i na vedoucích místech právě ve firmě Baťa ve Zlíně.

Slavnostní atmosféra dnešního obřadu mě s jistou nostalgií přenesla do škamen mé alma mater. Na přednášky některých profesorů jsme chodili s půlhodinovým předstihem. V přeplněných posluchárnách jsme často psali jeden druhému na zádech. Věděli jsme, že se tak dozvíme mnohem víc než ze skript nebo učebnic. Prahli jsme po tom, abychom studia dokončili včas a v řádných termínech – a mohli se rozletět do světa.

Literární noviny 13. 3. 2014

Jan Lipold

Život zabírá čím dál víc místa a mění se v dějiny překážení

Život, jak ho v našich končinách běžně známe, zabírá čím dál tím víc místa. Navzdory tomu, že knihovna se vejde do čipu a zprávy z celého světa do mobilu v náprsní kapse. Životní prostor se plní a šlape času na paty, poptávka stoupá. Metr se zdá být skoro tak důležitý jako stopky.

Cena času je jednoznačná – jde o to, ustíhat toho co nejvíc, a tím pádem mít ušetřeno na tušená přišť. Využít, ulovit, přivlastnit si čas, to jsme si – my, kdo nemeditujeme v poustevnách – zvykli brát jako věc, o kterou je zapotřebí usilovat. Zdá se být dobrá.

Jestli je žádoucí zaujímat i prostor, zdaleka tak jisté není. Naše životy se přesto ustavičně zvětšují, jako by zabírání místa bylo nějakým společným univerzálním cílem, podobně jako „nepromarnit čas“.

Úžas nad tím, že se věci zvětšují, sice bývá první volbou, ale ne samozřejmostí. Víc podmaněného místa není ryzí kvalita, tak jako víc času. Máme totiž problém: překážení.

Jeep Grand Cherokee

Především jsme se začali fyzicky zvětšovat my sami – v chalupě se každou chvíli praštíte hlavou o futro a moc nechápete, jak se mohli babička s dědečkem do kuchyně vůbec vejít. Růst a zahušťování životního prostoru je pak logickou odpovědí na růst osob, umocněný požadavkem na životní standardy, respektive na osobní bublinu. Jasně, nikdo nechce společný záchod na pavlači.

Následuje zvětšování skoro všech předmětů denní potřeby kromě telefonů a počítačů. Největší vliv má ovšem bobtnání automobilů (stará škodovka uprostřed provozu vypadá jako pouťové autíčko). Kvůli němu a spolu s ním se zvětšují silnice a dálnice, garáže, parkoviště. Větší terminály pro větší náklady. Dům – sám o sobě rozměrnější – nezkolaudují, pokud nemáte „vyřešené parkování“.auta jsou – pro posádku – bezpečnější, tedy širší a těžší. Velké auto si může dovolit víc lidí, mít ho je status a odbyt roste, nejen u nás – i v Německu se modelu Jeep Grand Cherokee, který zabere dvě parkovací místa, vloni prodalo o čtvrtinu víc.

Slovo „větší“ se v logice růstu a marketingu standardně cení jako výhoda a dobrá vlastnost, zatímco zmenšování se cudně zamlouvá.

Větší auta znamenají i větší pneumatiky a větší spotřebu plechu a paliva, to ale není tak viditelné – pro uspořádání světa je hlavní, že zabírají prostor. Všechno kolem, možná s výjimkou úzkých uliček ve staré zástavbě, se jim postupně přizpůsobuje.

Daň za pohodlí velikosti je minimální, zajet a zaparkovat se dá skoro všude. Žije se „ve velkém“. Bydlení, přemístování a obstarávání životních potřeb je rozsáhlejší. Má to sice také nějaké nevýhody, dokonce i pro řidiče třílitrových SUV. Ale překážení se bere jako nutné zlo, v lepším případě. V horším už ho ani nevnímáme.

Mimikry

Pro marketing je tohle moc komplikovaná psychologie. „Větší“ se v logice „růstu“ standardně chápe a cení jako výhoda a dobrá vlastnost, zatímco zmenšování se spíš cudně zamlouvá. Rozpínavost poznáte podle sebevědomých přívlastků jako prostorný, dvojitý, rodinný, a navíc nebo prostě nyní ještě větší. Kdežto minimalizující slova jako kapesní, kompaktní, úsporný, mini a mikro ustupují do pozadí. Moc neprodávají.

Naopak – je vyzkoušené, že větší obaly samy o sobě prodej zvyšují. Cukrovinky nebo prací prášky se vyplatí dávat do mnohem větších krabic, než by bylo potřeba. Respektive, vyplatí se to obchodníkům. Že se na větší obal spotřebuje víc papíru a igelitu, že ho musí přivést větší a těžší nákladák, který potřebuje větší cestu a parkoviště, že musí být větší regál, na kterém se zboží vystaví, a pak i krám, ve kterém se prodává, taška, do které nákup složíme, spíž nebo lednička, kam ho uložíme, a nakonec i kontejner a skládka, kam prázdný obal vyhodíme, to jsou jakoby neviditelné náklady.

Dům a byt plný věcí, ve kterém „už není k hnutí“, může být následkem smyslu pro nepořádek, ale také třeba jen samovolného vývoje. Uvnitř vyspělé konzumní společnosti nejen přibývá předmětů, ale dost často jsou navíc i větší. Shromažďovací pud je stále nebezpečnější.

Pokud se nějaké věci základní životní potřeby zmenšují – i to se stává –, nesluší se to obvykle přiznávat. Oblíbená strategie: Obal se nechá stejný, ubude množství uvnitř. To se netýká jen potravin – zmenšují se například i byty. Průměrná nová garsonka v Praze měla vloni 33,8 metru čtverečních, to je o víc jak pět metrů méně než v minulých pěti letech. Miniaturizace bytů je také trend – jen se o něm tolik nemluví, nevypadalo by to dobře. Stejně velké byty by byly dražší a lidi by je nekupovali.

Kromě elektroniky – ale ani tam už to opravdu není takový hit jako dřív – snášeji předpony mini- a mikro- s komerčním úspěchem snad už jen mini- a mikropivovary.

Na druhou stranu, vašeň pro zdrobněliny – všechny ty salátky a gulášky, štestičko, hodka, pohodička a sexík – je také podvědomou obrannou reakcí jazyka na rostoucí rozměry okolního světa. Zatímco věci okolo surově bují, o to víc my sami toužíme po intimnosti. Nasadíme jazykové mimikry, skrze ně si přejeme schovat se před světem do pelíšku. Ne se pořád jen radovat, že na ještě delší ranveji budou přistávat ještě větší letadla. Informace, jako kolik kde přibylo metrů čtverečních nákupní plochy, jsou v podstatě brutální a cítíme, že je jim třeba nějak čelit, třeba i infantilní řečí.

Trendy

Jedněmi z mála realit, které v posledních desetiletích nerostou, jsou hroby a hřbitovy. Požadavky na výstavbu, obytnou, kancelářskou, komerční, dopravní, stále stoupají. Průměrná velikost náhrobku očividně klesá. Jak často slyšíte, že je potřeba zvětšit, nebo dokonce postavit nový hřbitov? Že si někdo nechal postavit rodinnou hrobku? Že se má změnit územní plán, aby bylo kde pohřbívat? To se spíš hřbitov krčí u dálnice, stržžené sebevědomě napříč krajem.

Pokud jde o prostor, v posledních věcech člověka se obvykle spokojíme s tím, co máme po předcích. Je to snad jediný development, který se nerozvíjí. Odmítá rozvíjet. Najednou to jde – to, co je, stačí.

Opuštěný hrob v pohraničí je snad vůbec nejlevnější investicí, jakou u nás můžete pořádit. Není to podezřelé?

Místa „posledního odpočinku“ jsou teď v poměru k životu – plnému rozpínání – nekonečně skromnější, než bývala dřív. Rozvoj, na který jsme najeli v životě, tady nedává smysl. Nebo nám to alespoň tak připadá.

Hřbitov v Čestlicích u Prahy leží na dosah obchodní zóny, obrovské haly hypermarketů odtud máte jako na dlani. Stál tu první, dávno před D1 a jejími exity, a teď ilustruje nové měřítko života a smrti. Trend je jasný: za života zabíráme čím dál tím víc místa – po smrti je to naopak.

Skrytým smyslem zvětšování života je vlastně zaplašit tabu, že život skončí.

Aktualne.cz 10. 5. 2014

Jaromír Matějka

Jak se rozhodnout, když už se rozhodnout nemohu...

Nevyužívané možnosti zástupného rozhodování

Ústav etiky 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Úvod

V České republice čile diskutujeme o eutanázii, o paliativní péči nebo o léčbě bolesti. Často se argumentuje, a pochopitelně, lidskou důstojností a autonomií pacienta. Přesto všechno se zdá, že téma zástupného rozhodování za pacienty zůstává stranou zájmu nejen zdravotníků, tedy především lékařů, ale i pacientů. Přitom jde o nástroj, který může v mnoha nejasných situacích výrazně pomoci.

Kazuistika

83letá pacientka, somnolentní, se zlomeninou v oblasti zápěstí, silná kardiačka, léčená pro nádor prsu s generalizací na pohrudnici, trpící demencí, Parkinsonovou chorobou, chronickou nedostatečností funkce ledvin, ležící a inkontinentní, s počinajícím srdečním selháním. Tato paní opakovaně vyslovila přání, kterým dávala najevo, že nechce svůj život skončit v nemocnici. Její rodina i její lékař o tomto přání věděli, přesto lékař navrhl její hospitalizaci v nemocnici. Tam byla tato paní vzápětí převezena. Ve stresu, vystrašená a zmatená strávila poslední dva dny svého života v naprosto cizím prostředí, „zajištěna“ různými hadičkami, přístroji, obsluhována lidmi, které neznala. Rozhodně si nepřála skončit svůj život v těchto podmínkách, byť to s ní její okolí myslelo dobře. Přitom například s podporou domácí hospicové péče by tato paní mohla zemřít doma, velmi komfortně a v prostředí, které důvěrně zná. Ale tím nejdůležitějším „ziskem“ by byl respekt k jejímu přání a k její důstojnosti.

A teď si představme každý sebe samého. Vinou úrazu, nemoci, nebo třeba i demence jsme se dostali do situace, kdy nejsme schopni rozhodnout o péči o sebe samotné (a víme, že podle české legislativy je to pacient, kdo rozhoduje o péči o sebe samého...), nebo nejsme schopni se k péči o sebe sama vyjádřit.

Není rozumná naděje, že by se náš stav mohl změnit. Položili jsme si někdy otázku, zda bychom chtěli, například po šesti měsících nebo půl roce v bezvědomí nebo permanentního vegetativního stavu, být napojeni na přístroje, které nám pomáhají dýchat? A jak by to bylo s podáváním výživy a tekutin v takovém případě? Lze podávání výživy a tekutin, zvláště pokud se tak děje tzv. PEG sondou (sondou zavedenou přes břišní stěnu do žaludku) také odmítnout?

A jak vlastně těm, kdo o nás budou, protože budou muset, rozhodovat, sdělit, co si přejeme pro chvíle, kdy už o sobě rozhodovat nemůžeme?

Právo

I když se o pacientech rozhodovalo již před tím, přece jen blíže formulovala téma zástupného rozhodování Úmluva o biomedicíně. Ta byla definitivně implementována do českého právního řádu 1. října 2001. Podle jejího článku 9 „bude brán zřetel na dříve vyslovená přání pacienta ohledně lékařského zákroku, pokud pacient v době zákroku není ve stavu, kdy může vyjádřit své přání“. Tedy s jistotou od 1. října 2001 se může pacient v České republice vyjádřit k péči o svoji osobu pro dobu, kdy již nebude schopen se o sobě vyjádřit.

1. dubna 2012 nabyl účinnosti zákon upravující českou zdravotnickou legislativu zásadním způsobem. Jde o zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (372/2011 Sb.) Ten ve svém paragrafu 36 zpřesňuje a blíže upravuje znění článku 9 Úmluvy o biomedicíně. Tento zákon pacientovi umožňuje sepsat text (nebo vyplnit určitý formulář), případně jmenovat osobu, která za něj bude rozhodovat.

Otázku opatrovnictví ve zdravotnictví komplexně řeší také nový občanský zákoník, platný od 1. 1. 2014.

Možnosti a přínos

Pacient v České republice, ale i jinde, například v Rakousku, Německu nebo ve Spojených státech, má dvě až tři možnosti, jak se vyjádřit k budoucí léčbě pro případ, že později už o ní sám nebude schopen rozhodovat.

Může sepsat text, kde svá přání vyjádří, nebo může jmenovat někoho, kdo ho bude v jednání s lékaři zastupovat. Třetí možnost je pak kombinací obou předchozích variant.

Text

Předpokladem a účelem sepsání textu je především promýšlení toho, co asi bude pro autora-pacienta důležité v době, kdy již nebude schopen o sobě rozhodovat. Mnozí zahraniční autoři považují tuto část za zásadní. Rozhodně nedoporučují, aby někdo přistoupil k sestavení svého textu narychlo a bez rozmyšlení.

Jako pacient bych měl zvážit, co je pro mne únosné tělesně, psychicky, sociálně, ekonomicky nebo duchovně. Klíčovou otázkou je, jak dalece jako pacient chci, aby byl můj život udržován a podporován. Z těchto úvah pak může vzejít odpověď na to, co chci především, co se týče otázky na poskytování dechové podpory, dialýzy, nebo podávání výživy a tekutin.

Je třeba přesně popsat, v jaké situaci má být moje přání jako pacienta naplněno a také to, co se má, nebo nemá stát.

Opatrovník

Opatrovníkem by měl někdo, kdo mě jako pacienta dobře zná, kdo rozumí mým hodnotám, respektuje je a dokáže je tvořivě naplňovat.

Můžeme si to snad přirovnat k situaci, kdy se náš blízký „trefí“ s nákupem dárku. Ví, co máme rádi a udělá přesně to, o čem sníme. Dokáže tak překlenout limity, které mohou vyplývat ze situace, že ošetřující lékař nezná pacientovy hodnoty a přání. Opatrovník může také pomoci lékaři rozumět textu, podle kterého se má o pacientovi rozhodovat.

Nejlepší cestou k vysvětlení bude opět příklad z našeho běžného, přirozeného světa. Jednu část tohoto příkladu jsme již zmiňovali, když jsme psali o člověku, který se strefil dárkem do našeho vkusu nebo potřeb. Znal nás, A PROTO nám mohl koupit to, co se nám hodilo.

Tento princip se v lékařské etice nazývá tzv. subjektivní test. Ten vede zdravotníky nebo i opatrovníka pacienta k takovému rozhodnutí, které je dobré pro pacienta, nikoliv pro to, co je dobré pro opatrovníka, jeho rodinu, zdravotníky nebo zdravotnické zařízení, potažmo zdravotnický systém.

Nicméně se i v běžném životě můžeme dostat do situace, kdy jsme například pozváni na nějakou oslavu někoho, koho neznáme, jsme však přesto nuceni například společenskými konvencemi koupit mu nějaký dárek. Darujeme prostě to, co SE v takových situacích daruje.

V lékařské etice se tento princip označuje jako objektivní test nebo princip tzv. nejlepšího zájmu. Podle něj se např. předpokládá, „že všichni živi lidé chtějí žít, chtějí chápat a sdělovat své myšlenky a pocity, chtějí být schopni kontrolovat a řídit své životy, nechťejí trpět a chtějí dosáhnout na to, co jim přináší uspokojení“. Medicínská rozhodnutí pak směřují k zachování nebo zlepšení těchto kvalit. Podle tohoto principu rozhodujeme, kdy pacienta neznáme, nebo když ho neznáme dobře (opět ať už jak zdravotníci nebo jako pacientem jmenovaní opatrovníci).

Oba principy se doplňují. Pacient sděluje svým textem, co je pro něj nejlepším zájmem a opatrovník nebo zdravotníci podle principu nejlepšího zájmu přistupují k tomu, co by si asi pacient přál v situaci, kdy už není schopen se rozhodnout.

Závěr

I když české zákonodárství vytvořilo pro oblast zástupného rozhodování solidní podmínky, pacienti tyto možnosti nevyužívají a zdravotníci nevědí, jak by pak konkrétně postupovali.

V českém zdravotnictví řešíme otázky eutanazie, finanční otázky, otázky kolem kmenových buněk, nebo kolem IVE, domnívám se, že české společnosti nechybí ani tak diskuze o legalizaci eutanazie, jako spíše diskuze o přístupu k zástupnému rozhodování.

Stanislav Komárek

Zakopat jako psa

Lidé minulých dob se vždy děsili, že by mohli být pohřbeni bez veškerého obřadu. „Zakopat někoho jako psa“ bylo největší potupou, které se dostávalo jen vrahům a sebevrahům někde za hřbitovní zdí. Není asi náhodou, že archeologie úsvitu lidské existence vidí jako hranici mezi lidmi v dnešním slova smyslu a jejich zvířecími předky právě v existenci pozůstatků pohřebních obřadů – proto se tolik diskutuje o tom, zda u neandrtálců pohřby v pozdějším smyslu byly či ne – z náhledu některých by tam totiž „měly nebýt“.

Celé civilizace, jako třeba egyptská, žily pohřby a s nimi spojeným folklorem. Chtěl-li bohatý Egyptan dát své ženě hodnotný dárek, nebyla to rozhodně cestovní poukázka na velký poznávací okruh Babylonii, ale bohatě zdobená hrobka a sarkofág. V císařské Číně tradičně zdárný syn svému otci ještě za jeho života a zdraví

věnoval pěkně vyřezávanou a lakovanou rakev, která pak byla v domě vystavena jako předmět reprezentace, jímž se pán domu chlubil svým přátelům – pokud se na to snad zapomnělo, bývalo zvykem k nemocným pozvat truhláře, který jim vzal míru a na dvorku vedle jejich komůrky se chutě pustil do díla: Čiňany to v nejmenším nezneklidňovalo.

Není nutno chodit do minulosti: na mexickém Yucatánu jsem vídával u chudobných vesnic s malými chaloupkami přepychové hřbitovy s hrobkami ve stylu katedrál či tradičních pyramid, cenově mnohokrát přesahujícími obytnou chatrč – živi jsme ostatně relativně krátce, mrtví budeme dlouho.

Je pozoruhodné a historicky zcela ojedinělé, že v dnešní Praze je bez obřadu zpopelněno údajně sedmdesát procent lidí. Nejedná se jen o šetrnost a nezáměr pozůstalých – spousta z nich si dokonce popel ani nevyzvedne –, ale často i o přání nebožtíka, který soudí, že by pohřební obřad jeho blízké zbytečně znervózňoval a děsil. Aby snad děti (ale i dospělí) nezaslechli něco o smrti! Ještě před sto lety viděla venkovská mládež nejen zabíjet domácí zvířata – kdo to není schopen dnes snést a jí maso, je velký pokrytec –, ale i umírat své sourozence na záškrt či spálu. Smrt vytěšňujeme, jak jen můžeme, přičemž u ničeho jiného není taková stoprocentní jistota, že nás přes všechno dočasné kličkování nakonec dostihne – učení, práci i cestování se můžeme s trochou šikovnosti zcela vykroutit, jí ne. Není to trapný omyl, ale zcela legitimní součást lidského osudu, možná zdaleka ne tak hrozná. Vzhledem k tomu, že v životě se vždycky nejvíc obáváme toho, co se nakonec ukáže jako velmi prospěšné (jít do školy, do zaměstnání, přestěhovat se), je těžké i tady nespátrít analogii.

Osvobození od našeho ega může být nečekaně příjemné, něco jako vykoupení z otroctví – celý den kolem něho poskakujeme, omýváme je, šatíme v značkových prodejnách, posilujeme dietami, sháníme mu peníze, propagujeme je, snažíme se je, často marně, protlačit do předních řad. Nebytí či bytí v jiném řádu se vymyká našim představám a vzbuzuje děs.

Také se bojím, ale bojím se i v letadle do Indie. Na každý pád bych sám na praxi, která dnes možná více než zakopávání psů připomíná spalování pošlých slepic v kafilerii, nechtěl navazovat a přál bych si jednou pohřeb tradiční. Na hřbitově v rodném městečku už jsem si vyhlédl pěkné místo s výhledem do kraje a doufám, že je ještě volné.

Také bych nechtěl pohřeb žehem, tak trochu předochutnávku plamenů pekelných, ale postaru do matičky země – ať si broučkové jednou vystrojí pěkný mejdan... Mám vůči nim značné dluhy, jako vědychtivý student jsem jich pod pláštíkem nauky mnoho ubezdušil. A před tím obřad – nikdy jsem se nad psy nevypínal, ale jedním z nich nejsem.

Psáno pro HN. Aktualne.cz 10. 6. 2014

TEXT

KREV A PENÍZE

Tomáš Cikrt

Kauza Diag Human

Ukázka z knihy

*Tomáš Cikrt: Krev a peníze, Pravda o kauze Diag Human
Vydal a vyrobil v roce 2014 Tomáš Cikrt, Praha, www.anikorunu.cz*

Boj čestného muže

(Příběh dopisu a události, které bezprostředně následovaly, 1992/1993)

Zvolna se uzavíralo revoluční spravování státu. V polovině roku 1993 proběhnu volby, v nichž neuspěje velká část tváří polistopadové politiky. Zvítězí pragmatismus Václava Klause, který vybuodoval klasickou politickou stranu, vyhraje s ní volby, rozdělí stát a začne udávat tempo vývoje v nové České republice. Pro Martina Bojara tak skončí dvouletá mise v křesle ministra zdravotnictví.

Byl to vlastně první řádný ministr svobodné země, po němž také zůstal velký kus práce. Před ním sice pár měsíců úřad vedl profesor Pavel Klener, ale ministerstvo si žilo dál svým životem, nastaveným za komunistů (kdy ho dvacet let řídil legendární komunistický ministr-alkoholik Jaroslav Prokopec). Martin Bojar byl mužem změny. Za něj byly položeny základy veřejného zdravotního pojištění, jehož zavedení můžeme směle označit za největší úspěch českého (i slovenského) zdravotnictví, neboť dokázalo bez větších výkyvů zajistit financování stále rostoucího objemu i kvality zdravotní péče při zachování solidarity, tradiční pro středoevropský region. Často vystupoval s vehementním nasazením v médiích, nebál se kontroverzních témat, jako první lékař ve vysoké funkci vnesl do veřejné diskuze potřeby a práva pacientů. Bojar povolal na ministerstvo nové lidi, většinou odborníky, kteří ještě tehdy vstupovali do státních služeb s ideály a chutí. Postupně se zbavil starých struktur a pronikl do řízení nesmírně složitého, a nutno říci i přebujelého mechanismu našeho zdravotnictví. Vždyť tehdy ještě stát spravoval úplně všechny nemocnice a ministerstvo bylo zodpovědné za všechno, co se v nich stalo, za každé pochybení. Alespoň tak to vypadalo navenek. Ve skutečnosti k tomu vždy nemělo potřebné páky. Typická přechodná doba. Ministr často musel sebrat odvalu a chybějící zákony a pravidla nahradit nějakým rozumným řešením. Pokaždé, než vydal nějaké doporučení či rozhodnutí, radil se s odborníky.

V té době západní svět stále ještě žil obrovským skandálem s krví infikovanou virem HIV, který způsobuje nemoc AIDS. Vědělo se, že v polovině osmdesátých let se nakazily tisíce pacientů s hemofilii z krevních konzerv, mnoho z nich zemřelo. Oběti a jejich blízcí hledali viníky. Skandál navždy změnil nejen bezpečnostní

opatření při odběru a zpracování krve, ale také obchod s krví a krevními výrobky. Dá se říci, že virus HIV a pád železné opony byly dvěma hlavními faktory, proč se na trhu nakonec udrželi jenom největší hráči – firmy, které měly dost peněz na to, aby dostaly všem novým požadavkům na bezpečnost produktů – a bylo jich dostatečně málo, aby byl trh přehledný a kontrolovatelný (tyto dva důvody také nepochybně a především stály za pádem Josefa Štávy a jeho hokynářského obchodního modelu). Martin Bojar a jemu blízcí odborníci se nakažené krve báli jako čert kříže. Zastavme se na chvíli u otázky, zda byly tyto obavy namístě.

A krev nečistá...

Nemoc AIDS byla poprvé popsána v roce 1981. Dodnes proti ní neexistuje účinný, respektive zcela uzdravující lék. Už v létě roku 1982 federální americký úřad pro „kontrolu nemocí“ CDC (Centers for Disease Control) upozornil, že AIDS onemocněli tři pacienti s hemofilii. Epidemiologům bylo hned jasné, že se HIV virus musel k pacientům dostat přes výrobky z krve – léky, které nutně potřebují k přežití. Všichni začali tušit velký průšvih. Tisíce pacientů s hemofilii si zcela běžně aplikovaly injekčně své léky vyrobené z krve dárců. V té době ale neexistovaly žádné testy na AIDS, dokonce ještě nebyl ani znám původce této nemoci. Ten byl objeven a označen jako HIV virus až v následujícím roce 1983. Tehdy také CDC jasně varoval: výrobky z krve jsou odpovědné za šíření AIDS mezi pacienty s hemofilii. Výrobci začali pracovat na technikách, které měly krevní produkty případného výskytu smrtícího viru zbavit. HIV je citlivý na teplo, stačí 56 stupňů Celsia a za deset minut je inaktivován. Firmy se tedy zaměřily na tepelnou úpravu krevních přípravků. Ne všechny však stejně usilovně. Firma Cutter Biological, dceřiná firma německého koncernu Bayer, která chtěla udat své teplotně neošetřené výrobky, začala dokonce hrozbu bagatelizovat. „AIDS se stal terčem iracionální reakce v mnoha zemích. To se nás dotýká, neboť se jedná o nepodložené spekulace o tom, že tento syndrom může být přenesen výrobky z krve,“ uvedla firma Cutter v červnu 1983 v dopise distributorům z dvaceti zemí a také z Francie. Právě Francie ale předtím nejprve zakázala dovoz všech koncentrátů pro srážlivost krve a vyčkávala, co se bude dít dál. Nakonec firmě Cutter ustoupila a k pacientům se dostaly neošetřené preparáty. Důsledky byly katastrofální. Cutter získala povolení prodávat tepelně jištěné preparáty až v roce 1984, jako poslední ze čtyř velkých producentů krevních léků. Přesto dál dodávala i výrobky, které tepelnou úpravou neprošly. Podle médií (německý Focus, americké New York Times) nedávno vznesli právníci pacientů s hemofilii z celého světa nová obvinění proti tradičním zpracovatelům krve – jako je firma Cutter, ale i Baxter, Armour či Alpha Therapeutic –, že v 80. letech dodávaly do asijských zemí preparáty nakažené HIV a žloutenkou. Právníci tvrdí, že Cutter do Spojených států a dalších vyspělých zemí dodával již tepelně ošetřené, tedy mnohem bezpečnější, ale do Asie „staré“ výrobky.

Nějakou dobu v osmdesátých letech trvalo, než se začalo s rutinním testováním všech výrobků z krve na přítomnost viru HIV. Rozhodujícím je přitom rok 1985 a rychlost, s jakou státy testy zavedly.

Ve většině zemí západní Evropy a také v Severní Americe a Japonsku byly nakaženy tisíce pacientů s hemofilii virem HIV a také virem žloutenky C. Suverénně nejvyšší výskyt však zaznamenali ve Spojených státech a Francii. V zemi galského kohouta se zrodil politický skandál. V roce 1991 v jednom článku (a o rok později v knize Skandál s krví) obvinila novinářka a lékařka Anne-Marie Casteretová veřejnoprávní organizaci Národní centrum pro krevní transfuzi z toho, že v letech 1984 a 1985 vědomě distribuovala výrobky z krve kontaminované virem HIV, a autorka přitom dokládala, že metoda inaktivace viru teplem byla známa již od roku 1983. Na začátku osmdesátých let řídil francouzskou vládu nejmladší premiér v historii, socialista Laurent Fabius, a novináři mu rychle spočítali, že se za jeho působení nakažilo 4 400 lidí, z velké části hemofiliků, virem HIV, a to z výrobků pocházejících z neprověřené nebo neošetřené krve, a že zhruba 40 procent z nich zemřelo. Premiér byl vyšetřován, stejně jako ministryně sociálních věcí. Největší zlost pozůstalých a veřejnosti se však snesla na ministra zdravotnictví Edmonda Hervého. Ten byl dokonce obviněn a v roce 1999 uznán vinným. Nakonec ale odešel od soudu bez trestu, zejména s ohledem na to, že bylo porušeno jeho právo na presumpci nevin. Premiérovi a ministrům bylo vytýkáno, že úmyslně zpožďovali zahájení systematického testování krve na HIV virus, přestože test byl oficiálně k dispozici na trhu již v roce 1985 (od firmy Abbott). Také byli viněni, že nezakázali přijímat krev od rizikových skupin, jako jsou homosexuálové, lidé závislí na drogách a vězni. Premiér se bránil, že na vině byl státní aparát a že neměl k dispozici expertizu, která by mu pomohla rozhodnout v tak komplikované záležitosti, jakou byla zcela nová nemoc. Hůře dopadli manažeři z Národního centra pro krevní transfuze, ředitel této organizace byl poslán za mříže na čtyři roky, potrestáni byli i další pracovníci.

Veřejnost nebyla s výsledkem spokojena. „Dvourychlostní justice, která činí některé politiky nedotknutelnými,“ hodnotila soud jedna z patientských organizací. „Máte na svých rukou krev, pane Hervé,“ zvolala u soudu matka pacienta s hemofilii nakaženého AIDS. Francie byla skandálem pobouřena, zvláště když si vyšetřování musela vynutit svým tlakem až veřejnost. Zapojila se i televize. Třetí serií populárního seriálu o komisaři Moulinovi zahajoval díl, inspirovaný skutečností, nazvaný *Qu'un sang impure* (Ať krev nečistá). Podtitul zněl více než výmluvně: „Jaká je moc zákona, když nedbalost a úplatky zaplatili naši nejbližší svým životem?“

Pachatele hledal celý svět. V Kanadě byl uznán vinným Kanadský červený kříž, v Itálii muselo vyplatit z rozhodnutí soudu odškodné ministerstvo zdravotnictví, v Japonsku vláda přičkla každé oběti 420 tisíc amerických dolarů (v přepočtu), polovinu z toho musely poskytnout farmaceutické firmy. Ve Spojených státech museli čtyři výrobci zaplatit šesti tisícům lidí s hemofilii 660 miliónů dolarů.

V letech 1990 až 1992, kdy vedl české ministerstvo zdravotnictví Martin Bojar, už byly základní rozměry celé tragédie s nakaženou krví známé, i když k honu na odpovědné se teprve schylovalo. A on se snažil, seč mohl, zabránit tomu, aby k podobné situaci došlo i u nás. Proto nemohl nechat bez povšimnutí praktiky firmy Conneco (společnosti, v jejímž pozadí stál Josef Štáva a která se později přejmenovala na Diag Human, a. s.). Znepříjemnila mu celé jeho ministrování – od okamžiku, kdy v létě 1990 zjistil, že za jeho zády probíhá jakýsi pseudokonkurz, který byl ušit na míru Connecu, až po otevřený střet v roce 1992, kdy byly ve skladu ve Zbraslavi objeveny neoznačené bedny s krví, které patřily opět této firmě.

Etika na prvním místě

Když Martin Bojar podepisoval dopis určený dánské farmaceutické společnosti Novo Nordisk, datovaný 9. března 1992, byl poněkud na rozpacích, pokud šlo o jeho formu. Zdál se mu kostřbatý a postřehнул i podivnou angličtinu, kterou byl napsán. Ptal se tedy náměstka JUDr. Petra Tröстера, zda je dopis, který mu přinesl, v pořádku. Náměstek, který měl na starosti právní záležitosti, ho ujistil slovy „Spolehněte se, je to absolutně v pořádku.“ Podobných dopisů ministr podepsal už poměrně dost. Doba byla stále tak trochu revoluční, spravovat státní úřady se učili noví lidé, a to doslova za pochodu. Martin Bojar si však byl jist tím, že to, co je v dopise neumětelsky napsáno, je pravda. Co v něm tedy stálo? Český úřední překlad zní:

Praha, 9. března 1992

Vážený pane,

Ministerstvo zdravotnictví České republiky vyhlásilo v loňském roce konkurz na spolupracující firmu při frakcionaci české plazmy. Byla pro nás čest, že se tohoto konkurzu účastnila i Vaše společnost.

Výbor odborníků Ministerstva zdravotnictví České republiky pečlivě posoudil všechny předložené projekty a bohužel rozhodl ve prospěch jiných společností než Vaší. Jedním z důvodů byla i pochybnost o solidnosti Conneco, a. s., společnosti, která spolupráci zprostředkovala.

V rozporu s tímto všeobecným etickým principem dárcovství krve a frakcionací, Conneco, a. s., nakupuje plazmu v České republice a posílá ji k frakcionaci do Vaší společnosti (smlouva byla asi zprostředkována Diag Human).

S ohledem na dobré jméno Vaší společnosti a naši možnou spolupráci v budoucnosti považujeme za nutné Vás o tomto informovat.

Očekáváme, že z výše uvedeného problému vyvodíte příslušné závěry nejen pro příští spolupráci s Conneco, a. s., ale také při jednání se všemi nezodpovědnými dodavateli plazmy.

S pozdravem

Martin Bojar si za obsahem osudového dopisu stojí dodnes, včetně oné nejvíce kritizované věty, která říká, že jedním z důvodů, proč neuspěla firma Novo Nordisk v konkursu na zpracovatele krevní plazmy, „byla i pochybnost o solidnosti Conneco, a. s., která spolupráci zprostředkovala.“ Conneco, a. s., byla předchůdkyní dnešní firmy Diag Human. A firma Diag Human tvrdí, že dopis a tvrzení o „nesolidnosti“ ji připravil o obchodního partnera a kvůli tomu i o miliardové obchody. Celý spor je právně veden pouze o toto tvrzení, o nic jiného. Firmě Diag Human se však podařila nevídaná věc. Nabalila na meritum věci doslova hory balastu, zbytečných listin, nepodstatných tvrzení a zavádějících pseudoargumentů (jak prokážeme dále). Tím dokonale zmátla arbitry, politiky, novináře i veřejnost.

Občas se v médiích spekuluje, kdo dopis skutečně napsal. Diag Human prostřednictvím Jana Urbana naznačuje, že Martin Bojar sám. Ten to však rezolutně odmítá s tím, že „jenom podepsal, neboť by nikdy takto dopis sám neformuloval.“ Věřím Martinu Bojarovi, protože jsem ho nikdy nepřistihnul při lži, na rozdíl od Diag Human, která používá lež jako součást své kampaně po celá ta dlouhá léta. Bývalý ministr zdravotnictví dokonce ani nechce přímo ukázat na člověka, který mu dopis k podpisu donesl. Z jeho slov, kontextu a dostupných informací ale lze snadno odvodit, že jím byl skutečně náměstek JUDr. Petr Tröster, který se však k dopisu nechce znát. Ptal jsem se primáře Petra Turka, kdo si myslí, že je autorem dopisu, a on nevyloučil, že vznikl na ministerském odboru, kde tehdy pracoval. (Jiná verze říká, že dopis koncipoval jeden z náměstků, které si Bojar na ministerstvo přivedl, totiž lékař Milan Šilhan.)

Připravil někdo dopis schválně s vidinou jeho budoucího zneužití? Další události tuto verzi vyvrací. Zejména tehdejší postoj Conneca, které mu nepřikládalo zase tak velký význam a spíše ho dráždily jiné události, zejména veřejná vystoupení ministra k tématu zpracování krve. Dopis se takřikajíc do hry vrátil až po třech letech. Otázkou spíše je, kdo ho vytáhl. Zda mazaný právník Diag Human, kterým se v roce 1995 stal Jiří Oršula, nebo někdo ze státní správy, který mu s ním vyšel naproti. Důkazy spíše nasvědčují tomu, že to byl Jiří Oršula, který si našel „partáka“ na ministerstvu zdravotnictví (o tom ale až v dalších kapitolách).

Zrod dopisu vystihnul nejlépe sám M. Bojar: „Umím si představit, že to vzniklo z neopatrnosti ministerského aparátu, který reagoval na řadu kritických situací velmi stochasticky. Mohla to být samozřejmě konspirace, ale mně se spíš zdálo, že to byl výsledek určité neobratnosti a skutečnosti, že řešení někdo dlouho sušil na stole. A pak prostě někomu svitlo, že se začíná rodit průšvih, že jsme propásli řešení, a prostě mi dopis přinesli. Mne spíše později švalo, že mi říkali, jak jsem ten dopis napsal já, ale já ho akorát podepsal. Těch dopisů, co jsem podepsal, daleko závažnějších, bylo neskonalé víc. Nejde to stoprocentně ohlídat. Nepodepsal jsem někomu popravu, ale řadu věcí, které se týkaly privatizací, darovací dekrety a podobně, jsem podepisoval a musel se přitom spolehnout na úředníky ministerstva, že jsou podklady v pořádku.“

Vraťme se zpátky k obsahu dopisu. „Stálo tam, že si vážím jejich nabídky, ale mám pochyby o solidnosti jejich obchodního partnera. Jako lékař jsem je na to upozornit musel,“ shrnul později pro média Martin Bojar.

Postoj, který jako ministr a lékař zastával (za podpory dalších významných lékařů v čele s prof. Janem Neuwirtem), vycházel z toho, jak chápal „etický princip dárcovství krve“. Byl (a dodnes je) skálopevně přesvědčen, že krev dárců nemá být zbožím, s nímž lze obchodovat: „Pokud nepracujete ve zdravotnictví a nevíte, že kilo imunoglobulinu je teď třikrát dražší než platina, tak si můžete myslet, že blábolím. Léčíme lidi za 100 000 korun na den, to znamená, že pětidenní léčba vyjde na půl milionu korun. Takže z tohoto úhlu pohledu měl pan Josef Štáva pravdu, když říkal, že je to nejlepší byznys na světě. Tady odsud odvezete krev, kterou koupíte za hubičku – za pár párků a za čestnou plaketu Jánského – a pak její hodnotu zmnohonásobíte.“

Martin Bojar chtěl, aby česká krev zůstávala k dispozici českým pacientům. Nešlo o projev vypjatého nacionalismu, ale o čistě medicínské uvažování: krev zůstane u nás, a tím pádem bude pod kontrolou, zamezí se kšeftování a hlavně se minimalizuje riziko infikování virem HIV. Když se v osmdesátých letech rozšířilo onemocnění AIDS, měla česká populace štěstí v neštěstí. Díky izolaci od svobodného světa byla před touto infekcí uchráněna.

Proto byl o její „nezkaženou“ krev velký zájem. M. Bojar chtěl, aby vznikl národní zpracovatel krevní plazmy, tedy státní továrna na zpracování krve, která by zajišťovala krevní léky pro české pacienty. Jeho názor odpovídal i postoji Rady Evropy, která národního zpracovatele krve doporučovala jako nejlepší řešení pro jištění bezpečnosti pacientů. Do doby, než by byla továrna uvedena do provozu, měly po přechodný čas krev zpracovávat zahraniční společnosti renomované v oboru a vybrané v konkurzu. Ukázalo se totiž, že domácí výrobci v rámci celého tehdejšího Československa musejí nejprve modernizovat své provozy, aby vůbec uměli účinně a bezpečně vyprodukovat, co se po nich požaduje.

Bojar a jeho lidé zásadně odmítali, aby s krví nakládali zprostředkovatelé, tedy agentské firmy, které samy krev nezpracovávaly, pouze s ní obchodovaly. Tento princip byl zcela zřejmý a ve své době více než opodstatněný. Martin Bojar se jej držel, a proto nikdy nedošlo za svobodné éry Československa a později České republiky k ohrožení pacientů nakaženými konzervami anebo k výpadkům dodávek či nedostupnosti krevních léků, například z finančních ani „bezpečnostních“ důvodů. To je obrovský úspěch, přestože nakonec myšlenka národního zpracovatele zkrachovala a skončila miliardovou sekýrou. To však už dávno nebyla věc Martina Bojara. Jeho zásluhou zůstává, že se krev českých občanů nedostala do rukou překupníků. Obavy byly namístě. Jejich podstatu výstižně popsal jeden z vysokých úředníků ministerstva zdravotnictví z konce 90. let. „Josef Štáva pracoval selektivně, každou komponentu zpracovával někdo jiný, hlediskem byla ekonomická výhodnost. Právě

to mohlo vzbuzovat obavu o bezpečnost zacházení s krví. Pokud byla krevní plazma dovezena ze země X, albumin z ní vyrobila firma A, faktor VIII firma B a něco dalšího firma C – a nakonec část z těchto výrobků byla dovezena zpátky do země X a část do země Y a Z – je jasné, že po Evropě putovaly zásilky s krevními výrobky křížem krážem a jen agentská firma Diag Human možná tušila, kam, čeho a kolik nakonec doputuje,“ vysvětlil pro tuto knížku onen úředník.

Úsilí o zajištění samostatnosti a bezpečnosti republiky v zásobování krví však nebylo selektivně namířeno jenom proti jednomu překupníkovi nebo dokonce osobně Josefu Šťávovi, kterého ostatně Martin Bojar poznal až rok po podepsání osudného dopisu. Ministr totiž nefandil ani velkým farmaceutickým koncernům. „To nebyl zájem jenom pana Šťavy a spol., aby naše vlastní výroba krachla, ale šlo i o profit velkých korporací. Tak byl zašlápnut projekt zpracování české plazmy a výroby řady produktů, které jsme si mohli z naší krve zpracovat sami, a nemuseli jsme být pouhou montovnou. Původní myšlenka, že vzniknou národní zpracovatelé krevní plazmy, se netýkala jenom nás, ale i dalších států v Evropě. Velké nadnárodní koncerny nakonec národní výrobce požraly. Chtěli jsme, aby náš výrobce zpracovával krev i pro Polsko a Slovensko. Když se o tom začalo jednat, byli Slováci už chyceni nadnárodními výrobci a s námi do projektu národního zpracovatele jít nechtěli,“ popsal autorovi knížky Martin Bojar při jednom ze dvou setkání. Sen o národním zpracovateli se rozplynul v realitě velkého světa byznysu. Dnes je podle odborníků dokonce přetlak zpracovatelských kapacit, které zhruba dvojnásobně převyšují nabídku krevní plazmy. To opět nahrává pouze nejsilnějším hráčům, velkým firmám, které převálcovaly i národní výrobce nebo projekty národních zpracovatelů. Přitom mohla, podle M. Bojara, Česká republika zvolit ještě jednu cestu. Švýcarský červený kříž prý nabízel Václavu Klausovi know-how a pomoc se záchranou myšlenky národního zpracovatele. Nabídka byla údajně vládou odmítnuta s tím, že se rozhodla jít cestou továrny na zelené louce, tedy vybudováním společnosti SEVAC.

Dnes trh ovládá několik největších firem. U nás zejména americká firma Baxter. Ta převzala i největšího zpracovatele krve v Rakousku, firmu Immuno. Nutno ovšem dodat, že dnes mají čeští pacienti k dispozici včas a za přijatelných podmínek kvalitní světové produkty – léky z krve. Lékaře Martina Bojara však přesto postavení České republiky jako „montovny“ trápí:

„Říkám si: Sakra, proč když přijedu do Bádenska nebo Bavorska, tak tam lidi okopávají své jablonořové sady a ostřihávají vinohrady i na velikonoční neděli a po vzkříšení jdou pracovat, zatímco Češi se válejí u televize nebo popíjejí v hospodě. Takový průšvih, jaký nastal u nás kolem krevní plazmy, by se v Německu stát nemohl, protože tam není tolik prodejních a úplatných politiků i dalších lidí. I tam se samozřejmě nějací našli, ale lapili je a postavili před soud.“

Ještě jeden aspekt Bojarova dopisu musíme zmínit. Čeští lékaři znali společnost Novo Nordisk velmi dobře. Byla pro ně především symbolem inzulínu, léku, který

každý den zachraňuje život desítkám tisíc českých diabetiků. Byla na českém trhu vítána a ctěna. Lékaři vnímají takovou společnost jako partnera v léčbě. Možná to ekonomům nebo právníkům bude připadat směšné nebo nepravděpodobné, ale je to tak. A takového partnera v té době „první mezi lékaři“, ministr zdravotnictví Bojar, informuje (parafrázuje): Nemáme nic proti vám, vadí nám jenom prostředník, který se vámi zaštiťuje, a my ho přitom nepovažujeme za solidního hráče. Na rozdíl od vás, jichž si vážíme. Dopis Bojara byl přátelským upozorněním lékaře určeným partnerovi v léčbě českých pacientů. A hlavním smyslem bylo udržet si tohoto partnera a rozvíjet s ním dosavadní dobré vztahy.

Hříchy firmy Conneco a poslední kapka ve Zbraslavi

Vedle základní „filozofie“, s jakou přistupoval Martin Bojar ke zpracování krve, měl však několik dalších konkrétních důvodů k obrovské pochybnosti o solidnosti firmy Conneco, a. s. Dokumenty, které jsou dnes k dispozici, svědčí dokonce pro to, že „pochybovat o solidnosti“ bylo nejmírnějším možným postojem, který si Conneco zasloužovalo. Ve skutečnosti považoval ministr, a s ním i jeho lidé na ministerstvu, čimany z Conneca za nebezpečné podvodníky. Po dva roky se potýkal s jejich průšvihy, a mohli vděčit jenom revoluční době, nezkušené policii a zmateným předpisům, že neskončili v kriminále. Kdyby to samé dělali dnes, už v něm dávno sedí. Hlavní důvody oprávněné nevráživosti ministerstva vůči Connecu byly:

- Nikdy nedořešený největší průšvih firmy Conneco – pokus vyvézt nelegální drogu do jižní Afriky. V souvislosti s tím se zástupci firmy, zejména první ředitel Conneca František Waldhauser, zapsali na ministerstvu jako ti, kdo lžou a vyhrožují.
- Neobjasněná krádež chladicího mikrobusu, k níž došlo začátkem února 1992 v maďarském městě Kecskemét. Automobil řídil osobně František Waldhauser a patřil Connecu. K zásilce se přihlásila Diag Human AG, která prý potřebovala rychle dopravit ze Švýcarska do Bělehradu léky vyrobené z krevní plazmy. František Waldhauser dlel shodou okolností v sídle Diag Human ve Švýcarsku, aby se tam s firmou rozloučil, protože byl v lednu odvolán z funkce ředitele Conneca. Takže ho rovnou požádali, aby se ujal role řidiče (!) a odvezl léky do válčící Jugoslávie. Faxem se spojili s pražským Connecem, které mělo dát souhlas s pronájmem svého vozidla. Waldhauser kvůli válce zvolil trasu přes Maďarsko. V Kecskemétu nechal chladicí mikrobus s nákladem, pojištěným na 50 milionů korun a zapečetěným celníky, stát přes noc celých 15 hodin na nehlídaném parkovišti před hotelem. Druhý den Waldhauser zjistil, že vůz zmizel. Pátrala po něm maďarská i naše policie a detektivové švýcarské pojišťovny. Jediné, co se podařilo později najít, byly léky naházené kdesi v Maďarsku do kanálu. Podle verze Diag Human šlo zřejmě o náhodu, zloději asi nečekali, co v mikrobusu najdou. Jiná verze, o níž se spekulovalo v tehdejších médiích, ovšem říká, že se mohlo jednat o pojistný podvod. Firma se chtěla zbavit prošlého zboží a nepřijít

o peníze, a tak zmizení dodávky zaranžovala. Někteří novináři měli ještě větší pochybnosti, podle nich krev pocházela nikoliv ze Švýcarska, ale z nemocnice Frýdek-Místek, a měla ji zpracovat slovenská firma v Šarišských Michalanech, ale protože neměla potřebnou technologii, došlo k jejímu znehodnocení a bylo se jí třeba nějak zbavit.

- Conneco vyváželo českou krevní plazmu na tzv. celní záznam, protože jiné povolení nemělo. Znamenalo to, že krev vyváželo jenom ke zpracování a zpracovanou ji zase mělo dovézt zpátky. Ministerstvo se obávalo, že u překupnické firmy nemá žádné záruky, že zpět dovezené krevní výrobky skutečně pocházejí z české plazmy. Navíc Conneco plazmu nejprve prodalo a hotové výrobky pak odkupovalo.
- Firma nevyhrála řádný konkurz vyhlášený ministerstvem na zpracování krevní plazmy, a přesto se snažila za jeho zády obchodovat s některými nemocnicemi.

Pohár trpělivosti se naplňoval a chyběla už jenom poslední kapka. 13. února 1992 zavolal řediteli kontrolního odboru ministerstva zdravotnictví, doktoru Lubomíru Vondráčkovi, anonym a oznámil mu, že ve skladu transfuzního oddělení fakultní nemocnice, které se nacházelo ve Zbraslavi, je nezákonným způsobem uskladněna plazma pro Conneco. L. Vondráček, který sám ve Zbraslavi bydlel, zorganizoval bleskovou kontrolu. Narychlo povolal další dva pracovníky ministerstva zdravotnictví a ještě téhož dne se všichni sešli ve zbraslavském skladu i za přítomnosti přednosta dotčeného transfuzního oddělení MUDr. Vladimíra Veselého. Jeho jméno je důležité, neboť to byl přítel MUDr. Vladimíra Kulicha, jednoho z klíčových mužů celé kauzy a blízkého spolupracovníka Josefa Štávy. Sám Veselý, spolu s Kulichem, prosazoval zájmy Conneca na ministerstvu zdravotnictví už v době, kdy ho ještě řídil profesor Pavel Klener.

Co kontrola objevila? Nahlédněme do Zázpisu o provedeném namátkovém šetření: „Při kontrole lednice (komorový mrazník) bylo umístěno v tomto zařízení dvacet beden s nápisem odesílatele TO Frýdek-Místek. Pracovníkům TO FN I není známo, kam tato zásilka je určena ani kdy odvezena bude.“ Zjištění kontrolorů se rovnalo odpálení bomby. Povinností každého, kdo s krví a krevní plazmou zachází, bylo vést velmi přesnou evidenci a schopnost kdykoliv doložit, o jakou krev, tedy jakého původu, se jedná. A tady se v oficiálním skladu transfuzní stanice jen tak povalovaly bedny, o nichž nikdo nic pořádně nevěděl. Praxe oddělení vedeného dr. Veselým byla příšerná: bezplatně na přechodnou dobu přijímali k uskladnění materiál z nemocnic v Ústí nad Labem, Uherském Hradišti, Mladé Boleslavi a Frýdku-Místku. Šlo zřejmě většinou o krevní plazmu firmy Conneco, údajně také od společnosti Grifols (ta ale uspěla v konkurzu ministerstva). „Obsah skladovaných beden není přednostovi oddělení ani ostatnímu personálu znám, není ani evidován, je přijímán k uskladnění na základě telefonické domluvy mezi pracovníky transfuzních stanic,“ uvádí se v zázpise z kontroly. Uskladněný materiál si pak mohl vyzvednout kdokoliv

– zástupce firmy, ale i řidič auta, který krevní plazmu odvezl neznámo kam. „Doktor Vondráček byl strašně naštvaný. Byl to právník a doktor medicíny, předtím dělal primáře v Pelhřimově. Byl to čestný a zásadový člověk. Z kontroly byl tak rozčilený, že se obrátil na policii v Praze 5. Na orgány činné v trestním řízení jsme se obrátili několikrát a nevyšetřily vůbec nic,“ vzpomíná na kontrolu Martin Bojar.

Tehdy byl jako ministr zděšen. Potvrdilo se nejen, že Conneco dál kšeftuje za zády ministerstva s krevní plazmou, ale co je horší, že při tom nedodrжуje základní bezpečnostní požadavky na dohledatelnost původu krve a na zajištění její identity. Kdyby došlo k šíření infekce AIDS nebo žloutenky, nebylo by možné zjistit její zdroj. Možná to byl záměr, určitě však závažné selhání, které by musel řešit každý ministr, pokud by nechtěl skončit jako Francouz Hervé, tedy u soudu za to, že nepodniknul včas razantní kroky k zabránění možné zdravotní katastrofě.

Ministerstvo zdravotnictví podalo na firmu Conneco trestní oznámení 21. února 1992. Píše se v něm to, co už jsme zmiňovali výše: Conneco obchoduje s nemocnicí Frýdek-Místek a zřejmě i dalšími zdravotnickými zařízeními a plazmu vyváží na celní záznam, a přitom není zřejmé, zda skutečně doveze zpátky přípravky vyrobené z české krve. Trestní oznámení se týkalo rovněž skutečnosti, že Conneco neuspělo ve výběrovém řízení a přes výslovný nesouhlas ministerstva s krví dál obchodovalo. Trestní oznámení nemáme k dispozici, ale o jeho existenci svědčí zápis o výpovědi MUDr. Petra Turka, který výše uvedené oznámení doplňuje „v zastoupení zaměstnavatele“, neboť v té době pro ministerstvo pracoval. Petr Turek byl jedním z účastníků kontroly ve Zbraslavi. Také působil v komisích, které v řádných konkurzech vybíraly zpracovatele krevní plazmy pro Českou republiku. Diag Human o něm dnes rozšiřuje pomluvu, že zosnoval spiknutí proti Connecu ve prospěch konkurenčních firem, prý dokonce „přepadovku“ ve Zbraslavi „zaranžoval“. P. Turek to rezolutně odmítá, pamatuje si dodnes, jak to tenkrát bylo: „Na kontrolu do Zbraslavi mne přizvali z ministerstva a dozvěděl jsem se to ten den ráno, zhruba 15 minut před odjezdem, rozhodně to nebyla moje iniciativa. Při odjezdu jsem nevěděl, proč na Zbraslav jedeme. I při kontrole samotné se prověřovalo více věcí, mj. využívání nějakých pokojů, prostě šlo o kontrolu transfuzky v širším pohledu. Kontrolu vedl šéf oddělení kontroly MZ a já tam byl jen jako jakýsi odborný tlumočník,“ zdůrazňuje lékař. Petr Turek je respektovaný odborník v oblasti transfuzní služby, pracoval na ministerstvu zdravotnictví i v Ústavu hematologie a krevní transfuze (ÚHKT), dnes působí jako primář Transfuzního oddělení Fakultní Thomayerovy nemocnice (obojí v Praze). Pro firmu Diag Human je černou můrou, protože ji svou odbornou erudicí často přiváděl do úzkých. Proto z něj později vyrobila nepřítele číslo dva, hned za Martinem Bojarem.

Martin Bojar měl tedy velice pádné důvody Connecu nedůvěřovat a snažit se mu zabránit v tom, aby definitivně otevřelo nekontrolovatelný kanál, kterým by odtékala krev českých dobrovolných dárců.

Co se dělo „po dopise“

Ministr podepsal dopis určený výhradně do rukou vážené dánské farmaceutické společnosti Novo Nordisk. Ta už v té době zvažovala, jak se profilovat v nové době. Obchodní vztahy s jednou nevýznamnou překupnickou firmou v tom hrály minimální roli, pokud vůbec nějakou. Společnost Novo Nordisk si nehodlala své prioritní obchodní zájmy – udržení světového prvenství v produkci inzulinu – komplikovat nejasnými problémy jednoho svého obchodního partnera v neperspektivní oblasti zpracování krve. Dokazuje to mimo jiné i vývoj událostí a vyjádření představitelů firmy.

Na ministerstvo dorazila z Dánska odpověď na dopis M. Bojara 27. března 1992, podepsal ji viceprezident Klaus Eldrup-Jørgensen, odpovědný za plazmovou jednotku. Uvádí se v ní, že výrobky z krevní plazmy Novo Nordisk se dostávají do ČSFR skutečně prostřednictvím švýcarské firmy Diag Human a její československé pobočky Conneco. „Tyto dvě zmíněné společnosti nejsou žádným způsobem spojeny s Novo Nordisk, ale obchodují pod svým vlastním jménem a na svoji vlastní odpovědnost,“ píše se doslova v dopise. Dánové tedy dávají jasně najevo, že nejde o žádného výhradního, neměnitelného a jedinečného obchodního partnera, s nímž chtějí být spojeni na věčné časy. Nepíší nic o výhradním zastoupení ani o exkluzivní smlouvě pro Diag Human (a už vůbec ne pro Conneco, což pro ně ve skutečnosti není partner, ale pouhá pobočka). Informují českého ministra, že do doby, než se s ním setkají, „nejsou připraveni přijmout dodávky plazmy pocházející z ČSFR“ a žádají o schůzku v Praze. K té skutečně pak v květnu dojde. Mezitím však na ministerstvo začne tlačit samotné Conneco.

Ředitele Conneca, kterým byl v té době Vlastimil Kubálek, prý faxem už 18. března upozornil ředitel provozu plazmové jednotky, jistý pan Daugaard, že ruší veškerou spolupráci v oblasti zpracování plazmy mezi Novo Nordisk a Connecem do dalšího vyrozumění, a odvolává se přitom na dopis ministra zdravotnictví. Tento fax však nemáme k dispozici a vycházíme pouze z toho, co tvrdí Diag Human. Stejná je situace u dalšího údajného faxu, který měl poslat 12. března Markus Gnädinger, společník Josefa Šťávy v Diag Human AG, českému právníkovi Stanislavu Křečkovi. Ano, stejnému panu Křečkovi, který byl dlouhá léta poslancem za ČSSD, pak neuspěl v boji o senátorské křeslo a v současnosti se mu podařilo obsadit post zástupce ombudsmana. Pan Křeček se totiž spolu se svým bratrem stal v devadesátých letech prvním právním zástupcem Conneca, a tedy „české větvě“ Diag Human. Nikdy se pak nestyděl nejen za to, že podal na Martina Bojara žalobu, ale ani že se jako poslanec kolem kauzy ochomýtal a že se k ní vyjadřoval, a to nepochybně ve prospěch Diag Human (obvykle ve smyslu „jsou v právu, ale těch peněz je nějak moc“). Tomuto panu Křečkovi tedy společník Diag Human Gnädinger posílá v příloze dopis Martina Bojara (!). Píše, že ministr Bojar vydírá Novo Nordisk, neboť tvrdí, že spolupráce Novo Nordisku s firmou Conneco, respektive Diag Human, by

mohla mít negativní vliv na veškeré obchodní aktivity Novo Nordisku v Československu. Tady ovšem Gnädinger překrucuje realitu, neboť v dopise ministr varuje před spoluprací s neseriózní firmou právě s předpokladem další dobré spolupráce v budoucnosti, z logiky celého Bojarova dopisu plyne, že není vyloučena spolupráce v oblasti plazmy, ale bez zprostředkovatelů. O jiné oblasti, již byl a je především inzulin, se nepíše nic, a nikoho by ani nenapadlo ji zpochybňovat, ostatně probíhala bez prostředníků. „Prosím Vás o sdělení, jaké právní kroky navrhuje k zastavení tak předpojatého přístupu,“ uzavírá Gnädinger.

Stanislavu Křečkovi se podaří vyvolat jednání přímo na ministerstvu. Spolu se svým bratrem Janem (také právníkem) se 17. dubna setká s ministrem M. Bojarem za přítomnosti prvního náměstka Petra Trösterera (pravděpodobně to byl on, kdo schůzku zorganizoval), Lubomíra Vondráčka (lékař a právník, který vedl odbor kontroly ministerstva a odhalil nelegální skladování krevní plazmy ve Zbraslavi), poradce ministra Slavomila Hubálka a lékaře Petra Turka.

Jednání bratrů Křečků s vedením ministerstva skončilo jednoznačně v neprospěch Conneca. Dochoval se o něm zápis, který v úředních větech naznačuje, o čem se zřejmě diskutovalo. Ministr a jeho spolupracovníci odmítli, že by proti Connecu organizovali jakoukoliv mediální kampaň, a připomněli firmě její hříchy: hlavně skladování krve ve Zbraslavi a Frýdku-Místku bez příslušného povolení (ve Zbraslavi navíc bez jakékoliv evidence) a transakce se zdravotnickými zařízeními „hraničící s legálností“. Ministerstvo také zdůraznilo, že „po konkurzním řízení přijalo správní rozhodnutí, ale nevyloučilo firmu Conneco z hospodářské soutěže a činnosti“ a že „vztahy Conneco-Novo Nordisk jsou záležitostí těchto partnerů“. Ministerstvo bylo ochotno jednat pouze o záměně jednoho slova za přesnější výraz v dopisu M. Bojara a případně ji vysvětlit nemocnicím. Bratři Křečkovi se zmohli na námitku, že je podnikání jejich mandanta pro zdravotnická zařízení výhodné, což ovšem nebyla tak docela pravda. Zápis ze schůzky obsahuje srozumitelný závěr: ministr pověřil náměstka Trösterera, aby připravil dopis, který bude o schůzce s právníky Conneca informovat nemocnice. Měl znít takto:

Na základě mého dopisu ze dne 9. 3. 1992 se uskutečnilo jednání s právními zástupci firmy Conneco, a. s., Praha. Na tomto jednání bylo konstatováno, že ve třetím odstavci citovaného dopisu došlo k použití termínu „decision“ v důsledku nepřesnosti překladu. Správně mělo být uvedeno (užito termínu) „recommendation“.

Tímto doporučením se rozumí dva úřední dopisy adresované jednak územním orgánům státní správy s určením pro jimi řízená zdravotnická zařízení a jednak transfuzním stanicím. Těmito dopisy byl vydán pokyn pro postup při zpracování krevní plazmy. Tyto dopisy nebyly určeny obchodním partnerům, tedy ani firmě Coneco, a. s. Firmy byly o výsledku výběrového řízení a stanovisku Ministerstva zdravotnictví ČR v této věci informovány samostatně.

Záměnou „decision“ za „recommendation“ ministerstvo uznalo, že nemůže „rozhodovat“, ale pouze „doporučovat“. V té době totiž nebylo tak zcela jasné, jakou má ministerstvo zdravotnictví pravomoc směrem k nemocnicím, které v té době ještě byly zcela státní, ale těšily se z vlastní právní subjektivity. Zákon o péči o zdraví lidu sice jednoznačně pasoval ministerstvo do role úřadu, který celý resort řídí, nicméně po sametové revoluci začalo být toto postavení zpochybňováno. Na druhou stranu v té době ještě neexistovaly specializované zákony, které by upravovaly například nakládání s léky nebo lidskými tkáněmi. Ministr Bojar neměl mnoho možností, jak postupovat, a volil tedy bezpečnější variantu „jako lékař“, tedy ochranu zdraví pacientů. Konkurzem, o němž rozhodovali odborníci a do nějž žádným způsobem nezasahoval, byly vybrány dvě renomované firmy, které měly zpracovávat krev od českých dárců do doby, než tuto činnost převezme národní zpracovatel. Všechna zdravotnická zařízení ministerstvo dopisem upozornilo na výsledek konkurzu a zdůraznilo, že mají spolupracovat pouze s vybranými firmami. Patrně v tom vidělo jedinou možnost, jak zajistit kontrolu nad bezpečností celého procesu a zabránit rozvoji černého obchodu s českou krví kdesi daleko za hranicemi. Otázkou ale bylo, zda to mohlo nemocnicím pouze „doporučit“, nebo nařídit. Z kontextu tehdejšího právního stavu však můžeme snadno vyvodit, že „doporučení“ ministerstva se rovnalo nařízení, které měla zdravotnická zařízení respektovat, a to zejména proto, že by se jinak ocitla v právním vakuu. Přímé obchodování s jinými partnery sice nebylo zakázáno, ale nemocnice neměla jistotu, že budou dodrženy všechny podmínky právně bezvadného a bezpečného zacházení s krví. Tento přístup Bojarova týmu byl více než prozíravý. Ukázalo se to právě při kontrole ve skladu ve Zbraslavi – firma Conneco nejen, že neměla potřebná povolení, dokonce nebyla ani schopna zajistit řádné skladování krevní plazmy s jasnou evidencí jejího původu, tedy dodržet zcela elementární požadavek na identifikaci tohoto citlivého materiálu.

Zástupci Conneca s textem nového dopisu ministra nemocnicím souhlasili, požadovali pouze doplnit informaci, že když mu nebyly doručeny předcházející dopisy (doporučení ministra zdravotnickým zařízením), „nemohlo ani Conneco, a. s., jednat v rozporu s doporučením MZČR“.

Schůzka skončila smířlivě, i když jednoznačně. Ministr nemínil měnit žádný ze svých postojů, dal ale firmě možnost přednést své argumenty a vznést připomínku k textu nového, vysvětlujícího dopisu. Právní zástupci Conneca to vzali na vědomí, nemohli očekávat, že by se k nim ministerstvo začalo chovat jinak než dosud. Pověst firmy, která občas podvádí, chtěla distribuovat drogy do Afriky a je svázána s nebezpečným způsobem zacházení s krví i temnou minulostí, zůstávala nadále děsivá. Nic ovšem nenasvědčovalo dalšímu prohloubení konfliktu. Záhy však události nabraly spád.

Žaloba

Pro ministra byl samozřejmě určující postoj společnosti Novo Nordisk. Začátkem května se ministři ozývá česká zástupkyně Novo Nordisk RNDr. Jiřina Vokrouhliková a navrhuje setkání s Klausem Eldrup-Jørgensenem (jak už víme, viceprezidentem společnosti, který měl na starosti výrobu krevní plazmy) a dále také ředitelem regionální pobočky ve Vídni Wittem Rinjbergem (tehdy pod ni spadaly i aktivity firmy v Československu). Navrhuje termín 18. května 1992, ministr přijímá a ke schůzce skutečně dojde. Kromě anoncovaných pánů se jí zúčastnil ještě jeden dánský zástupce: Torben Thaning Larsen, ředitel prodeje a marketingu plazmové jednotky. To je další důležitý muž celé historie sporu. Po mnoha letech bude v roce 2004 svědčit pro vyšetřovací komisi Poslanecké sněmovny a firmě Diag Human se to nebude vůbec líbit. Na ministerstvu pořídili stručný zápis. Společnost Novo Nordisk přiblížila ministru, jak krev zpracovává, a ujistila ho, že bude respektovat právní stav v ČR. Ministr řekl, jak se na to dívá, a znovu pak vysvětlil, že v dopise má být „recommendation“ místo „decision“. Z dalších informací můžeme odvodit, že to nejdůležitější, co sdělil Martin Bojar představitelům Novo Nordisku, bylo, že v České republice nejsou vítáni prostředníci, čili agentské firmy pro zpracování krve. „Byla to velice krátká schůzka. Do detailů jsme důvody dopisu nezkoumali, protože to nebyl předmět našeho zájmu,“ vzpomínal o dvanáct let později pro vyšetřovací komisi Poslanecké sněmovny T. T. Larsen a dodal: „Pokušili jsme se vysvětlit panu ministru princip zpracování krevní plazmy, ale podle našeho mínění se mu ten postup nelíbil. Vzhledem k tomu, že zde byly i jiné důvody ukončení spolupráce s Diag Human, vyplynul z toho pro nás závěr, že končíme.“ Samozřejmě že vedle oněch „jiných důvodů“ (dluhy, pád železné opony, orientace na náhražky aj.) to byla především nová celosvětová obchodní strategie Novo Nordisku. Opět vysvětluje T. T. Larsen: „Vzhledem k tomu, že firma Novo Nordisk měla v ČR daleko větší obchody s inzulinem než s krevní plazmou, byl pro nás inzulin jasnou prioritou, kterou jsme se snažili především chránit, a případné ukončení obchodu s krevní plazmou pro nás nebylo tak důležité, a tak bylo pro nás jednodušší se tohoto obchodu zbavit.“

Výsledek schůzky vedení firmy Novo Nordisk suše oznámilo po pár dnech faxem Klause Eldrup-Jørgensena Markusu Gnädingerovi (společník Diag Human). „Následně po schůzce Novo Nordisk rozhodl, s ohledem na současnou nejistotu v předpisech ČSFR, neakceptovat dodávky plazmy z ČSFR až do doby dalšího vyjasnění. Takové vyjasnění také vyžaduje zapojení ministerstva zdravotnictví. Víme, že přes vaši dceřinou společnost Conneco sledujete výše uvedenou záležitost, a věříme, že budete schopni ji vyřešit smírnou cestou. Vzhledem k tomu, že jako Novo Nordisk nejsme a nechceme být účastní záležitostí mezi Connecem a ministerstvem zdravotnictví ČSFR, musíme vás požádat, abyste se zdrželi používání jména Novo Nordisk při vašich jednáních s ministerstvem zdravotnictví ČSFR,“ píše mj. K. Eldrup-Jørgensen ve svém faxu. Jsou na něm zajímavé zvláště dvě skutečnosti. Dopis

je určen Diag Human AG, nikoliv Connecu, to totiž není pro Novo Nordisk žádný partner, pouze pobočka či dceřinná firma. A do problémů mezi Connecem a ministerstvem rozhodně nechce být dánská společnost žádným způsobem zatahována. Pro jistotu žádá i mateřskou Diag Human, aby při jednání s českým vrcholovým úřadem nevystupovala jménem Novo Nordisku. Dánové jednoduše vzali na vědomí, že ministr Bojar a jím vedené ministerstvo na trhu nechce agentské firmy, které by odebraly krev z českých transfuzních stanic a prodaly ji zpracovateli (například Novo Nordisku, nebo také někomu úplně jinému) a zpracovanou ji zase odkupovaly ve formě výrobků – krevních přípravků - a ty dodávaly zpátky do Československa. Zajímavý je i závěr dopisu pro Diag Human: „Prozatím můžeme informovat, že Novo Nordisk dokončil výroby z plazmy, které jsou stále k dispozici pro Diag Human/Conneco ke koupi a zpětnému prodeji v ČSFR.“ To znamená – obchody zatím nekončí, máme přebytky plazmy a nabízíme ji k odkoupení. To byl totiž běžný způsob obchodu mezi Diagem a Novo Nordiskem. „Primárním úkolem firmy Novo Nordisk bylo zásobovat krevními deriváty a finálními výrobky z krevní plazmy dánský trh. V případě přebytku na tomto dánském trhu jsme měli povolení státních úřadů prodávat tyto přebytky jiným zájemcům z jiných států. Ještě jednou opakuji, že obchod mezi firmou Novo Nordisk a Diag Human se uskutečňoval na základě přebytků výrobků na dánském trhu,“ uvedl druhý z dánských svědků Anders Jensen, právník oficiálně pověřený společností Novo Nordisk vypovídat před vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny.

V české pobočce, tedy v Connecu, pochopili, že se ocitají definitivně mimo hru. Ministr Martin Bojar uspořádal den před volbami 4. června tiskovou konferenci, kde mj. vysvětlil svůj postoj ke zpracování krevní plazmy i obavy ze záměny české plazmy s plazmou neznámého původu, která bude nakažena HIV nebo žloutenkou.

Nový ředitel Conneco, a. s., Ing. Vladimír Kubálek bezprostředně po tiskovce ministrovi napsal ostrý dopis označený jako stanovisko firmy. Uvádí v něm, že firma měla potřebná povolení k zahraničně-obchodní činnosti a pro zpracování plazmy v zahraničí (ve skutečnosti pouze vývoz na celní záznam), a argumentuje, že pomáhala rozvoji transfuzní služby v Československu. Až potud šlo o běžné prohlášení, jakých vydalo Conneco a později ještě Diag Human mnoho a v nichž vždy důsledně pomíjí, co mu bylo ministerstvem vytýkáno, i to, že nikdy nevyhrálo v Československu žádný řádný konkurz na zpracovatele krevní plazmy. Dál ale přechází do útoku. Obviňuje ministerstvo z kampaně proti svým obchodním aktivitám. „Dochází k poškozování jména firmy a v návaznosti k obchodním ztrátám,“ píše ředitel Kubálek a poté zcela bez obalu klade své čtyři výhrůžky za Conneco, a. s.:

1. Podává žalobu na ministra zdravotnictví ČR MUDr. Martina Bojara, CSc., a to jak podle zákona trestního, tak podle občanského zákoníku.
2. Podává Federálnímu úřadu pro hospodářskou soutěž podnět k prošetření vytváření monopolního postavení některých firem v ČR.

3. Pod vytvořeným tlakem ze strany MZ ČR vystupuje z uzavřených kooperačních smluv.
4. Prověřuje současně platné legislativní normy pro možnost zřízení vlastních plazmaferetických center s FDA sublicencí (Food and Drug Administration).

Conneco se rozhodlo pojmout celý spor jako ryze obchodní. Dalo stranou všechny hezké řeči o pomoci pacientům a českému zdravotnictví a ukázalo svou druhou drsnou tvář: zpracování krevní plazmy v jeho podání je holý byznys a stát do něj nemá co strkat nos. A pokud bude, vynutí si Conneco volný prostor pro své obchodní zájmy silou, tedy žalobou, zastrasováním a tím, že si na trhu bude dělat, co bude chtít, a ministerstvo bude zcela ignorovat. Ministr by musel být zcela nepřičetný, aby takovému tlaku ustoupil. Vzpomeňme jenom na skandály s nakaženou krví v západních zemích. Soudy neměly nejmenší pochybnost, že tamní ministerstva zdravotnictví měla za úkol trh regulovat v zájmu bezpečnosti pacientů a že byla zodpovědná za její narušení. Conneco to samozřejmě ví, jenom taktizuje. Stejnou taktiku pak bude opakovat (už jako Diag Human, a. s.) ještě několikrát. Vytvoří náhlý, „drtivý“ tlak, který je ale jenom strašákem. Diag Human nikdy nemíni své kroky vážně, nemá zájem stanout před nezávislým soudem nebo reálně postavit jiný obchodní model. Žádnou z uvedených výhrůžek nikdy firma nedotáhla do konce. A pokud šlo o třetí bod – vystoupení z kooperačních smluv – pak byl proklamací za situace, kdy nemocnice samy s už profláknutou firmou spolupracovat nechtěly. Zajímavá je také skutečnost, že Conneco nebo Diag Human v roce 1992, a ani předtím nebo potom, nenapadly žádný z konkurzů, v nichž bylo rozhodnuto doporučit nemocnicím spolupracovat s jinými firmami. Josef Štáva, který stál v pozadí, nikdy nešel do přímého souboje o meritum věci, vždycky usiloval o zvláštní postavení a zacházení, o výjimečné dohody, jako by nechtěl pochopit, že ty skončily se sametovou revolucí, respektive s jistým zpožděním v roce 1990, neboť nějakou dobu trvalo, než se z rozhodovacích postů odporoučeli „přátelé starých pořádků“. Naštěstí pro Štávu idyla poctivého budování nového demokratického státu netrvala dlouho. Do řízení země se namísto idealistů začali drát pragmatici, mezi nimi i tací, které zajímala jedna jediná věc – peníze. V jejich stínu stáli skuteční hybatelé, často právníci nějakým způsobem provazující staré struktury s novými „sekáči“. J. Štáva se této nové příležitosti vehementně chopil, ale až po několika letech.

V roce 1992 se šibři z Conneca ještě snažili jít cestou zlomení největšího nepřítele. V České a Slovenské Federativní Republice proběhly 5. a 6. června volby. Občanské hnutí drtivě prohrálo. Martinu Bojarovi bylo jasné, že úřad opouští. Pár dní nato plní Conneco hrozbu a v zastoupení advokáta Stanislava Křečka podává 10. června na Obvodní soud pro Prahu 2 žalobu. Skutečně je mířena proti Martinu Bojarovi jako fyzické osobě, nikoliv proti úřadu, tedy ministerstvu zdravotnictví. V žalobě je mu vytýkán dopis firmě Novo Nordisk z 9. března a tisková konference z 4. června.

Tiskovka Conneco rozeznila hlavně proto, že v ní ministr tvrdí, že způsobila ztráty českému zdravotnictví uzavřením smlouvy s nemocnicí ve Frýdku-Místku (což ministerští úředníci zjistili poté, co prozkoumali nevýhodné smlouvy) a že používá při styku s firmou Novo Nordisk zprostředkovatele Diag Human, a tudíž není zaručeno, že se do Československa vrací krevní deriváty vyrobené z české plazmy. Podle S. Křečka byla firma Diag Human jen akcionář Conneca, nikoliv zprostředkovatel, ale jak už jsme uvedli výše – pro Novo Nordisk byla partnerem pouze Diag Human a Conneco společnost vnímala jako její pobočku. Běžné obchodní úkony probíhaly na lince Novo Nordisk – Conneco, ale vždy s odkazem na Diag Human, strategické věci se rozhodovaly jenom na základě jednání Novo Nordisk – Diag Human. Na žalobě je zajímavý návrh na rozsudek. Martin Bojar se měl omluvit formou placeného inzerátu v MF Dnes, Svobodném slovu a Lidových novinách těmito slovy:

„V minulosti jsem se ve funkci ministra zdravotnictví ČR vyjádřil několikrát nepřiznivě o obchodní aktivitě firmy Conneco, zejména jsem uvedl, že tato firma dováží do Československa krevní deriváty, o kterých není jisté, že jsou vyrobeny z krve odebrané a vyvezené z Československa, a uvedl jsem, že firma Conneco způsobuje zdravotnictví našeho státu značnou škodu. Prohlašuji, že tyto skutečnosti nejsou pravdivé, firma Conneco při svých obchodních aktivitách neporušila žádný čs. předpis ani jiné závazné rozhodnutí orgánů státní správy a za svá tvrzení se firmě Conneco omlouvám.“

Nic víc. Žalováno bylo poškození dobrého jména. Požadována omluva a úhrada nákladů sporu. Ani slovo o obchodních ztrátách či o zničení vztahů s firmou Novo Nordisk. Dánská společnost totiž nepřetrhala vztahy s Diag Human, nechtěla mít pouze problémy v Československu s nějakým Connecem. To, že se jinak nad obchody s Diag Human a Novo Nordisk smrákalo, vyplývalo z úplně jiných důvodů než z malé lokální patálie. V Diag Human i Connecu si to tehdy dobře uvědomovali, a proto zvolili pouze útok na fyzickou osobu českého ministra zdravotnictví, k tomu ještě na odchodu z úřadu.

Martin Bojar opouští ministerské křeslo 2. července 1992 (střídá ho Petr Lom z ODS) a vrací se k lékařskému povolání. Od té doby až donedávna povede neurologickou kliniku Fakultní nemocnice v Motole. Ironií osudu mu je dáno, že v dalších letech léčí příbuzné mnoha aktérů této kauzy, včetně těch, kteří mu ublížili. Osвобоzení od jha náročného úřadu mu kalí závaží v podobě žaloby Conneca. Bude na ni v dalších měsících už sám.

Tolik z první části knihy Krev a peníze, nazvané Čas krve. V druhé části – Čase politiků – autor ukazuje, jak kauza Diag Human vznikala a jak se jí chopili politici a úředníci v druhé polovině devadesátých let. Třetí část – Čas právníků – počíná rokem 2004, kdy se spor překlopil v úpornou bitvu právníků. (Další informace o kauze jsou k nalezení na www.anikorunu.cz.)

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Sisyfe, leť!

Podívám se na okno a koukám, že se na horní tabulce, kam už nedosáhnou, usídlila masařka; zřejmě se, oklamána průhledností skla, snaží dostat ven, pochopitelně nadarmo. Cupitá vždycky k hornímu rámu, pak sklouzne dolů a znovu se šplhá nahoru.

Přijde mi jí trochu líto, ačkoli zrovna mouchy, natož masařky, nejsou mé kamarádky, podezřívám je totiž, že si omáčí nožičky i sosačky v kdejakém fujtajblu. Uznávám ale, že mají právo na život – tím spíše, když se ocitly mezi pražskými činžáky, bez chlévů a bez dobytka, který by jim poskytoval obživu. Abych jí ulehčila cestu k volnosti (a také abych se jí zbavila), otevřu tedy spodní tabuli okna a předpokládám, že toho využije.

Jdu si po svém, už je třeba umýt nádobí. Myčku v minidomácnosti odmítám, a tak zatímco talíře máchám v jaru a oplachuji je, napadne mě, že si ta masařka počíná tak trochu jako Sisyfos, co z úradku bohů valí kámen do kopce a vždycky u vrcholu mu ten kámen sklouzne dolů a on musí pro něj zpět. Jeho marné počínání se proslavilo, mluvíme někdy o sisyfovské práci a dokonce máme u nás spolek skeptiků, Sysifos, který obzvláště pošetilým výmyslům uděluje anticeny, bludné balvany; předává jim je pan doktor Grygar, ověčený břechtanem a oděný v antické říze.

Podívám se k oknu a masařka se na okně lopotí dál.

Ale zač byl vlastně potrestán Sisyfos? Co provedl Prométheus, to vím, ukradl oheň bohům, zato byl přikován ke skále a orel mu okloval játra; ale proč se trápí Sisyfos? Nádobí myto, jdu k počítači, poradí Wikipedie:

Sisyfos byl v řecké mytologii syn Aiola a jeho manželky Enareté. Stal se zakladatelem a prvním králem Korinthu. Oženil se s Meropou, dcerou Titána Atlanta. Meropé měla pěkné stádo dobytka, ale to stádo bylo pořád menší, zatímco stáda jeho blízkého souseda Autolyka se naopak rozrůstala. Jelikož Autolykos byl v kraji známý jako mistr krádeží, Sisyfos na kopyta dobytka vyryl slova „Ukradl Autolykos“ a následující den došel po jejich stopách až do Autolykových stájí. Dosud mi tento pán připadá jako sympatický a chytrý muž, ale: zatímco se svědkové hádali se zlodějem, Sisyfos vstoupil do domu a svedl (nebo znásilnil?) Autolykovu dceru Antikleiu. Z tohoto činu se podle některých zdrojů později narodil slavný a po tatínkovi lstivý hrdina Odysseus.

A je to s tím curriculum čím dál tím horší: Sisyfos svedl také dceru svého bratra (pro nás incest) a pak dokonce rozhněval i samotného Dia, když prozradil, kde ukrývá dceru říčního boha, kterou unesl. Zato měl Diův bratr, vládce podsvětí Hádes, Sisyfa odvléci do podzemního Tartaru. Jenže Sisyfos Háda přelstil a ke všemu ho ještě na několik dní uvěznil. To způsobilo na světě hrozné zmatky, protože nikdo – ani popravený – nemohl zemřít. Háda vysvobodil a Sisyfa mu vydal bůh války

Áres, jenže Sisyfos to stále ještě nevzdával. Než ho odvedli, nařídil své ženě, aby ho nepohřbívala. V podsvětí pak Hádově manželce namítal, že ho jako nepohřbeného nemohou držet; vrátí pryč se na skok na zem, zajistí svůj pohřeb a do tří dnů bude zpět. Nevrátil se (pochopitelně). Nakonec však byl stejně krutě potrestán – jak, to už víme. Soudci mrtvých mu přikázali, aby tlačil obrovský kámen na kopec a na druhé straně ho skutálel dolů. Jenže to se mu nikdy nepodaří, kámen pokaždé těsně pod vrcholem vyklouzne a valí se zpátky dolů.

Zvednu oči od počítače, abych masařku překontrolovala – a ona tam pořád pochoduje nahoru a dolů, ač se snad ani příliš neprovinila. Nakonec i my, lidé, si také můžeme leckdy připadat jako Sisyfos. Vezmeme například už jen ženy v domácnosti. Každý den mají nakoupit a nasytit rodinu, ale kdo ráno ocení včerejší večeri, když už má znovu hlad? A když hospodyně uklidí, někdo jí podlahu zahamptá, vyprané prádlo ušpiní, zásoby v lednici vyjí. Nebo si zahrádkář umane, že vypěstuje jahody nebo lilie, pak přijde sucho nebo krupobití, a může začínat znovu. Nemá však hospodyně radost z toho, když jejím strážníkům chutná a zahrádkáře netěší snad už pouhé rytí záhonků, dotek se zemí, obsahující naději. Ostatně kdosi napsal, že ani Sisyfos možná už svůj úděl nebere příliš úkorně; že snad i ta jeho cesta do kopce může být radostná, protože je plná očekávání na krásný, byť jen krátký výhled po volné krajině.

Masařka na okně se zřejmě příliš neraduje, ale cupitá neúnavně dál.

Tak neúnavně jako na různých náměstích světa táboří demonstranti a dnem i nocí požadují, aby odstoupil ten nebo onen potentát, kterého viní za svůj neradostný život a vůbec všechnu bídu světa. Jen málokdy se jim podaří dosáhnout svého, jenže se scházejí stále znovu a znovu a hledají nové a nové cesty ke štěstí právě na tom jediném rynku. A možná ani nechťejí z té své tabulky skla vidět, že už mají vedle otevřenou cestu k volnosti.

Moucha stále pochoduje po okně. Ještě si nevšimla dolejšího otevřeného okna, té jediné únikové cesty, kterou před sebou má.

Vezmu mop a třásněmi ji lehce postrčím k otevřené části okna.

Leť, Sisyfe, leť!

Ještě jsem ani neuklidila mop a přišla dcera. Jak tak spolu klábosíme, zvedne najednou oči k oknu a vyděsí se: „Sršeň!“ Pěkný velký, okupuje horní tabulku okna. (Demonstranty s holýma rukama nahradili ozbrojenci – radikálové, povstalci nebo separatisté, to by mi ještě scházelo, pomyslím si.)

Nahlas řeknu: „Copak tady u nás asi hledá, kluk jeden,“ a podám dceři mop.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2014

revue 3

Absolventi

Desatero

Diabetes

Eutanazie

Klecany – NÚDZ

Malování

Metuzalém

Politická traumata

Promoční projevy

Rumburk

Senioři

Antonín Střížek: Ordinance

M. Anděl
V. Bělohradský
J. Hnízdil

C. Höschl

P. Kalvach

Z. Kalvach

F. Koukolík

M. Kvapil

A. Střížek

M. Vácha

J. Veis

VITA NOSTRA REVUE

23. ročník, číslo 3

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 3. 9. 2014

Redakční rada:

Předseda: prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc.

Ústav normální, patologické a klinické fyziologie, 3. LF UK

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

Z redakční pošty	4
------------------------	---

RES PUBLICA

J. Veis: Hořké okurky léta 2014	6
O. Vaculík: Policejní stát	8
T. Sedláček: Gratuluji. Vyhozená ruská energie a české ztráty	11
V. Bělohradský: Traumata šedých let	13

QUOD BONUM

M. Anděl: Novým lékařům na cestu	18
Absolventi 3. LF UK	27
Projevy studentů na promociích (A. Kamali, V. Matoušek, O. Sglunda, M. Větrovská)	30
E. Vaničková: Návštěva dětských parlamentářů	34
Fakulta v médiích: Lidé si stále myslí, že psychiatrům stačí papír a tužka (C. Höschl)	36
Asistoval u porodu a matka po něm pojmenovala dítě (L. Malý)	39
Genetická laboratoř (A. Hynková)	41

ZDRAVOTNICTVÍ

M. Kvapil: Diabetes umíme léčit – ale ne vyléčit	46
Epidemie diabetu	51
Z. Miškovská: O životě důchodců	52
Z. Kalvach: Stárnutí populace, nebo nástup dlouhověké společnosti – proč a jak (ne)jsme připraveni?	53
P. Kalvach: Nedopusíme rozklad solidarity v českém zdravotnictví	59
D. Marx: Před Rumburkem, za Rumburkem	63
M. Vácha: Lidstvo lze rozdělit na dvě velké skupiny	66

O TEMPORA O MORES

J. Hnízdil: Budoucnost není, co bývala. Připravme se na černé labutě	70
Papež František vyhlásil nové desatero – desatero spokojenosti	72
M. Hudec: Instantní dovolená	74
A. Střížek: Hledám témata ne podle toho, co bych chtěl malovat, ale podle toho, co dokážu namalovat ...	76

TEXT

F. Koukolík: Vize, elixír života a psychiatri	84
---	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Korida	102
------------------------------	-----

Ilustrace v textu: Antonín Střížek

Vážené a milé čtenářky,
vážení a milí čtenáři časopisu Vita nostra revue,

jak již jste byli informováni v minulém čísle, na pokyn pana děkana a s vědomím šéfredaktorky Mgr. Fleissigové jsem se stal předsedou redakční rady časopisu Vita nostra revue. Nahradil jsem tak nezapomenutelnou prof. MUDr. Radanu Königovou, CSc., která tuto funkci vykonávala několik let. Časopis Vita nostra revue má tradičně velmi dobrou úroveň a to je především zásluha paní Mgr. Fleissigové a také paní PhDr. Martiny Hábové. Spolupráci přislíbil i publicista a spisovatel Jaroslav Veis, který tak krásně připravil knihu o fakultě spolu s dr. Hábovou.

Jsem tedy jedním ze spolupracovníků této redakce, mám na starosti výběr článků, redakci a vůbec celkové zaměření časopisu. Tento časopis publikuje hodně článků převzatých z jiných časopisů, které mají bezprostřední vztah buď k naší fakultě nebo Univerzitě Karlově, nebo vysokému školství a k lékařským fakultám a k medicíně obecně vůbec. Myslím si, že to je veliká zásluha paní Mgr. Fleissigové, že tento výběr provádí. Získává také významné představitele české medicíny pro interview. Já se budu snažit v této tradici pokračovat a budu podporovat zejména to, co přináší prospěch celému českému vysokému školství, medicíně a potažmo samozřejmě v praxi Univerzitě Karlově a 3. lékařské fakultě.

Vždy jsem byl pro velkou spolupráci mezi jednotlivými fakultami. Byl jsem dlouholetým členem Akademického senátu Univerzity Karlovy, později i členem Vědecké rady Univerzity Karlovy, čili spolupráce s ostatními fakultami Univerzity Karlovy je mi blízká a budu se snažit ji co nejvíce na stránkách tohoto časopisu rozvíjet. Je nutné zavít do naší činnosti i studentskou aktivitu. Uvítáme studentské příspěvky, studentská interview, již pravidelně informujeme o studentské vědecké činnosti. Významný podíl studentů na životě fakulty by se měl také odrazit i v článcích, které v naší revue publikujeme.

Dovolte mi, abych po tom minulém představení, kdy část mých aktivit byla představena v časopise, jsem se vám takto představil osobně se svými názory, jak chci přispět k dalšímu rozvoji tohoto významného časopisu, při jehož zakládání jsem také stál jako proděkan fakulty.

Přeji si, aby časopis vzkvétal ku prospěchu 3. lékařské fakulty a Univerzity Karlovy

*prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc., FCMA
předseda redakční rady časopisu Vita nostra revue*

Z korespondence

Vážená paní šéfredaktorko,

dovolte, abych Vám srdečně poděkoval za zaslání nového čísla časopisu 3. LF UK Vita nostra revue. Ihned jsem se do čísla začetl a byl příjemně překvapen. Gratuluji ke skvělé práci Vaší i Vašich kolegů.

S pozdravem

*doc. RNDr. Jan Konvalinka, CSc.
prorektor Univerzity Karlovy v Praze*

Děkuji velice za zaslání Vita nostra 2. Výběr z Cikrtovy knihy (*Krev a peníze. Pravda o kauze Diag Human, Praha 2014 – pozn. VNR*), kterou jen málo lidí zakoupí, je případný a excelentní. Odvážný, rozhněvaný, ne již mladý muž stojící za svou pravdou. Neznám žádný jiný motiv v jeho případě než ten, že za ministra Julínka nahlédl do šeredného pozadí kauzy Diag Human, která je nehumánní.

Kamkoli v Evropě zavítáme, vidíme stopy národnostních a vírou podmaněných sporů a mordů, takže příběh krve a peněz v podání statečného a umanutého pana Cikrta zapadá do onoho paradigmatu.

Upřímně zdravím a děkuji za Vita nostra, která žije proti proudu.

doc. MUDr. Martin Bojar, CSc.

Vivat Vita nostra!

S úctou a potěšením si uvědomuji, že neochabujete ve své práci. 3. LF UK má mohutnou zbraň proti pomlouvačům cechu lékařského! Je to opravdu úctyhodný časopis na vysoké intelektuální úrovni.

Děkuji Vám!

prof. Erazim Kohák, Ph.D.

RES PUBLICA

STARÁ TRAUMATA
OKURKOVÉ SEZÓNY

Jaroslav Veis

Hořké okurky léta 2014

Ohlédnutí za politickým děním ve světě i doma

Patří ke každoročním mediálními klíše konstatovat krátce po letním slunovratu, že nadchází takzvané okurková sezóna (v anglicky mluvících zemích hloupá – *silly season*, německy pak letní díra čili *Sommerloch*), tedy doba, kdy se neděje nic, co by stálo za řeč. Očekávají se zprávy o úrodě, případně neúrodě okurek na Znojemsku, v lepším případě popisy pátrání po původcích záhadných kruhů v obilí, v nejlepším pak bleskové zpravodajství z bleskových povodní.

Léto roku 2014 však – bohužel – okurkové nebylo. Bohužel proto, že události, které jej zaplňovaly, byly snad s výjimkou mistrovství světa v nejglobálnějším ze všech sportů v Brazílii jednoznačně chmurné, až hořké povahy. A ostatně, i ten fotbal, který je světovým fenoménem nejen sportovním, nýbrž i mediálním a ekonomickým, vyvolal vrásky přinejmenším na čelech několika stovek milionů lidí, kterým se zhroutil sen o brazilské fotbalové eleganci vítězíci nad strojovou hrou Made in Germany.

Svět jako permanentní konflikt

Vzápětí poté, co Západ bez reptání spolkl ruskou anexi Krymu, dostala destabilizovaná Ukrajina další ránu. Proruští separatisté z průmyslových center na východě Ukrajiny obsadili milionová města, a když Moskva neprojevila přímý zájem připojit je k Novému Rusku stejně jako Krym, zahájili střet s vládou v Kyjevě, kterému se, když se odehrával v Africe, říkávalo národně osvobozenecský boj.

Fakticky jde ovšem o občanskou válku se všemi atributy, které k ní patří – tedy s námezdnyými bojovníky z jiných koutů světa a nepřilíš skrývanou podporou sousedního Ruska, které pořád sní o obnově kdysi romanovského, později sovětského impéria, samozřejmě ve verzi pro 21. století. Doplněno o nezbytný symbol, který teprve připoutá pozornost (bohužel nic víc) celého světa – sestřelení malajzijského dopravního letadla plného nevinných civilistů.

Znovu začaly létat i rakety z pásma Gazy na Izrael a není pochyb, že palestinská erupce souvisí s ostatním děním ve světě militantního islámu: s víc než dva roky trvající občanskou válkou v Sýrii, s oslabením prozápadní vlády v Bagdádu a vznikem Islámského státu, se zhroucením centrální moci v Lybii a všeobecně s koncem arabského jara coby synonyma pro další vítězný postup liberální demokracie přes rovnoběžky i poledníky. I tady je silný mediální symbol – na You Tube vypuštěné video, na němž maskovaný bojovník Islámského státu, mluvící dobrou angličtinou s evidentně britským přízvukem, dekapituje zajatého amerického novináře.

Přidejme ještě dosud největší epidemii horečky ebola a s ni související fantasmagorické spiklenecké teorie, publikované dokonce i v českých médiích (Parlamentní listy.cz), podle nichž v tom mají prsty američtí imperialisté podporovaní komplexem firem, které chtějí pod záminkou rozvojové pomoci dál plundrovat Afriku. Bizarní, avšak dozajista hojně sdílený pohled.

Pražský střet politična s odborností

Česká domácí scéna byla poznamenána především poslední kapitolou prosazování služebního zákona, který by měl stanovit závazná pravidla pro práci státních úřadů a úředníků. Ten proces trvá už druhou dekádu a jeho vlastně jediným významným projevem je vytrvalý odpor politických stran. Když už se zdálo, že poslední verze přinese nezpolitizovaný systém státní správy, prosadily politické strany opět to, oč jim vždy šlo hlavně: zachovat ve vedení ministerstev a důležitých státních úřadů své lidi ve funkcích náměstků. Tito „političtí“ náměstci mají zabránit, aby veškeré dění v rezortu neřídili zlovlně jacísi superbyrokrati, které odpůrcům odpolitizování státní správy symbolizuje půvabná postava sira Humpreya ze slavného britského seriálu Jistě pane ministře! Aby vše bylo ještě půvabnější, odkaz na seriál a jeho hrdiny se v průběhu debaty stal téměř zásadním argumentem odpůrců nového služebního zákona.

Opozice konzervativní a pravicová našla nikoli poprvé společný hlas s komunisty. Tak pravil vůdce komunistů Vojtěch Filip: *„Já jsem přesvědčen, že pro řízení státu je potřeba nejen odbornosti, ale i političnosti. To znamená, že ten člověk musí mít nějaký pevný názor a za tím názorem jít.“* (Události a komentáře ČT 24, 14. 8. 2014) A Miroslav Kalousek: *„Já nemám nic proti, naopak si to přejeme všichni, nestrannou, objektivní, profesionální, efektivní státní správu, ale to vůbec neznamená, že to může být státní správa nezávislá.“* (20 minut s MK, ČRo, 5. 8. 2014)

K politickým náměstkům se vyjádřil i prezident Miloš Zeman, který tvrdí, že v jeho vládě žádní političtí náměstci nebyli: *„Na každém ministerstvu má být jeden až dva nic nedělající politici, takzvaní političtí trafikanti, abych použil termínu pana premiéra. Představte si, on tam bude sedět, bude mít dobře vybavenou kancelář, bude si česat pěšinku, protože žádnou jinou pracovní náplň nemá. Sekretářka mu občas uvaří kafe, pak ho řidič odveze z práce a do práce. A to je všechno.“* (Interview 24, ČT, 13. 8. 2014) Jenže vláda Miloše Zemana byla jednobarevná, nikoli koaliční. Je až příliš dlouho politikem, než aby nevěděl, že ministerští náměstci jmenovaní politickými stranami, jež jsou členy vládní koalice, mají v českém politickém prostředí jiný úkol než pečovat o svůj účes. Musí bedlivě sledovat, aby zájmy strany, jež je nominovala, byly co nejlépe uspokojovány a když už dojde na dělení peněz, tak aby i do jejich stranické pokladny přitekla patřičný díl a tím byla zachována stabilita koalice.

Snad nejpřesněji vyjádřil výsledek střetu o služební zákon komentátor Petr Holub v textu s výstižným titulkem Zvítězili jste, politici! (Echo24.cz, 18. 8. 2014) *„Nejde jen*

o to, že [služební zákon] překáží dosavadnímu trendu, při kterém se ministři stávají prakticky nedotknutelnými vládci svých úřadů. Dostává se dokonce do rozporu s hlavním principem rozdělení moci v Česku, který předpokládá, že se na všem důležitém dohodnou politici s ekonomickými zájmovými skupinami. Není proto možné trpět úředníky, kteří by nehráli mezi těmito dvěma hlavními pilíři moci roli zprostředkovatelů, ale místo toho by byli nezávislí a dohlíželi, aby dohody mezi politiky a představiteli dílčích ekonomických zájmů neohrožovaly zájem celé veřejnosti.“

Zkrátka – pokud letní sezóna 2014 byla okurková, pak to byly okurky výhradně hořké.

Ondřej Vaculík

Policejní stát

Vždycky, když se připomínají určitá výročí, chvalná či nechvalná, vynoří se podobné otázky a žádají se srovnání. Například srovnávání srpna 68 s listopadem 89 a hodnocení tohoto vítězství vzhledem k současnosti. Trochu se po nás chce, abychom se přiznali, že „*tohleto jsme tedy nečekali*“, a my se tomu poněkud vzpíráme ve smyslu „*že se to teda ale čekat dalo*“ po tolika letech policejního státu.

Až nyní člověku dochází, že s čím rozhodně nepočítal, je taková četnost a potřeba různých bezpečnostních složek státu a policejního dozoru. Mnozí jsme si naivně mysleli, že v novém režimu si vystačíme s houfcem policistů, kteří budou řídit dopravu a radit nám, jak se dostaneme na Václavské náměstí.

Když nyní čtu například Lidové noviny, tak zvláště poté, co vyměnili šéfredaktora a jejich majitelem se stal jistý Babiš, soustavně informují své čtenáře o potírání různých druhů zločinnosti, zejména hospodářské kriminality.

Ve jménu spravedlnosti ale zároveň sílí pochybnost o jejím spravedlivém výkonu, což vyvolává potřebu různých dalších hybných pák spravedlnosti, jako je například diskutovaný protikorupční speciál, nový útvar, vtělený do chystané novely zákona o státním zastupitelství.

V LN nyní čtu, jak kriminalisté z Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu znovu vstoupili na pražský magistrát a požádali o „*vydání věci ohledně pracovní činnosti JUDr. Janouška pro hlavní město Prahu*“. Dál už to člověk ani nechte, protože si to umí představit a vlastně ho to ani tolik nezajímá, pouze mě překvapilo, že onen nechvalně známý Janoušek je JUDr., ale možná je to jiný Janoušek. Jen, hoši, vyšetřujte, když jsme takoví nezbední, a odkládám noviny.

„*Útvar pro odhalování organizovaného zločinu*“ – to zní, odmyslíme-li si jeho současnou funkci – velice zlověstně. Nevymysleli to a neustavili už kdysi Alois Indra a Viliam Šalgovič na potírání chartistů? (Za Charty ale Šalgovič už, tuším, nežil.)

Převrat jsme vítali zejména také proto, že nový režim už nebude bití, jako byl ten komunismus. Nevěřili jsme ale, že pouhým přejmenováním firemního štítu nám staří příslušníci státní bezpečnosti budou salutovat a usmívat se na nás jako zdořilí policisté. A ti noví to hned tak nebudou umět.

Proto jsme doufali (i s Janem Rumlem), že společnost sama si takřkajíc ve vlastním zájmu dá pozor na dodržování svých demokratických zákonů, aby policista neměl nic jiného na práci než se usmívat. Tedy čelit případné represí morálkou, která v minulém režimu represí popuzovala, a tím přimět bezpečnostní složky státu k náležitému chování. To bylo strašně naivní a možná jsem si to myslel jenom já. (Ale Zeman Rumla kvůli tomu v televizi neustále peskoval.)

Na druhé straně je pravda, že nový režim lze udržet při životě vlastně jen nějakou obecně sdílenou morálkou. Velebím nové poměry také v tom, že mně umožnili chovat se tak, aby na mě nebylo zapotřebí žádného policisty ani vyšetřovatele – a přitom jedním opravdu svobodně a dělám, co dělat chci, nebo to konání považuji za užitečné.

Myslím si, že takhle to má většina z nás, akorát si to neuvědomujeme. Že ta samozřejmost je určitou kvalitou, a kdyby byla samozřejmou úplně všem, pak na představě o houfci usmívajících se policistů není nic naivního.

Dozvěděl jsem se, že v rámci „*předvolebního komunálního boje*“ už na mě jako na starostu malého města bylo podáno trestní oznámení, a možná ještě nějaká další – pryč – přibudou. Protože jsem, jak doufám, nic neprovedl, je rameno spravedlnosti vyzváno k poměrně hloupé práci – musí se k mé nevině také procesně dovyšetřovat, jakože nic, nic. (No ale už jen doufám.)

Mezi námi starosty panuje žert, že na koho z nás nebylo podáno ani jedno trestní oznámení, snad ani není starostou. Dříve by mě nenapadlo, že naše vyšetřovací orgány a soudní moc mohou být zatíženy třeba ještě větším počtem nevin než vin.

Mají-li dostát své cti a svého poslání jako strážců spravedlnosti, pak výsledkem jejich dobré práce musí být v nesčetných případech – nic jako žádný, ale veřejně prospěšný výsledek. Tedy odloží to, ale s jakým pocitem – úspěchu, či neúspěchu? Jako že naši předpokládanou vinu se pouze nepodařilo prokázat a oni jsou babralové?

A co my do té doby? Od této chvíle už si přeci nemůžu myslet, že na mě žádného policisty ani vyšetřovatele není zapotřebí. Naopak, já se v zájmu své bezúhonnosti už bez nich neobejdu, sám svou morálku neobhájím, nikdo mi nebude věřit, jako já nevěřím Bémovi a Janouškovi.

Kdo by tušil v listopadu 1989, že bezpečnostních složek státu a soudní moci nám bude nevyhnutelně zapotřebí také na vyšetřování nevin. A že v postavení jakýchsi viníků se klidně ocitneme nikoli v rámci nějaké mocenské zvůle, jak tomu bylo před převratem, ale jen tak, coby jeden z projevů svobodné, demokratické volební rivality či z pouhé škodolibosti toho, kdo trestní oznámení podával. Jako projev občanské starostlivosti nebo radostivosti.

Pokud má čtenář ke mně důvěru, může s mou úvahou sympatizovat, ale podobný text by mohl napsat přeci také Petr Nečas nebo onen JUDr. Janoušek. Jak bychom text četli? Opět by záleželo na tom, máme-li Nečase za pachatele a podvodníka, nebo za toho, kdo nyní pyká kvůli neblahému souběhu okolností, jako zrádce obecně předpokládané morálky.

Se značnou mírou nadsázky můžeme říct, že žijeme v policejním státě, protože doba čili stav a rozpoložení společnosti si tak výraznou úlohu policejních orgánů žádá. Nyní právě ony jsou snad nejhlavnější silou (alespoň podle LN) společnosti. Jsou naší nadějí. A ani bezúhonný člověk si nemůže být jist tím, že s nimi nebude mít nic do činění. Třeba je jen zdánlivě bezúhonný... no jako já furt byl.

Mysle na Vlastu Parkanovou může se stát, že jsem nevědomky, v důvěře k práci svých podřízených, podepsal něco, co bude v rozporu s něčím... co já vím. A za svou pitomost budu nějak pykat. Moc pravděpodobné to není, ale připustíme to jako hru.

V takovém případě by se mimochodem prokázalo, že současné poměry přes jen spějí k těm, které jsme si – pokud jde o spravedlnost – po listopadu 89 přáli. Akorát je k tomu zapotřebí strašně moc policajtů, různých kriminalistů, advokátů, státních zástupců a soudců. A strašně dlouho se to vleče, vidíte, JUDr. Janoušku, RNDr. Nečasi a MUDr. Rathe.

Deník Referendum, 19. 8. 2014

Gratuluji. Vyhozená ruská energie a české ztráty

Proč zrovna Rusko? Proč ne třeba Jižní Koreu nebo Japonsko? Proč probůh zrovna to konfliktní Rusko? Nezapomeňme, že s kým obchodujeme, tomu se dříve nebo později budeme podobat.

Gratuluji, ať nyní všichni, kdo se hokynářsky kamarádíčkovali s Ruskem a tlačili naše podnikatele do „strategicky výhodných“ česko-ruských vztahů, nyní vysvětlují, proč české podniky v Rusku možná budou zatíženy embargem a dost možná tím přijdou o značnou část svých investic.

Stupidní kurz, který česká diplomacie z nepochopitelných důvodů nabrala posledních roků, se tedy setká se svým koncem. Když to vezmu po té nejprimitivnější rovině: ani z toho úzkoprsého hokynářského hlediska se to nevyplatilo!

Proč zrovna Rusko?

Česká republika, země, která v žádném případě nemá prostředky české investice jakkoli chránit, si jako svůj leitmotiv zahraniční politiky vybere budování prioritních česko-ruských obchodních vztahů. Proč zrovna Rusko? Proč ne třeba Jižní Koreu nebo Japonsko? Proč probůh zrovna to konfliktní Rusko?

Darmo opakovat, že ruský růst je založený na ropě s pravděpodobně jepičím životem, že se jedná o oligarchickou mocnost, že ruský politický systém je nestabilní a ekonomika ani politika Ruska nejsou hodné následování. Žádného „experta“ na Rusko ani v nejmenším nenapadlo české podniky být jen náznakem upozornit na možná rizika – že se jedná o dost nepředvídatelný režim a že dotyčný(á) podnikatel(ka) musí počítat s mnohem většími a jinými riziky, než kdyby obchodoval(a) se státy EU nebo USA.

Nic obchodně proti Rusku, ať s ním obchodujeme (dokud nezavedeme sankce) jako s kterýmkoli jiným státem, ale proč ta politická tlačírka, propaganda, privilegií a kompromisy ve věcech, které nám jsou drahé? A nezapomeňme, že s kým obchodujeme, tomu se dříve nebo později budeme podobat – neboť kultura, legislativa, cla, zahraniční politika, pohled na lidská práva, demokracii atd. se sblížují.

Diplomat, nebo hokynář?

Václav Havel prosazoval zahraniční politiku založenou na lidských právech. Byla ojedinělá, nepravděpodobná, idealistická a humánní. A tím vzácnější, protože byla úspěšná. Díky ní nás znal a respektoval celý vzdělaný svět a byla to jakási značka, připomenutí, havlovská jedinečnost, která umožnila české diplomacii vyniknout tam, kde by jinak země našich rozměrů a politické odvahy neměla co říci.

S velkým zklamáním jsem sledoval, jak se tato úspěšná, promyšlená a mnoho let budovaná strategie vyhadzuje zbůhdarma oknem. Korunku této dekadenci bohužel

nasadil Petr Drulák, který ve svém nedávném rozhovoru došel k závěru, že Havlova zahraniční politika je *passé*. Můžou lidská práva vůbec být *passé*?

Vzpomínám si, jak jsem jednoho z našich bývalých premiérů ještě v rámci NERV dost emotivně žádal, abychom nerušili tuto úspěšnou, ve světě zavedenou Havlovu zahraniční politiku. Havel Nehavel, ta politika fungovala. A nač ji tedy měnit, zvláště když nemáme jakýkoli jiný nápad, návrh nebo cokoli. Je hloupé, aby Coca-Cola změnila svou poznávací značku jen kvůli tomu, že na chvíli frčí hnědá. A když už jsme u té Coca-Coly, to kvůli ní se Santa Claus převlékl ze zelené do červené, a dnes je pro všechny lidi na světě červený. Jen kvůli ní.

Stejně jako si teprve teď uvědomujeme, v roce 2014, v době spontánní letní pražské náplavky, drobných kaváren, které vytvářejí život a společenství, co asi Havel myslel tou občanskou společností. Že k tomu, abychom si zahráli v parku pétanque nebo postavili hřiště, nepotřebujeme politiky, ale že si občanská společnost dokáže plno věcí zařídit sama.

Něco podobného se mohlo stát české zahraniční politice – mohla předběhnout dobu a dnes se stát vůdčí. Gratuluji vám, hokynářští experti na věci mezinárodní, vy cenzoři idealismu, profesionální cynici, koštěři ropy, ustrašení hazardéři, kterým byla nemoudře svěřena pověst naší země, právě se vám podařilo dát si vlastní branku. Až budete na svých hradně-černínských brainstormech debriefovat tento váš gól, nezapomeňte, kolik jste toho zničili a jak jste vůbec nic nového nepostavili.

Psáno pro HN. Aktualne.cz, 27. 7. 2014

Václav Bělohradský

Trauma z šedých let

Když jsem nedávno projížděl Lincem, padlo mi do rukou dubnové číslo novin Sude-tenpost. Překvapil mě titulek na první stránce Prager Justizministerin: Vertreibung schlimmer als NaziHerrschaft (Pražská ministryně spravedlnosti: Vyhánání bylo horší než nacistické panství).

Tak tento oficiální orgán Sudetoněmeckého landsmanšaftu v Rakousku shrnul větu, kterou ministryně Válková vyjádřila v rozhovoru pro server Echo24 svůj ne-souhlas s poválečným odsunem německého obyvatelstva: „Chápu, že to byla reakce na to, co se Čechům dělo předtím, ale ono se toho v protektorátu zas tolik nedělo.“

Nebyla to šťastná formulace, v době protektorátu zmizely desetitisíce našich židovských spoluobčanů způsobem, který navždy proměnil 20. století ve varovný symbol: racionální byrokracie moderního státu se může stát neefektivnějším nástrojem eliminace menšin prohlášených za „rasově cizí“ nebo i jen „nepřízřusobivé“.

V povídce Rebeka od Josefa Škvoreckého židovská dívka cestou na seřadiště do transportu potkává spolužačku, která spěchá do kina s Kinorevue v ruce: „Ona do bijáku, já do koncentráku... Proč já?“ ptá se. Obludnost toho, co se dělo v protektorátě, nezávisí na počtu obětí, obludný byl způsob, kterým se to dělo a který nás učinil navždy nedůvěřivými k pojmu „administrativní opatření“.

Rakouské noviny mystifikují, česká ministryně spravedlnosti přece neřekla, že „vyhánání bylo horší než nacistické panství“, z takového překladu vane „vůle k sebe-vyvinění“. Možná to je nereflaktovaný zbytek toho, o co se snažila celá rakouská společnost po válce – „přesvědčit Evropu, že Beethoven byl Rakušan a Hitler Němec“, jak se říkalo v Německu posměšně a jak víme z rozhněvaných reakcí mnoha rakouských intelektuálů na mlčení o rakouské vině.

Když komunistická poslankyně Marta Semelová řekla v ČT, že se Milada Horáková přiznala, že její přiznání nevypadalo vynucené a že komunistické Československo mělo i úspěchy, na které se nyní zapomíná, rozpoutala se hysterie – Do klepet s ní! Odsehnout si od ní! Zažalovat ji podle paragrafu 405 „za popírání totality“!

Nebylo by to poprvé, kdy u nás byli občané souzeni za své názory na minulost, katolíci v padesátých letech třeba za „očerňování husitské minulosti národa a vy-zdvihování temna jako doby rozkvětu“.

Ve starém americkém vtipu odpovídá jakýsi mccarthista muži, který se prohlašuje za antikomunistu, že ho „nezajímá, jakým druhem komunisty je“. O našich antiko-munistech jistě platí, že jsou druhem komunistů!

Zajímalo by mě, jestli by se stejná hysterie rozpoutala, kdyby řekl nějaký pravicový politik v ČT, že pro generála Pinocheta a pro podporu, které se mu dostalo z USA,

musíme mít pochopení, protože režim, který nastolil, byl sice nedemokratický, věznil a mučil své odpůrce, ale měl i ekonomické úspěchy; a co třeba přepadení ostrova Grenady, které v roce 1983 Ronald Reagan zdůvodnil tím, že je nutné chránit 800 studentů medicíny na univerzitě v Saint George's.

Nejvíc by mě ale zajímalo, jestli bych skončil před soudem podle paragrafu 405, kdybych větu „ono se toho zase tolik nedělo“ řekl o normalizaci? Jak se měří to „tolik“?

Nějaké „tolik“, které by ospravedlnilo takové činy, určitě neexistuje; jednalo se o pragmatické geopolitické opatření, které mělo snížit pravděpodobnost nových národnostních konfliktů ve střední Evropě a může být legitimní jen v omezené poválečné perspektivě. Jedním z důvodů legitimizujících odsun bylo i německé archaicky pokrevní pojetí občanství: integrace takových menšin do národnostně jiných států je vždy obtížná. A dodejme, že německé pojetí občanství se od pokrevního k ústavnímu vyvíjí jen velmi pomalu i dnes.

Na rozdíl od protektorátu jsme v normalizaci vedli boj se zlem, na který nám do významné míry síly stačily. Ne na zvrácení situace přirozeně, ale na její zmírnění a rozmělnění. Je trapně banální říci, že herec, který by odmítl roli ve velkofilmu oslavujícím komunistickou moc, by neskončil ani v Osvětimi, ani na střelnici v Kobyliších, jen by dostal v budoucnu méně rolí, možná žádou. Odpor odborů proti propouštění například těhotných žen nebo matek z politických důvodů by byl možný, podobně jako větší solidarita zaměstnanců s diskriminovanými kolegy.

Bylo v možnostech „obyčejných, nehrdinských“ lidí říci „ne“ k mnohému z toho, co se dělo, protože „tolik se toho zase nedělo“, aby to bylo nad naše síly, jak právem nazvala Milena Jesenská příběh, který se rozběhl v letech 1937–1939. To má ale i odvrácenou stranu: uzavřít mír s režimem, v němž se toho „zase tolik nedělo“, bylo morálním právem Havlova slavného „zelináře“, nebyla to přece kolaborace s masovými vrahy jako v Chile nebo jinde v Latinské Americe, Africe či Asii.

Ti, kdo se místo odchodu do emigrace nebo disentu rozhodli přijmout požadavky normalizace jako nutnou podmínku k realizaci svých životních možností, si až na výjimky mohou své rozhodnutí ospravedlnit. Bylo to jen „něco za něco“ – zpívání nebo dobré místo za podpis anticharty nebo i jen za mlčení. Myslím, že i dnes mnoho lidí je nuceno volit „něco za něco“ a „zříci se pravdy“, která nezvítězila.

Vzpomínám si na jednu diskusi o Českém snáři Ludvíka Vaculíka v osmdesátých letech v Paříži; disidenti z Latinské Ameriky se takovému boji s mocí vysmívali jako „selance“ ve srovnání se svými zkušenostmi.

Normalizace byl systém „šedý“, ne krvavý. Jan Mikulášek a Dora Viceníková v inscenaci Šedá sedmdesátá aneb Husákovo ticho ukazují tu dobu jako čekárnu někde ve stredoevropském meziprostoru, kde se setkávají „lidé nevrlí, nedůvěřiví,

otupělí, svůj žvanec hájící, netřeba slov... každé gesto odráží dřimotu, vnitřní vztek, potlačované tužby, tupou odevzdanost“ – napsal Jiří P. Kříž v Právu.

Vše v té době předčasně stárlo (i budoucnost), ale totalitářstvem nebyla, i když ideologové naší pravice neustále volají po tom, aby ta šedá společnost prázdná byla za takovou prohlášena; a KSČ pak za „strnulý mocenský monolit“, který jí totalitně vládl.

Kritičtí historici jako Michal Pullmann například ukazují, že to prázdné bylo ve skutečnosti vyplněno rozsáhlou sítí vzájemně propojených zelinářů-komplíců, kteří za zástěrkou ideologie dosahovali svých cílů oportunistem a vzájemným krytím. Byly tu ale také meziprostory, v nichž bylo možné dělat mnoho smysluplného.

Já tu chci ale uvažovat o hysterickém rysu v našem hodnocení minulosti. Myslím totiž, že potřeba dělat ze života za normalizace, v níž se toho „zase tolik nedělo“, pupek světa v utrpení, je reakcí na trauma, které v lidech zanechalo tři posttraumatické příznaky.

Prvním je kompenzační nenávist k Rusům, která se vynořuje při každé příležitosti (nyní například vyvolává divoké antiruské křepčení ukrajinská krize). Vysvětlují si ji jako důsledek velkého traumatu vyvolaný tím, že Rusové nás v roce 1968 připravili o velkou roli ve světových dějinách, kdy Češi (a Slováci) by byli bývali mohli před ušaslým zrakem světové veřejnosti budovat „socialismus s lidskou tvář“.

Vypadalo to, že sen o světovosti, který snili Masaryk, Patočka, ba i ironik Kundera, se konečně naplňuje. Jan Patočka považoval například rok 1968 za dovršení budování národa: „Přihlášením se k velké ideji učinil český národ rozhodný krok kupředu, naše vtělení do socialistického tábora je pochopitelné a důsledné, v něm ale zastáváme tendenci univerzálně demokratickou.“ Hluk letadel nad Prahou té osudné noci nás brutálně probudil z našeho (nepříliš realistického) snu a to skličující probuzení je ještě znát v české politické kultuře. „Zase tolik se toho nedělo“, pravda. Ale důležitější než to, co se dělo, je to, co se dít nemohlo, co bylo zaškrnceno. To, co nemohlo pokračovat, bolelo víc než to, co se dělo, a následně trauma má výjimečně rozkladný vliv na českou politickou kulturu.

Protektorát bylo třeba přežít, pražské jaro byl zabitý sen a vražda na snu se neodpouští, jak víme z tolika českých příběhů o „polámaných křídlech“. Hysterická nenávist k Rusku je nenávistí k síle, která nás brutálně zbavila „světodějně role“, i když dnes víme s jistotou, že bychom ji k happyendu dovést neuměli.

Druhý posttraumatický příznak se pokusím zachytit odkazem na kultovní film Johna Carpentera They live. Jsou mezi námi ufovi, říká se v tom filmu, mají tvář brouků a mění náš svět ke svému obrazu, zamořováním vzduchu například mění pozemskou atmosféru ke svému prospěchu. Jejich broučí tváře a skutečná sdělení skrytá v nápisech, které nás obklopují – Nakupuj! Buď poslušný! Reprodukuj se!

vidíme ale jen tehdy, když si nasadíme speciální brýle, jinak nás zaslepuje signál, který ufoní odněkud vysílají.

Nakonec se dvěma hrdinům podaří proniknout až k místu, odkud šíří ohlupující signál, oba zahynou, ale vysílačku zničí. A od toho okamžiku jsou brouci mezi námi viditelní – poslední scéna ukazuje restaurace, TV show a také ženu v milostném vytržení – všichni najednou vidí, že vedle nich jsou brouci, skvrnití a oškliví.

Film končí tímto poselstvím: teď už bude snadné nad nepřáteli zvítězit – už přece vidíme, že jsou to brouci. Tato touha po inkarnaci rozdílu mezi dobrem a zlem v bytostech s jinými tvářemi je základním rysem ideologie. Poslankyně Semelová a ostatní stejně smýšlející občané nejsou brouci, nijak se neliší od těch, kdo souhlasí s americkým mučením zajatců, s humanitárním bombardováním třeba Srbska nebo s invazí do Iráku zdůvodněnou lží.

Ideologie, která chce oddělit současnost tlustou čarou od minulosti zvané totalitní, je pokus udělat z komunistů mezi námi brouky, od nichž je třeba si odsednout a jejichž soudy o minulosti je třeba trestat!

V protektorátu byli někteří Čechoslováci opravdu vyhlášeni za brouky a odvečeni jako hmyz do koncentráků, jak Kafka jasnozřivě předpověděl. Tehdy se toho „dělo alespoň tolik“, aby se lidé za svůj strach nemuseli stydět, aby bylo možné ospravedlnit přijetí protektorátních podmínek před vlastním svědomím.

O normalizaci to ale neplatí, proto ta posttraumatická vůle udělat z komunistů obecně, a z poslankyně Semelové zvláště, brouky. Proč by si nemohla myslet, že těch několik tisíc mrtvých a uvězněných v padesátých letech stálo za „vítězství socialismu“? Znáám mnoho pravičáků, kteří si myslí, že vražda milionu Indonésanů levicových názorů byla ospravedlnitelná v rámci boje proti komunismu!

Třetím posttraumatickým příznakem je „pravdoláskářská“ mantra, která ovládá významnou část veřejného prostoru. Má tři pilíře: nenávisť k Václavu Klausovi či dnes Miloši Zemanovi (zosobňují odpojení politiky od morálky); Rusko jako věčná hrozba Evropě (nikdy se nezmění!); pohrdání demokracií založenou na stranickém systému (strany jsou struktury, které na rozdíl od „osobností“ nemají vize). Řešením je vždy nějaký Antiklaus (třeba kníže), americký unilateralismus a spásonosná občanská společnost, která spolu s „osobnostmi“ vytlačí neosobní stranické struktury z politiky.

Jakousi podtřídou tohoto diskurzu je pak pojetí komunistů jako maloměšťáků, jimiž disidenti, žijící podle svého svědomí, pohrdají pro jejich „konformistický životní styl“. Je to groteskní, konformismus dnes ztělesňují zcela jiné společenské vrstvy.

Tyto tři důsledky traumatu z šedých let zaplavují český veřejný prostor při každé krizi; myslím, že by nějaká jejich léčba české politické kultury velmi prospěla.

Právo, Salon 12. 5. 2014

QUOD BONUM

PROMOCE
ABSOLVENTI
MÉDIA

Michal Anděl

Novým lékařům na cestu

*Projevy děkana 3. LF UK na promociích absolventů oboru
Všeobecného lékařství v červenci 2014*

Více stavět mosty než vytvářet obranné valy

Vaše magnificence, pane prorektore, spectabilis proděkani, honorabilis pane promotore, milí členové učitelského sboru, vážení hosté, především však cari amici, milí naši absolventi,

je tohle tedy ta chvíle, na kterou jste se šest či více let připravovali? Nebo to byla poslední část státní zkoušky, nebo snad ten slastný čas mezi poslední zkouškou a dnešním dnem? Jistě vaše pocity, byť mnohdy rozdílné, se na druhé straně v mnohém shodují. Radost z ukončení důležité životní etapy se mísí s pocity nejistoty, rozpaků či mnoha otázek. Jak obstojím? Budu skutečně platná nebo platný? Vyrovnám se s tou velkou odpovědností, se stresem, s pocitem, že jsem již nedovedla či nedovedl pomoci? Jak vyjdu s kolegy, jak se zdravotními sestrami? To jsou určitě otázky, které má skoro každý či každá z vás.

Jsou to pocity, na které si jistě vzpomene mnoho vašich starších kolegů či vašich učitelů. Vzpomene si na ně i ten, kdo k vám v tuhle chvíli promlouvá. Pohledem let, které uplynuly od promoce nás starších, se zdravotnictví zcela proměnilo. Důsledky vědeckého pokroku a zaváděním nových diagnostických a terapeutických technologií či nových léků se v nemocnicích i ambulancích změnilo skoro vše. Zatímco před čtyřiceti lety ležel nemocný s infarktem myokardu či peptickým vředem v nemocnici šest týdnů, nyní jde často třetí či čtvrtý den domů. Pacienty s dekompenzací diabetu či peptickým vředem již téměř nehospitalizujeme. V nemocnici také jen zřídka je léčen pacient s chronickou obstrukční chorobou bronchopulmonální. Spousta z dříve hospitalizovaných pacientů je léčena ambulantně na poliklinikách či v soukromých lékařských praxích. Specializace přináší velké možnosti cílené expertizy. Ale volný prostor mezi specialisty, jakási temná hmota či energie, není vyplněn dostatečně univerzalisty. Pro univerzalisty je poměrně málo místa a málokdo chce také být všeobecným internistou či chirurgem. I ten se nakonec rád obrátí na pneumologa, který zavede stent do dýchacích cest, na gastroenterologa, který provede endoskopickou retrográdní cholangiopankreatikografii či na kardiologa, který zachrání myokard včasnou koronární angioplastikou.

Jenže jak je to s diferenciální diagnostikou? Kdo ji má provádět? Kde, na jaké klinice se má provádět? Jak to udělat, aby nebyla triviální? Jak v době, která je plná povrchních postojů, se dobrat podstaty jevu, v našem případě skutečné diagnózy,

kteřá nemocnému člověku doslova zachraňuje život? To nejsou abstraktní otázky, ale témata veskrze aktuální. Aktuální ve vinohradské, motolské či všeobecné fakultní či snad univerzitní nemocnici, ale stejně aktuální v Berlíně, Mnichově či Edinburghu. Jak zařídít, aby mezi vysoce specializovanými obory či podobory medicíny nezely hluboké příkopky, ale aby spolu specialisté jednotlivých oborů dobře a otevřeně komunikovali?

Klasickým obrazem medicíny od poloviny devatenáctého století je nemocniční oddělení či univerzitní klinika, s předností profesorem v čele a s hierarchickým uspořádáním uvnitř. Základní tým se odehrává uvnitř kliniky a klasickou povinností přednosti a vedení kliniky je kliniku rozvíjet, bránit, posilovat. Ut floreat et crescat, ať rozkvétá a sílí, zní často při oslavách výročí klinik. Dle mého názoru je to stejně nutné jako jiná potřeba, potřeba stavět mosty. Dokonce potřeba stavět mosty je dle mého názoru důležitější než potřeba ohraničovat. Mosty mezi obory a podobory dovedou vytvářet tu potřebnou síť, která pomáhá. Síť, která je složena nejen z těch velkých gigantických staveb, ale i z malých můstků, které dovedou překlenout spoustu nejasností typu zda je neuroradiologie víc neurologie, nebo radiologie či zda patří moderní endoskopické intervenční metody více do interní gastroenterologie, nebo do chirurgie? Je plastická či kosmetická chirurgie součástí dermatologie? Takových otázek můžeme postavit i odpovídat desítky. Doba přináší i další. Jaká je role nelékařů v diagnostickém a dokonce terapeutickém procesu. Jaké pro ně tady máme definitivní kompetence? A jaké jsou jejich odpovědnosti včetně těch právních? A kdo má odpovědnost konečnou?

Spoustu těchto otázek přináší měnící se možnosti medicíny. Ta se ostatně stěhuje poměrně rychle z nemocniční do ambulantní sféry. Někdy tak rychle, že to nedovedeme organizačně uchopit. Mimo jiné také ve výuce.

Pro ty, kteří se dovedou na věci dívat z hlediska delšího času či širšího horizontu, je potřeba stavění mostů a stejně tak velká potřeba boření plotů jedním ze základních postupů, které mohou přispět k řešení mnoha problémů moderních nemocnic i ambulancí. Vyžaduje to však, aby budovateli mostů byli současně ti, kteří budou bořit ploty. To už je mnohem složitější a vyžaduje to vzájemnou ochotu a potřebu vidět věci nejen z vyšších pater, ale i hodně širokým pohledem.

Potřeba stavět mosty se ale v nemocnicích či poliklinikách netýká zdaleka jen medicínských oborů. Stejně tak je potřeba stavět mosty mezi těmi, kteří se podílejí na diagnostice a léčeni, tedy mezi lékaři, sestrami a dalším personálem. A ostatně potřeba stavět mosty mezi jednotlivými lidmi v nemocnici, potřeba vzájemné úcty a respektu, dobrého, klidného, vyváženého a otevřeného pracovního prostředí je dle mého názoru tím, co naše nemocnice potřebují nejvíce. A konec konců je potřeba umět stavět mosty mezi zdravotníky a pacienty.

Ostatně to dobře vím od vás, našich studentů. Mnozí z vás, kteří se vrací ze studia v zahraničí, si všímají mnohem příjemnější a klidnější atmosféry v nemocnicích německých či skandinávských, než jaká je atmosféra v nemocnicích našich.

To je výzva nejen pro nás, kteří jsme odpovědní za vaši školu, ale také pro ty, kteří vedou kliniky, nemocnice, odbory zdravotnictví krajské správy, ministerstvo či pojišťovny. Otázka pro ty všechny musí znít – kolik mostů stavíš a kolik plotů bouráš? Není také možné, aby jedni stavěli mosty a druzí při tom rozšiřovali svá teritoria, která ohraničí příkopy. To je ale otázka širší, která souvisí s tím, jak se navzájem vnímáme, respektujeme, zda jsme schopni té dobré rovnováhy mezi kompeticí a spoluprací.

Vám, našim absolventům, bych moc přál, aby klima v naší zemi vedlo ke stavění mostů a k boření plotů. Prosim, uvědomte si ale, že i vy jste ti, kteří stále více budete rozhodovat o tom, jak bude tato země vypadat. Jestli bude plná machrů, vzájemně se triumfujících od dálnice až po pracoviště, či plná lidí, kteří se respektují, doplňují a spolupracují. Zda v ní bude příjemné napětí, nebo naopak napjaté dusno.

Teď je však ale chvíle, kdy již čekáte na převzetí svých diplomů, chvíle radosti po skončení promoce, chvíle, na kterou také čekají vaši blízcí, pak chvíle na oběd s nimi a na veselý večírek a pro ty, kteří ještě nenastoupili do zaměstnání, chvíle posledních prázdnin. A pak už ten život, skutečný, dospělý, odpovědný, život, ve kterém již hrajete sami za sebe. Ale také hrajete s těmi okolo vás.

Loučím se s vámi jménem fakulty s díky, že jste tady s námi šest let byli, že jste nás často přiměli k velkému zamyšlení, že jste nám byli často zrcadlem.

Úcta ke vzdělání představuje důležitou identitu spojující lidi v moderním multikulturním světě

Dnes mám to privilegium, že k vám z celé akademické obce, ze všech učitelů 3. lékařské fakulty mluvím jako poslední. Tak vám chci ještě pár věcí říci, než se rozjedete do Skandinávie, Německa i dalších částí Evropy i světa. Především vám však chci poděkovat za to, že jste s námi tady byli, že jste přinesli kus své kultury, trochu svých zvyků i své subjektivní pohledy na svět a také na českou současnost. To je v rychle se měnícím světě pro nás velmi důležité a možnost mít bezprostřední reflexi našich přístupů k výuce, vědě či vůbec k životu je k nezaplacení. I vaše pohledy a názory, jakkoliv subjektivní, nás krůček po krůčku přivádějí k zamyšlení o tom, jací jsme, jak vyučujeme, jak badáme, jak mezi sebou komunikujeme, jak moc se usmíváme a kdy své okolí naopak nějak inhibujeme.

Věci okolo nás nám přicházejí samozřejmé. Je to proto, že jsme na ně zvyklí, že je vnímáme tak od chvíle, kdy jsme vnímat začali a že se poměrně málo snažíme přemýšlet o tom, že by mohly být poněkud nebo významně jiné. Až přijde někdo, kdo je tak trochu odjinud, kdo nás upozorní na jiné významy našich institucí, než jsme naučeni vnímat. Ten, kdo nedávno upozornil na význam Prahy i Univerzity Karlovy, nebyl právě v této historické aule nikdo menší než německý prezident Joachim Gauck. I jeho myšlenky inspirovaly tento můj dnešní projev.

Město Praha má za sebou zkušenost více kultur, více jazyků i více náboženství. Již v prvních písemných zprávách z Prahy desátého století se dovídáme

o židovských obchodnících. Pražská města do sebe postupně integrovala i česko- i německo jazyčné osady podél řeky Vltavy již ve dvanáctém či třináctém století. Vzájemné stýkání česko-německé a německo-české se pak v šestnáctém století ještě rozšířilo o aspekt konfesní: jazykové obce se dále dělily na protestantské a katolické. V té době již také v Praze byla ve velkém rozkvětu velká obec židovská. Magie tehdejší Prahy k nám promlouvá ze sakrálních staveb, hřbitovů či obytných domů. Mluví o mnohvrstevné struktuře města, o společnosti, která se tu štěpila, jinde integrovala a vytvářela tak zajímavé podhoubí pro období jednoho z vrcholů tohoto města.

Univerzita Karlova byla v době svého založení první univerzitou na sever od Alp. České země se tak z celé severoalpské části Svaté říše římské staly místem její první univerzity. To je pro nás zdrojem velké hrdosti, ale také závazku. Univerzita byla v prvních desetiletích svými studenty i mistry multinacionálním i multikulturním společenstvím lidí, toužících po vzdělání. Obrovský vzestup vzdělanosti, obrovský potenciál, který z toho prýštil jak pro Prahu, tak pro české země, byl významně omezen po přijetí Kutnohorského dekretu v roce 1409, ve kterém se jazyková mnohotvárnost univerzitních mistrů i studentů výrazně zredukovala. K dalšímu tragickému vývoji došlo v období husitských válek, ve kterých univerzitní život na dlouhou dobu významně ztichl. K plnému obnovení univerzitních fakult došlo až po dvou stech letech, v případě lékařské fakulty až v roce 1623.

Velké vzepětí naší univerzity, v té době Karlo-Ferdinandovy, přineslo devatenácté století. Jazyková emancipace česko- i německojazyčných Pražanů, Čechů i Moravanů měla svou reflexi i ve vzniku samostatné české a německé lékařské fakulty. Velký vzestup medicíny v českých zemích je spojen právě s tímto vývojem. Do něj můžeme počítat i působení profesorů z českých zemí na univerzitách ve Vídni, Vratislavi, Berlíně, Krakově či v Černovicích. Výsledkem byl nebývalý rozvoj vědy i lékařství ku prospěchu obyvatel našich zemí i celého širšího regionu.

Mluvíme o tom tak podrobně proto, že nešťastné dvacáté století vyústilo na našem území ve snahu v monokulturní, nejlépe ateistické společnosti. Výsledkem byla izolace a zapouzdření společnosti do sebe a kulturní a vědecká stagnace. Množstvím vědeckých článků, množstvím originálně vyvinutých léků či originálně vyvinutých diagnostických či léčebných postupů se česká společnost dostala v druhé polovině minulého století spíše na evropský okraj. Teprve vývoj, který začal před pětadvaceti roky, vedl opět k pestřejší a vícevrstevné společnosti. Důsledkem toho je také obrovský vzestup klinické vědy i praktické medicíny.

Součástí našich změn byly i změny na univerzitě a jejích lékařských fakultách. Patří mezi ně i zavádění studia v angličtině a možnost setkávat se se studenty z desítek různých zemí Evropy, Asie, Afriky i Ameriky. Díky tomu náš svět má širší horizonty a díky tomu se s absolventy lékařských fakult naší alma mater můžeme setkávat prakticky ve všech zeměpisných šířkách i délkách.

Vaše fakulta, vaše alma mater, se tak pomalu obloukem vrací do dob svého nejlepšího rozkvětu. Připomeňte si, prosím, že základní identitou absolventa univerzity až do osmnáctého století byla identita vzdělance a teprve poté identita jazyková či konfesní. Byl bych velmi rád, kdybyste toto staré paradigma vzdělanců začali také cítit. To, co takové vzdělance spojuje, je nejen pokora a služba na straně jedné, ale také zvědavost a úcta k vědě na straně druhé. Podle mého přesvědčení je právě identita spojující lidi, kteří cítí úctu ke vzdělání a z něj vyplývajícím kulturním a obecně lidským hodnotám, tou nejdůležitější identitou, která může spojovat vzdělané lidi různých jazyků a náboženství. Odvozuje se od ní respekt k ostatním lidem, právě bez ohledu na jejich jazyk, kulturu či náboženství. A to je také to, co spojuje vás, naše absolventy studia medicíny v anglickém jazyce, s vašimi kolegy mediky vyučovanými v češtině, s dalším studenty naší univerzity, ale i s dalšími vzdělanými lidmi vůbec. Prosím myslíte na tuto svou identitu, nepodřizujte ji dalším svým identitám a považujte ji za cenné poselství, které si z naší, již mnohajazyčné fakulty odnášíte.

Now is already the time to thank you, that you were here with us, your teachers. We do believe you will not forget six years, you spend at our medical school in our magic and beautiful city. Be sure, you can always come back for advice or just a talk. Now I do wish you with the words of old university formula all the best, happiness and good fortune.

Potřeba redukce komplexity v medicíně i společnosti a její výhody i rizika

Dnes jste dosáhli toho, po čem jste toužili před šesti či více lety. Završili jste svá studia a nyní před zástupci učitelské obce, vedením fakulty a vedením univerzity, před svými rodiči, prarodiči, partnery a dalšími blízkými převzmete diplomy doktorů medicíny. Je to chvíle, při které vám jistě leccos bleskne hlavou – vaše první dny na základní či střední škole, maturita, přijímací zkoušky, imatrikulace či poslední státnice, třeba i z vnitřního lékařství. Vzpomínky, které se vynořují jako jakési videoklipy, často nemají časově lineární řazení. Jedna vzpomínka indukuje další, vytvářejí nejen lineární, ale i prostorovou a dokonce více rozměrnou strukturu. My dovedeme dobře uvažovat v ploše nad mapami či metabolickými drahami. Lépe si představujeme protein v jeho primární struktuře než v jeho terciální struktuře. Informace často vnímáme tak, aby odpovídaly našemu pojetí maximálně třírozměrného světa. Všechna ta schémata, která jsme vám malovali na tabule, která jste nacházeli v učebnicích či na síti, nutně redukují okolní svět do uchopitelných souvislostí. Všechny naše základní poučky nutně redukují komplexitu. Činí ji srozumitelnou, uchopitelnou i předatelnou. To je jejich přednost, ale také velké nebezpečí. Totiž tím, jak okolní svět, mikro i makrokosmos, redukujeme, tak mu také rozumíme. Díky tomu jsme mohli učinit řadu pozoruhodných objevů, které svět změnily. Ale ti, kteří tuší, že svět je mnohem více než jeho dvoj- či trojrozměrná redukce, vědí, že tato redukce má také své odvrácené strany.

S redukcí komplexity na duální černobílá pojetí se pomalu loučíme. V posledních desetiletích víme, že naprostá většina mikroorganismů nejsou naši nepřátelé, ale součástí našich organismů, často důležití spoluhráči v ontogenezi naší imunity, producenti mnoha cenných již identifikovaných látek. Je nasnadě, že popsání mnoha set bakterií, které sdílejí s námi prostředí našeho gastrointestinálního traktu, otevře nové přístupy zejména v prevenci, ale také v terapii nejen gastrointestinálních onemocnění, ale také metabolických chorob včetně obezity a možná i v prevenci nádorových onemocnění. Jak si ale představit interakci stovek různých anaerobních střevních bakterií se stovkami různých nutričních substrátů a produktů jejich metabolismu znamená logistický úkol, před jehož řešením zatím pokorně skláníme hlavu. Započteme-li do toho naši genetickou individualitu a potřebu ji respektovat, dostáváme ještě další rovinu problému, který s ohledem na možnosti našeho vnímání i možnosti našich matematických modelů můžeme jen složitě řešit. Krůček za krůčkem však objevujeme různé partikulární souvislosti, které jsou již nyní uchopitelné, transformovatelné, dokonce i ku prospěchu našich nemocných. Transfer střevní bakteriální flóry, či chcete-li transplantace stolice, představuje nadějný terapeutický pokus s potenciálem v ovlivnění nespecifických střevních onemocnění, obezity, hyperlipidemie či dokonce střevních nádorů.

Nikdo však přesně neví, co vše může takový transfer ovlivnit, jak dlouho se přenesené bakterie v původním střevu udrží a zda to bude mít jen pozitivní dopad.

Nanočástice a možnosti jejich aplikace otevírají široké možnosti jejich použití v diagnostice i léčbě. Ostatně nás začaly obklopotvat dříve, než nám to došlo. Začali jsme je používat v průmyslu, aniž bychom znali jejich krátkodobou a zejména dlouhodobou toxicitu, jejich vstřebávání, vylučování. Zatím jsme přesvědčeni o jejich výhodách. Ale neredukujeme svět nanočástic na pár zpráv, které o nich máme? Nezůstáváme náhodou na povrchu jevu, který může mít důležité důsledky jak pozitivní, tak možná problematické?

Svět genetiky modifikovaných rostlin, globálního oteplování či jaderné energetiky jsou další typické příklady toho, kde zredukování biologických či fyzikálních principů vedlo k dobré praktické využitelnosti, které ale mají nutně velké množství facet skládajících se z pozitivních, otazných, problematických či dokonce negativních jevů. Snaha odpůrců aplikace těchto principů v moderní společnosti, stejně jako snaha jejich promotorů způsobuje nutnou redukci reality na uchopitelné argumenty, často trčící nad ostatními aspekty diskutovaného jevu. A tady se přesně vynořuje potřeba umět zvažovat více aspektů stejného jevu současně. Nenechat se zlákat sliby jedněch, stejně jako se nenechat odpudit hrozbami druhých. Vážít vše dohromady a hledat řešení, která jsou nejen z momentálního, ale pokud možno dlouhodobého pohledu pro život, zejména pro lidský život a pro lidské bytí, pozitivní.

Pozor ale v klinické medicíně, v diagnostice i léčbě. Pro rychlou orientaci musíme často umět správně redukovat. Pro zvolení optimální terapie a pro její kritické

zhodnocení musíme často umět zapracovat do našeho rozhodovacího schématu i protichůdné argumenty. A konečně pro porozumění principu nemoci, nebo nejde bože pro objevení něčeho nového, musíme být připraveni vnímat problém v mnoha jeho dimenzích.

V občanském životě je pak redukce reality ještě problematictější přístup. Snaha některých společenských hybatelů posledních století zařadit člověka jako příslušníka třídy nebo rasy nebo jazykově pojatého národa nebo konfese představovala strašidelnou redukci skutečné reality. Mnozí z těch, kteří se takové redukci reality bránili, byli exponováni snaze být vystrčeni na okraj společnosti, mnozí zbaveni svobody či dokonce života. Prosím uvědomte si tento aspekt redukce reality. Nenechte se vmanipulovat do tendence z vás udělat jednodimenzionální bytosti. Važte si svých více současných identit a užívejte si jich. A vnímejte pestrý svět a uvědomujte si ho. A vedle některých nebezpečí rozumějte i jeho výhodám.

Teď už je chvíle, kdy vás od převzetí diplomů, o kterých jsem mluvil na začátku, dělí již jen pár minut. Za chvíli budete slibovat a bude v tom slib vaší humanity, slib služby jiným lidem, vděčnost učitelům i vaší univerzitě. Prosím, abyste si uvědomili, že vás neposunujeme do světa vašeho zaměstnání jako jednodimenzionální odborníky, ale jako ty, kteří svým komplexním pohledem budou světu rozumět a také ho možná i trochu měnit.

Pozor na přejímání „automatické“ etiky

Teď je ta chvíle, ke které se upínaly vaše ambice, chvíle, na kterou se těšili vaši blízcí. Chvíle, ve které se jakoby něco změní, ve které se stanete doktory medicíny, jak za chvilku pan rektor svolí. A pak se už rozejdete na svá budoucí pracoviště, na začátek tedy především do nemocnic. Začnete vrůstat do svých pracovních týmů, začnete si osvojovat pracovní návyky, přijmete filozofii pracovišť a budete se posouvat ve své specializační přípravě. Brzy budete rozlišovat mezi našimi, tedy rozumějte těmi, se kterými pracujete na oddělení, klinice či v nemocnici, a těmi ostatními, tedy lékaři z jiných oddělení a klinik či dokonce nemocnic. V jiném svém dnešním projevu jsem mluvil o stavění mostů – mezi lidmi, kolegy, odděleními, klinikami či nemocnicemi, mezi mladými a starými – se současným maximálním odstraňováním bariér.

Teď ale chci mluvit o něčem trochu jiném, o tom, že spolu s pracovními návyky přejímáme také profesní etiku, normy vztahů mezi lidmi včetně těch mezi kolegy a také mezi lékaři a nemocnými. To, co také dovedeme automaticky přijmout, jsou etické normy a důvody pro ně. Tady bych chtěl upozornit na některá nebezpečí.

Intuitivní přístupy, které nám říkají, že je lepší být mladý a zdravý než starý a nemocný, mají své limity. Moudrý a starý, teď proboha nemluví o sobě, může představovat lepší pozici než má mladý naivka. Zdravý může žít často mnohem více redukovaný

život než ten, který je nemocný; ten, který chtě nechtě musel nahlédnout do hlubin osudu a svůj život zkonfrontovat se svými hodnotami. Vůbec, měřit hodnotu života je velmi obtížné. Včera jsem viděl na vizitě čtyřicetiletou paní s karcinomem žaludku, které zbývají snad tři měsíce života. Chce ho žít a nechce při tom předčasně zemřít hlady. Její čas je úplně jiný než čas jejího okolí. Tři měsíce života jsou celý její život. Před sebou má celý svůj život. Z našeho pohledu tři měsíce. A z jejího?

Podobných situací budete mít před sebou spoustu. Zejména ti z vás, kteří jste vnímavější. Umějte si jich všimat, umějte je pozitivně zpracovat. Dovedou dávat poselství nejen o hodnotě života, ale také o hodnotě vztahů těch, které své životy mezi životy ostatních žijí.

Pozor ale na automatické přejímání běžné profesní etiky. U nás se stalo normou, že lidé, ve snaze mít okolo sebe zdravé šťastné příbuzné, pochopitelně chtějí také zdravé děti. To je přirozená touha. Některé technologické přístupy k umělému oplodnění však způsobují, že rodiče mohou vnímat své dítě i jako produkt, jako něco, co si objednali, čemu chtějí věnovat další investice, něco, co bude uspokojovat jejich ambice, nebo co jim dokonce přinese budoucí prospěch. Již jsem také slyšel o rodičích dětí narozených pomocí technologie asistované reprodukce, kteří protestovali proti tomu, že jejich produkt měl nepatrnou vadu. Bodejť by neprotestovali, jejich dítě také bylo důsledkem aplikace moderních technologií.

Česká republika má setrvačnou obecnou praxi v umělém přerušování těhotenství u některých vrozených vad, například vrozených srdečních vad v moderní době dobře léčitelných. Setrvačné přejímání toho, co je zažitě a tedy automaticky také správné, vede k indikaci umělého přerušování těhotenství zřejmě i u těch, kteří by mohli žít skoro celý průměrný život, nebo alespoň dlouhá desetiletí. Bez ohledu na to, jestli jsme nebo nejsme příznivci liberálního přístupu k umělému přerušování těhotenství, všichni asi budeme souhlasit s tím, že tam, kde není nutné významné zkrácení života či zhoršení jeho kvality, by se asi vůbec dělat nemělo. A proč je tedy tak jednoduše přijímáme a proč o tom tak málo přemýšlíme? A proč je naše praxe jiná než třeba v blízkém Lipsku?

Naprostá většina lékařů je, jak se zdá, přesvědčena o tom, že je výhodné, když existuje předběžný souhlas všech občanů s odběrem jejich orgánů v případě smrti jejich mozku. Ale proč tomu tak není ve většině evropských zemí? Proč v nich musí žádat lékaři o souhlas s odběrem orgánů příbuzných zemřelých? Nepředstavuje takový souhlas také nutný společenský korektiv, nepředstavuje potřebu trvalého dialogu o této eticky vypjaté problematice? Není to konec konců přístup lidštější? A není pokles souhlasů k odběru orgánů tak, jak ho nyní vidíme v Německu po několika skutečných skandálech okolo transplantací, důležitým signálem k lékařské obci: zjednejte si pořádek?

Mám za to, že rychlé přejímání jakési samozřejmé etiky tak, jak je na jedné straně nutné, na straně druhé představuje velké riziko. Riziko, že ztratíme kontrolu nad

vlastními etickými přístupy, že se staneme součástí těch, kteří vykonávají svou praxi schovanou do standardních postupů, že se nebudeme zbytečně rozhlížet či že nebudeme klást komplikované otázky. Ale prosím: vy, zejména ještě vy mladí, neopotřebovaní, vy, kteří jste nedělali žádné zvláštní kompromisy, přemýšlejte, rozhlížejte se a kladte komplikované otázky. A taky se nespokojte s jednoduchými odpověďmi.

Toto téma, trochu složité pro náš dnešní teplý den, pro den radosti, je jen posledním vzkazem děkana k těm, kteří přejímají náš pomyslný štafetový kolík. Vy ho budete předávat někdy okolo roku 2060. Je těžké předvídat, jak bude potom vypadat společnost, jaké bude mít automatické etické přístupy a zda se najdou pochybovači o správnosti těchto přístupů. Moc bych vám přál, abyste, pokud jimi nebudete, se s nimi alespoň potkávali a o jejich argumentech přemýšleli.

Teď už ale emoce bude mít převahu nad rozumem. Za chvíli preberete diplomy doktorů medicíny. Vyfotografujete se před Karlem či Janem Husem, půjdete s rodiči a dalšími příbuznými na oběd, budete plni radosti i nejistoty a konečně třeba zvládnete poslední skoroještě studentskou oslavu. A pak už ten život, jiný a vážný. Jiný?

Do něj pak přeji hodně dobrého větru v plachtách, štěstí i příznivého osudu, neboli **QUOD BONUM FELIX FAUSTUM FOTUNATUMQUE EVENIAT.**

Karolinum 18. 7. 2014

ABSOLVENTI 3. LF UK

Program všeobecné lékařství

Akademický rok 2013–2014

Studium v českém jazyce

Balík Ondřej	Kaňková Magdaléna
Bednářová Monika	Kněnický Jan
Bednářová Pavla	Knop Vít
Bělka Tomáš	Králík Robin
Bezděková Jana	Kraus Michal
Bleková Lenka	Kučerová Lucie
Brajková Romana	Kudrna Jan
Březina Aleš	Le Roy Anne
Buchmann Petr	Lincová Zuzana
Crkva Ondřej	Lovásová Veronika
Cuchá Zuzana	Makovská Anna
Čermáková Lucie	Malkovská Cecilie
Černý Jakub	Marešová Kristýna
Dvořák Michal	Marková Simona
Fajmonová Lenka	Mašlonka Martin
Farová Tereza	Matoušek Vojtěch
Fiala Vojtěch	Mayerová Jaroslava
Fišer Michal	Mazancová Martina
Gamratová Mária	Mědílková Klára
Gottlieblová Petra	Mičaníková Hana, roz. Blaženačková
Habeš Dominik	Michálek Jan
Hartmannová Lucie	Moravčíková Gabriela
Hendrych Jan	Moravec Jan
Hoskovicová Anežka, roz. Cinerová	Murinová Jana
Hrachovinová Darja	Ozaniak Andrej
Hřebcová Petra	Palán Ondřej
Hůlková Tereza	Pelzer Aneta, roz. Padyšáková
Chmelová Michaela	Petrůj Adam
Jakubčíková Lenka	Platilová Hana
Janovská Karolina	Pokorná Lucie
Jeřábková Rut, roz. Hedánková	Prudič Rostislav

Průšová Karolína
Rambousek Tomáš
Rota Vojtěch
Říhová Michaela
Sglunda Ondřej
Sivák Jan
Skolil Jakub
Slaninová Slavka
Smékalová Martina
Steinerová Petra
Stoklasová Judith Christiane, roz. Al-
brecht
Strakošová Kristýna
Straková Radka
Svobodová Michaela
Šabo Julian
Šašková Petra

Šeremeta Martin
Šípek Jan
Škvorová Veronika
Tomková Simona
Třebalová Kristýna
Truelle Marcel
Vařeková Gabriela
Vaverová Lenka Františka
Vávrová Zlata
Větrovská Monika
Vlásková Magdaléna
Vosátková Eva
Votava Michal
Vydrová Eva
Zapletalová Hana
Žiak Jakub
Živicová Veronika

Studium v anglickém jazyce

Aarset Sigrun
Backer Cchristian
Dadikhi Kadri
DahleIda Helen
De boer Johanna Alida Hanneke
Folkvord Hanne
Glette Asmund
Hatfield Mmichaela
Hugosson Magnus
Chaabani Sofia Maria Johanna
Isaksen Morten
Kamali Arez
Khachatryan Ani
Lindbom Erik

Madland Skeiemaria
Mejia-Baranda Jorge
Oscarson David Johannes
Rasmussen Mari
Rasmussen Simen Aleksander
Rydland Eva
Sellak Petra
Sheikh Faisal
Smula Marie Claire
Sorbo Kjartan
Vashisht Rubin
Vik Hans Christian
Wik Einar

Akademický rok 2012/2013 – podzimní termín promoce

Studium v českém jazyce

Badal Jiří
Bílek Jan
Ericsson Josef
Hugo Jan
Jarůšková Marianna, roz. Hladíková
Jurnost Ondřej
Krajčová Adéla
Kramařík Ivo
Machová Jana, roz. Krocová

Nováková Klára
Privozník Martin
Rojková Kamila
Rudová Pavlína
Šídlová Cecílie
Vašíčková Anna, roz. Čádová
Vlčková Bára
Vyhlídka Tomáš
Zeidlerová Edita

Studium v anglickém jazyce

Evans Magnus Olaf

Keel Rodney Scott

Den před promocí pozval děkan fakulty absolventy na čiši vína

PROJEVY STUDENTŮ NA PROMOCÍCH

MUDr. Arez Kamali:
Thank you very much

Your Magnificence, Spectabilis, Honorabilis, dear members of the staff Faculty, guests, my dearest colleagues,

for those of you who don't know, six years ago our Matriculation ceremony, or the enlistment into Charles University, was held in this very Great Hall. And I, like how all men born from female beauty spend their young life wishing for nothing more than to gaze upon the female form once more – my greatest wish has been to again

look upon this hall since the first time I laid eyes upon it. And today, here we are, and it's everything I could have wished for – and so much more.

I welcome you all to the Great Hall of the Carolinum and the Graduation of the Class of 2014. It is an honor and a privilege to stand here before you today.

What is it we have been doing these six years? We've studied hard, learned, failed and tried even harder – yes. But toward what purpose? Science comes to mind.

The definition of science reads: „Knowledge about or study of the natural world based on facts learned through experiments and observation.”

That, sounds about right, but not very fulfilling.

A phrase we might or might not have overused during our time here is the phrase „Lege Artis”, which for the uninitiated means „according to the law of the art”, and denotes that a certain intervention is performed in a correct way. Used especially in a medical context, the ‚art’ referred to in the phrase is medicine.

The definition of Art, on the other hand reads:

„Something that is created with imagination and skill and that is beautiful or that expresses important ideas or feelings.”

That, sounds much more enticing! The Art of Medicine is to...

Intensely listen to a fellow humans burdens,

Bring laughter into a room of despair,

Share in your patients sorrow and happiness,

Use intuition to meld science with the frailty of human nature,

Warmly welcome a new life into the light as it enters the world,

Hold their hand and lead them down the path of life,

And to make leaving this world feel more dignified and less painful than it inevitably will be when someone returns to the void.

Don't get me wrong, I wish to be a man of science – but I wish to practice Art. I hope you do too, and work every day to make your profession your passion, and overcome your fear of failing with the will to succeed.

I would like to take a moment and thank everyone in here for your part in our journey. From myself and my fellow graduates, we wish to thank...

The members of the Faculty who make every day a new possibility,

Every teacher, doctor or professor who has thought with heart and professionalism, who have sacrificed their own time and effort, sometimes after night shifts, to make us better physicians.

Our beloved study division who has always been there for us, always lending some words of comfort when bureaucracy has piled up, and ensuring us we will not be kicked out of the University due to some clerical error.

Our families, friends, and loved ones who have been there for us in tiredness and in health, until a new semester has done us apart. For whom we have longed while here, and who have motivated us to go on during the most dreadful of exam periods.

I wish to round up by inviting you to one of my fondest memories. I am lying on my back, staring at a clear, starry summer night sky. From inside a large hall nearby loud music can be heard. It's an end-of-the-year party in the school sports hall and we are lying outside looking at the endless sky, following – not very well – in ancient philosopher's footsteps. The air is thick with anticipation of summer and everything else lies beyond the impenetrable veil of the unknown. We say "This is it. Youth is over. Now the serious part starts. It was fun while it lasted."

We were only fifteen years old, and we were just graduating from secondary school. Boy, was I wrong. Just like that time, the great journey now lies ahead of us. It's been an honor and a great joy to study, laugh, and dance by your side these years. I will hold it dear in my heart as one of the greatest experiences of my life – and I already look forward to lying on my back once more – maybe with you – staring at an endless, starry sky, reminiscing about our time here – and wondering about the future once more. You mean more to me than you know, and I wish you all the best in life.

MUDr. Vojtěch Matoušek: Medicínské vzdělávání nemá konečnou stanici

Magnificence prorektore, Spectabilis děkane, Honorabilis promotorko, vážení učitelé naší fakulty, drazí rodiče, milí hosté!

Když jsme ukončili střední školu a hledali si na pomyslném nádraží univerzitního vzdělávání vlak, který nás doveze ke kýženému titulu, zaujal nás ten se jménem 3. lékařská fakulta.

Již pro to, abychom mohli nastoupit, jsme museli projít přijímacím řízením, které bylo z části osobním pohovorem. V tomto osobním duchu poté probíhala celá naše cesta vysokoškolským vzděláváním.

Vlak jménem 3. LF vynikal příjemným rodinným prostředím, za což patří dík všem pracovníkům fakulty, zejména učitelům, kteří nám nejen předávali odborné znalosti a zasvěcovali nás do klinického myšlení, ale často nás také pozvedávali morálně a lidsky. Neméně tak se na milé atmosféře podíleli všichni studenti, kterým tímto děkuji za to, že jsme vždy byli kamarády, a ne konkurenty.

Rád bych také zdůraznil, že naše alma mater nám poskytovala štědrú podporu v četných zahraničních výjezdech. I díky nim mnozí z nás dnes dorazili do stanice Promoce se zpožděním.

Naši cestu však ovlivnilo mnoho dalších lidí; rádi bychom na tomto místě poděkovali rodičům, kteří nás v jízdě studiem podporovali. Dále bych chtěl vyjádřit velký obdiv našim partnerům, kteří byli donuceni respektovat vypjatý jízdni řád našich studií.

Co nám teprve postupně docházelo až v rozjetém vlaku, to je skutečnost, že medicínské vzdělávání je cesta bez konečné stanice a že ze soupravy již nemůžeme vystoupit.

Nechtěl bych však zůstat jen u vyslovených díků. Nejlepším poděkováním našim učitelům a blízkým jistě bude, když se z nás stanou pokorní, stále se vzdělávající lékaři, kteří budou dál šířit dobré jméno 3. lékařské fakulty.

Průvodčími naší jízdy se odteď stanou namísto zkoušejících naši nadřízení a především pacienti. Takže i když reproduktory hlásí: „Nevystupovat, změna průvodčích“, myslím, že dnes máme důvod k oslavám.

MUDr. Ondřej Sglunda: Po šestiletém turnaji začíná nová soutěž

Dnes jsme zde v Aule Karolína převzali lékařské diplomy a dosáhli tím jednoho z největších úspěchů našich dosavadních životů. Dokončili jsme fakultu, která nám – ve sportovní terminologii – byla náročným soupeřem po šest let a je tedy nyní čas na pozápasové poděkování celému týmu lidí, který pomáhal dosáhnout tohoto úspěchu každému z nás. Skládal se na prvním místě z našich rodičů, bez jejichž podpory by byla naše cesta daleko náročnější, z našich partnerů, z našich spolužáků a samozřejmě z našich učitelů.

A takového týmu bylo rozhodně potřeba, jelikož i přes veškerou nám inzerovanou rodinnou atmosféru naší fakulty se každá ze zkoušek právě nejvíc ze všeho podobala sportovnímu zápasu. Dle vylosovaných otázek jsme měli lepší a horší momenty a každý z nás si musel nakonec prožít i nějaký ten matchball, který měl na raketě vedoucí komise a kterým mohla být celá zkouška rychle a náhle ukončena. A nyní máme tento šestiletý turnaj úspěšně za sebou. Jak probíhal, je již zapomenuto, a začíná

zcela nová soutěž, kde se stává klíčovou postavou pacient a jeho boj o život nebo jeho kvalitu. A náš úkol mu bude v tomto boji co nejvíce pomoci. Zdá se, že to bude náročná bitva – v cestě nám bude stát naše nezkušenost, neznalost, administrativa, únava a často i samotný pacient, který z vlastní volby nebude následovat naše rady. Pomáhat nám bude několik věcí. Vlastně jenom dvě. Budou to zkušenější lékaři a naše vlastní vůle získávat a učit se nové informace. Budme vždy vstřícní k pomoci od ostatních a nezastavme se v učení nových lékařských poznatků. Jen tak se z nás stanou skutečně dobří lékaři.

Na závěr bych se s vámi všemi chtěl podělit o výrok Voltaira, který výstižně shrnuje naši moc v celé péči o pacientovo zdraví: „Umění lékaře spočívá v tom pacienta zabavit, zatímco příroda pacienta vyléčí.“

MUDr. Monika Větrovská: Studium to bylo náročné

Dovolte mi začít krátkým citátem od profesora Edwarda E. Rosenbauma – přednosty Ústavu zánětlivých chorob Lékařské fakulty v Oregonu: „Doktoři jsou skvělí – tak dlouho, dokud je nepotřebujete.“

Myslím si, že umí být skvělí, i když je potřebujete. Přesně tak, jak nám to ukazovali naši učitelé celých šest let. Proto bych jim na tomto místě chtěla poděkovat. Naším učitelům teoretických předmětů, kteří nás trpělivě připravovali na zkoušky z modulu IB a IA – dva z našich velkých mezníků, na které máme všichni výrazné vzpomínky. Učitelům, kteří nás s velkou důsledností učili oborům preklinickým a připravovali nás na zkoušku z modulu IIC – třetí mezník, který nám vzal klidný spánek a na chvíli i radost ze života. Zkoušku, po jejímž složení jsme si však připadali neporazitelní a o co byla horší příprava na ní, o to větší byla radost po ní. A v neposlední řadě patří velké poděkování učitelům klinických oborů, kteří se snažili nejen o to, abychom získali co nejvíce teoretických znalostí a praktických dovedností, ale kteří se také velmi snažili naučit nás přístupu k pacientům, chápání jejich strachu, obav a přání, respektu k jejich lidskosti a zranitelnosti. Věřím, že každý z nás si našel svého mentora či mentory a stejně tak jako já si ho proto obrovsky vážím.

Studium to bylo náročné – psychicky i fyzicky. To je možná největší mínus studia lékařské fakulty. Anebo je to její plus? Když si v mysli přehrávám, co mne s mými přáteli mediky nejvíce spojilo a upevnilo naše vztahy, tak to byla právě náročnost studia. Doba předzkoušková, při které jsme si všichni byli navzájem oporou psychickou, i doba pozkoušková, kdy jsme si mnohdy byli oporou fyzickou. Bylo to skvělých šest let a za to vám, moji přátelé, děkuji.

V neposlední řadě patří obrovské poděkování našim rodinám. Pilířům, bez kterých bychom se nepostavili na vlastní nohy. Vy – naši rodiče, sourozenci, prarodiče i partneři – jste museli vyslechnout mnoho jistojistých přesvědčení, že zkoušku neuděláme a možná ještě více rozhodnutí, že se studiem skončíme. Vždy jste je trpělivě vyslechli. Vy jste den zkoušky s námi prožívali, jako byste tam sami byli zkoušeni, a vy jste byli první, kdo se dozvěděl její výsledek. Vám se ulevilo stejně jako nám. Děkujeme, že jste nás celou dobu podporovali. Bez vás bychom tu dnes nestáli. Za to vám patří více než jen pouhé díky.

Dnes tu stojí třicet nadějných mladých lékařů. Lidí, kteří ze sebe vydali to nejlepší, aby mohli svůj život zasvětit péči o jiné. Lidí, kteří prakticky šest let nevstávali od stolu, aby mohli jednou navracet zdraví, mírnit bolest a být oporou nemocným a trpícím. Já osobně to chápu spíš jako poslání než povolání. A proto nám všem dnes přeju, aby nás toto poslání naplňovalo a bavilo. Abychom nikdy nepřestali věřit v sílu a křehkost lidského jedince – jeho těla i duše. Abychom nikdy neztratili optimismus a radost z pomoci druhým, abychom nikdy nezapoměli, jak moc nás stálo získat ta čtyři písmenka před jméno. Přátelé, doktoři, přeji nám jen samé úspěchy.

Eva Vaníčková

Návštěva dětských parlamentářů

Ústav zdraví dětí a mládeže 3. LF UK

Letos o prázdninách mě překvapila žádost členů Předsednictva **Národního parlamentu dětí a mládeže (NPDM)**, které právě zasedalo v Praze, o návštěvu 3. LF UK jako nejlepší lékařské fakulty v ČR a o přednášku na téma Zdravý životní styl. Po krátké domluvě jsme se shodli na posledním červencovém středečním odpoledni, kdy na vteřinu přesně stálo ve vrátnici naší školy sedm členů NPDM – studentů středních škol (děti ze ZŠ zájem buď neměly, a spíše pospíchaly domů), kteří si s velkým zájmem prohlíželi interiér naší fakulty. Byli velmi překvapeni a komentovali zejména jeho barevné pojetí a v této souvislosti byl úsměvný jejich výrok. „Už chápeme, proč jste nejlepší fakulta, tak hezké interiéry – barva, piáno, skříňky, prostory pro studenty – jsme ještě nikde jinde neviděli.“

Národní parlament dětí a mládeže (NPDM) je vrcholnou strukturou všech parlamentů, zastupitelstev a jinak pojmenovaných organizací dětí a mládeže v ČR. Pořádá pravidelně kulaté stoly, diskuze s odborníky a sám vzdělává děti a mladé lidi o jejich právech a povinnostech. Iniciuje a pořádá např. simulované volby, mezigenerační dialog, prevenci šikany a kyberšikany, sexuální výchovu, Bambiriádu

a projekt „Kecejme do toho“. Spolupracuje i se zahraničními dětskými parlamenty v celoevropském projektu participace, který je jednou z priorit programu Rady Evropy „Budujeme Evropu pro děti a s nimi“.

Vedení NPDM je voleno jednou ročně. Za každý kraj jsou zvoleni dva zástupci do Předsednictva NPDM (celkem 28 dětí), z nichž jeden je zároveň i členem Rady NPDM, v jejímž čele stojí předseda. Každý rok 20. listopadu, kdy Valné shromáždění v roce 1989 přijalo Úmluvu o právech dítěte, se koná zasedání Národního parlamentu. Pravidelně se ho účastním, v minulosti dokonce spolu se studenty zapsanými do PVK Násilí na dětech, kteří během zasedání s dětmi vedli workshopy o prevenci šikany či sexuální výchově. Moje spolupráce s Národním parlamentem je velmi úzká, a snad proto mne jmenoval svou patronkou. Tématem posledního zasedání byla „Demokracie očima mladých aneb demokracie, lidská práva, mezigenerační dialog, komunikace“. Součástí programu byla beseda s kandidáty na prezidenta; pozváni byli všichni, ale nakonec přišli pouze čtyři. Tématem letošního zasedání Národního parlamentu dětí a mládeže bude v listopadu 25. výročí přijetí Úmluvy o právech dítěte.

Třetí světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, který se konal v roce 2008 v Rio de Janeiru, doporučil, aby se děti a mládež účastnily výzkumů, které se jich týkají, ať již při sběru dat nebo zejména při prezentaci výsledků. S těmito závěry jsem Národní parlament seznámila a vedla je k aktivnímu hledání vzájemného dialogu s veřejnými vysokými školami; sama se tímto doporučením ve své práci řídím a jsem překvapená vysokou ochotou a zájmem dětí.

Snad všechny děti nadchl celoevropský projekt „Kecejme do toho“, protože jim dává šanci jednoduše vyjádřit a prosazovat do života svůj názor na věci, které se jich přímo týkají, jako je korupce a prospěchářství, (ne)kompetence politiků, mezilidské vztahy a hodnoty společnosti, veřejný prostor, extremismus a xenofobie, dobrovolnictví, státní maturita, šikana a kyberšikana, sexuální výchova na školách, legalizace marihuany a školné na vysokých školách. Nelze nezmínit ani pravidelné výstavy mladých umělců v hotelu Prokopka.

Při prázdninové návštěvě naší fakulty největší zájem dětí vzbudily prostory Ústavu anatomie, zejména vystavené exponáty. Naše přítomnost nezůstala utajená a paní asistentka RNDr. Jitka Riedlová se k nám připojila s krátkým komentářem a výkladem, ochotně odpovídala na všetečné dotazy a svým chováním opět děti překvapila („vůbec se nezlobila, že rušíme, neznala nás a věnovala nám čas“); touto cestou paní asistence moc děkuji.

Po prohlídce budovy jsem si nebyla jistá, jak vážně byla míněna uprostřed prázdnin přednáška, ale brzy jsem zjistila, že byla míněna velmi vážně. Středoškoláci naslouchali pozorně, psali si detailní poznámky, neustále se dotazovali a šedesát minut uteklo jako voda. Pro mne osobně byla větším překvapením skutečnost, že některé informace neměli a neznali, přičemž lze předpokládat, že již na základní

škole a v prvních ročnících střední školy by měli mít alespoň základní informace získané v rámci výuky „Výchova ke zdravému životnímu stylu“. Jejich nepředstíraný zájem o prevenci a zdravý způsob života se stane s největší pravděpodobností další oblastí jejich činnosti; o způsobu a formě se budou teprve radit. Jejich výrok, že vůbec netušili, jak je prevence zajímavá a důležitá, byl sice úsměvný, ale když ho doprovodila další věta, že se to musí dozvědět všechny děti a hlavně že musí hodně mladých lidí studovat naši fakultu, ukončili jsme návštěvu s úsměvem a příslibem další spolupráce, která by mohla znamenat přípravu letní univerzity pro děti a mladé lidi na 3. LF UK.

FAKULTA V MÉDIÍCH

Lidé si myslí, že psychiatrům stačí papír a tužka

Mladá fronta DNES | 16. 8. 2014 | Rubrika: Sobotní rozhovor | Strana: 12
| Autor: Ivana Karásková | Téma: 3. lékařská fakulta

Psychiatr Cyril Höschl se zlobí na politiky. Ti hrozí, že na provoz Národního ústavu duševního zdraví v Klecanech nebudou peníze. Přitom mezi deseti nemocemi, které tvoří ve vyspělých zemích největší břemeno, je hned pět psychiatrických diagnóz.

Je dnes těžší zůstat duševně zdravý než, dejme tomu, v 19. století?

To bych neřekl. Žije se nám objektivně nejlíp, ale lidé jsou rozmazlenější. Změnila se měřítko, jimiž poměřujeme kvalitu života. V 19. století umírala polovina dětí dřív, než se dožila školního věku, a tyhle rány osudu rodiče brali s pokorou. Dnes už si něco podobného neumíme představit. Nechceme umírat na běžné infekce, nesnášíme bolest...

A snáze padáme do deprese?

Vypadá to tak, ale nárůst deprese je zřejmě způsoben kombinací více příčin. Když dnes žena na vsi sedí, smutně hledí a má zaplevelenou zahrádku, okolí ji už nepovažuje za línou a manžel ji třeba vezme k doktorovi. Máme lepší osvětlu, také diagnostiku, navíc se prodlužuje věk, takže se lidé deprese častěji dožijí. A pak je tu ještě dostupnost péče. V Mosambiku ještě před pár lety neměli jediného psychiatra, a tím pádem ani žádnou depresi, protože nebyl, kdo by to zjistil.

Příští rok máte v Klecanech otvírat Národní ústav duševního zdraví, ale ministr školství Marcel Chládek teď zmínil i katastrofický scénář, kdy se tři nejméně „udržitelná“ vědecká centra včetně toho vašeho zruší. Není to také na depresi?

Co na to říct? V téhle fázi, kdy už je budova téměř před kolaudací, by to byl projev největší stupidity.

Připouštíte si vůbec tuto krajní variantu?

Probůh ne. Máme snad vracet do Bruselu miliardu a zůstane barák, se kterým si nikdo nebude vědět rady? A na dlouhá léta se vzdát všech ambic na excelentní psychiatrický výzkum s mezinárodní účastí?

Co se tady vlastně přihodilo?

Všechno běželo hladce až do chvíle, kdy se začala za pochodu měnit pravidla hry. Když to hodně zjednoduším, v roce 2009 přišla krize a předpokládaný nárůst peněz ze státního rozpočtu do vědy a výzkumu se jednak snížil a jednak se peníze začaly odklánět i mimo udržitelnost center. To je, jako by někdo během fotbalového utkání zmenšil bránu a přemaloval lajny. Absurdní. Podmínky těchto evropských projektů jsou nastaveny tak, že musíte plnit takzvané milníky a indikátory.

Hodně odtažitě pojmy. Co si pod nimi představit?

Jednou z podmínek je vyrovnávání příležitostí regionů, a proto dům stojí v Klecanech, a ne v Praze. Další je do příštího roku zvýšit počet zaměstnanců ze 130 aspoň na 260. Když to neudělám, hrozí mnohamilionová pokuta. Jenže nyní, kdy rozpočet ústavu dostal mnoho nečekaných a neplánovaných ran, bych jako správný manažer měl naopak třetinu lidí propustit. Je frustrující žít v takovém blbákově.

Kdo tuto situaci podle vás zavinil?

To je komplex důvodů. Sotva úředníci evropskou agendu pochopili, tak je vždy vyměnili a začalo se znova; ministři leckdy nechápou, jak tato agenda funguje. Nás psychiatrie živí asi tak z dvaceti procent, peníze na vědu si musíme vysoutěžít. Takhle tvrdé podmínky u nás nemá žádná instituce. Přitom by stačilo jen opravdu málo institucionálních peněz na základní provoz, energie... A za to psychiatrie nestojí?

Proč se bez ústavu specializovaného na nemoci mozku neobejdeme?

Každá průměrně vyspělá země takovou instituci má. Experti různých oborů se i u nás shodli, že neuropsychiatrická onemocnění mají dostat výhledově nejvyšší prioritu. Je sice pěkné sledovat, která supernova zasvítí na obloze, ale nás by mělo spíš zajímat, jak dlouho bude žít bez pomoci někdo s Alzheimerem či jak zredukovat expanzi deprese, kterou dnes trpí v Česku skoro sedm set tisíc lidí. Člověk přece musí ve výzkumu dostat přednost.

Proč psychiatrie neustále bojuje s nedoceněním?

Stigma duševní nemoci přetrvává všude na světě, psychiatrii ostrakizuje skoro každý. Ale jen do chvíle, než nějaká duševní porucha potrefí někoho z jeho blízkých. Pak jsme i politikům najednou dobří. Málokterá onemocnění snesou srovnání s těmi duševními. Četností, délkou utrpení, náklady na léčbu a hospitalizaci.

Jenže jak o tom přesvědčit veřejnost, kterou ještě pořád víc straší rakovina?

Psychiatrické a mnohé neurologické nemoci nahlížíme jako poruchy mozku. Když budu chtít argumentovat ekonomicky, tak poruchy mozku jsou extrémně drahé. Každý obyvatel Česka na ně vynakládá víc než 17 tisíc ročně a se stárnutím populace to ještě poroste. Nejdražší (výskyt násobený náklady) jsou cévní mozkové příhody, afektivní poruchy, psychózy, demence, úzkostné poruchy... Jenom deprese – když do toho zahrneme léky, pracovní neschopnost, invalidní důchody a hospitalizace, přijdou u nás ročně na 37 miliard korun!

Co zajímavého budete v Klecanech zkoumat?

Otvírá se nám tam šance soustředit naši výzkumnou elitu v oboru na jedno místo. Kdyby nedej bůh ta možnost padla, odejdou ti nejlepší lidé do ciziny – pokolikáté už? – což ostatně již začíná, k obrovské škodě pro Česko. Síla těch mladých je například v tom, jak dovedou propojit psychiatrii s informačními technologiemi, tam se otevírají nové obzory.

Jaké třeba?

S využitím mobilního telefonu, kdy pacient jednou týdně posílá SMS zprávu, kterou zpracuje počítač, lze snížit hospitalizace pro schizofrenii až o 70 procent, což je známý projekt Itareps. Nebo: když dáváte antidepresivum, často trvá několik týdnů, než se ukáže, zda konkrétnímu pacientovi pomůže. Naši kluci si osvojili metodu, kterou

v Evropě umí zatím jen pár lidí, kdy ze signálu EEG zjistí změny aktivity v jedné části mozku, což umožní už po týdnu rozhodnout, zda medikament zabere. A když ne, lék se vymění, čímž se celý proces zefektivní, a navíc se ušetří.

Ríká se, že mozek je nejtajemnější orgán, protože žádný systém není s to beze zbytku pochopit sám sebe. Je to pravda?

Na to lze odpovědět aforismem: Kdyby byl mozek tak jednoduchý, že bychom ho mohli poznat, byli bychom tak jednoduší, že bychom ho poznat stejně nemohli.

Krácceno

Asistoval u porodu a matka po něm pojmenovala dítě

iForum | 2. 9. 2014 | autor Petra Köplová

*Stáž na keňské klinice v Itibu přináší **studentovi 3. lékařské fakulty UK Lukáši Malému** nečekané profesní i životní zkušenosti. Jeho afričtí pacienti trpí tyfem, malárií, HIV/AIDS, ale přichází i se zraněními po napadení mačetou. HIV pozitivní matka, která rodila s jeho asistencí, po něm pojmenovala syna.*

Studujete čtvrtým rokem medicínu a máte dlouholetou zkušenost z oddělení intenzivní medicíny Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského pod Petřínem. Jaká onemocnění jste v Keni léčil?

Na klinice jsme dělali hlavně drobné chirurgické zákroky, jako jsou šití ran po napadení mačetou, plastiky po ztrátových poraněních prstů apod. V ordinaci jsem pracoval spolu s místní zdravotní sestrou Elizabeth a lékařem Josefem (clinical officer). K častým onemocněním, která jsme diagnostikovali a léčili, patřily břišní tyfus, malárie, brucella a infekce dýchacích cest. Součástí denní práce v ordinaci byla i problematika HIV/AIDS a antiretrovirové terapie. Hned první den jsem měl možnost být u porodu, což se mi v Ugandě, kde jsem působil v předchozích letech, ještě ani jednou nestalo. HIV pozitivní matka porodila syna a dala mu jméno po mně – Lukáš. Byl to pro mě jeden z nejsilnějších letošních okamžiků.

Jak se lišily podmínky v Keni od Ugandy, kde jste stážoval v minulých letech?

Pro mě je stáž na klinice v Itibu naprosto jedinečnou zkušeností. V Ugandě, kde se snažíme s organizací Shalom for Uganda zabývat paliativní medicínou, jsem byl

přítomen u umírání pacientů. Letos v létě jsem jel z Ugandy navštívit svého kamaráda Aleše Bárta, který vede v keňském Itibu kliniku. V této nemocnici probíhají stáže lékařů a studentů především z 1. lékařské fakulty. Pro studenty je to velmi dobrá zkušenost nejen v profesní, ale i v osobní rovině. Nacházejí se v naprosto odlišném prostředí, v kontextu jiné kultury, jazyka, tradic, zvyků i poněkud omezených diagnostických i terapeutických možností.

Pracovní den začíná v Keni v osm hodin ráno a končí v pět. Večer pak funguje pohotovost, během ní jsme přijímali akutní stavy, úrazy apod. V příjemném areálu kliniky, jehož součástí je i malý park, se nachází ubytování pro studenty a zaměstnance. Klinikou tvoří tři budovy – jedna je porodnice a pediatrické oddělení, druhá budoucí operační sál a jednotka intenzivní péče a ve třetí je zubní ordinace, malý zákrokový chirurgický sál, lůžkové oddělení a ordinace s vyšetřovnou.

Pro správnou diagnostiku a léčbu je nutná komunikace s pacienty. Jak se domlouváte?

Itibo se nachází v odlehklém regionu na jihozápadě Keni, kde žije kmen Kisii. Oficiálním jazykem je angličtina. Jelikož ji ale mnoho lidí zejména na vesnicích neovládá, je nutné se přizpůsobit a naučit se alespoň pár základních frází z místního jazyka kisii. Věnuji se studiu svahilštiny a díky tomu mnoha výrazům rozumím, protože místní jazyk přímo vychází z kiswahili. Lidé velmi ocení, když na ně promluvíte, alespoň pár větami, v jejich rodném jazyce.

Co vás na Africe okouzlo, že se pravidelně vracíte?

Na Africe se mi líbí ta neskutečná autenticita, opravdovost života. Myšlenka, která je přisuzována Saint-Exupérymu: „Čím bych byl, kdybych se neúčastnil? K tomu, abych byl, musím se účastnit“, je tam skutečně aktuální a nabývá na významu. Myslím, že se člověk v Africe „účastní“ někdy až moc.

Lukáš Malý je studentem 4. ročníku všeobecného lékařství na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Šest let působil na oddělení anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny na pozici všeobecná sestra v Nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. V roce 2012 pracoval tři měsíce v mezinárodním týmu zdravotníků na jihu Ugandy, kde s poskytováním paliativní péče začínal. Už třetím rokem se vždy v době letních prázdnin vrací společně s jednou se zakladatelek organizace Shalom for Uganda MUDr. Veronikou Jakubčiakovou do Ugandy, aby tam pokračovali v započaté práci.

Genetická laboratoř (Povídka)

Magazín Víkend DNES | 2. 8. 2014 | Rubrika: Povídka | Strana: 28

| Autor: Andrea Hynková | Téma: 3. lékařská fakulta

V genetické laboratoři se toho moc zajímavého neděje. Ne že by moje práce nebyla vzrušující. Je to skvělá práce, úžasná a dokonalá pro člověka, jako jsem já. Ale moc zábavy tu neužijeme. Tedy pokud za vzrušení a zábavu nepovažujete, že kolegovi ukradnete násadky na pipety.

Ale před pár lety jsme si tu aspoň na chvíli trošku legrace užili. Nevím, zda tušíte, o čem má práce je. Moc z vás naše služby asi nevyužilo. Tedy aspoň doufám, že jste nemuseli, protože většinu času tu zkoumáme genetickou informaci zločinců a otců, co se ke svému potomkovi, či častěji ke kontaktu s jeho matkou, nechtějí přiznat.

A právě tak tomu bylo i tenkrát. Byla šílená horka, pot mi stékal pod pláštěm po zádech i do žlábků mezi ňadry. Byla jsem zpocená, seděla jsem naproti větráku a modlila se, abych už dneska nemusela do laboroky a do čtyř mohla zůstat u počítače.

Já odebíráám vzorky, což se může zdát jako doopravdy nudná práce, zvláště když vám přinesou jen sklíčko s něčí slinou nebo kus kabátu se zaschlou krví, ale mě to vážně baví.

I když toho dne jsem nějak zapomněla na lásku ke své práci a pohledem jsem hypnotizovala ručičku svých hodinek. Ani nedovedu popsat naštvání, které způsobil telefon z recepce, že na patnáct třicet se objednala nějaká paní Suková s panem Havránkem na testy.

Sešmáknutá jsem si odříkala mantru, co mě učili na józe, než pochopili, že já se pomocí óóóóhm nebo jeeeeehm nezklidním a chodím na tyhle hodiny jen proto, že tu z nikoho neteče pot jako ve fitku a můžu pak manželovi říct, že dnes jsem byla na cvičení, a tak si tu čokoládu zasloužím. To, že jsem se tam prospala, v proslovu vynechávám.

A moje samozklidnění nepomáhalo ani teď. A tak jsem udělala to, co dělám vždy, když musím být milá na zákazníky – vzpomněla jsem si na výplatu. Na to, že díky těmhle lidem – co sem lezou půl hodiny předtím, než budu moct skočit do vychlazeného bazénu – mi právě na ten vychlazený bazén přispívají.

Nahodila jsem úsměv číslo osm. Lehce nadprůměrný úsměv, takový ten, co věnujete kamarádce, když vám ukazuje cosi zabaleného v zavinovačce, co má být nejhezčím dítětem na světě, a vy vidíte něco jako zmuchlaného holohlavého šimpanze.

Věšla jsem do laboroky, připravila si věci na odběr a zašla ven, zda už paní Suková s tím domnělým otcem dorazili. Už tam byli.

Paní či spíše slečna Suková nebyla žena příliš vysokého vzrůstu, byla spíše menší, což tak nějak zvláště korespondovalo s její oblou postavou a mohutným popředím i pozadím. Její hnědé vlasy s ostře červenými melíry se vlnitě dotýkaly ramen a její dlouhé, tmavě

modré – zřejmě umělé – nehty byly tak nepředstavitelně dlouhé, že dodnes nechápu, jak si vůbec mohla zapnout tu nekonečnou řadu knoflíků na své pestrobarevné halence.

V náručí svírala dítě, které se v jejích předloktích úplně ztrácelo. Muž, co nervózně přešlapoval po naší čekárně, vytvářel zcela odlišný dojem. Byl vyzábělý, vysoký a ve vytaženém khaki tričku by si ho člověk spletl se studentem, který před vámi bude obhajovat teorii strun.

Paní Suková mě energicky pozdravila a hned začala rozhovor. Ani jsem ji nestihla pozvat dovnitř, a už byla opřená o lůžko a vyprávěla mi, že testy otcovství jsou vlastně jen formalita, protože Vlastík, objala vyděšeného muže, si je téměř jistý, že je otcem.

Její monolog skončil, až když se za tou pozoruhodnou trojkou zavřely dveře. Já ze sebe konečně mohla sundat laboratorní mundúr a vyrazila jsem k domovu. Rychle jsem se převlékla do bikin a skočila do bazénu.

Manžel přišel jako vždy v šest a domáhal se večere, kterou jsem poté, co jsem usnula na lehátku v bazénu, nějak nestihla uvařit, i když jsem to tak trošku slíbila.

„Víš, miláčku, mně bylo a vlastně i je dneska takový horko... Já bych si snad sundala i ty plavky, abych se aspoň trošku ochladila...“ Já vím, já vím! Večeři mu to nenahradiło a pak jsem ji stejně musela uvařit, ale zase poté, co mi rozvázal šňůrky na mých červených bikinách, si ani nemohl stěžovat, že jsem zapomněla na svůj slib.

Na paní Sukovou jsem úplně zapomněla. Ale pak se stalo něco, co se u nás často nestává. Totiž paní Suková přišla opět. Říká se, že když se zákazníkovi v nějakém podniku líbí, chodí tam častěji. Ale že by se u nás někomu tak líbilo, že by chodil na další testy, to se ještě nestalo.

Tentokrát paní – tedy vlastně slečna Suková – přivedla Honzu. Statného vysokého blondáka, který byl očividně smířený s tím, že je otcem dítěte v kočárku. Protože její příběh mi začal připadat zajímavý, testy jsem udělala přednostně.

A co mě překvapilo ještě víc, byla skutečnost, že statný traktorista Honza nebyl otcem malého Honzíčka. Když si žena přišla pro výsledky a zjistila, že jsou negativní, prohlásila: „Tak to může být už jenom Fanda!“

Za dva týdny mi bylo úplně šumák, že mi pot stéká až kdovíkam, protože jsem se nemohla dočkat, až přijde moje oblíbená zákaznice, co už nepřispívala pouze na bazén, ale také na nové lodičky, o kterých řeknu Petrovi, že je mám už dávno a že si jich zřejmě nevším.

Protože, kdybych mu řekla, že jsou nové a kolik stály, vyděsil by se a dal by mi dlouhatánskou přednášku o tom, jak je dnes důležité peníze investovat a tak dále. On totiž nechápe, že nové boty od designéra jsou výborná investice.

Ale zpět k tématu. Slečna Suková, která zatím stihla změnit image a místo červených melírů v hnědých vlasech měla rudé vlasy a v nich černohnědé pruhy, přivedla s sebou nejen Fandu, ale i Tomáše. Tohle už byla vážně nezvyklá situace.

Jak nejdříve to šlo, udělala jsem testy, protože tenhle případ byl pro mě jako seriál. Chtěla jsem za každou cenu vědět, jak to dopadne. Zda již téměř půlroční Honzík

má krásné modré oči po Fandovi, nebo zda chudák zdědí předčasné plešatění po Tomášovi, dost na tom, že už půlku genů zdědí po své matce, co vždy cinkala několika náramky a obrovskými náušnicemi.

Po testech už jsem si připadala jako v brazilské telenovele, protože malý Honzík nezdědil ani modré oči, ani předčasnou pleš. Honzík prostě ne a ne najít otce. Matka se zamyslela, když jsem se jí ptala, zda bude dál pokračovat v pátrání, a nakonec oznámila, že když to tedy nebyl ani Vlastík, ani Honza, dokonce ani Fanda s Tomášem, tak to už na sto procent (no posléze raději řekla na devadesát osm) bude Standík.

Protože materiálu jejího syna jsem měla víc než dost, doporučila jsem jí, ať za mnou v nejbližší době pošle jen Standíka a já se jí ozvu, až budou testy hotové. Za dva dny jsem měla v laboratoři Standíka. Vlastně pana Čermáka.

Muž, který působil velmi kultivovaným dojmem, měl na sobě perfektně padnoucí oblek, nervózně si popotahoval kravatu, jako by ho na krku škrtila, vůbec mi nějak nešel dohromady s tou hlučnou ženou milující ostré barvy a velké umělohmotné šperky.

Nakonec to byl právě pan Čermák, kdo konečně vyhrál soutěž o otce malého Honzika. Pro výsledky si zašel sám. Slečna Suková se je dozvěděla půl dne před ním, její zvučný hlas se nesl celou mou kancelář jako bouřka.

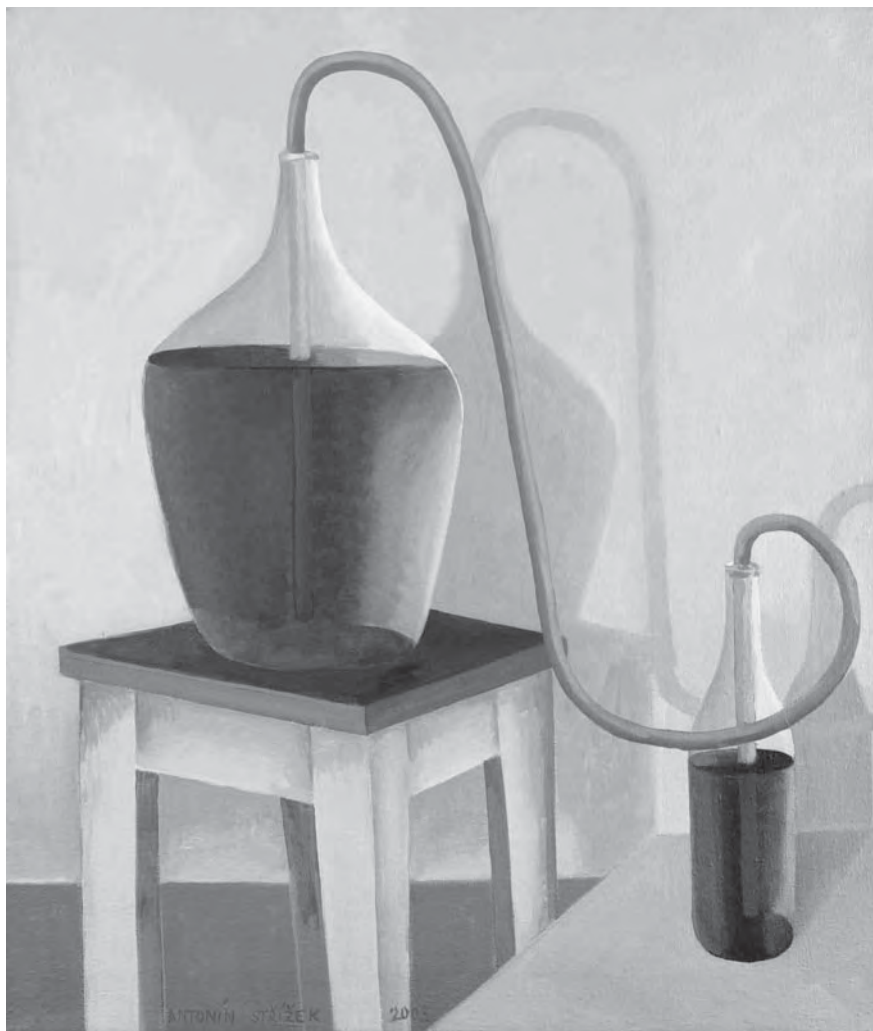
„Noo, paní doktorko, ani nevíte, jakou já mám radost. Ne kvůli mně, mně samozřejmě nejde o nějaké ty alimenty, to ne! Ne že bych si je nevzala. Ale šlo mi hlavně o tohoto miláška. Noo, viď, vo tebe mi šlo, abys měl tátu, no tátu...“ šišlala na chlapce v kočárku.

Pan Čermák tuto skutečnost nesl o poznání neveseleji. Celý zbledl, pak snad studem zrudl a požádal mě o sklenici vody. Ráda bych se zeptala, ale je to proti předpisům se vyptávat. A tak jsem se už bála, že se nedozvím, jak to vlastně bylo.

Když se pan Čermák, tedy Standík, vzpamatoval, poděkoval mi – ani nevím za co, vzal si výsledky a zvedl se ze židle. Měl kliku v dlani, když se otočil, a jako by slyšel všechny ty otázky v mé hlavě: „Prosím, neodsuzujte mě! Vlastně nás všechny! Víte, měli jsme sraz od základní školy po patnácti letech a Lenka byla vždycky naší nejhezčí spolužačkou!“ Těžce polkl, zrudl a rychle zmizel z mé kanceláře.

Andrea Hynková je 22letá studentka 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Na gymnáziu se každoročně účastnila projektu MF DNES Studenti čtou a píšou noviny. V roce 2011 se stala finalistkou soutěže Loterie života o Nicholasi Wintonovi.

ZDRAVOTNICTVÍ

STÁRNOUCÍ POPULACE

– MEDICÍNSKÝ

A SPOLEČENSKÝ PROBLÉM

Milan Kvapil:

Diabetes umíme léčit – ale ne vyléčit

Prof. MUDr. Milan Kvapil, CSc., MBA, je pražský rodák, ale lékařskou fakultu vystudoval (1981) v Brně. V tamější Nemocnici u sv. Anny také nejprve dva roky pracoval. Pak přešel do Fakultní nemocnice v Motole, kde dodnes působí. Založil tam jednotku intenzivní metabolické péče a posléze vedl Interní kliniku. Hlavním jeho zájmem je diabetologie. Předsedal České diabetologické společnosti ČLS JEP, stojí v čele Diabetické asociace ČR. Především diabetu se také týkal rozhovor, o který jsme pana profesora požádali. Začali jsme triviální otázkou:

Proč jste se dal na medicínu?

Začal jsem studovat s takovým laicko-idealistickým přesvědčením, že je příjemné v životě pomáhat druhým. Až teprve když jsem začal studovat, jsem zjistil, že nic není

tak jednoduché, jak to na první pohled vypadá.

A proč jste si vybral diabetologii?

To je složitý životní příběh. Začal jsem pracovat na interně, původně jsem se chtěl stát kardiologem, pak jsem chtěl být revmatologem, zkrátka rozhlížel jsem se po oborech, o kterých jsem si myslel, že by bylo přínosné a zajímavé se jim více věnovat. Postupně jsem se zabýval celou internou. V roce 1989 jsem složil z interny atestaci II. stupně a napadlo mě, že by bylo ideální, kdyby se na Interní klinice v Motole zrodila metabolická jednotka intenzivní péče. To byla v té době poměrně novinka. A když paní profesorka Fišerová, v tehdejší době přednostka Interní kliniky, ten záměr schválila, založila takovou jednotku tady v Motole parta mladých nadšených lidí. Oblast zájmů jsme si rozložili – jeden si vzal intenzivní péči, druhý umělou výživu a mně zbyla diabetologie; z ní jsem pak také v roce 1995 atestoval. V roce 1990 ale ještě nikdo netušil, že se kvůli tomu, jak roste počet pacientů, stane diabetologie důležitým oborem, poměrně intenzivně se vyvíjejícím.

Narazil jste na to, co mě zajímá: rozdíl pacientů v době, kdy jste se začínal diabetologii věnovat a v současnosti. Doopravdy jich tolik přibývá? Nebo to je optický klam?

Bohužel není, ten nárůst je skutečně velký nejenom u nás, ale všude ve světě, přičemž nejrychleji přibývají pacienti zejména v asijských zemích, nikoliv západních, tam už jsme si ten nárůst vyčerpali. To souvisí s několika skutečnostmi. Ta první, nejzákladnější je, že našťástí lidstvo žije déle a lépe, a když žijete déle, je pravděpodobnější, že dostanete diabetes, když k tomu máte dědičné sklony. A když se máte lépe, to znamená, že se trochu víc najíte a méně utratíte energie na fyzickou práci, kterou musíte vykonat, abyste se uživil. Což způsobuje, že máme sklon k přibývání váhy. A kombinace těchto základních faktorů – že lidé žijí déle a jsou baculatější a hlavně méně se pohybují – způsobuje, že pacientů s diabetem přibývá. Genetické předpoklady pro vznik diabetu II. typu má asi třetina populace.

Genetické předpoklady – to znamená, že cukrovku měli i naši prapředkové. Jak to bylo s diabetem v minulosti? Nezkoumalo se třeba, zda jím trpěli ve starověku nebo dokonce neandrtálci?

Diabetes I. typu vznikne autoimunitní reakcí organismu, při které se zničí buňky, které produkují inzulin. Tato nemoc je známa z nejstarších písemných památek, je popsána například ve starověkých čínských textech a na papýrech starověkých Egypťanů. Ona se objevovala vždycky a když to bylo u člověka v poměrně mladém věku, pak dlouho bohužel nepřežil, protože to je nemoc smrtelná. Dá se předpokládat, že i v době, z které ještě písemné památky nemáme, se nemoc mohla objevovat; pacient začal scházet, hubnout, hodně močil, a tak to bylo jasné, co mu je. Takle nemoc se přece objevuje i u pejsků...

Jak se diabetes léčil?

K tomu se právě chci dostat. Máme tady ten druhý typ diabetu, ten se sice také objevuje na genetickém podkladu; o tom, kdy se manifestuje, se rozhodujete svou životosprávou. Z toho vyplývá, že čím déle člověk žije, tím větší pravděpodobnost má, že se diabetes objeví. A tady je odpověď na tu vaši otázku: v dřívějších dobách ve středověku a předtím se lidé v průměru dožívali 30–35 let. Do té doby zemřeli buď na infekci, nebo na úraz, výjimečně se někdo dožil 50 let. Ještě začátkem minulého století většina pracujících lidí se dožila 45–50 let, pak umřela. A když měli geny diabetu, tak měli zaprvé menší množství stravy, byli štíhlejší, více se pohybovali, a proto byl diabetes II. typu poměrně sporadická nemoc. Je zajímavé, že v některých textech starověkých římských lékařů se už objevuje doporučení,

že nejlepším lékem na cukrovku je dieta. Už v dřívějších dobách si tedy lékaři všimli, že některý diabetes je léčitelný dietou. Rozpoznali choroby, které provázely velký objem moči. A podle toho, jestli ta moč byla sladká nebo nebyla, tak je dělili na diabetes mellitus a diabetes insipidus.

Ve všelijakých historkách o lékařích se píše, že doktoři moč ochutnávali.

Ano, ochutnávali. Vyprávělo se to třeba o Thomayerovi, ale týkalo se to i jiných osobností, že říkali svým žákům, studentům, „podívejte se, ten pacient má diabetes“. „A jak jste to poznal?“ „Podle toho, že má sladkou moč. A pak byl u mne včera na kontrole.“ Ze starých textů skutečně vyplývá, že ti lékaři moč ochutnávali, po pravdě řečeno, moč je přece sterilní, ale je to nepříjemná a nestetická záležitost.

Jaká je budoucnost léčby?

Jedním slovem velice nadějná. A přesto léčba, která by byla jednorázová a pro život úspěšná, je zatím v nedohlednu. U diabetu I. typu by mělo být k ruce něco, co nahradí produkci inzulínu, což zatím nemáme, neumíme to tak dobře, jak to umí příroda a jak to funguje ve zdravém člověku. Ale já věřím, že dříve nebo později se to povede. U diabetu II. typu je to mnohem složitější, protože hovoříme-li o diabetu II. typu, je to vlastně skupina nemocí; až budeme lépe rozumět celé patofyziologii, pak jsem přesvědčen, že se rozliší řada podtypů a že budeme moci lépe hledat správnou léčbu. Diskutuje se třeba o tom, jestli se diabetes nevyлéčí tím, když se pomocí bariatrické chirurgie upraví trávicí trakt a pacienti potom zhubnou třeba o 30 nebo 50 kilo. Ovšem platí, že všechny léky, které používáme, dovedou léčit diabetes, ale nedovedou ho vyléčit. Což je situace podobná jako s vysokým krevním tlakem. Je třeba uvážít, že lehké zvýšení glykemie sice poškozuje organismus a během let může přivodit celou řadu komplikací, ale že lidé to dlouho nemusí vnímat jako nějaké onemocnění, protože to je zprvu bezpříznaková nemoc.

Máte s léčbou cukrovky zkušenosti nejenom z nemocnice, ale také ze soukromé ambulance. Můžete posoudit, v kterých zařízeních je léčba vhodnější? Má cukrovku léčit pouze diabetolog – nebo internista či praktický lékař? Jaká je vaše zkušenost?

Moje zkušenost je jednoduchá: u každého lékaře, který tomu trochu rozumí. A je celkem jedno, jestli je to ve velké nemocnici nebo v soukromé ambulanci. Diabetologie je obor, který lze velice dobře zvládat i mimo klinická pracoviště. Pokud se mu

věnujete, rozumíte souvislostem a chcete unést trošku více práce, pak i v podmínkách běžné specializované ambulance lze poskytovat špičkovou péči.

V České republice existuje třístupňový systém práce s diabetem. Primární by měli být praktičtí lékaři; jejich hlavním úkolem je včasné zachycení, depistáž a také prevence diabetu a v některých jednodušších případech i základní léčba. 80 procent nemocných je u nás – což je ve světovém kontextu poměrně výjimečné – léčeno u specialisty, a to je z nejednoho pohledu dobře: máme specialisty, a tak péče o diabetiky je velice dobrá. Dá se doložit, že výsledky péče o pacienty s diabetem jsou nejméně tak dobré, jako ve většině západních zemí. V mnoha případech dokonce lepší. A konečně v České republice existuje síť diabetologických center, která jsou schopna poskytnout péči pacientům se závažnými komplikacemi.

V diabetologii, podobně jako v jiných oborech, je velmi důležité, aby pacient byl od začátku léčen kvalitně a důsledně, protože to je základem prevence pozdních komplikací, jako je závažné postižení zraku, selhání ledvin, amputace končetin. Když se u diabetu tyto komplikace vyvinou, můžeme stav stabilizovat, ale víc udělat nemůžeme. Dovedeme pouze minimalizovat dopady, ale nedokážeme – a zatím nikdo na světě – přivést pacienta do stavu, v jakém byl, než se komplikace vyvinuly. Typickou komplikací je syndrom diabetické nohy, kdy se na dolní končetině vyvine vřed nebo léze a tkáň začne odumírat. Je dobré, aby takováto komplikace byla léčena ve specializovaném centru; neodborná péče může rychle způsobit třeba gangrénu a následně amputaci. V odborném centru je péče komplexnější, a ve větším počtu případů se jim podaří končetinu zachránit.

Tím jsem chtěl říci, že každý prvek systému o pacienty s diabetem má svou roli a měl by ji naplňovat. Je hloupost se hádat, kdo co dělá lépe a kdo hůře. Každý prvek má svůj význam. Hodně se o tom diskutovalo, ne vždycky mám stejné názory jako někteří kolegové, zejména praktičtí lékaři, ale na všechno odpovídám: proč bychom měli měnit systém, který má velice dobré výsledky a ve kterém jsme jediná země na světě, kde specialisté léčí 80 procent pacientů s touto závažnou chorobou? I to je výborný výsledek.

Je to výborné, je to také dražší...

To právě není. Jestliže nebudete počítat náklady na léky, tak pak platíte lékaři za práci. Dá se propočítat, že práce specialisty diabetologa – a to je ten největší paradox – je vlastně levnější než práce praktika. Ti mají totiž kapitační platbu na pacienta a navíc si mohou za péči o diabetika napočítat kódy; proto je péče u praktika podstatně dražší. Není třeba systém změnit, systém má dobré výsledky, velice efektivní práce specialisty je levnější nebo stejně drahá jako práce praktického lékaře.

Dobrá, je to tedy fajn, že 80 procent diabetiků léčí u nás specialisté. Odpovídají tomu také výsledky v mezinárodním srovnání?

Podle statistiky můžeme porovnat pacienty léčené inzulinem. U nás mají o dvacet procent nižší mortalitu než v Německu. Přestože se prodlužuje délka života s diabetem u pacientů-diabetiků, stagnuje u nás výskyt postižení sítnice, což je typická komplikace diabetu, a její incidence se prakticky všude na světě zvyšuje právě s délkou trvání diabetu. Máme mnoho důkazů o tom, že ta péče je prostě dobrá. Neříkám, že by nemohla být lepší, ve srovnání s řadou západních zemí je nejméně stejně tak dobrá, možná i lepší. Ale k tomu je třeba ještě připočíst, že léky jsou u nás přibližně stejně drahé, levnější je jen práce lékaře, a tak za levnější peníz pořizujeme stejnou nebo lepší kvalitu. A to je přece výborné.

V anketě pro první letošní VNR se vám zřejmě moc nechtělo hodnotit vládní plány, ale teď byste přece jen mohl prozradit, jak se díváte na dosavadní kroky současného ministra zdravotnictví.

Ministr je tam půl roku a zdravotnictví je systém, který pracuje v horizontu ne roků, ale desetiletí. Neodvažoval bych se hodnotit jakkoliv jeho práci, protože by mě spíš zajímaly výsledky té práce než to, co teď udělá. A jestliže naše vláda vydrží čtyři roky a když mně někdo pak ukáže analýzy, zda se zdravotnictví mění k horšímu, nebo k lepšímu, pak to rád okomentuju. Teď nevím.

V listopadu si budeme připomínat 25 let od změny poměrů. Jak se podle vás za tu dobu posunulo zdravotnictví?

Co teď řeknu, je názor laika, protože neznám všechny parametry a příčiny.

Ale přece jen jste dobře informovaný laik.

Jsem přesvědčen, že v českém zdravotnictví se situace zlepšila, ale jsem také hluboce přesvědčen, že české zdravotnictví propáslo svou jedinečnou chvílí a že nevyužilo situace, kdy se dal vytvořit spolupracující definovaný systém péče, kterou zajišťují státní zdravotnická zařízení a soukromé subjekty. S tím souvisí nekoncepčnost, s jakou se třeba nakupovaly některé drahé technologie. Těch pětadvacet let žijeme z podstaty staré organizační struktury. Řada věcí se sice zlepšila, ale to tak docela nezáleží na tom, kdo řídí zdravotnictví. Jestliže máme více léčených pacientů statimy, což jsou léky velice důležité pro snižování cholesterolu, tak to není proto, že tak rozhodl některý ministr, ale automatickým vývojem. To, co se mohlo více využít, byla organizační struktura; mohla být páteří, na kterou by se nabalily služby soukromých subjektů. Co mně chybí, to je koordinace – kdyby

byla lepší, nemuseli bychom třeba mít tolik duplicitních vyšetření, utrácet tolik peněz. Ale říkám, to je pohled laika.

Možná, že chyběla od začátku nějaká vize, představa, výhled do budoucnosti...

...dlouhodobá koncepce. Nepamatuji se, že by některý z předchozích ministrů řekl, tak zjistíme, jak na tom jsme. Ministerstvo zdravotnictví je tu kvůli zdravotníkům, ale také zejména kvůli pacientům. Tak nejprve si řekněme, jaký máme zdravotní stav obyvatelstva, kolik máme lékařů, zdravotnických zařízení a peněz. Podle toho stanovíme priority, kde co potřebujeme zlepšit a jak to uděláme. A za pět let by už bylo vidět, co se lepší – anebo také nelepší – a jak pokračovat.

Marie Fleissigová

Epidemie diabetu

Česká republika je zemí s jednou z nejvyšších prevalencí a incidencí diabetu v Evropě. V roce 2012 se s diabetem v Česku léčilo více než 840 tisíc lidí, počet nemocných se tak za posledních dvacet let zdvojnásobil. Diabetici tvoří v Česku až 10 % populace a jejich počet stále roste. Každoročně je diabetes v průměru nově zjištěn u 55 tisíc obyvatel ČR. Zhruba 250 tisíc lidí s diabetem žije, ale o nemoci neví.

Statistická data ukazují, že chronickými komplikacemi diabetu trpí u nás nejméně 29 % pacientů; postižením ledvin 97 133, postižením zraku 100 662, syndromem diabetické nohy 43 248 (amputací končetiny 10 425). V Evropě a Severní Americe jsou komplikace diabetu mellitu nejčastější příčinou slepoty a nejčastější příčinou amputace dolních končetin. U nás většinou v důsledku některé z pozdních komplikací diabetu v průběhu jednoho roku umírá až 24 000 diabetiků, čtvrtina z nich na choroby srdce a cév.

Náklady na léčbu diabetu dosahují přes 22 miliard korun za rok. Z této částky více než 60 procent připadá na léčbu komplikací diabetu vyžadujících hospitalizaci pacienta. Pouze 5 procent tvoří náklady na ambulantní péči a do 20 procent náklady na farmakoterapii diabetu – inzulin se podílí 3/4 a perorální antidiabetika 1/4. Náklady na léčbu přidružených onemocnění diabetu, např. hypertenze (nejzávažnější ze všech jsou kardiovaskulární komplikace diabetu), tvoří až 15 procent nákladů.

K tomu přistupují další náklady ve výši zhruba 16 miliard Kč. Ministerstvo zdravotnictví je odhaduje na 16 miliard korun. Z toho 10–11 miliard připadá na sociální péči a sociální příspěvky. Dalších šest miliard představují nepřímé náklady (nižší HDP) způsobené sníženou pracovní schopností pacientů.

Zdroj OSAD 5/2014

Zuzana Miškovská

O životě důchodců

Výbor pro sociální politiku PSP ČR a Koalice pro zdraví, o. p. s., uspořádaly před prázdninami v Praze konferenci na téma „Jak zlepšit život důchodců v ČR“. Zúčastnili se jí jak politici (ministryně M. Marksová, poslanec J. Zavadil), tak zástupci sociálních služeb, z ministerstva i z terénu, psychologové a v neposlední řadě lékaři.

Zvláště velký zájem vzbudila přednáška MUDr. Zdeňka Kalvacha, který věnoval pozornost mj. stárnutí Husákových dětí, narozených zpočátku 70. let.

Podobný babyboom prožívala i západní Evropa o generaci dřív v souvislosti s dospíváním poválečných dětí; s tím šla ale ruku v ruce připravená sociální reforma.

Odchod do důchodu je tam pozvolný, každý si může vybrat svou variantu, jak rychle si bude zkracovat pracovní úvazek a přitom bude mít „náhradu mzdy“ jako částečné procento důchodu, až se během pěti let vypracuje na 0 procent úvazku a 100 procent důchodu.

Na toto téma byl na konci semináře i film o pracujících důchodcích v Německu – výkon podávají na úrovni dobrého koníčka i osmdesátiletí, mladší kolegové je vyhledávají pro jejich zkušenosti a optimismus.

Na konferenci se ale hovořilo také o pozitivních zkušenostech z domova. V Praze 4 například vydávají Průkazku seniora s důležitými telefonními čísly, kontakty na lékaře, radami o bezpečnosti domova dalšími informacemi. Pořádají také cvičení pro důchodce a vystavují průkazky do plaveckého stadionu v Podolí.

V Praze 5 jsou oblíbené počítačové kurzy, ale ukazuje se, že slouží častokrát jako důvod k tomu, aby důchodce vyšel z domova. V internetové kavárně se více povídá a pije káva, než „počítájuje“.

Avšak v této čtvrti v komunitním centru Prádelna pořádají akce pro všechny generace najednou. Děti chodí do divadelních nebo tanečních kroužků a pak své umění předvádějí důchodcům nebo společně s nimi hrají a tancují. Také se tam rekrutují náhradní babičky, protože ty pravé babičky běhají mezi prací, dětmi, vnoučaty a vlastními rodiči; jsou vystaveny tlaku ze všech stran, a proto se jim říká „sendvičové“.

Jednání konference předznamenala v počátku diskuse o tom, zda slovo „důchodce“ je slušné slovo. Různí diskutující navrhovali různé termíny, chtěli je nahradit slovy rentiér či bůhvíjakými cizími výrazy.

Podle mne ale důchodce přece sprosté slovo není, je to jen označení člověka, který došel k další životní etapě.

Autorka je praktická lékařka

Stárnutí populace, nebo nástup dlouhověké společnosti – proč a jak (ne)jsme připraveni?

Přednáška na semináři „Jak zlepšit život důchodců“

Ke globálním jevům současnosti patří stárnutí populace. Bohužel je obdobně jako např. klimatická změna společensky vnímáno zjednodušeně a deformovaně – převažují negativní stereotypizace, bulvarizace a ekonomické akcentace prostých přepočtů demografických trendů. To plodí seniorskou podobu až neomaltuziánských obav z „přemnožení“ „postproduktivních“ starců a jednoduše „obranářské“ postoje. Vesměs se hledají jen úspory k zajištění stability rozpočtů bez změny tradičních přístupů, toků peněz, tradičního nastavení služeb, byť se mohly stát přežitými. Neparаметrická řešení, ucelené změny paradigmatu se zdají být marnotratným luxusem a riskantním experimentováním. Zdá se, že ve společenské praxi ČR triumfuje v přípravě na stárnutí přímo marxisticky deformovaná dominance materiálně ekonomické „základny“ nad ideově existenciální „nastavbou“ se všemi tragickými konsekvencemi. To se v plném rozsahu týká i rezortu zdravotnictví.

Jednoduché aproximace demografického vývoje jsou zdánlivě jednoznačné: starých a velmi starých lidí dramaticky přibývá (viz tab. 1), náklady „na ně“ – penze, sociální dávky, financování zdravotní péče, sociálních služeb, různých ústavů – porostou stejně dramaticky, a protože seniorů přibývá i relativně, nebude na ně mít kdo „vydělávat“, takže jako společenství zchudneme, klesne naše konkurenceschopnost i konzumní životní úroveň a budeme předstiženi, ba pozřeni ekonomickými tygry. Vzniká demografická panika, gerontofobie (strach ze stáří i ze starců), pocit, že je třeba se bránit...

Jenže situace je poněkud složitější. Jak výstižně řekl v roce 2002 na 2. světovém shromáždění o stárnutí v Madridu tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan, „jsme uprostřed tiché revoluce, která svými zásadními ekonomickými, sociálními, kulturními, psychologickými i duchovními dopady daleko přesahuje oblast demografie.“ Kromě jiného jde o:

- nástup dlouhověké společnosti,
- změnu paradigmatu – periodizace života, sociálních rolí, pojetí a smyslu „stáří“,
- transformaci „práce“, služeb, podpory (péče).

Samotné stárnutí populace, tedy zvyšování podílu starších lidí, změna věkové struktury společnosti, je zákonitá součást tzv. demografické revoluce zahájené revolucí průmyslovou a jí podmíněným růstem životní úrovně. Jde o změny:

- **relativní**
- pokles porodnosti při evoluční změně reprodukčního chování;
- **absolutní**
- pokles úmrtnosti v mladším věku – více lidí se dožije „stáří“,
- pokles úmrtnosti ve „stáří“ – delší život ve „stáří“.

Tyto pozitivní zákonité změny jsou umocněny jevem náhodným – nadcházejícím zestárnutím mimořádně početné generace (babyboom) „poválečných dětí“, lidí narozených zhruba v letech 1946 až 1952.

Mezinárodní společenství se těmito skutečnostmi zabývá cílevědomě a s velkou vážností. Konkrétní opatření se hledají minimálně od poloviny 80. let 20. století. Schematicky lze konstatovat, že v první fázi, zhruba do onoho 2. světového shromáždění o stárnutí (2002) šlo o završení ucelených poznatků o stárnutí a stáří „ve zdraví i v nemoci“, o optimalizaci přístupů a služeb včetně výchovy gerontologicky vzdělaných odborníků v různých oblastech společenského života (pochopitelně včetně zdravotnictví), o rozpoznání a prevenci negativních společenských jevů, např. věkové diskriminace (ageismus) či nevhodného zacházení a zanedbávání (elder abuse).

Druhá fáze zdůrazňuje mezigenerační solidaritu, vytváření „bezvěké“ (ageless) společnosti, v níž je věk „důvěrnou osobní záležitostí“, v níž se stírají hranice mezi generacemi a rozšiřuje se období „produktivní, participativní dospělosti“, v níž preferenční „podpora seniorů“ hrozící segregací, vyčleňováním starých mezi staré je nahrazena inkluzivně a participativně prostředím a službami „přátelskými pro všechny“ s individualizací podpory a služeb (včetně zdravotní péče) dle konkrétních potřeb člověka, s atmosférou „dobrého sousedství“ a s univerzální přístupností umožněnou bezbariérovým prostředím a univerzálním designem.

Z hlediska zdravotnictví šlo (vesměs s podporou či z iniciativy Světové zdravotnické organizace) např. o:

- pochopení „zdraví ve stáří“ a úspěšného stárnutí ke zdravému, aktivnímu stáří (1986),
- pochopení specifických zdravotních problémů stáří překonávajících „disease model“ (soustředění medicínského zájmu výhradně či převážně na choroby, nikoliv na stav organismu) – geriatrická křehkost (frailty), disabilita bez vazby na indexové choroby, multikauzální geriatrické syndromy (např. imobility, instability s pády či hypomobility s dekondicí a sarkopenií), demence, delirium,
- ucelenost geriatrického hodnocení stavu pacienta/klienta (comprehensive geriatric assessment, CGA), individualizovanou účelnost a ucelenost intervencí (geriatric evaluation and management, GEM),
- optimalizaci geriatrické péče včetně účelné farmakoterapie s eliminací polypragmasie či prevenci geriatrického hospitalismu, posléze včetně bezpečné paliativní péče v přirozeném prostředí,
- koncept zdravých a seniorům přátelských měst (obcí).

Z hlediska zdravotní a sociální politiky je v posledních letech věnována mezinárodně prioritní pozornost rozvoji tzv. dlouhodobé péče (long-term care, LTC) jako třetího pilíře, doplňujícího a propojujícího rezorty zdravotnictví a sociální péče, respektive systémy péče zdravotní a sociální o ucelenou, převážně komunitní podporu lidí s omezenou či ztracenou soběstačností. V zásadě by mělo jít o zásadní reformu tradiční, historické péče o dlouhodobě nemocné lidi, a to o její:

- de-institucionalizaci – nahrazení co největšího objemu ústavní péče komunitními službami,
- de-sektorializaci – prolomením bariér mezi rezorty, profesemi, odbornostmi, odstranění neúčelných monopolizací i nebezpečných negativních kompetencí (území nikoho),
- de-profesionalizaci – zapojení laiků, především pečujících rodin, sousedů, dobrovolníků do podpory a do ošetrovatelských týmů,
- de-medicinalizaci, zcivilnění – nikoliv ve smyslu diskriminačního omezování potřebné zdravotní péče či kontaktu s lékařem, ale ve smyslu podřízení medicínských aspektů, patientské role běžnému životu, smyslu života.

Základním medicínským aspektem se zdá být pochopení zdraví (potenciálu zdraví) ve stáří jako čehosi více než absence nemocí (v souladu s Antonovského konceptem přijatým Světovou zdravotnickou organizací), jako vzájemně provázané zdatnosti, odolnosti a adaptability (C. Drbal). S poklesem potenciálu zdraví se rozvíjí geriatrická křehkost (frailty), jež je (stejně jako obecně fenotyp stáří) podmíněna nejen věkem a chorobami, ale také životním způsobem (výživa, aktivita/inaktivita), prostředím, psychikou. S její progresí se nejen manifestují multikauzální geriatrické syndromy a „geriatrické obří“ (B. Isaacs: instabilita, imobilita, inkontinence, intelektuální postižení – demence či delirium), ale také se poklesem odolnosti zvyšuje počet stresorů, které ji mohou dekompenzovat.

Protože zdraví a život obecně mají složku tělesnou, psychickou, sociální a spirituální (existenciální), mohou být i stresory, příčiny dekompenzace zdravotního a funkčního stavu, prvky utrpení tělesné, duševní, sociální i spirituální. K úkolům zdravotníků patří nejen diagnostikovat a léčit choroby, ale také hodnotit, intervenovat, rehabilitovat funkční stav, frailty – ovlivňovat všechny ovlivnitelné faktory zdraví a funkčního stavu konkrétního člověka, nejen faktory biologické. Přednost přitom má podpora ke smyslu, soběstačnosti a sociální inkluzi před konzervováním či dokonce indukováním nesoběstačnosti paralyzující „péč“¹. Geriatrická medicína má být ucelená, intervenční (nízkonákladové neinvazivní intervence velké účinnosti), podpůrná, „enabling“ (uschopňující), nikoliv „disabling“ (invalidizující), jakou často v Česku stále bývá.

K obecným charakteristikám a šancím dlouhodobé společnosti patří např. to, že:

- minimalizací předčasné úmrtnosti se vytvořil základní předpoklad naplnění ontogeneze, osobnostního rozvoje, završení života,

- skončil dlouhý věk sirotků, vdovců, macech,
- zdravotní a funkční stav nově stárnoucích se trvale zlepšuje – o „stáří“ lze uvažovat obvykle teprve od 75–80 let,
- průčeschnost se prodlužuje,
- stírají se mezigenerační hranice – rozvíjí se bezvěká společnost (A. Giddens), jejíž diskontinuita je obvykle jen domnělá či uměle vytvářená,
- uplatňuje se koncept úspěšného stárnutí a zdravého stáří s růstem ambicí nově stárnoucích generací.

K výzvam a společenským rizikům patří např. to, že:

- potřeba lidské práce a zaměstnatelnost klesá – běžná zaměstnatelnost do 45–50 let?
- neujasněnost, co s produktivním zdatným věkem 45–75, případně 50–80 let?
- neujasněnost, co s 50 penzijními roky 60–110 let?
- neujasněnost, co s bismarckovským pojetím penze ekonomicky i lidsky a o čem má být mezigenerační solidarita a dělba rolí/práce?
- neujasněnost, zda jde o problém s indexy „závislosti“, když chybí pracovní příležitosti pro zdatné seniory, nebo o problém vysokého počtu práce neschopných lidí?
- neujasněnost, co s pauperizací seniorů – zvláště žen?

Jako obvykle neexistují snadná ani rychlá řešení, jen váhání a pochybnosti, např.:

- jaké jsou medicínské kompetence a hranice zdravotnické zodpovědnosti,
- mají se penze zvýšit, nebo snížit,
- jaká je sociálně spravedlivá penze umožňující seberealizaci, participaci a přiměřenou životní úroveň,
- je nezvratnou nezbytností trpký osud „babyboom“ generace?

Zestárnutí „babyboom“ generace vytváří právě nyní tlak na průběžně financovaný penzijní systém a kolem roku 2030 vytvoří i tlak na kapacity a výdaje služeb. Rozhodující „kádry“ pečujících profesí jsou již pro toto období nezměnitelně (ne)vychovány – bohužel imprinting se netýkal „enabling“ nové geriatry účinných funkčních intervencí, ale až umanutého eliminování casus socialis, očišťování zdravotní péče od „sociálních tunelářů“ – je zajímavé, že u nás tak časté označení „casus socialis“ (pro pacienta, který je z hlediska mnohdy velmi mladého sekundárního lékaře nějak příliš starý, vetchý, málo soběstačný, špinavý, hrozící komplikacemi a delším pobytem na lůžku) není v zahraničí známo. Hovoří se o „bed blockers“ – o lidech, kteří jsou z hospitalizace ztíženě propustitelní. Důsledky rozdílného pojmenování jsou (nomen omen) značné: zatímco u „bed blockers“ roste tlak na ucelené pochopení a nastavení služeb pro a po propuštění (GEM a propuštění plánované od přijetí), u „casus socialis“ se hledají možnosti jak nepřijmout a kam vytlačit (indukovaná následná ústavní péče). Takto byli vychováni budoucí primáři (lékaři, kterým bude v roce 2030 „primářských“ 50 let) – promovali kolem roku 2005, jejich budoucí 40leté staniční sestry končily bakalářské studium kolem roku 2010.

V 70. letech 20. století byla u nás vyslovena teze „nepřipustíme medicinalizaci přirozeného stáří“ a v jaksi malignizované podobě přežila do nástupu dlouhodobě společnosti. Možná jsme se ubránili komerčnímu parazitování na stárnutí a stáří ve smyslu „health byznysu“ anti-ageing medicine (medicíny proti stárnutí) i úplného exploatování velmi starých lidí vším, co medicína umí (a může předložit zdravotním pojišťovnám k úhradě). Ztratili jsme však několik desetiletí (od poloviny 80. let jde již o 30 let) nejen hledání cest (to bychom si možná mohli vychytrale odpustit), ale také vyladování součinnosti a výchovy ke všeobecné geriatrické gramotnosti. Navíc zkušenosti s geriatricky nepoučenými pobyty křehkých starých lidí na lůžkových odděleních nemocnic bývají smutné – jsou převyšetereni (CT, endoskopie atd.), ale zůstanou nepochopeni. Brilantně provedené nákladné výkony (operační, intenzivistické) se stávají samoučelným plýtváním prostředky, pokud jsou znehodnoceny nevhodným následným režimem, chabou návazností na rehabilitaci a další podporu.

Zdá se, že vše lze odvíjet od despektu k stáří (ageismus) a zvláště k funkčně nezdatnému stáří, k životu se závažným zdravotním postižením (frailismus). Tomu odpovídají i průzkumy veřejného mínění (Eurobarometr), které ukazují, že česká populace skóruje extrémně negativně, na samé perifirii postojů v zemích Evropské unie. To není dobrá zpráva pro stárnoucí babyboom. Zdá se, že je třeba nalézt obecně sdílený aktualizovaný koncept života ve stáří, v pokročilém stáří, se závažnou křehkostí – formulovat jeho smysl, zodpovědnost jednotlivce i komunity, vytvořit příležitosti pro participaci lidí zdatných, kteří o ni usilují, změnit problematickou „péči“ v podporu těch, kteří se bez ní neobejdou, akceptovat priority v podpoře křehkých a závislých starých lidí, kterými jsou podle OSN z roku 1991 participace, seberealizace (smysluplnost), autonomie (svěbytnost), důstojnost a pochopitelně také, ale jen jako samozřejmý bazál, základní biologická zabezpečení.

Bohužel jsme ztratili velmi mnoho času a bohužel jsme se stali poněkud bezskrupulními, medicínsky soustředěnými na biologické parametry (medicína jako biologická věda), na boj s chorobami, na základní biologickou zabezpečení a na snižování nákladů vykázaním „sociálních parazitů“ z ráje zdravotní péče. Zvláště v geriatrické oblasti jsme se možná příliš vehementně překloupili z „bojovníků se smrtí“ (ach, jak paliativně zpozdilé označení) v „průkopníky trvale udržitelného zdravotnictví (ať to stojí, co to stojí)“. Hrozí pak i velmi závažně a nebezpečně deformovaná pojetí: de-medicinalizace dlouhodobé péče nikoliv jako humanistický projev podřízení zdravotní péče a patientské role smyslu života a rolím sociálním, nebo neoprávněně předčasná pseudopaliativizace péče (de iure zanedbání péče) odstoupením nejen od marných výkonů, ale též od účinných intervencí u nepochopených, zdánlivě „marných“ lidí.

Obávám se, že jsme promarnili čas i příznivou ekonomickou situaci mimořádně nízkého indexu závislosti (poměr lidí ve věku produktivním vůči dětem + seniorům), že tápeme – medicína, společnost i sami stárnoucí lidé – co se sebou, co s časem, co

smím, jak dál? Národní programy přípravy na stárnutí jsou proklamativní a zcela neefektivní – vše běží jaksi samospádem s automatickou dominancí ekonomického redukcionismu – starý člověk jako biologický systém a postproduktivní homo faber v neomaltuziánské omáčce kořeněné ageismem. Bohužel chybí konstruktivní společenská diskuze včetně iniciační role akademických obcí, které zatím k problematice mlčí.

Potřebná je podpora zaměstnanosti a mezigenerační solidarity – age-management, prevence předčasného penzionování, despektu, ageismu s podporou zaměstnanosti, výdělečné činnosti seniorů, s vytvářením pracovních příležitostí včetně racionálního rozvoje pracovních míst ve službách a podpory pečujících rodin.

Podpora sociální participace závisí na přirozeném rozvoji občanského a spolkového života, na účinném vzdělávání podporujícím seberealizaci a právě participaci, na podpoře kontinuity, pružném reagování na nové problémy (viz fenomén „šmejdi“), a to bez poručnictví a zpochybňování autonomie ohrožených lidí. Soulad právních usancí s posouváním „hranice stáří“, s překonáváním ageistických stereotypů se týká i medicíny:

Žádoucí je i odmítnutí „anonymního důchodcovství“. Jde o pojmový posun od „důchodců“ k seniorům a v konkrétních případech k penzionovaným profesím. I v lékařské dokumentaci může být pozitivně návodný zápis „penzionovaný truhlář“ místo „důchodce“. Jde o prvky posilování životního příběhu, osobnostní integrity ve stáří (Ericson), o posilování přesvědčení, „stále jsem to já“, Já i ve stáří, v nemoci, v nesoběstačnosti, v umírání. Pokud tomu medicína napomáhá, podporuje dignitogenezi, pokud toto mnohdy křehké povědomí svými přístupy rozbíjí, stává se psychotraumatizující a destruktivní – i přes případnou záchranu „zlomeného“ života.

Nezbytné se jeví posílení role obcí a mikroregionů. Jde nejen o vytváření prostředí přátelského seniorům v kontextu evropských snah (Age-friendly environment in Europe) a evropské koncepce bezbariérové přístupnosti, ale také o atmosféru inkluzivního dobrého sousedství, o překonávání mezirezortních bariér především zdravotně sociálních pomocí strategického plánování s budováním systému integrovaných podpůrných služeb (SIPS). Právě obce by měly v souladu s mezinárodními zkušenostmi sehrát klíčovou roli i v depistáži a dispenzarizaci křehkých seniorů ohrožených institucionalizací, aby jim mohl SIPS účinně pomoci. Hybatelem těchto snah na místní úrovni a koordinátorem SIPS by se mohla stát funkce komunitní sestry jako pracovnice úřadu v obcích s rozšířenou pravomocí.

Pro zdravotnictví je podstatné, že různé prvky nově formulované primární zdravotní péče by se měly v kontextu evropských snah stát součástí společností garantované sociální podpory „sociálních práv“. Právě v tom však dosud u nás zřejmě vzniká podstatné nedorozumění: křehcí stáří lidé by neměli např. v rámci redukcionisticky chápané LTC „vypadávat“ do diskriminačně demedicionalizovaných sociálních služeb, naopak by měli mít sociální právo využívat humanisticky

uceleně integrovaných zdravotně sociálních i dalších podpůrných služeb ve své komunitě ve duchu nároku stárnout i umírat zajištěně ve známém prostředí (ageing in place, dying in place).

Ovšem „času je málo a voda stoupá“, jak se jmenuje kultovní kniha o záchraně živočichů ze zaplavovaného území. Času je málo především pro generaci poválečných dětí, jak varují i demografické thrillery „Rok 2030 – povstání seniorů“ (německý televizní film) či Konec stříbrného věku (japonský román J. Cucuie). Vadí to někomu? Vadí to „státu“? Vadí to samotným ohroženým občanům?

Tab 1: Obyvatelé ve věku 90+ v ČR v letech 1869–2050 (Kalvach, Burcin, Mikeš, Pavlík, 2004)

	1869	1930	1997	2050
Ženy	988	2 400	20 794	154 031
Muži	844	1 222	6 214	75 102
Celkem	1 832	3 622	27 008	229 133

Poslanecká sněmovna, 16. 6. 2014

Pavel Kalvach

Nedopusťme rozklad solidarity ve zdravotnictví

Přednáška na mezinárodní konferenci Svazu důchodců ČR

Nikdo z nás jistě nepochybuje, že náš stát prošel za posledních dvacet pět let změnami, které měly početné pozitivní dopady. Rozmach osobní svobody a obrovské zvýšení nabídky nej-různějších životních požitků jsou prvky, kterých si musíme vážít. Připouštíme, že český národ jako celek prožívá vynikající prosperitu v podmínkách blahobytu, o jakém se předchozím generacím nesnilo. Ano, takový je vývoj lidské společnosti, která stále důvtipněji exploatací zdrojů a technologií si poskytuje stále vyšší životní standard. Není důvodu posmívat se předchozí ekonomické konstelaci. Navíc tento standard prudce stoupá ve státě, který vyprodal během krátkého

několikarokního intervalu své nastrádané průmyslové i zemědělské hodnoty. Celé generace budovaly náš sklářský průmysl, cukrovarnictví, elektroprůmysl, textilní závody, kupily v potu tváře hodnoty českého výrobního potenciálu, který vyvážel mlýny, pivovarnické závody, boty i textil do zahraničí – k obdivu tamějších spotřebitelů.

Na vlně krátkodobé expanze národního blahobytu se však nenápadně rozprostřel nápadný rozdíl v požitcích jedněch a strádání druhých. To, co se jevílo jako strhující příliv prostředků, se v průběhu dvaceti let usídlilo v kapsách vyvolených. Na běžné lidi, a zejména na ty, kteří předchozí hodnoty vytvářeli a patří ke generaci seniorů, se zapomnělo. Rozpínavost a hamižnost těch, kteří dostali příležitost, ochudila školství, zahнала do kouta požadavky na výzkum a očividně ožebračila fondy na přiměřený důchod seniorů. Dopustili jsme rozdělení společnosti na bohaté a chudé – zlo, které se v dlouhodobém výhledu obvykle vymstí.

Podstatnou většinu na straně chudých tvoří důchodci a senioři. To, co zde hanebně bují ve sféře sociální, se dále umocňuje ve sféře zdravotnické. Víme ze statistik, že lidé nad 65 let potřebují zdravotní péči ve třístaprocentním objemu, který byl pro ně zapotřebí ve 40 letech. Tento handicap stáří stačí sám o sobě na osobní tíseň a sebezapření. Horší ovšem, když se umocní ještě faktem, že stonání je drahé. Pak se původní sociální nerovnost ještě výrazně akcentuje.

Lidstvo urazilo dlouhou cestu své kultivace od primitivního egoismu k toleranci a soucitu. Zejména v posledních 100 letech dospělo ve všech kultivovaných státech k přesvědčení, že „zdraví a jeho kompenzace má být všeobecným lidským právem, nikoli privilegiem bohatých, jevem milosti osudu nebo důsledkem osobního blahobytu.“ Jasně se přihlásilo k soucitu jako samozřejmosti, vycházející z kořenů křesťanství a zakotvilo jej ve všech platných sociálních kodexech. Konec 19. století zažil nastolení pojišťovacího systému v Německu v r. 1881 a v r. 1943 byla verze plné kolektivní zodpovědnosti za ošetření nemocných zavedena jako nejprogresivnější ve Velké Británii.

Tohoto stupně solidarity ovšem nedosáhla na naší planetě ještě řada zemí; vychází se z představy, že zdravotnictví je komoditou služeb, prodávaných a kupovaných jako každá jiná. Takový zásah dostala i naše zdravotnická filozofie v ČR v devadesátých letech. Našich politiků se zmocnila posedlost „kšeftováním“ a začali opovrhovat solidární zodpovědností státu a společnosti za spravedlivé vyrovnávání životních osobních a zdravotních tragédií. V novém zákoně o zdravotnictví také proto zavrhlí pojem „zdravotní péče“ a nahradili jej „zdravotními službami“ – na znamení, že už se poskytují na výdělek. Péči, která vycházela ze soucitu a vzájemné přejícnosti zdravých vůči nemocným, se vysmáli. Tato výhybka v chápání lidského osudu má své další zhoubné projevy v neustálém přepočítávání „produktivity“ zdravotnických zařízení. Ztratil se fenomén paušálně placeného lékaře, který bez ohledu na své zisky provádí optimální ošetření pacienta. Nastoupil lékař – podnikatel, kterému

byla vložena do mysli neustálá vidina „co za co“. Ano, je pravdou, že uzdravení pacienta – o které by tu mělo jít především – není kvantifikovatelná veličina. Nebo jen obrysově a obtížně. Zato dobře kvantifikovatelné jsou jednotlivé diagnostické a léčebné úkony. A tak si zkuste udělat z lékaře pekaře, který za každou housku bude mít pár korun: a už to jede – čím více EKG, čím více snímků, čím více svalů, vyšetřených při EMG, čím delší pobyt na intenzivní péči v bezvědomí – tím více korunek! A tandem „soukromý lékař – pacient chtivý výhod“ roztočí obrátky byznysu jen to fičí. Neubrání se ani nemocniční lékař, který žádný podnik nevlastní. I ten je neustále nabádán od svých představených, jak hrabat body psaním výnosných diagnóz a zařazováním pacientů do umělých, zato však výnosných kategorií. Pojišťovna pak lapá po dechu a vymýšlí jak to zkrotit. Pomáhá jí i MUDr. Julínek, který nasadí malou pokutu za vstup do ordinace a zase se může rozběhnout jedna planá, ale pro hloupé debaty vysoce atraktivní hříčka!

Zisk a obrat, zisk a obrat. Témata nejen pro privátní ordinace, ale i pro nemocnice: V dnešní době se např. nemocnice nestydí provokovat umělé zdůrazňování výnosných diagnóz např. pomocí spisu PVD = Pomocník pro vykazování diagnóz. Má 48 stran a tabulky – to vše jako návod pro vynalézavé počítačové zpracování pořadníku diagnóz za účelem zvýšení zisku. Je to dokument o naší nemocné společnosti, kde se smysl věcí překrucuje na dobývání sebestředných výhod.

V dobách, kdy u nás již plně platila solidarita a zdravotnictví se věnovalo nemocným bez jakýchkoli vedlejších triků, tonul ještě velký počet států v krajní bezohlednosti. WHO jim teprve doporučovala zajistit pro všechny zdravou pitnou vodu, zabezpečit přístup k hodnotné stravě, najít cesty k prevenci epidemií a zajistit ze státní moci přístup k doktorovi. Takové státy teprve razily svou cestu k platbě za službu – konečně alespoň dostupnou. My jsme byli však již na vrcholu solidární ohleduplnosti v principu zdravotnictví. Tento stav, platící u nás až do r. 1990, se postupně podráží. Z pouhých ojedinělých procent, placených ve zdravotnictví individuálně, jsme vystoupali během posledních dvaceti let až na přibližně osmnáct procent zdravotních výdajů, které musí obyvatelstvo platit soukromě. Kdo to jsou tito platiči? Samozřejmě že nikoli mladí zdraví lidé, kteří se octnou u doktora jen ojediněle – při úrazu nebo drobné infekci. Jsou to masivně staří lidé.

Rada seniorů ČR žádá, aby se existenční podmínky seniorů vrátily do rozumné proporce s průměrným standardem celé společnosti. Uspořádala proto v parlamentu mezinárodní konferenci, jejíž název „Dočkáme se vládní strategie pro zdravotní péči o seniory“ jsme volili ještě v létě 2013, tedy v době předchozí vlády. Konference se však konala již po nastolení vlády nové a s politickými stranami, chápajícími potřebu solidární společnosti, byla již úplně jiná řeč.

Pro závěr konference jsme připravili **Memorandum** s nejdůležitějšími požadavky na odstranění diskriminace seniorů ve zdravotnictví. O těchto bodech jsme potom také jednali s ministrem MUDr. Němečkem. Žádali jsme:

Sanaci dluhů současného zdravotního systému – zvyšování podílu zdravotnictví z HDP (7,85 % na 8,5 do 2 let a pak na úroveň v Evropě obvyklou – tj. 9,3 %). Ministr souhlasí, ale v podstatně menších krocích.

Zrušit poplatky u lékařů – splněno v ambulantní složce, v nemocnicích znovu hrozí.

Navyšit platby státu za státní pojištění na úroveň osob bez zdanitelných příjmů – tj. 1080 Kč. Souhlas, ale v menší míře.

Zastoupení Rady seniorů a důchodců v dozorčí radě VZP. Obtížné – samo MZ dokázalo prosadit pouze čtyři místa, ostatní si poslanci nechtějí nechat ujít. Redukci počtu pojišťoven je konečně možno považovat za srozumitelnou pro většinu účastníků.

V prevenci souhlas, a to nejen v oblasti vakcin, screeningů, očkování, ale též v oblasti zdravého životního stylu!

Zajistit popis chodu českého zdravotnictví ve funkčním modelu. Protože se dosud tvůrci našeho zdeformovaného zdravotnictví po roce 1990 nevyjádřili, co mají vlastně na mysli, není možno konstruktivně polemizovat. Marné byly například veškeré námitky Svazu pacientů, protože nikdy se nevědělo, kdo za co ručí a co chtěl básník říci. Lze citelně pozorovat prvky opičení po některých západních systémech, ba dokonce i po nesmírně zastaralém a okatě nespravedlivém systému USA. Ten nehorázně utrácí, a přitom nedosahuje širšího pokrytí obyvatelstva.

Zdravotnictví má být pro seniory servisem, nikoli pro poskytovatele byznysem.

Zajistit síť léčen a domovů důchodců, hospiců a následné péče, které by byly finančně dostupné. Odmítáme tendence na redukce počtu zdravotníků a nahrazování sester ošetřovateli.

Ministr – 19bodový plán na zlepšení vztahů pojišťoven s poskytovateli. Průhlednost smluv mezi pojišťovkami a poskytovateli zdrav. služeb. Zavedení přístrojových komisí proti zneužívání nákupů drahé techniky. Indikační seznam pro lázeňství naráží na Ústavní soud. Soukromý sektor nechce označovat za škodlivý, výhrady k němu přijal částečně. Doporučil setkání s námi opakovat po 3–6měsíčních intervalech.

Odsuzujeme vývoj posledních deseti let, v němž zavedení nadměrných poplatků za zdravotnické úkony a léky činí dostupnost ošetření právě pro často nemocné seniory obtížnou. V solidárním prostředí 21. století není důvodu, aby nemocný člověk měl zřetelně nižší životní standard proti zdravému (např. z důchodu vydat dvacet procent na léčbu). Zrušení regulačních poplatků za ambulantní služby lze kompenzovat takovými opatřeními, která zredukuje dychtivost zdravotnických zařízení ordinovat zbytečná vyšetření (nadužívání zdravotnictví simulanty, řešení své sociální problémy, hypochondry apod. – v tandemu s horlivými lékaři, honorovanými „za výkon“).

Kam vede zdůrazňování egoismu v sociální sféře? Kam vede odmítání solidarity a soucitu s nemocným a starým člověkem? Egoismus plodí egoismus; pocit vyřazenosti z kolektivu a ze společnosti jitrí vzájemnou nenávisť. Ne všichni odstrčení a nespravedlivě vyřazení prožívají svou životní prohru a smůlu v tichém odevzdání.

Mnozí usuzují, že požitky, které jim byly odepřeny, je zapotřebí si vybojovat prostředky, které vedou k cíli bez ohledu na zákonost. Zlá poučení jejich neblahého života je burcuje k přetvářce, násilí, protestu, podvodu a finálně ke kriminalitě. To vše podráždí soudržnost společnosti a její vzájemnou toleranci. Jen společnost, kde zdraví a bohatí plně soucítí se svými méně šťastnými spoluobčany, může dlouhodobě prosperovat.

Praha, 5. 6. 2014

David Marx

Před Rumburkem, za Rumburkem...

Informace o tom, že zdravotní sestra v rumburské nemocnici zřejmě podala těžce nemocné pacientce (a možná ne pouze jedné) smrtící dávku KCl, zákonitě rozpoutala v druhé polovině srpna mnohé mediální diskuze k mnoha tématům. Paradoxně, či spíše z mediálního pohledu logicky hlavním z nich byla eutanazie, respektive snaha argumentovat „čistými úmysly“ sestry a její snahou „zkrátit utrpení a vyhovět přání trpící“. Na internetu dokonce koluje petice žádající o milost opět s odvoláním na dobré úmysly.

V následujícím textu bych rád komentoval jedno téma, o němž si myslím, že s kauzou Rumburk primárně nesouvisí, a dvě, o kterých si naopak myslím, že s ní souvisí velice.

To, co se (pravděpodobně) stalo v Rumburku, **není a nikdy by nemohlo být eutanazií**. Primárně proto, že podobně jako v převažující většině rozvinutých i rozvojových zemí je v České republice eutanazie nelegální, a pro situaci, kdy někdo podá jinému cíleně něco, o čem ví, že nepochybně v podaném množství způsobí smrt, se používá termín vražda, a to bez ohledu na to, jak tento postup směrem ven prezentuje.

Případy, kdy zdravotníci (lékaři, sestry, případně další profese) zneužijí své postavení a cíleně usmrtí pacienta, nejsou našťástí běžné, ale bohužel nejsou také výjimečné – přitom si nedělám iluze o tom, že všechny případy se odhalí. Specifická situace zejména v zařízeních poskytujících následnou a dlouhodobou péči – nesoběstační pacienti mnohdy s minimální možností komunikovat, polymorbidní pacienti, kteří „stejně před sebou nic nemají, jen smrt“, relativně malý počet ošetřujícího personálu, mnohdy jen formálně fungující supervize – to vše vytváří příležitost „hrát si na Boha“, a přitom být vnitřně přesvědčen, že konám dobro.

Jedna z mála dostupných publikací zabývajících se vraždícími zdravotníky (K. Ramsland: Angels of Death: The Female Nurses) analyzuje motivy u odhalených případů – nejčastěji se jedná o pocity nadřazenosti vůči ostatním (ono „hraní si na Boha“), nenávisť vůči okolí, duševní porucha, snaha upoutat pozornost či osobní prospěch (zbavení se obtížného pacienta, finanční obohacení). I když autorka

zmiňuje jako jednu z udávaných motivací soucit s nevyléčitelně nemocným pacientem, upozorňuje na fakt, že tato potenciálně sociálně akceptovatelná argumentace mnohdy jen zakrývá podstatně temnější motivy konání vraha a v žádném případě pochopitelně nemůže jeho čin ospravedlnit.

V této souvislosti je absurdní argumentace, že rumburská kauza ukazuje, jak moc potřebujeme v ČR legalizovat eutanazii, že totiž kdybychom již pravidla pro eutanazii měli, podobné kauzy by nevznikaly, protože by po nelegálním postupu nebyla poptávka. To je velmi naivní zjednodušení – jednak zdaleka ne u všech vraždících zdravotníků se jedná o čistou touhu pomoci, jednak je kořenem toho, že řada lidí má strach ani ne tak ze smrti, ale z umírání, úplně jinde, než v absenci eutanazie.

Každý, kdo kdy navštívil nějakou průměrnou léčebnu pro dlouhodobě nemocné, geriatrické oddělení či ústav sociální péče pro seniory v ČR a například v Nizozemsku, Norsku či Rakousku, mi jistě dá za pravdu, že mezi těmito institucemi u nás a v zahraničí je velký rozdíl. Ostatně i v ČR se najdou ostrůvky pozitivní deviace – LDN bez chodeb zapáchajících močí a zbytky jídla, bez mnohalůžkových pokojů, příjemně upravené prostředí vytvářející podmínky pro důstojný pobyt a případně i pro důstojné trávení posledních dnů života.

Smrt přestala být součástí našich životů – neumírá se doma, ale v nemocnici, mnohdy navzdory vítězné medicíně, bojující svými katetry, monitory, infuzemi, invazivní diagnostikou a bůhví čím v situaci, kdy by mohlo stačit tlumit bolest, pečovat o hydrataci, výživu a komfort pacienta a umožnit mu libovolně dlouho se loučit s blízkými lidmi (a klidně i s domácími mazlíčky). Stresující pobyt na akutním oddělení, vícelůžkové pokoje, hluk, často i omezování doby návštěv a subjektivní pocit „jsem na obtíž“ – to rozhodně jistě může být prostředí, v němž si pacient řekne „ať už to skončí“ a jeho návštěvník „všechno, jen ne takhle umírat“.

Přitom to jde jinak – a nejen v Rakousku či Norsku – i u nás již úspěšně fungují oddělení paliativní péče a hospice ústavní či dokonce domácí. Není jich zdaleka dost – paradoxně pokud přihlédneme k tomu, jak vypadá demografická struktura české populace dnes a jak bude vypadat za pár let. Společně s celým segmentem následně, rehabilitační a dlouhodobé péče jsou to právě tato pracoviště, která bude čím dál tím více pacientů (nás!) potřebovat. A jsou to právě aktivity, které zvýší počet hospiců a podobných zařízení, které jsou žádoucí a užitečné. Podle mne mnohem více žádoucí než zákon o eutanazii. Chápu, že eutanazie bude mít své zastánce i tehdy, až bude potřeba kvalitních a důstojných hospicových a podobných zařízení naplněna (bude-li kdy). Dnes – chcete-li „za Rumburkem“ – tomu tak ale není. A zjednodušovat řešení na nutnost vytvořit kvalitní pravidla eutanazie je podle mne projevem technokraticko-byrokratické zpupnosti a neznalosti.

Druhé téma „za Rumburkem“ se týká faktu, že v dnešní době v naší zemi neexistuje možnost, jak by mohli primáři, vrchní sestry, personalisté nemocnici či jejich ředitelé zjistit, že osoba, která má zájem u nich začít pracovat, odešla z předcházejícího

pracoviště například pro hrubé chování k pacientům či kolegům, pro zásadní neprofesionalitu, opilství, drobné krádeže apod. Striktní ochrana osobních údajů, která má určité v řadě jiných situací své nepochybné místo, zde vytváří riziko, že například zdravotník, který v nemocnici A ubližoval pacientům, tak bude činit i v nemocnici B. Jistě – osobní kontakty a známosti umožní získat informace od kolegů i bez souhlasu dotyčného pracovníka – ale jednak je to nezákonné, jednak se může stát, že nový zaměstnavatel je od původního tak daleko, že známosti selhávají. Nemálo evropských zemí má vytvořen oficiální registr zdravotnických pracovníků, do něhož mají zaměstnavatelé přístup a kde se uchovávají kromě administrativních dat i informace o rizikovosti konkrétních osob. Ve známé kauze heparinového vraha nastoupil Petr Zelenka po propuštění do jiné nemocnice. Pokud by podezřelá sestra z Rumburka neskončila ve vazbě, i ona mohla případně nastoupit někde jinde. Myslím, že bezpečí pacientů je příliš cenné, než aby záviselo jen na tom, zda „mám jinde kamarády, kteří mi to řeknou“ a že systémové řešení třeba i formou oficiální černé listiny své místo ve zdravotnické personalistice má.

Ať už kauza Rumburk dopadne jakkoli, je již dnes důležitým mementem, že problémy se nevyřeší tím, že předstíráme, že neexistují – pak se jen vracejí, jsou většími a komplikovanějšími.

Lidstvo lze rozdělit na dvě velké skupiny...

Myšlenka, že bychom se měli zbavovat postižených ve jménu „zájmu společnosti na zdravé generaci“ není nová.

Malformovaní novorozenci se shazovali ze skály již ve Spartě a už Plátón žádá, aby „nejlepší muži obcovali s nejlepšími ženami co nejčastěji, kdežto nejhorší muži s nejhoršími ženami naopak, a (...) děti horších rodičů a narodí-li se co neduživého z oněch prvních, ty odstraní, jak sluší, na místě tajném a nezjevném.“ Lékařské umění nesmí za svůj cíl považovat prodloužení života, nýbrž pouze zájem státu, soudí Plátón. Nic nového pod sluncem.

V roce 1859 vychází O původu druhů a o dvacet čtyři let později poprvé použije Darwinův bratranec Francis Galton termín eugenika. Myšlenka je prostá: všechno úsilí našich nejlepších lékařů jde vlastně proti principu přirozeného výběru. Lékaři totiž vrací zpátky do domovů – a do rozmnožovacího procesu – i pacienta, který by jinak přirozený výběr vymýtil. Lékařům se daří udržovat naživu i ty, kteří by jinak neměli šanci, a to až do dospělosti a do případného rozšiřování svých špatných genů do dalších generací. „Slabí a nezdařenci ať zhynou, toť první příkaz naší lásky k lidem! A ještě jim k tomu dopomožme,“ volá Friedrich Nietzsche.

Se sterilizacemi mentálně postižených se začalo za oceánem v roce 1907, probíhaly celkem ve třiceti státech až do roku 1963 a jednalo se snad až o 60 000 mentálně nemocných. Na naší straně oceánu byl kdysi Adolf Hitler veleben jako první politik, který se nebojí závěry moderní biologie aplikovat do politiky. Nacisté měli také své mentálně nemocné. Ovšem v rámci negativní eugeniky šli o jednu otočku dál než Američané.

Na konci roku 1938 nebo začátku 1939 přišla kauza, známá v análech lékařské etiky jako dítě Knauer. Otec dítěte, které se narodilo slepé a jemuž chyběla noha a část ruky, a které, podle svědectví Hitlerova lékaře „vypadalo jako idiot“, požádal písemně Hitlera, aby jej dítěte zbavil. Což se stalo. Jeden z Hitlerových lékařů Karl Brandt a vysoce postavený nacističtí Filip Bouhler pak jsou Hitlerem vyzváni, aby v podobných případech jednali obdobně. Poprvé je zde užit termín „lebensunwertes Leben“, život nehodný života, život, který nestojí za to, aby byl odžíván. Uvádí se, že do konce druhé války byl takto zabito něco mezi 5 000 až 8 000 dětmi. Program se následně přelil do vybíjení mentálně nemocných dospělých.

Celý program byl koncipován velmi tajně a dostal konspirativní název „T4“ podle vilky, kde byl vymyšlen, na ulici Tiergartenstraße 4 v Berlíně. Konspirace byla na místě. Mentálně nemocní byli totiž neoddiskutovatelně čistokrevní Germáni, přesto však pro ně nemělo zbýt v celosvětové Třetí říši místo. Příznačné je,

že rozhodující impuls pro zastavení akce nepřišel od lékařů. 3. srpna píše pastýřský list odsuzující vybíjení mentálně nemocných münsterský katolický biskup Clemens von Galen a 23. srpna 1941 Hitler program zastavil. V tu chvíli bylo ovšem již zabito na 70 000 lidí.

Filip Bouhler spáchal sebevraždu 19. května 1945, předtím, než mohl být zajat Spojenci. Karl Brandt byl odsouzen v Norimberském procesu za válečné zločiny a byl popraven 2. června 1948.

Po válce se slovo „eugenika“ stalo zakázaným slovem, zejména poté, kdy se svět začal dozvídat o hrůzách holokaustu. Již na konci padesátých let, spolu se vznikem genetického poradenství, se prosazuje pravidlo, že snahou poradce by měla být snaha o spokojenost rodiny, a že *rodina má přednost před genetickým zdravím společnosti*. V současnosti je toto pravidlo v civilizovaném světě akceptováno bez připomínek. Lékaři mají tedy vždy *respektovat názor radících se*. Pokud například prenatalní vyšetření zjistí, že je zde riziko nebo jistota narození dítěte s různými vrozenými nebo dědičnými vadami nebo pokud rodiče, kteří mají v rodokmenech geneticky přenosné nemoci, zvažují založení rodiny, úkolem lékařského genetika je poskytnout veškeré informace o dané nemoci, o možnostech antikoncepce, asistované reprodukce, potratu, porodu, dostupné péče ve specializovaných školkách a školách a je na rodičích, aby provedli volbu. S tím, že v civilizovaných zemích se má za to, že právo porodit dítě je základním právem ženy. Jakékoli dítě, s jakoukoli diagnózou, první nebo desáté.

A když jsme u toho: dokonce i pokud matka ve svém těhotenství pije alkohol, kouří marihuanu nebo jakožto těžká diabetička se přejídá sladkostmi, lékař se sice může zachovat paternalisticky, může prosit, žádat či argumentovat, nikdy ale nemůže ženu poslat do vězení nebo na potrat. Po hrůzách druhé světové války si žádný civilizovaný stát právo porodit dítě nedovolí zpochybnit.

Moderní učebnice lékařské etiky, zejména ty z anglosaského prostředí, důsledně zakazují zdravotním profesionálům používat termíny jako „mrzák“ („crippled“), nebo dokonce výrazy jako „blázen“ („nut“, „crazy“) a podobně. Nejedná se zde totiž o diagnózu, nýbrž o ortel. Vždy je třeba mluvit o „people with disabilities“, člověk s rýmou, člověk s chřipkou, člověk se schizofrenií či člověk s Downovým syndromem, na prvním místě ale především člověk. Ano, možná dnes Downův syndrom i jiná postižení neumíme léčit, to ale nic neubírá na lidství svému nositeli.

Minulost nás poučila o jednom: vždy když jsme začali dělit lidstvo na dvě velké skupiny, na nás a ty ostatní, nikdy to nedopadlo dobře. Pokud totiž přesvědčíme sami sebe, že ta druhá skupina lidí vlastně ani lidé nejsou, pak nás nezastaví žádný etický systém na světě. A je jedno, zda jsou na druhé straně mentálně nemocní, „všičci“, jak kdysi nazývali nacisté Židy, inyenzi, „švábi“ ve rwandském konfliktu nebo „nevěřící psi“ v mnoha minulých i současných konfliktech náboženských. Pravdu má onen hořký povzdech, že lidstvo lze rozdělit na dvě velké skupiny lidí. Ta první si myslí, že lidstvo lze rozdělit na dvě velké skupiny lidí. Ta druhá si myslí, že ne.

Aktualne.cz 1. 7. 2014

O TEMPORA O MORES

CESTY KE SPOKOJENOSTI

V KOMPLIKOVANÉM SVĚTĚ

Jan Hnízdl

Budoucnost není, co bývala. Připravme se na černé labutě

Všichni cítíme, že se něco musí stát. Jen netušíme, jak bude změna vypadat a kdy k ní dojde. Od společenských autorit chceme slyšet, co nás čeká. V minulosti k tomu sloužil Prognostický ústav. Sešli se v něm lidé různého ražení: Václav Klaus, Valtr Komárek, Miloš Zeman, Miloslav Ransdorf. To, co je spojovalo, bylo přesvědčení, že „*prognóza je systematicky odvozená výpověď o stavu objektivní reality, která se oproti předpovědi nebo tvrzení opírá o vědecké poznatky*“. Není. Prognostici nejsou ničím jiným, než novodobými věštcí. Na rozdíl od kněžek Pýthii z Delft ale neskrývají svoji tvář a transu nedosahují žvýkáním vavřínových listů. „*Předpovídat je těžké, zejména když jde o budoucnost*“, řekl trenér basketbalu Yogi Berra. Hodnotit můžeme jen to, co už se stalo, nebo to, co se děje právě teď. Nikdo nedokáže předvídat nepředvídatelné události. Právě ty ale mají zásadní vliv na náš život. Nassim Taleb jim ve stejnojmenné knize říká černé labutě.

V létě 1913 vypadal svět idylicky. Lidé byli přesvědčeni, že mají nové technologie a vědecký pokrok pod kontrolou. V červenci 1914 vypukla děsivá světová válka.

Objev atomové bomby Robertem Oppenheimerem vyvolal obrovské nadšení. Nikdo netušil, že v srpnu 1945 přijde Hirošima, v dubnu 1986 Černobyl, v březnu 2011 Fukušima.

V roce 2005 bylo za historicky největší objev označeno jízdní kolo. O pár let později svět ovládl internet. Dnes si bez něj život neumíme představit.

Před dvěma lety o Vánocích v našem obvodě Prahy 6 netekla voda. Havárie postihla tisíce obyvatel paneláků i rezidenčních čtvrtí. První den byl klid. Druhý den přistavil obecní úřad cisternu s pitnou vodou. Třetí den se objevil zdánlivě banální problém. Tisíce lidí neměly čím spláchnout. U cisteren se stíraly všechny sociální rozdílů. Nikdo si nedokázal představit, že by voda netekla ještě další den.

Osmého července 2014 nikdo nevěřil, že Němci mohou v semifinále fotbalového mistrovství světa nastřílet Brazilcům sedm gólů. O pár hodin později už hořela brazilská města a fanoušci rabovali obchody.

„*Příčinou naší nepřipravenosti na podobné zlomové události je setrvačnost našeho myšlení v podobě přílišné důvěry v ekonomy a prognostiky, přehnaného kategorizování či uchylování se k dosavadním zkušenostem tam, kde bychom měli přemýšlet co nejotevřeněji a nejobečněji,*“ píše Taleb.

Bude válka? Dojdou energetické zdroje? Nebude voda? Nikdo neví. Přemýšlet můžeme jen o tom, co už se děje. Zuří válka v Sýrii. Vzplály boje mezi Izraelci a Palestinci. Letecký speciál dopravil čtyři padlé české vojáky z Afgánistánu. Na frontu si

můžeme zajet vlakem. Z hlavního nádraží v Praze to do ukrajinského Simferopolu trvá necelých padesát hodin. Válka už je. Jen nám to žádná autorita neřekla. Energetické zdroje a voda docházejí. Další ekonomický růst není možný.

Podle egyptologa Miroslava Bárty se naše civilizace nezadržitelně blíží ke kolapsu. „Je jasné, že se prodlužuje délka života a zrychluje přenos informací, to ale neznamená, že se prohlubuje vědění. Společnost je čím dál složitější a čím dál víc energie pohltí na to, aby se udržela na stejné úrovni. Měli bychom si uvědomit, že se máme neskutečně dobře a zaměřit se na skutečné problémy, jakými jsou zhoršování životního prostředí a vyčerpávání energetických zdrojů. Dlouhodobým řešením by byla soběstačnost jednotlivých regionů,“ říká Bárta.

Svět je daleko komplikovanější, než se domníváme, což by tolik nevadilo, kdyby na to většina z nás nezapomínala. Jedinou jistotou je nejistota. Nejvíc bychom měli přemýšlet o událostech, které považujeme za nejméně pravděpodobné, které vytěsňujeme. O válce, o vyčerpání energetických zdrojů a vody, o devastaci přírody. Dělat všechno pro to, aby nenastaly. Nenechat se ukolébat falešnými proroky, politiky a prognostiky. Nebýt pasivními příjemci objektivní reality, nýbrž jejími aktivními tvůrci. Říká se tomu předběžná opatrnost. Jedině tak se můžeme vyhnout budoucí katastrofě.

„Svět nebude zničen těmi, kteří páchají zlo, ale těmi, kteří se na něj dívají, aniž by něco udělali“, napsal Albert Einstein.

Aktualne.cz 13. 7. 2014

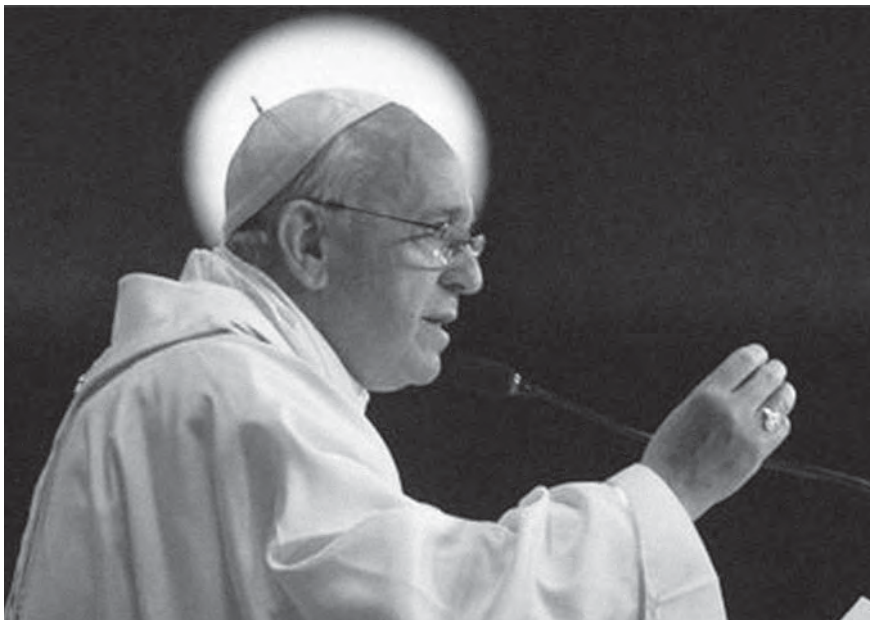

Foto Reuters

Papež František vyhlásil nové desatero – desatero spokojenosti

Vypněte televizi, respektujte přírodu, neusilujte o to přivést druhé ke své vlastní víře. To jsou tipy papeže Františka na šťastnější a spokojenější život, které prozradil 27. července v rozhovoru pro venezuelský týdeník Viva.

1. Žij a nech žít

Heslo je velmi podobné jednomu italskému Pohybuj se vpřed a to samé dovol i druhým.

2. Rozdávej druhým kousek sebe

Lidé mají být vůči svému okolí otevření a velkorysí.

3. Životem postupuj klidně

Klidný život je jako kaluž, která na rozdíl od prudce tekoucí řeky v sobě obsahuje pohyb doprovázený laskavostí, pokorou a klidem.

4. Zdravý způsob trávení volného času

Konzumerismus přináší úzkost a stres a obírá lidi o zdravé trávení volného času. Třebaže mnoho rodičů pracuje dlouho do večera, musí si najít čas na své děti. Rodiny by rovněž během společného stolování měly vypnout televizi.

5. Neděle je svátek

Podle papeže by se v neděli nemělo chodit do práce, protože neděle je dnem rodiny.

6. Důstojná pracovní místa

Dát lidem jídlo nestačí; pokud mladí nebudou mít důstojná místa, hrozí nebezpečí, že propadnou drogám a budou náchylnější k sebevraždám.

7. Respekt k přírodě

Přírodu musíme respektovat, enviromentální degradace je jednou z největších výzev, před kterou stojíme. Zcela ignorujeme otázku, zda lidstvo nepáchá sebevraždu tím, jak bezohledně a tyransky s přírodou zachází.

8. Nebudme negativní

Když mluvíme špatně o druhých, značí to jen naše nízké sebevědomí. Umět se rychle přenést přes negativní věci je zdravé.

9. Respektujeme víru druhých

Druhými lidmi se můžeme inspirovat a rozvíjet se díky vzájemné komunikaci. Přivádět je na svou víru je ten nejškodlivější a paralyzující aspekt všech náboženství.“

10. Pracujme pro mír

Žijeme v čase válek. Svou výzvu k míru musíme doslova křičet; mír není nikdy klidný, musí být proaktivní a dynamický.

Zdroj Echo24.cz, 1. 8. 2014

Nic z Františkova desatera není nijak extra těžké, nijak pekelně náročné. Je přece snazší méně pracovat a víc si hrát s dětmi. Méně vydělávat a neděli trávit s rodinou. Na chvíli vypnout bednu. Je snazší nikam se nehnat, věčně o všechno jak blázen nesoutěžít, být v klidu. Ale zároveň to už skoro neumíme. Dělat to je dnes revoluce.

*Z komentáře Martina Fendrycha
Aktualne.cz 8. 8. 2014*

Miroslav Hudec

Instantní dovolená

Ve veřejném prostoru běhá spousta standardizovaných představ, jak co správně dělat. Třeba jak správně trávit dovolenou. Častým opakováním, ústním tradováním nebo i propagací v médiích (naposledy v Právu 6. 8., „*Domácnosti omezují výdaje na dovolenou*“) se ty představy postupně tak utvrzují, že řada lidí, aby se nezesměšnila, se už i bojí říci, že má zrovna o té dovolené jinou představu. Ve zmíněném článku se například dočteme, že „*cestování... neodmyslitelně patří k životnímu stylu českých domácností*“. Jak kterých, měl by poctivě dodat autor výroku. Lze to pozorovat už u malých dětí. Jsou takové, které cestují zcela samozřejmě. A jsou jiné, které nepřimějete ani k odcestování za babičkou do vedlejší ulice, aby u ní přespaly ze soboty na neděli. Natož k pobytu na letním dětském táboře. A nemusí, jako právě na té dovolené, pomoci ani doprovod rodičů.

Když nemohou večer zalézt do své postele, mnohdy ani neusnou. Je pravda, že řada z nich z toho v dospělosti vyroste, ale mnohé také ne. Pro takové není cestování pohodou, relaxací, odpočinkem, „*dobitím baterek*“, ale spíše utrpením. Někdy se podvolí rodině, nějak to přežijí, ale oddychnou si, když už to mají za sebou.

Narazíme i na větu, že „*plná polovina účastníků (jakési) ankety ...se na dovolenou nevypraví, protože si výdaje na pobyt u moře nebo v horách nemůže dovolit*.“ Znamená to snad, že dovolená není dovolená, když se nekoná u moře nebo na horách? Můžeme si přečíst i to, že „*lidé...tráví velké množství volného času prací... dokonce (si) po několik let nevybírají dovolenou*“, což se o kus dál ztotožňuje s nedostatkem odpočinku a naznačuje se, jak to může ovlivnit psychickou rovnováhu – a každý má kontextu vyrozumět, že rozhodně ne pozitivně. Ano, to se také traduje, o těch přepracovaných manažerech. Jistě takoví jsou. Já bych ale spíše litoval ženy pracující někde u pásu na směny. Vídám je totiž, jak únavou stěží udrží víčka, když s nimi ráno po směně probírám problémy jejich dětí. A nemyslím, že čtrnáct dní dovolené by je spasilo, že by vykompenzovalo to šílené pracovní tempo. Naopak, stres z blížícího se návratu do toho samého kolotoče, kontrast mezi ním a relativní svobodou a pohodou musí působit tak, že to v podstatě anuluje vše pozitivní, co snad dovolená přinesla. Kdo není zvyklý spolknout všechno, jak se mu to servíruje, kdo navíc dával trochu pozor při hodinách dějepisu, nemůže nezdvihnout obočí. Což se snad pracovní doba stále nezkracuje? Třeba Holanďané mají třicetihodinový pracovní týden a uvažuje se o něm i jinde.

Což nebyly ještě na začátku 20. století v průmyslu samozřejmostí dvanáctihodinové směny? Copak řemeslník nepracoval od rána do večera? Pravda, svým vlastním

tempem a třeba s dvouhodinovou polední přestávkou. A přísně dodržoval pracovní klid o nedělích a o četných svátcích.

Což sedlák nebyl v sezóně na poli od úsvitu do soumraku, v létě tedy patnáct až šestnáct hodin? V zimě se ale naopak dělalo jen to nejnutnější, odpočívalo se. V zimě, ne v létě, kdy je organismus neaktivnější! A bude snad někdo tvrdit, že na tom naši předkové před sto, dvě stě roky byli s tou „*psychickou rovnáhou*“ hůře než dnes, kdy fronty u psychiatrů a psychologů rostou tak, že jsou někde až několikaměsíční čekací lhůty? Problém nebude ani tak v délce pracovní doby, mnohem spíše ve způsobu a intenzitě práce, v tom, jestli obojí odpovídá nebo neodpovídá psychofyzickému ustrojení člověka.

Obávám se tudíž, že ta stále dokola propagovaná standardizovaná dovolená je jen nepříliš účinnou náhražkou za ukradený, tisíciletími osvědčený a základním lidským potřebám daleko lépe odpovídající rytmus práce a odpočinku. Ten je totiž bohužel v čím dál větším rozporu s potřebami čím dál globalizovanější ekonomiky.

Navíc je ta náhražka tak zchytrole koncipovaná, aby na její konzumaci ještě co nejvíce vydělali i nejrůznější podnikatelé s volným časem. Skutečné potřeby člověka jsou v tomhle byznysu až na posledním místě.

Deník Referendum, 8. 8. 2014

Antonín Střížek:

Hledám témata ne podle toho, co bych chtěl malovat, ale podle toho, co dokážu namalovat

S malířem o umění a životě výtvarníků

S vašimi pracemi se už čtenáři setkali, letos je totiž otiskujeme na obálce našeho časopisu a někteří dokonce už vaše pastely viděli v jubilejním sborníku fakulty, který loni vyšel k jejímu 60. výročí. Když jste je připravoval, měl jste jistě příležitost poznat nemocniční prostředí, lékařskou fakultu i lékaře, kteří v ní pracují.

Chtěl jsem poznat nemocniční prostředí, ale protože tam musí být všechno velmi čisté, uklizené, a také to tam je čisté a uklizené je, nemohl jsem se tam procházet jako v nějaké fabrice.

Ale s lékaři jste se jistě setkal.

Poznal jsem, že je mezi nimi spousta milovníků umění, že lékaři mají široký záběr, že nemají jen odborné zájmy, ale že se zajímají také o výtvarné umění,

hudbu, literaturu. Vždycky to bylo zajímavé setkání – všimát si, s čím kdo přijde, i když mne brali spíš jako fotografa než malíře, takže zas tolik otevření nebyli.

Jaké zkušenosti se zdravotnictvím máte jako pacient?

Před lety jsem byl vážně nemocen a mám s nemocnicemi a lékaři dobré zkušenosti. Také si vážím sester, protože si myslím, že ve zdravotnictví mohou pracovat jen opravdu povolání.

Jistě jste procházel i naši lékařskou fakultu? Jak se vám líbila?

Myslím, že to je škola, která je na evropské úrovni. (Můžu to porovnat, protože jsem sám učil, na akademii výtvarných umění, i když to je úplně jiný princip školy.) Na medicích bylo vidět, že se cítí dobře, že jsou uvolnění, že vědí, že musí zvládnout úkoly, které jsou na ně vloženy. Zdálo se mi, že škola má dělnou atmosféru.

Zmínil jste se, že jste sám učil na akademii. Co všechno jste v životě dělal? Malujete obrázky, fotografujete...

Maluju, fotím, ale jsem víc malíř než fotograf od té doby, co jsem vystudoval Akademii výtvarných umění. Skončil jsem v roce 1988, teď se věnuji už jenom volné tvorbě. Na akademii jsem učil koncem devadesátých let.

Dá se volnou tvorbou uživit?

Není to jednoduché, je to neustálý stres. Obranou proti tomu je, že musím být s obrazy spokojený, musím vědět, že mají smysl a že mě samotného něčím překvapí. Člověk nemá malovat sebe, ale to, co ho něčím překvapí. Potom také cítím, že se někdo najde, komu se obraz zalíbí. Jinak řečeno – živím se malováním, volnou tvorbou, je to nejisté, ale nemůžu se v té nejistotě utápnout.

Kdo obrazy kupuje – lidé, kteří opravdu mají zájem o umění, nebo ti, kteří jen chtějí investovat peníze?

Je to vždycky obojí. Obraz se divákovi v první řadě musí líbit. Ať zaplatí jakoukoliv cenu, je lépe, když je to také investice. Ale je to investice na dlouhou trať, cena uměleckých předmětů nestoupá v Čechách tak rychle jako na západ od nás. Ale i tam se stává, že po čase jsou obrazy méně oceněny a že cena některých jiných naopak strmě stoupne. Ale myslím si, že většinou lidé, kteří si obraz koupí, chtějí vědět, že to nejsou úplně vyhozené peníze.

Jak jste se vlastně k malování dostal? Byl to snad váš dětský sen, nebo sen rodičů?

Jako dítě jsem hodně četl a maloval. To byla nejkratší cesta ke svobodě, i když jsem to tehdy neuměl takhle pojmenovat. Vystudoval jsem na střední škole knižní grafiku, grafickou úpravu knih, písmo atd. Ale prakticky jsem to v životě nedělal. Na to jsou jiní odborníci, ale rozumím tomu. Někdy ilustruji knihy. Teď jsem například dělal ilustrace, linoryty, k *Postřižinám* Bohumila Hrabala – vycházejí ke stému výročí jeho narození.

Postřižiny má hodně lidí spojeno s jejich filmovou podobou a s půvabnou Magdou Vašáryovou v hlavní roli.

Tím jsem se také trochu inspiroval.

Jaká témata si volíte?

V osmdesátých letech, kdy jsem začínal tvořit a hledal, co bych mohl dělat, byla doba postmoderny, abstraktního umění, tématické abstrakce... Umění mělo existenciální náboj. Určitým směrem byla také česká groteska, jejím představitelem byl například malíř Načeradský, který nedávno zemřel, a mohl bych jmenovat třeba ještě Jiřího Snopka. A my jsme už jako jiná generace do toho vstoupili s tím, že obraz nemusí nést vždycky nějaké jasné poselství, ale že jde znovu o dobře namalovaný obraz nebo o obraz jako takový. Hodně mě inspiroval Gaspar David Friedrich se svými krajinami. Začal jsem si říkat, že jestli je teď všechno dovoleno, tak můžu znovu pracovat s tradičními tématy, jako je portrét a zátiší. U mne se to vyvinulo tak, že se ten portrét změnil; lze oportrétovat cokoliv, a zátiším také může být cokoliv, třeba boty nebo vajíčka, věci, které nás běžně obklopují. A protože jsem městský člověk, mám rád kavárny a městskou krajinu s auty a tramvajemi, městské kouzlo večera.

Viděla jsem, že jste maloval Karlín – jste tedy „karlínský člověk“. Narodil jste se v Praze?

Ne, ale žiju tady většinu života.

Ale také jsem viděla, že malujete kytičky, takže přece jen asi máte vztah i k přírodě.

Určitě, myslím, že každý člověk po čtyřicítce nebo padesátce začne mít vztah k přírodě, protože už nepotřebuje tolik expandovat do světa a příroda mu dělá dobře. Zní to jako klišé, ale příroda je úžasná inspirace, kde se dá najít spousta nádherných věcí – kytky a ovoce a zelenina... Když v létě člověk vidí, jak všechno zraje, jak je kytky barevná, jaký má tvar, architekturu, tak si říkám, že to je úžasné, že to stojí za namalování a nemusím přemýšlet, jestli je to aktuální téma. Já také hledám témata ne podle toho, co bych chtěl malovat, ale co dokážu namalovat. U obrazu nejde o to, co představuje, ale o to, jak je namalován. A k tomu je důležité být věcí nadšený, vidět ji jakoby poprvé.

Líbily se mi vaše obrazy z Mexika. Za čím tam jezdíte?

Od devadesátých let jsem různě cestoval, byl jsem pozván na různé výstavy a workshopy, takže jsem byl i ve Švédsku za polárním kruhem a ve Španělsku, v Itálii. S každou zemí se trochu změní paleta barev. Změna palety není ani v tom, čím jsme obklopeni, jestli pouští nebo pralesem, ale je ve slunci. Tak, jak se člověku mění chuť a jak se mění roční období, tak se totiž mění i světlo a tím i barevnost palety. K tomu, abych si to uvědomil, musím ale být v místě, kde maluji, delší dobu.

Na mexických obrázcích převládá žlutočervená a je tam větší kontrast barev. Příroda nebo slunce způsobují, že na paletě pak obraz vypadá trošku jinak. A je to tím, že kontury jsou ostřejší. Mexičané také mají rádi barvy, a tak vůbec všechno je tam barevné; sluníčkem, které mají celý rok, je dáno, jak se oblékají, jaké používají barvy a jak ty barvy fungují.

Evropa – jaká je to pro vás barva?

Samozřejmě Španělsko a Švédsko jsou něco jiného, ale naše, střední Evropa – to jsou takové mlžné dálky, nejsou tu ostré kontury, všechno je víc rozostřené. Víc v mlze a víc hnědé, obloha je sice teď právě trochu do modra, ale dokud jsem nebyl ve Španělsku delší dobu, tak jsem si říkal, že ta modrá je vymyšlená, všechno má jiný kolorit.

Jakou používáte techniku?

Většinou maluji olejem, protože je to nejjednodušší; lidé si myslí, že malba olejem je složitá, ale pro mne je to jednodušší než akryl. Olejová barva je stále živá a i když se nanese pastelově, má svou měkkost, živost, kdežto akryl se hodí spíš na gestickou a abstraktní malbu, protože se těžce promalovává, těžce se s ním tvoří lazury. Neznačená to, že olejový obraz je kvalitnější, ale akryl, to je mrtvá hmota. Po nějaké době se z něj stane guma, kdežto olej je stále živý. Na to, že promalovávám velké plochy nebo odstínění, se olej hodí nejlépe. A pak rád dělám akvarely, pastely a také mě baví různé grafické techniky.

Teď trochu spekulativní otázka. Kdyby nedošlo ke změnám před 25 lety, jak si myslíte, že by se utvářel váš život?

Vaše otázka mi připomněla podivný román, kde jsou právě takové spekulativními vývody, co by bylo, kdyby... Jmenuje „Plán N“ a její autor, Simon Urban, mladý Němec, popisuje NDR jakoby nepřestala existovat a ve které se děje spousta podivných věcí. Východní Němci mají například dokonalejší mobily než kapitalisti, ale jen proto, aby byli lépe odposloucháváni.

Vraťme se k vám a k Listopadu. Patříte ke generaci tehdejších třicátníků, které revoluce zastihla na počátku umělecké dráhy. Vzpomínáte, jak jste si před rokem 1989 představoval svou budoucnost?

Změny byly ve vzduchu celá osmdesátá léta. Už jako studenti jsme si organizovali neoficiální výstavy a také jsme za ně byli malinko popotahováni. To, že jen malinko,

znamenal už samo o sobě přicházející proměny. V listopadu 1989 začal boom Československa a obrovský zájem o dění u nás. Různí kurátoři muzeí a galerií a kulturní činovníci měli zájem zmapovat, co se dělo pod oficiálním povrchem, a dveře se pro nás otevřely do světa.

Jak se žilo výtvarníkům?

Část umělců se měla opravdu velice dobře. Část dokonce tvořila velice kvalitní umění, které pak režim ukazoval světu jako svou demokratickou tvář. Jsou díla, která by dnes ani nevznikla a patří do toho nejlepšího, co na světě svého času vůbec bylo vytvořeno, myslím například Trnkovy filmy a Libenského skleněnou plastiku. Stát do toho tehdy prostě nalil peníze, a neptal se, co to stojí. Jasně, bylo to v rámci ideologie. Pak byli umělci, kteří malovali v duchu socialistického realismu a žádné podbízění jim nebylo cizí. Nakonec byli umělci, kteří si nemohli oficiálně

ani koupit barvy, protože barvy byly v prodeji pouze na speciální průkaz pro členy Svazu výtvarných umělců a studenty uměleckých škol. Bylo to smutné a skličující.

To se ale samozřejmě podstatně změnilo.

Všichni jsme věřili, že každá změna může být jen k lepšímu. Ale umění se stalo zajatcem nové ideologie, kterou hlásal pan Klaus a skoro všichni ji přijímali. Byly to vlastně staré řeči o tom, že umění je jen jakási nadstavba, na kterou si musíme nejdřív vydělat, a tak se mohlo stát, že byla zadupána do země stavba moderní Národní knihovny a místo ní jsme začali budovat tunel Blanka. Ředitelem Národní galerie se v rámci „opoziční smlouvy“ stal pan Knížák. Národní galerie v pohledu zvenku vypadá hrůzně, není tam ani slušná kavárna; zkuste se zeptat i kulturních lidí, jestli si pamatují nějakou významnou výstavu z posledních let! Vlastně za dvacet let v Čechách skoro žádná viditelná kulturní budova nebyla postavena. Přitom by se například novým koncertním domem a novou Národní galerií mohli politici také chvástat, protože Veletržní palác je přece jenom pro Národní galerii dost nevhodný dům.

Říkal jste, že jste byl v Mexiku. Kde všude jinde jste svá díla prezentoval? A máte vůbec spočítané výstavy, které jste pořádal nebo na kterých jste se podílel?

Mám štěstí, malování je pro mne stále objevování, a moje obrazy pořád někoho zajímají. Výstavy spočítané nemám, bylo jich hodně. Delší dobu jsem pracoval a také vystavoval ve Španělsku, Itálii, na Islandu, v Číně, Japonsku. Teď mám v plánu udělat retrospektivní výstavu v Praze.

Dovedl jste si to před těmi 25 lety představit?

Cíle a představy mohou být nebezpečné, protože mohou nutit člověka k nesplnitelným očekáváním. Jsem spokojený raději v přítomnosti.

Marie Fleissigová

TEXT

METUZALÉM

František Koukolík

Vize, elixír života a psychiatrie

Ukázky z knihy

František Koukolík: Metuzalém. O stárnutí a stáří.

Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. Praha 2014

OBČANÉ PINEL A ESQUIROL

Vzpomínáte si na scénu z chodby blázince ze závěru Formanova filmu Amadeus? Na lidskou bytost zavřenou v tak malé kleci, že se nemůže ani dobře hýbat?

Pomiňme falšování historie, za které odpovídá jak autor námětu, Alexandr Sergejevič Puškin, tak autor scénáře, Peter Shaffer. Jde o ten blázinec. Skutečnost byla horší. Do konce 18. století byli duševně nemocní lidé podle rozšířené představy posedlí démony. Okolí s nimi zacházelo hůř než se zvířaty nebo nebezpečnými zločinci. Byli přivazováni, bití, žili v nepředstavitelně špině v hnijící slámě, často ve sklepeních bez světla, nerozlišitelných od dobových vězení. Byli trýzněni hladem, žízni a pouštěním žilou.

Těmto zařízením se říkalo hospic. Jedním z nich byl například londýnský Bethlehem Hospital, známý Bedlam. Nemocní tam byli drženi v klecích. Byl oblíbeným výletním místem pro návštěvníky včetně rodin s dětmi. Za nevelký peníz zde bylo možné zírat na pacienty jako na zvířata v zoologické zahradě.

Vyprávěl jsem již o Jeanu-Etienneu Dominique Esquirolovi (1772–1844) jako o jednom z prvních lékařů na světě, který poznal, že poruchy paměti ve stáří jsou projevem nemoci, nikoli projevem stárnutí mozku.

Pokusím se vyprávění odvíjet v čase směrem nazpět. Roku 1811 Esquirol v Salpêtrière nahradil zemřelého Jeana-Baptistu Pussina, pravděpodobně prvního psychiatrického „bratra“ na světě, pravou ruku Philippe Pinela (1745–1826). Esquirol se tak stal Pinelovým žákem.

V letech 1810, 1814 a 1817 procestoval na vlastní náklady francouzská psychiatrická zařízení. Roku 1818 o tom, co viděl, napsal krátkou zprávu ministrovni vnitra. Podrobněji pak situaci popsal ve výstižných a otřesně působících odstavcích v Dictionnaire des science médicales. Byl přesvědčen, že nemocným je povinen pomoci stát i lékaři. Podle něj musí být lidé s duševním onemocněním léčeni psychiatry ve specializovaných ústavech. Reforma, která díky Philippu Pinelovi, o němž budu ještě psát, už proběhla v Paříži, musí dospět i mimo Paříž. Nemocnice pro duševně choré mají být nástroji léčení – a za léčení odpovídá lékař, nikdo jiný.

V následujících letech Esquirol znovu procestoval všechna francouzská zařízení, kde byli hospitalizováni duševně nemocní lidé. Stal se duchovním tvůrcem zákona z roku 1838, ustavujícího v každém francouzském departmentu psychiatrickou léčebnu, kam byli umísťováni všichni lidé s duševním onemocněním, kteří to potřebovali. Zákon, samozřejmě v moderní podobě, platí ve Francii dodnes.

Vyjadřuje základní myšlenkový směr, který přibližně říká: „*Duševně nemocní lidé jsou lidé. Nejsou posedlí démoni, dědičným hříchem ani hříchy z minulých životů. Za své onemocnění nemohou. Je nutné se postarat, aby neubližovali sobě ani okolí. Nikdo nesmí ubližovat jim. Postarat se o ně musí stát a psychiatři. I když jejich chorobám nerozumíme a neumíme je vyléčit, nemocným prospěje lidské zacházení a míra volnosti úměrná jejich onemocnění.*“

Evropa, včetně Rakouska, Francii následovala. Půl století předtím byla místa, kde žili duševně nemocní lidé, předpeklim.

KDO ZMĚNIL EVROPSKÝ ZEITGEIST?

Pravděpodobně většině lidí, kteří budou číst tyto řádky, něco řeknou jména Diderot, Voltaire, d'Alembert, von Holbach, Helvétius, Hume, Locke, Rousseau... Kolik lidí však osloví jméno abbé Gregoire (1750–1831)?

Vyrok „*V morálce jsou králové tím, čím jsou ve světě přírody nestvůry*“ pochází z jeho provenience. Vzdělával se v jezuitské koleji v Nancy, stal se knězem. V roce 1789 byl zvolen do generálních stavů. Velkou revoluci pochopil. Přidal se k třetímu stavu. Předsedal schůzi, která trvala 62 hodin a v jejímž průběhu dav zaútočil na Bastillu. Byl pro zrušení privilegií šlechty a církve. Odprísáhl věrnost republice. Byl zvolen biskupem. Podporoval zrušení monarchie. Pronesl řeč požadující soud nad králem Ludvíkem XVI. Soudu se neúčastnil, písemně však královo odsouzení žádal. Králův život se ale pokusil zachránit návrhem na pozastavení výkonu trestu smrti. Nátlaku, aby se zřekl buď úřadu, nebo víry, odolal. Odmítl obojí. Před gilotinou ho spasila jen vlastní odvaha. V době teroru byl vystaven útokům v Konventu, v tisku i nenávistným plakátům. Chodil v kněžském šatu, a protože byly kostely zavřené, sloužil mši denně doma.

Byl odpůrcem revolučního vandalizmu. Myšlenka ochrany kulturních památek je jeho nápad. Před terorem chránil několik umělců a spisovatelů. Věnoval se reorganizaci veřejných knihoven, podporoval ustavení botanických zahrad a technické vzdělávání. Byl zastáncem jednotné francouzštiny. (V jeho době lidé ve Francii mluvili 33 dialekty.)

Po převzetí moci Napoleonem se stal členem legislativního tělesa připravujícího proslulý Občanský zákoník. Byl odpůrcem Napoleonova konkordátu s Vatikánem. Po jeho podpisu rezignoval na funkci biskupa. Byl jedním z pěti odvážných senátorů, kteří hlasovali proti ustavení císařství. Byl odpůrcem vznikající nové francouzské

šlechty i rozvodu Napoleona s Josefínou de Beauharnaisovou. V průběhu proslulých 100 dnů Napoleonovy vlády mezi návratem z Elby a bitvou u Waterloo se proti Napoleonovi otevřeně postavil.

Jeho postoj k francouzské ústavě se málem stal důvodem k nové ozbrojené invazi Svaté aliance. Abbého Gregoira se však intrikou podařilo „včas“ odstavit od politického vlivu.

V závěru života byl nucen prodat knihovnu, aby měl z čeho žít. Jeho umírání provázela těžká srážka s oficiálním kurzem katolické církve. Gregoirova pohřbu se zúčastnilo na 20 000 lidí, z pohřebního vozu vypráhli koně a na Montparnass odvezli zemřelého sami.

Celé to ale shrnu do jednoho faktu: abbé Gregoire byl zásadním odpůrcem otroctví a zastáncem rovnosti černé a bílé rasy, židů a křesťanů.

O KOLIK PŘEDBĚHL DOBU?

Doktor Phillipe Pinel (1745–1826) je pravděpodobně neznámější lékař, který se v rozporu s tradicí začal chovat s pochopením a soucitem k duševně nemocným lidem. Nebyl sám. Jména ženevského lékaře Abrahama Jolyho, florentského lékaře Vincenza Chiarugiho a anglického kvakera Williama Tukea, jejichž postoj k duševně nemocným byl podobný jako Pinelův, však dnes něco říkají snad jen historikům psychiatrie.

Pinel vystudoval v Toulouse. Řadu let se živil jako překladatel a redaktor, Paříž lékařské diplomy z venkovských univerzit neuznávala. V soutěži o dotaci na další studium neuspěl. Zájem o duševní onemocnění v něm probudila osobní tragédie. Jeho přítel onemocněl „nervovou melancholií“, patrně depresí, a spáchal sebevraždu. Pět let před Velkou revolucí pracoval v soukromých sanatoriích pro duševně nemocné. Byl „ideologem“, jedním z intelektuálních strůjčků revoluce. Přátelé ze salonu Madame Helvétiové, kteří se během revoluce dostali k moci, mu dopomohli k místu lékaře v Bicêtre. To byla věznice a současně azyl pro 4000 mužů. Mezi nimi bylo na sedmém oddělení kolem dvou set duševně nemocných. Správcem zde byl Jean-Baptiste Pussin (1745–1811). Vyléčil se zde ze skrofulózy, tuberkulózy krčních uzlin. Bylo zvykem takové lidi zaměstnávat v místě.

Pinel bývá označován za „otce moderní psychiatrie“, nebo také za „muže, který duševně nemocným sňal okovy“. Alespoň tak praví slavný obraz Tonyho Roberta-Fleuryho z r. 1876. V jeho centru stojí mladá žena v bílém a Pinelovi ukazuje ženy v poutech. Další žena, klečící, líbá Pinelovi ruku. A vidíte, jiní autoři tvrdí, že ve skutečnosti sňal duševně nemocným pouta Pussin.

To už Pinel pracoval v bývalé prachárně, proto Salpêtrière. Místo se podobalo velké vesnici a žilo v ní kolem 7000 žen. Roku 1802 sem Pinel nepostradatelného Pussina (i s jeho manželkou) přivolal.

Pinel znal a užíval základní jednoduchý postup při vědecké práci: kontrolní skupinu. V jeho době kvetla frenologie, pseudověda odvozující lidské vlastnosti z uspořádání a tvaru lebky. Pinel lebky svých nemocných pečlivě proměřoval, aby dokázal, že tvar ani uspořádání prohlubní a hrbolků lebky nic neznamená.

„Anatomické vyšetřování... zřejmě potvrzuje názor, který jsem vždy zastával: nejběžnější příčinou duševních onemocnění je intenzivní mentální postižení. Hlavy duševně nemocných lidí nejsou charakterizovány žádnými zvláštnostmi utváření, s nimiž bychom se nesetkali u hlav jiných zkoumaných bez výběru.“

V době teroru se Philippe Pinel setkal s právníkem Georgesem Couthonem (1755–1794, popraven), blízkým spolupracovníkem Robespierrovým. Couthon pátral v Biçetre po skrytých zrádcích. Pinel ho vzal mezi nemocné, Couthon se je pokusil vyslýchat. Odpovědi vyslychaných byla sprška urážek a sprostot. Couthon se údajně obrátil na Pinela a poznamenal: *„Občane, nejste šílený sám, uvažujete-li o možnosti, že tato zvířata zbavíte řetězů?“*

Pinel odpověděl: *„Občane, jsem přesvědčen, že tito šílenci jsou tak nevladatelní pouze proto, že byli zbaveni vzduchu a svobody...“*

„Pak si s nimi dělejte, co je vám libo. Předávám vám je. Obávám se však, že se můžete stát obětí svých vlastních předpokladů.“

(Tolik zmínka Chambersova Edinburghského žurnálu v roce 1849.)

V Pojednání o duševních chorobách z r. 1801 Pinel píše: *„V nemocnicích pro šílence je nepochybně možné uchovat zdání pořádku a loajality neomezeným odnětím svobody a barbarskými metodami stejně jako v despociích. Hrobové ticho a mlčení smrti je však v místě zasvěceném přijímání duševně nemocných nežádoucí.“*

V knize Nosographie z r. 1789 rozlišil Pinel pět kategorií duševních onemocnění: melancholii, mánií bez deliria, mánií s deliriem, demenci a idiocii. První skupina odpovídá dnešním depresím, třetí dnešním psychózám, poslední mentální retardaci. Velmi pozoruhodná je skupina druhá: Pinel byl zřejmě mezi prvními, kdo poznal psychopatii.

A dál:

„Jestliže se maniakům v rekonvalescenci v malátnosti neaktivního života nabídne podnět oslovující jejich přirozený sklon k pohybu a cvičení, jsou aktivní, pilní a metodičtí. Pracné nebo zábavné zaměstnání zastaví jejich bludné putování, je prevencí překrvení hlavy tím, že je krevní oběh stejnoměrnější, navozuje klidný a osvěžující spánek... Těšilo mne pozorovat mlčení a klid, které převažovaly v asyly Biçetre. Téměř všem pacientům pařížští obchodníci zajistili zaměstnání, které upoutávalo jejich pozornost.“

Čili předchůdce zakladatelů pracovní terapie.

Pinel před 200 lety doslova prorocky napsal: *„...v případech duševních chorob, stejně jako u všech onemocnění ostatních, je užití léčebných prostředků uměním nemalého významu. Uměním s ještě větším významem, získatelným obtížněji, je vědění, kdy od jejich užití upouštět nebo je zcela vynechat.“*

Pinel zbavil nemocné řetězů. Ale svěrací kazajku v případě nutnosti užíval. Samozřejmě že svěrací kazajka, stejně jako lobotomie (operace, při níž se v době před moderními léky protínala spojení mezi prefrontální kůrou a dalšími částmi mozku), stejně jako vysoce účinné psychotropní léky svádějí ke zneužívání a také zneužitý byly. Pomínou-li charakteristický znak postmodernismu, totiž filozofování, které budí dojem, že délka a krása vět vyhrála nad jejich smyslem, nemělo by zneužívání psychiatrie být důvodem k zášti probouzející dojem fanatismu, ani k pokryteckému vylévání dítěte s vaničkou.

O VIZI S TRHLINAMI

V 60. letech minulého století se v USA a pak i jinde začala prosazovat vize: moderní psychofarmaka pacientům psychiatrických zařízení pomohou natolik, že jejich umístění v nemocničních zařízeních nebude nutné. Pacienti se vrátí do svých komunit.

Na první pohled to vypadalo skvěle, zejména pro úspory ve zdravotnictví. Provoz psychiatrické léčebny je drahý. Pochmurné „blázince“ zmizí.

Jenže: Na léčbu část nemocných odpovídá špatně nebo vůbec neodpovídá. Část „vyléčených“ pacientů se schizofrenií žije dál, ale má tak těžké poruchy poznávacích funkcí, citového života a schopnosti sociálního přizpůsobování, že jsou invalidní.

Ještě větší je problém se „životem v komunitě“.

Jestliže mají pacienti milující a tolerantní rodiny, které se jich ujmou, pak je život v komunitě, případně přerušovaný kratšími hospitalizacemi, obvykle, ne vždy, s trvalou farmakologií možný.

Jen část pacientů je však ochotna užívat léky, které mají nepříjemné vedlejší účinky. Počet pracovních míst v chráněných dílnách je nevelký a dále klesá. Důchod těchto lidí je ubohý, často jsou ještě mladí. Léky, které musí užívat, jsou drahé, jejich ceny rostou, „podíl“ pacientů s nimi.

Příslowecná asfaltová džungle moderních velkoměst komunitou není. Nemocní, jejichž psyché je jemně řečeno křehká, se dostávají do prostředí, kde je jejich komunitou svět bezdomovců. Komunita není přespávání na lavičce v parku. Pod mostem, v šachtách teplovodního porubí, v kanalizaci, rozpadajících se opuštěných budovách, přeplněných útulcích církví nebo Armády spásy, ani v bývalých útulcích pro zvířata. Odhaduje se, že mezi bezdomovci je podíl neléčených nebo špatně léčených psychiatrických pacientů velmi vysoký. Zdaleka nejde jen o alkoholiky nebo narkomany. Stávají se obětí počasí i městských lidských predátorů. Odhaduje se, že mezi bezdomovci je podíl neléčených nebo špatně léčených psychiatrických pacientů velmi vysoký. Není to dlouho, co mi do nemocnice policie přivezla mladého neduševně nemocného muže se snětií dolní končetiny posetou mušičkami. Dolní končetinu bylo nutné celou amputovat.

Někteří psychotičtí pacienti se pod vlivem onemocnění chovají násilně. Jsou to už staré zkušenosti: Schizofrenní muž se dopustí vraždy s pětinasobně vyšší pravděpodobností než muž duševně zdravý, sděluje rakouská studie. Finská policie našla pravděpodobnost dokonce desetinasobnou. Psychiatři pacienti jsou propouštěni z vězeňských psychiatrických zařízení. Jestliže jde o muže, pak pravděpodobnost, že se dopustí během roku po propuštění druhé vraždy, je 300krát vyšší než je pravděpodobnost, že něco takového provede muž z kontrolní, to je zdravé a nevězněné populace.

Obětí násilného chování duševně nemocných se někdy stávají sami lékaři, kteří o tyto pacienty pečují. Detenční ústavy, kam by byli takto nebezpeční pacienti umísťováni, neexistují. V psychiatrických léčebnách s ohledem na drastickou redukci počtu lůžek není místo. Policie opakovaně upozorňovaná na nebezpečné chování zřejmě duševně nemocného jedince buď nereaguje, nebo čeká, „až se něco stane“.

Jako by se kolo historie otáčelo nazpět, před Phillipa Pinela, Williama Tuka nebo Dorotheu Dixovou. Tou roku 1841 natolik otrásl pohled na duševně nemocné v amerických věznicích, že zasvětila další desetiletí svého života lobbování pro výstavbu psychiatrických zařízení. Po čtyřiceti letech jejího úsilí klesl počet duševně nemocných lidí ve věznicích USA na 0,7 %.

Současný vývoj je díky mocenskému vítězství neokonzervativců a neoliberalů opačný. V roce 1955 bylo ve státních nemocnicích v USA 559 000 lůžek, populace obnášela 164 milionů lidí. V roce 1994 bylo ve státních nemocnicích k mání 72 000 lůžek, populace vzrostla na 250 milionů lidí. Počet lůžek na 100 000 lidí se propadl z 339 na 29.

V rozmezí let 1980–95 vzrostl počet lidí v amerických věznicích z 501 836 na 1 587 791, to je nárůst o 216 %. Celá populace ve stejném období vzrostla o 16 %.

Podíl lidí se schizofrenií a velkými afektivními poruchami je ve vězeňské populaci 3–6krát vyšší než v běžné populaci. V roce 2004 bylo ve věznicích USA 2,1 milionu lidí. Podíl lidí s vážnými duševními onemocněními kolísá v různých typech věznic mezi 10–21 %. Ve věznicích USA bylo tedy dle nejstřízlivějšího odhadu z r. 2002 asi 321 884 duševně nemocných lidí. Stejný trend postihl Kanadu. A je pravděpodobné, že srovnatelný vývoj běží v České republice také. Nejde o nic nového.

Už roku 1939 popsál L. Penrose vězení a psychiatrická zařízení na základě statistických dat 18 evropských zemí jako druh spojených nádob. Jakmile klesne počet lidí v jedné z nich, stoupne ve druhé a naopak. Lidé, které tento sociální systém vyvrhne na ulici, končí v jedné nebo druhé instituci, často je střídají.

Vězení je stres. Počet sebevražd je v kanadských věznicích 84/100 000 lidí, v běžné populaci je 11,3/100 000 lidí. Vražda je v kanadských věznicích 28/100 000 lidí, v běžné populaci je 1,8/100 000 lidí.

Lze shrnout: Takto prováděná deinstitucionalizace, viděno jen trochu lidskýma očima, ztroskotala. Obhajoba této její podoby je směsí pokrytectví, nevědomosti a hlouposti. Stát, který si říká civilizovaný a humánní, musí mít prostředí pro lidi, které nikdo nechce, nikam nepatří, nejsou s to se o sebe sami postarat. Každá lidská skupina je jen tak dobrá, jak se dokáže postarat o své nejslabší a bezbranné členy.

O POČÍTÁNÍ NERVOVÝCH BUNĚK V LIDSKÉM MOZKU

Má-li něco ve vědeckém poznávání opravdu smysl, pak je to kvantifikace a její matematické vyjádření. Kvantifikovatelný jev lze dobře popsat a ověřit. Jenže biologie a její větve medicína se zabývají jevy tak složitými, že je kvantifikace obtížná a matematické modelování může problematiku zjednodušit natolik, že se originálu podobá jen málo. Stává se, že tvůrci modelů mají raději své modely než skutečnost. Prostým příkladem jsou pokusy o odpověď na zdánlivě jednoduchou otázku: „Kolik je v lidském nebo jiném mozku nervových buněk?“

Zcela spolehlivě je znám počet neuronů v těle hlístice oblé, *Cenorhabditis elegans*. Hlístice je nepatrný červíček a má jich 302. Také proto je oblíbeným modelem genetiků i neurovědčů. Se složitějšími mozky, nemluvě o lidském, je ale svízlel.

Nejdřív musíte zjistit, co neuron je a co není. Pak musíte určit, kolik druhů neuronů existuje. V obou případech záleží na užitých metodách vyšetřování. Odlišné metody vás dovedou k odlišným výsledkům. Řezy mozkovou tkání musí být stejně silné. To je technický problém první hvězdné velikosti. Musí být přesně kolmé na povrch závitů, vyšetřujete-li mozkovou kůru. Další problém vyvstane tím, že se její závitů stácejí ve třech rovinách, odlišně vpravo a vlevo, odlišně u různých lidí. Musíte vědět, že se tkáň mozku mladého člověka při histologickém zpracování sraštuje daleko víc než stejná tkáň mozku člověka starého. Tím pádem máte ve stejném zorném poli ze stejné oblasti mozku mladého člověka najednou daleko víc neuronů než u člověka starého.

Mozková kůra není všude stejná ani pod mikroskopem. Německý neuroanatom Korbinian Brodman popsal r. 1909 jejích 52 různých polí. Liší se právě velikostí nervových buněk a jejich uspořádáním do vrstev. Korová pole jsou u různých lidí různá, nejsou stejná v levé a pravé hemisféře téhož mozku. Objemem se mohou u různých lidí lišit až dvojnásobně. Co do rozlišnosti korových polí jsou na tom lidé stejně jako s otisky prstů. Chcete-li přesně počítat neurony, měli byste vědět, ve kterém Brodmanově poli se právě nalézáte. A to dokáže na světě poznat jen několik lidí.

Nadto přesně nevíte, jak je přírodou „nastavená norma“. Jinak řečeno jaký je nejmenší a nejvyšší počet neuronů v těžce oblasti u zdravých lidí. Najít zcela zdravý mozek stárnoucího nebo starého člověka je těžké. I když někteří lidé stárnou optimálně a nejsou na nich vidět žádné známky senility, mohou mít klinicky podprahovou Alzheimerovu nemoc. Při ní počet neuronů klesá.

Není tedy divu, že po sto letech výzkumu, který začal prostým počítáním a pokročil k důmyslnému počítání strojem, čteme tak rozdílné výsledky.

V neurovědách i ve veřejnosti panuje přesvědčení, že v lidském mozku je 100 miliard nervových buněk. Jenže nikdo neví, odkud se tento předpoklad vzal. Situaci změnil vynikající nápad brazilské badatelky Suzane Herculano-Houzelové, která spolu s Robertem Lentem vynalezla a r. 2005 uveřejnila velmi důmyslnou, přitom poměrně jednoduchou, velmi moderní imunocytochemickou metodu, která s vysokou spolehlivostí, celkem v deseti krocích a během 24 hodin spočítá jak nervové, tak gliové buňky. Odhady nejsou závislé na objemu zkoumané tkáně, lze je tedy užít ke srovnávání mozků různých druhů zvířat při zkoumání fylogeneze, vývoje v průběhu života i při různých onemocněních. Málokdo si uvědomí, že se mozky savčích druhů objemem liší až 100 000krát. Metoda, kterou popisují, určila počet neuronů v mozku dospělého muže číslem 86 miliard, ostatních buněk číslem 85 miliard. Sama mozková kůra váží kolem 1233 g a je v ní 16 miliard neuronů, zatímco v mozečku, jehož váha se pohybuje kolem 154 g, je 69 miliard neuronů. Mozková kůra tvoří 82 % hmoty mozku, obsahuje jen 19 % mozkových neuronů, většinu jejího objemu tedy tvoří jejich výběžky.

A tak mne napadlo zjistit, kde tohle badatelské úsilí začalo.

Nejstarší práci, kterou jsem našel, napsal C. F. Hodge, docent fyziologie a neurologie Clarkovy univerzity ve státě Massachusetts. Studie vyšla r. 1892 v sedmém svazku časopisu *Journal of Morphology*, s. 129–134. Jmenuje se *Changes in ganglion cells from birth to senile death. Observations on man and honey-bee*, neboli *Změny v gangliových buňkách od narození do smrti v seniu. Pozorování u člověka a včely medonosné*.

Gangliovými buňkami měl autor na mysli jak neurony mozku, tak gangliové buňky krčních ganglií, což jsou sice také neurony, ale z tradice si nesou tento název.

Po 120 letech je práce stejně krásná jako dojemná. Obsahuje jen dvě citace, pod čarou. Zvláštní je, že jedna z nich je až z r. 1893. V závěru práce je poznámka, že stručný výtah této studie autor přednesl v září r. 1893 ve Fyziologické sekci Pan-Amerického kongresu. A jsou tam i čtyři hezké kreslené obrázky. Tehdy se ještě z mikroskopu nefotografovalo. Svým způsobem je studie autorovým vyprávěním na téma „tohle mne napadlo, tak jsem to dělal“.

Hned po úvodu píše:

„Pozorování, o nichž si přeji zpravit, byla učiněna na následujícím materiálu. Nejprve mozek, mozeček, krční mícha a první krční ganglia muže, jenž zemřel ve věku 92 let. Pokud bylo možné pozorovati a určit, příčinu smrti nekomplikovala choroba žádného druhu. V průběhu posledních dvou let postupně potřeboval víc a více spánku, podstatně víc v zimě než v létě. Nakonec ho bylo obtížné probudit k jídlu. V závěru bylo probuzení nemožné a po šesti dnech hladovění začaly dýchání i puls oslabovati, až nakonec ustaly bez sebemenšího boje nebo dokonce pohybu,

který by vyznačoval okamžik smrti. Za druhé první krční ganglia mužského plodu náhodně zabitého při porodu. Za třetí části mozku, mozečku a prvních krčních ganglií muže náhodně zabitého ve věku 47 let. Za čtvrté supraesofageální ganglia 21 starých včel, vypreparovaná společně s mozky stejného počtu mladých včel, které se právě vylíhly...“

Následuje pracovní postup, pozorování, výsledky a výklad výsledků se závěrem. Práce je tedy členěná podobně jako ty současné. Rozdíl je v tom, že členění není v podobě: nadpis a následující text. Je plynulým tokem.

Zajímavá je poslední věta:

V uvedeném článku netvrdím, že je nervová tkáň ve vztahu k fyziologické smrti důležitější než kterákoli jiná tkáň. Přesný vztah každé z nich musí být jasně určen experimentem.

Pozoruhodné rovněž je, že právě tato studie pochází ze Spojených států amerických. Přitom jedno z nejvýznamnějších těžišť neuroanatomie, neuropatologie a psychiatrie bylo v té době v Německu. Tehdejší přední odborníci zvládali všechny tři disciplíny. To ještě psychologii a psychiatrii na dvě tři generace nezaplavily některé bludné uličky psychoanalýzy a jejího svým způsobem opaku, behaviorismu, aby se s vynálezy nových léčiv i vyšetřovacích metod věda navrátila k výchozímu směru nastoupené cesty.

Těžko se rozhodnout, kým začít. Dnes jsou jejich jména zachycena nanejvýš jako eponyma v učebnicích, téměř nikdo se o ně nezajímá. Přitom z nich dnešní neurovědy vyrostly jako stromy z vlásečnicových kořínků.

FRANZ NISSEL

Profesor von Gudden byl učitelem Franze Nissla (1860–1919), dalšího zakladatele neuropatologie. Nisslův otec vyučoval latinu, přál si mít ze syna kněze, Franz ale odešel studovat medicínu. Roku 1884 vyhlásila lékařská fakulta soutěž o cenu za významnou práci v oboru neurologie. Nissl představil metodu, kterou lze mozkovou tkáň vhodně fixovat a barvit. V tělech nervových buněk objevil hrudky krásně modrého materiálu (Nisslovu substanci, také substanci tigroidní, protože při dobré vůli tygři kožich připomíná). Nissl byl postavou malý, neoženil se. Pracoval a pracoval, a to po boku dalších nositelů slavných jmen neurologie, neurohistologie, neuropatologie a psychiatrie. Například sedm let spolupracoval s Aloisem Alzheimerem, o němž bude řeč dále. Roku 1904 se stal profesorem a nastoupil do vedoucí funkce Psychiatrického ústavu heidelberské univerzity poté, co Emil Krapelin, pravděpodobně jeden z největších psychiatrů počátku minulého století a vlivný dodnes, odešel do Mnichova. Krapelin tam pak vedl Německý výzkumný ústav psychiatrický (Deutsche Forschungsanstalt für Psychiatrie). Roku 1918 pak Nisslovi nabídl v této instituci místo. Zde Nissl spolupracoval s Korbinianem Brodmanem, pro neurovědní obory nesmrtelným autorem mapy kůry lidského mozku. Nissl však brzy poté zemřel na selhání ledvin.

ELIXÍR ŽIVOTA

Kdo miluje pohádky, pověsti, legendy a příběhy, magii, astrologii, hermetickou filozofii a vůbec tajemno, a to od dob nejstarších do dnešních dnů, může se těšit četbou o elixíru života. Kdo se elixíru napije, bude nesmrtelný a nadto věčně mlád. Začneme staroegyptským bohem Thovtem. Vypadá to, že je hlavní postavou legendy o vzkříšení, která pak přeputovala do křesťanské mytologie. Následovat bude Hermes Trismegistos, někdy s Thovtem ztotožňovaný, jindy k Thovtovi tradice přidala řeckého Herma neboli římského Merkura, případně se zmiňuje biblický Henoch. V hinduistických spisech se dočteme o nápoji amrita (ne-umřít), nevynecháme ambrosii a nektar bohů řeckých, ani Džamšídův pohár perské mytologie.

A jak bych mohl zapomenout na starověkou Čínu. Nejedna císař si tam několika doušky elixíru život naopak ukrátil. Alchymisté totiž do nápoje míchali všechno možné, nebezpečná byla zejména rtuť.

A samozřejmě nevynechat bohyni dlouhého života Ma Gu. Z ní mají radost zvláště milovníci konopí, jakož i lékaři a spol., razící „konopí pro léčebné účely“. Budiž jejich život dlouhý a příjemný. Doslovný překlad božského jména Ma Gu zní „Konopné děvče“. Znak ma označuje canabis. Nejméně jedna moderní větve taoismu doporučuje užívání konopí z ryze spirituálních důvodů. Což poněkud připomíná uctivé keltské označení staré dobré whiskey, které zní uisge beatha a znamená voda života. A kdo by zapomněl na rajskou fontánu věčného života a mládí z obrazu Hieronyma Bosche?

Budu vyprávět o dvou zajímavých, svým způsobem nesmrtelných smrtelnících.

Jedním je dobyvatel Čingischán, druhým je Thomas Jefferson, autor Deklarace nezávislosti a v pořadí třetí prezident Spojených států amerických.

Dohodneme-li se na definici, uvidíme, že elixír života existuje, není ani trochu pohádkový, nepropůjčuje věčné mládí a biologové mu říkají replikátor. To je něco, co se umí pokud možno bezchybně okopírovat a pokračovat v existenci v dalších tělech, která si za tím účelem společně s dalšími replikátory postaví.

ČINGISCHÁN

Jeden z největších a nekrutějších dobyvatelů světa, muž svým způsobem geniální, o němž se píše, že desetiletý dokázal v hádce o kořist zabít vlastního bratra, zakladatel největší suchozemské říše, se narodil snad roku 1162 (nebo 1155). Krví a železem, přesněji řečeno ocelí, krutostí, intrikami, lstí, velkorysostí i prozíravostí sjednotil nomádké kmeny severozápadní Asie. Nechal se prohlásit Velkých chánem neboli císařem a poté se jeho skvěle vyzbrojené armády s mimořádným velením, s novými prvky v taktice i strategii, včetně dokonalé zpravodajské služby a speciální techniky dobývání opevněných měst, vydaly na pochod.

„Největší radost, kterou pozná muž, je porazit nepřátele a hnát je před sebou. Jezdit na jejich koních a sebrat jim, co bylo jejich. Vidět tváře těch, kdo jim byli drazí, pokryté slzami a sevřít jejich ženy a dcery ve své náruči,“ to je Čingischánovo poselství. Svých slov se držel do posledního písmene, jeho synové a následovníci rovněž. Ke konci jeho života zaujímala Čingischánova říše většinu Eurasie.

Píše se, že Čingischánova tažení, v nichž úspěšně pokračovali jeho dědicové, stála 40 milionů lidských životů, i když odhad nemusí být spolehlivý. V Rusku, Ukrajině, Polsku a Maďarsku, na Středním východě, v Číně, Koreji i Indii je nájezd Mongolů s hrůzou připomínán dodnes. Kroniky mluví o pádu kvetoucích a lidnatých měst, například Bagdádu. Moderní pojem genocida vystihuje chování mongolských armád naprosto dokonale. Pyramidy z lidských lebek u měst srovnaných se zemí jsou příslovecně.

Perský spisovatel Ata al-Mulk Džuvayni píše, že po dobytí Urgenče, hlavního města Chorézmu, říše rozpínající se na území dnešního Turkmenistánu a Uzbekistánu, dostalo 50 tisíc mongolských vojáků rozkaz: „Každý z vás popraví 24 lidí.“ To by znamenalo 1,2 miliómu mrtvých. Číslo je jistě nadsazené, i tak šlo ale o jeden z největších masakrů poraženého obyvatelstva v lidských dějinách.

Mongolských zvykem bylo zabíjení šlechticů bez prolití krve. Bitvu u řeky Kalky r. 1223 Kyjevská Rus prohrála. Představitelé poražených žádali o mír a milost. Subataj, Čingischánův vítězný generál, dal postavit jakési dřevěné pódium, na němž pak se svými generály hodoval. Pódium díky zátěži klesalo a svou vahou rozdrtilo šest zajatých ruských knížat včetně Mstislava III.

Giovani de Plano Caropini, papežův vyslanec k Velkému chánovi, v únoru 1246 projížděl Kyjevem a napsal:

„Mongolové zaútočili na Rusko. Velice je zpusťovali, ničíce města a pevnosti, vraždíce lidi. Dobyli Kyjev, hlavní město Rusi, poté co je dlouhou dobu obléhali, vzali město útokem a obyvatele usmrtili. Putující touto zemí překračovali jsme bezpočet lebek a kostí mrtvých lidí rozházených po zemi. Kyjev bylo velké a velmi lidnaté město, nyní z něj nezbylo téměř nic, neb v současné době je zde sotva na dvě stovky domů a jejich obyvatelé jsou drženi v plném otroctví.“

Na druhé straně Čingischánova vláda obnovila klid a pořádek na Hedvábné stezce a zajistila tím bezpečné spojení mezi západem a východem světadílu. Existoval krátký Pax mongolica. Letopisec píše, že v té době „mohla projít říší panna se zlatým džbánem na hlavě, aniž by se jí cokoli stalo.“ Čingischánova vláda rozšířila tradiční mongolské písmo, zavedla první psaný mongolský zákoník a přísný vojenský manuál a v kontextu doby byla neobvyklá naprostou náboženskou tolerancí.

Čingischán zemřel r. 1227, příčina a okolnosti jeho smrti jsou nejasné. Mluví se o pádu z koně, o válečných zraněních, dlouhodobém onemocnění zakončeném zápallem plic a dokonce o smrti v průběhu vítězné bitvy s Tanguty v severozápadní

Číně. Zajímavá a nedoložená pověst z počátku 17. století praví, že Čingischána zabila tangutská princezna, zajatá coby válečná kořist. Vykastrovala ho malou skrytou dýkou, sama se pak utopila. Měla to být pomsta za všechny znásilněné ženy.

Čingischán po zvyku svého kmene žádal, aby jeho hrob byl bez označení. Podle legendy pohřební průvod nesoucí chánovo tělo zabil každého, koho potkal. Přes jeho hrob měla přeběhnout stáda koní. Podle jiné pověsti byl pohřben, podobně jako jeho předchůdce Atila, na dně dočasně odkloněné řeky. Jakmile byla pohřební komora uzavřena, vojáci proud vrátili do jeho koryta.

Místo, kde spočívají Čingischánovy ostatky, tedy známo není. Říká se, že stárnoucí vojevůdce toužil po nesmrtelnosti a tázal se mudrců, jak jí má dosáhnout. Jeden z nich mu prý poradil prostě: „Měj, pane, co největší počet dětí.“ Čingischánův harém obnášel tisíce žen podobně jako harémy jeho mužských příbuzných. Podle ústní tradice Chazarů, etnika mongolského původu žijícího v Pákistánu, jsou všichni chazarští muži Čingischánovi potomci. Věda to považovala za mýtus, vysvětlím, proč.

CHROMOSOM Y

Haplotyp je pojem užívaný v genetice. Je odvozen od řeckého slova znamenajícího jeden, jednoduchý, jediný. Někaké pořadí „písmen“ DNA se označuje jako jejich sekvence. Haplotyp je označení pro sekvence DNA, které v jejím řetězu v nějakém chromozomu sousedí a přenášejí se společně. Haplotypem může být jeden chromozomální locus (to je „místo“, kus řetězu, o němž se neví, zda v něm nějaký gen je, nebo není), několik locusů nebo i celý chromozom.

Aby to nebylo tak jednoduché: Kousek řetězu DNA je zapsán nějakými písmeny, například AAGCCTAG („písmena“ označují jednotlivé báze, A adenin, G guanin, C cytosin, T thymin). Různí lidé mohou mít na stejném místě různá písmena. V tom případě se mluví o jednonukleotidovém polymorfismu. Někaký počet takových polymorfismů na jednom chromozomu z dvojice chromozomů se také označuje jako haplotyp.

Pohlavní chromozomy mužů jsou XY, žen XX. Chromozom Y je pohlavní chromozom, synové ho získávají od otců. Výhodou je, že se v čase moc nemění. Určíte-li dostatečný počet haplotypů chromozomu Y, určíte něco podobného genetickému podpisu přenášenému z generace do generace, od otců na syny.

Vědce zkoumající genetické uspořádání asijských mužů upoutal haplotyp, kterému začali říkat „hvězdné hnízdo“. Našli ho v 16 populacích v geograficky velké oblasti rozložené od Kaspického moře až k Tichému oceánu. Zjistili, že ho v této oblasti má 8 % mužů. A vypočetali, že se tato rodová linie objevila v Mongolsku přibližně před 1000 lety. „Takhle rychlé šíření nemůže být důsledkem náhody,“ pochybovali, „musí mít sociální důvody.“

Nahlédli do historických záznamů. Výskyt „hvězdného hnízda“ se kryje s hranicemi říše kontrolovanými Čingischánem a jeho dědici. Výjimkou jsou Chazarové žijící v dnešním Pákistánu. Mezi jejich muži je ale „hvězdné hnízdo“ podobně časté, takže by i mnozí z nich mohli kousek Čingischánovy genetické informace nosit.

Je samozřejmé, že si Čingischán svůj haplotyp sám nevytvořil, ale má ho po svých mužských předcích, nejspíše po svém prapradědovi, a předal ho svým bezpočetným známým i neznámým mužským potomkům. Pro zajímavost: Jeden z Čingischánových mužských předků byl podle kroniky zrzavý a měl zelené, případně modré oči – a mongolskou tvář.

Mohlo to tak být?

Zcela jednoznačnou odpověď by poskytla DNA z Čingischánových kostí, pokud se je ovšem podaří najít. Pravděpodobnost, že si Čingischán a jeho mužští potomci opravdu zajišťovali „nesmrtelnost“ tímto způsobem, je vysoká. Sami nežijí, replikátorům, které žily v jejich tělech, se to však dokonale povedlo.

Pozor však: Všechno, co jsem zde napsal, je zjednodušení mnohem složitějšího jevu. Kdybych ho měl popsat v úplnosti, vznikla by kniha o několika stech stran. Než bych ji dopsal, byla by už zastaralá. A pochybuji, že by ji někdo četl.

THOMAS JEFFERSON

„Zde spočívá Thomas Jefferson, 2. 4. 1743 – 4. 7. 1826, autor Deklarace nezávislosti a Virginského statutu náboženské svobody a otec Virginské university,“ zní epitaf, který si nechal na svůj hrob napsat třetí prezident Spojených států amerických.

Existují pravděpodobně tři důvody lidské nesmrtelnosti tohoto muže.

Prvním je Deklarace nezávislosti. Jefferson při jejím formulování natolik využil myšlenky anglického filosofa Johna Locke (1632–1704), že americký historik Carl L. Becker oprávněně poznamenal, že „Jefferson Locke okopíroval“. Myslím, že to Jeffersonovu velikost nesnižuje ani v nejmenším. Uvedl ideje do života. Dnes si už neuvědomujeme, že razit nezávislost v mateřské zemi byl v Jefferssonově době hrdelní zločin, velezrada.

Kromě toho si lidé odedávna předávají, vypůjčují, kradou a kopírují myšlenky, podobně jako si barokní skladatelé předávali hudební motivy. Například se jen málo ví, že John Locke získal řadu ze svých klíčových vědomostí o lidském naturelu a způsobu myšlení na přednáškách Thomase Willise (1632–1723), zakladatele moderní neurovědy.

Druhým důvodem Jeffersonovy nesmrtelnosti je Virginský status náboženské svobody. Zákonem se stal roku 1786. U nás se aktuálně hodně mluví o církevních restitucích a daních, jimiž bude zatížen celý národ včetně těch, kteří církvím a jejich tvrzením nevěří ani slovo.

Ve Statusu čteme: „...*Že bezbožná domněnka tvrců zákonů a vládců, občanských stejně jako církevních, kteří sami nejsou nikým jinými než myšlícími se a nenápaditými*

lidmi usurpujícími panství nad vírou lidí druhých, lidmi ustavujícími vlastní názory a způsobem myšlení jako jedině pravdivé a neomylné a tímto způsobem se snažícími vnutit je druhým, ustavila a uchovává falešná náboženství po veškerý čas v největších částech světa;

že nutit člověka k peněžním příspěvkům určeným propagaci názorů, jimž nevěří, je hříšné a tyranské.“

Když jsem poprvé četl Melvillovu Bílou velrybu, žasl jsem nad mírou náboženské tolerance. Ismaelovi, o němž lze předpokládat, že vyrostl v přísném protestantském prostředí, nikterak nevádí Kvíkvegův bůžek ani způsob, jímž ho uctívá.

Může být pramenem Melvillova vyznání Jeffersonovo povědomí o hrůzách náboženských válek a jeho znalost knihy Rogera Williamse (1603–1683), o které dnes už nikdo neví? To byl nevyklý puritan. Požadoval odluku od anglikánské církve, kterou považoval za zkorumpovanou, dále náboženskou svobodu a toleranci (i pro židy a indiány) a odluku církve od státu. Výrok „zeď oddělující stát od církve“ převzatý Jeffersonem, je Williamsův výrok. Vypadá to, že Williamsovy myšlenky jsou alespoň jedním ze zdrojů Jeffersonova dopisu ze dne 1. ledna 1802 určeného danburské Baptistické společnosti:

„Věřím s vámi, že náboženství je záležitost, která je výlučně mezi člověkem a jeho Bohem, že člověk nemusí nikomu skládat účty ze své víry a způsobu pobožnosti, že legislativní moc vlády má zasahovat jen činy, nikoli názory. Se svrchovanou úctou uvažují o takovém zákonu všeho amerického lidu, jenž prohlásí, že jeho legislativa nesmí vytvořit zákon, který by náboženství ustavoval anebo by svobodné vyznání zakazoval. Zákon by tím vytvořil zeď oddělující církev a stát.“

Tedy žádné nesvaté spojenectví kropáče se šavlí, jak se říkalo v Rakousku-Uhersku, znovu ožívající jak v současných USA, tak v současném Rusku, ale i u nás.

Existuje však ještě jedna Jeffersonova „nemrtelnost“.

Kromě jiného je Jefferson charakterizován coby muž vnitřních rozporů. V Deklaraci nezávislosti píše: „Všichni lidé byli stvořeni jeden druhému rovni.“ Jak v korespondenci, tak v Právech britské Ameriky uvažoval Jefferson o různých způsobech, jak ukončit otroctví. Sám však otroky vlastnil. Ve svých Poznámkách (Notes; 14) píše: „Ještě jsem se neseťkal s tím, aby černoch pronesl myšlenku nad úroveň prostého vyprávění...“

V listopadu r. 1998 vyšla v Nature genetická studie dokazující, že Thomas Jefferson (nebo někdo z jeho mužských příbuzných) byl otcem Estona Hemingse, posledního dítěte Jeffersonovy otrokyně Sally Hemingsové, podle dobových zpráv velmi pohledné míšenky, tříčtvrtinové bělošky, nadto nevlastní sestry Jeffersonovy manželky, která zemřela, když bylo Jeffersonovi 40 let. Rasová segregace totiž platila spíš na papíře, v oficiálním chování bílých mužů a ve společenských pravidlech než v prosté lidské skutečnosti. Vědci porovnali haplotypy chromozomu Y získané z mužské linie potomků Fielda Jeffersona, Jeffersonova strýce z otcovy strany,

s haplotypy Y chromozomu mužských potomků Thomase Woodsona, prvního syna Sally Hemingsové, jakož i Estona Hemingse, jejího syna posledního. Výsledek praví, že Thomas Jefferson nebyl otcem Woodsonovým, zato byl pravděpodobně otcem Estonovým.

Výsledky navázaly na spor, který se táhnul déle než 200 let. Což je velice lidské: Jistý James T. Callender se chtěl stát poštmistrem, ale prezident Jefferson mu funkci nepropůjčil. Callender, jenž se stal nakonec žurnalistou, se mu odměnil zprávou: „Jefferson žije v konkubinátě s otrokyní, má s ní několik dětí.“ Přibližně z r. 1804 pochází nemilosrdná karikatura zobrazující kohouta stojícího na obrázku vlevo od slepičky s koketně natočeným tělem. Kohout má Jeffersonův obličej, slepička tvář Sally Hemingsové.

Jeffersonovi potomci tuhle možnost popírali. Madison Hemings, třetí syn Sally Hemingsové, v roce 1873 jako osmašedesátiletý však v rozhovoru pro noviny tvrdil, že Thomas Jefferson je jak jeho otcem, tak otcem jeho sourozenců. Sdílel, že Sally Hemingsová byla s Jeffersonem v Paříži, bylo jí v té době 14 let a čekala jeho dítě. Do USA se vrátila díky Jeffersonovu slibu, že Jefferson její děti, jakmile dospějí, propustí z otroctví. V revoluční Francii bylo v té době již otroctví zrušeno.

Kde se Jefferson vzal v Paříži? Američané jistě nezapomenou, že to byl právě on, jehož diplomacií se r. 1803 podařilo od Napoleona I. koupit stát Louisiana, obrovské území tehdy s nejistými hranicemi – a zajistit USA podstatnou část dnešní rozlohy a podoby. Jefferson slib dodržel, přestože byl zadlužen: Dluhy byly v jeho době astronomické, plných 100 000 USD.

FARMÁŘSKÁ KNIHA

V roce 1953 byla uveřejněna Jeffersonova Farmářská kniha (Farm Book), druh deníku, kam si zapisoval nákupy a prodej otroků i porody otrokyň na své farmě Monticello. Jefferson byl v průběhu 13 let na farmě přítomen vždy v kritickou dobu, kdy mohlo dojít k početí, přestože byl jinak celé měsíce pryč. Sally Hemingsová v době Jeffersonovy nepřítomnosti nepočala nikdy. Statistická analýza z r. 2000, známá jako studie Monte Carlo, která porovnávala data početí a dobu, kdy byl Jefferson v Monticellu, dospěla k závěru, že byl Jefferson otcem všech dětí Sally Hemingsové, a to s pravděpodobností 99 %.

Genetický důkaz vyvrátil domněnku tvrdící téměř po celou dobu sporu, že otcem dětí Sally Hemingsové mohli být Jeffersonovi synovci, synové jeho sestry.

Thomas Jefferson podle všeho žil se svou otrokyní Sally 38 let. Děťmi, které s ní měl, popřel vlastní výroky, podle nichž černí lidé a indiáni nejsou plnocenní lidé. Snad aniž chtěl nebo si uvědomil, uvedl do světa živých lidí základní předpoklad Deklarace lidských práv: „Lidé si jsou rovni.“

Byla Sally Hemingsová jen Jeffersonovým sexuálním nástrojem? To je nepravděpodobné. Muž, pro nějž je žena sexuálním nástrojem, nesetrvává bezmála čtyři

desetiletí. Miloval ji? Řekl bych, že ji miloval. Jestli se nemýlím, pak to oba dva jednoduché neměli ani trochu.

WAKEFIELDUV SYNDROM

Připojím k našemu vyprávění příběh o jednom z největších lékařských vědeckých podvodů, který se převalil přes hranice minulého do našeho století. Dne 28. 2. 1998 uveřejnil chirurg a výzkumný pracovník doktor Andrew Jeremy Wakefield s týmem dvanácti dalších autorů v *The Lancet*, jednom z nejprestižnějších světových lékařských časopisů, studii, která uváděla do vztahu dětský autismus, zánětlivé onemocnění střev a očkování kombinovanou vakcínou cílenou proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám. Výsledky nebyly potvrzeny. Deset spoluautorů proto svůj podíl na studii stáhlo.

28. 1. 2010 tribunál britské organizace General Medical Council dohlížející na kvalitu zdravotní péče rozhodl, že doktor Wakefield „coby odpovědný konzultant ve svých povinnostech selhal“, jednal „s bezcitnou lhostejností“ proti zájmu svých pacientů, ve svých publikacích byl „nečestný a neodpovědný“.

The Lancet publikaci z r. 1998 vzápětí stáhl. Novinář Brian Deer, který Wakefielda odhalil, dokázal, že jeho „práce“ byla „propracovaný podvod“ s cílem vydělat velké peníze zejména prostřednictvím žalob proti výrobcům vakcíny a patentu na diagnostický test, jenž měl ozřejmovat „chorobu“ Wakefieldem vytvořenou.

24. 5. 2010 GMC rozhodla:

A. J. Wakefield byl shledán vinným těžkým profesním pochybením (*misconduct*) ve čtyřech bodech obvinění z nečestného jednání a ve dvanácti bodech týkajících se medicínského zneužití vývojově poškozených dětí. Spolu s ním byl škrtnut ze seznamu lékařů jeden z dalších autorů.

Lékařskou praxi ve Spojeném království Wakefield provozovat nesmí. Přesídlil do USA. V přesvědčování veřejnosti, že vztah mezi vakcinací kombinovanou vakcínou a autismem existuje, tam pokračoval. Žalobu, kterou podal proti Dearovi, šéfredaktorce *Lancetu* Fioně Godlee a *British Medical Journal*, dalšímu významnému lékařskému časopisu, texaský soud v srpnu r. 2012 zamítl.

Jenže:

Dle agentury Associated Press klesla díky Wakefieldově „práci“ proočkovanost kombinovanou vakcínou z 92 % na 73 %, v některých částech Londýna na pouhých 50 %. Výsledkem byla onemocnění dětí, které onemocnět nemusely, některé z nich doplatily zdravím i životem. V r. 2008 se v USA objevil větší počet případů spalniček než v kterémkoli roce jiném, počínaje r. 1997. Přitom 90 % infikovaných dětí nebylo očkováno nebo nebylo známo, zda očkované byly nebo ne. Spalničky mohou být závažnou chorobou se smrtícími důsledky. V některých případech mohou těžce a nezvratně postihnout dětský mozek i s odstupem řady let.

VĚDECKÉ PODVODY

Různé instituce definují podvodné chování vědců (scientific misconduct) různě. Shodují se však na tom, že jde o falzifikaci (svévolné zkreslování dat nebo výsledků), fabrikaci (data nebo výsledky si autor prostě vymýšlí) a plagiátorství (kopírování nápadů, dat nebo částí či celých prací, aniž by byl uveden zdroj).

Dějiny vědeckých podvodů jsou dlouhé a pestré. Matematik Charles Babbage, proslulý vynálezem prvního počítače (povedlo se ho nedávno zkonstruovat a funguje!), psal r. 1830 o „vaření dat“ coby o „různých podobách umění, jejichž smyslem je dodat běžným pozorováním vzezření a charakter pozorování s nejvyšším stupněm přesnosti“. Data lze „dolovat“ a „učesávat“ tak, aby vyhovovala záměru.

Cynici říkají, že proti statistice nemá příroda, resp. jakákoli realita, nejmenší naději. „Piltdownský člověk“, jehož lebka měla kromě jiného dokládat rasovou nadřazenost bílého plemene obecně a Britů zvláště, podvrh z r. 1912, byla ve skutečnosti lebka středověkého člověka doplněná o dolní čelist orangutana a zub šimpanze. Přišlo se na to až r. 1953. Mohlo jít o vtip, který se vymknul a začal žít vlastním životem. Kdo je autorem, se přesně neví.

MÁME VĚDU A VĚDCE ZAVRHNOUT?

Vědecké podvody jsou menšinové a budou odhaleny. Problematické vědecké postupy jsou podstatně častější. Předpokládejme však, že jejich „výsledky“ vytlačí studie, které nepodvádějí a jejichž postupy jsou neproblematické, pokud ovšem skutečnou kontrolu a zpětnou vazbu nezničí parazitní byrokracie.

Vzpouře deprivantů, neboli částečných, „úspěšných“ psychopatů, není uchráněna žádná lidská činnost. Proč by měla být uchráněna věda a její řídicí aparát?

Podnikoví psychopati existují, jsou početní, a čím je hierarchický stupeň jakékoli organizace vyšší, tím jich je tam víc. Australská studie z r. 2010 jich mezi vedoucími pracovníky managementu našla 25 %. Podstatně vyšší podíl lidí s psychopatickými znaky nalezla v porovnání s kontrolní populací i americká studie z téhož roku, zkoumající 203 příslušníků managementu sedmi amerických společností se 150–40 000 zaměstnanci, z toho čtyři korporace působily globálně.

„Učesávání dat“ popisoval Charles Babbage už r. 1830, podvodníci vědu dosud nepohltili, reálné vědecké poznání se za více než 180 let, které od těch dob uběhly, rozvinulo a je plodné. Vždyť oproti řádce podvodníků a jednoho dvou zločinců, jejichž jména jsou nahoře uvedena, je možné připsat mnoho řádek jmen nositelů Nobelových cen, Fieldsovy medaile, Crafoordovy ceny... a podívat se, co lidem přinesla jejich práce.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Korida

Moji dva už dost dlouho dospělí vnuci byli zkraje léta pár dní v Lisabonu. Zatímco se tam jejich matka, jíž tvořili doprovod, vzdělávala na odborné konferenci, oni si užívali města a země po svém. Byli na „povinném“ zájezdu na „krají světa“, viděli jakousi leteckou nebo automobilovou šou a také se jim podařilo dostat se na poslední chvíli na koridu. A právě býčí zápasy na toho staršího, který mi o nich vyprávěl, zapůsobily nejvíc. Líčil, co a kdy dělali matadoři a pikadoři, jak velké rohy měla ta zápasící zvířata a jak byla mohutná, jakými pravidly se zápasy řídí. Byla to sice „krvárná“, jak podívanou charakterizoval, ale vyprávěl o ní se zářícíma očima, i když je to jinak mírumilovný člověk, který ani jako dítě netrhal mouchám nožičky, neházel kamení po kočkách a nevybíral ptačí hnízda.

Není samozřejmě sám, koho korida uchvátila, vysoce ji cenil třeba Ernest Hemingway. Napsal: *„Existují pouze tři sporty: býčí zápasy, motorismus a horolezectví; zbytek jsou pouhé hry.“*

Budiž, dnes bychom spíš mohli býčí zápasy zařadit k adrenalinovým zážitkům, ale ony mají také estetickou stránku. Karel Čapek ve „Výletu do Španěl“ píše: *„Ze všeho nejkrásnější je ovšem slavnostní vstup zápasníků do arény; ale to byste museli vidět ten žlutý písek pod modrou oblohou, kruhovou plaza de toros, nacvoknutou lidmi, do toho zablýskají fanfáry a do arény vjedou vyšívání alguacilové, za nimi vstupují ve třpytivých kazajkách a zlatem posítených pláštích, třírohých kloboučkách a krátkých hedvábných kalhotách matadoři, espadové, banderilleros a picadores na svých herkách a chulos a čtyřspřeží mezků, ověšených rolničkami; a všichni jdou tak vznešeně a tanečně, že v žádné opeře světa si neumí sbor tak vykračovat.“*

Nevím, jak vy, ale při tomto líčení slyším v duchu sbor Toreadore, smělý, pozor si dej z Bizetovy Carmen a vybavují se mi kresby Francisca Goyi a také mám před očima tanec pasodoble, v němž tanečník představuje býka a toreadora partnerka s širokou sukní jako muletou.

O koridě svým studentům vyprávěla také profesorka Ludmila Puzanová, první přednostka anatomického ústavu naší fakulty a vůbec první žena, které byl udělen v roce 1980 titul profesora anatomie. (Ale mimochodem i proděkanka pro ideologickou činnost.) Když letos na jaře zemřela, zavzpomínala na ni paní docentka Jana Málková. Napsala mi:

„Paní profesorka byla nápadná elegantní dáma. Měla bohaté přirozené světlé dlouhé vlasy svázané v uzlu, plnoštíhlou postavu. Její manžel pracoval v Akademii věd jako hydrolog a byl poslán jako expert do Nigérie. Paní profesorka spolu s dcerou Alexandrou tam strávila několik let.

Žili v domě v Lagosu, měli sluhy – zahradníka, kuchaře a paní profesorka osobního komorníka. Když jejich pobyt končil, požádal ji její komorník, aby s ní mohl jet

do Evropy, že by jí za byt a stravu do smrti sloužil. Musela ho odmítnout; nedovedla si představit, co by tomu řekli doma ve Slivenci. Každý rok na Vánoce jí přišel pohled z Lagosu s nápisem „The God save the Queen“ a podpis tři křížky.

Na zpáteční cestě domů jeli autem přes Španělsko. Paní profesorka si přála vidět koridu. Představení s populárním špičkovým toreadorem bylo kompletně vyprodáno. Když ale pokladní uviděl dvě blondýny, matku a dceru, tak jim dal rezervní lóži. Koridu paní profesorka popisovala s nadšením. Za začátku vystupovali mladší toreadoři a nepřiliš agresivní býci. Pak ale nastoupil špičkový toreador a nejlepší býci. Podle ní to byl erotický tanec toreadora s býky, kdy tanečník dokazuje, jak je výkonný, silný a obratný. Paní profesorka vestoje jákala s davem, jak ji ta podívaná strhla. Po vítězství nad býkem se toreador obrátil k jejich lóži, hluboce se uklonil, paní profesorka vstala - a on podal růži její třináctileté dceři.

Tehdy jí došlo, že už nastupuje nová generace..., “končí vzpomínky paní docentka.

Ta poslední věta mi připomněla chvíli, kdy jsem se před drahnými lety chystala vyvést dceru – matku těch mých dvou vnuků-cestovatelů – do prvních tanečních. Stála jsem před zrcadlem, česala jsem se, dermakolovala, barvila řasy a připadala si velice krásná, ale vtom se za mnou objevilo to mé nijak nenalíčené dítě a zrcadlo zjevilo, že jsem sice krásná, ale Zuzanka že je mnohem krásnější. Pochopila jsem sice pohnutky královských macech, když chystají Sněhurkám otrávená jablíčka – ale nejsem krvelačná, ani macecha zlá, a tak jsem se na tu svou nastupující generaci možná bolestně usmála a pustila ji před zrcadlo.

Dostali jsme se daleko od koridy, ale nové a nové generace stále přicházejí a nikdo neví, kolik zápasů je v životě čeká - o čest, slušnost, místo na slunci – a bohužel také o život, zdraví nebo svobodu. Ne všude mají štěstí, aby nekončily v roli býků, ošálených muletou a předem určených k prohře, ani je otrávenými jablky podlosti neohrožovaly žárlící macechy. Kéž je těch skutečných krváren potká co nejméně.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2014

revue 4

1939–1989–2014:

- anketa
- projevy
- demonstrace
- vzpomínky

Akademická obec

Demokracie a iluze

Fakulta v médiích

Veřejné pojištění

Věda a pavěda

Antonín Střížek: Lůžko pro pacienta

M. Anděl

J. Konvalinka

V. Pavlíček

J. Ramba

R. Pokyta

E. Syková

M. Vácha

J. Veis

T. Zima

M. Znoj

VITA NOSTRA REVUE

23. ročník, číslo 4

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 25. 11. 2014

Redakční rada:

Předseda: prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc.

Ústav normální, patologické a klinické fyziologie, 3. LF UK

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

Slovo k Listopadu	4
M. Znoj: O demokracii bez iluze	6
T. Sedláček: Duch demokratické totality	9
P. Hlaváček: Sluhové Západu	10
V. Žák: Zeman v Číně	13
M. Hudec: Referendem po hlavě	14

ALMA MATER

Prezidenti v Listopadu	16
V. Pavlíček: Záleží na každé generaci, zda se jí podaří svobodu udržet	18
T. Zíma: Univerzity jako bašty svobody	20
Studentům z roku 1939 složil rektor UK hold za jejich odvahu	23
Prohlášení UK	23

QUOD BONUM

M. Anděl: Znovuzískání svobody před dvaceti pěti lety vedlo k nebyvalému rozvoji univerzit včetně té naší	26
J. Veis: Lípa, svoboda a my	29
Fakultní volby	34
Fakulta v médiích: C. Höschl: Nevíme, jak věci ve skutečnosti jsou	35
Diagnostika a léčba pacientů s tinnitem a závratěmi na ORL klinice	39

VĚDA

J. Konvalinka: O vědě, pavědě a optimismu	44
R. Rokyta: Setkání na Blatné	47
Konference o etice	49
Česká hlava	49
Medaile Hlávkovy nadace	50
J. Ramba: Dvojitě kondyly dr. Aleše Hrdličky	50
Hana Štěpánková: Stárnutí 2014	53

ZDRAVOTNICTVÍ

P. Poc: Evropský boj proti antimikrobiální rezistenci	60
P. Eichler: Narozeniny veřejného pojištění	62
E. Syková: Máme-li zájem o špičkové vědce ze zahraničí, nesmíme jim ztěžovat život	63
Z. Miškovská: Praktická lékařka vysvětluje	65

O TEMPORA O MORES

Anketa o pravdě a lásce	68
J. Veis: Přetržitost českých dějin a český národní stereotyp	70
M. Vácha: Jaké hodnoty hrají roli ve výuce studentů medicíny a zdravotnických oborů?	75

TEXT

Z. Pousta: Truchlivé vzpomínky na listopad 1939	80
---	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Hovory s asparágem	98
Kresby: Vhrsti	

RES PUBLICA

PO 25 LETECH

Slovo k Listopadu

Prohlášení bývalých chartistů a dalších představitelů opozice

V době, kdy KSČ měla ústavně zajištěný mocenský monopol a užívala ho k šikanování i k trestnému postihování svých kritiků, jsme neskrývali své názory a snažili se seznámit s nimi veřejnost. Držitelé moci o nás tehdy psali, že jsme nikým nevolenými ztroskotanci a samozvanci, traviči studní a zrádci lidu. Zmocnění k tomu pouze svým svědomím, jako svobodní občané, se ozýváme i dnes.

Po dvanáct let práce Charty 77 i dalších občanských skupin jsme dokázali nalézat, rozvíjet a hájit společný jmenovatel všech našich, často velmi rozdílných politických názorů – obhajobu základních lidských práv a svobod, nezadatelných, nezczitelných, nepromlčitelných a nezrušitelných. Věděli jsme, že bez dodržování lidských práv není svobody a že bez svobody není prosperity. Listopad 1989 přinesl unikátní šanci bez násilí proměnit totalitní režim v demokratický. Usilovali jsme tehdy o to, aby občanské svobody a základní lidská práva, které komunistický režim občanům upíral, se staly fundamentem ústavního pořádku svobodného Československa.

Respekt k Ústavě se však pevným základem politiky a veřejného života nestal. Naopak mnozí aktivní občané, kteří si od nového režimu slibovali uznání rovnosti všech a nastolení spravedlnosti, se museli naučit žít se svou deziluzí a vytvářet hodnoty mimo politiku. Mnozí rezignovali úplně. **Dvacet pět let po Listopadu 89 je koncept lidských práv v naší zemi rozměňován a opouštěn.** Nikdo z politiků neměl před žádnými volbami odvahu říkat voličům, že lidská práva odmítá. Přísahali na Ústavu, ale dnes pokoutně a podvodně demontují její podstatu. Vyprazdňují tím sám smysl svobodného českého státu.

Měřeno počtem divizí nebo velikostí ekonomiky, Česká republika nikdy nebude velmocí. O to důležitější je její důvěryhodnost, věrnost humanitním ideálům a předvídatelnost. Vděčně vzpomínáme na politiky ze svobodného světa, kteří při návštěvách tehdejšího zadržovaného Československa dávali představitelům moci najevo zájem o osud politických vězňů. Vnímali jsme to tehdy tak, že svoboda zavazuje a vyzývá k solidaritě s nesvobodnými. Důraz, který po listopadu 89 kladl na dodržování lidských práv v mezinárodních vztazích prezident Václav Havel, jsme vnímali jako historicky správné zpracování našich vlastních zkušeností s utlačovatelským režimem.

Zdá se nám proto nepřijatelné, aby nynější prezident České republiky při návštěvě Čínské lidové republiky – země kde jsou stovky politických vězňů – prohlašoval, že nechce poučovat o lidských právech, nýbrž „učit se, jak stabilizovat společnost“. Představitel České republiky se tak vzdává principů listopadové vzpoury a demokratických změn.

Některé podnikatelské kruhy vítají servilitu českých politiků vůči momentálním držitelům moci v Číně. Do Číny však směřují pouhá tři procenta našeho exportu,

přičemž víc než osmdesát procent směřuje do zemí Evropské unie. V českém zájmu je rozvíjet a zkvalitňovat vztahy především s Evropskou unií.

Hlavní příčinu dnešního stavu vidíme v tom, že politické strany, které měly být základním stavebním kamenem parlamentní demokracie, selhaly. Především ODS a ČSSD se brzy přeměnily v nástroje oligarchizace moci nadřazující prospěch postkomunistických regionálních souručenství nad zákony i nad prospěch státu.

Z demokracie, která dává možnost rozvíjet materiální a duchovní bohatství všem občanům, zůstal namnoze jen formální volební rituál. Pohrdání právem a morálkou vedlo již v období takzvané ekonomické transformace ke zbytečným ztrátám. Rovnost šancí a rovnost před zákonem, které jsou podmínkami tržního hospodářství, byly odloženy stranou.

Demokratický stát se nestal ochráncem práv a svobod všech občanů, ale do značné míry poslušným sluhou privilegovaných oligarchů. Ti dnes kontrolují i velkou část justice. Vlastní i média, kontrolní mechanismy demokracie, přičemž média veřejné služby nedostatečně plní svoji funkci.

Nejsme schopni změnit život ve vyloučených komunitách, rasové či nacionalistické předsudky jsou ve společnosti natolik přítomné, že ovlivňují i volební výsledky. Znepokojuje nás skutečnost, že na více než sedmdesát tisíc důchodců v této zemi je uvalena exekuce a jejich počet stále stoupá. Školství nemá jasně stanovené priority a dlouhodobý stabilní projekt. Církve ztrácejí důvěru ve společnosti. Za dvacet pět let svobody jsme se nedokázali vyrovnat se zločiny ani si přiznat omyly vlastní minulosti. Pokud má politika být prostorem diskuse o všech těchto tématech, pak opravdu selhala.

Arogantní a nevzdělaná politika představitelů pouze domnělé pravdivosti a levičovosti minulého období zdiskreditovala a poškodila důvěryhodnost politiky a systému politických stran. Politický systém se natolik uzavřel do sebe, že voliči začali hledat strany vůdcovského typu, které mohou krizi parlamentarismu ještě prohloubit.

Čtvrtstoletí po konci komunistické nadvlády jsme společností na hliněných nohou, nepřipravenou na zvládání krizí, společností bez paměti a ideálů.

O to víc jsme přesvědčeni, že idea lidských práv je stále aktuální. Lidská práva nevnímáme jako seznam jakýchsi požadavků, které je stát povinen naplňovat, nýbrž především jako výzvu ke všem lidem, aby si všímali práv a svobod svých bližních a ctili důstojnost každé lidské bytosti. Bez vytrvalé a společné obhajoby lidských práv se demokracie stane mrtvým mechanismem a pospolitý život se promění v boj všech proti všem.

Dvacet pět let po Listopadu 89 chceme připomenout ideály Charty 77 hlavně mladé generaci, která už není poznamenána osobním prožitkem komunistického režimu. Vnímá kriticky chyby a nepravdivost interpretací minulých dvaceti pěti let a hledá vlastní cestu. Je to první česká generace od doby národního obrození, která má šanci nezažít zásadní změnu režimu, válku, střet s totalitní ideologií ani

národnostní nesnášenlivost. Je to první česká generace, která může žít svobodně a odpovídat za svá rozhodnutí. **Poprvé v moderních dějinách se nemůžeme vymlouvat na cizí zasahování a nemožnost vlastního činu.**

Ze zkušenosti víme, že svoboda není daná, je třeba o ni usilovat, a to je nikdy nekončící proces. Tomáš Garrigue Masaryk a Václav Havel to shodně, každý ve své době, popsali jako potřebu „nepolitické politiky“, tedy aktivního zájmu občanů o věci veřejné. Teprve s osobním nasazením občanů a pod neustálou kontrolou občanské společnosti má parlamentní demokracie skutečný obsah a zvolení politici skutečnou odpovědnost.

Nastupuje nová generace. Rádi bychom jí předali své přesvědčení o nepostradatelnosti lidských práv. Budou to stále více jejich práva – kéž je dokáží hájit neohroženě a prosazovat účinněji, než jsme to dokázali my.

*Luboš Dobrovský, Petr Placák, Miloš Rejchrt, Jan Ruml,
Marta Smolíková, Petruška Šustrová, Jan Urban*

Ke stanovisku připojili svůj podpis Zdeněk Bárta, evangelický farář, John Bok, Jiří Gruntorád, knihovník, Svatopluk Karásek, duchovní, Andrej Krob, divadelník, MUDr. Dagmar Křížková, lékařka, Dana Němcová, psychologka, Martin Palouš, vysokoškolský učitel, doc. PhDr. Zdeněk Pinc, proděkan FHS a další stovka osobností.

Aktualne.cz 12. 11. 2014

Milan Znoj

O demokracii bez deziluze

Symptomy svědčí o úpadku: Důvěra v politické elity je otřesena. Zavedené politické strany se hrouťí. Česká pravice, kdysi ideový tahoun demokratické transformace, je v troskách. Řekněme stará pravice. K té se již ale počítá nejen ODS, nýbrž i TOP 09, která vznikla nedávno a prosadila se s heslem „konec dinosaurů v politice“ plus „boj proti korupci“. Nicméně skutek utek a nyní byla převálcována novou pravicí ANO s obdobnými hesly zarámovanými ovšem podnikatelsky a populisticky: „Nejsme jako politici, makáme“. Tedy něco zlomového se děje. Empirickým důkazem může být, jak přesvědčivě v druhém kole senátních voleb v Praze 5 porazil Václav Láska s heslem „Odhlal jsem korupci v Dopravním podniku“ nad Pavlem Záčkem s heslem „Hájím myšlenky Listopadu 1989“, který se za tím účelem vytasil i s podporou ODS, TOP 09 a Svobodných – a dodejme, též části pražské ČSSD. Situace na levici nás sotva uklidní. Komunisté si vybuodovali několik obranných valů a zůstávají na svých.

Jejich voliči se ztrácí pomalu a jistě jako pára nad hrncem, nicméně s trochou nadřádky můžeme zahrozit, že i tak třeba zůstanou poslední naší starou a zavedenou stranou, kromě lidovců ovšem. A co sociální demokracie? Ta, zdá se, vede ústupové boje za udržení sociálního státu: jednou „úspěšně“ zruší zdravotnické poplatky, jindy „neúspěšně“ drží veřejné školství mimo dosah byznysu, hlavně ale podléhá pomalu a jistě pokušení zemanovského populismu a ze sociálních jistot je schopna v několika krocích udělat sociální bezpečnost v podobě rovnice: pořádek + investice = blahobyt národa; to by v tom byl čert, abychom se neproinvestovali do Číny, anebo nepostavili ten kanál L–O–D. Prostě **jedna budovatelská rovnice nahradila druhou, reforma revoluci. Lze se divit tomu, že politické elity v těchto kalných vodách docela plavou a zjevně příliš neví, která bije? Potápí se tedy naše demokracie?**

Předně je třeba odmítnout představu, že nejsme dosti zralí pro demokracii, že vezíme po uši v postkomunistickém marasmu. Podle toho je naše morální kvalifikace pro demokracii mizerná, neboť jsme v minulosti byli nakaženi virem komunismu a tuto rozkladnou zkušenost máme pod kůží jako vytetované „čecháčkovství“. Koncept mafiánského kapitalismu, s nímž svého času přišel Václav Havel, měl právě takovýto ideový půdorys, navíc byl spojen s očekáváním druhé demokratické revoluce.

Vhodnější je mluvit o nadějích vkládaných do demokracie a jejich postupném selhání. Hned se například ukáže, že taková byla a všeobecně je evropská zkušenost s rozvojem demokracie od konce 19. století do současnosti. Tehdy se v Evropě zrodila masová demokracie a realita fungování tohoto demokratického režimu udělala z mnohých nadějí o svobodné vládě lidu plané iluze. Známý italský demokratický myslitel Norberto Bobbio mluví o šesti příslibech, jež v reálně existujících demokraciích vzaly za své: namísto dostředivé soudržné společnosti vznikla společnost odstředivá, místo reprezentace všech občanů se uplatňuje v politice reprezentace skupin a dílčích zájmů, nepodařilo se odstranit oligarchie a jejich moc naopak roste, navíc politická moc se nestala veřejnou, jelikož nadále existují skryté zdroje moci, řadu oblastí jsme vyjmuli z dosahu demokracie, především ekonomiku, a v neposlední řadě namísto vzdělaných občanů najdeme spíše nevzdělané egoisty. Když se podíváme na naše lamentace nad stavem české demokracie, tak si nemůžeme nevšimnout, že všechny lze přiřadit k těmto selháním, o nichž mluví Bobbio. Možná dokonce, že některé deziluzivní fenomény, např. úpadek klasických stran poválečné pravice a levice, jsou v nových demokraciích střední Evropy patrnější než ve vyspělých demokraciích západní Evropy, kde se stále udržuje kontinuita vývoje od druhé světové války do současnosti.

Nejsou tedy reálně existující demokracie nic než skryté vlády oligarchie? Právě to tvrdily klasické teorie elit. Dokazovaly, údajně vědecky, že lid nevládne, ani vládnout nemůže, neboť vždy vládne menšina, a demokracie je jen ideologie, jež legitimizuje vládu nové elity, jež chce vystřídat staré elity konzervativní. V současnosti se tyto otázky zase vrací. Diskuse ovšem probíhá v poněkud odlišných ideových

souřadnicích. Demokraté se tak lehce nevzdávají. Všichni více či méně uznávají, že k demokracii nestačí jenom pluralismus stran a soutěživé volby, jak to ještě najdeme v teorii Josepha Schumpetera, který se takto pokusil odpovědět na výzvu teorie elit a na nebezpečí masové demokracie. **Demokracii jenom z voleb prostě nevykouzlíte.** Co ale zbyvá z nadějí demokracie jako svobodné samovlády občanů, když vezmeme v potaz ona selhání, o nichž mluvil Bobbio, a kterým existující demokracie reálně čelí? Co více než soutěživé volby?

Nabízí se ovšem koncept právního státu, jeho katalogy občanských, politických a sociálních práv, jež vycházejí z požadavků rovnosti a svobody občanů, dělby politické moci a reprezentativnosti vlády vůči občanům. Jenomže součástí současných stížností je právě poukaz na to, že politické elity, potažmo oligarchie, dokáží šikovně ochočit ve svůj prospěch nejen volby, ale také tyto instituty právního státu. Jak tedy dosáhnout toho, aby politické elity jednaly ve prospěch občanů, které reálně zastupují? V současných diskusích o zastupitelské demokracii najdeme nápad, jak zlepšit fungování demokracie právě v tomto ohledu. Poukázal bych na republikánskou tradici těchto úvah, která staví na schopnosti občanů bránit se svévoli politických elit, kdekoli ji zakouší na vlastní kůži. Takto se otevírá široké pole občanské veřejnosti, ve kterém občané mají rovné právo pozvednout svůj hlas (nejen volební, ale politický), mohou tak formulovat konkrétní občanské mínění a na jeho obranu též jednat. Nadia Urbinati, která o politické reprezentaci takto uvažuje, upozorňuje zároveň na dvojí nebezpečí, jak se tento model demokracie může zvrhnout. **Na jedné straně hrozí vláda odborníků, která demokratické procedury, včetně voleb, reprezentace a institutů právního státu, podřizuje snaze najít to správné, vědecké a odborné řešení politických problémů. Na straně druhé pak populismus a plebiscitární demokracie, které spojení lidu a politických vůdců hledají mimo zprostředkující instituce právního státu a politické reprezentace.**

Podíváme-li se na různé zlepšovateľské výboje, které zaznamenáváme v naší reálné demokracii, snadno shledáme, že právě taková jsou nebezpečí, kterým čelíme. **Naštěstí to s naší demokracií po více než 20 letech není tak špatné, jak by se z různých lamentací mohlo zdát.** Když se ministr školství Marcel Chládek nedávno pokusil instalovat do čela Národní rady pro vzdělávání bývalého prezidenta Václava Klause, vyvolalo to velké občanské pozdvižení, takže ministr Chládek musel zareagovat. Nejprve z Václava Klause udělal předsedu přípravného výboru, a když ani to vlnu odporu neuklidnilo, tak rovnou z celého jmenování vycouval. Důkaz toho, že jednání tohoto reprezentanta politické moci nebylo omezeno jenom volbami, ale také občanským míněním. Občané v sobě našli dosti společné vůle, aby se veřejně postavili svévoli politické elity, a to demokratickými prostředky, které si mezitím vytvořili. Lepší dárek k výročí listopadové revoluce si lze sotva přát.

Psáno pro Literární noviny (11/2014). Aktualne.cz 14. 11. 2014

Tomáš Sedláček

Duch demokratické totality

Nemoudrý prezident tupí a uráží své kritiky. Moudrý je zve na Hrad a ptá se, zda a jak vládně a kde by mohl něco dělat lépe.

Na první pohled to vypadá, že demokracie je o volbě – tedy o volbách, ale ve skutečnosti je demokracie někde jinde. Volby jsou začátkem demokracie, nikoli jejím smyslem. Z historie koneckonců známe mnoho příkladů, kdy se totalitní režimy dostaly k moci volbami. Demokracie je historicky dost paradoxní víra, že politik slouží lidu, nikoli naopak. Po většinu paměti lidstva byl panovník panovníkem a služební lid služebným lidem. To se za posledních několik století v některých zemích našťástí mění a nyní se principem demokracie stala víra, že panovník lid (symbolicky) zastupuje a pracuje za něj a pro něj.

Role těchto zastupitelů je také demokracii kultivovat. Pokud se třeba 96 procent národa demokraticky rozhodne, že zakáže homosexualitu nebo vymýtí zrzky, pak je toto rozhodnutí nedemokratické, byť se k němu dospělo většinovou volbou. Demokracie národa je v kultuře demokracie, nikoli v samotné většině. Můžete mít sebelepší zákony a zvyklosti, v situaci nulové kultury přesto může vykvést (nebo vyhnít) „demokratická totalita“.

Každá demokracie musí mít kritické hlasy – ctít je, chránit je, dávat jim prostor a vlastně je podporovat, byť jsou nepřijemné – nebo právě kvůli tomu. Spolu s ekonomem Josephem Schumpeterem tak lze říci, že demokracie a kapitalismus se takovou kritikou živí, energizují se jí a získávají dynamiku pro svou proměnu a směr pro další cestu. Koneckonců to, že dnes létáme na Měsíc a posíláme si e-maily v sekundě po celém světě, je možné jen díky tomu, že se mnoho lidí v minulosti rozhodlo zpochybnit pokrok tak, jak pokrok definoval středověký definiční rámec. Každý rozumný podnikatel, politik, myslitel, vědec, umělec kritiku vyhledává a je jí vděčný – už jenom kvůli tomu, že sám ví, že dotyčný se ve svém oboru dostal tak daleko zejména kvůli tomu, že jakousi kritikou sám začal.

Pokud se „lidoví panovníci“ začnou tvářit, že je jim demokracie na obtíž, že stát jsou oni, že jejich zájem rovná se státní zájem, že oni sami vědí nejlépe a ostatní jen nechápavě překážejí, pak svou kauzu buď nejsou schopni vysvětlit, nebo byli sami zvoleni „hloupým národem“ a měli by se tak na sebe i dívat. Brzy zapomenou, že lidé volili jejich program, a nikoli je osobně. Pak se snadno stane to, že se i z prezidentů stanou zahořklí podivíni, kteří mají pocit, že jsou proti všem, jsou obklopeni mediální a jinou žumpou.

Dnešní demokratická vláda je služebníkem lidu. Místo lidu se (lépe či hůře) stará o ceny energie, o čistotu našich řek, o funkčnost našeho vzdělávacího systému, o kvalitu soudů... V minulosti bylo vzdělání dítěte na rodině, stejně jako jejich důchod

a pořádek před jejich domem, dnes se o toto vše stará stát, tedy politik. Z role služebníka, nikoli panovníka. Nikoli nadarmo se ministrům říká ministři, z latinského slova ministrare, tedy sloužit. Moderní pojetí ministra je takové, že ministr je jakýmsi ministrantem v kostele, kde bohem je lid, tradice, kultivovanost a společná víra ve stát a jeho pokrok. Těmto ministrantům se společnost z protokolárních důvodů rozhodla udělit různé symbolické pocty, které ovšem panovníkovi nesmí stoupnout do hlavy. Aby nezapomněl, že byl zvolen, aby sloužil, nikoli aby mu bylo slouženo.

Nemoudrý prezident tupí a uráží své kritiky a mstí se jim, jak může, moudrý je zve na Hrad a ptá se, zda a jak vládne a kde by mohl něco dělat lépe. Moudrého prezidenta zajímá nezávislost vysokých škol a váží si každého, kdo ji brání. Našeho prezidenta neurazil jistý rektor, který mu nevyhověl, ale urazila jej samotná nezávislost vysokých škol. To nezávislost a kritické myšlení nebyly pozvány na Hrad. Odměněna byla servilita. Místo toho měl dotyčného rektora vyznamenat, neb bránil cosi, co prezident ve své nekonečné moudrosti nechápe, byť je to pilíř demokracie. Být prezidentem je úkol, nikoli licence dělat si, co danému vyhovuje.

Nebo chce, aby do budoucna univerzity vyhověly vždy a všem žádostem panovníka i s patričním popelníčkem a červeným kobercem?

Aktualne.cz 1. 11. 2014

Petr Hlaváček

Sluhové Západu

„Sluhové Západu! Ať žije Putin!“ I taková hesla zněla 17. listopadu 2014 pražským Klárovem na nevelké demonstraci příznivců prezidenta republiky Ing. Miloše Zemana. Lze to jistě odbýt pohrdlivým úsměškem a byla by to reakce správná, ovšem nikoliv dostačující. Sluhové Západu? Západ jsme přece my! Nejpozději od 10. století jsme nejen součástí západního civilizačního okruhu, ale též jeho důležitými spoluvůrci.

Nebo – opět jednou – nevíme co jsme, kam patříme? Jsou nám, Čechům, jakožto politickému národu západní hodnoty již cizí a nesrozumitelné? „Západ“ (lat. Occidens, angl. West) není přece pouhým zeměpisným označením jedné ze světových stran. Ani samotná „západní Evropa“ není Západem bez naší části evropského kontinentu, tj. bez Evropy střední a částečně i východní (evropská hranice na Urale je výmyslem 18. století, do té doby „vedla“ na Donu).

Česká krize evropanství a příslušnosti k Západu však není novinkou, objevuje se od poloviny 19. století, především pak po frustraci z rakousko-uherského vyrovnání v roce 1867, které ignorovalo tradice české státnosti. Jednou z podivných reakcí byla i pouť do Moskvy, kterou v témže roce podnikly k prahu carského trůnu

české politické elity. Samozřejmě, že to byl „trucpodnik“. Ten však společně s jedním panslavismu, podporovaného ruským imperialismem drtícím Poláky i Ukrajince a Bělorusy, umetal cestu k budoucí ruské hegemonii ve střední Evropě. Tehdy vzniklo i ono hysterické proroctví, že v Čechách bude dobře, až se kůň ruského kozáka napije z Vltavy. Inu, napil se. A český stát, tehdejší Československo, se stal ruskou državou na několik desetiletí.

Novinář Pavel Tigrid k tomu roku 1946 napsal: „Myslím, že je na čase, abychom se vzdali velikášské myšlenky, že jsme jakýmsi mostem mezi Východem a Západem. Jednak proto, že o to nikdo nestojí, a jednak proto, že nelze přemostovat úzINU tak rozbouřenou, nebezpečnou a zrádnou... Překážkou je tu právě неотřesitelná a staletými nezměnitelná skutečnost, že ať se Evropa dělí jakkoli a železné opony padají kdekoli, stále patříme svou mravní, politickou, kulturní i náboženskou tradicí do oblasti západoevropské civilizace...“

Jenže to už bylo dávno vymalováno... Určitě od roku 1943, kdy byla podepsána československo-sovětská smlouva a my tak byli zahrnuti do Stalinova „euroasijského svazu“.

Význam listopadu 1989 mimo jiné spočívá právě v tom, že jsme se díky slabosti a ochotě perestrojového Sovětského svazu (a díky prozíravosti našich tehdejších politických elit) mohli nejen vyvázat z pevného sevření ruského medvěda, ale též obnovit naše vazby k Západu, naší mateřské civilizaci. Svobodný vstup do NATO a EU byl nutnou a sebezáchovnou konsekvencí a teď záleží i na nás, jak budou obě společenství fungovat. Že se s tím Moskva nesmířila, to nám dal například roku 2009 nevybíravě najevo Sergej Lavrov, ruský ministr zahraničních věcí (jinak též přítel Miloše Zemana & comp.), když připomněl, že dle regionálního členění OSN je Česká republika součástí východní Evropy... a tudíž v ruské zóně vlivu.

I proto bylo smutné sledovat egoistickou samochválu prezidenta České republiky při jeho projevech na pražském Albertově a na Právnické fakultě UK v rámci letošních jubilejních oslav 17. listopadu. Zvláště ve srovnání s projevy prezidentů Visegrádské skupiny a Německa. V plné nahotě se to ukázalo při diskusi na akademické půdě, kde zazněl dotaz k aktuální situaci na Ukrajině. Právo první reakce obdržel od Tomáše Zimy, rektora UK (to jen ten akademik, který letos 28. října nedorazil na Hrad), právě český prezident. Miloš Zeman alibisticky, ba furiantsky připomněl svůj někdejší návrh, že by NATO mělo intervenovat na Ukrajině, pokud by tam vstoupila ruská vojska. Jenže to se zkrátka – dle pana prezidenta – neděje. Zcela jinak mluvili zejména polský prezident Bronisław Komorowski a německý prezident Joachim Gauck. První hovořil přímo a jasně o Rusku jakožto agresorovi, který vůči Ukrajině uplatňuje koncept hybridní války, druhý zmínil protiruské sankce a zdůraznil, že na rozdíl od některých je on podporuje.

Zde je však třeba připomenout, že Miloš Zeman právě v těchto listopadových dnech poskytl (už zase!) rozhovor „Prvnímu kanálu“ ruské státní televize, kde

znovu vyjádřil názor, že je na Ukrajině „prostě občanská válka“. Sousedství používal opakovaně, aby bylo ruským divákům jasné, že na rozdíl ode všech vrcholných evropských unijních představitelů, nevěří informacím evropských a amerických zpravodajských služeb o přítomnosti ruských vojáků na východní Ukrajině. Poté sice neukázal chudáka Krtečka jako v čínské státní televizi, ovšem pohovořil o své nedůvěře k protiruským sankcím, jež sdílí například se slovenským premiérem Ficem.

To jsou jistě v Rusku vítaná slova. Zvláště v době, kdy si připomínáme nejen morální bankrot českého a středoevropského komunismu, ale též pád ruského impéria v sovětském hávu. Ruská federace v čele s V. V. Putinem smutní nad pádem impéria a spřádá (zcela nepokrytě!) plány na jeho obnovu, tentokrát v tradičním velkoruském nacionalistickém stylu. Podle prezidenta Miloše Zemana EU a celý Západ vrší jednu chybu za druhou, ovšem Rusko postupuje racionálně a profesionálně. Takže znovu na začátek: Sluhové Západu? My jsme Západ, pane prezidente. Západ hrdý, chybující, pracovitý, kritický, líný, pokrytecký, dynamický, agresivní, defetistický...

Hranice mezi civilizacími okruhy se však mohou měnit. Civilizace je volba. Západ nebo Východ? Je to na nás. Samozřejmě, že je třeba vést dialog s Ruskem nebo Čínou. Jenže takový dialog je možné vést jen tehdy, pokud reflektujeme vlastní identitu – a ta česká, evropská, západní je samozřejmě z principu dialogická. Jen tehdy můžeme my, Česká republika i EU, být platným partnerem v tomto globálním dialogu. A někdy (nutně!) i tvrdým oponentem.

Postoj prezidenta Miloše Zemana je v tomto ohledu jen zdánlivě nečitelný... Nadějí je, že na Albertově jej vypískala jak „běsnící pražská lumpenkavárna“, tak tradiční „česká hospoda“ i moravský a slezský „sklípek“. Dějiny neskončily, stále se dějí, tady a teď. Ještě není vymalováno! Hic Rhodos, hic salta...

Aktualne.cz 17. 11. 2014

Pokud stále tvrdíte, že dárky nosí Ježíšek, jak mi vysvětlíte, že je na všech dárkách napsáno Made in China?

Václav Žák

Zeman v Číně

Návrat prezidenta Zemana z Číny letadlem placeným PPF vzbudil zájem českých médií. Pokáral ho i předseda vlády. Stojí zato připomenout, jak se u nás vyvíjel vztah politiky a byznysu.

V únoru 1994 odletěli premiér Klaus s ministrem hospodářství Dybou soukromým letadlem do Mnichova na soukromou návštěvu BMW, bohaté pojišťovny Allianz a také na jednání s některými bavorskými politiky. Prohlédli si BMW, Klaus měl přednášku pro správní radu pojišťovny, Dyba jednal s bavorským ministrem hospodářství, přednášel pro podnikatele v hospodářském klubu, a pak naše milé politiky odvezli do rakouského střediska San Anton, aby si zalyžovali.

Taková kombinace státních a soukromých aktivit je zcela nepřipustná. Tehdy protestovalo pouze Občanské hnutí. S veřejností to nehnulo.

Vztah mezi byznysem a politikou se léty podařilo rozmazat natolik, že když si australská uhlobaroni nechali přivést prezidenta Václava Klause na sérii placených přednášek o škodlivosti boje proti globálnímu oteplování, rozhořčovala se česká veřejnost nad tím, že ho při návštěvě televizního studia umístěného v budově australského parlamentu nutili projít bezpečnostním rámem a vnímala to jako pokus ponížít českého prezidenta.

Jedním slovem kabaret.

Že si média začala podobných eskapád všimát, je jediné dobře. Otázkou ovšem je, jestli si všímají toho podstatného. V situaci, kdy se prezident potřeboval vrátit rychle do Prahy, aby se mohl účastnit oslav státního svátku, je podle mne použití privátního letadla mnohem méně podstatné než skutečnost, že ho na oficiální státní jednání s čínským prezidentem doprovázel majitel PPF Kellner. Podnikatelé se samozřejmě mohou účastnit doprovodu prezidenta a mohou si v rámci prezidentské návštěvy vyjednávat svoje schůzky, ovšem **na oficiálních státních aktech mohou prezidenta doprovázet pouze představitelé státu, nikoliv byznysu.**

Když uvážíme, že prezident bez konzultace s vládou hovořil o tom, že se Česká republika bude zasazovat o bezvízový styk pro Číňany, což patří do výlučné kompetence Evropské unie, že mluvil o brzkém sjednocení Tchaj-wanu s kontinentální Čínou, a nezmínil se slovem o Hongkongu, skoro to vypadá, že jeho agendu nestanovila vláda, ale byznys, který se chtěl zalichotit hostitelské zemi. Kdo byl tedy na tom státním aktu hlavní a kdo vedlejší figurou? Představitel PPF, nebo prezident?

Prezident Zeman tak přispěl k ještě hlubšímu rozmazání vztahů mezi politikou a byznysem.

Aktualne.cz 31. 10. 2014

Miroslav Hudec

Referendem po hlavě

Prezident Zeman se nechal slyšet, že limity těžby uhlí v severních Čechách dříve či později budou prolomeny a že by se o tom mělo vyhlásit v Ústeckém kraji referendum. A ministr průmyslu Mládek dokonce tvrdí, že by se to mělo vyřešit už příští rok (LN 21. 10.).

Nevím, co pan ministr míní slovem „vyřešit“. Ale pokud by to mělo znamenat prolomení limitů, pak by to bylo v přímém rozporu minimálně s jedním programovým dokumentem jeho vlastní strany. V „Ekologickém manifestu ČSSD“ (v tzv. Bílé knize) se totiž píše doslova: „Nebráníme se odůvodněnému prolomení ekologických limitů těžby na dole Bílina v okamžiku, kdy tak bude skutečně potřeba (cca v r. 2030). Zásadně však nesouhlasíme s jejich prolomením na dole ČSA, neboť chrání integritu Horního Jiřetína, Černic a částečně i Litvínova.“

Korunu všemu nasadil šéf hornických odborů Jan Sáběl, když se měl podle médií vyjádřit, že „spousta lidí by to (*zrušení limitů a vystěhování – pozn. MH*) asi vzala a přestěhovala by se do nějakého hezčího prostředí,“ kdyby jim prý těžbařské firmy postavily nové bydlení. Že se hornojířetínští a černičtí už jednou vyjádřili v referendu, jehož se účastnilo sedmdesát pět procent oprávněných voličů a devadesát šest procent z nich bylo pro zachování limitů a proti vystěhování obcí? Že podobně se vyjádřili účastníci referenda v Litvínově? Že v nejnovějších komunálních volbách ve všech jmenovaných obcích opět vyhráli zastánci jejich zachování?

Asi proto ta snaha prosadit hlasování o osudu černických, hornojířetínských a nakonec i litvínovských referendem v celém Ústeckém kraji. Hlasování lidí, jimž rozhodně nejde o tolik jako místním, kteří nebudou rozhodovat o vlastních domovech, ale o cizích, kteří zdaleka nemají tolik informací a které proto lze vhodnou předreferendovou propagandou snadněji zmanipulovat než místní.

Nechcete se hnout ze svých domků holoubci? Zachtělo se vám ohrnovat nos nad tím novým hezkým prostředím podle našich představ, které vám tak velkomyslně nabízíme? **No tak se vás holt nebudeme ptát, rozhodnou o tom jiní.**

V demokracii hodné toho jména je referendum nástrojem rozhodování zdola, obranou proti choutkám oficiálních struktur vládnout podle zásady „my nejlépe víme, co je pro vás dobré.“ U nás má být zchytrale využito právě těmi oficiálními strukturami k prosazení choutek, na něž by si jinak musely nechat zajít chuť.

Asi to není náhodný excés. Jako bych slyšel ozvěnu slov Otce vlasti blahé paměti, pronesených ústy básníkovými: „Jak bych zde mlátil otep slámy – nechť chci, co chci, za krátký čas – se všechno jinak zvrtné zas.“

Aktualne 14.11.2014

ALMA MATER

JUBILEJNÍ ALBERTOV
SLAVNOSTNÍ KAROLINUM

Prezidenti v listopadu

Každoročně na podzim vzpomínáme dvojité výročí 17. listopadu – to první, z roku 1939, spojené s mocenským omezením svobody za okupace hitlerovským Němcem, a to druhé naopak s oslavou návratu svobody v roce 1989. Oba mezníky si vždy připomíná i Univerzita Karlova na tradičních rituálech – dopoledním pietním zastavením u pamětní desky medika Jana Opletala, který byl smrtelně zraněn při demonstraci 1939 a pak v Ječné ulici, u desky, připomínající druhou tehdejší oběť, dělníka Václava Sedláčka. Poté následují další akce, výstavy, zapalování svíček, besedy, setkání a zpravidla také slavnostní koncert ve Velké aule pražského Karolina se zásadním projevem rektora Univerzity Karlovy.

V ten poslední 17. listopad, 2014, se stejné akce pořádaly rovněž, ale bylo jich více, byly mohutnější, za větší pozornosti médií i umělců. Výjimečný ráz oslavám dodávala **účast prezidentů** – českého Miloše Zemana, polského Bronisława Komorowského, maďarského Jánose Ádera, německého Joachima Gaucka a slovenského Andreje Kisky.

Všichni čtyři státníci navštívili také pražské Karolinum, kde s rektorem UK Tomášem Zímou zahájili **výstavu Listopady/November 's**. Expozice představuje listopadové události roku 1939 i 1989 z méně známého pohledu. Návštěvníci si budou moci poslechnout dobové rozhlasové reportáže nebo projevy prezidentů Edvarda Beneše a Emila Háchy a prožít si tehdejší dny prostřednictvím osudů lidí, kteří je utvářeli. Expozice v Křížové chodbě Karolina potrvá do 28. února.

Oficiální akt čekali prezidenty **na pražském Albertově**, kde měli odhalit desku k 25. výročí události roku 1989. Mnozí účastníci shromáždění však byli nepřívětivě naladěni českému prezidentovi a svůj protest vůči tomu, jak vykonává svou funkci, dávali najevo červenými kartami. Dokonce pískotem a házením vajíček mu překazili projev. Naopak při proslovech zahraničních prezidentů dav utichl. Potleskem ocenil zejména jejich slova o tom, že položí květiny na hrob bývalého prezidenta Václava Havla. Výrazného aplausu se dočkal slovenský prezident Andrej Kiska, když připomněl Ukrajinu a prezidenta Porošenka a řekl, že dnešek je pro něj svátkem Česka a Slovenska. Všichni přítomní také uposlechli výzvu maďarského prezidenta k uctění obětí komunismu minutou ticha.

Poklidný ráz měla **beseda prezidentů se studenty** na pražské právnické fakultě. Jako první promluvil Miloš Zeman, který popsal svou účast na listopadových demonstracích. Uvedl, že na Národní třídě spolu s ním nakonec zůstaly jen dva tisíce lidí. „Zaplať pánbůh za to. Ale s odstupem doby čtu o obrovské demonstraci, která otrásla režimem,“ upozornil. „Chci vyjádřit úctu těm, kteří vytrvali, a pochopení těm, kteří utekli. Jediné, co nepochopím, je, že ti, kdo utekli, jsou dnes největšími hrdiny,“ dodal Zeman.

Německý prezident Gauck ve svém projevu na Právnické fakultě upozornil na **dění na Ukrajině** a v jiných konfliktních oblastech. „Existují výzvy uvnitř našich zemí,

ale také vně našich hranic. A u těch se musíme ptát: Jsem jen pozorovatel? Nebo jsem i hráčem a jednatelem?“ řekl Gauck.

Maďarský prezident Áder uvedl na Právnické fakultě, že rozhodujícím momentem pádu železné opony byla chvíle, kdy se přestali bát demonstranti a místo nich se začali bát policisté. „Chraňte si svobodu, aby nevznikla znovu situace, kdy by si strany vyměnily strach. Kdy byste se začali bát vy,“ řekl.

I když se celá akce konala při příležitosti výročí 17. listopadu 1989, studenty zajímaly názory politiků i na současné tuzemské a zahraniční problémy. Hovořilo se tak například i o způsobech vyjadřování prezidenta Miloše Zemana v porovnání s jinými hlavami státu ve světě.

Snad nejvášnivější reakci **Petra Pitharta** vyvolala otázka studentky, proč nebyla po sametové revoluci zakázána komunistická strana. „Znáte nějakou proceduru, na jejímž základě by šlo něco takového provést? Tehdy žádná neexistovala. Politickou stranu zkrátka nešlo zrušit. Dnes je samozřejmě situace jiná, ale musíte vzít v potaz, že jen na Ústavní soud jsme čekali deset let. Opravdu jsme hledali nějakou ústavní úpravu, která by obsahovala takovou proceduru, ale žádnou jsme nenašli. Havel mohl jediné vykřiknout z okna Hradu, že komunistickou stranu zakazuje. Dovedete si však nejspíš představit, jak by to působilo,“ podotkl Petr Pithart.

Připomínky obou jubileí na Karlově univerzitě vyvrcholily 17. 11. 2014 tradičně slavnostním **koncertem ve Velké aule pražského Karolina**. Hosty přivítal jménem Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových jeho předseda Václav Pavlíček. O roli univerzity v dnešním světě hovořil rektor Univerzity Karlovy Tomáš Zíma.

Někdy mám pocit, jako bych tu tenkrát těmi klíči zvonil sám.

Václav Pavlíček

Záleží na každé generaci, zda se jí podaří nabyté svobody také udržet

Projev předsedy Nadání Josefa, Marie a Zdenky Hlávkových

Připomínáme si události 17. listopadu 1939, kdy německá okupační moc uzavřela české vysoké školy, popravila studentské představitele a další příslušníky české inteligence a studenty deportovala do koncentračních táborů.

Připomínáme si události 17. listopadu 1939, kdy německá okupační moc uzavřela české vysoké školy, popravila studentské představitele a další příslušníky české inteligence a studenty deportovala do koncentračních táborů, zejména do Sachsenhausenu. V koncentračních táborech, ve vězeních nebo na popravišti zemřeli také někteří profesori vysokých škol. Okupanti to deklarovali jako trest za projevenou věrnost mladé generace hodnotám demokratického Československa a jeho představitelům, prezidentům Masarykovi a Benešovi, kterou projevíli při demonstracích 28. října v Praze a při pohřbu studenta lékařské fakulty Jana Opletala, který byl smrtelně zraněn. Vzpomněli jsme tyto události ráno u Hlávkovy koleje a rád bych se k některým myšlenkám vrátil.

Připomínáme si také prohlášení, které v Londýně v roce 1941 přečetl Lubor Zink jménem studentů Velké Británie, všech jeho dominií a Indie, Sovětského svazu, Severní a Jižní Ameriky, Belgie, Československa, Číny, Francie, Holandska, Jugoslávie, Norska, Polska, Řecka a všech ostatních národů bojujících za svobodu, kteří vyjádřili hlubokou úctu popraveným československým studentům, což dalo v Evropě další podnět k masovému odporu proti nacistickým okupantům. Z těchto důvodů byl 17. listopad prohlášen za Mezinárodní den studentstva, aby byl uchovávan v paměti v celém světě pro budoucí generace a připomínal tyto ideály.

17. listopad se tak ve válce i po jejím skončení stal připomínkou obětí, ale také statečností mladé generace, která se postavila na odpor okupační moci, přihlásila se k hodnotám demokracie v době, kdy v celé Evropě vítězily diktatury a mnozí klesali na duchu.

Mezinárodní solidarita projevená tehdy v Londýně byla posilou pro síly demokracie v různých částech světa i v dalších letech. Význam symbolu Mezinárodního studentského dne využili a na něj navázali mladí lidé v Praze také v roce 1989 při demonstraci, která byla poslední rozhodující roznětkou ke změně systému, který ztratil jakoukoli vnější i vnitřní podporu.

Od 17. listopadu 1939 uplynulo 75 let. Vynikající český filozof Karel Kosík v Dialektice konkrétního napsal, že získat k událostem objektivní přístup vyžaduje

dostatečný odstup. Zdálo by se, že doba delší než tři generace je dostatečně dlouhá, aby se nestaly předmětem politických sporů. Ukazuje se, že tomu tak nemusí být. Úsilí Českého svazu bojovníků za svobodu, aby 17. listopadu bylo vráceno označení, na kterém se dohodli představitelé studentů zemí protinacistické koalice v roce 1941, bylo v českém parlamentu neúspěšné. Sotva může při znalosti základních historických souvislostí obstát argument, který mezi členy parlamentu zazněl, že jde o označení poznamenané komunistickou ideologií.

Československé studenty, kteří prosadili uznání symbolu 17. listopadu jako Mezinárodního dne studentstva, tehdy rozdělovala politická orientace i náboženské vyznání. Spojovala je láska k vlasti a odhodlání přispět k obnovení demokratického Československa. Jsou to hodnoty, ke kterým se hlásí i značná část mladé generace v současné době, a tak přispívají k udržení a posílení české státnosti.

Jestliže události před 75 lety vyvolávají dosud politické emoce místo analýzy historických faktů, tím spíše je pochopitelné, že tomu tak je ohledně 17. listopadu před 25 lety. Zpravidla další generace je skeptická k dříve tradovaným pravdám a chce revidovat hodnocení toho, co je dílem jejich rodičů, kteří naopak brání své vidění světa. Bývá tomu v různých oblastech v umění i v politice. Velký vliv mají také média, která působí spíše na emoce a vedou k povrchnosti, než aby podněcovaly k racionální analýze.

Žádný kritický pohled na osoby a děje před 25 lety by nám neměl zakrýt skutečnost, že pád minulého režimu otevřel opět prostor demokracii a svobodě obecně, jakož i akademickým svobodám, zejména svobodě učit a učit se a vést dialog. Vrátil na vysoké školy také ty učitele, kteří se o demokracii a svobodu učit pokusili v 60. letech a byli v době normalizace za to často svými kolegy z vysokých škol vyhnáni. Odešli buď do emigrace, nebo do nekvalifikovaných zaměstnání.

Záleží na každé generaci, zda se jí podaří své svobody, které nabyly, také udržet před nebezpečím diktatury jedné ideologie, jež by si chtěla vydobýt monopolní postavení. Žádná generace takového nebezpečí není ušetřena.

Ohlédnutí za posledními 75 i 25 lety by pro nás mělo být poučením, abychom dávali přednost svobodnému a kritickému rozumu, pluralitě názorů a demokracii v Masarykově pojetí, racionálním analýzám před emocemi a fanatismem politickým i náboženským a jimi vyvolávanými jednostrannými soudy a povrchností.

Dovolte mi, abych v závěru svého vystoupení tlumočil několik informací k výběru skladeb dnešního koncertu.

Po dohodě s dirigentem jsme se rozhodli připomenout při příležitosti letošních významných výročí 17. listopadu díla dvou velikánů české hudby, jejichž jubilea si letos připomínáme – Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka. Jejich hudba posilovala v době války český národ tehdy, když slova nemohla svobodně zaznít.

Karolinum 17. 11. 2014

Tomáš Zíma

Univerzity jako bašty svobody

*Projev rektora Univerzity Karlovy před slavnostním koncertem
ve Velké aule Karolina*

Vážené dámy, vážení pánové,
sešli jsme se dnes ve Velké aule staroslavného Karolina, abychom si společně připomněli události, k nimž došlo před pětasedmdesáti a před pětadvaceti lety. Myslím, že všichni přítomní dobře vědí, jak velký význam pro nás obě události mají, i to, jak úzce spolu souvisejí. V obou případech, v listopadu 1939 i v listopadu 1989, šlo totiž o to nejcennější, o lidské v někdejší Protektorátu Čechy a Morava, tj. bývalém prvorepublikovém a o půl století později v komunistickém Československu usilovali, o svobodu, o kterou je připravili vůdci dvou krutých totalitních režimů a nemilosrdní vykonavatelé jejich vůle.

Vraťme se nejprve do vzdálenější historie. Je, myslím, zcela příznačné, že represe německých nacistů proti obyvatelům Protektorátu Čechy a Morava, jejichž první vrchol přišel právě 17. listopadu 1939, směřovaly proti vysokoškolským studentům a jejich učitelům. Představitelé okupačního režimu, velmi dobře věděli, že s loajalitou mladých lidí, nemohou ve svých plánech počítat, což potvrdila i jejich účast na protiněmecké demonstraci 28. října 1939. Brutální zásah okupantů proti demonstrujícím, stál na počátku dalších dramatických událostí. Opletalova smrt, jeho pohřeb, následné nepokoje, jichž se účastnily desítky tisíc lidí, proto 17. listopadu přivedly německé úřady k osudovému rozhodnutí uzavřít české vysoké školy, zatknout a popravit devět studentů a internovat více než tisícovku dalších v koncentračním táboře. Pobouření lidí na celém světě, a aktivita Ústředního svazu československého studentstva i československé exilové vlády v Londýně pak vyústily v tzv. „Prohlášení spojeneckých studentů k 17. listopadu“, které v roce 1941 vyhlásilo tento den Mezinárodním dnem studentstva.

O padesát let později, 17. listopadu 1989, vyšli studenti pražských vysokých škol do ulic znovu. Jak demonstrace, jejímž prvotním cílem bylo připomenout si oběti nacismu před padesáti lety a na níž s ohledem na situaci v zemi i v okolních státech zazněla rovněž kritická slova na adresu vládnoucího režimu, skončila, všichni dobře víme. Víme i to, že se tato demonstrace, přesněji řečeno její násilné rozehnutí, stala impulzem k sametové revoluci a k nástupu demokratického režimu v naší zemi.

Obě události mají mnoho společného. V obou případech totiž představitelé represivní státní moci zaútočili proti těm, v nichž spatřovali největší nebezpečí

– proti studentům vysokých škol, tj. proti intelektuální elitě národa, proti těm, jimž bylo a je za všech okolností vlastní svobodné myšlení, svobodná argumentace, svobodné rozhodování a touha po svobodě jako nezbytné, naprosto nepostradatelné podmínce rozvoje společnosti.

Když jsem si kincipoval svůj dnešní projev, rozhodl jsem se, že budu hovořit nejen o historii, ale i v obecnější rovině, a sice o roli univerzit v dnešním světě. O roli, která je nezastupitelná, protože všechny univerzity, nejen Univerzita Karlova a nejen univerzity a vysoké školy v České republice, ale **univerzity na celém světě vnímám jako bašty svobody, jako místa svobodného bádání, výzkumu a svobodného vyjadřování se ke všem aktuálním problémům své doby.**

Na srdci mi leží zejména třetí role univerzit, kterou pokládám za nesmírně důležitou. Žijeme, zdá se, v přelomovém čase. Jistoty včerejška neplatí, svět kolem nás se mění rychleji, nežli stačíme reagovat. Země, v nichž vládne demokracie, tj. země, ke kterým Česká republika navzdory všem problémům, s nimiž se složitě vyrovnává, nepochybně patří, jsou v dnešním světě v menšině. Dokonce i v Evropě najdeme státy, jejichž zařazení mezi bezvýhradně demokratické režimy je přinejmenším problematické a v některých případech i nemožné. **Bohužel i v evropských zemích, nepřilíš vzdálených od České republiky, s sebou hájení hodnot svobody a demokracie nese i dnes rizika, jež jsou v naší zemi již čtvrt století neznámá, tj. rizika politické perzekuce, včetně zatýkání a věznění a s tím související ztráta občanských práv.**

Akademická obec včetně vedení naší univerzity si je této skutečnosti velmi dobře vědoma. Proto také plně sdílí slova, jež v tomto sále v letošním roce zazněla například z úst generálního tajemníka Organizace spojených národů Pan Ki-muna anebo prezidenta Spolkové republiky Německo Joachima Gaucka. Vytvoření Stipendia Václava Havla, určeného těm zahraničním studentům i osobám, jimž represe ze strany „totalitních, autoritářských a nesvobodných režimů kdekoli na světě ztěžuje nebo přímo znemožňuje studium“, tj. těm mladým lidem, jimž byla možnost studia „nelegitimně odepřena“ a kteří jsou „dlouhodobě vystaveni tlaku a represím nebo musí čelit šikaně ze strany státu a úřadů“, vypovídá podle mého názoru o všem. Jsem hrdý na to, že se naše alma mater udělováním tohoto stipendia řadí k těm světovým univerzitám, jimž leží na srdci nejen blaho vlastní země, ale i blaho a prospěch ostatních.

Právě na to, o čem teď mluvím, na tyto hodnoty a na solidaritu s těmi, jimž se kdekoli ve světě ubližuje, nesmějí členové akademické obce Univerzity Karlovy nikdy rezignovat. Bezpráví páchané na jiných lidech je jako bezpráví páchané na nás samotných, útlak druhých je i útlakem nás samotných, oběti druhých jsou jako naše vlastní oběti. Možná vám tato slova přijdou až příliš patetická, ale opak je pravdou. Kdy jindy bychom měli takto mluvit než dnes, než 17. listopadu? **Pokud bychom totiž na hodnoty, na nichž demokracie stojí, rezignovali my, nemohli bychom se**

divit tomu, že na ně rezignují i všichni ostatní. A to by byl nejen začátek konce světové demokracie, ale i začátek konce světové civilizace se vším, co k ní patří.

Taková vždycky byla a je role univerzitních učitelů a jejich studentů i v dnešním rozbouřeném světě. Nikdo z nás, nikdo z vás nesmí své aktivity omezit pouze na studium starých knih, vydaných i nevydaných pramenů, na práci v laboratoři nebo v nemocnici, nikdo z nás nesmí být pouze učencem, odborníkem ve svém oboru, byt by byl sebevýznamnější, protože by to bylo málo. Vyjadřování se k problémům našeho světa, zaujímání jasných stanovisek a formulování těch správných slov by mělo patřit k našim povinnostem, stejně jako pěstování vědy a výuka či, nahlíženo z druhé strany katedry, studium.

Sešmáctý listopad je nanejvýš vhodnou příležitostí k tomu, abychom si tuto skutečnost, tuto naši povinnost se vši naléhavostí připomněli. Je tomu tak tím spíš, že v posledních letech čelí západní demokratická společnost, jejíž nedílnou součástí jsme, novým výzvám, které nejsou o nic méně nebezpečné než ty, jimž jsme s vypětím všech sil odolali v poměrně nedávné minulosti.

Hrozba ze strany nepřátel západní civilizace, a tedy, nenamlouvejme si nic jiného, i hrozba ze strany našich nepřátel, je – zejména pokud jde o radikální islamisty – velmi vážná. Tito lidé nenávidí demokracii jako politický systém, který je nám vlastní a který se pokoušíme obtížně zdokonalovat k našemu prospěchu, nenávidí rovnost obou pohlaví, jež je pro nás zcela samozřejmá, protože je neslučitelná s jejich pohledem na svět, nenávidí svobodu, jíž si ceníme nade vše, a snad nejvíc ze všeho nenávidí vzdělání a moudrost, neboť instinktivně cítí, že pro ně znamenají smrtelné nebezpečí. Proto také na územích, která ovládají, zavírají školy, proto znemožňují nejen dívkám a ženám vzdělávat se a učit se, ničí kulturní památky nedozírných hodnot, proto udržují obyvatelstvo, jemuž vládnou, ze všech sil v nevědomosti, protože škola, vzdělání, svoboda myšlení – to všechno podřívá jejich moc a jejich sílu.

To samozřejmě není žádné překvapení, není to ani nic nového. Jenom si vzpomeňme na třicátá a čtyřicátá léta minulého století, na německé nacisty a jejich nohsledy, pálicí s nenávisťným řevem knihy svých nepřátel, vzpomeňme si na to, že ještě docela nedávno byli lidé v naší zemi perzekvováni za to, že vlastnili tu či onu knížku, za to, že měli doma tu či onu gramofonovou desku, anebo zpívali tu či onu písničku. Nezapomínejme na to, ona podobnost je větší, než se na první pohled zdá. Nezapomínejme na to, kdo jiný by na to neměl zapomenout než my, členové akademické obce naší univerzity, jež je součástí velkého, světového společenství vzdělaných lidí, nepodléhajících za žádných okolností předsudkům ani lákavému volání po snadných řešeních problémů dnešní doby.

Jsem hluboce přesvědčen o tom, že my všichni, kteří jsme se dnes sešli ve Velké aule Karolina, sdílíme stejné hodnoty, že nám všem jde a vždycky půjde o zachování toho nejcennějšího odkazu událostí, které jsme si dnes připomněli, a sice svobody.

Karolinum 17. 11. 2014. Kráceno

Rektor UK složil hold studentům z r. 1939

V roce 1939 patřili mezi vysokoškoláky, kterým nacistický režim nedovolil pokračovat ve studiu. Tehdejší studenti, dnes více než devadesátiletí pamětníci těchto událostí, přijali pozvání rektora UK prof. Tomáše Zimy a u příležitosti 75. výročí roku 1939 se 18. listopadu setkali v Karolinu.

Za odvahu, kterou během svého života prokázali, jim v Karolinu osobně poděkoval rektor UK prof. Tomáš Zima. „Chtěl bych velmi ocenit vaše postoje nejen v listopadu roku 1939, ale i vaše konání poté. To, že je třeba se postavit násilí a bezpráví, je příkladem a vzorem pro další generace nejen studentů, ale i všech občanů České republiky. Násilí páchané na komkoli jiném je násilí páchané na nás samých. Chci vás ujistit, že akademická obec Univerzity Karlovy poselství 17. listopadu roku 1939 – boj za svobodu, demokracii a humanistické ideály – bude šířit v dalších desetiletích a staletích prostřednictvím svých vyučujících a studentů,“ přislíbil ve svém projevu prof. Zima.

Hostům pak věnoval mimo jiného i sborník Trpké vzpomínky na 17. listopad, který vyšel u příležitosti letošního výročí roku 1939 v Nakladatelství Karolinum a který se snaží veřejnosti co nejvíce přiblížit, co se vlastně v ony dramatické listopadové dny dělo a co jim následovalo. Publikaci editoval PhDr. Zdeněk Poustka, historik, který se dlouhodobě zabývá právě tematikou studentského hnutí (viz strana 80).

I když si šestice mužů prošla útrapami koncentračního tábora, jejich vitalita a pevné zdraví jim dovolily dožít se dnešních dní. Vojmír Srdečný, který říká, že nejlepším receptem na dlouhý a spokojený život je přiměřený pohyb, patří i dnes k těm neaktivnějším z pamětníků a pomáhá organizovat jejich setkání i různá pietní shromáždění.

Prohlášení Univerzity Karlovy

Praha, 18. listopadu 2014

Univerzita Karlova si v uplynulých dnech připomněla mnoha akcemi události 17. listopadu let 1939 a 1989. Jednou z těchto vzpomínkových akcí bylo i shromáždění na Albertově v odpoledních hodinách 17. listopadu 2014, na které v předchozích dnech zvali širokou veřejnost studenti vysokých škol – zástupci nejen osmi pražských veřejných vysokých škol, ale i studentské organizace a spolky spolu se Studentskou komorou RVŠ.

Žijeme dnes v demokratické společnosti a vyjádření svobodného názoru je samozřejmě nezpochybnitelným právem každého občana České republiky. Kdy jindy než právě dnes bychom si měli říct: záleží-li nám na tom, v jaké zemi, v jaké

Evropě, v jakém světě žijeme, jedneje podle toho. Vyslovujeme se ke všemu, co nás zneklidňuje a trápí, zkrátka a dobře, budme aktivní.

Osobně se však domnívám, že někteří účastníci shromáždění na Albertově měli využít jiné příležitosti a jiného způsobu pro vyjádření nesouhlasu se současným politickým děním v naší společnosti. Rozhodně neměli narušovat vzpomínku a důstojné uctění památky a statečnosti obětí a osob spojených s listopadovými událostmi let 1939 a 1989. Hlasité protesty některých účastníků narušily nejen projevy vystupujících, ale i hudební vystoupení univerzitního sboru. Hvízdot ozývající se při zpěvu studentské hymny považují za neúctu a pošlapání památky těch, kdo stáli na Albertově v roce 1939 a 1989.

Děkuji svým jménem všem, kteří se včerejších oslav zúčastnili s důstojností, jež tomuto státnímu svátku bezesporu náleží, a vzpomenu těch statečných a odvážných z let minulých, na které bychom neměli a nesmíme zapomínat. Chraňme si proto vydobyté ideály a hodnoty svobody a demokracie.

Za Univerzitu Karlovu rovněž děkuji všem zúčastněným, organizátorům a partnerům, kteří se na organizaci oslav podíleli.

*prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc.,
rektor Univerzity Karlovy*

Praha, 24. listopadu 2014

Osm desítek akademiků a studentů Univerzity Karlovy požádalo v otevřeném dopise rektora UK Tomáše Zimu, aby přehodnotil svou kritiku protestů proti prezidentu republiky na pražském Albertově.

Tomáš Sedláček, básník Sylva Fišerová, literární historik M. C. Putna, proděkan MFF UK Jan Trlifaj nebo filozofové Štěpán Špínka, Václav Němec a další signatáři soudí, že v demokratické zemi je namístě, aby se veřejnost důrazně ohradila proti chování prezidenta, které je nehodné jeho úřadu. Podle nich bylo zjevné, že účastníci shromáždění až na několik jedinců, kteří házeli vajíčka, nebyli žádní výtržníci. „To bylo zřejmé z jejich spořádaného chování při projevech ostatních prezidentů, které vyslechli v naprostém klidu a které odměnili bouřlivým potleskem”.

V odpovědi na tento dopis prof. Zima konstatuje, že protest, a to i velmi hlasitý a jednoznačně formulovaný, je součástí demokracie. Za neslušné však považuje házení vajíček a zdůrazňuje: „Vždy budu hájit právo na politický protest a vždy budu stát na straně demokracie, vlády práva a akademických svobod. S násilím, vulgaritou a fyzickými útoky však souhlasit nemohu, ať se jich dopouští kdokoli.”

QUOD BONUM

PROJEV DĚKANA 3. LF UK
NA DOKTORSKÝCH
PROMOCÍCH

ZE ŽIVOTA
AKADEMICKÉ OBCE

Michal Anděl

Znovuzískání svobody před dvaceti pěti lety vedlo k nebývalému rozvoji univerzit včetně té naší

Projev děkana 3. LF UK na podzimní doktorské promoci Univerzity Karlovy

Vaše magnificence vážený pane rektore, spectabilis pane děkane a páni proděkani, honorabiles promotoři, vážení členové akademické obce, především ale milí naši absolventi, budoucí doktoři,

za chvíli budete promováni a stanete se těmi skutečnými doktory. Doktorský titul, Ph.D., je totiž nejvyšším akademickým titulem v hierarchii akademických titulů. Titul doktor medicíny či doktor veterinární medicíny, které čeští absolventi získávají jaksi za pochodu, bez potřeby sepsat doktorskou práci, má spíše aspekt profesního titulu, uděluje se však v řadě zemí včetně Spojených států. Doktorský titul získaný po ukončení doktorského studia v sobě zahrnuje vědeckou práci, její publikaci v kvalitních časopisech a konečně její obhajobu před komisí. Takto jsou udělovány i tituly doktor medicíny na mnoha německých či švýcarských univerzitách, na kterých podmínky pro udělení tohoto titulu jsou často podobné podmínkám udělení titulu Ph.D. na pražských lékařských fakultách. Není bez zajímavosti, že pro oblast mimo akademickou medicínu se titul doktor medicíny v Německu nepožaduje a že poměrně velká část absolventů se o něj neuchází.

Doktorská promoce je v mnoha zemích pak skutečně nejvyšší promoci studenta univerzity. I v neformální švédské Uppsale se k ní scházejí učitelé ve fraku, dámy ve velkých společenských šatech a podobně jsou oblečeni i promovající doktoři. Formalita této promoce je mnohem větší než u promoci magisterských a na mnoha univerzitách často promují studenti řady oborů z různých fakult. Naše zvyklost spíše preferuje promoci magisterskou, na které je přítomno mnohem více příbuzných a přátel, která má často pak také mnohem slavnostnější charakter. Stačí se rozhlédnout i dnes po naší velké aule – určitě při vašich promociích magisterských bylo přítomno mnohem více vašich příbuzných, kamarádů či příznivců. Osobně ale pevně věřím, že časem se význam doktorské promoce posune směrem k stavu na univerzitách, kterým se v hodnocení chceme přiblížit.

Doktorské promoce představují také symbol toho, jak významně se posunul význam vědy na univerzitě v posledních dvaceti pěti letech. Za komunismu byla vysoká škola především místem magisterské výuky a věda v ní byla provozována okrajově. Pro skutečnou vědu byly po sovětském vzoru zřízeny ústavy Československé

akademie věd a resortní výzkumné ústavy, z univerzit byla postupně vytlačována. Byla to velká chyba, která měla mnoho negativních dopadů. Jedním z nich bylo, že studenti často vůbec nebyli exponováni autentickým vědcům a výsledkům jejich bádání. Dalším pak bylo, že zvidavost mladých studentů neměla často ani elementární možnosti k dobrému rozvoji na univerzitách. Základním problémem však byl fakt, že kvalitní věda, v našem případě základní i aplikovaná lékařská věda, představuje zásadní podmínku pro kvalitní klinickou práci i pro kvalitní výuku magisterskou i doktorskou. Je jisté, že tam, kde je provozována kvalitní lékařská věda, jsou i lepší výsledky léčebné. Bylo to jasně dokázáno na mnoha příkladech závažných onemocnění, jakými jsou například karcinom prsu, diabetes či infarkt myokardu. Z těchto důvodů představují **univerzitní nemocnice místa, ve kterých lékařská věda tvoří skutečný základ jak pro kvalitní lékařskou péči, tak pro výuku.** Věřím, že se jednou naše lékařské fakulty dočkají uznání tohoto stavu ve formě zákona o univerzitních nemocnicích a že dojde i v naší české kotlině k nastolení obdobných podmínek pro pěstování klinické medicíny, jaké jsou u našich nejbližších západních sousedů.

Přestože tyto podmínky zatím ještě nemáme, odrazila se věda na lékařských fakultách před 25 roky ode dna a nebyvale se vyšvihla na úroveň, která je v některých oblastech opravdu srovnatelná s tím, co je běžné na západních univerzitách. Podle všech scientometrických měření představují lékařské fakulty Univerzity Karlovy ve svém souhrnu daleko nejvýznamnější vědecké centrum v oblasti teoretického i aplikovaného lékařského výzkumu. Lékařský výzkum přitom léta patří mezi špičku českého výzkumu. K tomuto rozvoji zásadně napomohl zlom, ke kterému došlo právě před pětadvaceti roky. Umělé překážky ve financování vědy na vysokých školách padly a svoboda slova, svoboda cestovat i svoboda přístupu k informacím a spojení těchto dvou faktorů významně posunuly výzkumu v oblasti teoretické, experimentální, klinické i preventivní medicíny. Význam českých vědců v mezinárodním srovnání vzrostl. Nepřímo pro to svědčí různé žebříčky včetně těch, které hodnotí univerzity; naše alma mater, Univerzita Karlova, v posledních letech významně poskočila dopředu.

Tento jev je zajímavý z mnoha aspektů. Dovolte mi, abych zmínil jeden z nich. **V době, ve které komunisté násilně převzali moc, argumentovali především blahem lidu a všestranným rozvojem společnosti. K tomu mělo přispět i vědecké řízení společnosti a rozvoj vědy. Současně byly potlačovány ideologie, které byly považovány za nevědecké, v praxi především nemarxistické filozofické směry a nejvíce ze všeho teologie a náboženství.** Na každém rohu citovaný Marxův výrok o tom, že náboženství je opium lidstva, spolu s vírou, že věda a technika přivedou socialistické země k nebyvalému rozkvětu, se stalo součástí oficiální politiky.

Právě přesvědčení komunistů, že podpora vědy umožní takové výsledky v technologiích, které způsobí obrovský rozvoj společnosti, odstraní podvýživu, každému přinesou spoustu různých užitečných výrobků i nové léky či umožní rozvoj dopravy,

mělo ospravedlnit teror na konci čtyřicátých a počátkem padesátých let. Ten měl zastánce takzvaných reakčních směrů odstranit nejen z politiky, ale z veřejného života vůbec. Státisíce lidí byly uvězněny, tisíce jich ve vězení zemřely, stovky byly popraveny, další stovky zastřeleny na hranicích. Kláštery byly uzavřeny, duchovní uvřzneni do věznic či internováni stejně jako řádové sestry. Stalo se to také proto, aby zvítězil „vědecký světový názor“, který měl pomoci rozvoje vědy a techniky přivést společnost k nebývalému rozvoji. Postupně začala vycházet spousta technických a populárně vědeckých časopisů jak pro mládež, tak pro nadšené amatéry. Jen pro dospívající tu bylo ABC mladých techniků a přírodovědců či Věda a technika mládeži, pro všeobecné publikum například později velmi populární Technický magazín. Významně se rozvíjely středoškolské vědecké soutěže, tak zvané olympiády, například v biologii, chemii, fyzice.

Přesvědčení, že socialismus přinese významný vědecký posun bylo ještě posilováno takovými událostmi, jakými bylo vypuštění první umělé družice země Sovětským svazem či první oblet země v kosmické lodi vedené sovětským majorem Jurijem Gagarinem. Oficiální propagandou podporovaný optimismus vedl k představě, že díky vědeckotechnickému rozvoji budou v socialistických zemích postupně vyřešeny všechny významné problémy, které lidi trápí. Dobře si vzpomínám, jak jsem v časopise Věda a technika mládeži jako třináctiletý v roce 1959 četl, že již v roce 1965 nebude nikdo stát v tramvajích. Stejně tak mne ve stejném čísle tohoto časopisu nadchla představa brzké bezdrátové telefonie, při které bude signál přenášen pomocí umělých družic.

Již v šedesátých a zejména v sedmdesátých letech přišlo naprosté vystřízlivění. Ukázalo se totiž, že naprostá většina všech významných objevů vzniká v západní Evropě či v severní Americe. Nešlo jen o počet Nobelových cen, jejichž udělení by mohlo být ovlivněno politicky, ale především o nové léky, nové materiály v medicíně i v dalších oblastech technologií, o přístroje k diagnostice i terapii. Stejně tak analytické přístroje pro vědecký výzkum či počítače byly nesrovnatelně kvalitnější, přesnější a uživatelsky přívětivější než ty, které se zrodily u nás či v Německé demokratické republice. Obyvatelstvo však ještě více zajímalo spotřební zboží: televizory, pračky, ledničky či automobily byly ze západní Evropy nesrovnatelně kvalitnější než ty, které se vyráběly zde.

Zaostávání rozvoje vědy a technologie mělo za důsledek významně horší materiální situaci pro každého občana naší země. Znamenalo to také horší možnosti pro prevenci, diagnostiku a léčení nemocí. Není se co divit, že jsme měli jednu z vůbec nejvyšších úmrtností na infarkt myokardu či mozkové cévní příhody na světě. Češi a Moravané měli šanci na život o téměř deset let kratší než Skandinávci a Francouzi a o pět let než Němci. To ukazuje na praktický krach představ, že všestranný rozvoj vědy a techniky za socialismu povede k významnému zlepšení života všech. Argument, který měl na začátku éry komunismu ospravedlňovat zkrácení tradičních svobod politických a hospodářských, se ukázal jako zcela vyprázdněný.

Zásadní otázka, proč k tomu došlo, je jistě důvodem k velkému badatelskému projektu. Osobně se domnívám, že **potlačení svobody vedlo k vytěsnění kreativity a nakonec k zglajchšaltování celého společenského života**. Výsledkem byla šedá, nuda a útěk do soukromí na chalupách, do vlastního nitra po večerech či do příjemných přátelských struktur, které jsou popsány v poslední době například v úžasné řadě monografií Kmeny. Zdá se, že rozvoj vědy je nepředstavitelný bez svobody. Ano, můžete namítnout, že v Číně pozorujeme významný rozvoj vědecké práce. Jistě, ale rozhodně až poté, co po desetiletích skutečného teroru nastalo velké uvolnění při posunech od klasického modelu komunismu.

V našich podmínkách pak znovuzískání svobody vedlo k nebývalému rozvoji univerzit včetně té naší. Vy a vaše práce vědecká jste toho nejlepším důkazem. Ve chvíli, kdy se na vše ze všech stran nadává, a na naší současnosti se spíše pozorují chmurnější rysy, je to určitě jedna z velkých útěch. Připomínejte si ji prosím.

Nyní vám však již popřeji, aby vaše kariéra vědecká neskončila tímto dnem, abyste i v budoucím životě ať již na akademické půdě či v praxi dovedli ji využívat a dovedli se z vědy a jejích produktů radovat.

QUOD BONUM FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE EVENIAT.

Karolinum 28. 11. 2014

Jaroslav Veis

Lípa, svoboda a my

17. listopad 1989 je chvíle, kterou podle průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění hodnotí naši občané spolu se vznikem Československa v roce 1918 jako nejpozitivnější událost našich novodobých dějin. Pamětníci i politologové se prou, zda to byla revoluce, či zda se komunistický režim zhroutil jako černá díra sám do sebe, výrazná většina z nás se však shodne na tom, že co se tenkrát stalo, bylo jednoznačně pozitivní a v žádném případě si to nechceme nechat vzít.

Podle výzkumu neméně renomované společnosti Median však vývoj od listopadu 1989 nenaplnil očekávání 54 procent lidí v Česku a 70 procent na Slovensku. Lidé v obou zemích jsou zklamáni hlavně kvůli sociální nejistotě, nezaměstnanosti a chudobě a také politice a kvalitě demokracie.

Ta šetření si protiřící, zůstaneme-li na povrchu slov. Pod ním však sdělují jen to, že se hlásíme k listopadu 1989, avšak dobře si uvědomujeme, že jsme nadějí, kterou přinesl, nedokázali využít tak, jak jsme si tehdy představovali.

Ale na jednom se neshodneme, a to na tom, jak si to připomínat. Někomu stačí, že se mu o volný den protáhne víkend, jiný zajde do podloubí na Národní třídu, kde zapálí svíčku u památníku zmasakrovaným studentům. Další chtějí jít na Národní, na Albertov, či na Hrad demonstrovat proti čím dál kontroverznějším projevům páně prezidenta, který se zjevně rozhodl, že chce být klínem, nikoli svorníkem naší společnosti.

Miloš Zeman nezklamal. Nejdřív se dal v debatě se svým předchůdcem v úřadu Václavem Klausem slyšet, že na Národní se tenkrát neodehrál žádný velký masakr, jen jedna z „x demonstrací“. Člověk, který se tam vypravil, přece musel počítat s tím, že dostane od „tatíků z Lidových milic“ obuškem a dění vlastně odstartovala falešná zpráva o smrti studenta Martina Šmída. Detailem, zda se tak stalo na té nikterak pozoruhodné demonstraci, se po svém zvyku vše relativizovat, nezabýval.

Přímo na 17. listopad pak pozval do Prahy kolegy prezidenty ze sousedních zemí. Ukázat jim Karolinum, poobědvat, na Albertově odhalit pamětní desku. Místo toho jim dal příležitost ověřit si na vlastní kůži, jak Pražané svému prezidentovi rozumějí: pískali, skandovali, vzduchem létala vejce (jedno trefilo německého prezidenta Joachima Gauka) a jemu nebylo rozumět jediné slovo. Lidé ztichli, jen když mluvili prezidentští hosté, kteří také na rozdíl od toho českého připomněli oběti komunistických režimů a Václava Havla.

I to bylo pro letošní 17. listopad docela signifikantní: prezidentští následníci Václava Havla nijak nemilují. Václav Klaus, jehož očekávání se rovněž nenaplnila (alespoň podle titulku jeho rozhovoru pro MF Dnes z 1. 11.), svého předchůdce na Hradě rovnou označil za viníka onoho nenaplnění. Miloš Zeman ve svých vystoupeních Havlovu roli jak v bourání komunistického režimu, tak v pozdějších transformačních letech prakticky ignoroval a nikterak ho neomlouvá, že důvodem možná nebyla osobní zášť, ale jen to, že do světa prezidenta dolních deseti milionů se vejde jen on sám a ony miliony mají zůstat před vraty.

Upřímně řečeno, z politických reprezentantů země se ten den nevyznamenal nikdo. Premiér Sobotka v poledne odlétl do Washingtonu, kde už místopředseda jeho vlády Bělobrádek byl, další místopředseda Babiš se pro jistotu držel stranou (věděl proč), ministr zahraničí komentoval dění v Praze z Bruselu. A pražský magistrát, jelikož po volbách pořád ještě neví, zda je ryba nebo rak, pro jistotu neudělal víc, než že jiným vydal povolení slavit na veřejných místech, kde to ohlásí.

O to víc potěší, když někdo dokáže 17. listopad připomenout třeba neokázale, ale důstojně i s pohledem do budoucnosti. Nemám teď na mysli jen důstojný ceremoniál udělování Cen paměti národa v Národním divadle, s nímž politická scéna neměla opravdu nic společného.

Nachomýtl jsem se k tomu, když v úterý jedenáctého v jedenáct hodin a jedenáct minut se před budovou 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze na Ruské ulici sešli profesori i studenti a společně zasadili lípu, strom svobody. Tenhle prastarý způsob připomenutí významných dat a pro společnost podstatných událostí v sobě nese jeden velmi podstatný symbol, totiž vzájemnou vazbu svobody a toho, že za její stav, za to v jaké společnosti žijeme, neseme odpovědnost. Nestačí jen svobodu získat a lípu zasadit, je třeba ji hájit a naplňovat činy stejně jako lípu musíme zalévat a dbát o to, aby ji nezadusil námi vytvořený smog.

Lípu před fakultou sázeli společně ti, kteří tenkrát dobu měnili, spolu s těmi, kteří tenkrát ještě nebyli na světě, profesori i studenti prvního ročníku. Vlastně to byl taky symbol. Na obou generacích, na nás všech záleží, jak se lípě i svobodě bude dařit.

Odpoledne toho dne se pak v Syllabově posluchárně sešla akademická obec 3. lékařské fakulty, aby nejen Pamětními listy ocenila ty, kteří se tehdy před pětadvaceti lety postavili proti totalitě a začali okamžitě transformovat dosud přehlíženou Lékařskou fakultu hygienickou v moderní vysokou školu, hodnocenou dnes v žebříčcích kvality vysokých lékařských škol jako nejlepší v zemi. Nebylo to jen vzpomínání, zazněla i odborná přednáška Marka **Váchy o tom, jaké hodnoty hrají roli ve výuce studentů (viz str. 75)**. Hlavně ale děkan profesor Michal Anděl připomněl stále směřování fakulty k nejlepší podobě moderní univerzity, totiž poskytovat vysoce kvalitní specializační medicínské vzdělání a stejně tak rozvíjet vědu a zvyšovat podíl vědeckých prací členů akademického sboru. Promluvili všichni, kteří se tehdy o změnu zasloužili, byť třeba jen krátce. Z lavice se zvedl také doktor Lukáš Šoltýs,

v roce 1989 student 3. ročníku, jeden z fakultních studentských vůdců. Na tričku měl připnutou trikolóru, tehdy symbol vzpoury. Stavil jsem se na Národní i u Sládečků, kam jsme před revolucí chodili na pivo, řekl. Tu trikolóru jsem měl pořád na sobě. A nikdo mě nelegitimoval, proč a co to znamená. To by se mi před pětadvaceti lety nestalo. Nedůležitý detail, dalo by se říct. Jenže právě detaily tvoří naši minulost, dnešek i budoucnost.

Pamětní list obdrželi:

doc. MUDr. Bohuslav Svoboda, CSc.

prof. MUDr. Cyril Höschl, DrSc., FRCPsych.

MUDr. Lukáš Šoltys

prof. MUDr. Jiří Horák, CSc.

prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc.

MUDr. Zuzana Roithová, MBA

doc. MUDr. Vlasta Rychterová, CSc.

doc. MUDr. Hana Provazníková, CSc.

MUDr. Jana Šeblová, Ph.D.

doc. MUDr. Ladislava Horanská, CSc.

MUDr. David Marx, Ph.D.

Foto: A. Krč

Fakultní volby

Ve čtvrtek a pátek 12. a 13. listopadu se na naší 3. LF UK fakultě konaly volby do fakultního Akademického senátu.

Z celkového počtu 507 oprávněných **voličů-akademických pracovníků** se jich účastnilo 130, tj. 25,6 %; odevzdáno bylo 130 hlasovacích lístků, z toho 129 platných.

Kandidáti–akademičtí pracovníci

Počet získaných hlasů a procento z počtu voličů, kteří se dostavili k volbám

Džupa Valér, doc. MUDr., CSc.,	55	42,32
Mořovská Zuzana, doc. MUDr., Ph.D.	39	30,03
Kachlík David, doc. MUDr., Ph.D.	37	28,54
Fontana Josef, MUDr.	31	23,8
Kalvach Pavel, prof. MUDr., CSc.	26	20,06
Havrda Martin, MUDr.	21	16,27
Těšínský Pavel, doc. MUDr.	9	6,98
Tomáš Jirásek, doc. MUDr., Ph.D.	8	6,9
Balík Ondřej, MUDr.	75	5,4
Balušíková Kamila, RNDr.	3	2,3

Z celkového počtu 1865 oprávněných voličů z řad studentů se zúčastnilo 297, tj. 15,9 %; odevzdáno bylo 297 hlasovacích lístků, z toho 293 platných.

Navržení kandidáti–studenti získali: počet hlasů – procento

Polách Jakub	142	47,82
Kyselica Miroslav	83	27,9
Dominiková Eva	82	27,64
Megvinet-Chucesov David	65	21,9
Falta Jan	51	17,2
Cao Thi Linda	31	10,4
Doleček Jan	21	7,1
Kaliba Daniel	17	5,7
Šmída Jan	16	5,4
Fridrichovská Aneta	14	4,7
Trinh Minh Duc	11	3,7

Do Akademického senátu UK byli zvoleni doc. MUDr. Valér Džupa, CSc., doc. MUDr. Zuzana, Mořovská, Jakub Polách a Miroslav Kyselica.

Není to kruté? Tolik milých a upřímných lidí
a já mám jenom jeden hlas!

FAKULTA V MÉDIÍCH

Cyril Höschl: Nevíme, jak věci ve skutečnosti jsou

Literární noviny | 11.9.2014 | Rubrika: Příloha – Interview | Strana: 1
| Autor: Michal KOMÁREK | Téma: 3. lékařská fakulta

- Nedávno jste mluvil o zasutých traumatech dávné minulosti, která nás mohou stále ovlivňovat. Mohou hrát roli třeba i v současné nedůvěře až nenávisti mezi různými kulturami, v současném „střetu civilizací“?

Nerodíme se jako tabula rasa, ale máme už z hluboké historie lidstva vrozené spouštěče, základní podnětové vzorce, jež v nás vyvolají strach. Některé základní strachové vzorce jsou poměrně univerzální. A to je strach z neznáma, strach z výšek a z hloubek, jsou magicky přitažlivé a zároveň budí hrůzu, a pak jsou to ty triviální strachy – strach z pavouků, hadů, myší, zvířat, od kterých by bylo možno očekávat nějaké nebezpečí. Ale kupodivu i strachy z příslušníků stejného druhu, tedy z lidí, kteří se nějak výrazně odlišují, jsou nějak znetvořeni, zejména v obličejí. Signál, který znetvořený člověk vysílá, máme totiž „hardwarově zadržován“ jako podnět, kterého je třeba se bát. To má zase fylogenetický význam – v historii, a tím myslím takovou tu dlouhou,

biologickou historii lidstva, se daleko víc osvědčilo bát se někoho, kdo vypadá divně, než mu důvěřovat. Stigmatizace je přirozená. Slouží jako ochrana jednotlivce. I v případech, že je nespravedlivá.

• A tyto strachy pocházejí jen z dávné minulosti, nebo k nim přistupují i nějaké nové, moderní?

Je to o to složitější, že se „doucejeme“ nové strachy. Nemáme na požadavky moderní doby sice tu „hardwarově“ předprogramovanou reakci na přirozené nebezpečí, ale jsme schopni se naučit, že v Čechách nám hrozí větší nebezpečí od dopravní nehody než od pavouků. A naučíme se bát telefonátu od šéfa a vyhazovu z práce víc než hadů. Čili: Máme jednak předprogramované strachové vzorce, které mohou být v rozporu s naší „moderní“ zkušeností, ale v ní se navíc učíme nové strachy.

• Zatím jste mluvil jako o zdrojích strachu o pavoucích, netvorech. Předpokládám ale, že jsou i abstraktnější zdroje strachu a úzkosti?

Samozřejmě, pocity strachu a ohrožení mohou vznikat z historických událostí nebo živelných pohrom. Lidi, kteří prožili třeba povodně, se už nikdy nezbaví strachu, že to může přijít znova. A týká se to také třeba těch, kteří přežili holokaust nebo přes které se přehnala válečná fronta. To jsou lidi, kterým už nikdy nevysvětlíte, že se tomu není třeba věnovat. Vždycky někde na pozadí je ta úleková reakce „sbalit kufry a zdrhat“. A tyhle kruté experimenty na lidech dělá i současná historie – celá ta nešťastná oblast Blízkého východu nebo Ukrajiny bude plná takových lidí. Jsou jich miliony. Čili i na existenciální úrovni vzniká tíseň.

• Sociolog Zygmunt Bauman říká, že strach se stal součástí naší moderní společnosti, celou ji prostupuje. A že se změnil, že je to dnes především snaha o osobní zabezpečení, která se projevuje třeba tím, že kdo si to může dovolit, snaží se žít v opevněných komplexech, jezdí v obřích autech. Ale toho osobního bezpečí stejně nemůžeme dosáhnout právě proto, že strach je už pevnou součástí našeho života.

V určitém smyslu zabezpečení dosahujeme, jenom se posunují kritéria. Už se nezabezpečujeme před záškrtem a ranami osudu, ale před bezdomovci, sousedy a zloději. Já bych Baumana parafrázoval tak, že strach není jiný; je stejný, ale jiná je látka, kterou zpracováváme. Dneska jsou starosti průměrného občana malého města ve srovnání s devatenáctým stoletím malicherné, ale pro něj malicherné nejsou, mají stejný význam, jako měla obava, že nás vypálí nájezdníci ze sousední vesnice, že se tu přeženou Prusové, že přijde tyfus. Totéž dnes obstarávají starosti

typu, že není v místě bydliště školka nebo že hrozí nezaměstnanost. Ale nemůžeme říct, že bychom byli šťastnější než dřív, ale nemůžeme ani říct, že jsme nešťastnější. Dokonce si myslím, že nejsme ani víc vystresovaní.

- **Jak to, to se přece považuje za naprostou samozřejmost.**

To, že se říká, v jak stresové době teď žijeme, je klišé, které je nepodložené jakoukoli možností to objektivně zjistit. Neexistují měřítka, jež by umožňovala stejným metrem poměřit míru stresu před dvěma sty lety a teď. Podobně nemůžeme srovnat kriminalitu. Když řeknu, že v osmnáctém století nebyly krádeže aut, tak je to pravda, ale musíte uznat, že je to nesmyslné srovnání.

- **Něco se přece ale mění jednoznačně, alespoň v té naší západní kultuře: Nakolik si vážíme individuálního života, práva na život.**

Ano, tím se opět vracíme k té vaší první otázce. Jak jsem říkal před chvílí: Naše obavy se posunují. Naše obava už není, že umřeme v pětapadesáti na infarkt jako naši dědové, ale naše obava spočívá v tom, že umřeme v devadesáti na Alzheimerovu demenci. Stoupá náš nárok na absenci bolesti, na pohodlí. A taky nechceme smrt vidět. Tohle je specifikum naší kultury – dominují jí dnes lidská práva, nároky na solidaritu, na délku života, bezbolestnost, rovnoprávnost mužů a žen, menšin sexuálních i jiných.

Vidíme, že jiné kultury – islám, natož třeba příslušníci nějakých kmenů z brazilského pralesa – jsou na tom úplně jinak, vidí to jinak, mají jiné kultury. I když kult konzumu je globalizován, ale to je zase především tím, že je euroatlantickou civilizací těm ostatním vnucován a exportován. Rozdíly jsou obrovské. Důvod, proč se radikální islamisti vracejí po studiu na prestižní západní škole na Blízký východ a třeba tam i bojují proti Západu, vyplývá z toho, že oni tu naši společnost nenahlízejí jako vzor pokroku, mravnosti, hodnot a lidských práv, ale jako zdroj neřesti, zla, zvrhlosti, na kterou je třeba reagovat něčím, co my tady postrádáme, tedy nějakým náboženstvím a hodnotovým systémem. Tady nevěří nikdo nikomu, ničemu. Jenom penězům.

- **To zní podobně, jako to, co píšou Ian Buruma a Avishai Margalit v knížce Nepřátelé Západu – že jiné kultury, zejména islám, nás nenávidí proto, že jsme obchodníci, nikoli hrdinové, že naše kultura je kulturou průměrných měšťáků, kteří lpí na svém pohodlí, životě, majetku a nechtějí se obětovat pro vyšší cíle a hodnoty. Zjednodušeně: My máme strach ze smrti, bolesti a nepohodlí, oni mají hrůzu z naší malosti. To zní ale jako dost fatální „střet civilizací“, ne?**

Já se obávám, že to střet civilizací do značné míry je a že to naši kulturu zastihuje zcela nepřipravenou a překvapenou. My jsme se neustále namyšleně domnívali, že jsme pro všechny ostatní tak atraktivní, že každý bude rád, když u nás bude žít, asimiluje se, přijme naše hodnoty a bude z něj taky Evropan. Třeba s jinou barvou pleti. Teď ale začínáme s hrůzou zjišťovat, že to, co jsme přehlíživě považovali za axiom, ti ostatní takhle vůbec nemusejí nahlížet a že naše hodnoty považují za něco, co je třeba nikoli přijmout, nýbrž zničit.

A že civilizace se dnes už prostě nerovná „europeizace na export“. Platilo to po celou koloniální éru, a teď toho mají všichni už dost a přichází doba jiných kultur, ne proto, že by byly vyspělejší technologicky nebo mravně, ale proto, že mají určitou hierarchii hodnot, kolem které jsou schopny se semknout. Hodnot, kterých se někdy děsíme. Jim ale přinášejí jistotu i za cenu individuálních obětí. My individuální oběti odmítáme. A co je lepší, hodnotnější, mravnější, co je pokrok, každý posuzuje prostřednictvím své kultury.

• Kam to směřuje? Nezbude Evropě než se opevnit a postupně se proměnit ve skanzen? Nebo dojde k „vyvrácení“ Západu podobně jako v 5. století?

Netroufám si předvídat. Historie je vždy jedinečná. Základní scénáře jsou ale dva. První je opevnění Evropy, její izolace a střet civilizací, což mi připadá jako méně pravděpodobné.

Více pravděpodobné je, že bude pokračovat proces prorůstání různých kultur. Zejména proto, že Evropa je neustále otevřena přílivu všech možných denominací a lidí z jiných etnik a přes narůstající nacionalismus a xenofobii v různých částech Evropy ten proces stále trvá. A do toho mohou vstoupit nečekané faktory, a proto nejsem schopen to předvídat, třeba jako role Číny. Čína je zatím ve „střetu civilizací“ mezi Západem a islámem neangažovaná a nečitelná.

Karty se mohou zamíchat tak, že vůbec nebudeme vědět, čím jsme. Což nemyslím jenom negativně. Prostě to nevíme. My nevíme, jak věci ve skutečnosti jsou. Budoucnost nevypočítá ani pánbůh a nám nezbyvají než pocity. A vracíme se k tomu, že ty nemusejí odpovídat a asi ani neodpovídají skutečnosti.

*Cyril Höschl (1949) patří k našim nejznámějším a nejvýznamějším psychiatrům.
Je ředitelem Národního ústavu duševního zdraví, profesorem psychiatrie
na 3. lékařské fakultě UK. Kráceno*

Diagnostika a léčba pacientů s tinnitem a závratěmi na ORL klinice 3. LF UK a FNKV

Zdravotnictví medicína | 18.11.2014 | Strana: 36 | Téma: 3. lékařská fakulta

Zaměření na diagnostiku a léčbu pacientů trpících závratěmi má na ORL klinice FNKV dlouholetou tradici. Významným představitelem na tomto poli byl zejména prof. Vladimír Chládek, který jako jeden z prvních otorinolaringologů v ČSR provedl chirurgické odstranění vestibulárního schwanomu.

V posledních letech však stoupají výrazně počty pacientů s tinnitem, kdy nás žádají o konzultaci nejen pacienti z Prahy, ale z celé ČR.

• Co je tinnitus

Tinnitus je obtěžující symptom mnoha nemocí, a to nejenom v oblasti hlavy a krku, sluchového systému, ale prakticky celého organismu. Zdůrazňujeme, že ke stanovení příčiny je nezbytná důkladná anamnéza a celkové vyšetření nemocného. Standardem diagnostických postupů je základní ORL vyšetření a podrobné vyšetření sluchu a rovnováhy. Podle zjištěných skutečností je potom vyšetření doplněno o konziliární posouzení dalšími specialisty.

Optimální je, pokud pacient přinese záznam ze své zdravotní dokumentace o prodělaných, eventuálně probíhajících onemocněních, absolvovaných vyšetřeních a dosavadní léčbě. Základem vyšetření je audiologická diagnostika: prahová tónová audiometrie, slovní audiometrie, zjištění maskovatelnosti tinnitu (frekvence a hlasitost, charakter). Ve většině případů se neobejdeme bez vyšetření akusticky evokovaných potenciálů mozkového kmene – BEAR. Na základě výsledků těchto vyšetření pak v indikovaných případech doporučujeme CT mozku, MR či angiografii.

• Etiologie tinnitu

Tinnitus může souviset s onemocněním sluchového analyzátoru (otoskleróza, Morbus Menière, vestibulární schwanom, chronická otitida, stavy po úrazech, akutraumatech, ale i recidivujících otitidách v dětství), infekcemi CNS, centrální ischemií charakteru tranzitorní ischemické ataky (TIA), kardiologickým onemocněním atd. Při rozboru souboru našich nemocných shledáváme, že fenomén tinnitu, obtěžující nemocné, je jediným příznakem pouze u nepatrného počtu pacientů. Pokud nepotvrdíme onemocnění sluchu, nacházíme velký počet nemocí či dalších příčin plynoucích z prostředí, ve kterém nemocní žijí a pracují. Bývá to

zpravidla hluk a stres. Významný vliv na vznik tinnitu mají i některá další onemocnění: hypertenze, virózy, patologie spojená se stavem C páteře (která se jeví jako významný faktor vzniku tinnitu ve všech věkových skupinách). Nelze opomenout ani psychický stav a osobnost nemocného, které mohou vysvětlit obtížnost vnímání tinnitu. Kromě zjištění frekvence a intenzity tinnitu audiologickými metodami je důležité v diagnostice a zejména hodnocení výsledků léčby stanovit tzv. subjektivní obtížnost tinnitu (SOT). Užíváme 10stupňovou škálu vyjadřující míru postižení, která nemusí vždy odpovídat výsledkům audiologických metod. Z výčtu informací, které o pacientovi postupně získáme, plyne často nutnost doplňkových vyšetření – významný bývá výsledek sonografie karotid, neurologické vyšetření, které může odhalit roztroušenou sklerózu, degenerativní či cévní onemocnění CNS, ale i mozkový tumor či aneurysma.

V neposlední míře si vyžádáme i vyšetření psychologa či psychiatra, zejména pro zjištění patologie v oblasti myšlení. Suicidiální tendence, které jsou uváděny jako poměrně časté, zaznamenáváme u našich pacientů ojediněle a nevíme o případu, kdy by došlo k jejich realizaci.

• Možnosti terapie

Pro úspěšnost léčby akutního tinnitu je velmi významný její včasný začátek. Aplikujeme kortikoidy, nejlépe i. v., a masivní dávky vazoaktivních látek – stejně jako u náhle vzniklé nedoslýchavosti. Důležitější je však odhalení příčiny, kdy pouze v těchto případech je možná léčba cílená. Bohužel u většiny nemocných se skutečnou příčinu tinnitu odhalit nepodaří. Jedná se o nemocné polymorbidní, s chronickým tinnitem, kdy je velmi obtížné určit rozhodující příčinu vzniku tinnitu. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že v sluchovém orgánu může být přítomná patologie např. v prosté obturaci zvukovodu ceruminem, přes patologii bubínku a středouší k postižení kochley, sluchového nervu, sluchové dráhy i kůry mozkové.

I přes intenzivní výzkum není zatím jednotný názor na konkrétní patologii, zejména v oblasti CNS, která by u jednotlivých pacientů dokázala určit příčinu tinnitu. Časté jsou nálezy zmnožené gliozy při vyšetření MR mozku, snad v důsledku dočasné ischemie z různých příčin. V léčebných metodách, které tedy nejsou cílené, se nám kromě vazoaktivní medikace, vinpocetinu a betahistinu, eventuálně cinarizinu, jeví v některých případech účinná kombinace EGb 761 + laseru, hyperbarická oxygenoterapie (HBO) za trvalé rehabilitace krční páteře (tzv. kultivace myoskeletárního systému). U nemocných se sluchovými vadami, kdy je indikováno sluchadlo, zaznamenáváme i významný efekt ve zmírnění obtížnosti tinnitu při jeho užití. Na druhou stranu jsme nezaznamenali léčebný efekt tzv. alternativních postupů jako akupunktura či homeopatie. Přířínosem pro pacienta bývá psychoterapie či medikace podle doporučení psychiatra, zejména

v případech, kde je nesoulad mezi výsledkem vyšetření sluchu a obtížností tinnitu udávanou pacientem.

• Příčiny závratí

Závratě patří mezi časté obtíže seniorů, ale mohou postihnout i mladé jedince a děti. Vestibulární systém, vizuální vjem, somatosenzorický systém a kortikální oblast ve vzájemné koordinaci zajišťují prostorovou orientaci člověka a udržení rovnováhy. Závrať (vertigo) vzniká tehdy, je-li kterýkoli z těchto systémů postížen chorobnou změnou nebo informace přicházející do centra neodpovídají adekvátní situaci. V užším slova smyslu představuje vertigo iluzorní vjem pohybu vlastního těla nebo okolí neodpovídající skutečnosti.

Nejčastěji má rotační charakter. Porucha rovnováhy nerotačního typu může být bez poruchy sluchu, nebo s jeho poruchou. Příčinou může být toxické postižení labyrintu, polyneuropatie (např. diabetická), poruchy otolitového systému, migréna, degenerativní neurologické onemocnění (např. roztroušená skleróza), kraniocerebrální poranění, komplikace chronického středoušního zánětu. Pocit instability a závrať spojená s určitou situací může být i psychického původu. Výrazná rotační závrať delšího trvání, často s neurovegetativní symptomatologií, může být způsobena neuronitis vestibularis, herpes zoster – oticus, virovým původem. Ve spojení s bolestí hlavy, bez poruchy sluchu, bývá často příčinou cévní mozková příhoda s postižením mozkového kmene nebo mozečku. Záchvaty výrazné rotační závratí trvající minuty až hodiny s vegetativními příznaky bývají projevem migrény, Meniérovovy choroby, labyrintopatie ze zvýšení tlaku nitroušních tekutin, ale i příznakem centrálního vestibulárního syndromu.

Poruchy rovnováhy popisované pacienty jako nejistota jsou často příznakem ortostatické hypotenze nebo poruch srdečního rytmu. Interní vyšetření je zpravidla nutné. Polohová rotační závrať v poloze vleže na boku v délce trvání několika sekund může být příznakem benigního paroxysmálního polohového vertiga (BPPV) s postižením zadního nebo horizontálního kanálku. Velmi často bývá projevem vertebrobazilární insuficience či tumoru mozečku. Pokud je spojena s poruchou sluchu, musíme pomyslet na perilymfatickou píštěl. Je-li navíc přítomna i bolest hlavy, může se jednat o tumor mozečku nebo ischemii v oblasti zadní jámy lební. Zcela atypicky se může projevit vestibulární schwanom (neurinom statoakustiku), kdy může, ale nemusí být přítomna porucha sluchu včetně tinnitu jako jediného příznaku. Závratě mohou mít nejrůznější charakter. Prvním příznakem může být i náhlá porucha sluchu. Definitivním potvrzením bývá MR mozku se zaměřením na oblast koutu mostomozečkového. V diagnostice, zejména při asymetrii sluchu, hraje významnou roli vyšetření BAEP (brainstem acoustic evoked potentials).

• Léčba závratí

Pokud se podaří stanovit příčinu závratí, je velmi často úspěšná i léčba. Rozhodujeme se pro medikamentózní léčbu, rehabilitaci, habituační trénink, někdy i chirurgické řešení (tumory mozku, aneurysma, operace krční páteře, úrazy). Razíme zásadu, že u pacienta trpícího závratěmi by měl léčbu koordinovat praktický lékař, který je obeznámen s anamnézou a celkovým zdravotním stavem nemocného. V diagnostice a způsobu má rozhodující slovo neurolog a otorinolaryngolog, v další následné péči fyzioterapeut a někdy i psycholog.

Kráčeno
O autorovi | MUDr. Ivan Šejna, CSc., doc. MUDr. Aleš Hahn

Volte světce

VĚDA

VÝHLEDY
A VÝSLEDKY

Jan Konvalinka

O vědě, pavědě a optimismu

V posledních týdnech jsem několikrát přednášel studentům nebo veřejnosti na téma „Chemie proti virům“: o nových virových infekcích a o tom, co proti nim dělá chemie, biochemie a medicína. Zaujaly mne přitom dvě věci: za první, ať jsem mluvil, o čem jsem mluvil, nakonec se diskutovalo stejně o Ebole; za druhé, moje přednášky končily zjevně mnohem optimističtěji, než řada posluchačů čekala, a někteří mi to i vyčetli. Jakoby se zdálo, že se lidé rádi bojí a když k nim mluví odborník, čekají, že je bude strašit, a moje poměrně optimistické výklady úplně nesplnily jejich očekávání.

Neměl bych se tomu divit: sociologové nás upozorňují, že pesimista působí kompetentněji a důvěryhodněji než optimista, a novináři zase dobře vědí, že katastrofické zprávy prodávají. Přitom **historie výzkumu a vývoje virostatik v posledních 30 letech může opravdu být zdrojem hrdosti na to, jak nám věda pěkně funguje, a také opatrného optimismu**, že bychom některé velké strašáky minulosti i současnosti mohli snad dostat brzy pod kontrolu. Epidemie AIDS byla ještě před 30 lety oprávněně jedním z největších hrozeb naší civilizace: účinná léčba ani vakcína neexistovaly, virus se lavinovitě šířil a některé modely předpovídaly až desítky milionů mrtvých ročně, vylidnění velkých částí kontinentů a s tím související vlny migrace a občanské války. Po třiceti letech je HIV a AIDS samozřejmě stále velký problém, ročně na následky choroby umírají skoro 2 miliony lidí, ale už máme důvody k opatrnému optimismu. Především už je k dispozici třicet různých protivirových preparátů proti HIV (více než všech ostatních protivirových léků dohromady), některé z nich jsou přitom velmi účinné, úmrtnost klesá a průměrná doba přežití pacienta s HIV se prodlužuje. Dobře léčený HIV-pozitivní pacient má velmi dobrou šanci, že tady bude ještě desítky let, může pracovat, vychovávat děti a nakonec zemře na něco jiného. Co je snad ještě důležitější, zlepšil se přístup řady vlád zejména afrických států k této epidemii, přestaly jí popírat, spolupracují s WHO a dalšími mezinárodními institucemi, a postupně se zlepšuje i dostupnost moderních léků pro pacienty.

Lekci, kterou se biomedicína a chemie naučila na HIV, je racionální návrh léčiv (tento přístup byl samozřejmě znám už dávno, ale teprve u HIV přinesl spektakulární úspěch). Všechno, co jsme se naučili u HIV, se teď aplikuje na další virové choroby. Dalším cílem se stal virus hepatitidy C, který napadá stovky milionů lidí a u mnoha z nich vyvolává těžká selhání jaterních funkcí nebo vývoj nádorů. Molekulární biologové, chemici a biochemici zopakovali recept, který se tak osvědčil u HIV: rozebrali jednotlivé kroky životního cyklu viru HCV, do detailu popsali jednotlivé virové proteiny, které je řídí, a připravili proti nim účinné nízkomolekulární inhibitory. To se

A nyní si přeřídíme ručičky o hodinu zpátky.

samozřejmě snáz napíše, než udělá: vývoj jedné takové molekuly trvá mnoho let a stojí stovky milionů dolarů; od dob úspěchu racionálního návrhu inhibitorů enzymů HIV však už víme, že se to dá zvládnout. K dnešnímu dni už mají chemici velmi účinné inhibitory všech virových enzymů z HCV, a některé z nich jsou už v klinické praxi. Ten zatím neúčinnější (inhibitor virové RNA polymerasy prodáváný pod komerčním názvem Sovaldi) zavedla kalifornská firma Gilead Sciences (tatáž firma, která v licenci vyvinula protiviroidní léky prof. Antonína Holého) na trh. Zatím se zdá, že funguje skutečně skvěle: protiviroidní kúra trvající 84 dní může pacienta z infekce úplně vyléčit (na rozdíl od HIV se totiž virus HCV netransportuje do jádra infikovaných buněk, nemá se tedy kde „schovat“ a pacienta je možné infekce zcela zbavit). Stinnou stránkou tohoto epochálního vědeckého výsledku je skutečnost, že jediná tableta převratného léku stojí 1 000 dolarů, což je cena, kterou dosti neochotně platí i bohaté americké zdravotní pojišťovny, o zdravotnictví takového Egypta, který je HCV obzvláště silně promořený, ani nemluvě. Firma se brání extrémními náklady na vývoj a hlavně srovnáním se současnou léčbou, která je nakonec dlouhodobě ještě dražší, ale konkurence a veřejný tlak nakonec tu cenu bezpochyby sníží.

Nakonec i ta Ebola, ke které všechny diskuse o virech v tyto dny sklouznou, má svou vlastní RNA polymerasu, proti které se začínají vyvíjet protiviroidní léky. I velké farmaceutické firmy nasazují do vývoje těchto sloučenin značné prostředky, ačkoli dobře vědí, že se jim nemohou vrátit: tlak veřejného mínění je značný a tyto „léky dobré vůle“ (good will drugs) mohou zlepšit obraz velkých farmaceutických firem na veřejnosti. Bylo by to opravdu zapotřebí, „Big Pharma“ má dneska horší zvuk

než chicagská mafie ve třicátých letech (podle mého názoru z velké části neprávem). Kromě léků je v plném proudu příprava preventivní vakcíny. Zdá se, že je na dobré cestě a mohla by být k dispozici někdy na jaře 2015. Mezitím se začíná zdát, že epidemiologické zásahy měly úspěch, v některých afrických zemích se už nové případy vůbec nevyskytují (Nigérie, Mali) a i v nejzasazenější Sierra Leone a Libérii se zdá, že se šíření epidemie zpomaluje.

Úspěch vývoje virostatik pro HIV, HCV a brzo snad i viru Ebola jsou jen několika příklady úspěchů biomedicíny, která v posledních desetiletích mění tvář světa k lepšímu. Tím absurdnější a nebezpečnější mi připadá, jak rychle se v posledních letech v celém západním světě včetně naší země šíří a jakou pozornost médií získávají nejrůznější alternativní, často protivědecké a někdy značně bizarní představy o příčinách nemoci a jejich léčbě. Pokud zůstaneme u virových chorob, hnutí odpíračů očkování, které v USA a v západní Evropě stále roste, znamená přímé ohrožení pravděpodobně nejdůležitějšího nástroje, který v boji proti infekčním nemocem lidstvo ve své historii získalo. Je velmi smutné, že v čele tohoto hnutí bývají i lidé pyšníci se titulem doktora medicíny, dokonce z naší alma mater.

Nejspíš si za to můžeme trochu sami. Nemohu samozřejmě mluvit za lékaře, ale my vědci neděláme dost pro to, abychom svým spoluobčanům jasně vysvětlili, co to je věda a k čemu je dobrá. Nepodařilo se nám vysvětlit přímou souvislost mezi kvantovou fyzikou a vývojem moderních počítačů, mezi fyziky v CERNu a objevem world wide web. Přitom jedině díky základnímu výzkumu ve fyzice si dnes může kdejaký konspirační teoretik na svém laptopu rozesílat po internetu stokrát vyvrácené nesmysly o tom, že očkování způsobuje autismus. Je to selhání, na které můžeme doplatit.

Rád bych upozornil, že svět, ve kterém dnes žijeme, jistě není nejlepším ze všech možných světů, ale v řadě ukazatelů je nejspíš nejlepším světem, jaký lidstvo za poslední staletí poznalo: vedeme méně válek, žijeme déle a i absolutní chudoba ve světě ustupuje. Zní to zase jako naivní optimismus, ale tvrdá statistická data hovoří dosti jasně. Za posledních dvacet let se přes miliardu lidí na této planetě vymanilo z chudoby, průměrná doba dožití roste, negramotnost ustupuje, počet obětí válečných konfliktů klesá, podle statistik WHO je dnes obezita větším globálním problémem než nedostatek potravy. Vedle globalizace a tržní ekonomiky je hlavním motorem tohoto vzestupu ten systém systematického poznávání skutečnosti, kterému říkáme věda. Myslím, že je velmi důležité tento nástroj, tento „úhelný kámen evropské vzdělanosti a moci“ (slovy prof. Vopěnky) chránit a bránit.

Ta redukcionistická, omezená, popperovská věda, která neumí nic jiného, než falzifikovat hypotézy, nás dostala na Měsíc, zlikvidovala neštovice, rozluštila hieroglyfy a nejspíš si nakonec poradí i s Ebolou. Není to všechno, ale taky to není úplně špatné. Braňme jí. To nejmenší, co pro ní můžeme udělat, je mluvit o ní, vysvětlovat její principy a neplést jí s magií, okultismem nebo špatně pochopenou spiritualitou. Hloupost, nevědomost a blábol totiž zabíjejí.

Richard Rokyta

Setkání na Blatné

Na zámku Blatná se 18. 10. 2014 uskutečnilo již 3. setkání nazvané „**Jan Evangelista Purkyně – stopy vedoucí do současnosti**“. Setkání pořádá baronka Jana Gerмениsová Hildprandt s rodinou.

Tato purkyňovská tradice začala již před dvěma lety, kdy v roce 2012 byla tématem Kardiofyziologie a její projekce do kardiologie. Jednání řídil prof. MUDr. Bohuslav Ošťádal, DrSc, FCMA, který pronesl přednášku na téma Purkyně a srdce. Dalším řečníkem byl prof. MUDr. David Sedmera, DrSc., s námětem Purkyně a vývoj převodního systému. O klinickém dopadu Purkyněho objevů hovořil v přednášce na téma Arytmie prof. MUDr. Miloš Táborský, Ph.D.

Tématem loňského ročníku (2013), který jsem organizoval, byl Purkyněův odkaz v neurovědách. Na programu byly tři přednášky: prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc., FMCA, Purkyňovy objevy v oblasti neurověd, doc. MUDr. František Vožeh Purkyňův odkaz ve výzkumu mozečku a současný stav a doc. MUDr. Martin Bojar, CSc., Poruchy mozečku a jejich léčení z hlediska současné neurologie.

V letošním roce (2014) se téma týkalo fyziologie a jejího rozvoje. Na návrh prof. Hampla jsme s prof. Ošťádalem zajistili tři přednášející. Byli to: prof. MUDr. Jaroslav Pokorný, DrSc., z Fyziologického ústavu 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze s tématem Fyziologický ústav lékařské fakulty univerzity v Praze – druhý samostatný Fyziologický ústav na světě, založený J. E. Purkyněm v roce 1851. Další řečník, prof. MUDr. Pavel Bravený, CSc., FCMA, z Fyziologického ústavu Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně, přednášel o Eduardu Babákovi jako pokračovateli purkyňovských tradic. Třetí přednášku jsem měl opět

já, námětem byly současné výzkumné aktivity fyziologických ústavů lékařských fakult v České republice.

Na začátku přednášek předal přednosta Fyziologického ústavu 1. LF UK prof. MUDr. Otomar Kittnar, CSc., posmrtnou masku J. E. Purkyně paní baronce Hildprandt jako dar pamětní expozici věnované J. E. Purkyněmu na zámku Blatná.

Toto odpoledne stejně jako předchozí organizoval prof. MUDr. Václav Mandys, CSc., přednosta Ústavu patologie 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, který jej zajišťuje po stránce organizační i věcně spolu s paní baronkou Hildprandt. Po zahájení setkání paní baronkou a profesorem Mandysem následovaly tři uvedené přednášky.

Zasedání se zúčastnil i rektor Univerzity Karlovy prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc., FCMA, děkan 1. LF UK prof. MUDr. Alexi Šedo, DrSc., děkan LF UK v Hradci Králové prof. MUDr. et RNDr. Miroslav Červinka, CSc.; dále byli přítomni proděkaní lékařských fakult prof. MUDr. Otomar Kittnar, CSc., z 1. LF UK a prof. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D., z 3. LF UK. Bylo zde i mnoho dalších hostů z Prahy, Brna, Ústí nad Labem, a také členové Spolku lékařů v Písku, v Plzni a ve Strakonících.

Na konci tohoto odborného programu vystoupil také s vynikající vzpomínkovou přednáškou doc. MUDr. Dimitrij Slonim – O purkyňovské tradici na Blatné. Doc. Slonim byl těsně před tím vyznamenán jako významná osobnost české medicíny za svůj přínos zejména v tvorbě očkovacích látek, což bylo vysoké vyznamenání, které mu udělil Senát České republiky. Doc. Slonim vzpomínal na členy Purkyňovy a Hildprandtovy rodiny na Blatné a také na tradici Blatenska, zejména na blatenské lesy, na blatenského kapra a další zajímavosti.

Setkání na krásném zámku v Blatné obklopené nádhernou oborou s množstvím daňků v říji a při krásném počasí zanechalo ve všech účastnících velké dojmy. Těšíme se na další setkání na Blatné, které proběhne opět za rok v říjnu v roce 2015. O letošním setkání je i zmínka také v novinách Zdravotnictví a medicína, které zpracovala paní redaktorka PhDr. Jana Jílková.

Foto: R. Šlamberová

✓ **Konference o etice**

Ve čtvrtek 4. 12. 2014 proběhla v Kongresovém centru **konference na téma Etické problémy medicíny na prahu XXI. století**. Na této konferenci přednášeli z 3. LF UK: Mgr. et Mgr. Marek Vácha, Ph.D., na téma Změna paradigmatu medicíny a prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc., FCMA, na téma Etika v léčbě bolesti. Konference byla hojně navštívená a přednášeli na ní skutečně špičkoví představitelé české medicíny. Zároveň vyšla kniha se stejným názvem tj. Etické problémy medicíny na prahu 21. století v nakladatelství Grada, která má 519 stran a kde jsou oba příspěvky členů 3. LF UK in extenso publikovány.

R. Rokyta

✓ **Česká hlava**

Nejvýznamnější národní vědecké ocenění **Česká hlava pro rok 2014** získal v kategorii výzkumné a vědecké činnosti studentů doktorandského studia **MUDr. Ondřej Gojiš, Ph.D.**, za výzkum vztahu vybraných markerů biologického chování karcinomu prsu k transportu a účinku cytostatik v nádorových buňkách.

Výzkum byl tématem jeho dizertační práce nazvané *The role of selected molecules in biologic behaviour of human breast cancer*. Práce vznikla za postgraduálního studia biomedicíny v Ústavu patologie 3. lékařské fakulty UK a v Department of Cancer Medicine v Imperial College v Londýně. Školitelem doktora Gojiše byl prof. MUDr. Václav Mandys, CSc.

Karcinom prsu patří mezi nejčastěji se vyskytující zhoubné nádory. V České republice jím každoročně onemocní pět až šest tisíc žen a celosvětově na tuto diagnózu umírá každý rok téměř půl milionu pacientek. Přibližně 60% karcinomů prsu je „estrogen pozitivních,“ což znamená, že jsme schopni alespoň částečně ovlivnit jejich biologické chování pomocí hormonální terapie. Bohužel asi 10% pacientek na tuto terapii nereaguje.

Cílem výzkumu bylo objasnit, do jaké míry se konkrétní proteiny podílí na rezistenci na hormonální terapii estrogen pozitivních nádorů a do jaké míry mohou ovlivňovat agresivní chování karcinomu prsu. Poznatky se dají využít k predikci rizika opětovného objevení onemocnění u již léčených pacientek (s adjuvantní chemoterapií). Tyto výsledky, které by jsou využívány i ve výzkumných projektech University of Cambridge, by v budoucnosti mohly ovlivňovat charakter hormonální terapie v gynekologických nádorech.

MUDr. Ondřej Gojiš, Ph.D., za svůj výzkum získal již ocenění pro mladé lékaře udělované Evropskou onkochirurgickou společností (ESSO) a Evropskou onkologickou společností (ESMO). Cenu Česká hlava převzal 27. listopadu 2014 v Praze.

J. Veis

✓ Medaile Hlávkovy nadace

Jako každý rok před státním svátkem 28. října udělovalo **medaile Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových** předním osobnostem české vědy a umění. Na slavnosti v zámku v Lužanech, spojeném s jménem mecenáše a významného architekta Josefa Hlávky, byla oceněna i mladá generace. Mezi jedenácti vyznamenanými studenty Univerzity Karlovy byl i MUDr. Jakub Žiak z Třetí lékařské fakulty.

Jiří Ramba

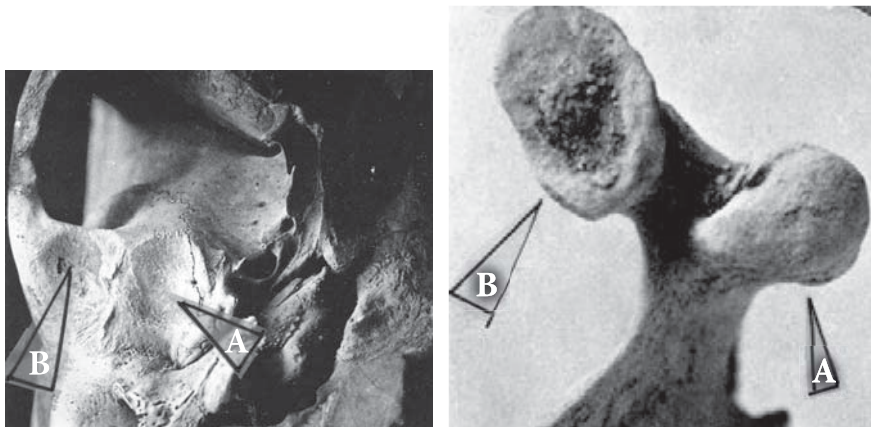
Dvojité kondyly dr. Aleše Hrdličky

„Významný antropolog dr. Aleš Hrdlička byl ve své době nejvýznamnější Čech v Americe. Na svůj původ a svou vlast byl velmi hrdý, nikdy se nevzdal háčeků ve svém jméne, a to i přesto, že značně komplikovaly život americkým nakladatelům. Narodil se 29. 3. 1869 v Humpolci, když bylo Alešovi necelých 14 let, rodina emigrovala do USA. Zprvu pracoval v továrně a navštěvoval večerní školy. Později vystudoval lékařství, pracoval v nemocnici, pak ve výzkumném ústavu. Zajímala ho variabilita tělesných znaků jak nemocných, tak zdravých lidí a soustředil se na získávání norem. Od roku 1930 pracoval ve washingtonském Smithsonianu až do své smrti 5. 10. 1943. Vědecký věhlas podložil Hrdlička nejprve studiem indiánských kmenů, z něhož vyplynula jeho teorie o asijském původu amerických Indiánů a Eskymáků. Podnikl proto od roku 1912 řadu výprav do Mandžuska, Číny, Mongolska a na Sibiř, které vyústily v antropologickém a archeologickém výzkumu Aljašky a Aleutských ostrovů. Byl to bezesporu zlatý hřeb jeho teorie o prapůvodu obyvatel Ameriky a důkaz, že eskymácké a indiánské kmeny pocházejí ze společného mongoloidního základu a rozšířily se po Americe ve vlnách z poloostrova Aljašky...“ Miroslav Prokopec: V kořeni jsem Váš, Dr. Aleš Hrdlička a Československo v r. 1918 a 1938.

Profesor Aleš Hrdlička přivezl ze svých cest velké množství kosterního materiálu, dle něhož vypracoval i teorii neandrtálské fáze, kde pračlověk je přímým předchůdcem člověka. Zajímavou anomálii, do té doby unikající pozornosti, našel na 21 lidských dolních čelistech v podobě zdvojení kloubního výběžku, častěji jednostranné. Rozštěpení se týkalo kloubní hlavice a převážně šlo o čelisti ženského pohlaví. Jednalo se o pozůstatky bělochů (6×), amerických indiánů (4×), indiánů Starého Peru (3×), Eskymáků (3×), původních obyvatel ostrova Kodiak (2×), Číňanů (2×) a jednoho Mongola. Zastoupeno bylo 13 žen, 8 mužů, ve 3 případech šlo o oboustranné zdvojení. Hrdlička uvádí, že podobnou anomálii našel i u gorilího samce, jinak se s něčím podobným u primátů či savců nesetkal. Pro tuto vadu nenalezl vysvětlení, nebyla nikde popsána, dokonce ani v antropologii. Soudil, že se nebude

jednat o následek úrazu. Příčinu rozštěpení kloubního výběžku viděl *Hrdlička* v tom, že jedna z akcesorních chrupavek jeví poruchu cévního zásobení v centru hlavice. To má za následek její nerovnoměrný růst, projevující se různě hlubokou rýhou uprostřed a na samém vrcholku hlavice. Ale připouští možnost nějakého mechanického zásahu v období osifikace této části mandibuly. Zdvojení hlavice se odrazí korespondující facetou i na kloubní jamce, eventuálně na jejím hrbolku. Navrhuje termín *benigní patologie* a současně upozorňuje, že se temporomandibulární kloub přizpůsobuje změněným podmínkám. Nevylučuje, že postižení jedinci měli různě těžké potíže, což zdůvodňuje nálezem zdvojených kloubních jamek.

V pozdějších letech se celá řada autorů věnovala rentgenologickým nálezům takto deformovaných kloubních hlavice. Příčinu této anomálie se v roce 1957 pokusil vysvětlit *Blackwood*. Histologicky vyšetřil 10 lebek fětu ve stáří od 8 do 28 týdnů a zjistil, že přibližně ve 20. týdnu intrauterinního života se poprvé objevují fibrózní septa v kloubní chrupavce, která zasahují různě hluboko do dřene vyvíjející se větve mandibuly. Autor usuzuje, že možná perzistence některého z těchto sept, či ruptura jeho cévy může způsobit poruchu osifikace kloubního výběžku a následné jeho rozdvojení. Při našem výzkumu řešícího otázku vývoje sekundárního kloubního výběžku u dětí, nalezl *Doskočil* (1988) tato septa ještě před 20. týdnem intrauterinního života. *Lopéz-Lopéz* (2010) shromáždil 30 případů publikovaných šestnácti autory během posledních deseti let. Zastoupeno je zde i jedenáct dětí ve věku 5–17 let. Deset z nich mělo v anamnéze trauma.

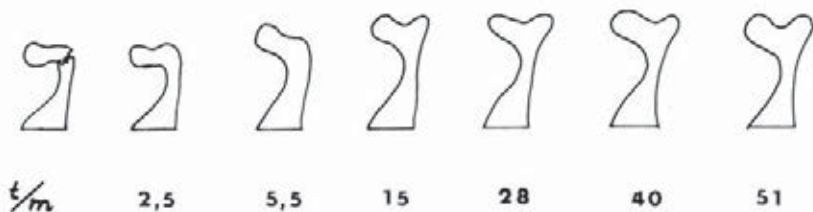

Běloch Staré Pueblo

Šipka A: původní hlavice a nově vytvořená jamka

Šipka B: původní jamka odpovídající tvaru povrchu nově vytvořené hlavice

Ø 6,4 r. NÍZKÁ—2. TYP

Ø 5 r. NÍZKÁ—2. TYP

Vývoj nového kondylu v měsících, dívka 6,4 let (nahore)
dívka 5 roků (dole)

Doposud uvedené případy zdvojených kloubních výběžků je možno rozdělit do dvou skupin. Do první lze zařadit ty, kde hlavice, resp. kloubní výběžek je rozdělen na dvě části: dorzální a ventrální. Ze zkušeností soudím, že jde o následek úrazu, kde nastala dislokace výběžku ventrálně a před kloubní hrbolk. Další část narostla druhotně a je v původní jamce. Do druhé skupiny patří případy, které uvedl *Hrdlička*, a kde naopak je hlavice z frontálního pohledu rozdělena různě hlubokou rýhou na dvě části: laterální a mediální. Jde o anomálii, která je i nám známa z dlouhodobého sledování zlomenin obličejového skeletu u dětí, a kterou vysvětlujeme následovně. Dříve než v místě odlomení naroste chybějící část kloubního výběžku, většinou mediálně skloněného, zpomalí se růst příslušné poloviny dolní čelisti, takže vznikne zcela typická poúrazová asymetrie mandibuly, která je patrná i z obrázků převzatých od *Hrdličky*. Svědčí o tom, že jde o následek z dětství. Ke zdvojení hlavice dojde tehdy, kdy schopnost růstové chrupavky v místě kondylárního krčku převáží nad remodelačními pochody, takže se vytvoří sekundární kloubní výběžek dříve, než se dislokovaný výběžek stačí napřímit do původního postavení. Jeho kontaktem s lební spodinou vznikne další kloubní jamka. Při tomto procesu hraje podstatnou roli funkční odlehčení poraněné

strany při žvýkání. Podobná situace nastane, kdy se dislokovaný kloubní výběžek, následkem ztráty kostního kontaktu a výživy, resorbuje. Po několika měsících narůstá nový výběžek, který je kratší, má deformovanou hlavici s oploštěnou kloubní ploškou a vytaženými okraji. Průběžně se přizpůsobuje i kloubní jamka, což směřuje k obnovení integrity čelistního kloubu. V období růstového spurtu dítěte může kloubní výběžek růst směrem na kloubní hrbolky; potom na kosterních pozůstatcích nacházíme jeho oploštění, překryté novotvořenou menší kloubní jamkou. Tato druhotně vytvořená jamka odpovídá tvarem i velikostí mutilované hlavici. Čelistní kloub je posunut nejen ventrálně, ale i mediálně, zkrácená je větev a tělo dolní čelisti, které je navíc oploštěné a nízké. Posunuta je bradová symfýza, zvýrazní se druhostranné tuberculum mentale a čelist při otvírání úst uchyluje k původně poraněné straně. Obraz je zcela typický pro pouhazovou růstovou asymetrii dolní čelisti, která negativně ovlivňuje vývoj příslušné poloviny obličeje.

Hana Štěpánková

Stárnutí 2014

Studentská vědecká konference

Na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze se ve dnech 24.–25. 10. 2014 konal druhý ročník mezioborové Studentské vědecké konference Stárnutí 2014. Konferenci, zaměřenou na gerontologickou problematiku, tradičně podpořil Specifický vysokoškolský výzkum 3. LF UK (260046/SVV/2014). Druhý ročník navázal na úspěch ročníku prvního konaného v roce 2012, který korunovala indexace recenzovaného sborníku příspěvků agenturou Thomson Reuters pro Web of Science.

Konference Stárnutí 2014 byla určena pro výměnu poznatků převážně postgraduálních studentů, kteří se zabývají otázkami spojenými s prodlužováním lidského života a stárnutím společnosti. K aktivní i pasivní účasti byli nicméně pozváni všichni zájemci, nejenom studenti, ale i odborníci z řad výzkumných či akademických pracovníků a praxe.

Cílem bylo:

- Získat co nejširší přehled o činnosti českých i slovenských vědců v této problematice;
- navázat kontakty a spolupráci, budovat mezioborové týmy;
- dosáhnout vyšší konkurenceschopnosti při výzkumné činnosti;
- registrovat sborník příspěvků do databáze Thomson Reuters (obor gerontologie).

Program

Konferenci slavnostně zahájila prof. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D., proděkanka 3. LF UK pro postgraduální doktorská studia a pro studentskou vědeckou činnost.

Jednání se účastnilo 62 osob, a to z Univerzity Karlovy v Praze, Českého vysokého učení technického v Praze, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem,

Univerzity Palackého v Olomouci, Masarykovy univerzity v Brně, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Akademie věd a z dalších institucí.

Na konferenci zazněly tři plenární přednášky:

- MUDr. Zdeněk Kalvach, CSc.: Úvahy nad pojetím stáří a podporou/ohrožením seniorského života,
- prof. Ing. Pavel Slavík, CSc. a Miroslav Macík: Problémy navigace seniorů v prostoru,
- prof. Ing. arch. Irena Šestáková: Vnímání a užívání architektonického prostoru – Navrhování prostředí pro seniory.

Dále dále bylo prezentováno 29 příspěvků formou přednášky a tři formou posterů. Podrobný program je k dispozici na: <http://www.konferencestarnuti.cz/pages/program.htm>

Soutěž

V závěru konference byly vyhlášeny vítězné práce soutěže o tři nejlepší originální příspěvky zpracovávající téma související s Alzheimerovou nemocí. Přihlásit se mohl každý aktivní účastník konference kromě zvaných řečníků. Celkem bylo předloženo 15 příspěvků. O udělení ceny rozhodli zástupci vědeckého výboru konference a Alzheimer nadačního fondu.

Výsledky soutěže:

- 1. místo (5 000 Kč): Eliška Steklíková: Sexualita seniorů;
- 2. místo (3 000 Kč): Hana Marková: Specifické subjektivní stížnosti na paměť jako indikátor zvýšeného rizika budoucí kognitivní poruchy;
- 3. místo 1 000 Kč: Eva Bolceková: Kriteriaální validita testu kresby jízdního kola u pacientů s kognitivní poruchou.

Závěrem

Konference proběhla ve velmi přátelské atmosféře. Vzhledem k obsahové rozmanitosti prezentovaných příspěvků i k diskusím během bloků konference i o přestávkách a komentářům účastníků můžeme považovat konferenci za zdařilou. Cíle výměny poznatků a idejí i navázání kontaktů byly splněny.

Foto: R. Šlamberová

Abstrakta

Vítězné práce

1. místo

Sexualita seniorů

Prezentující autor: **Eliška Steklíková**,

katedra psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

eliska.steklikova@seznam.cz

Steklíková E.

Obor: Medicína a farmacie. Sociální vědy. *Výzkumná studie*

Zmapování oblasti sexuality české populace starší šedesáti let a porovnání sexuálního chování a postojů k sexualitě žen a mužů v této věkové kategorii.

Výzkum kvantitativního charakteru provedený metodou dotazníkového šetření. Zpracování a interpretace dat týkajících se relevantní věkové skupiny obyvatel, která vycházejí z průzkumu sexuálního chování provedeného v roce 2013 a garantovaného prof. PhDr. Petrem Weissem, Ph.D., a doc. MUDr. Jaroslavem Zvěřinou, CSc., ze Sexuologického ústavu 1. LF Univerzity Karlovy.

Nadpoloviční většina seniorské populace České republiky nepocituje potřebu se sexuálně realizovat, u žen je tento fenomén zastoupen silněji než u mužů. Pokud starší lidé žijí v trvalém vztahu, udržují s partnerem obvykle i sexuální styk. Průměrná frekvence pohlavního styku je čtyřikrát měsíčně. Z partnerských sexuálních aktivit je oběma pohlavími shodně preferována vaginální soulož. Tato praktika je zároveň i upřednostňovaným způsobem dosažení orgasmu. Masturbaci provozuje mírná nadpoloviční většina mužů, ale jen pětina žen. Více než dvě třetiny mužů a valná většina žen netrpí žádnou sexuální poruchou. Z hlediska postojů k prostituci, pornografii, masturbaci a homosexualitě jsou senioři poměrně benevolentní. Obě pohlaví se naopak odmítavě staví vůči skupinovému sexu. Ženy a muži se významně liší v názorech na mimomanželské a náhodné pohlavní styky.

2. místo

Specifické subjektivní stížnosti na paměť jako indikátor zvýšeného rizika budoucí kognitivní poruchy

Prezentující autor: Hana Marková

Neurologická klinika 2. LF UK a FN Motol, Mezinárodní centrum klinického výzkumu, Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně

hana.markova@fnmotol.cz

Marková H., Nikolai T., Sheardová K., Rubínová E., Laczó J., Hort J., Vyhnálek M.

Obor: Medicína a farmacie. *Výzkumná studie*

Subjektivní stížnosti na paměť u jedinců bez objektivního kognitivního deficitu (SMC) mohou představovat časné kognitivní markery Alzheimerovy nemoci (AN). Tato práce charakterizuje stížnosti SMC jedinců ve srovnání s pacienty s amnestickou mírnou kognitivní poruchou a s kognitivně zdravými seniory bez subjektivních stížností.

Všichni účastníci absolvovali neuropsychologické vyšetření a vyplnili sebeposuzovací škály hodnotící kognitivní obtíže a míru depresivní a úzkostné symptomatologie.

Výsledky naznačují, že specifické stížnosti mohou napomoci identifikovat jedince ve zvýšeném riziku rozvoje AN.

3. místo

Kriteriální validita testu Kresby jízdního kola u pacientů s kognitivní poruchou

Prezentující autor: Eva Bolceková

Filozofická fakulta University Karlovy v Praze; Neurologická klinika a Centrum klinických neurověd 1. lékařská fakulta UK a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze;

Psychiatrické centrum Praha/Národní ústav duševního zdraví

eva.bolcekova@gmail.com

Bolceková E., Čechová K., Marková H., Johanidesová S., Štěpánková H., Kopeček M.

Obor: Medicína a farmacie. *Výzkumná studie*

Kresba jízdního kola (KJK) je neuropsychologická metoda zaměřená na vizuospatciální a exekutivní funkce. V této práci zkoumáme její kriteriální validitu u starších osob s kognitivní poruchou.

72 osobám s kognitivní poruchou (průměrný věk 73,5, SD = 10,2) byla administrována KJK a další neuropsychologické metody. 38 pacientům byla diagnostikována Alzheimerova choroba, ostatním jiná nemoc.

Byly nalezeny středně silné korelace skóre KJK s testy vizuospeciálních a exekutivních funkcí a s celkovou úrovní kognice.

Recenzovaný sborník bude dostupný od konce roku 2014 na webu konference www.konferencestarnuti.cz i webu 3. LF UK.

*PhDr. Hana Štěpánková, Ph.D.
předsedkyně vědeckého výboru konference*

*Přeřizovat ručičky o hodinu zpátky se mi zdá směšně málo.
Já bych vrátil čas aspoň o 50 let.*

ZDRAVOTNICTVÍ

ANTIBIOTIKA V EU

POJIŠTĚNÍ

Evropský boj proti antimikrobiální rezistenci

Nová Evropská komise má ve znaku nastartování ekonomického růstu Evropské unie. Je to cíl pro všechny srozumitelný a všemi vítaný. Kromě toho se ale nová Komise bude potýkat s řadou méně mediálně zajímavých nicméně stejně nebezpečných problémů.

Na západní frontě klid?

Evropská unie se otázkou antimikrobiální rezistence začala zabývat již v roce 2001. Evropská strategie proti odolnosti vůči antibiotikům u lidí, zvířat a rostlin měla mimo jiné za úkol postupně vyřadit antibiotika používaná pro neléčebné postupy u zvířat. Jestli ale byla tato strategie celkově úspěšná, zůstává otázkou. Rozpaky se prohlubují, pokud člověk sleduje zprávy publikované Evropským střediskem pro prevenci a kontrolu nemocí. Kromě přijetí několika legislativních aktů, jež měly strategii vyjít vstříc, kupř. legislativa týkající se zvířecí výživy a zoonózy, se Unie zavázala i k tolik potřebné spolupráci s ostatními zeměmi. Dokonce bylo vytvořeno „transatlantické komando“ se Spojenými státy. Jistě bylo velmi užitečné, zejména když v USA dokonce nedávno přišli na to, že není úplně v pořádku podávat zvířatům určeným ke spotřebě 80 % vyprodukovaných antibiotik.

Evropská komise spustila v roce 2011 také Akční plán proti zvětšujícímu se nebezpečí antimikrobiální rezistence, jehož vyhodnocení je netrpělivě očekáváno. Tento pětiletý (jak jinak) plán obsahující 12 konkrétních kroků převážně realizovaných v letech 2013–2014 se zabývá nejen vývojem nových a alternativních léčiv, podporou dohledu, ale i výzkumem a vzdělaností v této otázce. Evropská komise také bude zvažovat vytvoření další a robustnější legislativy. Jen aby nebylo pozdě.

Času je málo a voda stoupá!

Neustále se zvyšuje výskyt bakterií odolných vůči určitému antibiotiku i multirezistentních bakterií, které jsou odolné i vůči navzájem nepříbuzným antibiotikům. Není to způsobeno jen obyčejným množením, tedy replikací rezistentních genů při dělení organismů. Ke sdílení odolnosti proti antibiotikům přispívá i horizontální transfer. To zjednodušeně znamená, že „hodné“ bakterie, které v těle potřebujeme a které si byly schopny v průběhu svého života vystavět svou rezistenci vůči antimikrobiálním látkám, mohou předávat svou odolnost patogenním organismům, s kterými naše tělo později může přijít do styku. Nejspíš není nutno dodávat, že tato situace může vyústit k vyvolání superinfekce, s níž si zcela reálně nebudeme vědět rady.

Infikován může být člověk přímo, například konzumací kontaminovaných a nedostatečně tepelně zpracovaných potravin, ale navíc i nepřímo. Vědecky již bylo prokázáno, že ohroženi jsou i lidé pracující se zvířaty, jimž se pravidelně antibiotika podávají, a také ti žijící v okolí. Šíření totiž probíhá i vodou, půdou a vzduchem. Dle asociace Save our Antibiotics je kupříkladu v současnosti až polovina nizozemských farmářů nositeli multirezistentní bakterie MRSA.

Pokud se problém antimikrobiální rezistence nebude včas řešit, budou antibiotika dále ztrácet účinnost. Omezení možnosti volby fungujících antibiotik vyústí ve vážnější průběh běžných onemocnění, vyšší náklady na hospitalizaci a samozřejmě také zvýšení mortality. Jasným varováním nám mohou být alarmující přehledy Evropského střediska pro kontrolu a prevenci nemocí.

Evropská unie doposud věnovala boji s rezistencí až 800 milionů EUR. Nicméně rezistence nás ročně stojí až 1,5 miliardu EUR. Takže i když reforma zasáhne veterinární farmaceutický průmysl a velkochovy, není možné se před tímto problémem nadále schovávat. Nastal čas, aby i organizace na ochranu spotřebitelů, veřejné instituce, lékaři a ostatní začali poukazovat na spojitost mezi jídlem a dlouhodobou účinností antibiotik, na která se zatím spoléháme.

Aktualne.cz 18. 11. 2014

Tatínku, jak dřív lidé trávili pracovní dobu, když ještě nebyl Facebook?

Narozeniny veřejného pojištění

Předposlední říjnový den byl letos dnem devadesátých narozenin veřejného pojištění v českých zemích. Existence tohoto systému je historickou zásluhou zdejší sociální demokracie. „Sociální pojištění mohlo by pro dělníka být to, co pro zemědělce znamená půda,“ řekl před devadesáti lety agrárnický poslanec Rudolf Malík. Národní rada zrovna projednávala vládní návrh zákona o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří.

Malík argumentoval, že tak jako je půda pro zemědělce vazbou na stát, protože zemědělec půdu miluje a je k ní vázán, a tak by měl být ke státu vázán dělník skrze sociální pojištění. Postihl tak dva důvody, které umožnily, aby před devadesáti lety, přesněji **30. října 1924, zákon č. 211 o pojištění zaměstnanců nabyl účinnosti.**

Jedním motivem jistě byla snaha o omezení vystěhovalectví kvůli práci. Důležitější motiv ale zjevně byl sociálně stabilizovat společnost. Zákon byl schvalován v době, kdy od komunistického pokusu o převzetí moci neuplynuly ještě ani čtyři roky.

Veřejné pojištění bylo úspěchem prvorepublikové sociální demokracie a jejích ministrů Gustava Habrmana a Lva Wintra. Sociální demokratka Betty Karpíšková oproti konzervativnímu Malíkovi kladla v debatě v Národním shromáždění důraz na význam univerzální platnosti zákona. Uvedla třeba příklad dělnice, kterou po čtyřiceti letech osleplou vyhodil zaměstnavatel z práce bez koruny dalšího zajištění. „Příznačné je,“ řekla Karpíšková, „že tento zaměstnavatel se také hlásil ke komunismu a byl přítelem komunisty Sonnenscheina. (...) Je tudíž zcela oprávněný požadavek, aby zaměstnavatel přispíval na zabezpečení stáří dělníků a dělnic, z jejich práce žije, bohatne a těží.“

Právě to pak bylo jedním z konkrétních cílů zákona. Aby každý zaměstnanec měl nárok na podporu v případě nemoci, na invalidní nebo starobní důchod. Příspěvky hradili půl na půl zaměstnanci i zaměstnavatelé. Na svých účtech je shromažďovaly samosprávné zaměstnanecké pojišťovny.

Aby mohl systém fungovat, musely firmy začít důsledně ukládat informace o vyplacených mzdách a zároveň hlásit pojišťovnám, kdy u nich zaměstnanec nastoupil a kdy v zaměstnání skončil. Mimo pojištění tehdy ještě stáli státní zaměstnanci včetně železničářů, stát zajišťoval ochranu jinak. Ale i lidé s více zaměstnavateli, jako byli služky nebo domácí učitelé.

Přes tyto rozdíly ale platí, že systém, který před devadesáti lety ustavila tehdejší politická reprezentace, funguje dodnes. Původní pojišťovny ovšem utrpěly za hospodářské krize. Za protektorátu musely shromážděný kapitál investovat do válečného průmyslu. To už v úvahách londýnského exilu vyvolalo rozhodnutí roztržitého systému pojištění centralizovat. A přejít důsledně na jeho průběžné financování.

Předposlední říjnový den byl ovšem i tak letos dnem devadesátých narozenin veřejného pojištění v českých zemích. Jako takový je důvodem k oslavě přinejmenším pro všechny zaměstnance a důchodce. A to i pro ty, kteří výsledky jeho letité práce vidí jen v podobě pravidelně vypláceného důchodu a strženého pojištění na výplatní pásce.

Deník Referendum 10. 11. 2014

Eva Syková

Máme-li zájem o špičkové vědce ze zahraničí, nesmíme jim ztěžovat rodinný život

Je naprosto nelogické, aby děti vědeckých pracovníků ze třetích zemí nebyly účastny veřejného zdravotního pojištění. Není to správné ani lidsky, ani ekonomicky

Na své 26. a zároveň poslední schůzi v 9. funkčním období, se 22. října Senát mimo jiné zabýval také změnou zákona o veřejném zdravotním pojištění. Záměrem této novely bylo zrušení regulačních poplatků (s výjimkou poplatku za využití pohotovostní služby). Proti tomu jsem nic nenamítala, protože regulační poplatky jsem vždy považovala za nejméně vhodnou a z více různých důvodů velmi problematickou formu spoluúčasti pacientů na hrazení nákladů za léčbu.

V souvislosti s projednáváním této novely jsem ale cítila povinnost upozornit na jeden velmi závažný nedostatek našeho systému zdravotního pojištění, který souvisí s pobytovým režimem některých cizinců. Mám na mysli situaci vážně nemocných dětí z rodin cizinců z třetích zemí, tj. zemí mimo EU.

Přibližně před třemi týdny přinesly sdělovací prostředky zprávu o úmrtí čtrnáctileté dcery australských vědců, kteří jsou zaměstnání v jednom z ústavů Akademie věd. Protože dotyčná dívka neměla trvalý pobyt na území ČR, nemohla být účastna veřejného zdravotního pojištění. Rodiče za ni museli platit pojištění komerční. Jeho limit ale nebyl tak vysoký, aby z něj bylo možné uhradit náklady na léčbu jejího závažného a nakonec bohužel i smrtelného onemocnění. Rodiče přišli o svou dceru a navíc jim zůstal milionový dluh. To je nepřijatelné jak z lidského hlediska, tak z hlediska opakovaně deklarovaného záměru přivést do ČR co nejvíce odborníků ze zahraničí.

Jestliže je vědec či vědkyně ze třetí země s trvalým pobytem v ČR nebo se zaměstnáním u zaměstnavatele v ČR pojištěncem veřejného zdravotního pojištění, je naprosto nelogické, aby pro členy jeho či její rodiny platil jiný režim. To opravdu nejsou podmínky, které by usnadňovaly internacionalizaci výzkumu u nás. Navíc

je tu i ekonomické hledisko. Jestliže jsme s pomocí evropských fondů za desítky miliard vybudovali výzkumná centra, je třeba, abychom odstranili všechny zásadní administrativní bariéry, které mohou bránit zhodnocení těchto nemalých investic.

Nejde o problém, na který bych upozorňovala pouze já nebo jiní vědci. Jedná se skutečně o slabé místo české legislativy, kvůli němuž jsme sklidili kritiku také ze strany OSN. Jsem přesvědčena, že je třeba, abychom usilovně hledali řešení tohoto problému. Jednou z možností by mohlo být zrychlené udělování povolení k trvalému pobytu vědeckým pracovníkům z třetích zemí i jejich nejbližším rodinným příslušníkům. Jakmile by totiž měli trvalý pobyt, stali by se účastníky zdravotního pojištění ze zákona.

O potížích dětí i jejich rodičů ze třetích zemí se zdravotním pojištěním v ČR jsem hovořila na jednání senátorského klubu ČSSD, které se konalo 21. října před schůzí pléna Senátu. Na můj podnět reagoval přítomný kolega senátor a ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu. Jiří Dienstbier, který vyjádřil vůli se věcí zabývat. Byla bych ráda, kdyby nejspíše do roka vznikla novela zákona, která tuto nepříjemnou záležitost vyřeší. Máme-li zájem přivádět do ČR špičkové vědce ze zahraničí, nesmíme jim ztěžovat rodinný život, ale naopak jim vycházet vstříc tak, aby v naší zemi působili rádi a neměli důvod od nás odejít.

Aktualne.cz 31. 10. 2014

*Jak to, že nemáte deprese, člověče?!
Vy se snad nedíváte na televizi?*

Zuzana Miškovská

Praktická lékařka vysvětluje

V uplynulém období se hodně hovořilo o všeobecném praktickém lékařství a samozřejmě vůbec o významu a úrovni zdravotnictví, o tom, jak funguje a jak by fungovat mělo. Protože chci, aby se v tom lépe orientovali mí pacienti, rozhodla jsem se některé pojmy vysvětlit v místním časopise „Naše Průhonice“.

Všeobecný praktický lékař (dříve a zlidověle obvodák) je lékař, který se po ukončení studia na lékařské fakultě zapsal na Ministerstvu zdravotnictví k atestační přípravě v oboru všeobecné praktické lékařství, tuto 3–4letou přípravu absolvoval (a mnohde za stáže platil) a poté složil atestační zkoušku. Je to tedy lékař specialista v oboru všeobecné lékařství, jako je internista specialista v oboru interní lékařství či chirurg je specialista v oboru chirurgie. Již dávno to není odpadlý ortoped či jiný odborník z televizního seriálu. Všeobecný praktický lékař (dále VPL) patří do kategorie Primární péče společně s praktickým lékařem pro děti a dorost, s gynekologem a zubním lékařem.

Primární péče slouží k prvnímu kontaktu pacienta se zdravotnictvím, má být dostupná časově, místně i sociálně. VPL vyřeší ve svých praxích 80 % zdravotních problémů obyvatel za cenu 7–10 % zdravotnického rozpočtu. Dle Světové zdravotnické organizace se má posilovat role VPL, aby zbyly síly a finanční zdroje na hospitalizaci a léčbu nejzávažnějších případů.

Úkolem VPL je dbát na zdravotní prevenci pacientů, včas odhalovat akutní i chronická onemocnění, rozpoznat, kdy diagnostika a léčba jsou nad jeho síly a možnosti a zařídit další péči u příslušných specialistů. Dalším úkolem je zajistit základní očkování, posuzovat způsobilost k práci (krátkodobou = „neschopenky“) a pomáhat při posuzování dlouhodobé pracovní neschopnosti, tj. referovat o zdravotním stavu nemocného posudkovému lékaři. Dalším úkolem je spolupráce se sestrami domácí zdravotní péče. A do spektra činnosti VPL patří i paliativní péče.

Metodou práce je především znalost rodinného, sociálního a pracovního prostředí, která také rozhoduje o vzniku a průběhu nemoci, dále je to dávání si souvislostí „dokupy“, zdravý selský rozum, dobré mravy a zkušenost. Moderní VPL se nebojí nových technologií, má v ordinaci malou laboratoř, EKG, glukometr, oxymetr a další přístrojové vybavení.

Ordinační doba lékaře je čas, kdy se nemocný dostane k lékaři jako na úřadě k přepážce, kdy je „Přepážka otevřena“. Je to rozsah času určeného pro kontakt lékaře

s pacientem. Většinou je stanoven na základě doporučení České lékařské komory, autoritami hygieny práce a určitý rozsah ordinčních hodin je podmínkou uzavření smlouvy se zdravotními pojišťovnami. Pro všeobecné praktické lékaře je stanoveno „Otevření přepážky“ na 25–30 hodin týdně. Kdo je v ordinaci v přímém kontaktu s pacienty více, než je uvedeno, mohl by své pacienty poškodit z únavy. Dále je na základě výše uvedených principů stanoveno, kolik stihne lékař zodpovědně vyšetřit pacientů. Pro cílené a kontrolní vyšetření se počítá 15 minut, pro komplexní vyšetření 45–60 minut. Také vyšetření s použitím přístrojů mají své časové limity – například odběr krve 5–15 minut, EKG 10–20 minut apod. Z uvedeného vyplývá, že ten lékař, komu práce příliš rychle „odsejpá“, může být považován za nespolehlivého a nepečlivého.

Provozní doba je veškerý čas, který lékař stráví v ordinaci, nejen přímou ordinací, ale i dalšími činnostmi – jako například učitel ve škole opravuje písemky po ukončení vyučovací hodiny, tak lékař kontroluje výsledky došlé z laboratoře či poštou, vypracovává návrhy na lázně (1 lázně = 45–90 minut), vypisuje zprávy k žádostem o invalidní důchody (též 45–90 minut), kontroluje zásoby léků a doobjednává léky, vakcíny a zdravotnický materiál, komunikuje se zdravotními pojišťovnami a dalšími institucemi a je přitom stále v ordinaci. Většinou jsou to 2–3 hodiny denně.

Pracovní doba lékaře je veškerý čas strávený medicínou. Patří sem povinná účast na vzdělávacích akcích v rámci celoživotního vzdělávání – to kontroluje Česká lékařská komora a zdravotní pojišťovny, rozsah je 100 hodin ročně. Také sem patří návštěvy u ležících nemocných (cca 100 hodin ročně), návštěvy na pracovištích společně s hygienou práce (20 hod ročně). Služby na pohotovosti či záchrance je povinen sloužit každý všeobecný praktický lékař „v únosné míře“, většinou to je jedna až dvě dvanáctihodinové směny za měsíc.

Přemýšlím, co by dále mohlo pacienty zajímat, abychom si ještě lépe rozuměli a napadá mě, že podobné informace by možná uvítali i pacienti odborných ambulancí či nemocnic.

0 TEMPORA 0 MORES

ELITY A HODNOTY

Jak s odstupem 25 let vnímáte heslo Václava Havla

Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí?

Anketa

prof. MUDr. Milena Černá, DrSc.

Tento výrok vnímám stále jako hlavní motto změn, které se odehrály před 25 lety a které, byť značně křivolakou cestou přes různé úkroky stranou či dokonce zpět, přece jen jeví jakýsi pozitivní vývoj. Zmíněný výrok vnímám jako výzvu k zamyšlení a ke změně hodnotových postojů společnosti, postojů především morálních, občanských. Myslím, že pro vývoj společnosti je vždy důležité mít nějaký ideál, určující směr cesty, kterou se ubírá, i když cíl se zdá nedosažitelný.

Analogicky mohu zmínit ideální definici zdraví, kterou WHO formuluje jako stav kompletní fyzické, mentální a sociální pohody. I když je i tento cíl z principu pro celou populaci nedosažitelný, společnost vytváří a implementuje cesty a nástroje, jak se k tomuto cíli postupně přibližovat. Překážky na této cestě jsou v podstatě obdobné, jako při snaze směřovat vývoj společnosti v intencích uvedeného výroku o vítězství pravdy a lásky – tedy preference ekonomických zisků, osobních výhod a momentálního zviditelnění.

Přesto věřím, že vize zdůrazňující vítězství pravdy a lásky je správná a prospěšná pro další vývoj.

prof. PhDr. Erazim Kohák, filozof

Havlův výrok je nadčasový, jen bych řekl, že to není jen skutečnost, ale výzva: je nezbytné, aby pravda a láska zvítězily nad lží a nenávistí, a je to na nás – a dodal bych ještě, že „to dá fušku!“

doc. JUDr. Petr Pithart, politik

Vím, jak to bylo, byl jsem u toho. Václav Havel v prvních listopadových dnech skončil jednu ze svých krátkých promluv k lidem na Václavském náměstí z balkonu Melantrichu. Ti lidé dole ho znovu a znovu vyvolávali. Vrátil se na balkon a chtěl říci něco co možná krátkého, vtipného, aby už nemusel znovu řečnit. Jako okamžitou improvizaci zvolal toto přání, otočil se a z balkonu utekl. Přitom se po svém způsobu ironicky usmál – ušklíbl, protože věděl, tak, jako to vědí všichni soudní lidé, že se žádné takové vítězství nikdy konat nebude, že se bude muset znovu a znovu bojovat proti lži a proti nenávisti. Jak on to ostatně dělal po celý svůj život. Jak to normální

slušní lidé dělají po celý život. Chytat ho za slovo, vážně ta slova rozebírat, interpretovat, poměřovat jimi skutečnost a filozoficky nad nimi hloubat, vysmívat se naivitě toho přání a tak podobně, je holý nesmysl.

Říkám: on se přitom uličnický sklíbil. Asi jako kdyby tím chtěl říci: to jsem zas něco plácnul... Určitě netušil, že z toho bude jednou nadávka: ty jeden pravdoláskaři!

prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc.

O dobro a zlu se vedou debaty po celou existenci lidstva a nejlépe to vyjadřují pohádky, kde skoro vždy zvítězí dobro, což tak v životě úplně není, ale všichni se o to snažíme. Heslo Václava Havla, že „pravda a láska vítězí nad lží a nenávistí“ je koncizní vyjádření mnoha filozofických úvah. Vždyť již T. G. Masaryk měl motto, které je stále na naší prezidentské vlajce, „Pravda vítězí“. Mahátma Gándhí ve svých úvahách uvedl, že pravda a láska vždy zvítězila. V další části své úvahy pak uvažuje o tom, že je třeba, aby porazila nepříznivé faktory. Václav Havel to shrnul do dvou slov – lež a nenávist. Navíc Václav Havel tento filozofický traktát velice zpopularizoval nejenom v České republice, ale po celém světě. Aby nemohlo dojít k jakémukoliv zkreslení citace, uvádím originální text Mahatma Gandhiho. Ten jenom podporuje a nijak nesnižuje Havlův citát.

When I despair, I remember that all through history the way of truth and love has always won. There have been tyrants and murderers and for a time they seem invincible, but in the end, they always fall – think of it, always. What difference does it make to the dead, the orphans, and the homeless, whether the mad destruction is wrought under the name of totalitarianism or the holy name of liberty and democracy?

An eye for an eye makes the whole world blind.

There are many causes that I am prepared to die for but no causes that I am prepared to kill for.

Mahátma Gándhí, The Story of My Experiments with Truth, 1927

prof. PhDr. Jan Sokol, filozof

Tohle heslo mám moc rád a považuji je za geniální: neobvyčejně přesně koriguje to Masarykovo, které se dá číst i jako „Pravda zvítězila“, a připomíná, že pravda ještě není všechno. Jak říká Hejdánek, jsou také „pravdy“, za které by se člověk měl stydět. Je to ovšem heslo do sváteční nálady a v běžném životě může znít pateticky.

Takže o pravdě a lásce se dá mluvit ve svátek, ale na lež a nenávist se musíme mít na pozoru každý den.

prof. MUDr. Eva Syková, senátorka

Bylo to heslo, které nás všechny po dlouhé době temna povzbudilo, bylo to takové heslo naděje, že tomu tak vždy bude. Musíme to vždy říkat našim dětem. Bohužel pro dospělé je to často utopie, zvláště pokud bychom si to vykládali, že pravda a láska zvítězí vždy a rychle.

Problém je, že různí lidé vidí v daný okamžik pravdu každý v něčem jiném, a tak pravda by zvítězit mohla až s odstupem staletí. Láska, ta zvítězí rychleji, ale zase jí a musí být nahrazena láskou jinou.

JUDr. Eliška Wagnerová, senátorka

Heslo V. Havla má a bude mít platnost vždy. Dokud člověk bude schopen rozeznávat mezi dobrem a zlem a dokud bude věřit, že všichni se rodíme se stejnou lidskou důstojností a rovni v právech, bude zároveň i věřit v pravdu a lásku.

Jen ochota postavit se zlu nám nesmí chybět. Skutečnou víru je totiž třeba projevovat skutky.

Jaroslav Veis

Přetržitost českých dějin a český národní stereotyp

Přednáška na mezinárodní konferenci Trauma a domov

Je pro mne velkou ctí octnout se mezi tolika renomovanými a povoláními osobnostmi. Sám bych se neodvážil o tuto čest žádat, kdyby mě nepozval můj přítel Václav Trojan, který tuto sekci moderuje, abych se nad závažným tématem konference zkusil zamyslet. Proč zrovna já, říkal jsem si nejprve. Člověk, který vlastně žádné zásadní trauma neprožil, pokud tedy nemyslím ta osobní či medicínská.

A jak mám rozebírat pojem domov já, který vlastně celý život své vazby ke všemu co s domovem, vlastí, otčinou, rodnou zemí, krajem srdci milým a tak dál jen rozvolňoval, bagatelizoval a ironizoval? Člověk, který s gustem velmi nepřesně a obvykle při těch nejnevhodnějších příležitostech citoval větu z jedné eseje Edgara Morgana Forstera „*Kdybych musel volit mezi tím, zda zradím svou zemi, nebo svého přítele, doufám, že bych měl dost odvahy zradit svou zemi.*“

Ale pak jsem si řekl, že to zkusím – když už jsem to tedy Václavovi slíbil – a pokusím si sám před sebou zodpovědět, proč takový jsem a proč si myslím, že v mé generaci je takových docela dost.

A když jsem o tom chvíli uvažoval, najednou mi naskočilo, že by bylo docela dobré položit si stejné otázky, jaké si položil před sto dvacetí lety z úplně jiných důvodů Paul Gauguin – Kdo jsme, odkud přicházíme a kam jdeme. Zkusím si teď na ně odpovědět.

Takže za prvé – Kdo jsme my, kteří jsme ta velká dějinná traumata nezažili a známe je jen z druhé ruky?

Odlišuje nás, že jsme se narodili až poté, co skončila druhá světová válka, která se velmi významně zasloužila o to, že se dvacátému století říká kruté. My, kteří jsme měli to štěstí, že jsme se narodili v západní a střední Evropě, jsme nikdy žádnou válku neprožili. Nejen to, neprožili jsme ani žádné závažné a zásadní společenské trauma, které by zasáhlo když ne celou, tak alespoň většinou část populace. Nemám teď na mysli traumata pouze válečná či hrůzy holokaustu. Tato generace *většinou* neprožila ani žádné zásadní sociální převraty, žádnou epidemii, žádný hladomor, žádnou opravdu rozsáhlou přírodní katastrofu.

Těm nejstarším, mezi které patřím – narodil jsem se v roce 1946, se na Západě říká *babyboomers*, těm nejmladším generace X, Y a snad už i Z. Určuje nás třeba to, že smrt, i těch blízkých, známe spíš z doslechu, ač k životu prostě patří. Moje matka, která se narodila pár dnů před koncem první světové války na rusko-čínském pomezí a mládí prožila v Kišiněvě, viděla ještě dřív, než já jsem se narodil, umírat víc lidí, než celá naše střední škola dohromady. A jeden můj přítel, jemuž je šedesát, sžíravý literární kritik, uvedl před pár dny vzpomínku na svého kamaráda, s nímž se přišel před smrtí rozloučit, větou, že teprve podruhé v životě viděl zblízka odcházet člověka ze života.

Lze samozřejmě a oprávněně namítnout, že ve valné části světa tomu bylo jinak, že od velkých traumat nebyly a nejsou ušetřeny celé kontinenty, že třeba ne tak vzdálená a většinou z nás důvěrně známá Jugoslávie devadesátých let byla jedním velkým dějištěm traumatu. Střední a západní Evropa, její jih i Skandinávie – tedy velmi vlivný a dějnotvorný světový prostor – však ušetřen byl a velká celospolečenská traumata znají jeho obyvatelé, kterým je méně než sedmdesát let, jen z vyprávění, z četby, z filmových záběrů, z televize. Anebo, což platí pro ty nejmladší, v podobě virtuální, počítačové.

Lze rovněž namítnout, že značnou část té doby prožívala střední a východní Evropa a také tato země v období nesvobody, totality, chvilky uvolnění a následující okupace, represí stagnace a bezčasí, že pro část populace a většinu společenských tříd čtyřicet let traumatem bylo, a to zásadním. Zároveň si ale musíme přiznat, že většinová část populace si tohle trauma snadno vytěsnila tehdy i dnes a že právě tohle je jedním ze zásadních důvodů silné toho, čemu říkáme neschopnost či spíše neochota vyrovnat se s minulostí, dokonce se jí vůbec zabývat. Pokud ano, pak se víc nechávat fascinovat Hitlerem či Stalinem, ne skutečně zamýšlet nad tím, co se dělo.

Ještě něco je pro tuto generaci, vlastně už tři generace, důležité. Je to bohatství, hospodářský růst, na západě rozvoj sociálního státu, společnost hojnosti, konzumu, blahobytu. Nikdy v dějinách neměli lidé k dispozici tolik energie, tolik potravin, tak

komplexní a sofistikovanou zdravotní péči, tak přístupné školství. Samozřejmě jen v rámci euroatlantické civilizace a i v ní velmi nerovnoměrně, avšak do jisté míry to platilo i v této zemi.

Mělo to jeden zásadní a velmi pozitivní efekt: **nikdy předtím nebyla společnost tak prostupná a otevřená**. Rubem však je to, že takto prostupná a takto otevřená společnost má stále větší problémy se svou identitou. Nebo jinak: s narůstající nabídkou identit. Do té doby bylo opravdu podstatné a determinující jen málo: zpočátku k jakému kmeni člověk patřil, později jakého národa byl příslušníkem, jakou víru vyznával, k jakému patřil stavu. Na přelomu milénia lidi jen o generaci mladší než jsem já víc definovalo, jakou hudbu poslouchají, zda jim leží na srdci životní prostředí nebo je jim ukradené, zda upřednostňují Nokii nebo Samsung, vlastně jen nejrůznější modifikace otázky, zda jsou víc občané nebo víc konzumenti. Náhoda mi k tomuto tvrzení nedávno přinesla podpurný důkaz, když jsem si otevřel nejméně vážnější a nejserióznější deník v zemi – Hospodářské noviny. Otevírá jej celých devět stran chvalozpěvu na značku Apple. Na první straně je titulek přes celou šířku: Apple dobyvatel. A jeden z nejvlivnějších česky píšících komentátorů Jindřich Šídlo začíná svůj úvodní text nazvaný *I můj krásný svět* slovy: Apple je fenomén, který mění naše chování, uvažování našich dětí i vývoj celých odvětví.

Před sto lety by takové Národní listy podobný chvalozpěv věnovaly národu a vlasti, v žádném případě však ne firmě a značce. Není to jen důsledkem rozvoje technologií, zejména informačních a komunikačních. Souvisí to i s oslabováním role rodiny, která bývala jádrem společnosti. Viděno takto dalo by se říct, že zhruba v době, kdy nastala doba nukleární ve fyzice, zbrojení nebo energetice, končila doba nukleární ve společnosti, alespoň té euroatlantické. Nemám na mysli jen trvalý růst rozvodů, ale i stále menší vliv rodičů na to, co si myslí a budou myslet jejich potomci. Na výběru knih, které četl můj otec, měl velký podíl snad až do jeho maturity jeho otec, který také rozhodoval, jaké se bude poslouchat rádio a která deska se dá na gramofon. O tom, co četly, poslouchaly a na co se dívaly už mé děti, rozhodoval, pravda, z části do roku 1989 v důsledku omezení svobody slova bolševik, avšak já rozhodně méně než okruh jejich přátel a spolužáků. A obávám se, že o tom co si myslí má vnoučata, rozhodují navíc i marketingoví specialisté z Kalifornie nebo ze Šanghaje.

To všechno jsou důvody – a také mnohé další, jako třeba sekularizace společnosti – proč si myslím, že poválečné generace v celém západním světě, do něhož už dnes patříme, vnímají velká společenská traumata ve valné většině jen zprostředkovaně a svůj vztah k odkazu minulosti značně rozvolnily a projevují velmi vzácně ve vypjatých situacích nebo někdy i negativně – třeba projevy xenofobie. Mluvím samozřejmě o většinové populaci, ne o extrémech – i když právě jejich nárůst upozorňuje na to, že je tu cosi špatně.

Druhá otázka, odkud přicházíme, souvisí s tím, co jsem avizoval coby název svého příspěvku, s **přetržitostí vnímání našich vlastních dějin**, které je pro nás natolik typické, že se to až stává součástí našeho národního stereotypu. Myslím, že v tom jsme my, kteří přicházíme či pocházíme z Česka, poněkud výjimeční. Náš vztah k domovu je rozvolněnější a vztah s těmi, kdo tento domov s námi spoluobývali dříve, i s těmi, kdo jej spoluobývají dnes, komplikovanější.

Počátek těch komplikací spočívá v samotné rekonstrukci českého národa českým národním obrozením na přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Původně jen intelektuální konstrukt uchopila a rozvinula sílící měšťanská společnost ovlivňovaná i hospodářským růstem a technologickým vývojem. Neobrozoval se tenkrát jen český národ a neožíval český jazyk, ale rodil se také český trh. V prvních vlasteneckých časopisech se netiskly jen první básně v řeči vázané, ale také první inzeráty – použijte české výrobky, nakupujte u českých kupců, noste české boty – nejen čtete české básníky. Nový český národ se tak konstruoval nejen na bázi lyrické a romantické, tedy idealistické, ale také materiální, možná zejména materiální. I když se tím druhým nikdy příliš nechlubíme, provází tato materiální orientace celé naše moderní dějiny a projevuje se vlastně až dodnes. Premiér Nečas ve snaze podpořit nákup českých výrobků a možné investice do naší ekonomiky odmítá dalajlámismus, prezident Zeman předvádí podobné etudy na státní návštěvě v Číně, premiér Sobotka dává ruce pryč od ukrajinské krize a zdůvodňuje to nutností péče o české firmy, včetně těch, které platí daně na Kypru.

S tím souvisí ještě jeden velmi český jev, a to je problematický vztah k elitám. Je dobrým zvykem tvrdit, že jejich soustavná eliminace nás provází už od střetu Přemyslovců se Slavníkovci. Snad. Podstatnější však je jejich soustavné vymycování ve dvacátém století. Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 byly odmítáni ti, kdo byli spojováni s rakušáctvím, za druhé republiky byly denuncovány elity prvorepublikové, za 2. světové války likvidovány a do exilu vypuzovány elity veškeré a zejména židovské, v osmačtyřicátém zbylé demokratické, po osmašedesátém odstraňovány elity reformně komunistické. Návrat demokracie v osmdesátém devátém přinesl okamžik naděje, že česká verze fukuyamovského konce dějin skončuje i s tímhle trendem, ale už o pár let později se ukázalo, že je třeba vypudit elity pracovně nazývané pravdoláskařské. Vedlejším produktem nejnovějšího vývoje v tomto směru je i bizarní proměna obsahu slova osobnost, která je většinou společnosti i médiu zaměňována s marketingovým produktem zvaným celebrita.

Jenže je-li něco nositelem paměti, kontinuity dějin či dějinného kontextu, pak jsou to právě elity a opravdové osobnosti. Takže není divu, že s jejich soustavnou likvidací přicházejí i soustavné nové nikoli konce, ale začátky dějin. A tak v roce 1918 po „třech stoletích habsburského žaláře národů“ začaly nové dějiny národa československého, aby se po dvaceti letech ukázalo, že takový národ není. Tří milionů Němců jsme si jaksí nevšimli, natož „třetího národa v zemi nikoho,“ jak trefně nazval zdejší Židy Theodor

Herzel. V osmačtyřicátém jsme začali znovu z jedné vody načisto a zapomněli, že tuto zemi dosud formovaly střední třídy, na středoevropský region nebývale společensky i politicky aktivní. V říjnu roku 1989 bylo v zemi jeden a půl milionu komunistů, o čtvrt roku později se k tomu nehlásila ani desetina z nich. A neslyšeli jsme pár let poté donekonečna ze všech reproduktorů a monitorů, že před Klausem vlastně nebylo, pokud jde o hospodářskou transformaci a obnovu liberální demokracie, v této zemi dočista nic?

I přetržité dějiny ovšem alespoň předstírají kontinuitu a hledají své kořeny. Každá nová etapa však hledala kořeny vlastní a jinde – jedna v tradici svatováclavské, druhá v husitské, stavěla je proti sobě a odmítala obě vnímat v celkovém kontextu dějin, sledu příčin a následků. Jsem přesvědčen, že tohle vnímání dějin ovlivňuje náš postoj k současnému světu, totiž naši schopnost a často neschopnost vnímat jej ve všech jeho kontextech. Stejně tak to, že s konsenzuálním a tedy s kontext respektujícím řešením společenských a politických problémů máme pořád potíže.

Z té bezkontextnosti ovšem existuje jedna výjimka, vysoká schopnost solidarity, naše ochota pomoci v případě přírodních katastrof, ať se stanou na kterémkoli konci světa. V případě katastrof společenských však dokážeme zaujímat pozici mrtvých brouků lépe než kdo jiný.

Už jen krátce. Není to dobrá výchozí pozice, když si chci odpovědět na třetí otázku – totiž **kam jdeme. Pohled na Ukrajinu nebo na Blízký východ je varovný.** Není však nový, jde jen o modifikaci starých nesnášenlivostí, ambic, traumat. Umocněný technologií a prostředky, které mají účastníci k dispozici, provázaností dnešního světa. Nebezpečnější, protože nenávisti se dnes šíří stejně globálně a rychle jako viry.

Chovat se, jako bychom toho nebyli součástí, protože se to odehrává jinde, mimo náš kulturní okruh, nejde. Stejně jako nejde si namlouvat, že se nás netýkají dějinná traumata jen proto, že na nás padla milost pozdního narození a už jsme je nezažili. Týkají se nás, i nám zvoní hrana. Musíme je proto nejen vnímat, ale přijmout za ně i odpovědnost. Pokud to nebudeme dělat, jen si přivoláváme jejich návrat.

Konference k 20. výročí projektu Rodiny po holocaustu a pořádané 24.–26. října 2014 Rafael Institutem a Výborem pro péči o Prix Irene, New York University Praha

Jaké hodnoty hrají roli ve výuce studentů medicíny a zdravotnických oborů?

Přednáška na shromáždění akademické obce 3. LF UK

Jsou kultury tragédie a jsou kultury naděje, a i když některé kultury kombinují prvky obou, jsou ve výsledku nekompatibilní. V kulturách naděje jsme to my, kteří jednáme. Volíme. Proto je výsledek nepředpověditelný. Výsledek závisí na tom, jak se rozhodneme a nemůže být znám předem.

I.

Oidipovi je ve slavné Sofoklově tragédii předpovězeno, že zabije svého otce a ožení se s vlastní matkou. Rodiče věštbu znají a udělají vše pro to, aby se nesplnila, a nechají malého Oidipa zabít. Nad nemluvnětem se ale slituje pastýř a Oidipús je nakonec vychováván v Korintu, v královské rodině u Polyba. Z Delf pozná i on věštbu o svém osudu a učiní vše, aby se nesplnila. Prchá proto z Korinta od svých domnělých rodičů do Théb, aniž by tušil, že se vrací do rodného města. Cestou dojde k potyčce s jakýmsi starým vozkou a Oidipús jej udeří tak silně, že jej zabije. V Thébách se ožení s královskou vdovou. To vše proto, aby nakonec zjistil, že stařec, kterého kdysi zabil, byl jeho vlastní otec Láios, a že jeho manželka, Iokasté, je jeho vlastní matkou. Iokasté se zdrcena oběsí, Oidipús si v hrůze vypichuje oči a slepý věstec Teiresiás jej odvádí k branám Podsvětí. Ano, ten, který myslel, že vidí, vlastně neviděl, to jen slepý věstec viděl správně.

Oidipús si celou dobu myslí, že kontroluje svůj osud, aby nakonec zjistil, že ve skutečnosti je to osud, kdo kontroluje jej. Tragédie má jistě mnoho rovin, avšak jedno poučení je jisté: svému osudu člověk neunikne, ať dělá co dělá.

Možná právě tím se liší řecká kultura tragédie od židovské kultury naděje. Ve světě řeckých tragédií je člověk pohybován silami zvenku, které jsou silnější než on a které jsou mimo jeho kontrolu. Naopak Evropa, která je kromě řecké kultury také dědičkou židovství a křesťanství, klade obrovský důraz na vlastní rozhodnutí člověka. V shakespearovské tragédii se bitva odehrává v mysli hrdiny. Hamlet ví, že je pánem svého osudu a že velmi záleží na tom, jak se rozhodne, že konflikt a rozhodnutí leží nikoli v nekontrolovatelném venku, nýbrž uvnitř něj, uvnitř jeho duše, že když udělá jednu věc, bude to mít tyto důsledky, a že když učiní jinak, i důsledky budou odlišné. V kultuře tragédie jsme hříčkami sil, které jsou mimo nás, vesmír je slepý a indiferentní k touhám lidí. Hamlet, na rozdíl od Oidipa, osud skutečně kontroluje. V kultuře naděje jsme to my, kteří jednáme, a výsledek je nepředpověditelný, neboť záleží na nás, a nemůže být tedy znám předem. Vesmír není bouře

slepých sil. Židovství proto nikdy nemělo svého Sofokla. A naopak, ve starém Řecku se nikdy nenarodil Izaiáš.

II.

Jedním z těch hlavních důvodů, proč evropská tradice, vyrostlá ze svých židovsko-křesťanských kořenů tak ostře odmítá astrologii, věštění z karet i z ruky, horoskopy a vizionáře, sudičky, vidoucí a kartáře všech možných ražení, je právě jejich představa o budoucnosti. Základní myšlenkou je, že budoucnost existuje a my, vidoucí, ji známe.

Jsme *seers*, nahlížíme za horizont událostí, v šachové partii života známe jednotlivé tahy dlouho dopředu a ze seskládání karet je umíme přečíst.

Evropské myšlení se odváží říct, že *budoucnost neexistuje*, to my ji tvoříme. Nejsme pěšci na šachovnici světa, kteří jsou sem a tam pohybováni osudem, hvězdami, démony či bohy, kteří nás přeskupují z pole na pole. My sami rozhodujeme. Náš příběh není dopředu dané fatum a není vepsán ani ve hvězdách, ani v ptačích vnitřnostech, neznají jej ani Delfy, ani kartáři, a to z jednoduchého důvodu: svůj životopis si píše já sám.

Starověké civilizace přicházejí s cyklickým pojetím času: po létu přichází sních, po zimě léto a koloběh se uzavírá, jak ve slavném filmu jihokorejského Kim Ki-duk, „Jaro, léto, podzim, zima... a jaro“. Civilizace mají svůj zrod, vrchol a zánik, stará říše římská i současná Evropa. V cyklickém pojetí času války byly, války jsou a války budou.

Židovství přichází s radikálně odlišným, lineárním, pojetím času. Války byly a jsou, to ale neznamená, že války budou. Budoucnost je otevřená, jak to dopadne s naší civilizací, záleží na nás. Ano, je možný svět bez válek, je možný svět bez devastace přírody, bez znečištěných oceánů, je možný svět bez chudoby, bez dětské obrny, bez drog a bez malomocenství. Jsme pozváni, abychom snili své sny o čisté planetě, o světě bez válek, o znovu zalesněném Madagaskaru a o zvětšujících se amazonských pralesích, a je v našich silách sen uvést v život. Pohyb vždycky začne, když někdo zdánlivě zcela mimo realitu řekne *I have a dream...* nebo napíše *Slovo o slově*.

III.

Na příbězích záleží, *storytelling matters*, připomíná biolog Scott Gilbert. Naše různé teorie o vesmíru a hvězdách nijak chod vesmíru neovlivní. Naše teorie o nás samotných nás však naopak ovlivní velmi silně. Stáváme se tím, co si myslíme, že jsme. Pokud přesvědčíme sami sebe, že nejsme nic než zabijecští lidoopové, *killer apes*, nenávidící sami sebe, nebo nahé opice, nelišící se jinak než kvantitativně od osrstěných opic, bude to na nás mít svůj vliv. Kompetitivní, soutěživý, příběh evoluce ostatně dal vznik sociálnímu darwinismu, sociobiologii i různým interpretacím evoluční psychologie, se všemi negativními důsledky, s představou, že silní vítězí a slabí mají

sloužit silným a být poraženi a že je to tak správně, s rasismem, kolonialismem a exploatací proletariátu v patách, s marxistickým bojem třídy proti třídě a podobně.

IV.

Říká se někdy s nadsázkou, že vědci jsou nahraditelní: na co nepříjde naše generace, to objeví generace našich studentů a na co nezbude čas jim, naleznou zase jejich žáci. Diferenciální počet vymyslel Isaac Newton, a nezávisle na něm Gottfried Leibniz. Darwin sice objevil jeden z mechanismů evoluce, kterým je přírodní výběr, nezávisle na něm ale měl stejnou myšlenku Alfred Russel Wallace. Johann Gregor Mendel položil základy genetiky, avšak jeho práce *Versuche über Pflanzenhybriden* zůstala nedoceněna 35 let, až v roce 1900 na stejnou myšlenku přicházejí nezávisle na sobě Erich Von Tschermak, Hugo de Vries a Carl Correns. Watson s Crickem uhodli, že DNA má tvar dvoušroubovice, avšak kdyby se tak nestalo, možná že i jen pouhých několik týdnů po nich by věc odhalil Linus Pauling na druhé straně oceánu. Pauling objevil alfa helix u proteinů a věděl, že příroda má ráda spirály. Vědci jsou snad opravdu v tomto smyslu nahraditelní.

Umělci ale nahraditelní nejsou. Kdyby zde nebyl Antonín Dvořák, Novosvětská by nikdy nevznikla, nenapsali by ji ani jeho žáci, ani žáci jejich žáků. Kdyby zde nebyl Alfons Mucha, nikdo by nikdy nenamaloval Slovanskou epopej.

Totéž platí i v politice. Kdyby zde nebyl Tomáš Garrigue Masaryk nebo Václav Havel, dějiny Československa by se jistě nějak odvíjely i bez nich, i oni ovšem byli kdysi ve věku studentů – a zvedli výzvu.

Toto je silný vzkaz pro nás. Pokud rezignujeme na pozvání k umění či k politice, naše místo zůstane prázdné, díla, která nepřivedeme k životu my, nevzniknou nikdy, symfonie, které nenapišeme, nebudou napsány nikdy, obrazy, které nenamalujeme, nebudou namalovány navěky. Dobré projekty, které nepřivedeme k životu my, nevzniknou nikdy.

V.

V různých etických systémech je svoboda vždy rozdělena na *svobodu od něčeho* a *svobodu k něčemu*. Svobodu od něčeho známe dobře, stávkovali jsme za ni v roce 1989. je to ten typ svobody, který bych nejspíše znázornil otevřenými zdmi vězení nebo rozlomenými okovy. Svoboda k něčemu je komplikovanější. V této svobodě, kterou Jan Sokol nazývá „svobodou supermarketu“ si z nabízených položek mohou vybrat kteroukoli, ale jsem zde omezen nabídkou. I když jsou politické volby v naší zemi již zcela svobodné, pokaždé jako by jedna strana v nabídce chyběla: tu kterou bych chtěl volit, říká Jan Sokol. Třetím typem svobody k něčemu je svoboda sportu, kde již mohou sice udeřit do míče nekonečně mnoha způsoby, jenže i zde jsem omezen: pravidly hry a zároveň pohyby spolu– a protihráčů. Možná není náhodou, že vyspělé demokratické země mají takovou tradici sportu: dění na hřišti připomíná, že i můj

vlastní život je hra, ve které, abych si dobře zahrál, musím respektovat pravidla, a kde je třeba brát v úvahu nejen sebe, nýbrž i spoluhráče a protihráče.

Tato svoboda není danost v lidské situaci, v tom smyslu že buď je, nebo není. Podobně jako ostatní výtvarky lidského ducha – umění, hudba, poezie – potřebuje cvičení, disciplínu, každodenní rutinu a pečlivou pozornost k detailu. K této svobodě jsme nastoupili v devadesátých letech a dnes poznáváme, jak moc je tento typ svobody komplikovaný a podobně jako technika hudby či malířství náročný na cvik.

Svoboda není buď/anebo. Je to proces.

Syllabova posluchárna 3. LF UK 11. 11. 2014

Spolupracoval jsem s StB, budu klidně
spolupracovat i s vámi, pane kolego.

TEXT

LISTOPAD 1939

Mezinárodní den studentstva

Ukázky z knihy

Truchlivé vzpomínky.na listopad 1939.

Editor Zdeněk Pousta, Karolinum, 2014, Praha

Úvodem

Přestože nacistický režim očekával u příležitosti výročí zrodu Československé republiky demonstrace a německý bezpečnostní aparát měl ve dnech 27. a 28. října 1939 pohotovost prvního stupně, mohutností projeveného odporu byl zaskočen. Tiché manifestace proti okupaci země se konaly 28. října na mnoha místech Čech a Moravy. Lidé u příležitostně vyzdobených pomníků svobody zapalovali svíčky, provolávali hesla a zpívali státní hymnu, v malých továrnách došlo i ke stávkám.

V hlavním městě byly 28. října protifašistické manifestace mohutné a Němci na ně reagovali rázným nasazením jednotek bezpečnostních složek a gestapa. Volání po svobodě, stejně jako projevované sympatie exprezidentu Edvardu Benešovi na pražských ulicích v den státního svátku bývalé Československé republiky, dolehly až do Berlína. Adolf Hitler požadoval okamžité potlačení demonstrace všemi možnými prostředky. V době, kdy nacistické Německo rozpoutalo 1. září přepadením Polska 2. světovou válku a od 3. září bylo ve válečném stavu s Británií a Francií, nehodlalo připustit v Protektorátu Čechy a Morava okázalé projevy nesouhlasu s okupací. Při represivních zákrocích proti českým manifestantům byl v Praze v Žitné ulici zastřelen pekařský dělník Václav Sedláček a mezi těžce zraněnými byl také posluchač lékařské fakulty Karlovy univerzity Jan Opletal. Následkem zranění zemřel.

Zpráva o Opletalově úmrtí vyvolala mezi studentstvem hluboké pohnutí. Janova smrt je silně zasáhla, uvědomili si, že smrt kolegy a upřímného kamaráda mohla postihnout kohokoliv z nich. Přáním Janových rodičů bylo, aby se pohřeb konal doma na Moravě. Ještě před tím se studenti rozhodli uspořádat manifestační smuteční rozloučení v Praze. Organizace se iniciativně ujali Opletalovi kolegové z Hlávkovy koleje, účinná byla i spolupráce ředitelství koleje. Politická situace v Praze nebyla jednoduchá. Předseda výboru kolejní samosprávy Maxmilián Martischign byl 14. listopadu informován policejním ředitelem o zkrácené trase původně plánovaného konduktu i o tom, že nesmí během rozloučení zaznít žádné slovní projevy.

Ve středu 15. listopadu se studenti přišli s Janem Opletalem rozloučit do areálu budov přírodovědecké a lékařské fakulty na Albertově. Od půl deváté defilovali kolem rakve vystavené v kapli Hlavova patologického ústavu. Samotný pohřeb začal přesně o půl desáté církevním obřadem.

Poté se studenti chopili stříbrné rakve, na ramenou ji vynesli před budovu a kráčeli s ní dále Presslovou (dnes Studničkovou) ulicí a prostornou ústřední

komunikací Albertova až na jeho konec, kde byla vložena do přistaveného pohřebního auta.

Albertov byl od ranních hodin naprosto zaplněn studenty, kteří dodrželi pokyny organizátorů pohřbu, přišli bez smutečních pásek, národních trikolor a zdrželi se slovních projevů. V naprostém tichu zaplněného Albertova nesli studenti Hlávkovy koleje před rakví třináct věnců. Při ukládání rakve do pohřebního vozu se rozezněl Albertovem zpěv hymny. Na „Kde domov můj“ začali údajně slovenští studenti, kteří v Praze zůstali na studiích, zpívat i původní druhou část, v protektorátu však zakázanou, „Nad Tatrou sa blýska“. Hrobový klid, který do té chvíle panoval, jako by byl klidem před bouří. Zpěv celé hymny, zaznívajíc z hrdel čtyř tisíc účastníků, přerostl v mohutný chorál odporu proti okupaci. Napjatou atmosféru umocnilo ještě policejní auto, které se pokusilo rozrazit dav studentů při ústí Albertova do ulice Na Slupi. Snad to byl poslední impuls k tomu, aby se tichá demonstrace stala rázem bouřlivou manifestací mladých lidí proti okupaci země. Prahou zněla opět hesla: „Chceme svobodu“, „Ať žije Beneš“, „Ať žije Československá republika“, „Němci ven“, ojedinele také „Chceme naše insignie“. Kromě národní hymny zpívali studenti také „Hej Slované“ a místy i sokolskou „Šestého července“. Manifestovali tak celému světu smýšlení národa a jeho protiněmecký postoj.

Pochodu studentů do středu města se snažila zabránit česká policie. Opakoval se 28. říjen a s ním i zásahy německých bezpečnostních jednotek, SS a gestapa. Na rozdíl od 28. října byl však v odpoledních hodinách ve středu města již relativní klid.

Druhý den se za účasti čtrnáctičlenné delegace pražských vysokoškoláků konal v Nákle pohřeb Jana Opletala. V Praze měl 16. listopad svůj pravidelný rytmus. Studenti šli za svou prací a povinnostmi, zdálo se, že demonstrace studentům „projdou“ obdobně, jak tomu bylo po říjnových protestech v pražských ulicích.

O situaci v Praze včetně studentských demonstrací byly z několika zdrojů v Berlíně informovány jak ústřední nacistické orgány, tak Hlavní říšský bezpečnostní úřad. Do Berlína byli z Prahy na pokyn říšské kanceláře v dopoledních hodinách 16. listopadu povoláni k Adolfu Hitlerovi říšský protektor Konstantin von Neurath, státní sekretář K. H. Frank, zplnomocněnec nacistické branné moci v úřadě říšského protektora generál Erich Friderici a vedoucí Neurathovy kanceláře Hans Völkers. Jednání u Hitlera se s pražskými představiteli okupační moci účastnili také Himmler a Borman. Pouze první části jednání byl přítomen protektorátní vyslanec František Chvalkovský, avšak musel jako provinilý za pražské nepokoje vyslechnout výtky ve stoje. Hitler rekapituloval politický vývoj v protektorátu a Chvalkovskému sdělil své rozhodnutí – s okamžitou platností zastavit po dobu tří let činnost českých vysokých škol. Organizátoři studentských demonstrací měli být zatčeni. Po slovech: „Dávám ve vaší přítomnosti rozkaz vůdci SS, že na každé hnutí odporu a demonstrace bude stříleno všemi zbraněmi, puškami, kulomety, ručními granáty, a bude-li to nutné i děly, a každé další hnutí bude utopeno v krvi,“ vyzval Chvalkovského, aby

„nyní šel domů a informoval vládu“. Ještě před svým odjezdem z Berlína stačil Chvalkovský vládě do Prahy telefonicky oznámit, že české vysoké školy budou obsazeny. Když přijel v ranních hodinách do hlavního města, aby podrobněji informoval vládu o setkání s Hitlerem a jeho příkazech, probíhalo již od půl čtvrté ráno hromadné zatýkání studentů v kolejích i v pražských soukromých bytech.

Perzekuční „Sonderaktion vom 17. 11. 1939“ namířená proti českému studentstvu a české inteligenci začala přepadením večerní schůze v ústředí Národního studentského svazu v Hopfenštokově ulici v Praze 2 a zatčením přítomných funkcionářů (Jaroslava Klímy, Jana Weinerta, Ladislava Schuberta, Bedřicha Kouly, Kuneše Sonntagy a Václava Jindry). Za časného rána pak byly brutálně přepadeny Masarykovy, Hlávkovy, Hradčanské koleje, studentská kolonie na Letné, Švehlovy koleje a Nové koleje v Dejvicích, též menší Benešova kolej u Nové techniky a Arcibiskupský seminář v Dejvicích. Přepadeny byly i brněnské Kounicovy a Sušilovy koleje. Dne 17. listopadu byla tak rázem ukončena činnost a bezprostředně uzavřeny: Univerzita Karlova v Praze, Masarykova univerzita v Brně, České vysoké učení technické v Praze, Česká vysoká škola technická v Brně, Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci, Husova evangelická bohoslovecká fakulta v Praze, Vysoká škola zemědělská v Brně, Vysoká škola zvěrolékařská v Brně. Stejný osud stihl i Akademii výtvarných umění v Praze a Vysokou školu báňskou v Příbrami, některé její studenty Němci rovněž transportovali do Sachsenhausenu.

Vysokoškoláky v Praze svezli do Ruzyně; zde v areálu kasáren Heinricha Himmlera popravili bez řádného soudu devět studentských funkcionářů a ostatní soustředili před transportem do koncentračního tábora v jízdnárně kasáren. Tam je nahnali esesáci uličkou za neustálého řevu kopanci, bitím pěstmi i ranami holí či pažbami pušek. Po krušné noci, jež byla pro ně utrpením, se brzy ráno dozvěděli, že bylo devět jejich kolegů zastřeleno, a oni pak nastoupí cestu vlakem. Každý pokus o útek bude trestán zastřelením.

Cesta do neznáma končila v noci na nádraží v Oranienburgu, pochod nevlídnou studenou krajinou do blízkého koncentračního tábora Sachsenhausen jim znepříjemňovali doprovázející esesmani svou brutalitou, jak jen mohli. V noci z 18. na 19. listopadu 1939 dorazilo do tábora 1 081 studentů, později ještě přibyli kolegové z Příbrami a z Brna, dodatečně zatčení v soukromých bytech. K 11. lednu 1940 se v Konzentrationslager Sachsenhausen nacházelo 1 216 českých vysokoškoláků.

Zlověstné dvojязыčné červené vyhlášky s říšskou orlicí vylepené 17. listopadu na pražských nárožích oznamovaly, že české vysoké školy byly na dobu tří let uzavřeny, devět mladých životů Němci ukončili zastřelením a „větší počet účastníků byl vzat do vazby“. Česká národní společnost byla šokována, obdobně byli zaskočeni brutalitou totalitní tyranie i lidé ve svobodných zemích Evropy a Ameriky.

Události 17. listopadu byly našim studentům v zahraniční armádě silným impulsem v jejich činnosti. Rok po uzavření českých vysokých škol a zákazu činnosti

studentských spolků byl v exilu obnoven Ústřední svaz československého studentstva. **V roce 1941 se členům této naší vrcholné studentské organizace podařilo, že byl 17. listopad prohlášen Mezinárodním dnem studentstva.** Stalo se tak na manifestační schůzi 16. listopadu 1941 v londýnské Caxton Hall. Prohlášení 17. listopadu MDS, přečtené Luborem Zinkem, vyslechli ve stoje všichni přítomní, mezi nimiž byli zástupci všech spojeneckých vlád i zástupci studentských a mládežnických organizací svobodného světa. Ohlas na britských univerzitách a v zámoří měl nečekaně velkou odezvu. Idea Mezinárodního dne studentstva, jež se stala symbolem boje za svobodu a demokracii, získávala ve svobodném světě během válečných let stále větší podporu. Důstojnějšího uctění 17. listopadu si nikdo nemohl přát.

Po válce se v Praze vytvořil nový výbor Ústředního svazu československého studentstva a 15. listopadu 1945 byla jeho funkce potvrzena na valné hromadě. Účastníci hromady udělili jednohlasně zahraničním studentům za vykonanou práci absolutorium. Mnohokrát zazněla slova díky za vše, co pro povědomí našeho studentstva ve světě udělali. Následující den, 16. listopadu v 16 hodin, prezident republiky Edvard Beneš přijal na Pražském hradě zástupce exilového i nového výboru a také představitele Historické skupiny „17. listopad 1939“. Naposledy se tak setkal s členy válečného výboru Ústředního svazu československého studentstva, které v listopadových dnech přijímal od roku 1941 pravidelně. Na závěr vysoce ocenil jejich činnost a v přátelském neformálním rozhovoru vzpomínal na úspěšnou válečnou spolupráci.

Československá společnost v listopadových dnech roku 1945 při světovém sjezdu studentstva v Praze projevila důstojným způsobem úctu a respekt studentům, kteří prošli koncentračními tábory či bojovali se zbraní v ruce. Kromě koncertů a slavnostních představení, veřejných setkání, pietních aktů, odhalení pamětní desky umučeným kolejákům v budově Masarykovy koleje, se konala v katedrále sv. Víta zádušní mše za studenty padlé v boji proti nacismu a staroslovanská slavnostní mše všech církví v bazilice sv. Jiří na Pražském hradě. V kostele sv. Tomáše na Malé Straně byla sloužena zádušní mše za devět popravených studentských funkcionářů. Prezident republiky 15. listopadu v 10 hod. předal na 3. nádvoří Pražského hradu před nastoupenou „skupinou studentského odporu a vysokoškolského strážního oddílu“ sestře a bratrovi Jana Opletala insignie uděleného mu Československého válečného kříže 1939 „in memoriam“. (V listopadu 1946 a 1947 byli Československým válečným křížem 1939 poctěni také vysokoškoláci vězněni v koncentračních táborech, kteří se po návratu domů zapojili do odboje.) Dne 19. listopadu se v hale právnické fakulty Univerzity Karlovy uskutečnila promoce popravených a umučených studentů s udělením akademických titulů „in memoriam“. Obdobně se ke svým padlým studentům zachovala i brněnská Masarykova univerzita.

Na druhou stranu však studenti 15. května definitivně přišli o čítárny, spolkové místnosti, prostory akademické knihovny a všestudentského archivu, studentskou menzu, tělocvičny i venkovní tenisové kurty, neboť Strakova akademie se stala sídlem

Úřadu předsednictva vlády. Snad si této nevděčnosti byla vláda vědoma a rozhodla proto postavit studentům náhradní budovu na volném prostranství naproti právnické fakultě. Ke konkrétním krokům však nikdy nedošlo. Z celé nedělní okázalé slavnosti 18. listopadu – hlavní projev přednesl první poválečný československý předseda vlády Zdeněk Fierlinger – zbyl pouze snímek prezidenta Beneše v obrazovém týdeníku Svět v obrazech, kdy poklepává na základní kámen budoucí nové centrální studentské budovy. A žulový kámen to byl mohutný, s upravenou prostornou částí pro skříňku dobových dokumentů a vytesaným nápisem na čelní stěně: „ZÁKLADNÍ KÁMEN AKADEMICKÉHO DOMU A PAMÁTNÍKU 17. LISTOPADU“!

Po prezidentu Benešovi po čtyřech letech, rovněž před právnickou fakultou, poklepával na základní kámen budoucího pomníku na paměť 17. 11. 1939 rektor Karlovy univerzity prof. PhDr. Jan Mukařovský. Památník měl stát tentokrát v těsné blízkosti budovy právnické fakulty – přímo na travnaté ploše před ní.

Snad aby přímé pamětníky událostí 17. listopadu a obou těchto slavnostních nenaplněných aktů, které se shodně vždy udály ve výročí 17. listopadu, mohlo čekat v budoucnu ještě další nemilé překvapení – tak po padesáti letech název Mezinárodního dne studentstva čeští zákonodárci zavrhlí. V této věci jsem obdobně jako ing. Josef Jíra neúspěšně jednal v poslanecké sněmovně a jsem přesvědčen, že důvod vymazání názvu tohoto mezinárodního svátku u nás z kalendáře vychází z neznalosti historie vzniku Mezinárodního dne studentstva. Poslanci a lidé, kteří v době svého dětství a mládí byli nuceni si tento den každoročně připomínat a povinně jej slavit, se zřejmě domnívali, že se jedná o svátek, který během své vlády ustanovili komunisté. Proto jej nahradili v roce 1990 Dnem boje studentů za svobodu a demokracii a v roce 2000 konečně Dnem boje za svobodu a demokracii. Nejen rok 1939, ale také studenti se z názvu vytratili.

Jan Opletal – první bojovník a první oběť

Kuneš Sonntag

Svou smrtí dal, co chtěl přinést životem: bojovat za lid, pracovat pro lid. Šel přede všemi a padl první. A dav se hnul, aby jej následoval. Ne demagogie, ale síla srdce a velikost ideje. Za demokracii a spravedlivé žití položil život student medicíny, Jan Opletal. Jeho dětství bylo tvrdým krajícem chleba. Černá země Hané, kde se Jan Opletal ve Lhotě u Nákla v okrese litovelském v roce 1915 narodil, je požehnaná úrodou, ale musí být perně prohnětena prací, aby z desetiny hektaru dala najíst deseti hladovým lidem. Osm dětí vychovali rodiče Jana Opletala. Co nevydal vlastní kousek půdy a jedna kravka, dosazovali prací u cizích. Nejstarší syn padl v první

světové válce a Jan, nejmladší, na počátku druhé. Tož takové bylo jeho dětství, bosé a opravdové, vonící mozoly a láskou poctivě pracující rodiny.

Upozornil na sebe nadáním již na obecné škole. A tak se stalo, že nezměrná láska matky a otce uprostřed dřiny, která jim sotva dovolila vydechnout, po přímlově učitelově dává synka na střední školu. Jan Opletal se stal primánem na státním reálném gymnáziu v Litovli. Uprostřed zeleně parků a zamlklých tůní rybníků v moravských Benátkách přijímá mladý student vše, co mu jeho profesori mohou dát. Nadání a píle vedou ho dál, ale přesto jej vědění nesvádí na cestu falešné pýchy. Z malého rodného domku čerpá stále poctivost a pevnost duševního rozvoje. Tam u rodičů shrbených prací, jimž pomáhá až jako středoškolák či vysokoškolák, splývá jeho duševní obzor s kořeny, z nichž vyšel.

Jeho výbojná, přímá povaha získává mu přátelství mladých, pokrokových profesorů, kteří mu dávají víc, než mu mohla dát škola. Roste vědomí, politické a sociální, vyrůstá typ mladého zdravého inteligenta, který odchází z kruhu, který vytvořila pracující vesnice, aby jí mohl sloužit lépe. V roce 1934 skládá s vyznamenáním zkoušku dospělosti. Jeho vysvědčení je samá výborná, jen z jazyka německého, jako prst osudu, dvojka. Po dvouletém vojenském výcviku stává se Jan Opletal posluchačem medicíny na Karlově univerzitě v Praze. S prázdnou kapsou a otevřenou hlavou vrhá se do studia, aby co nejdříve mohl vrátit svým starým rodičům alespoň část toho, co mu dali, a ulehčit jim ve stáří. I nyní v Praze zůstává u jejich práce, u své malé vsi a jejich sousedů, kteří jej měli všichni tolik rádi, protože cítil jako oni, dělal jako oni – nebyl pánem.

A našli se dobří lidé, kteří mu dovedli pomoci, když byla nouze o korunu, a kteří nežádali, aby jim pochleboval a u nich žebral. A třeba jasně zdůraznit, že již tehdy byli profesori, kteří dovedli opravdu vést své žáky a pro něž nekončila povinnost vychovatele mládeže odpřednášením předepsaných hodin. Jeho bývalí středoškolští profesori, s nimiž byl stále ve styku, dali mu základ, s nímž neotřásl ani tragické dny Mnichova, ani 15. březen. Válka našla jej připravena sloužit lidu a spravedlnosti. To byly síly, které jej vedly 28. října 1939 do ulic Prahy, aby se společně s jejím lidem přiznal k volnosti myšlení a svobodě národa, k demokratické republice Československé. Ne náhodou, ale vědomě, ne z planého nadšení, ale z vnitřní nutnosti šel, aby padl, byv těžce raněn ze tří kroků do břicha německým vrahem na rohu Žitné ulice. Padl první voják revoluce, nositel pochodně Jan Opletal 11. listopadu 1939 dotrpěl.

Jeho pohřeb byl jednotnou strhující manifestací českého studentstva a celé Prahy. Tehdy počala klíčit oběť mladého studenta. Rostla přes mříže gestapáckých popravíšť a vězení, přes Pankrác, Ruzyň, Oranienburg a všechna ta pekla hrůz, kde bota prušáckého esesmana chtěla udupat kulturu svobodně myslícího světa. Znali tě, přáteli, studenti z Jugoslávie, SSSR, Polska, Holandska, Belgie i Francie, s nimiž jsme se setkali za zdmi koncentračních táborů. Jane Opletale, studenti z Východu i ze Západu, studentstvo celého demokratického světa ponese tvou pochodeň.

Poselství prezidenta dr. Edvarda Beneše k Mezinárodnímu studentskému dni 1943

K Mezinárodnímu studentskému dni vám s radostí zasílám své srdečné poselství. Tento den má nesporně veliký význam mravní, kulturní i politický. Před čtyřmi lety se ukázala v plném světle nacistická bestialita v hromadném vraždění studentů v Praze. Celý civilizovaný svět byl rozhořčen nad tímto dábelským běsněním, rozpoutaným v německé duši. V odpověď na tuto barbarskou výzvu sdružili se studenti všech spojených národů v nerozborný celek, vyjadřující již čtvrtý rok své cítění nejen slovy, ale i činy.

Není vznešenějšího úkolu než boj za svobodu myšlení, svobodu vědy, umění a vůbec všech spontánních projevů lidského ducha. Ujali jste se jej s odvahou a vytrvalostí, která šlechtí mládí.

Plody vaší práce jak ve smyslu organizačním, tak i ideovém, se již ukazují a ukáží se plně v den, který již klepe na dveře, v den, kdy vysvobozený svět přestane patřit tváří v tvář smrti, pustošení a mučednictví jednotlivců i mas.

Držte proto svoji pochoděň vysoko a neumdlévejte: žádná moc ani souhrn mocí již dnes nezabrání, aby svoboda světa nebyla trvale zabezpečena. Jdeme vsťříc brzkému, slavnému krví hrdinů všech front vykoupenému vítězství.

Život na bloku

Rudolf Mertlík

Osud těch, kteří se dostali do koncentračního tábora, závisel do jisté míry na náhodě. Již to bylo velmi důležité, do kterého tábora kdo přišel. Byly zvláštní lágry v té husté síti koncentračních táborů, kam přijít znamenalo jistou smrt. Koncentrační tábor Sachsenhausen nepatřil mezi ně. Ubíjel pozvolna, rafinovaněji, v rukavičkách. Byl vzdálen asi 30 km od Berlína na sever a zdá se, že byl přizpůsoben k tomu, aby jím nacisté vyvraceli zprávy o hrůzách koncentračních táborů v říši, jak je čas od času přinášel zahraniční tisk. Byl vybudován tak, aby budil dobrý dojem při návštěvách různých novinářů a komisí, o které tam nebyla nikdy nouze. Je v celém světě známo, jak se nacistický režim skrýval za maskou kultury a humanity a že se chtěl navenek jevit přijatelným a líbivým. To lze říci o koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg. Skutečnost však byla zcela jiná. Bylo-li nutné čas od času oklamat oficiální návštěvníky zdánlivými kulturními vymoženostmi v táboře, pak si esesmani dali hodně záležet na tom, aby brzy ukázali svou pravou tvář, často bezprostředně po odchodu těchto hostů, mezi něž patřival i Himmler ...

Nás vysokoškolské studenty pohltily obávané zdi s ostnatým drátem v noci z 18. na 19. listopad. Stáli jsme v studené listopadové noci několik hodin na táborovém náměstí (Appellplatz), nežli nám s příslušnými obřady vzali lidskou důstojnost a udělali z nás čísla. Byli jsme dohola ostříhání, vykoupáni, dostali jsme pruhované kalhoty a kabáty z bývalých uniforem a pak – zas po dlouhém čekání, bez něhož se nic v lágru neobešlo kromě trestu, který byl vykonáván hned – jsme nastoupili cestu do bloků.

Bloky v koncentračním táboře...

Snad všude stejně, alespoň v systému, jako vůbec všechny koncentráky v říši. Bloky, v nichž se prožívala polovina (nebo i více) pobytu každého vězně. Bloky, které byly zdrojem trýzně ve dne i v noci, v zimě i v létě. Bloky, kde si člověk připomínal s největší hrůzou kontrast mezi životem na svobodě a živořením bezprávného čísla, věci, lágrového inventáře, kontrast mezi kouzlem domova a odpudivostí mučivých tágesraumů, vašraumů a šláfsálů. Bloky, němí svědkové bolesti i zoufalství, naděje a víry, lidskosti a surovosti, labyrint, jehož hrůzu pochopí jen ten, kdo v něm žil, blok – symbol koncentráku, jehož náplň nebude moci nikdy zachytit lidské pero a vypovědět lidský hlas.

Koncentrační tábor Sachsenhausen pojal až do roku 1943 ve svých 68 blocích, z nichž v některých nebyli ovšem ubytováni vězňové, asi 15 až 20 tisíc Schutzhaftlingů nebo krátce jen Häftlingů (slovo do češtiny těžko přeložitelné, a proto nepřekládané – v lágrovém slangu heftas).

Bloky v Sachsenhausenu byly ze slabých prken s množstvím oken, zeleně natřené a rozdělené na 6 částí. Na jedné straně byly označeny nápísem uprostřed, např. Block

48, a dvěma dalšími: A-Flügel, B-Flügel. Číslice byla ještě v čele každého baráku. Na obou koncích byly šláfsály, za nimi tágesraumy, uprostřed byl vašraum a záchod. Do bloků bylo nacpáno kolem 300 lidí, někdy i více, zvláště na židovských blocích. Na dvou slamnících spalo 5 až 6 lidí. Šel-li někdo v noci ven, zpravidla se už do své škvíry nevtěšnal, neboť masa lidí, pružná a zoufale stlačená, se chvilkovým uvolněním jednoho místa automaticky roztáhla a nešťastník jen zázrakem našel ve tmě svůj otvor, smrsklý na několik centimetrů.

Do takovýchto bloků jsme tedy přišli tu noc z 18. na 19. listopad. Únavou z prožitých dojmů jsme brzy usnuli a v neděli ráno 19. listopadu jsme poznali první apel. Představený bloku (Blockältester) byl právě tak vězeň jako my, mnohdy již několik let žijící v koncentráku, pobýval na křídle A, kdežto druhý představený, Stubenältester, byl na křídle B. Oba dbali o pořádek, byli zástupci esesmanů a mohli zachraňovat a zabíjet, podle toho, nakolik zůstali lidmi, totéž platilo o vorarbeitrech a ostatních lágrových prominentech.

Apelem se nazývalo sčítání vězňů. Konalo se z počátku třikrát denně. Osazenstvo všech bloků šlo v pětistupech na apelplac, kde byla jednotlivým blokům vyhrazena místa a tam v pětistupech stáli, dokud se apel neskončil. Někdy se stálo mnoho hodin, ba i několik dní. Ti, kteří v noci zemřeli, byli doneseni na apel též. Počet musel být vždy přesný.

Člověk musí být nějakou dobu v lágru, aby byl schopen se vzpamatovat a všeho si všímat. Prvních několik dnů žije jako na jiném světě, nevychází z překvapení a každé poznání je draze vykoupeno. Myslím, že všichni máme celkový dojem z první doby v lágru velmi matný a jen některé silné události vystupují do popředí. Nelze vypsát, jaké moře úvah, otázek a myšlenek prochází hlavou nováčka (zuganga). Více než na hlad myslí na domov, na to, jak se stalo, že tu vůbec je, když by měl být např. v úřadě nebo ve škole, co ho čeká, jak dlouho zde bude, proč jsou tu ostatní, proč jsou tak divně bledí jako z vosku atd.

Po našem prvním apelu jsme přišli do bloku a nastalo cosi podobného jako při legendární stavbě babylonské věže. Řvaní, pobíhání, zmatek, rány, nadávky, čištění, přišívání čísel a trojúhelníků, čekání na jídlo a na nový apel. Samé nezvyklé pojmy, nezvyklé úkony. Do všech našich bloků přišli esesmani (sosáci), aby nás seznámili s vyšší rasou a její kulturou. Ač podle instrukcí blokaře zařval kdosi „Achtung“ a ze všech se staly zdřevěnělé loutky s připaženými pažemi a napjatým krkem, přece jen první slovo esesmana (Blockführera) bylo: hinlegen! A už to začalo: hinlegen, auf, hinlegen, auf, kopance, facky, zesměšňování, vyhrožování, zastrasování. Když esesman odešel, dívali jsme se udiveně jeden na druhého a mlčky jsme usedli na lavice u dlouhých stolů. Byli zvoleni představení stolů (Tischältester), rozdělovači jídla, uklízeči a vykonáno vše, co lze přičíst na vrub „důkladné německé organizaci“. Všechny německé názvy a rozkazy jsme ponechávali v originále, nanejvýš s českou koncovkou, anebo jsme je česky vyjadřovali zcela jinak. Nikoho z nás neuráželo,

jestliže jsme z úst kolegů slyšeli „essenholen“, „antreten“, „austreten“ a pod. Češtinu jsme otrockým překládáním nehyzdili.

Nevím, či pero by dovedlo výstižně vylíčit nitro člověka, který přišel do koncentračního tábora. Na co myslel první dva dny? Jistě si položil otázku, jak dlouho to vydrží, než zajde a vydrží-li to, jak dlouho bude takto vězněn, ty mučivé pochyby, ty dohady! V našich myšlenkách se usídlila představa, že budeme za dva, tři týdny puštěni, že tam jsme jen proto, aby nás zastrašili. Vždyť musíme být doma, pracovat, studovat! Jak dlouho si člověk podržuje představy a zvyklost z bývalého života na svobodě, jak dlouho myslí způsobem běžným, činí logické závěry, měří a posuzuje vše očima člověka – a trvá vždy delší čas, než se přemění na číslo, než přestane hloubat o sobě, rozjířňovat své bolesti, než se naučí žít ze dne na den, než dovede poznat zákon náhody, zapudit logiku, odvrhnout vše, čemu říkáme civilní představy, smířit se s danými poměry, nemyslet na den propuštění, nečekat na zázrak, nevěřit v spravedlnost gestapáckého systému, ale přitom neztratit vůli k životu, neklesnout na mysl, nezoufat, nestát se pasivním.

V pondělí přišel rozkaz, že musíme ihned psát domů. Dostali jsme korespondenční lístky se známým červeným tiskem a instrukce, jak máme psát. A tak se rozletělo do všech koutů naší vlasti přes 1200 lístků, jejichž obsah byl stejný: „Liebe Eltern, ich teile Euch mit, dass ich mich hier befinde. Ich bin gesund und es geht mir gut. Es grüsst Euch Euer...“ Co si asi myslely matky, když se na malém městě nebo z blízkého okolí sešly a přečetly si navzájem tyto první zprávy o nás?

Jinak nás v prvních dnech po příchodu zasvěcovali blokaři do pravidel změněného života. Výsledkem bylo, že se nic nesmí a že za všechno je trest, zpravidla trest smrti. A že budeme denně športovat. Brzy jsme poznali, co to je šport. V lágru se každá věc, za jiných okolností anebo sama o sobě účelná a prospěšná, zvrhla v trýznění a byla přivedena ad absurdum. V lágru sport znamenal ztýrání do úpadu, někdy i konec pozemské pouti. Byl to třeba jen bezduchý poklus (Laufschritt), v němž se nesmělo ustat, i když někteří padli, spojený s dřepy, poskoky v dřepu s předpaženými pažemi (hüpfen), válení sudů (rollen) v blátě, ve vodě a ve sněhu, k zemi, vztyk (hinlegen, auf) atd. Musili jsme denně pochodovat a poněvadž jsme si mysleli, až se bezvadně naučíme chodit ve čtyřstupech, že nás propustí domů, pochodovali jsme vzorně. Přitom jsme se před blokem učili smekat k pozdravu (Mützen ab, Mützen auf), což trvalo někdy celé hodiny a vedlo málem k zešílení. A neméně důležité bylo udržovat čistotu (Sauberkeit), což spočívalo např. v tom, že se lžice leštila celé dopoledne pískem, pak po namočení do polévky zčernala a čistila se na pokračování celé odpoledne. A což úklid ve šláfsálu, skládání pokrývek, později stlaní postelí a děláním hran u slavníku (Kanten)! Kdo nezažil, nemá o tom představu. Jediná špinavá lžice na bloku, jediná špatně složená pokrývka, jediná nemytá skříňka mohla být důvodem, aby celý blok športoval, aby za trest všichni stáli v mrazu venku, aby bylo odepřeno jídlo. To vše pro „Sauberkeit“, i když to stálo životy.

Doba vstávání se ráno oznamovala zvoncem na apelplacu. Jeho zvuk nebylo někdy slyšet v druhé a třetí řadě bloků, jež byly umístěny polokruhovitě v čele shromaždiště. A někdy i blokař o pár vteřin později zavolal ono protivně „aufstehen“. Už před zvoněním se rozběhli blockführeri s holemi a karabáči – neměli-li jich, stačily jim okované boty. Do kterého bloku vpadli, bylo zle. Ať už vskutku uviděli někoho, kdo při zazvonění dost čile nevyskočil, ať nenašli nikoho, záminku k řádění si našli vždy. Byla to nepříjemná chvilka a špatný výhled do nového dne.

Brzy jsme se dověděli, že jsme vlastně Hungerblock, to jest, že jsme na blocích, kde osazenstvo nepracuje, ale za to je trápeno hladem. Tehdy, v roce 1939, říší ještě nezáleželo na tom, zahyne-li v lágru tisíc lidí nebo čtvrt milionu. Byly i jiné bloky, kde vězňové nepracovali, alespoň ne všichni. O práci jsme se však dovídali brzy od těch, kteří tvořili pracovní čety, komanda.

A opět: práce, jež je za normálních poměrů požehnáním, stávala se v koncentračním táboře peklem. Jako popravovací sekýra nám znělo slovo klinkerwerk, kanál. To byla tehdy nejhorší komanda.

Když nám o nich vyprávěli kamarádi z ostatních bloků, tuhla nám krev v žilách. Jaksi doplňkem k jejich zprávám nám byla dána možnost vidět, jak denně jsou přivážena před večerním apelem plná auta mrtvol – jak jsou mrtví počítáni, odečtení od živých a jak se každému ulevilo v myslí, když zazněla z věže slova: „Post Turm A nichts neues“ a rapportführer dal povel k odchodu do bloků. Na apelu jsme slyšovali denně zoufalé sténání, nářek, nevěděli jsme však, odkud vychází. Člověk v lágru se nesmí na nic ptát, na všechno přijde časem sám. Časem pozná, že některé bloky v lágru jsou odděleny dalším ostatným drátem, že lidé v nich mají pod trojúhelníkem nebo na zádech černá kolečka – lidé z trestného oddílu – ze štráfky. A život v té izolaci? Lze jej srovnat s peklem, až na to, že pekelná muka jsou prý věčná, kdežto odsouzenec ve štráfce netrpěl dlouho, někdy jen pár hodin. A ta doba stačila, aby měl přeražená žebra, utržené ledviny, vykopnuté oči, vyražené zuby, polámané údy. A to vše bylo také přeškolení (Umschulung), neboť koncentrační tábory byly ústavy výchovné, nikoliv trestné.

Ptáte se, co bylo nutné spáchat, aby se člověk dostal do trestných bloků? Stačilo být polapen, že si zakouřil v arbeitszeitu, že si někde ukradl kus řepy, že snědl kousek chleba, když se jíst nesmělo, že se znelíbil esesmanovi, kterého někde náhodou potkal, že neměl hrany na slavníku, že měl špinavé číslo, utržený knoflík, že neměl zašity kapsy a že si v nich ohříval ruce, že si dal pod kabát kus novin, aby nepromokl při celodenním dešti, že neklusal, že vykonal při několikahodinovém stání na apelplacu malou potřebu, že u něho byl nalezen nůž nebo zapalovač, že nepřišel někdy včas na apel, že se pokusil sabotovat práci, že neměl čistý esšálek atd. Dopustil-li se někdo vskutku horšího přestupku (např. krádež chleba), přišel do bunkru (zvláštní stavba v trestném oddělení), kde našel za nepopsatelných muk smrt, nebyl-li utracen již předtím pověšením na kůl, což se dělo tím, že se odsouzený pověsil za ruce stočené

nazad; ty se mu pak vykloubily a zůstaly mu viset jako bezmocné pahýly, přečkal-li ovšem celé martyrium. Brzy také, již 13. prosince, jsme poznali, co je to prodloužený apel, neboli stání. Před ním se zpravidla rozšířila po táboře zlověstná slova: „Ein Mann fehlt.“ Byli někteří vězňové, jimž nebyla do vínků dána trpělivost a schopnost uchovat si zdravý rozum za všech okolností – věc do jisté míry těžká. A tyto trosky lidské existence, kostry potažené kůží (musulmanni), kteří upadli téměř při závanu větru, ztráceli někdy schopnost myslet. A v bláhové víře, že se zachrání, že uniknou chapadlům smrti nebo všemu tomu bédování, se na různých místech schovávali. Stalo-li se to v lágru samém, ve sklepě, na bloku apod., byli zpravidla brzy nalezeni. Dokud se tak nestalo, stáli všichni vězňové na shromaždišti a stálo se tak dlouho, dokud nebyl provinilec přiveden. Nalezen byl vždy, i když se toho pokusu odvážil člověk se zdravým rozumem a jakkoliv rafinovaný, např. někdy při práci venku; i když se mu podařilo na několik hodin se ukrýt, byl přece jen nalezen. A smrt ho zpravidla neminula. Byl žalostný pohled na ty, kdož museli po celou dobu hledání ztraceného stát za jakéhokoliv počasí zmrzlí a hladoví do té doby, než byl chycen a ještě zoufalejší pohled byl na ty bezduché chodící stíny, které někam zalezly, aby našly smrt, ale byly polapeny a vedeny k ortelu. Ponižené lidství, zničené pobýtem v lágrech, neodpovědné za své jednání.

Naše studentské bloky zprvu nepracovaly. Byla v tom jistě zase maska nacismu. Rozšířily se zprávy, že jsme internováni se všemi právy politických vězňů. Nepracovali jsme až do roku 1940, kdy bylo asi 180 kamarádů propuštěno. Ti byli vlašťovkami, jež měly zvěstovat o našem výsostném postavení v lágru doma. Ale pak se vše změnilo. Dostali jsme krumpáče, lopaty, nosítka – a do práce! Na klingr. Skončila se idyla, kdy jsme seděli přes den na bloku, i když ne vytopeném, kdy jsme si, nebyl-li esesman nablízku, krátili čas vyprávěním, přednáškami, jež na různá témata měli někteří kolegové, kdy jsme luštili různé problémy a zaháněli hlad psaním kuchařských receptů a vymýšlením jídel, jež si jistě dáme uvařit (nebo sami uvaříme), až se vrátíme. Skončila se idyla, kdy někteří kamarádi popsali celé sešity básněmi, jež znali kolegové z paměti a podělili se o ně s ostatními, kdy jsme debatovali, mluvili o lágru, který jsme už dost dobře znali, kdy jsme se učili zpívat různé ty haselnussy, sängergrussy, sauerlandy a ostatní nenáviděné prušácké výplody, kdy jsme odsporťovali stanovené hodiny a jakž takž žili. Tu a tam jsme byli „nasazení“ již dříve, ale po 20. dubnu jsme šli téměř všichni pracovat.

Ale to už jsme byli částečně otrlí. To už jsme neskrývali zašité pod podšívku nebo ukryté pod slamníky první dopisy z domova, které jsme dostali kolem 15. prosince a dlouho je přes zákaz schovávali, to už jsme měli za sebou první vánoce s nevýslovným smutkem a steskem, to už jsme prožili ztrátu několika nemocných kolegů, kteří byli propuštěni na vánoce, to už jsme prošli peklem 18. ledna 1940, na kterýžto den nikdo do smrti nezapomene, den, kdy mrzly údy jeden po druhém, kdy jsme se v plátěných kalhotách a v lehkých kabátech měnili v ztuhlé rampouchy, to už jsme měli za sebou několik prodloužených apelů, kdy se černou tmou rozléhaly zoufalé

výkřiky „Leichenträger“, tehdy jsme už věděli, že esesmani jsou zločinci, jakých dějiny dosud nepoznaly, neboť jsme si tolikrát a hlavně 8. února 1940 uvědomili jejich brutalitu, kdy polovina hochů z bloku 52 byla zaházena pod sněhem, ač někteří byli polonazí, to už jsme jako hojivou a životodárnou náplast z domova dostávali balíčky, tak těžce rodiči vydobyté na německých úřadech, zkrátka, to už jsme byli chlapi, kteří šli tvrdě do tvrdého.

K večernímu apelu se scházela všechna komanda a po něm nastala v bloku po chudíčké večeri chvilka, na niž jsme se všichni těšili. Každý měl dva, tři kamarády, s nimiž se úplně šzil a s nimiž rostl na život i na smrt. A dvakrát ročně nastávaly změny na bloku, jež byly pro některé šťastným vysvobozením, pro jiné zdrojem bolesti, vyplývající ze ztráty druhu. Na vůdcovy narozeniny a na Vánoce se malý počet vězňů a vždy asi 180 studentů propouštělo. Každý ví, jak mu bylo, když viděl stát u brány své kamarády, sám však v duchu viděl další měsíce utrpení. To bylo nejkřutější, že nás nepustili najednou. Kruté i pro rodiče. Ale byli jsme už chlapi. Za týden jsme zapomněli na bolest – na opuštěnost, semkli jsme se ještě úzeji. A žili jsme dál životem vyděděnců.

Nikdo z nás však neskočil do drátů, nikdo neztratil vůli žít. Po 20. dubnu 1940 jsme už našli – aspoň někteří – cestu k politickým vězňům německým, kteří měli ve svých rukou heftlingské vedení lágru. Poznávali, že nejsme představiteli českých šovinistů, že chápeme světové dění a budoucí vývoj a že se můžeme o společných problémech dohodnout. A v roce 1941 už jsme byli přijati za kumple, tj. byli jsme vězni, kteří vědí, jaké zločiny páše nacismus, jak je nutno proti zvrhlému režimu bojovat a uskutečnit jednou spravedlivé podmínky nového života. Lagerälteste Harry i Werner (nazývali jsme se křestními jmény) s námi často debatovali, líbily se jim české písně a zajímali se o nás. Seznámili jsme se důvěrněji i s politickými vedoucími pracovních skupin (Vorarbeiter), s blokältestry z jiných bloků, pokud byli slušní, a tím jsme se postupně dostávali též z nebezpečnějších pracovišť do klidnějších a chráněnějších. Bylo tomu tak vždy v lágru jako na vojně: začínalo se od piky. Kdo byl asociálem i v lágrovém kolektivu, zahynul.

Plynuły dny a přinášely stále cosi nového. Prožili jsme první dunění bomb dopadajících na Berlín 26. srpna 1940, prožili jsme období nakažlivých chorob, spály, obrny a tyfu, jichž jsme se zprvu báli, domnívajíce se, že v karanténě zahyneme, ale později, když jsme už byli otrlí, jsme si nakažlivé choroby a s nimi spojenou karanténu vroucně přáli, neboť postižené bloky pak nepracovaly. To byly nejkrásnější chvíle klidu, kdy zbabělí esesmani se vyhýbali nakaženým blokům a dopřávali tak klidu našim kamarádům.

Naučili jsme se organizovat (shánět potřebné věci jakýmkoli způsobem, i krádeží, ale tak, aby nikdo ze spoluvězňů tím netrpěl), prožili jsme tragické úterý 29. dubna 1941, kdy tři kolegové ve shánce po vitamínech se otrávilí požitím jedovatých rostlin, viděli jsme v létě 1941 přicházet kolony ruských zajatců, kteří

po bídném a surovém martyriu končili v pecích lágrového krematoria, jsouce tak zbaveni hladu, špíny, bídy a nejhlubšího ponížení lidské důstojnosti, naučili jsme se zpívat po nedělním večerním apelu, až se bloky třásly, „aby ti v Oranienburgu věděli, že jsme při tyfu nechcípili“, jak se vyjádřil železný Gustav (arcivrah vězňů), poslouchali jsme načerno v lágrových dílnách projevy prezidenta Beneše z Anglie, psali jsme tajné dopisy a dorozumívali se tak i přes přísnou cenzuru s domovem, vytvořili jsme si v lágru zpěvácký spolek, měli jsme recitační večírky, přednášky, oslavovali jsme 7. březen i 28. říjen, a to ještě v dobách, kdy něco takového znamenalo smrt, prožívali jsme nesčetněkrát „dicke Luft“ i období snesitelnější, období hrozného hladu a částečného zlepšení, přežili zrušení studentských bloků, kdy jsme byli rozhozeni po celém lágru a někteří posláni na transport, přihlíželi jsme k bestiálnímu mučení zajatců i vězňů, ale naslouchali jsme i dunění pum z Berlína a viděli jsme přícházet Spravedlnost.

To nás sílilo a udržovalo nad vodou, i když naše řady byly stále řidší a řidší. Prožívali jsme chvílky, kdy každý, kdo nebyl mrtev nebo polomrtev, byl hnán do práce, kdy esesmani každého, koho chytili v lágru nebo na bloku, nemilosrdně ztloukli, prožívali jsme jasné soboty, když docházela pošta, a zármutek, když jsme nedostali nic třeba několik týdnů, žili jsme v nejistotách a obavách o naše přátele doma, kteří byli zatýkáni a vražděni, učili jsme se milovat život a tvůrčí práci na kolbišti smrti a surovosti, již mohla zplodit jen Hitlerova říše, dělali jsme si plány a těšili se na návrat.

A ty bloky, naše dřevěná vězení a mučírny ducha, které nás denně přijímaly pod svou střechu a denně vyháněly do práce, byly svědky našich večerních hovorů před usnutím, kdy jsme přemýšleli o svém budoucím poslání, o svých úkolech, o povinnosti ukázat celému světu hrůzu nacistických koncentráků tím, že je zachytíme literárně pro budoucnost, kdy jsme se připravovali k boji proti nacismu a k uskutečnění ideálů demokracie. Nikdy jsme se necítili mučedníky, kteří by si po návratu chtěli své utrpení dát zaplatit – ne, my jsme jen toužili, aby se zbožila a navždy zmizela ta prokletá dřevěná vězení, v nichž byly spoutány naše mladé síly a odňata nám možnost života a skutečné práce, abychom se mohli jednou postavit tváří v tvář svým katanům a jejich pomahačům jako vítězové nad nimi, abychom pomstili smrt našich zemřelých kamarádů a mohli pracovat na místech, na něž nás určí nový život.

Deště smyly krev, již byly postříkány podlahy a stěny Pankráce, kolejí a ruzyňské jízdárny, náš lid si oddychl po prožitých hrůzách a začíná znova žít. A my nechceme nic než být strážci tohoto nového života, my, kteří jsme se tísnili v dřevěných barácích koncentračních táborů a tam se naučili vážit co nejpřesněji otroctví a svobodu, násilí a spravedlnost, bestialitu a ušlechtilost, špinavost a čistotu. Chceme být ochránci všech hodnot, bez nichž život by neměl smyslu.

Mezinárodní den studentstva a boj o jeho opětné uznání

Ing. Josef Jíra

Před 60 roky 17. listopadu 1941 byl v Londýně v Caxton Hall na manifestačním shromáždění delegátů studentů 26 národů světa vyhlášen 17. listopad „Mezinárodním studentským dnem“. Stalo se to – jak se praví v příslušném „Prohlášení spojeneckých studentů k 17. listopadu 1939“ – „ve snaze vyjádřit hlubokou úctu popraveným a uvězněným československým studentům, kteří první v Evropě dali podnět k masovému odporu proti nacistickým okupantům na podzim roku 1939“. V citovaném „Prohlášení“ se dále zdůrazňuje, že „17. listopad bude navždy dnem, kdy studentstvo celého svobodného světa uctí na svých školách nejen památku popravených československých kolegů, ale i dnem, kdy si znovu a znovu připomeneme ideály, za které tito hrdinové padli“.

Brutální akce německých okupantů proti českým vysokým školám a jejich studentům, tzv. „Sonderaktion Program 17. November 1939“, podle zprávy ČTK a známé německo-české vyhlášky říšského protektora ze dne 17. listopadu 1939 způsobila okamžité uzavření všech českých vysokých škol, zastřelení 9 studentských funkcionářů a uvěznění asi 1200 českých vysokoškoláků hlavně z pražských a brněnských studentských kolejí v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg.

Po 2. světové válce, kdy na základě usnesení pražského Světového studentského kongresu byl ustanoven Mezinárodní svaz studentstva s trvalým sídlem v Praze, jsme si každoročně u nás připomínali 17. listopad jako „Mezinárodní den studentstva“ ve školách a na významných místech vztahujících se k tomuto pro nás – přímé účastníky – navždy „významnému dni“.

V roce 1990 byl však zákonem č. 167 ze dne 9. 5. 1990 v ČSFR přejmenován tento významný den na „Den boje studentů za svobodu a demokracii“. To bylo možno ještě jakžtakž chápat jako synonymum mezinárodně platného názvu „Mezinárodní den studentstva“, který však – pokud je mi známo – žádný kompetentní mezinárodní studentský orgán nezrušil.

Jelikož „Mezinárodní den studentstva“ je jediným dnem mezinárodního významu, který má svůj původ v českých zemích, je smutné, že právě tento „český významný den“ byl za necelý půlrok po 17. 11. 1989 právě v ČSFR přejmenován!

„Korunu“ tomu dala sedmičlenná skupina poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, vedená poslancem Ing. Vlastimilem Tlustým, která předložila Poslanecké sněmovně PČR dne 16. listopadu 1999, tj. den před 60. výročím památného dne 17. listopadu 1939, iniciativní návrh nového znění zákona č. 93/1951 Sb. o státních svátcích, o dnech pracovního klidu a o památných a významných dnech (ve znění pozdějších předpisů) k dalšímu projednání.

V tomto svém návrhu uvedla 17. listopad nově mezi státní svátky, avšak ve zkráceném znění „Den boje za svobodu a demokracii“, tudíž „bez studentů“. V důvodové zprávě svého návrhu to navrhovatelé odůvodnili tím, že „schválením 17. listopadu jako státního svátku dovršíme dosavadní řadu státních svátků o svátek boje za svobodu a demokracii a oceníme přínos mladé generace, který spojuje obě výročí, která se k tomuto dni váží“.

Přitom však mladá generace – studenti – v tomto novém názvu chybějí. Nový zákon o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu byl po projednání ve všech ústavních orgánech schválen dne 29. června 2000 pod č. 245 Sb.

Přímí účastníci ryze studentských událost z listopadu 1939 se nemohou ubránit dojmu, že uzákoněním 17. listopadu jen jako státního svátku s názvem „Den boje za svobodu a demokracii“ se u nás chce zapomenout na 17. listopad 1939, který se stal v roce 1941 v Londýně „Mezinárodním dnem studentstva“, což bylo potvrzeno i v roce 1942 ve Washingtonu na zasedání mezinárodního shromáždění za účasti delegátů 50 národů z celého světa.

V listopadu 2000 jsem proto napsal na téma „Mezinárodní den studentstva“ článek, který byl uveřejněn v Národním osvobození č. 24 a kromě toho i v časopise ČVUT Praha „Pražská technika“ č. 2/2000. V závěru tohoto článku jsem navrhoval, aby v našem kalendáři u data 17. listopad bylo uvedeno též Mezinárodní den studentstva. Bez odezvy.

Proto jsem 1. února 2001 napsal dopis všem ústavním činitelům (prezidentovi republiky, předsedovi vlády, předsedovi Poslanecké sněmovny a předsedovi Senátu PČR), v němž jsem navrhl, aby byl 17. listopad uzákoněn také jako významný den s názvem „Mezinárodní den studentstva“.

Jedině předseda Senátu PČR doc. JUDr. Petr Pithart v dopise z 12. 2. 2001 uznal, že můj dopis obsahuje i pádné zdůvodnění uvedeného požadavku. Příslušný výbor Senátu PČR v dopisu z 28. 2. 2001 se mnou „souhlasí, že by se z povědomí veřejnosti, zejména mládeže, neměla v žádném případě vytrácet znalost o významu výročí 17. listopadu 1939, který byl vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva a od kterého se odvinul i o padesát roků později 17. listopad 1989“.

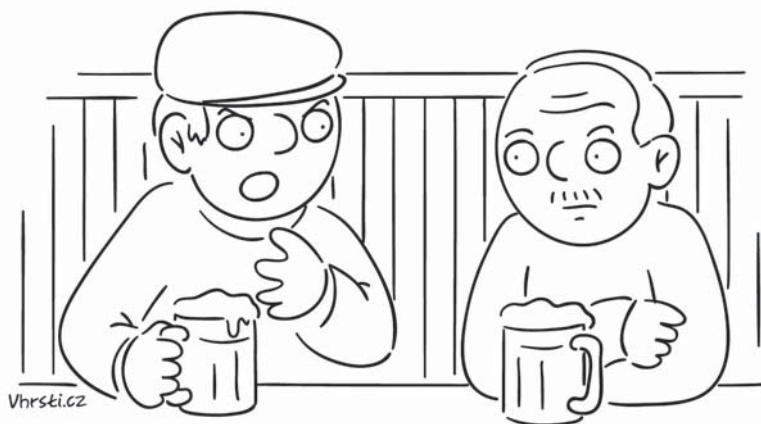
V dalším dopise z 31. května 2001, zaslaném opět všem ústavním činitelům, jsem vyjádřil názor, že „boj za svobodu a demokracii“ v demokratické republice se musí stát každodenní a trvalou záležitostí všech občanů našeho státu, a ne jen jako svátek v jednom dnu v roce, byť to bude 17. listopad. V neposlední řadě jsem opakoval návrh neuzákonění 17. listopadu jako „Mezinárodního studentského dne“ mezi významnými dny ČR.

Konkrétní příslib zařazení „17. listopadu – Mezinárodního dne studentstva“ jako významného dne ČR vyjádřilo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR ve svém dopisu čj. 52/2623/2001, adresovaném Kanceláři prezidenta republiky, v němž se uvádí toto: „Pokud dojde k novelizaci zákona č. 245/2000 Sb. o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu, souhlasíme

se zařazením 17. listopadu mezi významné dny ČR pod názvem „Mezinárodní den studentstva“.

Kromě toho dva poslanci Poslanecké sněmovny PČR mi přislíbili podporu při hlasování, kdyby vznikl návrh skupiny poslanců na obnovení 17. listopadu jako významného dne s původním názvem „Mezinárodní den studentstva“.

Jelikož podle dopisu Kanceláře prezidenta republiky ze dne 6. srpna 2001, čj. 3094/2001 L 271/01 daná problematika spadá do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, chtěl bych pevně věřit, že při nejbližší změně, resp. doplnění výše uvedeného zákona č. 245/2000 Sb. bude do jeho § 4 jako významný den ČR zařazen také „Mezinárodní den studentstva“.

Kdybych chtěl, mohl jsem být spisovatelem.
Kam by se na mě Bohumil Hrabal.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Hovory s asparágem

Na knihovně u okna jsem mívala asparágus. Když však jeho šlahouny jemných nepravých lístečků, připomínajících jehličí, sešplhaly z dvou a půlmetrové výše k nižší přihrádce, a tak mi znesnadňovaly přístup ke slovníkům, přesunula jsem ho na druhý kraj knihovny – dál od okna, blíž ke dveřím a proti televizi. Obávala jsem se, že se to asparágu nebude líbit, ale naopak záhy po tom přesunu asparágus poprvé po těch desítkách let, co ho chovám, rozkvetl. Nenašla jsem jiné vysvětlení než právě blízkost televize – asparágus už se nebude nudit za záclonou s výhledem na zabetonovaný dvorek. Bude se se mnou dívat na televizi.

A tak jsem s ním v polovině listopadu sledovala i přenos z Albertova, kde se připomínalo slavné sametové jubileum – a kde se zato neslavně zacházelo s hlavou státu. Co mne kromě pískotu a červených karet skutečně zaujalo, to byla práce „prezidentových mužů“. Říkám asparágu, jak výborně si počíná prezidentská ochranka, jak před sprškou vajec brání svého šéfa vlastními těly, ale také roztaženými deštníky. „Všiml sis,“ říkám kytce nad sebou – „jak jsou sehraní? A jak připraveni, jakoby o té vajíčkové kanonádě věděli předem? A jak jsou malební, jako by hráli v nějakém muzikálu,“ zasnila jsem se a vzpomněla na Starce na chmelu nebo Tisíc klarinetů...

A poslouchala samozřejmě, co incidentu říkají politici. Líbilo se mi vyjádření fešného senátora, že vajíčka se nemají házet. Na prezidenty. Na nikoho. A že se potravinami vůbec házet nemá.

Otočila jsem se k asparágu, co tomu říká a když se neměl k odpovědi, začala jsem kázat, že každé jídlo je jako dar z nebes, že se o „chléb náš vezdejší“ křesťané modlí dva tisíce let a že berou chléb (a vůbec jídlo) jako dar od Pánaboha. Kytka ani teď nereagovala, nepohnula lístečkem, tak jsem přitvrdila – jen ať si v knihovně najde Babičku Boženy Němcové a znova si přečte, co ta dobrá žena dělala, když dětem upadl chlebiček. „Neměly ho odprosit? Jen si vzpomeň,“ napovídala jsem. Marně.

Jak si snad všichni pamatujeme, ta vajíčkonáda byla reakcí na páně prezidentovo cestu do Číny a hlavně na jeho vulgární výrazy v rozhlasovém vysílání. Za ty výroky měl být potrestán rozhlas – ale pan prezident vysvětloval, že jde o pouhý překlad, citát, – a znovu ta sprostá slova zopakoval.

Jsem ve věku, kdy se hodně vzpomíná. Ještě než šel můj mladší bratranec do školy, pochytil někde pár vulgárních slov a zalíbilo se mu sprostáčit, protože viděl, jakou budí pozornost. Však také mu bylo domlouváno a hubováno, nakonec byl postaven na hanbu, ale i z toho potupného kouta stejně vzdorně vykřikoval to své „merde“. Naštěstí z toho vyrostl.

Myslím že o něco hůř dopadli tři repetenti, se kterými jsem se setkala někdy v sedmé třídě (jeden z nich pak sloužil u STB). O pozornost svých mladších a stydlivých

spolužáček usilovali i citátem z knihy Boženy Němcové. Nic o Viktorce nebo Kristle, Hortensii nebo paní kněžně. Z celé knihy znali jen jedinou větu, že „Babička šukala po domě“. Z toho je vidět, že i nevinná slova, značící původně podělkování jako v tomto případě, mohou být vyhledávána a zneužívána ke sprostárnám.

„Víš asparáge,“ povídám kytce na knihovně, „ono s těmi vulgaritami je to ošemetné,“ a vysvětlují, že nejde jen o slova, ale také o tón, jímž jsou vyřčena, že někdy už samotný způsob mluvy, artikulace, zavání chlévem, jindy naopak výrazy opravdu, ale opravdu slušné, slovíčka a ne-slovíčka uhlazená, mohou nabýt urážlivého významu, vidíte posluchači minulého pana prezidenta.

Ovšem někdy i ta slova nejvulgárnější nemusí v určitých souvislostech a určitém prostředí znamenat nic špatného, zamýšlím se a pro asparágus uvádím další příklad.

Svou první dceru jsem povila na Žižkově. Přivdala jsem se tam do domu, kde v bytech s WC a vodovodem na chodbě žili důchodci, kapsaři, řidiči, krámské, vysloužilé šlapky, dělnice, invalidi ale také pan domácí, studentka a místní honorace – řezníkovi. Měli hezkého baculatého chlapečka s vlásky rusými jako oheň, a proto mu celé okolí říkalo „zrzavá palice“; ne aby se mu vysmívali, ale aby ho přivykli případným nadávkám budoucích spolužáků.

Když jsem holčičku přinesla z porodnice, tchán s tchýní obdivně jásali „máme pěknou „křivoch...lku“. Jesličky jsme měli na Bezovce – sloužila tam sympatická plnoštíhlá sestřička. Mou tříměsíční Zuzanku zručně a šetrně přebalovala, a přitom něžně říkala: „Ty moje sviňko malá, ty ses zase po...“

Mám sice jinou slovní zásobu, ale neurazilo mě to, snad jen trochu zarazilo. V prostředí dost drsném to bylo řečeno s láskou, něhou, zalíbením.

„Ale asparágu,“ vypínám televizi, „stejně si nedovedu představit, že by se z prezidentských sídel mluvilo o „křivoch..., sviňkách malých, zrzavých palicích, co trsají a ječí v kostele.“

Ostatně ani ta sestřička, ani můj tchán prezidenty být nechtěli.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vn@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083